Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi nykyisen poliisilain korvaava poliisilaki. Lisäksi esityksessä ehdotetaan tehtäväksi muihin poliisin toimintaa sääntelevii lakeihin runsaasti lähinnä teknisluonteisia muutoksia. Esitys liittyy samanaikaisesti annettavaan hallituksen esitykseen, jossa ehdotetaan säädettäviksi uusi esitutkintalaki ja uusi pakkokeinolaki.

Uudessa poliisilaissa poliisin toimivaltuuksia säänneltäisiin nykyistä täsmällisemmin ja kattavammin, toisaalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja ja toisaalta rikostorjunnan tarpeet huomioon ottaen. Yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita koskevaa sääntelyä nostettaisiin asetustasolta lakitasolle.

Uuteen poliisilakiin otettaisiin olennaisesti nykyistä täsmällisemmät ja laajemmat säännökset poliisitoiminnassa noudatettavista periaatteista. Uusina periaatteina säädettäisiin perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä tarkoitussidonnaisuuden periaatteesta.

Ehdotetun lain yleisiä toimivaltuuksia koskevat säännökset olisivat pääosin samansisältöisiä kuin nykyisessä laissa. Rikoksilta ja häiriöiltä suojaamista koskevaa säännöstä täsmennettäisiin. Eräitä täydennyksiä ja selvennyksiä tehtäisiin turvallisuustarkastusta ja turvatarkastuksia koskeviin säännöksiin. Voimakeinojen käyttämistä koskeviin perussäännöksiin ei ehdoteta muutoksia, mutta ampuma-aseen käyttö säänneltäisiin laissa nykyistä tarkemmin. Laissa todettaisiin nimenomaisesti, että poliisimiehellä on virantoimituksessa oikeus rikoslaissa säädettyyn hätävarjeluun. Poliisi toimisi tällöin hätävarjelussa virkavastuulla.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva 5 luku perustuisi mahdollisimman pitkälle tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun säännöksiin. Salaisia tiedonhankintakeinoja voitaisiin käyttää rikosten estämiseen olennaisesti samojen edellytysten perusteella kuin niitä voidaan käyttää rikosten selvittämiseen. Rikoksen paljastamiseen näitä keinoja voitaisiin käyttää vain, jos kysymyksessä olisi laissa tarkemmin säädetty maanpetos- tai terrorismirikos. Salaisia tiedonhankintakeinoja voitaisiin tietyissä tapauksissa käyttää myös vaaran torjumiseen.

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa säännöksissä on pyritty kiinnittämään huomiota sekä henkilöiden oikeusturvaan että rikostorjunnan tehokkuuteen. Tuomioistuinten päätöstoimivaltaa näissä asioissa ehdotetaan lisättäväksi. Uuden poliisilain mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja olisivat telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen tarkkailu (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoiminta, valeosto, ohjattu tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku. Osa näistä keinoista olisi uusia. Nykyisin käytössä olevien salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmiin ja käyttöedellytyksiin tehtäisiin täsmennyksiä ja tarkistuksia.

Peitetoiminnasta säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Lähtökohtana olisi, että peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Peitepoliisi voisi kuitenkin vapautua rangaistusvastuusta, vaikka hän olisi tehtävässään syyllistynyt vähäiseen rikkomukseen. Rikollisryhmän toimintaan osallistuessaan peitetoimintatehtävässä oleva poliisimies voisi erittäin tarkkarajaisesti määritellyin edellytyksin ja rajoitetusti vaikuttaa ryhmän toimintaan esimerkiksi hankkimalla ryhmälle kulkuvälineitä. Edellytyksenä olisi, että toimenpide tehtäisiin muutenkin, että se ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa ja että se merkittävästi edistää peitetoiminnan tavoitteen saa-

vuttamista. Myös tällaisessa tapauksessa peitetoimintamies voisi vapautua rangaistusvastuusta.

Tuomioistuin ratkaisisi sen, onko tiedonhankinnan kohteena oleva rikollisuus ollut sellaista, että peitetoimintaa on voitu käyttää. Tämä ei koskisi tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittamisesta säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Kun harkittaisiin ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä esimerkiksi peitehenkilönä toimineen poliisimiehen hengen tai terveyden suojaamiseksi, arvioinnissa olisi myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan. Myös niin sanotun ylimääräisen tiedon käyttämisestä säädettäisiin poliisilaissa.

Uudessa poliisilaissa säädettäisiin poliisin henkilöstöön kuuluvien vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta sekä näihin liittyen uudesta ilmaisuvelvollisuudesta. Poliisin henkilöstöön kuuluva olisi vaitiolovelvollisuudestaan tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevan taikka taktista tai teknistä menetelmää koskevan tiedon, jonka ilmaiseminen olisi välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi tai rikoksen selvittämiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.

Omaan lukuun otettaisiin sisällöltään nykyisen kaltaiset säännökset poliisitutkinnasta eli muusta poliisin tehtäviin kuuluvasta tutkinnasta kuin rikoksen esitutkinnasta. Poliisitutkinnan toimittamisvelvollisuuden tulisi aina perustua laissa olevaan säännökseen.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan aikaisintaan noin vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ 1
SISÄLLYS 3
YLEISPERUSTELUT 7
1 JOHDANTO 7
2 NYKYTILA 8
2.1 Lainsäädäntö 8
Poliisilaki 8
Rajavartiolaitosta koskeva lainsäädäntö 12
Rajavartiolaki 12
Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa 14
Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 14
Tullilaki 14
Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa 14
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö 15
2.3 Nykytilan arviointi 15
Poliisilaki 15
Yleistä 15
Toimivaltuuksia koskeva 2 luku 18
Erinäisiä säännöksiä koskeva 5 luku 25
Tiedonhankintaa koskeva poliisilain 3 luku 30
Yleistä 30
Salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmät 32
Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset 38
Muut salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön liittyvät kysymykset 51
Rajavartiolaitosta koskeva lainsäädäntö, tullilaki ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annettu laki 61
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET 61
3.1 Tavoitteet 61
3.2 Keskeiset ehdotukset 62
Poliisilaki 62
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET 65
4.1 Vaikutukset julkiseen talouteen 65
4.2 Viranomaisten toimintaan kohdistuvat vaikutukset 66
4.3 Sukupuolivaikutukset 66
4.4 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset 67
5 ASIAN VALMISTELU 68
6 MUITA ESITYKSEEN VAIKUTTAVIA SEIKKOJA 68
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 70
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT 70
1.1 Poliisilaki 70
1 luku Yleiset säännökset 70
2 luku Yleiset toimivaltuudet 74
3 luku Turvatarkastus poliisin toimitiloissa 87
4 luku Tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet 87
5 luku Salaiset tiedonhankintakeinot 88
6 luku Poliisitutkinta 141

7 luku Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus 146
8 luku Vahingonkorvaus ja palkkio 152
9 luku Erinäiset säännökset 155
1.2 Laki poliisin hallinnosta 158
1.3 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 159
1.4 Rajavartiolaki 160
1.5 Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa 163
1.6 Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 164
1.7 Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annettu laki 164
1.8 Tullilaki 165
1.9 Laki yleisistä syyttäjistä 167
1.10 Eläinlääkintähuoltolaki 167
1.11 Laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta 167
1.12 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta 167
1.13 Laki vesikulkuneuvorekisteristä 168
1.14 Laki poliisikoulutuksesta 168
1.15 Laki eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta 168
1.16 Ulkomaalaislaki 168
1.17 Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä 169
1.18 Rautatiekuljetuslaki 169
1.19 Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa 169
1.20 Laki järjestyksenvalvojista 169
1.21 Laki holhoustoimesta 169
1.22 Laki lähestymiskiellosta 169
1.23 Ampuma-aselaki 169
1.24 Valtion virkamieslaki 169
1.25 Laki liiketoimintakiellosta 169
1.26 Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille 170
1.27 Laki päihtyneiden käsittelystä 170
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET 170
3 VOIMAANTULO 171
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS 171
4.1 Johdanto 171
4.2 Poliisilain säännökset 172
4.3 Säätämisjärjestyksen arviointi 181
LAKIEHDOTUKSET 182
1. Poliisilaki 182
2. Laki poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta 217
3. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta 220
4. Laki rajavartiolain muuttamisesta 225
5. Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta 228
6. Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta 232
7. Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta 233
8. Laki tullilain muuttamisesta 235
9. Laki yleisistä syyttäjistä annetun lain muuttamisesta 238
10. Laki eläinlääkintähuoltolain 34 ja 36 §:n muuttamisesta 239

11. Laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta 240
12. Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta 241
13. Laki vesikulkuneuvorekisteristä annetun lain 20 §:n muuttamisesta 242
14. Laki poliisikoulutuksesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta 243
15. Laki eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain 9 ja 17 §:n muuttamisesta 244
16. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 245
17. Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 23 §:n muuttamisesta 249
18. Laki rautatiekuljetuslain 29 §:n muuttamisesta 250
19. Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta 251
20. Laki järjestyksenvalvojista annetun lain muuttamisesta 252
21. Laki holhoustoimesta annetun lain 37 §:n muuttamisesta 253
22. Laki lähestymiskiellosta annetun lain 5 §:n muuttamisesta 254
23. Laki ampuma-aselain muuttamisesta 255
24. Laki valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta 256
25. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain 21 a §:n muuttamisesta 257
26. Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 9 a §:n muuttamisesta 258
27. Laki päihtyneiden käsittelystä annetun lain 1 §:n muuttamisesta 259
LIITE 260
RINNAKKAISTEKSTIT 260
2. Laki poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta 260
3. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta 266
4. Laki rajavartiolain muuttamisesta 276
5. Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta 281
6. Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta 288
7. Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta 290
8. Laki tullilain muuttamisesta 293
9. Laki yleisistä syyttäjistä annetun lain muuttamisesta 299
10. Laki eläinlääkintähuoltolain 34 ja 36 §:n muuttamisesta 300
11. Laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta 301
12. Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta 303
13. Laki vesikulkuneuvorekisteristä annetun lain 20 §:n muuttamisesta 304
14. Laki poliisikoulutuksesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta 305
15. Laki eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain 9 ja 17 §:n muuttamisesta 306
16. Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 308
17. Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 23 §:n muuttamisesta 315

18. Laki rautatiekuljetuslain 29 §:n muuttamisesta 316
19. Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta 317
20. Laki järjestyksenvalvojista annetun lain muuttamisesta 318
21. Laki holhoustoimesta annetun lain 37 §:n muuttamisesta 320
22. Laki lähestymiskiellosta annetun lain 5 §:n muuttamisesta 321
23. Laki ampuma-aselain muuttamisesta 322
24. Laki valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta 324
25. Laki liiketoimintakiellosta annetun lain 21 a §:n muuttamisesta 325
26. Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 9 a §:n muuttamisesta 326
27. Laki päihtyneiden käsittelystä annetun lain 1 §:n muuttamisesta 327

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Nykyinen poliisilaki (493/1995) tuli voimaan lokakuun alussa 1995. Laki sisältää yleiset poliisin toimintaa koskevat säännökset, esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä ja voimakeinojen käyttöä koskevat toimivaltuussäännökset, säännökset poliisin tiedonhankinnasta rikosten estämisessä, paljastamisessa tai selvittämisessä koskien esimerkiksi niin sanottuja epäkonventionaalisia rikostorjuntamenetelmiä (peitetoiminta ja valeosto) ja salaisia pakkokeinoja sekä poliisitutkintaa koskevat säännökset. Erinäisissä säännöksissä säädellään muun ohessa virka-apua ja vaitiolovelvollisuutta.

Poliisilakia on muutettu useaan otteeseen sen säätämisen jälkeen. Vuonna 2001 poliisilakiin lisättiin edellä mainittuja epäkonventionaalisia rikostorjuntamenetelmiä eli peitetoimintaa ja valeostoa koskevat säännökset sekä laajennettiin poliisin oikeutta teletunnistetietojen saamiseen ja teknisen tarkkailun suorittamiseen rikosten ennalta estämiseksi. Samassa yhteydessä tarkistettiin eräitä poliisimiehen velvollisuuksia koskevia säännöksiä ja lisättiin lakiin säännökset poliisin toimitiloissa järjestettävistä turvatarkastuksista. Vuonna 2005 tuli voimaan laaja poliisilain osittaisuudistus, jossa muun ohessa mahdollistettiin telekuuntelun ja teknisen kuuntelun käyttö terrorismirikosten ennalta estämiseksi sekä mahdollistettiin tiedon hankkiminen matkaviestimien sijainnista tiettyjen rikosten estämiseksi.

Tehtyjen muutosten ja lisäysten ansiosta poliisilakia voidaan pitää varsin johdonmukaisena ja kattavana säädöksenä. Toisaalta useista syistä johtuvia lainsäädännön muuttamistarpeitakin on. Tärkeimpänä niistä voidaan pitää sitä, että voimassa olevan pakkokeinolain ja poliisilain osittaisuudistusten johdosta laeista, erityisesti salaisia pakkokeinoja koskevista säännöksistä ja poliisilain tiedonhankintaa koskevista säännöksistä on katsottu muodostuneen osin sekava ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Tähän on eduskunta useaan otteeseen kiinnittänyt huomiota. Perustuslakivaliokunta on muun muassa todennut, että telepakkokeinojen käyttöä koskeva lainsäädäntö on vaikeasti sovellettavaa, ja katsonut, että pitäisi ryhtyä toimiin säännösten kokonaisuudistuksen aikaansaamiseksi. Samalla on ennakkoluulottomasti arvioitava nykyisiä oikeusturva- ja valvontajärjestelmiä (PeVL 11/2005 vp). Vuonna 2005 eduskunta on hyväksynyt lausuman (EV 83/2005 vp), jossa edellytetään, että valmistellaan poliisilain kokonaisuudistus siten, että sääntely muodostuu mahdollisimman selkeäksi ja johdonmukaiseksi.

Myös ylimmät laillisuusvalvojat ovat kiinnittäneet huomiota kokonaisuudistamisen tarpeeseen. Kysymys ei ole kuitenkaan pelkästään lainsäädännön selkeydestä. Lisäksi on nostettu esiin turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksien ulottuvuuteen ja käyttämisen edellytyksiin, kansalaisten oikeusturvaan sekä yksittäisiin lainsäädännön tarkistamistarpeisiin liittyviä kysymyksiä.

Turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyvien säännösten kehittämisessä on laillisuusvalvojien ratkaisujen lisäksi otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisut ja kansainväliset velvoitteet. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulman korostuminen esimerkiksi ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien suojaamiseksi tehtyyn yleissopimukseen (SoPS 19/1990; jäljempänä EIS) liittymisen vuoksi on johtanut tarpeeseen korostaa asianosaisten oikeuksia rikostutkinnan yhteydessä ja yleisemmin toimenpiteiden kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeuksia poliisin toimivaltuuksien käyttämisen yhteydessä. Vaikka pykälien muuttamistarvetta ei olisikaan niiden uusiin lakeihin ottamisen yhteydessä, yksityiskohtaisten perustelujen muuttamiseen tai täydentämiseen saattaa olla aihetta esimerkiksi kahden vuosikymmenen aikana kertyneen soveltamiskäytännön ja sinä aikana annettujen aihepiiriä koskevien ratkaisujen perusteella.

Lainsäädännön muuttamistarpeen kannalta tärkeitä asiakokonaisuuksia ovat poliisin tiedonhankinnan edellytykset niihin liittyvine oikeussuojajärjestelyineen. Salaisten pakkokeinojen käyttöä arvioidaan tarkemmin tähän

esitykseen liittyvässä pakkokeinolakiesityksessä.

Lainsäädännön muuttamis- tai täydentämistarvetta saattaa olla teknisen kehityksen vuoksi. Tämä koskee esimerkiksi tietoverkkoon ja sähköisessä muodossa olevaan aineistoon liittyviä etsintöjä ja takavarikoita ja niihin kohdistuvaa salaista tiedonhankintaa.

Poliisilaki on yleislaki, joka lähtökohtaisesti sääntelee poliisin toimintaa. Samanlaisia poliisin yleistoimivaltuuksia koskevia lakeja ovat esitutkintalaki ja pakkokeinolaki. Mainitut lait kytkeytyvät rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten toimintaan niitä koskevan lainsäädännön kautta. Poliisilain osalta voidaan erityisesti mainita rajavartiolaki (578/2005), tullilaki (1466/1994) ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annettu laki (1251/1995). Vuoden 2010 alusta tuli voimaan uusi poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annettu laki (687/2009), jonka tarkoituksena on edistää poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen (PTR-viranomaiset) yhteistoimintaa sekä PTR-viranomaisten yhteisten toimintalinjojen toteuttamista. Poliisilakia uudistettaessa on mainittuihin lakeihin tehtävä uudistuksen edellyttämät välttämättömät muutokset. Tässä yhteydessä ei ole aiheellista ryhtyä laajaan rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten toimivaltuuksien uudistustarpeiden itsenäiseen tarkasteluun ja niitä koskevien muutosten tekemiseen. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista senkään vuoksi, että tulli- ja sotilasviranomaisia koskevat laajat lainsäädäntöuudistukset ovat muuten valmisteltavina.

Sisäasiainministeriö antoi oikeustieteen lisensiaatti, varatuomari Klaus Helmiselle tehtäväksi laatia selvityshenkilönä selvityksen esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistuksesta. Helmisen selvitys ”Turvallisuusviranomaisten toimivaltuussäännöstöjen uudistamistarpeet” (jäljempänä selvityshenkilön selvitys) julkaistiin 3 päivänä heinäkuuta 2006 sisäasiainministeriön julkaisusarjan julkaisuna 32/2006. Selvityksessään Helminen ehdottaa esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta ja esittää kyseisen säädöskokonaisuuden rakenteen kehittämistä koskevia näkökohtia. Lisäksi selvityshenkilö ehdotti runsaasti yksityiskohtaisia lainsäädäntömuutoksia.

Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön kokonaisuudistuksella on myös perusta hallitusohjelmassa. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman mukaan toteutetaan esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuusuudistus sekä tehostetaan ja nopeutetaan vaativien rikosasioiden esitutkinta-, syyteharkinta- ja oikeuskäsittelyä lisäämällä syyttäjien osallistumista esitutkintaan ja varmistamalla tähän riittävät voimavarat.

Esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön kokonaisuudistus on jaettu kahteen esitykseen siten, että tässä esityksessä ovat sisäasiainministeriön esittelyvastuulle kuuluva poliisilaki liitelakeineen ja toisessa samaan aikaan annettavassa esityksessä oikeusministeriön esittelyvastuulle kuuluvat esitutkinta- ja pakkokeinolaki liitelakeineen. Viimeksi mainitusta esityksestä käytetään tässä esityksessä nimeä tähän esitykseen liittyvä esitys.

Tämä lainvalmisteluhanke on valittu sellaisten hankkeiden joukkoon, joiden valmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö

Nykytilan arviointia koskevassa jaksossa selostetaan tarkemmin useiden siinä arvioitavien pykälien sisältöä. Päällekkäisyyksien välttämiseksi niitä pykäliä ei lähtökohtaisesti tarkemmin selosteta tässä jaksossa.

Poliisilaki

1 luku Yleiset säännökset

Luvun alussa (1—5 §) ovat yleiset poliisin tehtävää, poliisin toiminnan yleisiä periaatteita, tehtävien hoitoa ja tärkeysjärjestystä, toimenpiteen perusteen ilmoittamista sekä toimenpiteen siirtämistä ja toimenpiteestä luopumista koskevat säännökset.

Poliisimies määritellään yleisellä tasolla poliisilain 6 §:ssä. Poliisimiehiä ovat asetuksessa mainitut päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvat virkamiehet. Tarkempi sääntely tältä osin on poliisiasetuksen

(1112/1995) 1 §:ssä. Virkapuvun käytöstä säädetään poliisilain 6 a §:ssä. Poliisivaltuuksia koskevan 7 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on tehtäväänsä suorittaessaan koko maassa poliisilaissa tai muussa laissa säädetyt valtuudet. Pykälän 2 ja 3 momentissa on poliisikokelaan ja nuoremman konstaapelin toimivaltuuksia koskeva erityissääntely. Poliisilain 8 §:ssä säädetään siitä, että Poliisihallitus voi antaa koko maassa erityisiä poliisivaltuuksia nimetylle henkilölle tai nimetylle virkamiehelle tietyin rajoituksin.

Poliisilain 9 §:ssä säädetään poliisimiehen toimialueesta ja toimimisvelvollisuudesta. Poliisimies on velvollinen toimimaan sen poliisiyksikön alueella, johon hänet on sijoitettu. Hänet voidaan määrätä toimimaan myös mainitun alueen ulkopuolella. Pykälän 3 momentissa säädetään poliisimiehen velvollisuudesta ilman eri määräystä ryhtyä kiireellisiin toimiin koko maassa myös toimialueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan eräissä erityistapauksissa. Lain 9 a §:ssä on säännöksiä poliisimiehen palvelukseen ilmoittautumisesta koskien lähinnä eräitä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tapauksia. Poliisilain 9 b §:n mukaan poliisimies saa toimia asianomistajan tai rikoksesta epäillyn avustajana tai asiamiehenä vain pykälässä säädetyissä tapauksissa. Luvun lopussa ovat poliisimiehen käyttäytymistä, sivutoimia sekä kuntoa ja ammattitaitoa koskevat säännökset.

2 luku Toimivaltuussäännökset

Luvussa olevia säännöksiä on luonnehdittu eräänlaisiksi järjestyspoliisitoiminnan keskeisiksi valtuussäännöksiksi (selvityshenkilön selvitys, sivu 72). Luvun alussa säädetään poliisimiehen oikeudesta saada yksittäisen tehtävän suorittamiseksi henkilöllisyyden selvittämistä varten tarvittavat tiedot. Lakiin vuonna 2005 lisätyssä 10 a §:ssä säädetään poliisimiehen toimivaltuuksista rajatarkastuksen ja tullitoimenpiteiden yhteydessä. Sen jälkeen tulevat kiinniottamiseen liittyvät säännökset (11—13 §), jotka koskevat kiinniottamista henkilön suojaamiseksi, etsintäkuulutetun kiinniottamista ja etsintää henkilön kiinniottamiseksi.

Luvun seuraavat säännökset (14—22 §) koskevat kotirauhan ja julkisrauhan piiriin kuuluvien alueiden suojaamista, vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsintää, vaarallisen teon ja tapahtuman estämistä, toimenpiteiden suorittamista, paikan ja alueen eristämistä, väkijoukon hajottamista, rikoksilta ja häiriöiltä suojaamista, kulkuneuvon pysäyttämistä ja siirtämistä ja turvallisuustarkastusta. Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotosta säädetään 23 §:ssä.

Poliisilain 22 a §:ssä säädetään vieraan valtion virkamiehen toimivallasta. Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen eli Schengenin yleissopimuksen 40 artiklassa tarkoitetulla Schengenin säännöstöä soveltavan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus oman maansa alueella verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentekijän takaa-ajoon Suomen alueella samoin kuin kiinniottoon ja turvallisuustarkastukseen Suomen alueella siten kuin Suomea velvoittavassa Schengenin säännöstössä määrätään. Pykälässä on lisäksi tarkempaa sääntelyä koskien kulkuneuvon pysäyttämistä, turvallisuustarkastusta, voimakeinoin tapahtuvaa kiinniottoa, kiinniotetun luovuttamista kihlakunnan poliisilaitokselle ja sivulliselle aiheutuneen vahingon korvaamista.

Vuonna 2005 lukuun lisättiin, niin kuin johdantojaksossa on mainittu, poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimitiloissa järjestettäviä turvatarkastuksia koskevat säännökset (22 b—22 f §). Niiden tarkoituksena on turvallisuudesta huolehtiminen, järjestyksen turvaaminen ja omaisuuden suojeleminen. Säännökset koskevat turvatarkastusten suorittamistapoja, turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunottoa ja voimakeinojen käyttöä turvatarkastuksessa.

Poliisilain 2 luvun lopun pykälistä on syytä korostaa voimakeinojen käyttöä koskevaa 27 §:ää. Sen 1 momentin mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeelli-

sia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Pykälän 3 momentissa säädetään poliisia avustavan henkilön voimankäyttöoikeudesta. Pykälän 4 momentin mukaan poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa säädetään.

3 luku Tiedonhankintaa koskevat säännökset

Luvun aluksi 28 §:ssä säädetään tiedonhankintatapojen määritelmistä. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa yleisöön, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai ajoneuvoihin kohdistuvaa, teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Poliisilla on 29 §:n mukaan oikeus siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa julkisella paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.

Tarkkailu on 28 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa. Tarkkailun edellytyksistä säädetään 30 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan sitä voidaan käyttää rikollisen toiminnan estämiseksi tai keskeyttämiseksi ja kohdistaa muualla kuin asunnossa olevaan henkilöön, jos tämän käyttäytymisen perusteella tai muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen. Tarkkailua saadaan 30 §:n 2 momentin mukaan 1 momentissa säädetyssä tarkoituksessa kohdistaa lisäksi sellaiseen kotirauhan piirin ulkopuolella olevaan henkilöön, jonka on perusteltua syytä epäillä myötävaikuttavan rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Pakkokeinolain sääntelyn tavoin myös poliisilain mukaista teknistä tarkkailua voidaan suorittaa kolmella eri tavalla määritelmien kuitenkin jonkin verran poiketessa pakkokeinolain vastaavista. Teknisellä tarkkailulla tarkoitetaan poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua ja äänen tallentamista (tekninen kuuntelu), katselua ja kuvaamista (tekninen katselu) sekä kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa (tekninen seuranta).

Poliisimiehellä on 31 §:n 1 momentin mukaan oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. Samoin edellytyksin teknistä tarkkailua saa lisäksi kohdistaa henkilöön, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa. Tekniselle tarkkailulle asetetaan pykälän 3 momentissa lisäedellytyksiä, jotka liittyvät torjuttavan rikoksen laatuun tai vakavuuteen. Pykälän 4 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus kohdistaa teknistä tarkkailua myös asunnossa olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

Vieraan valtion virkamiehen suorittaman tarkkailun edellytyksistä ja siihen liittyvistä toimintatavoista säädetään 30 a §:ssä, joka 22 a §:n tavoin liittyy Schengenin yleissopimukseen ja koskee vieraan valtion virkamiehen maan alueella alkanutta henkilön tarkkailua tai teknistä tarkkailua.

Vuonna 2001 lisättiin poliisilain 3 lukuun säännökset epäkonventionaalisista rikostorjunta- ja rikostutkintamenetelmistä. Nämä lakiin lisätyt toimintamuodot ovat peitetoiminta ja valeosto, joiden määritelmät lisättiin 28 §:n 1 momentin 4 ja 5 kohtaan. Peitetoiminnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa henkilöön tai henkilöryhmään taikka tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa soluttautumalla. Peitetoiminnan edellytyksenä on 31 a §:n mukaan, että se on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikollisen toiminnan taikka rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen estämi-

seksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi ja tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Kysymyksessä ovat telekuunteluun esitutkinnassa oikeuttavat rikokset ja eräät lapsipornografiarikokset. Peitetoiminta asunnossa on 31 a §:n mukaan sallittua, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään.

Valeosto on rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi poliisin tekemä ostotarjous tai näyte-erän luonteiseksi katsottavan esineen, aineen tai omaisuuden osto, jollei rikoksen estäminen, paljastaminen tai selvittäminen tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saaminen välttämättä vaadi näyte-erää suuremman erän taikka esineen, aineen tai omaisuuden ostamista tiettynä kokonaisuutena. Poliisilain 31 b §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus valeostoon, jos se on välttämätöntä kätkemisrikoksen tai varkauden taikka sellaisen rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen johdosta laittomasti hallussa pidetyn tai kaupatun esineen, aineen taikka omaisuuden löytämiseksi tai tällaisella rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi.

Poliisin tiedonhankintakeinoihin kuuluvat myös televalvonta ja telekuuntelu, jotka poliisilain 28 §:n 1 momentin 6 ja 7 kohdassa määritellään vastaavalla tavalla kuin pakkokeinolaissa. Televalvonnan edellytykset ovat 31 c §:n 1 momentissa kirjoitettu epäiltävän tai paljastettavan rikoksen laadun tai vakavuuden perusteella samanlaisiksi kuin pakkokeinolain mukaisen televalvonnan osalta. Pykälän 2 momentin mukaan televalvonta tulee kuitenkin lisäksi kysymykseen, jos sen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi.

Poliisille voidaan poliisilain 31 f §:n nojalla antaa lupa saada tieto niistä matkaviestimistä, joista tiettynä aikana kirjautuu tieto tietyn paikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman kautta telejärjestelmään, jos tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys 31 c §:n 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämisessä tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetun vaaran torjumisessa.

Telekuuntelu tulee kysymykseen vain 31 d §:n 1 momentissa mainittujen terrorismirikosten estämisessä tai paljastamisessa. Edellytykset ovat siis tiukemmat kuin pakkokeinolaissa säädetyssä rikoksen selvittämiseksi tapahtuvassa telekuuntelussa. Televalvonnan tavoin telekuuntelu on pykälän 2 momentin mukaan mahdollinen myös sen ollessa välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi.

Poliisilain 31 e §:ssä säädetään kuuntelukielloista. Mitä pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä säädetään kielloista kohdistaa kuuntelua epäiltyyn, on voimassa myös poliisilain nojalla tapahtuvassa muussakin kuin epäiltyyn kohdistuvassa teknisessä kuuntelussa ja telekuuntelussa.

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 8 kohdassa määritellään tiedonhankintakeinona myös tietolähdetoiminta, jolla tarkoitetaan tietojen hankintaa käyttämällä tietolähteenä poliisihallinnon ulkopuolisia henkilöitä. Tietolähdetoiminnasta säädetään tarkemmin 36 a §:ssä.

Päätöksen 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta, peitetoiminnasta ja valeostosta tekevät 32 §:n 1 momentissa ja 32 a §:n 2 ja 3 momentissa mainitut poliisivirkamiehet. Peitetoiminnasta ja valeostosta päättäneen poliisiyksikön on 32 a §:n 3 momentin mukaan laadittava toiminnasta selvitys sisäasiainministeriölle, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen peitetoiminnan ja valeoston käytöstä.

Telekuuntelusta, televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista sekä teknisestä tarkkailusta 31 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai tekninen katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee, tai tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle taikka jossa tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, päättää 32 b §:n 1 momentin nojalla tuomioistuin.

Päällystöön kuuluva poliisimies voi poliisilain 32 c §:n mukaan kiiretilanteessa päättää

televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja teknisestä tarkkailusta, ei kuitenkaan vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistuvasta teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta, kunnes tuomioistuin on ratkaissut asian. Saatuaan väliaikaiseen toimenpiteeseen liittyvän vaatimuksen tai ilmoituksen lopetetusta toimenpiteestä tuomioistuin voi 32 d §:n 1 momentin nojalla kieltää televalvonnan, tiedon hankkimisen matkaviestimien sijainnista tai teknisen tarkkailun jatkamisen taikka asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja.

Poliisilain 3 luvun lopussa on säännöksiä (33—36 §) tarkkailusta, teknisestä tarkkailusta, televalvonnasta ja telekuuntelusta ilmoittamisesta toimenpiteen kohteena olleelle henkilölle sekä tiedonhankinnan paljastumisen estämisestä, esimerkiksi harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä tekemällä taikka vääriä asiakirjoja käyttämällä, rekisterimerkinnän oikaisemisesta sekä tietojen saannista viranomaiselta ja yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.

4 luku Poliisitutkintaa koskevat säännökset

Poliisilain 37 §:n mukaan poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Poliisitutkintaa toimitettaessa on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin tutkinnan suorittamisesta esitutkinnassa säädetään. Esimerkkeinä poliisitutkinnasta voidaan mainita työtapaturman tutkinta, henkilön katoamisen johdosta toimitettava tutkinta ja kuolemansyyn selvittäminen.

Poliisilain 4 luvussa on joitakin poliisitutkintaa koskevia erityissäännöksiä, jotka liittyvät henkilön asemaan poliisitutkinnassa (38 §) sekä saapumisvelvollisuuteen ja tutkinnan turvaamiseen (39 §). Tutkinnasta riippuen henkilön asemaan sovelletaan esitutkinnan asianosaista tai rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä. Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa tutkintaan. Poliisimiehellä on myös oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, jossa tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä irrottaa ja ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä edellyttäen, että toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä.

5 luku Erinäiset säännökset

Luvun alussa on kaksi pykälää, joissa säädetään yhtäältä poliisin antamasta virka-avusta ja toisaalta poliisille annettavasta virka-avusta (40 ja 41 §). Sen jälkeen säädetään poliisihenkilöstön täydentämisestä, milloin se on valtion turvallisuuden tai poikkeuksellisten olojen vuoksi tarpeen (42 §).

Poliisilain 43 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta ja 44 §:ssä vaitiolo-oikeudesta.

Poliisilain 5 luvun lopussa ovat säännökset (45—52 §) avustamisvelvollisuudesta, vapaaehtoistoiminnasta, poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista, korvausten suorittamisesta, teettämisoikeudesta, henkilö- ja omaisuusvahingosta, muun viranomaisen toiminnasta poliisitehtävissä, eräistä poliisin toimintaan liittyvistä rangaistavista teoista (51 §) ja liikkumis- ja oleskelurajoituksista. Kansainvälistä yhteistoimintaa koskevan 53 §:n 1 momentin mukaan poliisin antamasta virka-avusta vieraan valtion poliisille on voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovittu.

Rajavartiolaitosta koskeva lainsäädäntö

Rajavartiolaki

Rajavartiolain 17 §:n mukaan rajavartiolaitos suorittaa rajavalvontaa ja rajatarkastuksia. Rajatarkastusta koskevista toimivaltuuksista (esimerkiksi henkilöntarkastus ja kulkuneuvoon kohdistuva etsintä) säädetään 28 §:ssä, jossa säädetään eräiden pakkokeinolain pykälien soveltamisesta soveltuvin osin. Lain 29 ja 31 §:ssä ovat säännökset rajanylityspaikalla suoritettavasta automaattisesta tunnistamisesta ja rajavalvontaan liittyvästä teknisestä valvonnasta.

Rajavartiolain 20 §:n 1 momentin mukaan rajavartiolaitos huolehtii yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikalla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä. Näissä tehtävissä käytettävissä olevat toimivaltuudet ilmenevät 32 §:stä, jossa puolestaan viitataan eräisiin poliisilain pykäliin.

Rajavartiolain 21 §:n mukaan rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia rikoksen estämiseen tai sen keskeyttämiseen liittyviä kiireellisiä poliisin tehtäviä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Kiireellisessä tapauksessa tämä voidaan tehdä ilman pyyntöäkin. Lisäksi 22 §:ssä ovat erityiset säännökset terrorismintorjunnasta ja muista erityistilanteista. Mainituissa kahdessa pykälässä säännellyissä tilanteissa rajavartiomiehellä on lain 33 §:n mukaan poliisimiehelle poliisilain 2 luvussa säädetyt toimivaltuudet, jollei päällystöön kuuluva poliisimies tai poliisin kenttäjohtaja niitä rajoita.

Rajavartiolain 34 §:n 1 momentin mukaan rajavartiomiehellä on 24 §:ssä tarkoitetussa tullitehtävässä tullilain 14 §:ssä muulle toimivaltaiselle viranomaiselle säädetty toimivalta. Lisäksi rajavartiolain 34 §:n 2 momentissa viitataan tullilain 15 §:n säännöksiin henkilönkatsastuksen ja tietynlaisten tarkastusten suorittamisesta.

Toimivaltuussäännöksiä sisältävässä rajavartiolain 5 luvussa on edellä jo mainittujen säännösten lisäksi voimakeinojen käyttöä koskeva säännös (35 §), joka läheisesti muistuttaa poliisilain 27 §:n säännöstä poliisin voimankäytöstä. Luvussa ovat lisäksi poliisilain vastaavien säännösten kaltaiset pykälät henkilöllisyyden selvittämisestä (36 §) ja etsintäkuulutetun kiinniottamisesta (37 §). Lain 27 §:ssä säädetään rajatapahtumaa sekä maahantulo- ja maastalähtöedellytyksiä koskevasta tutkinnasta, joka muistuttaa poliisilain 4 luvussa säänneltyä poliisitutkintaa.

Rajavartiolain 6 luvussa ovat säännökset rikosten ennalta estämisestä ja selvittämisestä. Lain 41 §:n 1 momentin mukaan rajavartiolaitos on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Rajavartiolaitos suorittaa toimenpiteitä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteeseen saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa sen mukaan kuin mainitussa luvussa tai muualla säädetään.

Rajavartiolain 41 §:n 2 momentin mukaan rajavartiomiehellä on rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteeseen saattamiseksi poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa sekä muualla laissa säädetyt toimivaltuudet. Rajavartiolaitoksella ei ole kuitenkaan toimivaltaa suorittaa peitetoimintaa, valeostoa, telekuuntelua tai televalvontaa. Rajavartiolaitokseen sovelletaan, mitä poliisilain 31 f §:ssä ja pakkokeinolain 5 a luvun 3 a §:ssä säädetään oikeudesta saada tieto matkaviestimestä ja mitä poliisilain 33 §:ssä säädetään teknisestä tarkkailusta.

Rajavartiolain 6 luvun useimmissa pykälissä säädetään rajavartiolaitoksen ja muiden esitutkintaviranomaisten keskinäisestä toimivaltajaosta. Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikosasiat luetellaan 42 §:ssä. Lain 44 §:n 1 momentin toimivaltajakoa koskevan säännöksen mukaan rajavartiolaitos siirtää, jollei sen, poliisin ja tullin tehtäväjakoa koskevista säännöksistä muuta johdu, tullilaissa tarkoitetun tullirikoksen esitutkinnan tullille ja muun rikoksen esitutkinnan poliisille, jos asian tai sen edellyttämien esitutkintatoimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää taikka jos asianomainen esitutkintaviranomainen sitä vaatii. Rajavartiolaitos turvaa siirrettävässä asiassa esitutkinnan suorittamisen siihen saakka, kunnes esitutkinnan siirtäminen on tapahtunut. Rajavartiolain 46 §:ssä säädetään tutkinnanjohtajasta rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa.

Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien käytössä on ohjaus- ja rajoitusperusteina noudatettava rajavartiolain 2 luvussa säänneltyjä yleisiä periaatteita, muun ohessa vaatimusta asiallisuudesta, puolueettomuudesta ja sovinnollisuudesta (6 §) sekä suhteellisuusvaatimusta (7 §). Lain 10 §:ssä säädetään lisäksi, että poliisitehtävissä noudatetaan poliisilaissa ja muussa poliisin tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Tullitehtävissä noudatetaan tullilaissa ja muussa tullivalvontaa koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Esitutkintatehtävissä noudatetaan esitutkintalaissa ja muussa esitutkintaviranomaisen tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita.

Eduskunnan käsiteltävänä on ollut hallituksen esitys (HE 219/2008 vp), jonka yhtey-

dessä Rajavartiolaitosta koskevaan lainsäädäntöön tehdyt muutokset on huomioitu tässä esityksessä.

Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa

Henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005) on Rajavartiolaitoksen henkilörekistereitä koskevat säännökset sekä muuta henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä. Lain 7 §:ssä säädetään tutkinta- ja virka-apurekisteristä ja 8 §:ssä puolestaan poliisiasiain tietojärjestelmän käyttämisestä Rajavartiolaitoksen tehtävissä. Useissa pykälissä on viittauksia poliisilakiin, erityisesti sen voimassa olevaan 1 §:ään. Lisäksi lain 18 §:ssä on säännökset tietojen saannista yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä.

Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta

Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa (577/2005) säännellään Rajavartiolaitoksen hallintoa, koulutusta, tutkimustoimintaa ja palvelussuhteita. Lain 17 § sisältää säännökset vaitiolovelvollisuudesta, tietojen hyväksikäyttökiellosta ja 18 § vaitiolo-oikeudesta.

Tullilaki

Tullilaitoksen tehtäviin kuuluu tullilain 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa määriteltyjen tullirikosten tutkinta. Tulliasetuksen (1543/1994) 7 §:n mukaan tullirikosasiassa esitutkinnan suorittaa tulli-, poliisi-, tai rajaviranomainen sen mukaan, mikä viranomainen on saanut rikoksen tietoonsa, jolleivät mainitut viranomaiset toisin sovi.

Tullilain 17 §:ssä on voimakeinojen käyttöä koskeva säännös, jonka mukaan, mitä poliisilain 27 §:n 1, 2 ja 4 momentissa säädetään poliisimiehen oikeudesta käyttää eräissä tapauksissa voimakeinoja, sovelletaan vastaavasti tullimieheen. Henkilöön, joka avustaa tullimiestä tämän pyynnöstä tai suostumuksella virkatehtävän suorittamisessa, sovelletaan, mitä poliisilain 46 §:ssä säädetään.

Tullilain 20 a §:stä ilmenee, että tulliviranomaisilla on oikeus suorittaa telekuuntelua, televalvontaa sekä teknistä tarkkailua rikoksen selvittämiseksi siten kuin pakkokeinolaissa säädetään. Lain 20 b §:ssä säädetään tulliviranomaisten oikeudesta suorittaa, siitä ennalta ilmoitettuaan, teknistä valvontaa tullirikosten ennalta ehkäisemiseksi sekä tullirikoksesta epäillyn tunnistamiseksi. Tullilain 20 c—20 i §:ssä säädetään tulliviranomaisten oikeudesta rikollisen toiminnan estämiseksi, keskeyttämiseksi tai paljastamiseksi käyttää poliisilain 3 luvun toimenpiteisiin rinnastettavaa teknistä tarkkailua ja televalvontaa. Tulliviranomaisilla ei ole oikeutta peitetoimintaan eikä valeostoon.

Tullilain 43 §:n mukaan tullirikosasiaa tutkittaessa noudatetaan esitutkinnasta ja pakkokeinoista erikseen annettujen säännösten lisäksi tullilain säännöksiä. Tullimiehellä on tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen toimittamassa esitutkinnassa. Pidättämiseen oikeutetuista tullimiehistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 3 kohdassa. Tullilain 43 §:n 3 ja 4 momentissa on säännöksiä tutkinnanjohtajasta ja saapumisvelvollisuudesta esitutkintaan tullirikosasioiden tutkinnassa.

Tullilain 47 a §:ssä säädetään, että mitä poliisilain 44 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolo-oikeudesta, sovelletaan vastaavasti myös tullilaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa

Puolustusvoimien poliisitehtävien suorittamisesta säädetään poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa (1251/1995) ja asetuksessa (1344/1995). Mainitun lain 1 §:n 2 momentin toisen virkkeen mukaan, jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus sitä edellyttää, tehtävä on siirrettävä kokonaan poliisin suoritettavaksi.

Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa on esitutkintaa koskevien säännösten lisäksi säännökset pääesikunnan tutkintaosaston muista tehtävistä ja asemasta. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävien rikosten esitutkinnan käynnistämi-

sessä sovelletaan sotilaskurinpitolakia kaikissa tilanteissa siitä riippumatta suorittaako esitutkinnan puolustusvoimien joukko-osasto, pääesikunnan tutkintaosasto vai poliisi. Kurinpitoesimiehen ratkaisu siitä, käsitelläänkö sotilasrikosasia lopulta sotilaskurinpitomenettelyssä vai lähetetäänkö asia syyttäjälle syyteharkintaan, on esitutkinnan suorittajasta ja suorittamistavasta riippumaton.

Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 4 §:n mukaan 2 §:ssä tarkemmin määritellyillä pääesikunnan tutkintaosaston virkamiehillä on 1 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä eli esimerkiksi rikostutkinnassa esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja poliisilaissa poliisimiehelle säädetyt toimivaltuudet. Puolustusvoimien toimesta suoritettavassa esitutkinnassa ei saa käyttää telekuuntelua eikä televalvontaa. Sama koskee myös peitetoimintaa ja valeostoa, vaikka niiden käyttöä ei säännöksissä nimenomaisesti kielletäkään. Toimivaltuuksia käytettäessä on 4 §:n 2 momentin mukaan soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa, pakkokeinolaissa ja poliisilaissa säädetään. Tarkkailusta ja teknisestä tarkkailusta turvallisuus- ja valvontatehtävissä säädetään 5 §:ssä.

Puolustusvoimat suorittaa puolustusvoimista annetun lain (551/2007) perusteella järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tehtäviä puolustusvoimien pysyvässä käytössä olevilla alueilla. Vartio- tai päivystystehtävää suorittavalla virkamiehellä on mainitun lain perusteella tietyin edellytyksin oikeus henkilöllisyyden selvittämiseen, henkilön poistamiseen alueelta ja kiinniottooikeus sekä oikeus suorittaa turvallisuustarkastus kiinniottamisen yhteydessä. Turvallisuustarkastuksen suorittamiseen on oikeus myös sotilaskurinpitolain 23 §:n nojalla. Puolustusvoimista annetun lain perusteella voidaan myös tietyin edellytyksin kohdistaa turvatarkastus alueelle saapuviin, siellä oleviin tai sieltä poistuviin henkilöihin sekä näiden kulkuneuvoihin ja tavaroihin. Lisäksi puolustusvoimista annetun lain 22—23 §:ssä on säännökset turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseen liittyvistä voimakeinoista sekä sotilaan ja sotilasesimiehen voimankäytöstä.

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Tähän esitykseen liittyvän esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnön yleisperusteluiden jaksossa 2.2 käsitellään kansainvälistä kehitystä sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntöä. Edellä mainitussa yhteydessä käsitellään eräitä keskeisiä tai muuten toimikunnan valmistelussa erityisen harkinnan kohteeksi joutuneita kysymyksiä, kuten peitetoimintaa, valeostoa ja valvottua läpilaskua sekä salaisten tiedonhankintamenetelmien valvontaa.

EIT:n ratkaisukäytäntöä on tarpeellisin osin selostettu nykytilan arviointia koskevassa jaksossa, yleisperusteluissa sekä myös yksityiskohtaisissa perusteluissa.

2.3 Nykytilan arviointi

Poliisilaki

Yleistä

Poliisilaissa arvioitavia muutostarpeita käsitellään tarkemmin pykälien yksityiskohtaisissa perusteluissa. Poliisitoimintaa koskevana yleislakina poliisilaki on varsin moniaineksinen. Lain 1 luvun yleisissä säännöksissä on lukuisia sellaisia, jotka luonteensa perusteella kuuluvat pikemminkin poliisin hallinnosta annettuun lakiin.

Poliisilain tiedonhankintaa koskevista säännöksistä ja pakkokeinolain 5 a luvun salaisia pakkokeinoja koskevista säännöksistä on muodostunut sekava ja vaikeasti hallittava kokonaisuus, jonka selkiyttämistä poliisilain osalta käsitellään tarkemmin jäljempänä.

Poliisilain säätämisen jälkeen perus- ja ihmisoikeusnäkökulma on korostunut entisestään. Poliisilaissa poliisille annetaan toimivaltuuksia, joilla voidaan tuntuvastikin puuttua esimerkiksi toimenpiteen kohteena olevan henkilön vapauteen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen. Myös poliisilain säännösten ja perusteluissa ilmaistavien tulkintaohjeiden kannalta merkitystä on ylimpien laillisuusvalvojien ja EIT:n ratkaisuilla. Perusoikeuksiin ja ihmisoikeuksiin liittyvät poliisin toiminnan yleiset periaatteet, jotka

voimassa olevan lain 2 §:ssä säännellään epähavainnollisesti ja puutteellisesti.

Poliisin toimivaltuuksia määritettäessä on lisäksi otettava huomioon perustuslain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Tähän liittyy se, että poliisilain nojalla annetuissa asetuksissa on säännöksiä, jotka perustuslain 80 §:n 1 momentin nojalla yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvinä kuuluvat lakiin. Vaikka pykäliä ei uuteen lakiin siirtämisen yhteydessä asiallisesti muutettaisikaan, joidenkin säännösten perusteluissa on täydentämisen aihetta soveltamiskäytännön ja käytännössä havaittujen tarpeiden perusteella.

Poliisin tehtävät ja erityinen henkilönsuojaus

Poliisilain 1 §:ssä säädetään poliisin tehtävistä. Pykälän 1 momentin mukaan poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden käsitteen on katsottu vakiintuneesti sisältyvän oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen. Termi yleinen järjestys ja turvallisuus on poliisin tehtävänkuvauksen peruskäsitteitä, mutta sen merkityssisältöä on vaikea yksiselitteisesti täsmentää.

Oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen voidaan katsoa pitävän sisällään muun muassa erityistä henkilönsuojelua koskevat tehtävät, kuten rikosprosessin asianosaisten, erityisesti todistajien suojaamiseksi tarpeelliset tehtävät. Anonyymia todistelua ja peitepoliisin oikeutta osallistua rikollisryhmän toimintaan koskevassa mietinnössä (oikeusministeriön työryhmämietintö 2005:5) on todistajansuojeluun liittyviä kysymyksiä käsitelty. Mietinnön mukaan voimassa olevassa poliisilaissa olevat säännökset rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi mahdollistavat sen, että poliisi voi suojata myös uhattua todistajaa.

Todistajien lisäksi on myös muitakin ihmisryhmiä, jotka edellyttävät erityisen henkilönsuojelun järjestämistä, esimerkiksi poliisin omaan henkilöstöön ja muihin esitutkintaviranomaisiin sekä syyttäjiin kohdistuvat uhkatilanteet eli niin sanotut viranomaisuhka-tilanteet. Erityistä suojelua edellyttävät myös valtiovieraat ja valtionpäämiehet. Eräs kokonaisvaltaista tarkastelua edellyttävä ihmisryhmä on lähestymiskiellon piirissä olevat henkilöt.

Ryhmien erilaisuudesta ja toisistaan poikkeavista uhkakuvista huolimatta edellä kuvatun tyyppisiä uhkatilanteita olisi tarkoituksenmukaista tarkastella omana kokonaisuutena. Erityisiä uhkatilanteita koskevia säädösmuutosten tarpeita on tarkoitus selvittää erikseen yhteistyössä oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön välillä. Tässä yhteydessä selvitettäisiin muun muassa se, millä keinoin ja järjestelyin erityistä suojelua edellyttävien ryhmien henkilökohtainen turvallisuus voitaisiin julkisen vallan järjestelyin toteuttaa. Poliisin tehtävä- ja toimivaltuussääntely muodostaa kuitenkin jo nykyisellään sellaisen pohjan, jolle välttämättömät toimenpiteet eri ryhmien suojelemiseksi voidaan käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa rakentaa.

Poliisitoiminnan yleiset periaatteet

Poliisilain 2 §:ssä säädetään poliisitoiminnan yleisistä periaatteista. Pykälässä säädetään ensinnäkin, että poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen (1 momentti). Pykälän 2 momentin mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Saman säännöksen mukaan toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Pykälän 3 momentin mukaan poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen.

Poliisilain 2 §:n mukaista yleisten periaatteiden määrittelyä voidaan pitää epätyydyttävänä ja riittämättömänä. Lainsäädäntöteknisesti asianmukaisena ei voida pitää sitä, että erilaisia periaatteita ei selvästi eroteta toisistaan niiden nimeämisen ja eri pykäliin jakamisen kautta. Tällaisen havainnollistamisen

voidaan katsoa edistävän myös säännösten soveltamista. Periaatteita ei ole myöskään kysymyksessä olevassa pykälässä johdonmukaisesti jaettu eri momentteihin.

Poliisitoiminnan yleisistä periaatteista säädettäessä voidaan ottaa huomioon tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettujen esitutkintalain periaatesäännösten lisäksi rajavartiolain 2 luvussa olevat yleisiä periaatteita koskevat säännökset. Noin 10 vuotta poliisilain jälkeen säädetyn rajavartiolain valmistelussa on varsin äskettäin harkittu periaatesäännösten sisältöä.

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen on näiden oikeuksien korostumisen ja tärkeän merkityksen vuoksi syytä kiinnittää erityistä huomiota. Myös selvityshenkilö on selvityksessään (s. 20) esittänyt harkittavaksi poliisilain periaatesäännösten täydentämistä perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevalla säännöksellä. Rajavartiolain 11 §:ssä (rajavartiolaitoksen tehtävissä noudatettavien periaatteiden yhteensovittaminen) säädetään, että, jollei muualla toisin säädetä, tehtävän suorittamiseksi käytettävissä olevista samanarvoisista toimenpiteistä on valittava ensisijaisesti se, joka parhaiten turvaa perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutumisen.

Vaikka velvollisuus kunnioittaa perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia ilmenee ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännöstä ja on johdettavissa suoraan perustuslaista ja kansainvälisistä Suomea sitovista perusoikeus- ja ihmisoikeusvelvoitteista, näitä oikeuksia koskevan säännöksen lakiin ottamisella voitaisiin ohjata poliisin toimintaa entisestään oikeuksia kunnioittavaan suuntaan. Kuten rajavartiolain 11 §:n perusteluista ilmenee (HE 6/2005 vp), sääntely on perusteltu perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien oikeasuhtaisen toteutumisen varmistamiseksi. Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, että uuteen poliisilakiin otettavan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan pykälän tarvitsisi olla samansisältöinen kuin rajavartiolaissa oleva. Perustuslain lisäksi on otettava huomioon muut velvoitteet, minkä vuoksi velvollisuuden tulisi ensinnäkin koskea näiden oikeuksien yleistä kunnioittamista. Toisaalta oikeuksien toteutuminen liittyy toimivaltuuksien käyttämiseen yksittäistapauksessa.

Poliisilain 2 §:n 1 momentin periaatetta vastaava säännös on rajavartiolain 6 §:ssä. Viimeksi mainitussa kuitenkin mainitaan myös tasa-arvoisen kohtelun edistäminen. Koska tasa-arvoon viitataan usein sukupuolten välisiin kysymyksiin liittyvissä yhteyksissä, pitäisi pikemminkin säätää perustuslain 6 §:ssä suojatun yhdenvertaisuuden edistämisestä. Näin täydennetty säännös sopii paremmin poliisin tehtävien hoitoa koskevaan pykälään (voimassa olevan lain 3 §) kuin itsenäiseksi periaatesäännökseksi.

Poliisilain 2 §:n 2 momentin toisessa virkkeessä säädetään suhteellisuusperiaatteesta. Uuteen lakiin otettavassa periaatteessa voitaisiin ensinnäkin täydentävinä ottaa huomioon seikkoja, joita vastaavia esitetään otettavaksi uuden esitutkintalain (4 luvun 4 §) ja uuden pakkokeinolain (1 luvun 2 §) suhteellisuusperiaatetta koskeviin säännöksiin. Tämä näkökohta liittyy toimenpiteellä tavoiteltavaan päämäärään sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin. Toisaalta poliisilain soveltamistilanteissa poliisimies saattaa joutua tilanteisiin, joissa merkitystä on tehtävän vaarallisuudella ja toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymisellä, minkä olisi syytä ilmetä myös poliisilain suhteellisuusperiaatteesta. Voimassa olevan poliisilain 27 §:n 2 momentissa ja sitä vastaavassa tämän esityksen mukaisessa säännöksessä eräänä poliisin voimakeinojen käytön puolustettavuuden arviointiperusteena mainitaan vastarinnan vaarallisuus.

Poliisilain 2 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen ja 3 momentin toisen virkkeen voidaan katsoa muodostavan vähimmän haitan periaatteen. Rajavartiolain 7 §:ssä oikeuksiin puuttumista sekä vahingon ja haitan aiheuttamista koskeva osa on muotoiltu niin, että kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa haittaa tai vahinkoa kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä, joskin velvoite on mainitussa pykälässä erotettu suhteellisuusvaatimuksen alle. Periaatteen nimeä lukuun ottamatta rajavartiolain 7 §:n ensimmäisessä virkkeessä käytetty ilmaisu tavoittaa onnistuneesti periaatteen eri ulottuvuudet. Poliisi-

lain 2 §:n 3 momentin ensimmäinen virke yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin sopii sijoitettavaksi tehtävien hoitoa pykälään.

Ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä on joskus jouduttu kiinnittämään huomiota tarkoitussidonnaisuuden vaatimukseen, jonka mukaan poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen. Tarkoitussidonnaisuuden vaatimus on johdettavissa perustuslain 2 §:n 3 momentista, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Poliisitoiminnassa voidaan hyvinkin tuntuvasti puuttua toimenpiteen kohteena olevan henkilön oikeusasemaan, mikä korostaa lainmukaisen menettelyn merkitystä. Lainmukaisen menettelyn edistämiseksi ja korostamiseksi poliisitoiminnan periaatteisiin voitaisiin lisätä tarkoitussidonnaisuuden periaate.

Muut yleisiin säännöksiin liittyvät kysymykset

Poliisilain 6—9 e §:ssä säädetään poliisimiehestä, virkapuvusta, poliisivaltuuksista, erityisistä poliisivaltuuksista, poliisimiehen toimialueesta ja toimimisvelvollisuudesta, palvelukseen ilmoittautumisesta, poliisimiehen toimimisesta avustajana tai asiamiehenä, poliisimiehen käyttäytymisestä, sivutoimista sekä poliisimiehen kunnosta ja ammattitaidosta. Selvityshenkilö on selvityksessään katsonut (s. 20 ja 23), että ainakin osa kysymyksessä olevista pykälistä voitaisiin sijoittaa poliisin hallinnosta annettuun lakiin. Lain selkeyteen ja havainnollisuuteen sekä mainittujen pykälien sisältöön liittyvistä syistä ne voitaisiin poliisin toimivaltuuksien käyttämiseen liittyvää, virkapukua koskevaa 6 a §:ää lukuun ottamatta siirtää poliisin hallinnosta annettuun lakiin otettavaan uuteen lukuun. Sama koskee poliisilain 42 §:ää poliisihenkilöstön täydentämisestä.

Poliisiasetuksen 17 §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaan virkamerkki on tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista. Asian merkityksen vuoksi sääntelytasoa on pidettävä liian matalana. Lisäksi virke edellyttää täsmentämistä ja täydentämistä. Poliisimiehen asema voidaan ilmaista muutenkin kuin virkamerkin esittämisellä. Lisäksi tulisi huolehtia siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä.

Poliisimiehen asemasta ilmoittaminen ja poliisimiehen yksilöiminen voivat toisaalta edistää poliisin tehtävien asianmukaista suorittamista ja toisaalta edistää toimenpiteen kohteena olevan henkilön pääsemistä oikeuksiinsa tapauksissa, joissa poliisimies on toiminut epäasianmukaisesti, mahdollisesti jopa lainvastaisesti. Asianosaisen oikeusturvaan liittyviin näkökohtiin on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies ns. Smash Asem -mielenosoitusta koskevassa ratkaisussaan (28.11.2007, dnrot 2888/4/06 ym.).

Vaatimus poliisimiehen yksilöitävyydestä pohjautuu viime kädessä perustuslain 118 §:ään, jonka mukaan virkamies vastaa virkatoimensa lainmukaisuudesta. Pykälän 3 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta.

Toimivaltuuksia koskeva 2 luku

Henkilöön, omaisuuteen ja ympäristöön liittyvä sisäänpääsy- ja etsintäoikeus

Poliisilain 15 §:ssä säädetään vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsinnästä ja 16 §:ssä vaarallisen teon ja tapahtuman estämisestä. Ensiksi mainitun pykälän mukaan poliisimiehellä on oikeus henkilön auttamiseksi, kadonneen löytämiseksi tai kuoleman selvittämiseksi päästä asuntoon tai muuhun paikkaan ja suorittaa siellä tarvittava etsintä, jos on syytä epäillä henkilön olevan hengen tai terveyden vaarassa tai joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi taikka hänen voidaan muutoin olettaa olevan välittömän avun tarpeessa tai kuolleena.

Poliisilain 16 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin päästä rakennukseen, muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kulkuneuvoon, jos on perusteltua syytä olet-

taa, että henkeä, henkilökohtaista vapautta tai terveyttä vakavasti vaarantava taikka huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on meneillään tai uhkaamassa. Lisäksi edellytyksenä on, että toimenpide on välttämätön vaaran estämiseksi tai räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuunottamiseksi.

Poliisilain 15 ja 16 §:n liittyvät, kuolleen etsimistä lukuun ottamatta, hyvin samantapaisiin vaaran ja vahingon torjumista koskeviin tilanteisiin. Pykälien suhde toisiinsa on epäselvä, ilmeisesti niissä on kuitenkin päällekkäisyyttä. Toisaalta pykälissä on tapausten samankaltaisuudesta huolimatta eroavaisuuksia, joihin ei löydy selkeää syytä. Lainsäädännön selkeyttämiseksi olisi syytä pyrkiä pykälissä olevan sääntelyn yhdistämiseen siten, että aiheettomat eroavaisuudet samalla poistetaan.

Ensinnäkin pykälät eroavat toisistaan siten, että ainoastaan 15 §:n alussa mainitaan toimenpiteen tarkoitus, joka on henkilön auttaminen, kadonneen löytäminen tai kuoleman selvittäminen. Nämä tarkoitukset käytännössä selviävät niistä tapauksista, jotka pykälän lopussa mainitaan. Lisäksi on otettava huomioon, että voimassa olevassa laissa tai sen perusteluissa (HE 57/1994 vp) ei määritellä kadonnutta. Henkilön joutuminen tietymättömiin saattaa sitä paitsi aiheutua hänen omasta tahdostaan. Tarkoituksena tulee olla nimenomaan sellaisten henkilöiden löytäminen, joiden on syytä epäillä olevan vaarassa tai välittömän avun tarpeessa.

Pykälien toinen eroavaisuus liittyy toimenpiteistä päättämiseen. Poliisilain 15 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus tehdä pykälässä mainitut toimenpiteet, 16 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus toimia päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin. Päätöksentekotasoa arvioitaessa on otettava huomioon se, että molemmat pykälät mahdollistavat menemisen myös kotirauhan suojaamaan paikkaan, lähinnä asuntoon. Puuttuminen mainittuun oikeushyvään puhuu sen puolesta, että päätöksentekijänä tulisi näissä tapauksissa olla lähtökohtaisesti päällystöön kuuluva poliisimies. Toisaalta erityisesti hengen ja terveyden suojaamiseen liittyvät näkökohdat puhuvat sen puolesta, että kiireellisessä tapauksessa poliisimiehen on voitava toimia ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystäkin. Tällaista ajattelutapaa ilmentäisivät myös uuden pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n säännökset paikkaan kohdistuvasta etsinnästä päättämisestä.

Toimenpiteiden kohde on kysymyksessä olevissa pykälissä ilmaistu eri tavoin. Poliisilain 15 §:n mukaan toimenpiteet voivat kohdistua asuntoon tai muuhun paikkaan, 16 §:n mukaan rakennukseen, muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kulkuneuvoon. Pykälissä suojataan sellaisia oikeushyviä ja pyritään estämään siinä määrin vaarallisia tai vahingollisia tapauksia, että poliisilla täytyy olla mahdollisuus päästä kaikenlaisiin tiloihin ja paikkoihin sekä kulkuneuvoihin. Päätöksentekotasoon ja lainsäädännön selkeyteen liittyvistä syistä vakituiseen asumiseen käytettävä tila voitaisiin mainita erikseen.

Kysymyksessä olevista pykälistä vain 15 § mahdollistaa etsinnän toimittamisen, vaikka myös 16 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa se saattaa olla tarpeen (esimerkiksi räjähdysaineiden etsintä asunnossa). Pykälissä on myös eroavaisuus sen suhteen, minkälaista epäilyä olosuhteen tai seikan olemassaolosta edellytetään. Pykälistä ensimmäisessä kynnyksenä on ”syytä epäillä”, 16 §:ssä se on ”perusteltua syytä epäillä”. Perustetta erilaisille kynnyksille ei ole löydettävissä, kun myös ensiksi mainitun kynnyksen on katsottava edellyttävän perusteita tuekseen. Lisäksi kynnystä ”syytä epäillä” käytettäisiin laajalti muissa tämän esityksen säännöksissä.

Väkijoukon hajottaminen

Poliisilain 19 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka on esteenä liikenteelle. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni. Säännös liittyy poliisilain 20 §:ään, jossa säädetään henkilön poistamisesta ja kiinniottamisesta sillä perusteella, että hän todennäköisesti uhkaustensa tai käyttäytymisensä perusteella syyllistyisi henkeen, tervey-

teen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen (1 momentti) taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle (2 momentti).

Väkijoukossa olevien henkilöiden oman toiminnan arvioinnin merkitykseen kiinnitetään huomiota eräässä eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa (6.9.2005, dnrot 2542/4/04 ym.). Tapauksessa oli kysymys jalkapallojoukkueen kannattajaryhmän poistamisesta katsomosta. Ratkaisussa todettiin sovellettavien säännösten lähtökohtana olevan yksilöllinen vastuu. Pelkästään sitä seikkaa, että henkilö kuuluu jonkin jalkapallojoukkueen näkyvään kannattajaryhmään, ei voida pitää riittävänä perusteena hänen katsomosta poistamiselleen, vaikka osa kannattajaryhmästä menettelisikin tavalla, joka oikeuttaa heidän poistamiseensa. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan on sinänsä ymmärrettävää, että tällaisessa tilanteessa ei ole mahdollista yksityiskohtaisesti selvittää jokaisen osuutta häiriöön.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tapahtuma herätti kysymyksen, ottavatko muun ohessa poliisilain säännökset riittävästi huomioon tällaisen osittain ryhmäkäyttäytymiseen perustuvan turvallisuusuhan torjumisen, koska tämäkin laki lähtee yksilövastuusta. Puheena olevan kaltaisten tilanteiden hallitseminen muun ohessa poliisilain puitteissa voi olla joskus hyvin vaikeaa tai ainakin säännöksiä voidaan joutua tulkitsemaan ongelmallisen laajentavasti.

Kuten eräistä muistakin laillisuusvalvontaratkaisuista (esimerkiksi edellä jo mainittu ns. Smash Asem -mielenosoitusta koskeva päätös) ilmenee, mielenosoituksissa ja vastaavissa väkijoukon kokoontumissa saattaa tulla vastaan vaikeita kokoontumisen laajuuteen tai tilanteen nopeaan kehittymisen liittyviä tilanteita, joissa väkijoukon käyttäytymistä joudutaan arvioimaan siihen osallistuvien yksittäisten henkilöiden toiminnan kautta. Tällöin kysymys ei ole välttämättä pelkästään voimassa olevan lain 19 §:n 1 momentin mukaisesta häiriökäyttäytymisestä, vaan tilanne voi olla sellainen, että väkijoukossa olevat voivat todennäköisesti syyllistyä 20 §:n 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen. Toisaalta näissäkin tapauksissa kulkee rinnalla yksilövastuu.

Mainittujen seikkojen perusteella poliisilain 19 §:n 1 momenttia voitaisiin sen uuteen lakiin siirtämisen yhteydessä ensinnäkin täydentää niin, että väkijoukon hajaantumis- tai siirtämistarvetta arvioitaessa voitaisiin kiinnittää huomiota siinä olevien todennäköiseen syyllistymiseen henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Tämän vastapainoksi tulisi kiinnittää mahdollisuuksien mukaan huomiota väkijoukossa olevien henkilöiden omaan toimintaan. Sen perusteella hajaantumis- ja siirtymiskäsky olisi kuitenkin pyrittävä rajaamaan siihen väkijoukon osaan, jonka jäsenet käyttäytyvät yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavasti tai ovat todennäköisesti syyllistymässä mainittuun oikeushyvään kohdistuvaan rikokseen.

Turvallisuustarkastus

Poliisilain 22 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöönottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Poliisimiehellä on oikeus oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään yleiseen kokoukseen, yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tapahtumaan osallistuvien turvallisuuden varmistamiseksi tarkastaa tällaiseen tilaisuuteen saapuva tai sen välittömässä läheisyydessä oleskeleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien turvallisuudelle (3 momentti). Pykälän 5 momentissa säädetään, että edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on tarvittaessa otettava tarkastettavalta pois.

Pykälän 1 momentissa tarkastuksen suorittamistapa on määritelty epämääräisesti, kun verrataan tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 kohtaan. Sen mukaan henkilöntar-

kastuksessa tutkitaan, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa. Hengen ja terveyden suojaamiseen liittyvistä näkökohdista tarkastuksen tulisi mahdollistaa samantasoinen puuttuminen henkilön perusoikeuksiin kuin minkä pakkokeinolain mukainen henkilöntarkastus mahdollistaa.

Turvallisuustarkastuksen toimittaminen merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa suojattuun henkilökohtaisen koskemattomuuteen. Säännös antaa suojan henkilöön kohdistuvia tarkastuksia ja pakolla suoritettavia lääketieteellisiä tai muita vastaavanlaisia toimenpiteitä vastaan. Tähän oikeuteen ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Turvallisuustarkastus sivuaa myös perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa, sillä vaaraa tai haittaa aiheuttavat esineet ja aineet olisivat ehdotetun poliisilain 2 luvun 12 §:n 4 momentin perusteella otettava tarvittaessa tarkastettavalta pois. Perustuslain 7 §:n säännöksellä on läheinen yhteys myös yksityiselämän suojaan, josta säädetään perustuslain 10 §:ssä. Tarkastettavalla henkilöllä olevista esineistä voi ilmetä yksityiselämän suojaan kuuluvia tietoja. Omassa pykälässään tulisi säätää, miten turvallisuustarkastus toimitetaan.

Voimassa olevan lain 22 §:n 1 momentissa ei oteta huomioon tilanteita, joissa henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virkatoimen edellytyksiä ei vielä ole mutta joissa ilmenee olosuhteisiin tai poliisimiehellä olevaan ennakolliseen tietoon liittyvää perusteltua syytä poliisimiehen työturvallisuuden varmistamiseen. Tämä voi ilmetä esimerkiksi kuljetustilanteissa tai poliisimiehen joutuessa poliisin toimenpiteen kohteena olevan henkilön kanssa suljettuun tilaan. Valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri on eräässä ratkaisussaan (valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2003, s. 85 ja 86) kiinnittänyt huomiota poliisin toimivaltasäännöksen puuttumiseen tilanteessa, jossa moottoripyöräkerhon juhlatilaisuuteen osallistuneelle henkilölle oli suoritettu turvallisuustarkastus. Mainitussa tilanteessa tarkastus oli perustunut pelkästään tarkastetun henkilön kerhojäsenyyteen, mitä ei vielä voida pitää turvallisuustarkastuksen riittävänä perusteena. Kuten apulaisoikeuskanslerinkin ratkaisussa todetaan, turvallisuustarkastuksella puututaan keskeisiin perusoikeuksiin kuten henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

Pykälän 3 momentin osalta on epäselvyyttä ilmennyt sen suhteen, koskeeko säännös esimerkiksi valtiovierailuihin liittyviä kokouksia, merkittäviä kansainvälisiä kokouksia ja niihin verrattavia kansainvälisiä tilaisuuksia. Tällaisten tilaisuuksien voi katsoa olevan erityistä suojelua vaativia tilaisuuksia, minkä toteaminen pykälän perusteluissa kuitenkin riittää. Sen sijaan voimassa olevaan säännökseen liittyy lainsäädännöllinen aukko, joka koskee erityistä suojelua edellyttävään tilaisuuteen osallistuvien majoitustiloja. Suojeluntarpeen liittyessä tilaisuuteen osallistuviin henkilöihin merkitystä ei tulisi olla sillä, ovatko he tilaisuuden järjestämispaikassa vai majoitustiloissa eli esimerkiksi hotellissa. Toisaalta käytännön tarvetta kaikkien kokouspaikalle tai hotelliin tulevien tarkastamiseen ei välttämättä ole. Tarkastus olisi aina tehtävä tilanteen edellyttämällä tavalla ja laajuudessa, mikä tulisi selvyyden vuoksi todeta pykälässä.

Turvallisuustarkastuksiin liittyy aikaisemmin jo mainittu eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ns. Smash Asem -mielenosoitusta koskeva ratkaisu. Apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota siihen, että mielenosoitukseen liittyvien toimenpiteiden yhteydessä paikalta poistuvat ihmiset tarkastettiin poliisilain 22 §:n mukaisesti. Tarkastus tehtiin sen varmistamiseksi, ettei kyseisillä henkilöillä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuville.

Apulaisoikeusasiamiehen mukaan kyseenalaista on, onko poliisilain 22 §:n 3 momentti sovellettavissa nyt kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa, kun yleinen kokous oli jo keskeytetty. Lainkohdan sanamuodon mukaan tarkastusta ei saa tehdä tapahtumaan osallistuneiden turvallisuuden varmistamiseksi eikä sen varmistamiseksi, että joku voisi viedä mukanaan esineen, jota hän myöhemmin jossain muualla aikoisi käyttää. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan nyt puheena olevan kaltaista tilannetta ei näytetä otetun huomioon poliisilakia säädettäessä. Hän on korostanut

ratkaisussaan sitä, että turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista perustuslaissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, johon ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Vaikka eduskunnan apulaisoikeusasiamies ei ole ratkaisussaan ottanut kantaa lain muuttamistarpeeseen, syytä tilaisuudesta poistuvien henkilöiden tarkastamiseen saattaa joissakin tapauksissa olla. Tämä koskee tilaisuuksia, joissa niiden aikana on ilmennyt erityistä syytä poistuvien tarkastamiseen esimerkiksi tilaisuudessa sattuneiden järjestyshäiriöiden taikka vaarallisista esineistä tai aineista tehtyjen näköhavaintojen vuoksi. Perusoikeuksiin puuttumisen rajoittaminen vähimpään välttämättömään edellyttää sitä, että tilaisuudesta poistuvia ei saada tarkastaa varmuuden vuoksi. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa mainitun perustuslain säännöksen ja perustuslain 2 §:n 3 momentin edellyttämän viranomaisten toimivaltuuksien lakiin perustumisen vuoksi tällaisesta tarkastusmahdollisuudesta tulisi kuitenkin säätää poliisilain 22 §:n 3 momenttia vastaavassa uuden poliisilain säännöksessä.

Turvallisuustarkastuksissa saattaa löytyä esineitä tai aineita, joiden hallussapito on rangaistavaa mutta jotka eivät välttämättä ole poliisilain 22 §:n 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja vaarallisia esineitä tai aineita (esimerkiksi huumausaineet). Selvyyden vuoksi tulisi säätää sellaisten esineiden tai aineiden poisottamisesta, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Vastaavasta pois ottamisesta säädetään poliisin toimitilojen turvatarkastusta koskevassa voimassa olevan poliisilain 22 d §:ssä ja säädettäisiin tämän lain 3 luvun 3 §:ssä.

Turvatarkastus

Poliisilain 22 b—22 f §:ssä säädetään poliisin toimitiloissa järjestettävistä turvatarkastuksista. Säännökset on otettu lakiin varsin äskettäin eli vuonna 2005, minkä vuoksi niiden muuttamistarpeita ei tässä yhteydessä ole harkittu. Turvatarkastusten suorittamista koskevaa pykälää kuitenkin yhdenmukaistettaisiin turvatoimista eduskunnassa annetun lain (364/2008) henkilöntarkastusta käsittelevän 6 §:n kanssa.

Lainsäädännön selkiyttämisen vuoksi turvatarkastusta koskevat pykälät voitaisiin sijoittaa omaan lukuunsa. Tämä ei kuitenkaan koske pykälistä viimeistä (turvatarkastusta koskevat tarkemmat säännökset). Asetuksella säädettävät asiat tulisi koota lain lopussa olevaan pykälään.

Voimakeinojen käyttöoikeus ja sen suhde hätävarjeluun

Poliisilain 27 §:ssä säädetään poliisimiehen oikeudesta käyttää voimakeinoja. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Pykälän 2 momentissa säädetään, että voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttava seikat. Pykälän 5 momentin mukaan voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

Poliisin voimankäyttöoikeuden kannalta merkitystä on rikoslain yleisen osan hätävarjelua ja voimakeinojen käyttöä koskevilla säännöksillä, joista osaan edellä mainitulla tavalla viitataan poliisilain 27 §:n 5 momentissa. Rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö ja muut olosuhteet. Pykälän 2 momentissa säädetään edellytyksistä, joiden nojalla hätävarjelun liioitteluun syyllistynyt henkilö on vastuusta vapaa.

Rikoslain 4 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan oikeudesta käyttää voimakeinoja virkatehtävän hoitamiseksi tai muun siihen rinnastettavan syyn vuoksi säädetään erikseen lailla. Pykälän 2 momentin mukaan voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muuten. Pykälän 3 momentissa säädetään rangaistusvastuusta vapautumisesta niissä tapauksissa, joissa voimakeinojen käytössä on ylitetty 2 momentissa säädetyt rajat. Tekijä on rangaistusvastuusta vapaa, jos on erittäin painavia perusteita katsoa, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hänen asemansa ja koulutuksensa sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys.

Nykyinen sääntely perustuu siihen, että voimakeinojen käyttöön oikeutetulla virkamiehellä eli esimerkiksi poliisimiehellä on myös jokaiselle kuuluva yleinen oikeus hätävarjeluun ja pakkotilatekoon. Viimeaikaiset lainsäädäntömuutokset eivät ole tuoneet muutosta tähän oikeustilaan. Poliisilain 27 §:n alkuperäisen 4 momentin mukaan hätävarjelusta ja pakkotilasta säädetään rikoslaissa. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 57/1994 vp.) todetaan seuraavaa: ”Poliisimiehellä ja häntä avustavalla henkilöllä on tehtävästään johtuvien erityisten toimivaltuuksien lisäksi kaikille kansalaisille yleisesti kuuluva oikeus hätävarjeluun tai pakkotilatekoon. Poliisin virkatehtävää suoritettaessa voi olla tarpeen käyttää poliisivaltuuksia tai menetellä tavalla, johon poliisimiehellä on oikeus poliisivaltuuksiensa perusteella ja yksityishenkilöllä hätävarjelusäännösten nojalla. Mahdollista on myös, että virkatehtävää suorittava poliisimies joutuu tilanteeseen, jossa hän saa hätävarjelusäännösten nojalla menetellä tavalla, johon poliisivaltuudetkaan eivät häntä oikeuttaisi. ”

Poliisilakia koskevassa hallituksen esityksessä viitattiin rikosoikeuden yleisten oppien uudistamiseen, joka toteutettiin noin kymmenen vuotta myöhemmin. Vuoden 2004 alussa toteutuneen uudistuksen yhteydessä poliisilain 27 §:n 4 momentti sai sen sisällön, joka 5 momentilla on nykyisin. Momentin siirtäminen 5 momentiksi tapahtui vuonna 2005 siinä yhteydessä, kun puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettua lakia (781/1980) muutettiin. Rikoslain yleisten oppien uudistamisen yhteydessä rikoslain yleiseen osaan otettiin myös pykälä eli 4 luvun 6 § voimakeinojen käytöstä virkatehtävän tai muun siihen rinnastettavan syyn vuoksi. Poliisin osalta voimankäyttösäännökset ovat siis poliisilain 27 §:ssä.

Rikoslain yleisten oppien uudistaminen ei merkinnyt muutosta suhtautumisessa poliisin hätävarjeluoikeuteen. Rikoslain 4 luvun 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 44/2002 vp) todetaan seuraavaa: ”Voimakeinojen käyttöön oikeutetulla virkamiehellä ja muulla henkilöllä on myös kaikille kansalaisille kuuluva yleinen oikeus hätävarjeluun ja pakkotilatekoon. Esimerkiksi virkatehtävää suorittava poliisi saattaa myös joutua tilanteeseen, jossa hänen toiminnassaan ei enää niinkään ole kyse määrätyn virkatehtävän suorittamisesta, vaan hänen itsensä tai toisen suojaamisesta oikeudettomalta hyökkäykseltä. Tällöin puolustusteko arvioidaan hätävarjeluoikeuden nojalla, olkoonkin, että raja viranomaisvaltuuksiin liittyvien tehtävien toteuttamisoikeuden ja jokaiselle kuuluvan puolustautumisoikeuden välillä jää vaikeasti täsmennettäväksi. Ongelma konkretisoituu etenkin tilanteissa, joissa on ylitetty sallitut rajat. ”

Yleisten oppien uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan poliisilain 27 §:n muutosten yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 235), että vuonna 1995 voimaan tullut pykälä on kirjoitettu siinä esityksessä noudatettujen periaatteiden mukaisesti ja että pykälään ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia. Lakiin ehdotettava muutos on luonteeltaan tekninen.

Oikeuskäytännöstä löytyy ratkaisuja, joissa on käsitelty poliisimiehen hätävarjeluoikeutta. Tunnetuin niistä on Mikkelin panttivankitapausta (1986) koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1993:50, jossa aseelliseen hyökkäykseen ja tulitukseen yhtyneiden poliisimiesten katsottiin toimineen hätävarjelutilanteessa kaappaajan taholta uhanneen oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi. Poliisin oikeutta hätävarjeluoikeuteen on käsi-

telty myös korkeimman oikeuden ratkaisussa 2004:75. Se koskee tapausta, jossa poliisimiehet olivat ampuneet heitä vesurilla uhannutta miestä. Heistä toisen katsottiin syyllistyneen hätävarjelun liioitteluna tehtyyn pahoinpitelyyn ja toisen hätävarjelun liioitteluna tehtyihin pahoinpitelyyn ja kuolemantuottamukseen. Viimeksi mainitun äänestysratkaisun perusteluissa viitataan poliisilain 27 §:n alkuperäisen 4 momentin perusteluihin ja niistä ilmenevään poliisin hätävarjeluoikeuteen. Vuoden 2004 ratkaisun mukaan rikosoikeudellinen vastuuvapausperuste on ensisijainen poliisioikeudelliseen toimintaperusteeseen nähden.

Oikeuskirjallisuudessa on esiintynyt poliisin hätävarjeluoikeuteen kriittisesti suhtautuneita kannanottoja. Hätävarjeluoikeuden kuulumista poliisin keinovalikoimaan on esimerkiksi pidetty poliisin ns. yleisvaltuuden jäänteenä, joka ei kuulu nykyaikaiseen toimivaltuusvaltuusjärjestelmään ja joka ei ole tarpeellinen. Hämmentävänä on pidetty korkeimman oikeuden vuoden 2004 ratkaisun kantaa, joka johtaisi siihen, että poliisin ei katsottaisi toimivan virkatehtävässään siinä tilanteessa, kun yksityisen taholta tuleva vastarinta muuttuu vastapuolen rikosoikeudelliseen hätävarjeluun oikeuttavaksi hyökkäykseksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että poliisimies saattaa joutua toimimaan virkatehtävää suorittaessaan hetken aikaa siviilihenkilönä, kunnes hätävarjelutilanne on ohi. Poliisimies ei KKO:n tulkinnan mukaan olisi hätävarjelutilanteessa myöskään laillisuusvalvonnan alaisena. Poliisin hätävarjeluoikeuden on myös katsottu olevan muiden käytössä olevaa hätävarjeluoikeutta suppeampi. On nähty tarvetta sille, että hätävarjeluoikeuden suhde poliisilain 27 §:ään selvennetään ja että poliisimiehen katsotaan hätävarjeluoikeuttakin käyttäessään toimivan virkavastuulla. Tällä selkiytettäisiin myös julkisen vallan vastuuta esimerkiksi vahingonkorvauskysymyksissä.

Aikaisemmin lainsäädännön esitöissä esitettyä ja korkeimman oikeuden ratkaisuista ilmenevää kantaa poliisimiehen oikeudesta käyttää hätävarjelua ei ole edelleenkään syytä muuttaa. Viranomaistoimivaltuuksien kattavan sääntelyn kannalta tyydyttävänä ei voida pitää sitä, että oikeus hätävarjeluun todetaan ainoastaan hallituksen esityksen perusteluissa.

Hätävarjeluoikeuden käyttämisen salliminen liittyy ensinnäkin siihen, että virkatehtävää suorittaessaan poliisi saattaa joutua tilanteisiin, joissa hänen toiminnassaan ei ole enää niinkään kysymys määrätyn virkatehtävän suorittamisesta tai joissa on torjuttava rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentin mukainen oikeudeton hyökkäys niin, että voimakeinoja ei voida katsoa käytettävän poliisilain 27 §:n 1 momentin mukaiseen tarkoitukseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa virka-aikana kadulla kävelevä poliisimies joutuu yllättävän hyökkäyksen kohteeksi. Tällöin kysymys ei ole sen enempää virkatehtävän suorittamisesta kuin vastarinnan murtamisestakaan tai välittömästi uhkaavan rikoksen estämisestä. Hätävarjelutilanne voi tulla eteen myös virkatehtävän suorittamisen yhteydessä, kun kysymys ei ole pelkästään virkatehtävän (esimerkiksi pidättäminen) suorittamisen mahdollistamiseksi tapahtuvasta vastarinnan murtamisesta vaan sen yhteydessä tapahtuvan jo aloitetun johonkin poliisimieheen tai muuhun henkilöön kohdistuvan oikeudenvastaisen hyökkäyksen torjumisesta.

Koska poliisimiehellä poliisilain 27 §:n 1 momentin mukaan jo on virkatehtävien suorittamiseen liittyvä voimankäyttöoikeus, jota muilla kansalaisilla ei ole, tämä käytännössä kaventaa poliisimiehen hätävarjeluoikeuden alaa suhteessa muiden käytössä olevaan hätävarjeluoikeuteen. Mainitun säännöksen mukaisen voimankäyttöoikeuden piiriin saattaa mennä sellainen oikeudenloukkauksien torjuminen, joka muiden henkilöiden kohdalla tarkoittaa hätävarjeluoikeuteen turvautumista.

Kaiken kaikkiaan on kuitenkin huomattava, että rajaveto viranomaistoimivaltuuksiin liittyvien tehtävien toteuttamisoikeuden ja jokaiselle kuuluvan puolustautumisoikeuden välillä on vaikeasti täsmennettävä. Rajavetoja tulkintaongelmat eivät ole täysin poistettavissa lainsäädännöllisillä ratkaisuilla. Perustelujen täsmentäessä mahdollisuuksien mukaan hätävarjeluun liittyviä kysymyksiä, poliisilain 27 §:n 1 momenttia vastaavassa uudessa säännöksessä voitaisiin todeta, että poliisimiehellä on virantoimituksessa lisäksi oi-

keus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään.

Hätävarjelua koskevassa säännöksessä tulisi lisäksi mainita, että poliisimies toimisi hätävarjelutilanteessa virkavastuulla hänen turvautuessaan virantoimituksessa hätävarjeluun. Virkavastuuta koskeva maininta liittyisi siihen, että oikeuskäytännön mukaan poliisimiehen ei katsota toimivan virkavastuulla hänen turvautuessaan hätävarjeluoikeuteen. Toisaalta, kuten korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2004:75 perusteluissakin todetaan, voidaan poliisimiehelle voimakeinojen käytön oikeutusta hätävarjelutilanteessa arvioitaessa perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle. Tämä koskee mahdollisuuksia ratkaista tilanne käyttämällä muita keinoja kuin voimakeinoja. Ennen kaikkea on kuitenkin vaikeaa nähdä perusteita sille, että julkista valtaa virkamiehenä käyttävä poliisimies ei tässä ominaisuudessaan toimiessaan toimi virkavastuulla. Virkavastuulla toimimiseen liittyy se, että poliisimiehellä on lähtökohtaisesti koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella tavallista kansalaista paremmat edellytykset mitoittaa voimakeinojen käyttö hätävarjelutilanteessa asianmukaisesti.

Sisäasiainministeriö on antanut asetuksen poliisin voimakeinojen käyttämisestä (979/2004). Asetus perustuu poliisilain 54 §:n 3 momenttiin. Poliisilain tullessa kumotuksi uuden poliisilain säätämisellä samalla kumoutuu myös kyseinen asetus. Asetuksen 3 ja 4 § koskevat varautumista voimakeinojen käyttöön ja siitä varoittamista sekä voimakeinojen valintaa ja käyttöä. Ensiksi mainitussa pykälässä säädetään varoittamisen ohella poliisilain periaatteiden huomioon ottamisesta. Jälkimmäisessä pykälässä säädetään muun ohessa ampuma-aseen käytöstä sekä henkilön liikkumavapauden rajoittamisesta. Asetuksen pykälissä oleva sääntely tulisi sen merkityksen vuoksi siirtää uuteen poliisilakiin kuitenkin samalla säännösten muutostarpeet huomioon ottaen.

Poliisilaissa ei säädetä sitomisen tai muun vastaavan liikkuma- tai toimintavapautta rajoittavan keinon käytöstä. Sääntelyä asiasta on poliisin voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 4 §:n 3 momentissa. Sitä tarkemmin sitomista säännellään tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:ssä ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:ssä. Perusoikeuksiin puuttumisen vuoksi sitomisesta tulisi säätää laissa. Riittävää ei ole sääntely kahdessa viimeksi mainitussa laissa, koska ne koskevat ainoastaan tutkintavankeja ja poliisin säilyttämiä henkilöitä. Mainituista lain säännöksistä voidaan kuitenkin ottaa mallia uuteen poliisilakiin otettavassa pykälässä.

Erinäisiä säännöksiä koskeva 5 luku

Poliisihenkilöstön täydentäminen

Poliisilain 42 §:ssä säädetään poliisihenkilöstön täydentämisestä tilanteissa, joissa se on valtion turvallisuuden tai poikkeuksellisten olojen vuoksi tarpeen. Lain 1 luvun eräiden pykälien tavoin kysymys on sääntelystä, joka sisältönsä perusteella soveltuu poliisilakia paremmin poliisin hallinnosta annettuun lakiin sijoitettavaksi.

Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus

Poliisilain 43 §

Poliisilain 43 §:ssä säädetään sen otsikon mukaan poliisin vaitiolovelvollisuudesta. Pykälän 1 ja 2 momentissa ovat säännökset vaitiolovelvollisuudesta sekä kiellosta käyttää hyväksi tai ilmaista muille tiettyjä tietoja. Pykälän 3 ja 4 momentissa säädetään siitä, missä tapauksissa vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon ilmaisemista. Pykälän 5 momentin mukaan, mitä 1, 2 ja 4 momentissa säädetään, on voimassa myös palvelussuhteen poliisissa päätyttyä. Pykälän 6 momentissa on viittaussäännös tietojen luovuttamisesta eräissä tapauksissa. Pykälän sisältämä sääntely olisi sen moniaineksisuuden vuoksi ja lainsäädännön selkeyttämiseksi syytä erottaa useampaan pykälään. Tämä seikka sekä jäljempänä todettavat poliisilain 44 §:ään liittyvät muutostarpeet huomioon ottaen vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskevista säännöksistä olisi syytä muodostaa oma luku.

Pykälän 1 momentin ensimmäisessä virkkeessä todetaan, että poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä valtion virkamieslain

(750/94) 17 §:ssä säädetään. Poliisilain säätämisen jälkeen on säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki (621/1999). Sen säätämisen yhteydessä valtion virkamieslain 17 §:ää muutettiin niin, että sen nykyisen sisällön mukaan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa säädetään. Vaikka viittausta virkamieslain 17 §:ään voidaan edelleen pitää oikeana, nyt kysymyksessä olevassa momentissa olisi syytä viitata vaitiolovelvollisuuden osalta keskeiseen viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin, minkä vuoksi momentti voitaisiin muuttaa vastaamaan virkamieslain 17 §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva tai muu 1 momentissa tarkoitettu henkilö ei saa tehtäviensä hoitoon kuulumattomalla tavalla käyttää hyväkseen eikä luvatta muille ilmaista sellaisia henkilön yksityisyyteen kuuluvia seikkoja, jotka hän on saanut tässä tehtävässä tietoonsa ja joiden ilmitulo voi aiheuttaa henkilölle vahinkoa tai haittaa. Momenttia voidaan pitää tarpeettomana, kun otetaan huomioon poliisilain säätämisen jälkeen säädetyn viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännökset. Mainitun lain 23 §:n 3 momentin mukaan viranomaisen palveluksessa oleva henkilö ei saa käyttää salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassapitovelvollisuuden piiriin kuuluvat tiedot henkilön yksityiselämän piirissä esittämistä mielipiteistä, henkilön elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä tai muista niihin verrattavista henkilökohtaisista oloista.

Pykälän 3 momentin mukaan vaitiolovelvollisuus ei kuitenkaan estä asian ilmaisemista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muutoin salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään. Tietoja turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi voidaan tarpeellisessa laajuudessa luovuttaa myös yksityiselle yhteisölle tai henkilölle.

Pykälän 3 momentin osalta voidaan todeta se, että poliisilain säätämisen jälkeen on säädetty turvallisuusselvityksistä annettu laki (177/2002). Muutenkin virkkeen mukaista tietojenluovutusoikeutta voidaan pitää epämääräisenä niin luovutettavien tietojen kuin tietojen saamiseen oikeutettujen rajaamisen suhteen. Toista virkettä vastaavassa uuden lain virkkeessä voitaisiinkin todeta, että tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen laissa.

Poliisilain 44 §

Poliisilain 44 §:n 1 momentin mukaan poliisin henkilöstön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteessaan tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyttä eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä. Poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen paljastamaan valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen tai tämän läheisten turvallisuuden, valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen tulevien vastaavanlaisten tehtävien hoitoa taikka tiedonhankinnan onnistumisen (2 momentti). Pykälän 3 momentissa säädetään, että tuomioistuin voi kuitenkin erittäin painavien syiden vaatiessa määrätä ilmaistavaksi 1 tai 2 momentissa mainitun tiedon, milloin virallinen syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus. Tietoja antaneen henkilön taikka valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai läheistensä turvallisuudelle.

Pykälä sisältää toisaalta vaitiolo-oikeuteen ja toisaalta ilmaisuvelvollisuuteen liittyviä säännöksiä. Kun otetaan lisäksi huomioon jäljempänä todettu tarve säätää esitutkinnan edellytysten arvioimiseen ja rikoksen selvittämiseen liittyvästä uudesta ilmaisuvelvollisuudesta, myös tähän pykälään liittyviä kysymyksiä koskevat säännökset olisi uudessa laissa syytä selvyyden vuoksi erottaa useampaan pykälään.

Pykälän 1 momentin toinen virke valeostajan tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä koskevan tiedon salassapidosta on siis muotoiltu poliisin henkilöstöön kuuluvan oikeudeksi siitäkin huolimatta, että kysymys on tietyn henkilön tai hänen läheistensä turvallisuuden vaarantamisesta. Henkilön suojelun näkökohdasta perustellumpaa olisi tältä osin säätää vaitiolovelvollisuudesta, jolloin sääntely tulisi ottaa jo mainittua velvollisuutta koskevaan pykälään. Samalla virkkeen soveltamisalaan voitaisiin ottaa myös luottamuksellisesti tietoja antaneet henkilöt, koska samat suojeluun liittyvät näkökohdat koskevat heitäkin. Luottamuksellisesti tietoja antaneet sekä valeostajana ja peitehenkilönä toimineet jo rinnastetaan vaara-arvioinnissa pykälän 3 momentissa.

Pykälän 3 momentin voi katsoa koskevan tietojen ilmaisemista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edistämiseksi. Kokonaan laissa sääntelemättä on tilanne, jossa tiedon ilmaisemista tarvitaan esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi tai rikoksen selvittämiseksi. Tämä käytännössä koskee tiedon ilmaisemista poliisi- tai syyttäjäviranomaisen palvelussa olevalle, jäljempänä todetuin tavoin eräissä tapauksissa myös rikoksen mahdolliselle asianomistajalle. Esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseen liittyvät syyt koskevat sen selvittämistä ja harkitsemista, onko jotakin henkilöä syytä epäillä rikoksesta. Tällainen selvittäminen ja harkitseminen liittyvät erityisesti niihin poliisirikoksiin, joiden tutkinnanjohtajana virallinen syyttäjä toimii. Kuten poliisirikosten kohdalla yleensäkin, kysymys on viranomaisten toimintaa kohtaan tunnettavan luottamuksen ylläpitämisestä. Rikoksen selvittäminen tapahtuisi esitutkintakynnyksen tultua ylitetyksi.

Esitutkinnan käynnistämiseen ja rikoksen selvittämiseen liittyy eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen 22.9.2004 päivätty ratkaisu (dnro 721/4/02). Ratkaisu koskee tapausta, jossa henkilöön kohdistunut esitutkinta oli lähtenyt liikkeelle poliisille tehdystä ilmoituksesta. Esitutkinta oli sitten lopetettu, kun näyttöä rikoksesta ei ollut tullut. Kantelija oli tehnyt rikosilmoituksen väärästä ilmiannosta ja vaatinut poliisia kertomaan ilmoituksen tekijän nimen. Ylikonstaapeli oli vaitiolooikeuteensa vedoten kieltäytynyt paljastamasta ”ilmiantajan” nimeä. Väärän ilmiannon esitutkinta oli lopetettu.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, että kantelijan perustuslain ja EIS:n turvaama oikeus saada asia tuomioistuinkäsittelyyn oli tässä tapauksessa käytännössä estynyt poliisin vetoamisella vaitiolo-oikeuteen. Apulaisoikeusasiamies totesi, että vaikka vaitiolovelvollisuus on sinänsä ilmeisen välttämätön, niin toinen asia ovat sen laajuus ja käyttöedellytykset. Hänen mukaansa olisi syytä harkita, tulisiko poliisin vaitiolo-oikeuden käyttöedellytyksiä säädellä nykyistä tarkemmin.

Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun mukaisen tapauksen kaltaisesti asianomistajan intressi yleensä liittyisi rikoslain 15 luvun 6 §:ssä tarkoitetun väärän ilmiannon selvittämiseen. Kysymys on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:ssä säädetyn asianomistajan syyteoikeuden turvaamisesta. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen taikka syyttäjä on päättynyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään tai lopetetaan. Pykälän 2 momentin mukaan se, jota vastaan on tehty syyttämispyyntö tai jota on syytetty rikoksesta, voi aina kuitenkin ilman 1 momentissa tarkoitettua syyttäjän päätöstä nostaa syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa esitettyjen näkökohtien mukaisesti esitutkinnan käynnistämiseen ja rikoksen selvittämiseen liittyvän ilmaisuvelvollisuuden tulisi koskea myös tapauksia, joissa ilmaiseminen on tarpeen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:ssä tarkoitetun asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi.

Pykälän 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen tietojen ilmaisemiselle tulisi niiden luonne huomioon ottaen asettaa korkea kynnys. Tämä tarkoittaa sitä, että luottamuksellisesti tietoja antaneen, valeostajan tai peitehenkilön henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaisemisen taikka salassa pidettävän taktisen tai teknisen menetelmän ilmaisemisen tulisi olla välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edel-

lytysten arvioimiseksi tai rikoksen selvittämiseksi.

Esitutkintalain 28 §:ssä säädetään ja tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan esitutkintalain 7 luvun 9 §:ssä säädettäisiin niskoittelevan todistajan vaitiolon murtamisesta tuomioistuimessa suoritettavassa käsittelyssä. Vastaava menettely olisi luotava niitä tapauksia varten, joissa poliisin henkilöstöön kuuluva kieltäytyy ilmaisemasta tietoa, vaikka hän on siihen velvollinen esitutkinnan edellytysten arvioimiseen tai rikoksen selvittämiseen liittyvistä syistä. Mahdollisuuden saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi tulisi koskea myös asianomistajaa hänen syyteoikeutensa turvaamiseen liittyvistä syistä.

Syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuus ja -oikeus

Virallisen syyttäjän asema rikosoikeudellisen vastuun toteutumisessa on keskeinen. Hänen on huolehdittava asian selvittämisestä riittävässä laajuudessa, mikä liittyy esitutkintayhteistyöhön esitutkintaviranomaisen kanssa. Syyttäjän on toisaalta myös huolehdittava siitä, että syyttömät eivät joudu syytetoimien kohteeksi ja rikoksista epäiltyjen ihmisoikeudet huomioidaan asianmukaisesti ja että rikosprosessissa menetellään laillisesti ja puolueettomasti.

Tällä esityksellä ja tähän esitykseen liittyvällä esityksellä pyritään korostamaan ja parantamaan esitutkintaviranomaisen ja virallisen syyttäjän esitutkintayhteistyötä, josta säädettäisiin uuden esitutkintalain 5 luvussa. Uutta sääntelyä olisi kyseisen luvun 3 § yhteistyövelvollisuudesta. Sen mukaan esitutkintaviranomaisen tulisi asian laadun tai laajuuden edellyttämällä tavalla tarvittaessa ilmoittaa syyttäjälle esitutkinnan toimittamiseen ja esitutkintatoimenpiteisiin liittyvistä seikoista sekä tutkinnan edistymisestä muuten. Syyttäjän olisi tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään mainitun lain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Tämä liittyy siihen, että rikosasia on esitutkinnassa valmisteltava pääkäsittelykelpoiseksi. Esitutkintayhteistyön kautta syyttäjän tietoon saattavat tulla asian tutkinnassa käytetyt taktiset ja tekniset menetelmät sekä luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyys.

Viralliseen syyttäjään pitkälti pätee voimassa olevan poliisilain 44 §:n perusteluissa (HE 57/1994 vp) todettu: ”Esitutkinnan tehokkuuden kannalta on tärkeää, että myös luottamuksellisia tietoja voidaan saada, jotta tutkintatoimenpiteet voidaan aloittaa ja kohdistaa oikein. Jos tällaista tietosuojaa ei voida luvata, vaarantuu tiedon saanti alisteisessa asemassa oleviin henkilöihin kohdistuvista rikoksista, vaarallisista rikoksentekijöistä sekä ammattirikollisuudesta. Tietosuoja turvaa henkilön lisäksi hänen perhettään ja muitakin henkilöitä, joihin kostotoimenpiteitä voitaisiin kohdistaa.

Niissäkään tapauksissa, joissa kostotoimenpiteiden pelko on aiheeton, ei aina voida vähäisin perustein paljastaa tiedon antajan henkilöllisyyttä. Vaikka tiedon antajan käsitys turvallisuudestaan on usein henkilökohtainen eikä perustu pelkästään tosiasioihin, käsityksen sivuuttaminen paljastamalla hänen henkilöllisyytensä saattaisi myöhemmin vaikeuttaa poliisin mahdollisuuksia saada tietoja ainakin häneltä.

Poliisimies, joka on saanut tutkintaan vaikuttavan luottamuksellisen tiedon, on ristiriitaisessa tilanteessa, jos tuomioistuin velvoittaa hänet rangaistuksen uhalla paljastamaan tietolähteensä ja on perusteltua syytä olettaa, että tiedottajan ilmaiseminen johtaa tälle hyvinkin haitallisiin seurauksiin.”

Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä virallisen syyttäjän tai muun syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta. Sinällään myös syyttäjää koskevat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain salassapitoa koskevat säännökset, joista rikostutkinnan kannalta merkityksellisimpiä on jo käsitelty edellä. Näitä säännöksiä ei kuitenkaan pidetä riittävinä poliisinkaan osalta. Kattavan syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskevan sääntelyn puutteesta saattaa aiheutua poliisin käyttämien teknisten ja taktisten menetelmien tarpeeton paljastuminen sekä konkreettinen vaara luottamuksellisesti tietoja antaneille sekä valeostajina tai peitehenkilöinä toimineille taikka heidän läheisilleen.

Syyttäjälaitoksen palveluksessa olevalla kansliahenkilöstöllä on syyttäjätoiminnassa keskeinen rooli. Kansliahenkilökunnan tietoon saattaa tulla tietoja, joiden osalta vaitiolovelvollisuuden tai -oikeuden tulee olla voimassa. Siksi vaitiolovelvollisuus ja -oikeus tulisi säätää koskemaan koko syyttäjälaitoksen henkilökuntaa, kuten se on säädetty koskemaan poliisin palveluksessa olevaa henkilöstöä. Tämä ja muu edellä esitetty huomioon ottaen yleisistä syyttäjistä annettuun lakiin tulisi lisätä vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskeva pykälä, jossa viitattaisiin poliisin henkilöstön vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskeviin säännöksiin siltä osin kuin kysymys on teknisistä tai taktisista menetelmistä taikka luottamuksellisesti tietoja antaneen, valeostajan tai peitehenkilön henkilöllisyydestä.

Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus voi joutua ristiriitaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen kanssa. Jo yleisistä syyttäjistä annetun lain 1 §:stä johtuu virallisen syyttäjän velvollisuus huolehtia myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisesta. Tältä osin ei kuitenkaan tarvittaisi mitään erityistä syyttäjää koskevaa sääntelyä. Viittaus poliisilain säännöksiin tarkoittaisi sitä, että syyttäjän vaitiolovelvollisuus tai -oikeus voitaisiin tietyissä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämissä tilanteissa murtaa. Lisäksi uuden pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 5 momentissa säädettäisiin siitä, että ilmoitusta salaisesta tiedonhankinnasta ei saa syyteharkinnan tai syytteen tuomioistuinkäsittelyn aikana lykätä tai jättää kokonaan tekemättä, jos ilmoituksen lykkääminen tai tekemättä jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä. Tällainen harkinta tulisi tuomioistuimen tehtäväksi.

Poliisilain vahingonkorvaussäännökset

Perusteettomasta tai lainvastaisesti toteutetusta yksityishenkilöön kohdistuvasta poliisin virkatoimesta saattaa seurata valtion ja toimenpiteen suorittaneen tai siitä päättäneen virkamiehen vahingonkorvausvastuu sekä virkamieheen kohdistuva rikosoikeudellinen vastuu. Perussäännös tästä on perustuslain 118 §:n 3 momentissa. Sen mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai laiminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Vahingon korvaamista koskeva yleislaki on vahingonkorvauslaki (412/1974). Korvausvelvollisuutta koskeva pääsääntö ilmenee lain 2 luvun 1 §:n 1 momentista. Tämän säännöksen mukaan se, joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä vahingonkorvauslaissa säädetään, muuta johdu.

Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon. Sama korvausvelvollisuus on muulla yhteisöllä, joka lain, asetuksen tai lakiin sisältyvän valtuutuksen perusteella hoitaa julkista tehtävää. Pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa säädetty vastuu yhteisöllä on kuitenkin vain, milloin toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu.

Poliisilain 47 §:ssä on korvausten suorittamiseen liittyviä säännöksiä ja lain 49 §:ssä säädetään henkilö- ja omaisuusvahingon selvittämiseen liittyvästä menettelystä. Poliisilain 47 §:n 2 momentissa on yleissäännös valtion velvollisuudesta korvata tietynlaiset vahingot, jotka sivulliselle henkilölle ovat aiheutuneet poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä. Pykälässä säädetään myös, että korvausta voidaan sovitella tai se voidaan evätä, mikäli vahingon kärsinyt on omalla toiminnallaan tai laiminlyönnillään olennaisesti vaikuttanut vahingon syntymiseen. Momentti on muotoiltu ja myös käytännössä tulkittu sillä tavoin, että valtio on siinä säädetyn edellytyksin korvausvastuussa vahingon aiheuttaneen poliisimiehen tuottamuksesta riippumatta. Tätä hallituksen esitystä ja tähän esitykseen liittyvää esitystä valmisteltaessa on harkittu myös tuottamuksesta riippumat-

toman korvausvastuun laajentamista koskemaan muitakin vahinkotilanteita. Jäljempänä jaksossa 5 selostetuin perustein kummassakaan esityksessä ei ehdoteta tällaista laajennusta.

Tässä jaksossa on syytä lyhyesti selostaa eräitä avustustyön korvauksiin ja palkkioihin liittyviä seikkoja. Poliisilain 47 §:n 1 momentin mukaan 45 tai 45 a §:ssä tarkoitetun avustustyön aiheuttamista välittömistä kustannuksista suoritetaan korvaus valtion varoista. Avustustyöhön osallistunut on oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion. Avustustyöhön liittyvien vahinkojen korvaamista koskee myös pykälän 5 momentti, jossa säädetään avustustyöhön osallistuvien vahinkojen korvaamisesta valtion varoista siten kuin valtion virantoimituksesta tai työtehtävästä aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetussa laissa (794/1980) säädetään.

Poliisilain 47 §:n 1 momentissa käytetään ilmaisua ”välittömät kustannukset”, joilla säännöksen perustelujen (HE 57/1994 vp) mukaan tarkoitetaan korvauksen maksamista avustustyössä turmeltuneista tai hävinneistä vaatteista, varusteista tai työvälineistä. Pykälän 5 momentin mukaan avustustyöhön osallistuneen vahingot korvataan siten kuin valtion virantoimituksesta tai työtehtävästä aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetussa laissa säädetään. Hallituksen esityksen (HE 266/2004 vp) mukaan pykälässä on tarkoitettu säätää esineen tai kulkuvälineen vaurioitumisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Säännösten keskinäinen suhde on jossakin määrin epäselvä.

Edellä viitatun 47 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä säädetään lisäksi, että avustustyöhön osallistunut on oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion.

Poliisiasetuksen 20 §:n 1 momentin mukaan poliisilain 47 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetun palkkion ja korvauksen suorittamisesta päättää se paikallispoliisin yksikkö, jonka alueella työ tai toimenpide taikka pääosa siitä on suoritettu. Korvausta on haettava kirjallisesti, pääsäännön mukaan kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jolloin työ tai avustaminen on suoritettu, tarvikkeita tai välineitä käytetty taikka korvaukseen oikeutettu on saanut tiedon vahingon tapahtumisesta.

Poliisilain 49 §:ssä säädetään henkilö- ja omaisuusvahingon selvittämistä koskevista kysymyksistä. Pykälän 1 momentin toisessa virkkeessä säädetään poliisitutkinnan toimittamisesta tällaisessa tapauksessa. Säännöstä täydentää poliisiasetuksen 14 §:n 3 momentti tällaisessa poliisitutkinnassa selvitettävistä seikoista. Viimeksi mainitun säännöksen mukaan poliisilain 49 §:n 1 momentissa tarkoitetussa asiassa suoritettavassa poliisitutkinnassa on selvitettävä muun ohella ne olosuhteet, joissa pakkotoimenpiteitä on käytetty, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahingon kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen. Sääntelyn liittyessä yksilön oikeuksien perusteisiin asetustasoa ei ole pidettävä asianmukaisena. Sama koskee poliisiasetuksen 20 §:ää, jossa säädetään korvausten hakemisesta ja maksamisesta.

Tiedonhankintaa koskeva poliisilain 3 luku

Yleistä

Poliisin tiedonhankintaa koskevat säännökset ovat poliisilain 3 luvussa. Luvussa säädetään teknisen valvonnan, tarkkailun, teknisen tarkkailun, peitetoiminnan, valeoston, televalvonnan, telekuuntelun ja tietolähdetoiminnan käyttämisestä. Näiden menetelmien käyttötarkoitus on tilanteesta riippuen rikoksen estäminen, paljastaminen tai keskeyttäminen. Joissakin tapauksissa niitä voidaan käyttää myös säännöksissä tarkemmin määritellyn vaaran torjumiseen. Pakkokeinolain 6 luvun 7 §:ssä todetaan, että peitetoiminnasta ja valeostosta säädetään poliisilaissa siltäkin osin kuin niitä voidaan käyttää rikosten selvittämiseen. Poliisilain 3 luvussa on säännöksiä samanlaisista tiedonhankintatoimenpiteistä kuin pakkokeinolakiin vuonna 1995 lisätyssä 5 a luvussa.

Kysymyksessä olevia poliisilain ja pakkokeinolain lukuja on niiden säätämisen jälkeen muutettu ja täydennetty lukuisissa osittaisuudistuksissa. Kuten yleisperustelujen johdantojaksosta jo ilmenee, salaista tiedonhankintaa koskevasta sääntelystä on muodostunut

sekava ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Lukujen välillä määritelmät ja menetelmien käyttöedellytykset monin paikoin ja perusteettomasti poikkeavat toisistaan. Tässä esityksessä ehdotetaan sääntelyä poliisin salaisesta tiedonhankinnasta ja tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavassa pakkokeinolaissa salaisten pakkokeinojen käytöstä. Koska pyrkimyksenä on yhtenäistää sääntelyä, joudutaan eräitä pakkokeinolakiin liittyviä kysymyksiä käsittelemään myös tässä esityksessä.

Poliisin tiedonhankintaa koskevien säännösten tulee kyetä vastaamaan toimintaympäristön teknisen kehittymisen asettamiin haasteisiin, mikä on otettava huomioon voimassa olevan lainsäädännön toimivuutta arvioitaessa. Tämä koskee niin käytettäviä menetelmiä kuin niiden kohteena olevaa toimintaakin. Muutenkin voimassa olevien säännösten selkeydessä ja kattavuudessa on puutteita. Huomiota on tässäkin tapauksessa kiinnitettävä perustuslain 2 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia ja joka siis edellyttää viranomaisten toimivaltuuksien täsmällistä sääntelyä.

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma korostuu salaisten pakkokeinojen ja samoin poliisin tiedonhankintakeinojen käytön yhteydessä. Näillä menetelmillä yleensä puututaan perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, vieläpä niiden ydinalueeseen. Tämä koskee erityisesti yksityiselämän, kotirauhan ja luottamuksellisen viestin suojaa. Toisaalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja joudutaan asettamaan rikostorjunnan tehokkuusvaatimuksia vastaan. Sinällään suoja ja tehokas rikostorjunta eivät ole toisensa poissulkevia, sillä erityisesti rikosten ja vahingollisten tapahtumien estämisellä suojataan samalla myös perus- ja ihmisoikeuksia.

EIT:n ratkaisuilla on merkittävä asema arvioitaessa lainsäädännön nykytilaa salaisten tiedonhankintamenetelmien kohteena olevien henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta. Ratkaisukäytännössä on painotettu erityisesti laillisuusperiaatetta. Kun näillä menetelmillä puututaan perus- ja ihmisoikeuksiin, niiden käyttämisedellytykset ja -tavat on määriteltävä laissa erityisen täsmällisesti. Joidenkin tässä tarkoitettujen menetelmien käytölle on asetettu toissijaisuuden vaatimus, jonka mukaan niitä saadaan käyttää vain, mikäli muita oikeuksiin vähemmän puuttuvia tutkintamenetelmiä ei voida käyttää rikoksen selvittämiseen ja estämiseen. Yleisenä rajoitusperusteena on otettava huomioon, että tässä tarkoitettu puuttuminen suojattuihin oikeuksiin voidaan hyväksyä vain, jos tämä on välttämätöntä demokraattisen yhteiskunnan suojaamiseksi. Ratkaisukäytännössä on esitetty myös tällaisen tiedonhankinnan riippumattoman jälkikäteisvalvonnan vaatimus.

Kysymyksessä oleville tiedonhankintakeinoille on ominaista se, että niitä käytetään kohdehenkilön tietämättä. Näin ollen voidaan puhua salaisesta tiedonhankinnasta. Asianomaisessa poliisilain luvussa ehdotetaan käytettäväksi nimitystä salaiset tiedonhankintakeinot.

Salaista tiedonhankintaa koskeva poliisilain luku on syytä rakentaa pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevan luvun säännöksille. Tämä liittyy siihen, että luvuissa säänneltävät menetelmät ovat samoja, jolloin johdonmukaisuus- ja tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat puhuvat sen puolesta, että määritelmien, käyttöedellytysten ja menettelytapojen tulisi olla mahdollisimman pitkälle samoja. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisilain puolella tulee poiketa pakkokeinolain sääntelystä vain, kun siihen on rikosten estämiseen tai paljastamiseen liittyvää perusteltua syytä.

Toimikunnan mietinnössä poliisilain salaista tiedonhankintaa koskeva luku oli ehdotettu rakennettavaksi viittaamalla mahdollisuuksien mukaan pakkokeinolain vastaavan luvun säännöksiin. Lausuntopalautteessa on arvosteltu runsasta viittausten käyttöä ja katsottu sääntelyn muodostuvan vaikeaselkoiseksi. Jatkovalmistelussa onkin poliisilain 5 luvussa ehdotettu toistettaviksi pakkokeinolaissa olevat salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmät ja samoin kirjoitettaviksi näkyville kunkin tiedonhankintakeinon käytön edellytykset, ilman viittauksia pakkokeinolain vastaaviin säännöksiin.

Nykyistä kattavammasta sääntelystä seuraa säännösten lukumäärän huomattava lisääntyminen. Voimassa olevassa lainsäädännössä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat mää-

ritelmä-, edellytys- ja päätöksentekosäännökset on erotettu toisistaan, mikä tekee kysymyksessä olevista luvuista vaikeasti hahmotettavat. Lainsäädännön selkeyttämisen tavoite puoltaa sitä, että poliisilaissa, samalla tavoin kuin pakkokeinolaissa, eri menetelmiä koskevat säännökset jaetaan omiin jaksoihinsa. Tämän lisäksi salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan lukuun tarvitaan kaikkia menetelmiä koskevat yhteiset säännökset.

Salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmät

Tiedonhankintaa koskevan poliisilain 3 luvun 28 §:ssä on määritelty keskeiset tiedonhankintakeinot. Useat määritelmät poikkeavat jonkin verran vastaavien toimenpiteiden määritelmistä pakkokeinolaissa. Tässä esityksessä ja tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavassa pakkokeinolaissa määritelmiä on pyritty yhtenäistämään.

Telekuuntelu

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan telekuuntelu on 6 kohdassa tarkoitetun viestintäverkon kautta teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen tulevan taikka siitä lähtevän viestin kuuntelua tai tallentamista salaa viestin sisällön selvittämiseksi. Pykälän 6 kohdassa olevan viittauksen mukaan viestintäverkolla tarkoitetaan viestintämarkkinalaissa määriteltyä yleistä viestintäverkkoa tai siihen liitettyä viestintäverkkoa.

Poliisilain mukainen telekuuntelun määritelmä on tarkoitettu pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 1 kohdassa olevaa vastaavaksi (HE 266/2004 vp). Määritelmä kuitenkin rakentuu kahden eri kohdan kautta ja on siten pakkokeinolain määritelmää vaikeaselkoisempi. Lisäksi poliisilaissa ei erikseen mainita sähköpostiosoitetta. Sääntely tulisi saattaa yhdenmukaiseksi.

Telekuuntelun määritelmissä mainitaan kuuntelun yksilöivänä seikkana teleosoitteen rinnalla teleliittymä, sähköpostiosoite ja telepäätelaite. Teleosoitetta voitaisiin kuitenkin Ruotsin lainsäädännössä omaksuttuun tapaan pitää yläkäsitteenä. Teleosoitteen ja telepäätelaitteen käsitteiden käyttämisen kautta katetuksi tulisi mikä tahansa televerkkoon sisältyvä tieto, jonka perusteella tele- tai datayhteyden osapuolet voidaan yksilöidä.

Voimassa olevan lain telekuuntelun määritelmä ei ole täysin yksiselitteinen sen suhteen, missä vaiheessa viestin sisällön selvittämisessä on kysymys telekuuntelusta ja missä vaiheessa sen selvittämiseen voidaan käyttää muita pakkokeinoja. Tähän liittyen tulevan viestin käsite on epäselvä. Lisäksi telekuuntelun määritelmässä käytetty käsitteistö eroaa jonkin verran televalvonnan yhteydessä käytetystä. Televalvonnan määritelmässä puhutaan vastaanotetusta viestistä, joten tarvetta määritelmien yhdenmukaistamiselle on.

Viestin saapumiseen liittyy eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen 22.9.2004 päivätty ratkaisu (dnro 1380/4/02) päätelaitetutkinnasta. Sen mukaan perusedellytyksenä pidettiin päätelaitteen (matkapuhelimen) takavarikointia. Toisaalta ratkaisussa kyseenalaistettiin se, onko perusteltua, että puhelinviestinnän luottamuksellisuuteen puuttumisen edellytykset lievenevät hyvin voimakkaasti heti sillä hetkellä, kun viesti saapuu operaattorin palvelimelle tekstiviestilaatikkoon riippumatta esimerkiksi siitä, onko viestin vastaanottajaksi tarkoitetulla henkilöllä ollut edes mahdollisuutta sitä lukea.

Telekuuntelun määritelmää tulisi teknisen kehityksen vuoksi selkeyttää myös siten, ettei siinä mainita ainoastaan viestin kuuntelua ja tallentamista, vaan kysymyksessä voisi olla muukin viestin käsittely sen sisällön selvittämiseksi. Esimerkkinä voidaan mainita viestin lukeminen ja katsominen.

Telekuuntelun lähtökohta on, että toimenpide kohdistetaan epäillyn henkilön viestintään. Tältä kannalta ongelmalliseksi on osoittautunut niin sanottujen tiedonvälittäjäpuheluiden asema. Tiedonvälittäjäpuheluissa on kysymys siitä, että epäilty henkilö käyttää tarkoituksellisesti välikäsiä viestinnässä. Hän ei siis ole itse telekuuntelun kohteena olevissa puheluissa osapuolena. Tähän liittyy se, että muutkin henkilöt kuin epäilty henkilö voivat käyttää kuuntelun kohteena olevaa teleosoitetta. Laillisuusvalvontaratkaisujen mukaan kuuntelu on tällaisissa tapauksissa heti lopetettava. Kuuntelu ei saa myöskään kestää pidempään kuin mitä pakottavista syistä tarvitaan puhujan tunnistamiseksi. Ky-

se on tältä osin kuuntelukieltoon rinnastuvasta tilanteesta.

Käytännössä voi olla vaikeaa esimerkiksi puhelun laatuun tai äänen muuntamiseen liittyvistä syistä varmistua siitä, että kysymyksessä on epäillyn itsensä lähettämä viesti tai hänelle tarkoitettu viesti. Epäillyn henkilön hallitsemasta teleosoitteesta lähetetty sähköposti voi olla jonkun muun kuin epäillyn lähettämä. Oletuksena tulisi pitää sitä, että epäillyn hallitsemasta teleosoitteesta lähetetyt televiestit ovat hänen lähettämiään, jollei vastaan puhuvia seikkoja ilmene. Käytännössä kovin pitkälle menevää selonottovelvollisuutta ei esitutkintaviranomaiselle voida asettaa. Muutoin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen saattaisi paljastumisriskin vuoksi menettää merkityksensä. Telekuuntelun määritelmässä tulisi kuitenkin mainita nimenomaisesti, että telekuuntelua saadaan kohdistaa vain epäillyltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

Rikoksesta epäilty saattaa hävittää ennen telekuunteluluvan myöntämistä telepäätelaitteeltaan rikostutkinnan kannalta ratkaisevan viestin. Vaikka tällaisesta viestistä on varmuuskopio esimerkiksi teleyrityksen palvelimella, viestiä ei voida saada telekuuntelua koskevien toimivaltuuksien nojalla ennen telekuunteluluvan myöntämistä. Koska takautuvasta telekuuntelusta ei ole säädetty, olisi turvauduttava takavarikkoon. Tällaisesta teleyritykseen tai yhteisötilaajaan kohdistuvasta toimenpiteestä ja sen käytön edellytyksistä tulisi säätää nimenomaisesti ja telekuuntelua vastaavasti, koska tällöin kysymys on telekuunteluun rinnastettavasta puuttumisesta luottamuksellisen viestin suojaan.

Luottamuksellisen viestinnän suojan varmistamiseksi tulisi lisäksi tarkistaa tiedonhankinnan edellytyksiä, kun pyritään selvittämään viestin sisältö kohdistamalla tiedonhankinta esimerkiksi telepäätelaitteeseen radiosignaalilla yhteydessä olevaan kuulokkeeseen tai muuhun vastaavaan apuvälineeseen.

Televalvonta

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 6 kohdassa määritellään televalvonta. Sillä tarkoitetaan salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty viestintämarkkinalaissa tarkoitettuun yleiseen viestintäverkkoon tai siihen liitettyyn viestintäverkkoon kytketystä teleliittymästä, sähköpostiosoitteesta tai muusta teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, sekä matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista ja tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista. Määritelmä on tarkoitettu pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 2 kohdassa ilmaistua vastaavaksi (HE 266/2004 vp). Määritelmien sanamuotojen vertailun perusteella näin ei ole asianlaita. Määritelmät tulisi telekuuntelun määritelmien tavoin saattaa yhdenmukaisiksi, koska eroille ei ole perusteltuja syitä.

Laissa tulisi selkeyden vuoksi määritellä tunnistamistiedot. Tässä yhteydessä niiden yksityiskohtainen määritteleminen tyhjentävästi ei ole mahdollista erityisesti internetissä välitettävän liikenteen osalta. Määritelmät on laajuudeltaan pyrittävä pitämään kohtuullisissa rajoissa. Poliisilaissa voitaisiinkin tukeutua sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 2 §:n 8 kohdassa esitettyyn tunnistamistiedon määritelmään.

Voimassa olevissa laeissa matkaviestimen sijaintitiedon hankkiminen on sijoitettu televalvonnan määritelmään. Televalvonnassa kysymys on aina tietyn teleosoitteen sijainnin määrittämisestä. Molemmissa laeissa säädetään erikseen menetelmästä, joka koskee matkaviestimien sijaintitiedon hankkimista (pakkokeinolain 5 a luvun 3 a § ja poliisilain 31 f §). Menetelmän tarkoittamasta tukiasematietojen hankkimisesta tulisi säätää käyttäen eri käsitteitä kuin televalvonnan määritelmässä. Tämän menetelmän nimeen ja määritelmään liittyviä kysymyksiä käsitellään jäljempänä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksiä koskevassa jaksossa. Telepäätelaitteen käytön tilapäinen estäminen olisi perusteltua käsitellä edelleen osana televalvontaa, koska viestin perille menon estäminen tai muu teleosoitteen käytön tilapäinen estäminen merkitsee vastaavantasoista puuttumista luottamuksellisen viestinnän suojaan kuin salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkiminen viesteistä. On mahdollista, ettei poliisin tiedossa ole yksilöityä teleosoitetta tai telepäätelaitetta, mistä vaara aiheutuu, vaan ainoastaan tieto siitä,

että vaara tulee kohdistumaan tietylle alueelle. Tällöin tulisi kyetä estämään ennalta määrittämättömän teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden joukon lyhytaikainen käyttö vaaran torjumiseksi. Tästä voitaisiin säätää televalvontaa koskevassa pykälässä. Edellä mainitut muutokset edellyttäisivät myös kielellisiä tarkistuksia.

Voimassa olevan lain osalta epäselvyyttä on aiheuttanut se, sisältyykö televalvonta lievempänä pakkokeinona telekuunteluun. Telekuuntelun ja -valvonnan määritelmien sanamuodon mukaisella tulkinnalla voidaan päätellä, että tunnistamistiedot hankitaan yleisessä viestintäverkossa tai siihen liitetyssä viestintäverkossa välitettävänä olleista viesteistä. Tästä seuraa johdonmukaisesti se, että tunnistamistiedot ovat osa viestiä, joka siis jakautuu viestin sisältöön ja tunnistamistietoihin. Viestillä ei ole myöskään merkitystä, ellei sitä voida yhdistää lähettäjään tai vastaanottajaan. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen eräässä ratkaisussa (13.5.2005, dnro 1884/2/03) on katsottu kysymyksen siitä, onko telekuunteluluvan tarkoitettu automaattisesti sisältävän myös televalvontaluvan, jäävän avoimeksi, koska lainsäädännöstä tai sen valmisteluaineistosta ei ole löydettävissä yksiselitteistä vastausta tähän kysymykseen. Lainsäädäntöä tulisi tarkistaa niin, että siitä ilmenee telekuuntelun kattavan myös viestin sisältöön liittyvät tunnistamistiedot.

Tarkkailu

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan tarkkailulla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa. Vaikka voimassa olevassa pakkokeinolaissa ei ole tarkkailun määritelmää, menetelmän käyttö on oikeuskirjallisuudessa katsottu sallituksi myös esitutkinnassa tavanomaisen oikeuden nojalla. Poliisilaissa olevan määritelmän käsitteet ”jatkuva” ja ”toistuva” ovat tulkinnanvaraisuutensa vuoksi osoittautuneet käytännössä ongelmallisiksi.

Tarkkailu voidaan käsittää tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaksi havaintojen tekemiseksi tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailun luonnehdinnalla on välineellistä merkitystä useiden salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmien, erityisesti teknistä tarkkailua koskevien säännösten kannalta. Tällainen hetkellinen havaintojen tekeminen ei edellytä toimivaltuussääntelyä. Tilanne muuttuu toiseksi silloin, kun epäiltyä henkilöä tarkkaillaan muuten kuin lyhytaikaisesti. Tällöin kysymys on suunnitelmalliseksi katsottavasta tiedonhankintatoimenpiteestä, jossa epäillyn elämää seurataan jonkin aikaa. Tällainen tarkkailu puuttuu kohdehenkilön yksityisyyden suojaan, kun esimerkiksi seurataan, mitä hän tekee vapaa-aikanaan ja keitä hän tuolloin tapaa. Tällaisesta suunnitelmallisesta tarkkailusta tulisi sen luonteen ja viranomaistoimivaltuuksien kattavan sääntelyn vuoksi säätää laissa.

Nykyisen poliisilain 30 §:n 1 momentin tarkkailua koskevan toimivaltuussäännöksen mukaan tarkkailu rajoitetaan määritteellä, että tarkkailu saadaan kohdistaa muualla kuin asunnossa olevaan henkilöön. Ehdotetun 5 luvun 13 §:n 4 momentissa rajoitus täsmennetään koskemaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Samoin määritelty rajoitus koskisi myös teknistä tarkkailua.

Internetissä tapahtuvan tarkkailun osalta vallitsevana käsityksenä on, että erityistä toimivaltuussääntelyä ei tarvita suoritettaessa tarkkailua yleisissä tietoverkoissa (esimerkiksi keskustelupalstalla). Tätä asiantilaa ei ehdoteta muutettavaksi. Tietoverkossa tapahtuvan tarkkailun tulee olla passiivista ihmisten väliseen vuorovaikutukseen kohdistuvaa tiedonhankintaa muun tarkkailun tavoin. Tarkkailun tulisi edelleenkin kohdistua aina tiettyyn henkilöön. Pelkästään tiettyyn rakennukseen, tilaan, paikkaan, keskustelupalstaan tai muuhun vastaavaan kohteeseen liittyvä tarkkailu ei olisi tarkkailutoimivaltuuden käyttöä. Tällaisen tarkkailun sallimisesta ei ole tarpeen erikseen säätää laissa.

Suunnitelmallisessa tarkkailussa tulisi voida käyttää kiikaria, kameraa, videokameraa, valonvahvistinta tai muuta vastaavanlaista teknistä laitetta, joita nykyisinkin voidaan käyttää tarkkailussa. Tällaisten laitteiden käyttäminen ei muuta toimenpiteen luonnetta toiseksi siitä, mikä se on käytettäessä pelkästään aistein tehtäviä havaintoja. Rajanveto tekniseen katseluun tulisi siitä, että viimeksi mainitussa käytetään tiettyyn paikkaan sijoi-

tettuja teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja.

Tekninen tarkkailu

Tekninen tarkkailu jakaantuu tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun ja tekniseen seurantaan. Kolmijakoa ei ole sinänsä koettu käytännössä ongelmalliseksi.

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan teknistä kuuntelua on jatkuva tai toistuva tiettyyn henkilöön kohdistuva teknisellä laitteella tapahtuva kuuntelu ja äänen tallentaminen. Pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 3 a kohdassa olevassa määritelmässä mainitaan lisäksi, että kysymyksessä on sellainen keskustelu tai viesti, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu.

Niin teknisen kuuntelun kuin muidenkin teknisen tarkkailun määritelmien osalta pakkokeinolain ja poliisilain määritelmät eroavat merkittävästi ja perusteettomasti toisistaan. Pakkokeinolain määritelmässä ei ole ilmaisua ”jatkuva tai toistuva”, jota käytännössä on pidetty tulkinnanvaraisena. Henkilön yksityisyyden suojan ja luottamuksellisen viestinnän suojan kannalta olennaista merkitystä ei ole teknisen kuuntelun kestolla tai toistamisella. Pakkokeinolain mukaan tiedonhankinta voidaan kohdistaa keskusteluun tai viestiin, kun taas poliisilaissa tiedonhankinnan ilmaistaan kohdistuvan tiettyyn henkilöön. Sinällään nämä kohteet eivät ole erotettavissa toisistaan, koska toimenpiteen kohteena kuitenkin on viestintää suorittava epäilty henkilö. Tämä näkökohta voidaan ottaa huomioon teknisen kuuntelun käyttöedellytyksiä koskevassa säännöksessä.

Teknisen kuuntelun määritelmässä tulisi ottaa huomioon teknisen laitteen lisäksi myös kuuntelun toteuttamisen mahdollistavat menetelmät ja ohjelmistot. Määritelmän laajentaminen tällä tavoin liittyisi jo tapahtuneeseen ja tulevaisuudessa odotettavissa olevaan tekniseen kehitykseen. Lisäksi määritelmässä tulisi telekuuntelun määritelmän tavoin kuuntelun ja tallentamisen ohella ottaa huomioon kuuntelun ja tallentamisen lisäksi muu keskustelun tai viestin käsittely.

Teknistä katselua on pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 3 b kohdan mukaan tietyn henkilön tai paikan, jossa epäillyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuva tai toistuva kuvaaminen tai tarkkailu salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä. Poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan teknisellä katselulla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua ja kuvaamista. Pakkokeinolaissa olevassa määritelmässä mainitaan kohteena tietty henkilö tai paikka, jossa epäillyn voidaan olettaa oleskelevan.

Pakkokeinolain ja poliisilain määritelmät eroavat siis myös teknisen katselun osalta toisistaan. Teknisen kuuntelun osalta esitetyt näkökohdat huomioon ottaen sääntely tulisi saattaa yhdenmukaiseksi myös teknisen katselun osalta. Edellä todetuin tavoin rajanveto suunnitelmalliseen tarkkailuun voitaisiin tehdä sillä tavoin, että teknisessä katselussa hyödynnetään paikalleen asennettuja teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja.

Tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun liittyy niiden suhde eräisiin rikoslain säännöksiin. Salakuuntelu säädetään rangaistavaksi rikoslain 24 luvun 5 §:ssä ja salakatselu rikoslain 24 luvun 6 §:ssä. Epätietoisuutta on ilmennyt näiden kriminalisointien suhteesta tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun. Teknisen kuuntelun ja teknisen katselun määritelmiä voitaisiin selvyyden vuoksi täydentää niin, että näitä salaisia tiedonhankintatoimenpiteitä saadaan käyttää rikoslain 24 luvun 5 ja 6 §:n estämättä. Tämä tietenkin edellyttää sitä, että toimenpiteen käytön edellytykset ovat käsillä ja että päätöksenteko on tapahtunut oikeassa järjestyksessä. Tällöin teknisen kuuntelun ja teknisen katselun käyttö ei ole näissä rikoslain pykälissä tarkoitetulla tavoin oikeudettomasti tapahtuvaa.

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan määritelmäsäännöksen mukaan teknisellä seurannalla tarkoitetaan teknisellä laitteella tapahtuvaa kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa. Pakkokeinolain määritelmässä mainitaan lisäksi, että tämä tapahtuu kulkuneuvoon tai tavaraan kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä.

Kun teknistä seurantaa koskeva poliisilain ja pakkokeinolain säännöksien tarkastelu ulotetaan menetelmän käytön edellytyksiin, voi-

daan edellä mainittujen määritelmäeroavuuksien lisäksi havaita edellytysten myös määritelmiin liittyvällä tavalla poikkeavan toisistaan. Pakkokeinolain mukaan tekninen seuranta on kulkuneuvon tai rikoksen kohteena olevan tavaraerän seurantaa, mutta poliisilain 31 §:n 1 momentin mukaan teknistä tarkkailua voidaan käyttää henkilön, kulkuneuvon tai tavaran seurantaan. Henkilön seurantaa ei kuitenkaan mainita poliisilain teknistä seurantaa koskevassa määritelmässä. Lainsäädäntöä tulisi myös tältä osin selkeyttää.

Nykyisessä lainsäädännössä tarkoituksena on ollut varsinaisesti tavaroiden, tavaraerien, irtainten esineiden ja kulkuneuvojen teknisen seurannan mahdollistaminen. Kohde voitaisiin tällöin määritellä esineeksi, aineeksi tai omaisuudeksi. Tämä heijastuu myös teknisen seurannan edellytyksiin. Lisäksi sääntelyssä tulisi selkeästi ottaa huomioon se vaihtoehto, että seurannan tarkoituksena saattaa olla nimenomaisesti seurata tietyn epäillyn henkilön liikkumista. Tällöin seurantaa voitaisiin kutsua henkilön tekniseksi seurannaksi.

Kun otetaan huomioon teknologinen kehitys, teknisen seurannan käyttöä ei tulisi rajoittaa niihin tapauksiin, joissa viranomainen nimenomaisesti kiinnittää jonkin erillisen laitteen, välineen tai aineen teknisen seurannan mahdollistamiseksi. Sallittua tulisi olla esineissä jo mahdollisesti olevien, teknisiin, kaupallisiin tai vastaaviin tarkoituksiin kehitettyjen ominaisuuksien hyödyntäminen joko sellaisenaan tai niin, että esimerkiksi ohjelmistopohjaisilla järjestelyillä mahdollistetaan tällaisten ominaisuuksien avulla tapahtuva tekninen seuranta. Esimerkkinä voidaan mainita moottoriajoneuvossa olevan paikannuslaitteen aktivoiminen salaa. Ohjelmistojen hyödyntämistä voidaan pitää jo nykyisellään pakkokeinolaissa tarkoitettuna muuna menetelmänä.

Teknisen tarkkailun sääntelyä tulisi täydentää siltä osin kuin kysymys on tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston tarkkailusta. Nykytilanteessa eräs ongelma on se, että poliisiviranomainen ei kannettavien ja mukana pidettävien laitteiden yleistymisen johdosta voi olla varma siitä, missä paikassa laitetta käytetään. Laitteen sijaintipaikan selvittäminen merkitsee salaisen tiedonhankinnan paljastumisen riskiä. Tekniseen laitteeseen tai sen ohjelmistoon kohdistuva tarkkailu ei muutenkaan luontevasti sovi teknisen tarkkailun eri muotojen jaotteluun. Tällaista uutta tiedonhankinnan keinoa voitaisiin kutsua tekniseksi laitetarkkailuksi. Siinä selvitettäisiin rikokselle merkityksellisiä seikkoja, ei kuitenkaan luottamuksellisen viestinnän sisältöä tai viestin tunnistamistietoja, joiden hankkimiseksi ovat käytettävissä telekuuntelu, televalvonta, tekninen kuuntelu ja tekninen katselu. Tekniselläkä laitetarkkailulla ei myöskään selvitettäisi sitä, mitä laitteen tai ohjelmiston sijaintipaikassa tapahtuu. Selvyyden vuoksi tulisi erikseen säätää teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta. Nykyisin poliisin tehtävän suorittamiseksi tarvittavien yksilöintitietojen hankkimisesta säädetään poliisilain 36 §:ssä.

Peitetoiminta

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa henkilöön tai henkilöryhmään taikka tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa soluttautumalla. Voimassa olevassa pakkokeinolaissa ei määritellä peitetoimintaa, mutta 6 luvun 7 §:ssä viitataan tältä osin poliisilakiin.

Määritelmässä tulisi kuvata nykyistä havainnollisemmin peitetoiminnan luonnetta. Määritelmässä ei ole enää tarpeen erikseen mainita henkilöryhmää. Tällaisesta muutoksesta huolimatta peitetoimintaa voitaisiin edelleen kohdistaa ryhmän muodostaviin yksittäisiin rikoksesta epäiltyihin. Peitetoiminnan kohteena olevat henkilöt tulisi voida yksilöidä vähintään heidän rikolliseen toimintaan liittyvien tehtäviensä avulla. Tämä puolestaan ei edellytä henkilön nimeämistä. Peitetoiminta tulisi voida kohdistaa myös tuntemattomaan mutta yksilöitävissä olevaan rikoksesta epäiltyyn.

Ilmaisu ”jatkuva tai toistuva”, joka edellä kerrotuin tavoin on osoittautunut ongelmalliseksi, on sisällytetty myös peitetoiminnan määritelmään. Ilmaisun voidaan toisaalta katsoa sisältyvän jo soluttautumisen määritelmään, joten se voitaisiin poistaa määritelmästä tarpeettomana. Voimassa olevan lainsäädännön perusteella on epäselvää, miten

tulisi arvioida lyhytkestoista ja toistumatonta soluttautumista. Tällainen toiminta voi olla hyvin suunnitelmallista ja pitkällistä taustatyötä vaativaa, vaikka se tähtäisi ainoastaan esimerkiksi kymmenen minuutin pituiseen tapaamiseen. Laissa tulisi säätää nimenomaisesti sellaisesta lyhytkestoisesta peitetoimintatyyppisestä tiedonhankinnasta, jossa toimitaan vuorovaikutuksessa tiedonhankinnan kohteen kanssa. Esimerkkinä voidaan mainita lähetyksen toimittaminen tiedonhankinnan kohteelle tiedonhankinnan suojausta käyttäen ja poliisimiehen tehtävä salaten. Tällaista uutta tiedonhankintamenetelmää voitaisiin kutsua peitellyksi tiedonhankinnaksi.

Valeosto

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan valeostolla tarkoitetaan rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi poliisin tekemää ostotarjousta tai näyteerän luonteiseksi katsottavan esineen, aineen tai omaisuuden ostoa, jollei rikoksen estäminen, paljastaminen tai selvittäminen tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saaminen välttämättä vaadi näyte-erää suuremman erän taikka esineen, aineen tai omaisuuden ostamista tiettynä kokonaisuutena.

Poliisilaissa oleva määritelmä on kirjoitettu monimutkaisesti siltä osin kuin kysymys on valeoston yhteydessä tapahtuvasta esineen, aineen tai omaisuuden ostamisesta. Näyteerää suuremman erän ostaminen edellyttää, että se on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Tämän tulisi voimassa olevaa lakia selkeämmin ilmetä määritelmästä.

Lainvalmisteluasiakirjojen perusteella on epäselvää, kuuluko valeoston piiriin sen toteuttamiseksi välttämätön esimerkiksi kauppaneuvotteluihin liittyvä tiedonhankinta. Käytännössä valeostoa on mahdotonta toteuttaa ilman sitä edeltävää neuvotteluvaihetta ja oston jälkeistä tilanteesta irtautumista. Mikäli valeosto määritellään vain puhtaaksi ostotapahtumaksi, olisi ostotarjousta tai ostoa edeltävä toiminta katsottava peitetoiminnaksi. Valeostoa edeltävästä ja siihen muuten liittyvästä peitetoiminnan kaltaisesta välttämättömästä tiedonhankinnasta tulisi säätää nimenomaisesti. Sääntely sopii kuitenkin luontevasti valeoston käyttöä koskevien edellytysten yhteyteen.

Laissa tulisi nykyistä selkeämmin ja käytännön tarpeet huomioon ottaen säätää valeoston tarkoituksesta. Poliisilain säännöksessä tulisi mainita tavoite saada viranomaisen haltuun tai löytää todiste rikosasiassa, rikoksella saatu hyöty taikka rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus.

Tietolähdetoiminta

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan tietojen hankintaa käyttämällä tietolähteenä poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä.

Tietolähdetoimintaa koskeva kohta lisättiin poliisilakiin vasta vuonna 2005. Lainsäädäntöön ei aikaisemmin sisältynyt tietolähdetoimintaa määrittelevää säännöstä, vaikka tietolähteenä toimivia henkilöitä on perinteisesti käytetty poliisin toiminnassa. Säännös mahdollistaa laajalti poliisihallinnon ulkopuolisten henkilöiden käytön tietolähteenä. Tietolähteiden käyttöä ei ole sidottu esimerkiksi rikoksen vakavuusasteeseen. Tietolähde voidaan tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) mukaiseen henkilörekisteriin. Rekisterin avulla voidaan tietolähteitä hyödyntää valtakunnallisesti.

Esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä ei ole luontevaa lukea tietolähdetoiminnan piiriin. Toiminnan määritelmä tulisi näin ollen rajata poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä saatuun tietoon. Lainsäädäntötarpeet koskevat nimenomaan tietolähteen ohjattua käyttöä, jossa poliisi pyytää tietolähdettä hankkimaan rikoksen estämiselle tai selvittämiselle merkityksellisiä tietoja. Kysymys on tähän tarkoitukseen hyväksytyn, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopivan, rekisteröidyn ja tiedonhankintaan suostuneen tietolähteen käytöstä. Esitutkintaviranomaisen oikeutta ottaa passiivisesti vastaan tietolähteeltä tällaisia tietoja ei tule eikä voitaisikaan lailla rajoittaa.

Valvottu läpilasku

Valvottu läpilasku on tiedonhankintakeino, jonka käytön tarkoituksena on saada tietoja

laajemmasta rikoskokonaisuudesta ja siihen osallistuneista tahoista. Valvottua läpilaskua käytetään varsinkin rajat ylittävään kansainväliseen rikollisuuteen kohdistuvana toimenpiteenä. Tällöin epäilyttäviä tai laittomia tavaraeriä ei pysäytetä rajalla, vaan niitä valvotaan, kunnes ne saapuvat määränpäähänsä. Valvottua läpilaskua voidaan pitää yhtenä poliisin tiedonhankinnan tapana. Valvotussa läpilaskussa poliisi voi myös osallistua itse kuljetukseen. Valvottu läpilasku muistuttaa toimenpiteen siirtämistä, josta säädetään voimassa olevan poliisilain 5 §:n 1 momentissa, ja esitutkintatoimenpiteen siirtämistä, josta säädetään tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan esitutkintalain 3 luvun 12 §:ssä.

Suomea sitovissa kansainvälisissä asiakirjoissa on valvotun läpilaskun määritelmiä. Esimerkkinä voidaan mainita kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (SopS 20/2004) 2 artiklan i kohta, jonka mukaan valvotulla läpilaskulla tarkoitetaan menettelytapaa, jonka avulla sallitaan laittomien tai laittomaksi epäiltyjen lähetysten kulku yhden tai useamman valtion alueelta, alueen läpi tai alueelle kyseisten valtioiden toimivaltaisten viranomaisten tieten ja valvonnassa, rikoksen tutkimiseksi ja rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi. Mainitun yleissopimuksen lisäksi valvottuun läpilaskuun liittyvää sääntelyä on esimerkiksi keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyssä yleissopimuksessa (SopS 57/2004) ja huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan tehdyssä Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksessa (SopS 44/1994).

Eduskunta on pitkään edellyttänyt valvottua läpilaskua koskevien säännösten ottamista Suomen lainsäädäntöön (esimerkiksi EV 92/2003 vp, LaVM 5/2003 vp ja HaVM 2/2004 vp). Valvotusta läpilaskusta onkin äskettäin otettu säännöksiä Suomen lainsäädäntöön. Menettelystä valvotun läpilaskun toteuttamisessa säädetään vuoden 2010 alussa voimaan tulleen poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen (PTR-viranomaiset) yhteistoiminnasta annetun lain 4 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan PTR-viranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tekemästään tai vastaanottamastaan Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomen sitovaan velvoitteeseen perustuvasta, valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta koskevasta virka-apu- tai oikeusapupyynnöstä (valvottu läpilasku) sille PTR-viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen asia myös kuuluu.

Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain sääntely koskee siis kansainvälistä valvottua läpilaskua, jossa kuljetus tapahtuu Suomen rajan ylittäen. Lisäksi lain 4 § koskee ainoastaan menettelyä valvotun läpilaskun toteuttamisessa. Valvottu läpilasku on käyttökelpoinen myös silloin, kun kysymys on ainoastaan maamme alueelle rajoittuvista rikoksista. Valvottua läpilaskua voidaan pitää myös toimenpiteiden siirtämisen erityistapauksena eli niin sanottuna kontrolloituna toimenpiteiden siirtämisenä. Näin ollen valvotun läpilaskun käyttämisestä olisi perusteltua säätää myös poliisilaissa. Käsite voitaisiin määritellä kansainvälisissä asiakirjoissa olevien määritelmien mukaisesti. Kysymyksessä on toimenpide, jossa ollaan puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirretään siihen puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan rikokseen osallisten tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi.

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset

Useita salaisia tiedonhankintakeinoja on tarkoitettu käytettäviksi vasta viimesijaisina keinoina suhteessa muihin tiedonhankintakeinoihin. Tätä ilmentää laissa eräiden keinojen osalta asetettu edellytys, jonka mukaan toimenpiteellä on voitava olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Esimerkiksi poliisilain 31 b §:ssä edellytetään valeoston osalta, että se on välttämätön rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi.

Hallituksen esityksessä HE 22/1994 vp telekuuntelun yhteydessä esitetyn perusteella välttämättömyyttä koskevalla edellytyksellä ei tarkoiteta sitä, että kuuntelulupa voidaan myöntää vain, jos rikos muuten jäisi selvit-

tämättä. Toisaalta lupaa ei voida myöntää vielä sillä perusteella, että telekuuntelu helpottaisi asian selvittämistä, eikä myöskään silloin, jos näyttö samalla vaivalla voidaan hankkia muilla keinoilla. Lupa edellyttäisi esityksen mukaan sitä, että ilman telekuuntelua rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai muuten olisi hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös esimerkiksi ottaa se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuu erityistä vaaraa. Hallituksen esityksen mukaan, jos esitutkinnassa jo on kertynyt niin paljon näyttöä, että se riittää syytteen nostamiseen, kuuntelulupaa ei saisi myöntää. Viime kädessä luvan myöntäminen riippuu kokonaisharkinnasta. Esityksessä kiinnitetään huomiota myös suhteellisuusperiaatteeseen.

Erittäin tärkeää merkitystä koskeva edellytys on ulotettu voimassa olevassa poliisilaissa matkaviestimien sijaintitiedon hankkimiseen ja pakkokeinolaissa televalvontaan. Mainittu edellytys ei olisi tarpeen kyseisten tiedonhankintakeinojen osalta, koska niillä ei puututa kenenkään perusoikeuksiin yhtä tuntuvasti kuin esimerkiksi telekuuntelulla.

Salaisten pakkokeinojen ryhmässä on myös sellaisia menetelmiä, joiden käyttö on tarkoitettu rajoittaa viimesijaiseksi suhteessa muuhun salaiseen tiedonhankintaan. Esimerkiksi voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitetun vakituiseen asumiseen tarkoitetun tilan teknisen kuuntelun osalta edellytetään, että rikoksen selvittäminen olisi olennaisesti vaikeampaa tai mahdotonta käyttämällä rikoksesta epäillyn tai muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia pakkokeinoja.

Poliisilakiin tulisi ottaa sääntely, jossa salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö porrastettaisiin sen mukaan, kuinka tuntuvasti niillä puututaan kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin. Tällöin voitaisiin edelleen käyttää jo nykyiseen lakiin otettuja ilmaisuja ”erittäin tärkeä merkitys” ja ”välttämätön”. Kaikkia poliisilaissa säänneltäviä tiedonhankintakeinoja koskevana yhteisenä edellytyksenä tulisi kuitenkin olla, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi tarvittavia tietoja. Toimenpidekohtaisesti tulisi edelleen säätää muista keinojen käyttämisen edellytyksistä, esimerkiksi siitä, minkälaisten rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi asianomaista keinoa voidaan käyttää. Nämä edellytykset poikkeaisivat toisista keinosta riippuen.

Poliisilaissa säänneltävien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisen tavoitteena on rikoksen estäminen tai paljastaminen. Poliisilaissa tulisi nimenomaisesti määritellä, mitä rikoksen estämisellä ja paljastamisella tarkoitetaan. Koska rikoksen paljastamiseksi tarpeellisiin salaisiin tiedonhankintakeinoihin tulee olla mahdollisuus ryhtyä esitutkinnan aloittamiskynnystä alemman todennäköisyyden pohjalta, voidaan edellytykseksi tällöin perustellusti asettaa se, että tiedonhankinta koskee suuruusluokaltaan vakavaa rikosta.

Tapauksissa, joissa salaiseen tiedonhankintaan on ryhdytty rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, saattaa tiedonhankinnan aikana ilmetä, että esitutkinnan aloittamiskynnys on ylitetty eli että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi. Tällaisen tilanteen varalta tulisi poliisilaissa säätää mahdolliseksi jatkaa tiedonhankintaa vielä jonkin aikaa sellaisen luvan nojalla, joka on annettu poliisilain tiedonhankintasäännöksiä soveltaen. Tämän ylimenoajan kestäessä on kuitenkin haettava pakkokeinolain nojalla uusi lupa, jos se edelleen on tarpeen rikoksen selvittämiseksi.

Telekuuntelun edellytykset

Telekuuntelu on toimenpide, jolla huomattavasti puututaan kohteena olevan henkilön yksityisyyteen ja luottamuksellisen viestinnän suojaan. Nykyisen poliisilain 31 d §:n mukaan telekuuntelua rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi saadaan käyttää vain, jos kohteena olevan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän johonkin niistä vakavaa vaaraa aiheuttavista rikoksista, jotka erikseen luetellaan kyseisessä lainkohdassa. Poliisille voidaan antaa lupa sanotussa tarkoituksessa käyttää telekuuntelua, jos rikoksen estäminen tai paljastaminen koskee rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2-7 kohdassa tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettua terroristisessa tarkoituksessa tehtävää rikosta, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelua,

terroristiryhmän johtamista, terroristiryhmän toiminnan edistämistä, koulutuksen antamista terrorismirikoksen tekemistä varten, värväystä terrorismirikoksen tekemiseen tai terrorismin rahoittamista. Pakkokeinolain mukaan telekuuntelua voidaan käyttää monin verroin useampien rikosten selvittämiseksi kuin niiden, jotka mainitaan poliisilain rikosluettelossa.

Poliisilain 31 d §:ssä ei mainita sellaisia rikoslain 12 luvussa rangaistavaksi säädettyjä rikoksia, jotka pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeuttavat telekuunteluun rikoksen selvittämistarkoituksessa. Nämä rikokset ovat Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen, sotaan yllyttäminen, maanpetos, törkeä maanpetos, vakoilu, törkeä vakoilu, turvallisuussalaisuuden paljastaminen ja luvaton tiedustelutoiminta.

Rikoslain 12 luvussa rangaistaviksi säädettyjen maanpetosrikosten torjuminen kuuluu suojelupoliisin tehtäviin. Poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:n mukaan suojelupoliisin tehtävänä on torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa. Sen tulee myös ylläpitää ja kehittää yleistä valmiutta valtakunnan turvallisuutta vaarantavan toiminnan estämiseksi.

Suojelupoliisin toiminnassa maanpetosrikosten paljastaminen ja estäminen on keskeisessä asemassa. Näiden rikosten tunnusmerkistön täyttyessä tapahtunut vahinko voi olla hyvin merkittävä esimerkiksi Suomen maanpuolustukselle, ulkomaansuhteille, valtiontaloudelle, ulkomaankaupalle, energiahuollolle tai turvallisuudelle. Yhteiskunnan toimintojen haavoittuvuus ja vahinkojen vaikutukset korostuvat nykyaikaisessa tietoyhteiskunnassa. Jos kysymystä arvioi rikosten vakavuuden kannalta, on huomattava, että lievin säädetty enimmäisrangaistus edellä mainituista rikoksista on neljä vuotta vankeutta (turvallisuussalaisuuden paljastaminen). Kysymys on varsin vakavista rikoksista, ja joistakin on mahdollista tuomita jopa elinkautinen vankeusrangaistus.

Maanpetosrikosten paljastamisessa ja estämisessä telekuuntelulla voidaan olettaa saatavan erittäin tärkeää tietoa tiedustelua harjoittavan potentiaalisista värväyskohteista, tietolähdesuhteen laadusta, toiminnan harjoittajan mahdollisesta suunnitteilla olevasta laittomasta toiminnasta ja muista toiminnassa mahdollisesti mukana olevista henkilöistä. Useissa tapauksissa telekuuntelu voi olla ainoa keino tietolähdesuhteen laadun paljastamiseksi ja vakoilurikoksen torjumiseksi nykyaikaisessa yhteiskunnassa. Kansainvälisen vertailun tietojen mukaan Suomi on poikkeuksellinen valtio siinä suhteessa, että täällä ei sallita telekuuntelua vakoilutyyppisten rikosten torjunnassa. Näillä ja edellä esitetyillä perusteilla aikaisemmin mainitut rikoslain 12 luvussa rangaistavaksi säädetyt rikokset voitaisiin poliisilaissa lisätä telekuunteluun oikeuttavien rikosten joukkoon.

Televalvonnan edellytykset

Poliisilain 31 c §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään, teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvaan rikokseen, joka tehdään telepäätelaitetta käyttäen, paritukseen, oikeuden käytössä kuultavan uhkaamiseen, laittomaan uhkaukseen, huumausainerikokseen, edellä tarkoitettujen rikosten rangaistavaan yritykseen tai terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun. Televalvonnan edellytyksiä koskeva poliisilain säännös on asiallisesti samansisältöinen kuin vastaava pakkokeinolain säännös 5 a luvun 3 §:ssä.

Poliisimiehellä on lisäksi oikeus televalvontaan 18 §:n 2 momentissa tai muussa tilanteessa, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Tällainen niin sanottua rynnäkkötilannetta koskeva säännös on tarpeen uudessakin poliisilaissa.

Televalvonnan edellä selostetun perusterikosluettelon ulkopuolelle jää useita vakavia rikoksia. Vaikka televalvonnalla ei telekuuntelun tavoin puututa luottamuksellisen viestin suojan ydinalueeseen, voidaan viitata edellä telekuuntelun yhteydessä esitettyyn. On kuitenkin havaittavissa eräitä lainsäädännön muuttamistarpeita. Nykyisin televalvonnan edellytyksissä käytetään sanontaa ”automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuva rikos”. Tämän päivän tietoteknisessä ympäristössä ilmaisu on vanhahtava ja liian suppea. Televalvonta on tehokas tiedonhankintakeino tapauksissa, joissa rikos on tehty teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen. Sen johdosta voitaisiin televalvonnan yhtenä edellytyksenä käyttää tuota luonnehdintaa. Koska on perusteita televalvonnan edellytyksiä koskevan sääntelyn väljentämiseen, on otettava huomioon myös se, että kysymys ei ole luottamuksellisen viestin suojan ydinalueeseen puuttumisesta. Lisäksi toimivaltuuksien käyttämistä ohjaavat periaatteet, erityisesti suhteellisuusperiaate, koskevat myös tapauksia, joissa rikos tyypiltään tai laissa säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella on sinällään sellainen, jonka osalta tiedonhankintakeinon käyttäminen lähtökohtaisesti tulee kysymykseen.

Jos edellytyksiä laajennettaisiin käsittämään periaatteessa kaikentyyppiset teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdyt rikokset, käyttöala laajenisi eräiden taloudellisten rikosten ohella myös kotirauhaan ja kunniaan kohdistuviin rikoksiin. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota niin sanottuihin koulu-uhkauksiin, jotka liittyvät rikoslain 34 luvun 10 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn perättömään vaarailmoitukseen. Perusterikosten piirin laajentamiseen tällä tavalla on perusteltua syytä teknisen kehityksen ja siitä aiheutuvan rikosten tekotapojen muuttumisen johdosta.

Tarvetta lainsäädännön muuttamiseen liittyy myös teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella tapahtuvaan televalvontaan. Suostumuksella tapahtuvan televalvonnan osalta perusteltuna ei voida pitää rikoksen enimmäisrangaistukseen perustuvan kynnyksen pitämistä yhtä korkeana kuin se on muissa televalvontatapauksissa. Suostumusperusteisen televalvonnan edellytyksenä olevan rikoksen suuruusluokkakynnyksenä voisi tulla kysymykseen se, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Edellä mainitun rynnäkkötilanteen lisäksi on tarpeen säätää, että poliisille voidaan antaa lupa vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan kuolemansyyn selvittämiseksi tarvittavien tietojen hankkimiseksi.

Poliisilaissa säädettyyn televalvontaan kuuluu myös säännös, jonka mukaan voidaan tilapäisesti sulkea sellaisen henkilön teleliittymä tai telepäätelaite, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän televalvonnan erityisenä edellytyksenä olevaan rikokseen. Toimenpiteen tarkoituksena on tällöin estää välittömästi uhkaavan rikoksen toteuttaminen. Uudistettaviin säännöksiin ehdotetaan otettavaksi toimivaltuus suorittaa vastaavantyyppinen, mutta eräissä suhteissa laajemmalle ulottuva toimenpide, nimittäin teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käytön lyhytaikainen estäminen tietyllä alueella. Edellytyksenä tulisi olla, että toimenpide on välttämätön vakavan henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi ja että se toteutetaan suhteellisuusperiaatteen rajoissa.

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisen edellytykset

Poliisilain 31 f §:n mukaan poliisille voidaan antaa lupa saada tieto niistä matkaviestimistä, joista tiettynä aikana kirjautuu tieto tietyn paikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman kautta telejärjestelmään, jos tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys 31 c §:n 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämisessä tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetun vaaran torjumisessa. Lainvalmistelutöiden mukaan (HE 266/2004 vp) mukaan säännös vastaa pakkokeinolain 5 a luvun 3 a §:ää. Eroksi on esitetty se, tietoja käytetään rikoksen estämiseen. Tällainen tilanne syntyy hallituksen esityksen perustelujen mukaan esimerkiksi silloin, kun etukäteen tiedetään tiettyyn paikkaan kohdistuvasta vakavasta uhasta. Uhkan torjumiseksi olisi välttämätöntä saada tiedot kohdetta lähestyvistä tai kohteen lähellä olevista matkaviestimistä.

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen eroaa televalvonnasta siten, että sijaintitiedon hankkiminen kohdistuu ennalta määräämättömään joukkoon viestimiä ja oikeuttaa saamaan ainoastaan tiedon siitä, mitkä viestimet ovat tietyllä hetkellä kirjautuneet telejärjestelmään määrätyn tukiaseman kautta. Tuomioistuimen harkintavaltaan jää se, miten laajalti sijaintitietoja on oikeus saada. Lainsäädäntö ei velvoita teleoperaattoreita rekisteröimään ja tallentamaan järjestelmiinsä sijaintitietoja. Sääntely oikeuttaa viranomaisen saamaan ainoastaan sellaisia tietoja, joita teleoperaattorit ovat eri syistä tallentaneet järjestelmiinsä.

Nykyisen lain mukaan matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen kohdistuu aina luvan myöntämistä edeltävään aikaan. Ajateltavissa ovat tilanteet, joissa sijaintitieto tulisi voida hankkia myös lupapäätöksen jälkeiseltä ajalta, esimerkiksi tietojen hankkimiseksi rikossaaliin mahdollisesta kätkönpaikasta. Sen johdosta olisi perusteltua tehdä mahdolliseksi luvan ajallinen ulottaminen myös päätöksenteon jälkeen tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuvin telepäätelaitteisiin ja teleosoitteisiin.

Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisesta tulisi selkeyden vuoksi käyttää televalvonnan määritelmästä eroavaa nimeä. Tässä esityksessä käyttöön ehdotetaan otettavaksi menetelmän nimenä tukiasematietojen hankkiminen. Tieto tulisi voida saada sekä telepäätelaitteista että teleosoitteista, joten sääntely tulisi rajata tältä osin telekuuntelua ja televalvontaa vastaavaksi. Teknisen kehityksen vuoksi aikaisemmin todetulla tavalla telepäätelaitteen ja teleosoitteen käsitteillä pyritään kattamaan kaikki tekniset ratkaisut, joilla sijaintitietoa voi muodostua. Hankkimista ei ole syytä rajoittaa koskemaan vain matkaviestimiä. Lisäksi rikoksen selvittämisen kannalta myös muukin ajankohta kuin rikoksen oletettu tapahtuma-aika voi olla rikoksen selvittämisen kannalta tärkeä, niin kuin edellä on todettu. Tämä tulisi ottaa huomioon säännöksen sanamuodossa.

Suunnitelmallinen tarkkailu

Poliisilain 30 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus rikollisen toiminnan estämiseksi tai keskeyttämiseksi tarkkailla muualla kuin asunnossa olevaa henkilöä, jos tämän käyttäytymisen perusteella tai muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen. Pykälän 2 momentin mukaan tarkkailua saadaan 1 momentissa säädetyssä tarkoituksessa kohdistaa lisäksi sellaiseen kotirauhan piirin ulkopuolella olevaan henkilöön, jonka on perusteltua syytä epäillä myötävaikuttavan rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Tiedonhankintakeinojen määritelmiä koskevan jakson yhteydessä edellä on todettu olevan tarvetta säätää epäiltyyn henkilöön salaa kohdistettavasta muusta kuin lyhytaikaisesta tarkkailusta. Tällaista tarkkailua kutsutaan tässä esityksessä suunnitelmalliseksi tarkkailuksi. Koska menetelmällä puututtaisiin henkilön yksityisyyden suojaan hänen elämäänsä seuraamalla, suhteellisuusperiaate edellyttää, että suunnitelmallista tarkkailua ei saisi käyttää vähäisten rikosten estämisessä ja paljastamisessa. Sen vuoksi tässä esityksessä ehdotetaan, että epäiltyyn henkilöön saadaan kohdistaa suunnitelmallista tarkkailua, jos on perusteltua syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen. Lisäksi edellytyksenä olisi, että suunnitelmallisella tarkkailulla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle.

Teknisen tarkkailun edellytykset

Tekninen kuuntelu ja tekninen katselu

Poliisilain 31 §:ssä säädetään rikoksen torjumiseksi suoritettavan teknisen tarkkailun edellytyksistä. Pykälä koskee teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä seurantaa. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus kohdistaa henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. Tarkkailua saa lisäksi kohdistaa henkilöön, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa tai on tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa lai-

toksen muissa tiloissa. Rikoksen suuruusluokkaan tai laatuun liittyvää edellytystä tarkastellaan jäljempänä.

Samassa momentissa säädetään merkittävästä teknisen tarkkailun rajoituksesta. Teknistä tarkkailua saadaan nimittäin kohdistaa vain vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön. Poliisilain 31 §:n 4 momentin mukaan poliisilla on oikeus kohdistaa teknistä tarkkailua myös asunnossa olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Kysymyksessä on tällöin niin kutsuttu rynnäkkötilanne.

Pakkokeinolain 5 a luvun 4 §:n mukaan teknistä kuuntelua rikoksen selvittämiseksi saadaan kohdistaa rikoksesta epäiltyyn, jos kuuntelulla saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle. Toisin kuin poliisilain 31 §:n 1 momentin nojalla teknistä kuuntelua saadaan pakkokeinolain nojalla kohdistaa myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee (ns. asuntokuuntelu), mutta edellytykset ovat huomattavasti tiukemmat kuin muun teknisen kuuntelun osalta. Poliisilaissa säädetään erikseen oikeudesta kohdistaa teknistä tarkkailua epäiltyyn, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa tai on tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Poliisilain 31 §:n 1 momentin mukaan teknistä tarkkailua saadaan kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön. Samansisältöinen rajoitus koskee pakkokeinolain 5 a luvun 4 a §:n 3 momentin mukaan teknistä katselua.

Lyhytaikaiseen asumiseen tarkoitetut tilat (esimerkiksi hotellihuone) rinnastuvat vakituiseen asumiseen käytettyjen tilojen ulkopuolisiin tiloihin (HE 52/2002 vp). Mikäli tila on vain tarkoitettu, mutta ei käytetty vakituiseen asumiseen (esimerkiksi niin sanottu piilokonttori), muodostaa asumistarkoitus olettaman, joka voi kumoutua vastakkaiseen asiantilaan viittaavan selvityksen perusteella. Lisäksi suojaa tulisi antaa asumiseen käytettäville rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetuille kotirauhan suojaamille tiloille. Korkein oikeus on pakkokeinolain 5 a luvun 4 §:n 2 momentin tulkintaa koskevassa ennakkoratkaisussaan (KKO 2009:54) omaksunut sen kannan, että merkitystä ei ole sillä, mihin tarkoitukseen tila on tarkoitettu, vaan mihin sitä on tosiasiallisesti käytetty.

Poliisilain 31 §:n 2 momentin mukaan tarkkailuun käytettävä laite voidaan sijoittaa tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on sallittu, jos tekninen tarkkailu sitä edellyttää. Poliisimiehellä on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi päästä kyseisiin tiloihin. Laitteiden, menetelmien ja ohjelmistojen asentamisesta teknisen tarkkailun toteuttamista varten ja pois ottamisesta tulisi säätää selkeyden vuoksi erillisessä pykälässä ja siinä tulisi mahdollistaa myös oikeus käyttää teknisiä laitteita ja menetelmiä teknisen tarkkailun laitteen asennuksen turvaamiseksi. Esimerkkinä voidaan mainita tarkkailtavan kohteen suojaksi asennetun laitteen tekninen häirintä asennuksen aikana.

Poliisilain 31 §:ssä säädetään teknisen tarkkailun edellytyksistä. Pykälän 3 momentin mukaan teknisen kuuntelun edellytyksenä on, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, huumausainerikokseen tai rikoslain 34 a luvun 2 §:ssä tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun. Teknisen katselun edellytyksenä puolestaan on, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai myötävaikuttavan tällaisen rikoksen tekemiseen. Jos tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, epäiltyä rikosta koskeva edellytys on samansisältöinen kuin edellä tässä kappaleessa mainitun teknisen kuuntelun edellytys.

Jos poliisilain mukainen tekninen katselu kohdistetaan kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan, olisi johdonmukaista säätää katselun rikoksen suuruusluokkaa koskevaksi edellytykseksi sama kuin teknisessä

kuuntelussa eli että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta tai että kysymyksessä on teknistä kuuntelua koskevassa säännöksessä erikseen mainittu, enimmäisrangaistukseltaan lievempi rikos.

Muuta teknistä katselua koskevan edellytyksen, jonka mukaan ankarimman rangaistuksen tulee olla enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, osalta on todettava, että kuuden kuukauden ja yhden vuoden väliin meneviä enimmäisrangaistuksia ei nykyisin ole säädetty. Sen vuoksi rikoksen suuruusluokkaa koskeva edellytys tulisi näissä tapauksissa muotoilla sillä tavoin, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Tekninen seuranta

Teknistä seurantaa voidaan kohdistaa vain epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai rikoksen kohteena olevaan tavaraerään. Tehokkaan rikostorjunnan kannalta tarkasteltuna teknisen seurannan soveltamisala on liian kapea ja eroaa monin paikoin myös poliisilain 31 §:n mukaisen teknisen seurannan edellytyksistä. Pakkokeinolain 5 a luvun 4 b §:n 2 momentin mukaan esitutkintaa toimittavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa seurantalaite seurattavan kulkuneuvon sisälle, jos seurannan suorittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa mennä kulkuneuvon sisälle. Tässäkin tapauksessa laitteen asentamisesta tulisi selkeyden vuoksi säätää erillisessä pykälässä.

Poliisilain 31 §:n 3 momentin mukaan teknisen seurannan edellytyksenä on edellä teknisen kuuntelun yhteydessä käsitellyissä 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi se, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai myötävaikuttavan tällaisen rikoksen tekemiseen. Tässäkin tapauksessa säännöksessä mainittu enimmäisrangaistus tulisi korottaa vuoteen vankeutta, koska laissa säädettyjä kuuden kuukauden ja vuoden välissä olevia enimmäisrangaistuksia ei ole.

Mainitun lain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan määritelmäsäännöksessä todetaan, että tekninen seuranta on kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa. Tähän nähden ristiriitaisesti 31 §:n 1 momentin mukaan teknisen tarkkailun muotona tekninen seuranta voidaan kohdistaa henkilöön, kulkuneuvoon tai tavaraan.

Pakkokeinolain ja poliisilain teknisen seurannan edellytyksiä koskevat säännökset tulisi saattaa yhdenmukaisiksi. Kummankin lain teknistä seurantaa koskevassa määritelmässä tulisi mainita esine, aine tai omaisuus. Koska tekninen seuranta liittyy nimenomaisesti tiettyyn henkilöön kohdistuvaan rikosepäilyyn, tällaisen esineen, aineen tai omaisuuden tulisi myös oletettavasti olla hänen hallussaan tai olla hänen käyttämänsä.

Poliisilaissa ja pakkokeinolaissa tulisi säätää myös henkilön teknisestä seurannasta, niin kuin määritelmien tarkastelun yhteydessä todettiin. Tällainen henkilön olinpaikkaan ja liikkumiseen kohdistuva seuranta rinnastuu tuntuvuudeltaan tai merkitykseltään teleosoitteen ja telepäätelaitteen sijaintitietojen hankkimiseen, jolla pyritään myös saamaan tietoa henkilön tai henkilöiden liikkeistä. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilön teknisen seurannan kynnyksen tulisi vastata televalvonnan ja tukiasematietojen hankkimisen kynnystä. Lähtökohtana olisi tällöin, että tutkittavasta rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, mitä edellytetään myös eräissä teknisen kuuntelun ja teknisen katselun tapauksissa voimassa olevan lain ja tämän esityksen mukaan. Henkilön teknistä seurantaa koskevassa edellytyssäännöksessä voitaisiinkin tältä osin viitata teknisen kuuntelun säännökseen.

Tekninen laitetarkkailu sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmiä edellä käsiteltäessä on todettu, että laissa tulisi säätää uudesta teknisen tarkkailun muodosta eli teknisestä laitetarkkailusta. Tällä tarkoitettaisiin tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua,

tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen selvittämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi. Vaikka tällä tiedonhankintakeinolla ei hankittaisi tietoa luottamuksellisen viestinnän sisällöstä eikä myöskään seurattaisi sitä, mitä laitteen tai ohjelmiston säilyttämispaikassa tapahtuu, uutta keinoa tulisi suhteellisuusperiaatteen mukaisesti voida käyttää vain suhteellisen vakavan rikollisuuden estämiseksi. Tämänkin toimenpiteen käytön edellytyksissä voitaisiin viitata teknisen kuuntelun edellytyksiin.

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiselle ei säädetä poliisilain 36 §:n 2 momentissa muita edellytyksiä kuin hankkimisen tarpeellisuus poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Myös tällaiselle tietojen hankkimiselle tulisi asettaa kynnys, jolla lievimmät rikokset rajattaisiin soveltamisalan ulkopuolelle. Kysymys on kuitenkin teknisin välinein salaa suoritettavasta tiedonhankinnasta, joka voi olla välivaiheena valmisteltaessa perus- ja ihmisoikeuksiin tuntuvammin puuttuvien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämistä.

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poistaminen

Poliisilain 31 §:n 2 momentin mukaan tekniseen tarkkailuun käytettävä laite voidaan sijoittaa tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on sallittu, jos tarkkailun toimittaminen sitä edellyttää. Poliisimiehellä on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi päästä kyseisiin tiloihin.

Teknisessä tarkkailussa käytettävän laitteen, menetelmän ja ohjelmiston asentamisesta tulisi säätää erillisessä säännöksessä. Säännöksessä tulisi mainita myös asennusta suorittavan virkamiehen oikeus päästä salaa asennuksen kohteena oleviin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä tilapäisesti kiertää tai purkaa kohteiden tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Vastaavasti laitteiston poisottamisesta tulisi säätää nimenomaisesti. Myös poisottamisen yhteydessä kohteen suojauksen tilapäisen suojauksen ohittamisen tulisi olla mahdollista.

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamista ja poisottamista koskevassa pykälässä tulisi selvyyden vuoksi mainita, että kotietsinnästä säädetään erikseen. Ongelmallisia tilanteita saattaa syntyä, jos asentamisen tai poisottamisen yhteydessä sattumalta havaitaan seikkoja, joiden perusteella tulisi suorittaa kotietsintä. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa asennuksen kohteena olevissa tiloissa havaitaan luvattomia aseita tai huumausaineita. Jos niihin ei puututa heti, on mahdollista, että huumausaineet päätyvät levitykseen tai että ampuma-asetta käyttäen tehdään rikos. Kuvatun kaltaiset tilanteet olisi ratkaistava tapauskohtaisella punninnalla vertailemalla puuttumista puoltavia ja sitä vastaan puhuvia seikkoja ja etuja. Toimenpiteen siirtämistä koskevasta toimivaltuudesta säädettäisiin erikseen.

Peitetoiminnan edellytykset

Poliisilain 31 a §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus peitetoimintaan, jos se on tarpeen pakkokeinolain 5 a luvun 2 §:ssä tarkoitetun muun rikollisen toiminnan (telekuuntelun perusterikokset) kuin törkeän tulliselvitysrikoksen taikka rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun rikoksen (lasta esittävän sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen) tai sen rangaistavan yrityksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Pakkokeinolain 6 luvun 7 §:n mukaan peitetoiminnasta säädetään poliisilaissa siltäkin osin kuin sitä voidaan käyttää rikosten selvittämisessä.

Poliisilain mukaan peitetoiminnan edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankinnan kohteena olevan käyttäytymisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän sanottuun rikokseen. Peitetoiminta asunnossa on sallittua vain silloin, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä on kuitenkin voimassa, mitä pakkokeinolaissa säädetään.

Peitetoimintaa voidaan siis käyttää kattavasti rikostorjunnassa eli rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi, mutta tämä koskee törkeitä ja yhteiskunnallisesti vaarallisia rikoksia. Tätä voitaisiin edelleen pitää lähtökohtana ottaen lisäksi huomioon se, että menetelmän käyttö on tarkoitettu ylipäänsä viimesijaiseksi keinoksi. Esitutkin-

nassa rikoksen selvittämisessä käytettävästä peitetoiminnasta tulisi selvyyden vuoksi säätää myös pakkokeinolaissa. Lisäksi yksinomaan tietoverkossa tapahtuvasta, oman erityisen tyyppinsä muodostavasta peitetoiminnasta tulisi säätää erikseen. Tietoverkoissa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on luonteenomaista tietynlainen toimivien henkilöiden identiteettien epäselvyys. Tietoverkoissa käytetään esimerkiksi nimimerkkejä tai muita vastaavia henkilöiden yksilöintitapoja. Lisäksi tietoverkoissa tapahtuvan peitetoiminnan dokumentointi on muuhun peitetoimintaan verrattuna helpompaa, joten peitetoiminnan toteuttamistapa on jälkikäteen tarkemmin selvitettävissä. Fyysiset työturvallisuusriskit puuttuvat tietoverkkoympäristöstä. Tämän vuoksi tietoverkoissa tapahtuvalle peitetoiminnalle ei tulisi asettaa yhtä tiukkoja edellytyksiä kuin reaalimaailmassa toteutettavalle toiminnalle.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä (Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus, komiteanmietintö 2009:2) olevasta kansainvälisen vertailun jaksosta ilmenee, että vertailusta on vaikeata tehdä johtopäätöksiä siitä, mihin suuntaan peitetoimintaa koskevaa lainsäädäntöä on kehitettävä. Suurempi merkitys on EIT:n ratkaisukäytännöllä. Ongelmat liittyvät erityisesti siihen, mitä tekoja poliisimies saa tehdä suorittaessaan peitetoimintaa. Tässä esitettävillä ratkaisuilla on merkitystä myös valeoston kannalta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö

Lüdi v. Sveitsi (A-238 15.6.1992) on keskeisimpiä aihepiiriä koskevista ratkaisuista. Siinä EIT totesi yksityiselämän suojaa koskien sen, että valittajan on täytynyt olla tietoinen toimintansa laittomuudesta (huumausainekauppa) ja siitä, että hän näin ollen oli vaarassa joutua tekemisiin salaista tehtävää suorittavan poliisimiehen kanssa, jonka tehtävänä olisi hänen paljastamisensa. EIS 8 artiklaa ei siten ollut loukattu. Myöskään virkamiehen tässä tarkoituksessa tekemien toimenpiteiden (puhelut, valeostot ja hallinnolliset peitteet) ei katsottu olevan ongelmallisia. EIT on vahvistanut myös ratkaisuissaan sen, ettei passiivinen soluttautuminen vaaranna epäillyn oikeuksia (Teixeira de Castro v. Portugali 9.6.1998).

EIS 6 artiklan 1 kappaleen rikkomista koskevissa ratkaisuissa on tullut esiin myös kysymys poliisin tekemästä yllytyksestä rikokseen. Edellä mainitussa Teixeira de Castro -tapauksessa EIT katsoi kyseistä määräystä rikotun siksi, että poliisit olivat toimineet yllyttäjinä tekemällä aloitteen valittajan suorittamaan huumerikokseen. Yllyttämisestä oli kyse myös tapauksessa Sequeira v. Portugali (6.5.2003). EIT arvioi sitä, olivatko tapauksessa toimineet kaksi poliisia peitetarinan turvin vain puuttuneet jo käynnissä olleeseen huumekauppaa koskeneeseen operaatioon (agent infiltré) vai oliko heidän katsottava provosoineen rikoksen tekemiseen (agent provocateur). Tapauksessa mikään ei viitannut EIT:n mielestä siihen, että rikos olisi tehty ilman poliisien väliintuloa. Näin valittajalta oli riistetty oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Vastaavanlainen tapaus on Vanyan v. Venäjä 15.12.2005, jossa poliisi peitetoiminnan yhteydessä oli menetellyt välihenkilöä avuksi käyttäen tavalla, jonka EIT katsoi huumerikokseen yllyttämiseksi.

Suomea koskevassa ratkaisussa V. v. Suomi 24.4.2007 valittaja väitti ihmisoikeuksien rikkomisen tapahtuneen muun ohessa sillä perusteella, että poliisi oli yllyttänyt hänet tekemään rikoksen, jota hän ei muutoin olisi tehnyt. Lisäksi poliisi oli yrittänyt salata erääseen puhelinsoittoon liittyneitä olosuhteita. EIT totesi, että kontradiktorinen periaate ja osapuolten tasa-arvo kuuluivat olennaisina osina oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin rikosjutussa. Sen lisäksi EIS 6 artiklan 1 kappale edellytti, että syyttäjäviranomaiset paljastivat syytetylle kaiken hallussaan olleen olennaisen näytön siitä riippumatta, oliko se syytetylle vastaista tai myönteistä. Tämä velvollisuus ei kuitenkaan ollut ehdoton. Rikosjutussa saattoi olla syytetyn edun kanssa kilpailevia intressejä kuten kansallinen turvallisuus taikka tarve suojella todistajia kostotoimilta tai pitää salassa poliisin rikostutkintamenetelmät. Kuitenkin EIS 6 artiklan 1 kappale salli vain sellaiset syytetyn oikeuksiin puuttumiset, jotka olivat ehdottoman välttämättömiä. Tässä tapauksessa EIT katsoi, että päätöksentekomenettelyssä ei ollut noudatet-

tu oikeudenmukaisuuden vaatimuksia, koska valittaja ei ollut voinut puolustautua yllytysväitteellä riittävän ajoissa kaikilta osin. EIS 6 artiklan 1 kappaletta oli rikottu.

Ratkaisussa Malininas v. Liettua 1.7.2008 kysymys oli siitä, ylittikö poliisi huumausaineiden välitystä tutkiessaan hyväksyttävän peitetoiminnan rajat yllyttämällä henkilön myymään huumeita huomattavaa rahasummaa vastaan. EIT totesi muun ohessa, että se ei ollut saanut objektiivisia tuomioistuimissa oikeaksi vahvistettuja selvityksiä, jotka osoittaisivat, että viranomaisilla olisi ollut päteviä syitä epäillä valittajaa huumeiden välittämisestä tai taipumuksesta sellaiseen rikokseen jo ennen kuin poliisimies oli ottanut häneen yhteyttä. EIT katsoi, että poliisi ei ollut pysynyt hyväksyttävän peitetoiminnan rajoissa. Poliisimiehet olivat toimineet rikokseen yllyttäjinä (agents provocateurs) eivätkä vain tulleet mukaan meneillään olleeseen rikolliseen toimintaan. EIS 6 artiklan 1 kappaletta oli rikottu.

Oikeusministeriön työryhmämietintö 2005:5

Oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön asettaman työryhmän mietinnössä (oikeusministeriön työryhmämietintö 2005:5) ehdotettiin poliisilakiin lisättäväksi 36 a § peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen osallistumisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan. Pykälän 1 momentin mukaan lupa osallistua olisi voitu antaa, jos 1) peitetoiminnan kohteena on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kymmenen vuotta vankeutta ja 2) osallistumisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys peitetoiminnan kohteena olevan rikoksen estämiselle, paljastamiselle tai selvittämiselle.

Ehdotetun poliisilain uuden 36 a §:n 2 momentin mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuvalle poliisimiehelle olisi voitu antaa lupa hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla.

Mainitun pykälän 3 momentissa olisi säädetty, että poliisimiehelle voidaan myös antaa lupa osallistua 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen vaikuttamalla rikoksen tekemisen aikaan ja paikkaan tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla, jos rikos on tekeillä tai on perusteltua syytä olettaa, että rikos tehtäisiin ilman poliisimiehen myötävaikutustakin. Poliisimies olisi lisäksi saanut edellä mainitulla tavalla osallistua rikollisryhmän muuhun rikokseen, joka tehdään 1 momentissa tarkoitetun rikoksen yhteydessä, jos tämä on välttämätöntä peitetoiminnan paljastumisen estämiseksi ja poliisimiehen tai hänen läheistensä henkeen tai terveyteen välittömästi kohdistuvan vakavan uhan torjumiseksi. Pykälän 4 momentin mukaan suorittaessaan peitetoimintaa poliisimies olisi saanut myös syyllistyä liikennerikkomuksiin, järjestysrikkomuksiin tai muihin sellaisiin lajissaan vähäisiin rikkomuksiin, joista ei olisi yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, jos tämä on välttämätöntä peitetoiminnan paljastumisen estämiseksi. Poliisilakiin ehdotettiin lisäystä, jonka mukaan poliisimies ei kuitenkaan saisi osallistua henkeen tai terveyteen taikka henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvaan tai toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaan rikokseen eikä myötävaikuttaa siihen, että avustettavan rikoksen aiheuttama oikeudenloukkaus muuten kun vähäisessä määrin kasvaa.

Poliisilakiin lisättäväksi ehdotetussa pykälässä olisi säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta päättämisestä. Luvan myöntämisestä tällaiseen osallistumiseen olisi päättänyt käräjäoikeus. Hakemuksen tuomioistuimelle olisi tehnyt peitetoiminnasta päättäneen poliisiyksikön päällikön määräämä päällystöön kuuluva poliisimies. Lupa olisi voitu antaa kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Mietinnössä korostettiin sitä, että oikeusjärjestyksen ja poliisin tehtävien kannalta hyvin poikkeuksellisten keinojen soveltamisala on syytä rajata kaikkein vakavimman rikollisuuden estämiseen ja selvittämiseen. Uusia menettelytapoja katsottiin tarvittavan ennen kaikkea järjestäytyneen vakavan huumausainerikollisuuden ja siihen liittyvien törkeiden rikosten vastustamiseen. Mietinnössä tuotiin myös esiin se, että ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin kuuluu, ettei poliisi saa yllyttää ketään

tekemään rikosta, jota hän ei muuten olisi tehnyt. Tämä pätee myös, vaikka yllyttämisen tavoitteena olisi rikollisen toiminnan estäminen tai selvittäminen.

Mietinnössä todetaan, että järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskeva rangaistussäännös (rikoslain 17 luvun 1 a §) on siten kirjoitettu, että se periaatteessa koskee myös poliisimiestä. Säännöksen tarkoituksena on kriminalisoida sellainen toiminta, jota ei vielä voida pitää avunantona rikokseen. Kun peitepoliisille annettaisiin oikeus myös avunantajana osallistua rikollisryhmän rikoksiin, on selvää, että peitepoliisilla pitää olla oikeus osallistua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan tavalla, joka sinänsä täyttää rikoslain 17 luvun 1 a §:n tunnusmerkistön, mutta jota ei voida pitää avunantona konkreettisiin rikoksiin. Peitepoliisille oikeus osallistua ryhmän toimintaan tahdottiin kuitenkin rajoittaa vain tiettyihin vähämerkityksellisiin osallistumistapoihin.

Mietinnössä katsottiin, että peitetoiminnan laillisuuden uskottavuus ja peitetoiminnan kohteena olevien henkilöiden oikeusturva oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten turvaaminen mukaan lukien edellyttävät, että päätöksenteko tietyissä tapauksissa annetaan tuomioistuimelle. Tämän katsottiin takaavan parhaiten sen, että rikolliseen toimintaan osallistumisen välttämättömyys ja sille asetettavat ehdot tulevat puolueettomasti ja perinpohjaisesti arvioiduksi. Ehdotettu kuuden kuukauden enimmäiskesto liittyi siihen, että käytäntö on osoittanut yksittäisten peitetoimintaoperaatioiden kestävän suhteellisen kauan.

Järjestäytyneen rikollisryhmän rikolliseen toimintaan osallistumisen katsottiin myös edellyttävän valvontajärjestelmän tehostamista. Tästä syystä esitettiin uutta raportointijärjestelmää, josta olisi säädetty poliisilakiin lisättäväksi ehdotetussa pykälässä. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomioistuimen luvalla sekä peitetoiminnan paljastumisen estämiseksi välttämättömistä vähäisistä rikkomuksista olisi pitänyt raportoida kolmiportaisesti. Poliisimiehen olisi ollut raportoitava toiminnastaan peitetoiminnasta päättäneelle poliisiyksikön päällikölle, peitetoiminnasta päättäneen poliisiyksikön päällikön olisi tullut antaa toiminnasta vuosittain selvitys sisäasiainministeriölle ja sisäasiainministeriön olisi ollut annettava toiminnasta vuosittain kertomus eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Peitetoiminnan lainsäädännölliset kehittämistarpeet

Peitetoiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että peitetehtävässä toimiva poliisimies kykenee saavuttamaan rikollisryhmän jäsenten luottamuksen, jotta voidaan saada riittävän yksityiskohtaista tietoa rikollisesta organisaatiosta ja rikollisesta toiminnasta kokonaisuudessaan. Onnistunut soluttautuminen edellyttää luottamuksen ja uskottavuuden hankkimista rikollisten keskuudessa. Peitepoliisin tulee voida luottamuksen saavuttaakseen oleskella rikollisten keskuudessa sekä osoittaa tarvittaessa toiminnallaan, että hän suhtautuu rikollisten toimintaan välinpitämättömästi ja jopa hyväksyvästi. Tällöin peitepoliisi saattaa joutua myös sellaisiin tilanteisiin, joissa hänen paljastumisensa estämiseksi, tiedonhankinnan turvaamiseksi ja oman turvallisuutensa varmistamiseksi tulisi voida osallistua rikollisryhmän rikolliseen toimintaan. Esimerkkinä voidaan mainita huumausaineen valmistuksessa tarpeellisten raaka-aineiden kuljetus, kun poliisi on ensin tuloksettomasti muilla käytettävissään olevilla keinoilla pyrkinyt saamaan selville huumausaineen valmistukseen käytettävän rakennuksen sijaintipaikan.

Peitepoliisin tulisi voida osallistua valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen. Tällöin on mahdollista saada selville esimerkiksi salakuljetusreitti sekä salakuljetustoimintaa organisoivat henkilöt ja toimintaan liittyvät käytännön järjestelyt. Salakuljetettava aine olisi myös tällöin täysin poliisin valvonnassa. Peitetoiminnalla ei voimassa olevien säännösten mukaan ole juurikaan mahdollisuutta saada näyttöä rikollisorganisaation rakenteesta niin, että päätekijät saataisiin edesvastuuseen teoistaan. Tämä koskee näytön hankkimista sellaisten henkilöiden rikollisesta toiminnasta, jotka eivät itse varsinaisesti osallistu yksittäisten rikosten tekemiseen (esimerkiksi huumausaineen myynti), vaan lähinnä rahoittavat toimintaa ja käyttävät päätösvaltaa organisaatiossa. Kuvatun

kaltainen toiminta saattaa merkitä kuitenkin jo avunantoa rikolliseen toimintaan tai täyttää rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä rangaistavaksi säädetyn järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen tunnusmerkistön.

Peitetoiminnasta säädettäessä todettiin, että se ei oikeuta rikokseen yllyttämiseen, avunantoon tai osallisuuteen tekijänä (HE 34/1999 vp, LaVL 7/2000 vp ja HaVM 17/2000 vp). Rikoksen tekevä peitepoliisi ei voi vedota hätävarjeluun tai pakkotilaan vastuuvapausperusteena, jos hän suorittaessaan peitetoimintaa joutuu osallistumaan rikollisryhmän tekemään rikokseen, koska hätävarjelu liittyy aloitettuun tai välittömästi uhkaavaan oikeudettomaan hyökkäykseen ja puolustusteko kohdistuu hyökkääjään. Pakkotila taas liittyy muuhun oikeudellisesti suojattua etua uhkaavaan välittömään ja pakottavaan vaaraan kuin hyökkäykseen. Jos peitepoliisi suorittaessaan peitetoimintaa joutuisi tekemään rangaistavaksi säädetyn teon välttyäkseen paljastumiselta ja kostotoimilta, tämä saattaisi olla tarpeen hyökkäyksen torjumiseksi, mutta rikos (puolustusteko) ei kohdistuisi mahdolliseen hyökkääjään vaan sivulliseen. Virhearviotilanteessa kysymykseen saattaa tulla rangaistusvastuun lievennys. Jos rikos on tehty olosuhteissa, jotka läheisesti muistuttavat vastuuvapausperusteiden soveltamiseen johtavia olosuhteita, rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Peitetoiminnassa toimivan poliisimiehen osalta vastuuvapauden perusteet ovat epäselviä. Tämä liittyy osittain viranomaisten toimivaltuuksien lailla säätämisen vaatimukseen. Lisäksi huomioon on otettava rikoslain 5 luvun osallisuutta koskevat säännökset. Rikoskumppanuutena on pidetty esimerkiksi yhteiseen suunnitelmaan perustuvaa autonkuljettajana toimimista. Avunannoksi riittää lähtökohtaisesti mikä tahansa rikoksen tekemistä avustava neuvo tai toimi. Lisäksi järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen on säädetty erillisenä rikoksena rangaistavaksi. On otettava huomioon myös se, että teko etenee rangaistavan yrityksen asteelle jo varhaisessa vaiheessa eli rikoksen täyttymisen vaaran aiheuduttua.

Peitetoimintaa on kohdistettu varsin rajoitettuun henkilöpiiriin ja operaatioiden vuosittainen määrä on erittäin vähäinen. Menetelmä on tarkoitettu viimesijaisesti käytettäväksi eikä sen käytön laajentaminen ole käytännössäkään tarpeellista. Peitetoiminnan mahdollistamiseksi peitehenkilöllä tulisi kuitenkin olla mahdollisuus tehdä vähäisiä rikkomuksia, jos se on tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai paljastumisen estämiseksi. Luottamuksen ja uskottavuuden muodostuminen saattaa edellyttää joissakin tilanteista peitehenkilöltä tämän kaltaista käyttäytymistä. Siitä ei myöskään saisi aiheutua käytännössä vaaraa kenellekään.

Peitetoiminnassa tulisi myös voida osallistua rikoslain järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja tässä esityksessä ehdotettavaan valvottuun läpilaskuun, kuitenkin ainoastaan laissa säädetyin täsmällisin ja tiukoin edellytyksin. Vaatimusta siitä, että rikollisryhmän tulisi täyttää rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä säädetyt edellytykset, on kuitenkin pidettävä liian tiukkana. Peitetoimintaa käynnistettäessä ei vielä välttämättä ole tarkkaa tietoa siitä, miten toimenpiteen kohteena olevaan henkilöön liittyvä rikollinen toiminta täyttää mainitun pykälän 4 momentin mukaisen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmän.

Sääntelyn kehittämisessä on otettava huomioon EIT:n ratkaisukäytäntö. Huomioon on syytä ottaa myös näkökohtia, joita sisältyy oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön asettaman työryhmän mietinnön pykäläehdotuksiin ja niiden perusteluihin. Lähtökohtana tulisi olla, että peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Olisi syytä mahdollistaa peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi vähäisten rikkomusluonteisten rikosten tekeminen. Rikesakkorikkomukset ovat käytännössä sellaisia rikoksia, joilla ei ole asianomistajaa ja joiden tekemisestä ei näin ollen aiheudu vahinkoa tai vaaraa asianomistajalle. Järjestäytyneeseen rikollisryhmän toimintaan osallistumisen osalta työryhmän ehdotukset muodostavat pohditun ja hyvän lähtökohdan, josta on kuitenkin eräiltä osin aihetta poiketa.

Työryhmämietinnössä todetun mukaisesti oikeusjärjestyksen ja poliisin tehtävien kannalta poikkeuksellisen peitetoiminnan soveltamisala on edelleen syytä rajata kaikkein vakavimman rikollisuuden selvittämiseen.

Peitetoimintaa tarvitaan erityisesti suunnitelmallisen, järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden torjunnassa, mutta myös tapauksissa, joissa rikollisen toiminnan voidaan ennakoida olevan jatkuvaa tai toistuvaa.

Peitetoimintaoperaatioissa toimivien poliisimiesten toimimismahdollisuutta tulisi myös parantaa siten, että aktiivista tiedonhankinta voisi yllättävissä tilanteissa kohdistaa myös muiden kuin peitetoiminnan kohteina olevien henkilöiden rikoksiin sekä sellaisiin kohdehenkilön rikoksiin, joita ei peitetoimintaa koskevassa päätöksessä ole mainittu. Tällaiset tilanteet tulisi kuitenkin saattaa normaaliin päätöksentekomenettelyyn niin pian kuin mahdollista.

Valeoston edellytykset

Poliisilain 31 b §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus valeostoon, jos se on välttämätöntä kätkemisrikoksen tai varkauden taikka sellaisen rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, tai tällaisen rikoksen johdosta laittomasti hallussa pidetyn tai kaupatun esineen, aineen taikka omaisuuden löytämiseksi tai tällaisella rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi. Voimassa olevassa pakkokeinolaissa ei säädetä valeoston edellytyksistä. Pakkokeinolain 6 luvun 7 §:n mukaan valeostosta säädetään poliisilaissa siltäkin osin kuin sitä voidaan käyttää rikosten selvittämisessä.

Kuten jo edellä valeoston määritelmää koskevassa jaksossa todettiin, valeoston edellytyksiä koskevassa säännöksessä tulisi säätää myös valeoston toteuttamiseksi välttämättömästä tiedonhankinnasta. Valeoston edellytyksenä tulisi lisäksi olla, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Edellä peitetoiminnan yhteydessä käsitellyistä EIT:n ratkaisuista ilmenee oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten edellyttävän, ettei valeosto saa sen kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi. Tämä näkökulma ilmenee jo voimassa olevan poliisilain 31 b §:n valmistelutöistä (HE 34/1999 vp). Samaan asiaan on kiinnittänyt huomiota myös eduskunnan lakivaliokunta (LaVL 6/2005 vp), jonka lausunnossa painotetaan oikeusturvaan ja poliisin toiminnan hyväksyttävyyteen liittyen kieltoa yllyttää rikolliseen toimintaan. Valiokunta piti tältä kannalta tarkasteltuna ongelmallisena sitä, että valeoston määritelmästä poistettaisiin vaatimus, jonka mukaan oston tai ostotarjouksen tulee kohdistua laittomasti hallussa tai kaupankäynnin kohteena olevaan esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen.

Tietolähdetoiminnan edellytykset

Tietolähdetoimintaa koskeva poliisilain 36 a § on yleisluonteinen ja sisällöltään niukka. Pykälän 1 momentin mukaan poliisi voi käyttää poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä tietolähteenä 1 §:ssä säädetyn tehtävänsä hoitamiseksi. Pykälän 2 momentissa säädetään tietolähdettä koskevien tietojen rekisteröimisestä ja 3 momentissa tietolähteelle maksettavasta palkkiosta. Niin kuin salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmiä koskevassa jaksossa edellä todettiin, laissa tulisi olla säännökset tietolähteen ohjatusta käytöstä. Mainitut säännökset on otettava ehdotettuun uuteen 5 lukuun.

Kysymyksessä oleva poliisilain 36 a § on sijoitettu tietojen saantia viranomaiselta ja yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä koskevien 35 ja 36 §:n jälkeen 3 luvun viimeiseksi pykäläksi. Uudessa poliisilaissa sen voi katsoa sisällöltään rinnastuvan 5 luvussa säänneltyihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin, vaikka sillä myös on liittymäkohtia 4 lukuun sijoitettaviksi ehdotettuihin tiedonsaantioikeutta koskeviin säännöksiin. Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjattu käyttö eroavat ehdotetun 5 luvun useimmista tiedonhankintasäännöksistä siinä suhteessa, että hankitut tiedot voivat olla merkityksellisiä kaikentyyppisten poliisilain 1 luvun 1 §:n tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi.

Tietolähdetoiminta muodostaa tehokkuudestaan huolimatta riskin tietolähdetoiminnassa mukana olevien poliisimiesten ja tietolähteiden oikeusturvalle. Lisäksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota tietolähteen turvallisuuteen. Hallituksen esityksen HE 34/1999 vp mukaan poliisimies ei voi ohjata tietolähdettä rangaistavan teon tekemisessä. Tietolähteen käyttäminen valeostossa esi-

merkiksi huumausaineita koskevissa kauppaneuvotteluissa ei vapauta tietolähdettä rangaistusvastuusta omasta osallisuudestaan huumausaineen kauppajärjestelyissä tehtyyn rikokseen. Tällöin arvioitavaksi voi tulla myös tietolähdettä käyttäneen poliisimiehen varsinainen osallisuus tiedottajan rikokseen. Lisäksi se, että tietolähteen välityksellä muodostetaan yhteys valeostajan ja valeoston kohteena olevan välille, voi olla huumausainerikosten tunnusmerkistöjen laajuuden ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen osallisuusoppien perusteella kiellettyä. Kyseenalaisena on pidettävä myös sitä, että poliisi käyttäisi vailla koulutusta olevia ulkopuolisia henkilöitä siten, että nämä tulisivat tietämään poliisin taktisia ja teknisiä salassa pidettäviä tietoja.

Laissa tulisi nimenomaisesti säätää siitä, että tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittaviksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön terveyden. Tietolähteen käyttäminen pitkälti vastaa peitetoiminnan kaltaista tilannetta. Tietolähde toimii tosiasiallisesti salaa viranomaisen puolesta muita henkilöitä tiedonhankintatarkoituksesta erehdyttäen tai ainakin sen salaten. Tämän vuoksi sekä tietolähdettä ohjaavan virkamiehen että tietolähteen oikeusturvan kannalta erityisen tärkeää on se, että lähde on tietoinen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä lain mukaan sallitun ja kielletyn toiminnan rajoista. Laissa tulisikin säätää myös, että ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta.

Tietolähteen ohjatusta käytöstä tulisi seurata viranomaiselle myös vastuu tarpeen mukaan huolehtia tietolähteen turvallisuudesta tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen. Tämä kuvastaisi myös viranomaisen vastuuta tietolähteen ohjatussa käytössä. Tarvetta tällaiseen huolehtimiseen ei kuitenkaan ole kaikissa tapauksissa.

Valvotun läpilaskun edellytykset

Käytännössä kansainvälistä valvottua läpilaskua käytetään vain vakavien rikosten selvittämisessä. Huomioon on otettava se, että valvotun läpilaskun tavoitteena on yleensä saada selvitystä jostakin valvotun läpilaskun kohteena olevaa toimitusta vakavammasta rikoksesta tai laajemmasta rikoskokonaisuudesta mukaan lukien osallisten henkilöiden tunnistaminen. Toisaalta myös toimitus itsessään voi toteuttaa vakavan rikoksen tunnusmerkistön. Valvotun läpilaskun erityislaadun johdosta menetelmän käyttö tulisi rajata vain vakavien rikosten estämiseen ja paljastamiseen. Tällöin luonteva rajaus voisi tulla siitä, että voidaan epäillä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Vakavaan rikokseen puuttumatta jättäminen edellyttää sitä, että viranomainen voi tosiasiallisesti valvoa toimenpidettä ja tarvittaessa myös puuttua sen kulkuun. Lisäksi menetelmän käytöstä ei saisi aiheutua merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä myöskään merkittävää huomattavan ympäristö- omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Tällainen vaaraa koskeva rajaus johtaisi siihen, että valvottua läpilaskua ei voitaisi käyttää ihmisten kuljetuksen seurannassa.

Muut salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöön liittyvät kysymykset

Päätöksentekijä

Merkittävää osaa salaisista pakkokeinoista ja poliisin salaisesta tiedonhankinnasta voidaan käyttää ainoastaan tuomioistuimen päätöksellä. Päätyessään luvan myöntämiseen tuomioistuimen tulee määrätä muun muassa luvan voimassaoloaika (pääsääntöisesti kerrallaan enintään yksi kuukausi) ja määritellä toimenpiteen kohteena oleva henkilö sekä muut päätöksen piiriin kuuluvat seikat.

Poliisilain 32 b §:n mukaan tuomioistuin päättää (vaihtoehdot numeroitu tässä) 1) telekuuntelusta, 2) televalvonnasta, 3) tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista, 4) teknisestä tarkkailusta 31 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen

kuuntelu tai tekninen katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee, tai tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle, taikka 5) tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai tekninen katselu kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön. Päätös tehdään pakkokeinolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitetussa, vangitsemisasiassa toimivaltaisessa tuomioistuimessa, mutta voidaan tehdä lisäksi muussakin tuomioistuimessa, jossa asian käsittely sopivasti käy päinsä. Poliisilain 32 b §:n 3 momentin viittaussäännöksestä ilmenee, että tuomioistuin ratkaisee lupa-asian pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta.

Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 1 momentissa on asiallisesti lähes samansisältöinen säännös niistä tapauksista, joissa tuomioistuin päättää luvan myöntämisestä salaisen pakkokeinon käyttämiseen.

Poliisilain 32 c §:n 1 momentin mukaan päällystöön kuuluva poliisimies päättää televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja teknisestä tarkkailusta, jos toimenpide ei siedä viivytystä. Päällystöön kuuluva poliisimies päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan antamista koskevan vaatimuksen. Vaatimus on tehtävä heti, kun se on mahdollista, ja viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta. Vaatimus voidaan esittää myös puhelimitse, jolloin sen sisältö on kirjallisesti vahvistettava jälkikäteen. Lopetetusta toimenpiteestä on tehtävä ilmoitus tuomioistuimelle. Edellä selostettu oikeus ei koske teknistä kuuntelua tai teknistä katselua, joka kohdistuu vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön. Tuomioistuin voi edellä selostetun vaatimuksen tai ilmoituksen saatuaan kieltää salaisen tiedonhankintakeinon jatkamisen taikka asettaa sen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja.

Poliisilain 32 §:n 1 momentin mukaan päällystöön kuuluva tai tutkinnanjohtajaksi määrätty poliisimies antaa määräyksen sellaisen teknisen tarkkailun suorittamisesta, joka ei 32 b §:n mukaan edellytä tuomioistuimen antamaa lupaa. Yli kolme vuorokautta kestävästä teknisestä kuuntelusta päättää poliisipiirin päällikkönä, poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkönä tai tällaisen yksikön apulaispäällikkönä toimiva poliisimies.

Poliisilain 32 a §:n 1 momentissa säädetään, että peitetoiminnasta päättää sisäasiainministeriön asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö. Saman pykälän 2 momentin mukaan valeostosta päättää kihlakunnan poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö taikka hänen määräämänsä päällystöön kuuluva poliisimies.

Tuomioistuimen päätettäväksi tulisi saattaa perus- ja ihmisoikeuksiin merkittävimmin puuttuvien salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen. Tämä tarkoittaisi nykytilaan verrattuna erityisesti sitä, että tuomioistuimen tulisi osallistua myös peitetoimintaa koskevaan päätöksentekoon siltä osin kuin on kysymys peitetoiminnan käyttöedellytyksistä tiettyjä rikoksia koskevan epäilyn yhteydessä. Peitetoiminnan käytöstä tietoisten henkilöiden piiri kasvaisi, mutta tästä aiheutuvia riskejä voitaisiin hallita keskittämällä päätöksenteko vain yhteen tuomioistuimeen eli Helsingin käräjäoikeuteen. Sitä vastoin ei ole perusteita saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi peitetoiminnan käyttöä silloin, kun on kysymys yksinomaan tietoverkossa tapahtuvasta peitetoiminnasta.

Edellisen kappaleen ensimmäisessä virkkeessä esitetty näkökohta puhuu sen puolesta, että nykyisin käytettävissä olevien salaisten tiedonhankintakeinojen osalta tuomioistuimen päätöstoimivalta olisi syytä säilyttää pitkälti ennallaan. Tuomioistuimen tulisi päättää telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta, televalvonnasta sähköisen viestinnän tietosuojalain 36 §:n 3 momentissa nykyisin säädettyjä tapauksia lukuun ottamatta, tukiasematietojen hankkimisesta ja rikoksen johdosta vapautensa menettäneen teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta. Tuomioistuimen tulisi päättää teknisestä katselusta myös silloin, kun se kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan. Vaikka viimeksi mainitussa tapauksessa olisi kysymys vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuoliseen tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuvasta teknisestä katselusta, kotirauhan suojaamiseen liittyvät näkökohdat edellyttävät tuomioistuimen päätöksentekoa. Myös eräiden tämän

esityksen mukaisten uusien tiedonhankintakeinojen tulisi kuulua tuomioistuimen päätöstoimivallan piiriin. Tämä koskee tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, henkilön teknistä seurantaa ja teknistä laitetarkkailua.

Nykyisen poliisilain mukaan päällystöön kuuluva poliisimies saa kiiretilanteessa päättää väliaikaisesti televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja eräin poikkeuksin myös teknisestä tarkkailusta. Uudistettavassa poliisilaissa näihin toimenpiteisiin voitaisiin rinnastaa henkilön tekninen seuranta, jonka toimittamisesta päällystöön kuuluvan poliisimiehen tulisi vastaavasti voida väliaikaisesti päättää kiiretilanteessa.

Niiden toimenpiteiden osalta, joista päättämiseen pakkokeinolain mukaan toimivaltainen on ”pidättämiseen oikeutettu virkamies”, on poliisilaissa sen sijasta käytetty termiä ”päällystöön kuuluva poliisimies”. Erityisesti salaisten tiedonhankintakeinojen osalta voidaan nykyisen poliisiorganisaation osalta todeta, että eräät päällystöön kuuluvat poliisimiehet eivät käytännössä tee päätöksiä niistä tai esitä vaatimuksia niiden käyttämisestä. Näitä ratkaisuja tekevät yleensä samat pidättämiseen oikeutetut poliisimiehet, jotka käyttävät kyseisiä toimivaltuuksia vastaavanlaisia salaisia pakkokeinoja koskevissa asioissa. Sen johdosta ehdotetaan, että poliisilain 5 luvussa päällystöön kuuluvan poliisimiehen asemesta käytettäisiin ilmaisua ”pidättämiseen oikeutettu poliisimies”. Nykyisen lain tavoin pidättämiseen oikeutetut poliisimiehet ja vastaavasti muut pidättämiseen oikeutetut virkamiehet tulisi luetella pakkokeinolaissa (ehdotetussa 2 luvun 9 §:ssä).

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulisi voida päättää itsenäisesti suostumukseen perustuvista televalvonnasta eräissä tapauksissa, muusta kuin tuomioistuimen päätöksentekovaltaan kuuluvasta teknisestä tarkkailusta, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta, salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta lukuun ottamatta rekisterimerkinnän tekemistä ja väärän asiakirjan valmistamista sekä salaista tiedonhankintaa koskevasta ilmaisukiellosta. Näiltä osin kysymys olisi sellaisista menetelmistä tai toimenpiteistä, joihin ei sisälly lähtökohtaisesti erityisiä oikeusturvariskejä, esimerkiksi rikosprovokaatiovaaraa, ja joilla ei puututa syvällisesti toimenpiteen kohteena olevan henkilön perus- ja ihmisoikeuksiin.

Päätöksentekotoimivallan osalta oman ryhmänsä muodostavat peitelty tiedonhankinta, peitetoiminta, valeosto, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku. Kuten edellä on todettu, tuomioistuimen tulisi osallistua peitetoimintaa koskevaan päätöksentekoon. Ihmis- ja perusoikeusnäkökohdat huomioon ottaen tämä ei ole tarpeen muiden mainittujen menetelmien osalta. Sama koskee ainoastaan tietoverkossa suoritettavaa peitetoimintaa. Kun otetaan huomioon poliisilain 3 luvun sekä poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen (174/2008) säännökset, jo nykyisin salaista tiedonhankintaa koskevassa päätöksenteossa päätösvaltaa on peitetoiminnan ja valeoston osalta annettu keskusrikospoliisin, suojelupoliisin ja poliisilaitoksien päälliköille. Heidän lisäkseen päätöksentekijänä voisi olla salaiseen tiedonhankintaa erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Menettely tuomioistuimessa

Pakkokeinolain 5 a luvun 6 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen päätettävän lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin pakkokeinolain 1 luvun säännöksiä vangitsemisasian käsittelystä. Pykälän 2 momentin mukaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä ollessa. Käsittely voidaan myös toteuttaa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Poliisilain 32 b §:n 3 momentissa olevan viittaussäännöksen mukaan kyseisessä laissa tarkoitetun lupa-asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä muun muassa pakkokeinolain 5 a luvun 6 §:ssä säädetään.

Pakkokeinolain 5 a luvun 6 §:n 2 momentti sisältää myös poikkeuksia vangitsemisasian käsittelystä säädettyyn. Asia ratkaistaan kuulematta rikoksesta epäiltyä taikka teleliittymän, teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka

kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 3 §:n 2 momentissa tarkoitettua asiaa (asianomistajan suostumuksella toteutettava televalvonta) teleliittymän tai teleosoitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen tutkinnallisista syistä ole estettä. Pakkokeinolain 5 a luvun 6 §:ssä tarkoitettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla, mutta siitä saa kannella ilman määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä.

Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä vangitsemisasian tuomioistuinkäsittelyä koskevat säännökset ehdotetaan otettaviksi uuden pakkokeinolain 3 lukuun. Tähän esitykseen ehdotettavassa tuomioistuinmenettelyä koskevassa viittaussäännöksessä tulisi viitata niihin edellä mainitun luvun säännöksiin, jotka voivat tulla sovellettaviksi salaista tiedonhankintakeinoa koskevan asian tuomioistuinkäsittelyssä.

Ylimmät laillisuusvalvojat ovat arvostelleet tuomioistuimen menettelyä yksittäistapauksissa eräissä ratkaisuissa, joissa on ollut kysymys tuomioistuimen päätöksentekomenettelystä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa asioissa. Joissakin tapauksissa on lupa tällaiseen toimenpiteeseen myönnetty, vaikka vaatimuksessa ei ollut esitetty konkreettisia tosiseikkoja rikosepäilyn tueksi tai vaatimukseen oli jätetty kirjaamatta osa sen perusteista ja vaatimuksessa oli käytetty tulkinnanvaraisia ilmaisuja.

Tuomioistuinkäsittelyä näissä asioissa koskee myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu KKO 2007:7. Ratkaisun perusteluissa todetaan, että tuomioistuimen tehtävänä on huolehtia epäillyn oikeusturvasta. On tärkeätä, että tuomioistuin vaatimusta käsitellessään selvittää ne tosiasiatiedot, joihin rikosepäilyn väitetään perustuvan. Näin ollen yksin vaatimuksen esittävän virkamiehen viittausta tutkinnassa saatuihin tietoihin tai hänen niiden perusteella tekemäänsä johtopäätöstä ei voida pitää riittävänä selvityksenä rikosepäilyä koskevan edellytyksen täyttymisestä. Vaatimuksen tueksi tulee esittää konkreettisia seikkoja, joiden perusteella ”syytä epäillä” -arvio on mahdollista tehdä. Myös pakkokeinon käytön tarpeellisuudesta on tarvittaessa vaadittava selvät perustelut. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota tosiseikkoihin, joihin tiettyyn henkilöön kohdistuva rikosepäily ja toimenpiteen käytön edellytykset perustuvat. Tämän kautta tuomioistuin saa paremmat edellytykset harkita kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin tuntuvasti puuttuvien salaisten toimenpiteiden käyttöedellytysten olemassaoloa. Kysymyksellä on merkitystä myös vaatimusten ja päätösten jälkikäteiskontrollin kannalta.

Voimassa olevan lain mukainen päätöksentekomenettely on tarpeettoman raskas sellaisissa tapauksissa, joissa epäillyt vaihtavat teleosoitteita tai telepäätelaitteita toistuvasti. Tällaisiin tapauksiin liittyvien uusien lupien on havaittu aiheuttavan runsaasti ylimääräistä työtä sekä esitutkintaviranomaisille että tuomioistuimille. Tämän vuoksi teleosoitteen ja telepäätelaitteen lisäämistä koskeva asia tulisi voida käsitellä vaatimuksen esittäjän tai tämän määräämän virkamiehen läsnä olematta silloin, kun edellisestä samanlaista toimenpidettä koskevasta lupa-asian suullisesta käsittelystä ei ole kulunut pitkää aikaa. Kohtuullinen aikaraja voisi tältä osin olla kuukauden mittainen.

Peitetoimintaa koskevassa uudistetussa sääntelyssä tulisi kieltää kantelun tekeminen peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. Salaista tiedonhankintaa koskevat tuomioistuimen päätökset eivät ole oikeusvoimaisia, joten uusi vaatimus voidaan tarvittaessa esittää. Lisäksi vaatimuksen hylkäävissä tilanteissa kantelu lisäisi salaisesta tiedonhankintatarkoituksesta tietoisten ihmisten lukumäärää sekä riskiä tiedonhankinnan ja siihen osallistuvien paljastumisesta.

Poliisilain 32 b §:n 2 momentin mukaan rangaistuslaitoksen johtajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, kun tekninen kuuntelu tai tekninen katselu on tarkoitus kohdistaa vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön. Sääntelyä tulisi tältä osin tarkoituksenmukaisuussyistä muuttaa siten, että laitoksen edustajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole tarpeetonta hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen. Aikaisemmalla kuulemisella tarkoitetaan tässä myös sitä, että laitoksen edustaja on ilmaissut kantansa poliisiviranomaiselle, joka välittää sen tuomioistuimelle.

Salaisen tiedonhankinnan suojaaminen

Poliisilain 33 a §:n 1 momentin mukaan poliisi voi, silloin kun se on välttämätöntä tarkkailun, teknisen tarkkailun, valeoston, peitetoiminnan ja tietolähdetoiminnan paljastumisen estämiseksi, käyttää harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja. Rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä asiakirjojen valmistamisesta päättäneen poliisiyksikön on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta (3 momentti). Rekisterimerkintöjen tekemisestä tai asiakirjojen valmistamisesta päättäneen poliisiyksikön ja rekisterimerkintöjen tai asiakirjojen käyttämisestä päättäneen poliisiyksikön on laadittava selvitys merkintöjen tekemisestä, asiakirjojen valmistamisesta sekä merkintöjen ja asiakirjojen käyttämisestä sisäasiainministeriölle, joka antaa asiasta vuosittain kertomuksen eduskunnan oikeusasiamiehelle (5 momentti).

Kyseistä poliisilain pykälää muutettiin vuonna 2005. Muutosta koskevan hallituksen esityksen (HE 266/2004 vp) mukaan pykälässä ei säädetä uusista toimintavaltuuksista, vaan sääntelyllä pyritään turvaamaan jo olemassa olevien keinojen tehokas käyttäminen niiden erityisluonne huomioon ottaen. Ennen lainmuutosta tiedonhankinnan suojaaminen oli mahdollista vain peiteoperaatioiden aikana. Nykymuodossaan pykälä mahdollistaa aikaisempaa luontevamman ja turvallisemman soluttautumisen ja jutusta irrottautumisen. Valeostossa rekisterimerkintöjä tai asiakirjoja ei ole tarkoitettu käytettäväksi peitetoiminnan tapaan, vaan ainoastaan sellaisissa yksittäisissä tilanteissa, joissa valeostajan turvallisuus ja valeoston paljastumisen estäminen välttämättömästi edellyttävät suojaamisen käyttämistä.

Poliisilain 5 lukuun olisi otettava vastaavat säännökset salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta sekä päätöksentekotoimivallasta näissä asioissa.

Kuuntelu- ja katselukiellot

Pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan telekuuntelua ja teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai epäillyn ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 2 momentissa tarkoitetun papin välisiin keskusteluihin. Telekuuntelua ja teknistä kuuntelua ei myöskään saa kohdistaa epäillyn ja mainitun luvun 20 §:ssä (lähiomaiset) sekä 23 §:n 1 momentin 3 kohdassa (lääkärit, apteekkarit tai kätilöt taikka heidän apulaisensa) ja 24 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettujen henkilöiden välisiin keskusteluihin, ellei esitutkinta koske rikosta, josta saattaa seurata kuusi vuotta vankeutta tai sitä ankarampi rangaistus taikka tällaisen rikoksen yritystä tai osallisuutta siihen. Jos kuuntelun aikana ilmenee, että kysymyksessä on mainittujen henkilöiden välinen keskustelu, toimenpide on keskeytettävä ja mahdolliset tallenteet tai muistiinpanot on heti hävitettävä. Pykälän 2 momentin mukaan teknistä kuuntelua ja teknistä katselua ei saa kohdistaa 4 §:n 4 momentissa tarkoitetun vangin ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän välisiin keskusteluihin.

Poliisilain 31 e §:n mukaan, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä säädetään kielloista kohdistaa kuuntelua epäiltyyn, on voimassa myös poliisilain nojalla tapahtuvassa muussakin kuin epäiltyyn kohdistuvassa teknisessä kuuntelussa ja telekuuntelussa.

Kuuntelukieltoja koskevat säännökset ovat osoittautuneet ongelmallisiksi erityisesti epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välisten keskustelujen osalta. Asianajosalaisuuden ja siihen liittyvien epäillyn oikeuksien turvaamiseen on kiinnitetty huomiota laillisuusvalvontaratkaisuissa. Pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n mukaan ehdottoman todistamiskiellon piiriin kuuluu oikeudenkäyntiavustaja koskien sitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut, jollei päämies todistamiseen suostu. Tällainen kielto on siis rajattu vain tietyntyyppisiin oikeudenkäyntiavustajia koskeviin asioihin. Tämän eron tulisi ilmetä myös salaisia tiedonhankintatoimenpiteitä koskevassa sääntelyssä. Toisaalta epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välisen viestinnän suojaaminen

puhuu sen puolesta, että muissa kuin mainituissa tapauksissa kiellon tulisi väistyä vain, jos perusteena on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Pakkokeinolain 5 a luvun 10 § ei koske teknistä katselua. Kuitenkin esimerkiksi huulilta lukeminen, viittomakielen tulkitseminen tai kirjallisen viestin sisällön selvittäminen katselemalla tai kuvatallenteelta voi joissakin tapauksissa olla mahdollista. Koska katselu tällaisissa tapauksissa rinnastuu kuuntelemiseen, lainsäädäntöä tulisi tältä osin täydentää. Sääntelyn täydentämiseen liittyy myös se, että voimassa olevan lain käsitettä ”keskustelu” laajemmin pitäisi käyttää ilmaisua ”viesti”. Tällöin määritteen piiriin kuuluisi selkeästi muukin kuin suullisesti tapahtuva viestintä. Kieltoa ei kuitenkaan ole tarpeen laajentaa telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen katselun ulkopuolelle, koska juuri näihin keinoihin liittyy luottamuksellisen viestinnän suojaaminen.

Voimassa olevan lain mukaan epäselvä on tilanne, jossa rikoksesta epäiltyä ja pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta ja jossa molempien henkilöiden osalta on tehty päätös telekuuntelusta, teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta. Selvyyden vuoksi kiellon väistymisestä tällaisessa tapauksessa tulisi erikseen säätää.

Ylimääräinen tieto

Pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:n 1 momentissa säädetään ylimääräisen tiedon säilyttämisestä. Säännöksen mukaan telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu ylimääräinen tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu, on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Tieto saadaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitettuihin rekistereihin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa saadaan käyttää telekuuntelua tai teknistä kuuntelua, taikka tietoa tarvitaan rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseen. Tiedot, joita ei ole hävitettävä, on säilytettävä vielä viiden vuoden ajan siitä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Pakkokeinolain 5 a luvun 13 § koskee siis ylimääräisten tietojen hävittämistä ja säilyttämistä.

Pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:n 1 momentissa tai muutenkaan laissa ei säädetä siitä, saadaanko ylimääräistä tietoa hyödyntää ja, jos saadaan, miten tämän tulee tapahtua. Pakkokeinolain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä HE 52/2002 vp suhtaudutaan myönteisesti ylimääräisen tiedon hyödyntämiseen vapaan todistusteorian pohjalta. Esityksessä todetaan lisäksi, että tuomioistuin voisi yksittäistapauksissa asettaa todisteen käyttökiellon. Oikeuskirjallisuuden mukaan tuomioistuimen asettama tapauskohtainen hyödyntämiskielto edellyttää painavia syitä.

Ylimääräisen tiedon vapaampaa hyödynnettävyyttä verrattuna todistus- tai todistamiskiellon alaisiin tilanteisiin voidaan perustella EIT:n ratkaisukäytännöllä. Esimerkiksi ratkaisussa Schenk v. Sveitsi (EIT: A-140 12.7.1988) oli kysymys laittomasti hankituista todisteista. Ratkaisu koski tapausta, jossa valituksen kohteena oleva telekuuntelutallenne oli laittomasti hankittu, koska sitä ei kansallisen lain vaatimalla tavalla saatu tuomarin määräyksestä. Valittajalla oli ollut mahdollisuus, jonka hän myös käytti, kyseenalaistaa tallenteen autenttisuus ja vastustaa sen hyödyntämistä. Valittaja oli myös saanut käynnistettyä tutkinnan laittomasti toiminutta poliisimiestä kohtaan, ja hänen avustajallaan oli ollut mahdollisuus kuulustella kyseistä poliisimiestä, joka oli haastettu jutussa todistajaksi. Lisäksi valittaja ei ollut kutsunut todistamaan tutkinnasta vastuussa ollutta poliisimiestä, jonka tehtävänä oli huolehtia todisteiden hankkimisesta. EIT otti huomioon myös sen, ettei tallenteen puhelinkeskustelu ollut ainoa todiste, johon tuomio perustettiin. EIS 6 artiklan 1 kappaletta ei ollut rikottu. Samantyyppinen ratkaisu on Parris v. Kypros 4.7.2002, jonka osalta EIT viittasi Schenk-tapaukseen ja totesi muun ohessa olevan tarpeellista tutkia, oliko oikeudenkäynti kokonaisuutena katsoen ollut oikeudenmukainen. Tältä osin voidaan viitata

myös ratkaisuun Khan v. Yhdistynyt kuningaskunta 12.5.2000.

Tapauksessa Matheron v. Ranska 29.3.2005 oli kysymys ylimääräisen tiedon käyttämisestä sillä tavoin, että rikosjutun oikeudenkäyntiaineistoon oli otettu toisessa rikosasiassa toimitetun puhelinkuuntelun pöytäkirja eikä syytetyllä, jota jälkimmäinen rikosasia ei koskenut, ollut tilaisuutta riitauttaa puhelinkuuntelun laillisuutta. EIT viittasi hyväksyttävään päämäärään eli rikoksen selvittämiseen. Tarkkailujärjestelmän väärinkäytöksiä vastaan täytyi olla asianmukaisia ja riittäviä takeita. Tällaisissa tapauksissa oli siten tutkittava, oliko valittajalla ollut tilaisuus ”tehokkaaseen valvontaan” riitauttaakseen puhelinkuuntelut, jotka eivät olleet kohdistuneet häneen ottaen huomioon, että hän ei ollut voinut osallistua siihen juttuun, jossa puhelinkuuntelua oli suoritettu. EIT katsoi, että kassaatiotuomioistuimen oikeuskäytäntö saattoi johtaa siihen, että oikeussuoja evättäisiin niiltä, jotka vastustaisivat sellaisen toisessa rikosjutussa toimitetun puhelinkuuntelun tuloksia, joka ei koskenut heitä. EIS 8 artiklaa oli rikottu.

EIT:n ratkaisukäytännöstä voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että jos ilman lain tukea tai lainvastaisesti saadun tiedon hyödyntäminen tietyin edellytyksin ei ole johtanut EIS 6 artiklan rikkomiseen, sitä ei voi myöskään aiheuttaa pakkokeinon sivutuotteena saatujen tietojen hyödyntäminen. Tällä voidaan perustella ylimääräisen tiedon vapaampaa hyödynnettävyyttä verrattuna lainvastaisesti hankittuihin todisteisiin.

Ylimääräisten tietojen hyödyntämistä on käsitelty jonkin verran myös ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä. Eräässä eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksessä (dnro 2837/4/01) oli kysymys siitä, että keskusrikospoliisi oli käyttänyt tuomioistuimen luvan perusteella törkeän petoksen tutkinnassa saatuja kantelijan televalvontatietoja muunkin kantelijan rikoksen tutkinnassa, mitä ei ratkaisussa pidetty lainvastaisena. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen toisessa ratkaisussa (dnro 1616/4/06) oli kyse siitä, tuleeko ylimääräinen tieto hävittää vireillä olevan oikeudenkäynnin kuluessa. Kätkemisrikosasiassa oli käytetty todistusaineistona ylimääräisiä tietoja sisältänyttä telekuuntelutallennetta, joka oli hankittu toisen rikosasian (anastus) esitutkinnassa. Anastusrikosasiassa saatuja tietoja ei lain mukaan tullut hävittää vielä kätkemisrikoksen käräjäoikeuskäsittelyn aikana. Sen sijaan kätkemisrikoksen hovioikeuskäsittelyn aikana anastusrikosta koskeva esitutkinta oli jo päättynyt. Kun tallenteesta oli jo tullut osa oikeudenkäyntiaineistoa, ei sen myöhemmän käytön sallittavuutta ajatellen ollut ainakaan ratkaisevaa merkitystä sillä, milloin poliisin on pakkokeinolain mukaisesti hävitettävä poliisin hallussa oleva ylimääräinen tieto.

Korkein oikeus on teknisen tarkkailun yhteydessä kertyneen ylimääräisen tiedon hyödyntämisen osalta todennut ennakkoratkaisussaan KKO 2007:58, että laissa ei ole kielletty tällaista tietoa sisältävän tallenteen käyttämistä todisteena oikeudenkäynnissä. Korkein oikeus totesi, että laissa ei ole säännöstä, joka estäisi teknisen kuuntelun avulla saadun aineiston käyttämisen todisteena oikeudenkäynnissä pelkästään sillä perusteella, että teknistä kuuntelua koskeva käräjäoikeuden lupapäätös on myöhemmin kantelusta kumottu. Korkein oikeus katsoi, ottaen huomioon myös sen perusteen, jolla lupapäätös on kumottu, että luvan nojalla suoritettu tekninen kuuntelu ja äänitallenteen sisältämän tiedon hankkiminen on tapahtunut sinänsä laillisesti. Ylimääräisen tiedon hyödyntämisen osalta ratkaisussa tuodaan esille, että kysymyksessä on rikos, josta voidaan tuomita vankeutta ja jonka selvittämisessä puheena olevalla äänitallenteella on keskeinen merkitys todisteena. Rikoksentekijän suojeleminen ei ole asiallisesti liittynyt siihen törkeään huumausainerikokseen, jota koskevan rikosepäilyn takia kuuntelulupa oli alun perin myönnetty. Toisaalta on huomattava, että käräjäoikeuden lupapäätöksen mukaan teknistä kuuntelua sai kohdistaa nimenomaan kyseiseen henkilöön hänen oleskellessaan moottoripyöräkerhon tiloissa. Äänitallenteen käyttäminen todisteena ei sinänsä vaarantaisi hänen oikeuttaan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ottaen huomioon, että hänellä olisi joka tapauksessa mahdollisuus tuomioistuimessa ottaa kantaa äänitallenteen todistusarvoon sekä saada kuulluiksi todistajia sen johdosta. Näissä olosuhteissa ei korkeimman oikeuden mukaan ollut perusteltua suhtautua teknisen kuunte-

lun avulla saatuun ylimääräiseen tietoon toisin kuin muuhunkaan sellaiseen tietoon, joka on sattumalta tullut esille poliisin suorittaman lainmukaisen esitutkinnan yhteydessä. Äänitallenteen käyttöä todisteena rikoksentekijän suojelemista koskevassa rikosasiassa ei näin ollen ollut aihetta kieltää silläkään perusteella, että se sisältää pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:ssä tarkoitettua ylimääräistä tietoa.

Kun arvioidaan ylimääräisen tiedon hyödyntämisen sääntelytarvetta, huomioon on otettava, että telekuuntelun, televalvonnan ja tukiasematietojen hankkimisen teknisen tarkkailun luonteeseen kuuluu, että ne väistämättä tuottavat paljon muutakin kuin pakkokeinopäätöksen tarkoittamaan rikokseen liittyvää tietoa. Suomessa tähän asti omaksutun linjan mukaisesti ylimääräisen tiedon käyttäminen on jätetty oikeustieteessä esitettyjen näkemysten ja oikeuskäytännön varaan. EIT:n ratkaisukäytännöstä voidaan kuitenkin tämänkin kysymyksen osalta tehdä sellainen johtopäätös, että tarvitaan riittävän kattavaa ja täsmällistä sääntelyä. Näistä syistä, ja koska kysymys on perustuslaissa suojatun luottamuksellisen viestin salaisuuden turvaamisesta, ei kysymystä ylimääräisen tiedon käyttämisestä voida jättää nykyiseen tapaan säätelemättä. Sääntely on tarpeen sekä salaisia pakkokeinoja koskevassa pakkokeinolain 10 luvussa että salaisia tiedonhankintakeinoja koskevassa poliisilain 5 luvussa.

Mitä tulee ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevan sääntelyn sisältöön, on tärkeätä huomata, että perustuslaki rajoittaa lainsäätäjän harkintavaltaa. Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana. Mainittu perustuslain säännös puoltaa sitä, että ylimääräistä tietoa koskeva sääntely ulotetaan tietoon, joka on saatu telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla.

Johdonmukaista olisi, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää rikoksen selvittämisessä silloin, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tiedonhankintatoimenpidettä, jolla tieto on saatu. Käyttömahdollisuuden tulisi ulottua myös tiettyä vakavuustasoa oleviin muihin rikoksiin. Lisäksi ylimääräistä tietoa tulisi voida käyttää aina rikoksen estämiseksi, poliisin toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Oman erityisryhmänsä muodostavat tilanteet, joissa ylimääräistä tietoa käytetään poliisin toiminnan suuntaamiseen. Tällöin tietoa hyödynnetään välillisesti niin, että sitä ei käytetä näyttönä taikka pakkokeinon tai tiedonhankintakeinon perusteena vaan esimerkiksi tutkintalinjan valitsemiseksi. Tällaiselle ylimääräisen tiedon käytölle ei edelleenkään olisi tarpeen asettaa edellytyksiä, mistä tulisi kuitenkin selvyyden vuoksi nimenomaisesti säätää. Sama koskee ylimääräisen tiedon käyttämistä syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Näin voidaan katsoa siitäkin huolimatta, että jonkun syyttömyyttä tukeva selvitys voi samalla vahvistaa jonkin toisen henkilön syyllisyyttä.

Poliisilakiin ei sisälly säännöstä ylimääräisestä tiedosta. Edellä selostetuista syistä on perusteltua säännellä ylimääräisen tiedon käyttö myös salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevassa poliisilain luvussa.

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen ja asianosaisjulkisuus

Poliisilain 33 §:n 1 momentin mukaan 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetusta tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamisesta päättäneen poliisimiehen taikka 32 b §:n nojalla telekuuntelusta, televalvonnasta tai teknisestä tarkkailusta päättäneen tai tuomioistuimelle vaatimuksen tehneen poliisimiehen taikka 32 c §:n nojalla televalvonnasta tai teknisestä tarkkailusta päättäneen poliisimiehen on teknisen tarkkailun, televalvonnan tai telekuuntelun päätyttyä ilmoitettava toimenpiteestä sen kohteena olleelle henkilölle, jollei ilmoittaminen vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa. Tarkkailusta tai 31 §:n 4 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta (ns. rynnäkkötilanne) taikka näiden toimenpiteiden perusteista ei tarvitse tehdä ilmoitusta (2 momentti).

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittamiseen liittyvä asianosaisen tiedonsaantioikeus on tärkeä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytys. Tästä erillinen on kysymys oikeudesta saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tallenteesta. Asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan lähtökohta on, että asianosaisella on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin yleisöjulkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Pykälän 2 momentissa säädetään tapauksista, joissa asianosaisella, hänen edustajallaan tai avustajallaan ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta. Rajoitus koskee esimerkiksi asiakirjaa, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä tai yksityistä etua, ja asiakirjaa, joka on esitutkinnassa laadittu ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiselle.

EIS 6 artiklan tarkoituksena on muun ohessa suojata osapuolia salaiselta oikeudenkäytöltä. Asianosaisten yhdenvertaisuus (equality of arms) ja kuulemisperiaatteet ovat tärkeitä tekijöitä arvioitaessa sitä, onko oikeudenkäyntiä pidettävä kokonaisuudessaan oikeudenmukaisena. Ne edellyttävät asianosaisen mahdollisuutta esittää asiansa olosuhteissa, jotka eivät aseta häntä vastapuoleen verrattuna asiallisesti huonompaan asemaan. Tämä tarkoittaa sitä, että todisteet ja todistelu ovat asianosaisten tiedossa ja saatavilla. Lisäksi heillä on oltava mahdollisuus testata esitetyn todistelun luotettavuutta, kuulustella vastapuolen todistajia ja lausua vastapuolen esittämästä todistelusta. Tasa-arvoisuus ilmenee osapuolten yhtäläisenä mahdollisuutena merkityksellisen todistelun esittämiseen. Huomioon on kuitenkin otettava se, että esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä esiintyy toisiinsa nähden vastakkaisia tavoitteita ja intressejä. Lisäksi on huomattava, että asianosaisten yhdenvertaisuutta ei loukata vielä sillä, että oikeudenkäyntiaineistosta puuttuu jotakin. Toisin on arvioitava sitä, että toisella asianosaisella on käytössään tai tiedossaan jokin toiselta salassa oleva seikka.

EIT:n ratkaisukäytännöstä löytyy aihepiiriin liittyviä ratkaisuja. Ratkaisussa Jasper v. Yhdistynyt kuningaskunta 16.2.2000 EIT totesi, ettei asianosaisen oikeus saada tieto merkityksellisistäkään todisteista ole ehdoton. Kilpailevia intressejä tuli punnita vastakkain syytetyn oikeuksien kanssa. Tällaisia olivat EIT:n mukaan kansalliseen turvallisuuteen, todistajan suojeluun tai poliisin tutkintamenetelmien salassapitoon liittyvät intressit. Asiassa oli merkityksellistä myös se, ettei salainen aineisto ollut miltään osin sisältynyt syyttäjän oikeudenkäynnissä vetoamaan näyttöön eikä sitä ollut esitetty valamiehille oikeudenkäynnissä. EIT totesi, että päätöksentekomenettelyssä oli noudatettu niin pitkälle kuin se oli mahdollista kontradiktorisen oikeudenkäynnin ja osapuolten tasa-arvon periaatteita ja siihen oli liittynyt takeita, jotka olivat olleet omiaan suojaamaan syytetyn etuja. EIS 6 artiklan 1 kappaletta ei ollut rikottu.

Ratkaisussa Edwards ja Lewis v. Yhdistynyt kuningaskunta 22.7.2003 sen sijaan todettiin EIS 6 artiklan 1 kappaleen määräyksien rikkominen. Syytetyt eivät aineiston salassapidon vuoksi olleet saaneet selvittää kysymystä poliisin mahdollisesta yllytyksestä rikokseen (Edwards-tapaus). Tuomarin käytössä olleeseen aineistoon oli sisältynyt tieto siitä, että valittaja olisi ennen valituksenalaista operaatiota osallistunut heroiinin välittämiseen, mutta tämä tieto paljastettiin ensimmäistä kertaa vasta EIT:ssa. Myös Lewis-tapauksessa oli kysymys väitteestä, että valittaja olisi houkuteltu tekemään rikoksia. Tässäkin tapauksessa oli kysymys aineiston salaamisesta, mutta valituksen tekemisen hetkellä syytteen käsittelyä ei ollut vielä aloitettu. EIT totesi valittajien tavoin, että molemmissa tapauksissa oli mahdotonta sanoa, oliko houkuttelua rikoksiin tapahtunut, koska merkityksellistä aineistoa ei ollut paljastettu. Sen vuoksi EIT keskittyi tutkimaan houkuttelusta tehtyjen väitteiden käsittelyä liittyen siihen, täyttikö menettely mahdollisimman pitkälle kontradiktorisen oikeudenkäynnin ja osapuolten tasa-arvon vaatimuksen ja sisältyikö siihen asianmukaisia takeita syytetyn etujen turvaamisesta. Tapauksissa näytti siltä, että salattu aineisto oli voinut koskea lainoppineen tuomarin päätettävää kysymystä. Va-

littajat olivat pyytäneet tuomaria harkitsemaan sitä, oliko aineisto erotettava todistusaineistosta, koska poliisi oli houkutellut heidät rikosten tekemiseen. Päättääkseen siitä, oliko houkuttelua todella tapahtunut, tuomarin oli tullut tutkia, miten laajasti poliisi oli osallistunut rikokseen ja miten yllytys tai painostus oli tapahtunut. Jos syytetyt olisivat kyenneet osoittamaan, että poliisi toimi sopimattomasti, syytteistä olisi täytynyt luopua. Valittajien pyynnöllä oli siten ollut ratkaiseva merkitys heidän oikeudenkäynnilleen, eikä väitteitä voitu selvitellä kaikessa laajuudessaan oikeudessa. EIT kiinnitti huomiota myös siihen, että tuomari, joka oli hylännyt väitteet houkuttelusta, oli jo nähnyt syyttäjän aineiston, eikä valittajalla tai hänen avustajallaan ollut mahdollisuutta tutustua siihen. Samankaltainen tilanne oli myös tapauksessa V. v. Suomi 24.4.2007.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on eräässä ratkaisussaan (dnro 137/2/04) tarkastushavaintojen perusteella todennut tutkinnanjohtajien pyytäneen, että ilmoitus pakkokeinon käytöstä saataisiin jättää kokonaan tekemättä, perustellen pyyntöään vain sillä, että esitutkinta oli kesken. Tähän käräjäoikeus on yleensä myöntänyt luvan. Apulaisoikeusasiamies nosti esiin kysymyksen myös siitä, eikö ainakin hengen ja terveyden turvaamisen tulisi voida olla peruste ilmoittamatta jättämiselle. Apulaisoikeusasiamiehen kannanoton mukaan laissa olisi syytä ottaa huomioon myös tutkinnan keskeyttämistilanteet.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on lisäksi toisessa ratkaisussaan (dnro 571/2/08) kiinnittänyt erityistä huomiota peitetoiminnan ja valeoston käytöstä ilmoittamiseen rikoksesta syytetyn oikeuksien ja varsinkin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta.

Pakkokeinolain ja poliisilain ilmoittamatta jättämistä koskevat säännökset eivät ole yhteismitallisia. Pakkokeinolain mukaisesta ilmoituksen lykkäämisestä ja ilmoittamatta jättämisestä päättää tuomioistuin, mutta useassa tapauksessa poliisilain mukaisesta ilmoittamatta jättämisestä päättää poliisi silloinkin, kun tiedonhankintakeinon käyttämisestä on päättänyt tuomioistuin. Pakkokeinolain osalta ilmoittamisen lykkääminen ja kokonaan ilmoittamatta jättäminen on syytä jättää tuomioistuimen harkintaan, jossa eri osapuolen oikeudet ja tiedonsaantitarpeet pystytään parhaiten arvioimaan.

Salaisesta tiedonhankinnasta kokonaan ilmoittamatta jättämisen tulisi olla mahdollista tiedonhankinnan turvaamisen, valtion turvallisuuden varmistamisen sekä hengen ja terveyden suojaamiseen liittyvissä tapauksissa. Hengen ja terveyden suojaamisen osalta on huomattava käytännön osoittaneen, että tiedonhankinnan kohteet pyrkivät selvittämään tarkoin eri henkilöiden roolit ja todellisen henkilöllisyyden, kun esitutkintaviranomaisen heihin kohdistuvat toimenpiteet ovat paljastuneet. Tämä puolestaan mahdollistaa kostotoimenpiteet. Mikäli samassa asiassa on esimerkiksi käytetty tietolähdettä ja peitehenkilöä, riittää jo toisen henkilön paljastuminen saattamaan molemmat henkilöt ja heidän läheisensä hengen ja terveyden vaaraan. EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti ilmoittamisen lykkäämistä ja ilmoittamatta jättämistä tulisi kuitenkin punnita oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksen kannalta. Tällöin merkitystä on sillä, että asianosaisella on oikeus puolustautua asianmukaisesti ja muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Laissa tulisi säätää myös siitä, millä edellytyksillä asianosaisjulkisuutta voidaan rajoittaa salaisen tiedonhankinnan yhteydessä. Tämä koskee tiedon saamista pakkokeinon käyttöä koskevista asiakirjoista ja tallenteista. Tältä osin vaikuttavina ovat samanlaiset näkökohdat kuin itse pakkokeinon käytöstä ilmoittamisen osalta.

Salaisen tiedonhankinnan valvonta

Voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 15 §:n mukaan Poliisihallitus valvoo tässä luvussa tarkoitettujen toimenpiteiden suorittamista. Ministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus telekuuntelun ja -valvonnan sekä teknisen kuuntelun käytöstä. Samalla on myös annettava selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksissa. Poliisilain 32 a §:ssä säädetään, että peitetoiminnasta ja valeostosta päättäneen poliisiyksikön on laadittava toiminnasta selvitys sisäasiainministeriölle,

joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen näiden toimenpiteiden käytöstä.

Sisäasiainministeriön raportointia eduskunnan oikeusasiamiehelle tulisi täydentää kattamaan merkittävimmät pakkokeinot ja tiedonhankintamenetelmät. Salaisen tiedonhankinnan valvonnan osalta valvontaa koskevat uudet järjestelyt tai rakenteet eivät liene tarpeellisia, vaan kysymys on pikemminkin valvontaverkoston ja sen keinojen tehostamisesta.

Sisäisen valvonnan osalta säännöstä on muutettu siten, että vuoden 2010 alussa toteutettuun poliisin organisaatiouudistukseen liittyen aikaisemmin sisäasiainministeriölle kuulunut valvontavelvollisuus on siirretty Poliisihallitukselle. Sisäasiainministeriön tulee kuitenkin edelleen antaa poliisia ja rajavartiolaitosta koskevat kertomuksensa eduskunnan oikeusasiamiehelle. Tullihallituksen ja puolustusministeriön tulisi antaa omat kertomuksensa itsenäisesti. Lisäksi esitutkintaa tekevien mainittujen viranomaisten yksiköiden päälliköille on laissa asetettu valvontavelvollisuus.

Sisäinen valvonta koskee nykyisin kaikkia pakkokeinolain 5 a luvun mukaisia toimenpiteitä, kun taas velvollisuus antaa kertomus koskee vain osaa näistä keinoista. Sisäasiainministeriö raportoi puheena olevista keinoista jonkin verran laajemmin kuin laki edellyttää. Viranomaisten yksiköiden raportointivelvollisuuden toteuttamisesta tulisi säätää tarkemmin asetuksella. Konkreettisten keinojen osalta raportointivelvollisuuden tulisi koskea kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja ja salaisia pakkokeinoja sekä käytön että valvonnan osalta.

Rajavartiolaitosta koskeva lainsäädäntö, tullilaki ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annettu laki

Poliisilailla on kiinteä yhteys rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia koskevaan lainsäädäntöön. Rajavartiolaissa, henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetussa laissa, tullilaissa ja poliisin tehtävien suorittamisesta poliisivoimissa annetussa laissa viitataan monin paikoin nyt uudistettavana olevaan poliisilakiin. Kysymyksessä olevissa laeissa on myös ilman viittauksia otettu samankaltaisia toimivaltuuksia kuin poliisilla on poliisilain ja tulisi uuden pakkokeinolain nojalla.

Tässä yhteydessä ei ole ollut tarkoituksenmukaista laajasti arvioida rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten uusien toimivaltuuksien muutostarpeita ja tehdä niitä koskevia ehdotuksia. Muutostarpeet johtuvat erityisesti siitä, että ehdotetaan otettavaksi käyttöön uusia salaisia tiedonhankintakeinoja sekä siitä, että useiden jo olemassa olevien sellaisten keinojen sisältö tai niiden välinen raja muuttuu.

On otettava huomioon myös se, että toimivaltuuksien uudistamista koskevia erillisiä hankkeita on käynnissä. Esimerkkeinä voidaan mainita tullilainsäädännön ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain uudistamishankkeet. Tämänkään vuoksi ei ole tarpeen sisällyttää tähän esitykseen muuta kuin niin sanotut tekniset muutokset.

Ehdotuksessa poliisilaiksi (5 luvun 1 §:n 4 momentti) lähdetään siitä, että uusista salaisen tiedonhankinnan keinoista tietolähteen ohjattu käyttö jäisi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten toimivaltuuksien ulkopuolelle. Tältäkin osin kuitenkin tarvitaan jatkoselvittelyä. Kysymys on viime kädessä siitä, minkälaista selvitystä eri keinojen käyttötarpeista on esitettävissä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Poliisilain uudistaminen on osa esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilain kokonaisuudistusta. Tällä pyritään saattamaan poliisilain säännökset ajan tasalle ja vähentämään tulkinnanvaraisuutta ja puutteellisuutta sekä saattamaan säännökset johdinmukaiseksi muuttuneen lainsäädännön kanssa. Lain uudistamistarpeeseen liittyvät myös lainsäädäntötekniset kysymykset. Säännösten kirjoitustapaa yksinkertaistetaan ja nykyaikaistetaan. Tärkeinä tavoitteina ovat perus- ja ihmisoikeuksien korostaminen, rikostorjunnan tehokkuusvaatimukset huomioon ottava viranomaistoimivaltuuksien kattava ja selkeä

sääntely ja lainsäädännön asiallinen ja kielellinen tarkistaminen.

Poliisilakia ja tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavaa pakkokeinolakia koskevan uudistuksen yhteisenä tavoitteena on salaisia pakkokeinoja ja poliisilaissa säädettyjä poliisin tiedonhankintakeinoja koskevan sääntelyn mahdollisimman pitkälle menevä yhdenmukaistaminen ja johdonmukaistaminen.

Erityistä huomiota esityksen valmistelussa on kiinnitetty ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä havaittujen nykyisen lainsäädännön soveltamis- ja tulkintaongelmien poistamiseen.

Kolmeen keskeiseen lakiin ehdotettavat täydennykset, täsmennykset ja muutokset ovat siinä määrin mittavia, että on perusteltua säätää uudet lait.

3.2 Keskeiset ehdotukset

Poliisilaki

Yleiset säännökset

Uuden poliisilain 1 luvussa olisivat yleiset säännökset. Luvun periaatesäännöksiä täydennettäisiin ja täsmennettäisiin. Uusia periaatteita olisivat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja tarkoitussidonnaisuuden periaate. Luvun 8 §:ssä säädettäisiin poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisin velvollisuudesta huolehtia siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä. Voimassa olevan poliisilain 7—9 e §, joissa säädetään poliisimiehen asemasta ja velvollisuuksista, ehdotetaan siirrettäväksi poliisin hallinnosta annettuun lakiin. Mainittuun lakiin siirrettäisiin myös voimassa olevan poliisilain 42 § (poliisihenkilöstön täydentäminen).

Yleiset toimivaltuudet

Poliisilain 2 luvussa säädettäisiin poliisimiehen yleisistä toimivaltuuksista. Luvun säännökset vastaisivat pitkälti voimassa olevan lain 2 luvun säännöksiä.

Voimassa olevan lain 15 ja 16 §:ssä oleva sääntely yhdistettäisiin ja yhdenmukaistettaisiin sisäänpääsyä ja etsintää vaara- ja vahinkotilanteissa koskevassa pykälässä (6 §). Yhdenmukaistaminen koskisi etsinnän toimittamismahdollisuutta, kohteena olevia kotirauhan tai julkisrauhan suojaamia tiloja ja muita paikkoja sekä tiloja ja muita paikkoja, joihin ei ole yleistä pääsyä ja kulkuneuvoja, toimenpiteiden suorittamiskynnystä (”on perusteltua syytä olettaa”) ja päätöksentekotasoa (päällystöön kuuluva poliisimies päättäisi toimenpiteestä, kun kohteena on vakituiseen asumiseen käytettävä tila eikä kysymys ole kiireellisestä tilanteesta).

Väkijoukon hajottamista koskevaa pykälää (9 §) täydennettäisiin niin, että poliisimiehellä olisi oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään myös, jos väkijoukossa olevat henkilöt esittämiensä uhkausten tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Toisaalta poliisin tulisi mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu.

Rikoksilta ja häiriöltä suojaamista koskevan 10 §:n 3 momentin mukaan poliisimies voisi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa tiettyjen rikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Kysymys tässäkin tapauksessa olisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvasta rikoksesta.

Turvallisuustarkastusta koskevassa pykälässä (12 §) tarkastuksen suorittamistapa muutettaisiin vastaamaan sitä, miten henkilöntarkastus määritettäisiin pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 kohdassa. Poliisimies voisi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi. Pykälä mahdollistaisi tarkastuksen myös majoitustiloissa tai niiden välittömässä läheisyydessä. Tarkastus voitaisiin tehdä myös 3 momentissa tarkoitetusta tilaisuudesta tai paikasta poistuvalle, jos tilaisuudessa tai majoitustiloissa on ilmennyt järjestyshäiriöitä tai tarkastuksen suorittamiseen on muuten erityistä syytä. Tarkastus 3 momentin mukaisissa tapauksissa olisi lisäksi tehtävä tilanteen edellyttämällä tavalla ja laa-

juudessa. Turvallisuustarkastuksessa olisi otettava pois myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Poliisilakiin lisättäisiin myös kokonaan uusi 13 §, jossa määriteltäisiin, miten turvallisuustarkastus tulisi toimittaa.

Voimakeinojen käyttöä koskevassa 17 §:ssä säädettäisiin poliisimiehen oikeudesta virantoimituksessa hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa poliisimies toimisi virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjelussa käytettyjen voimakeinojen puolustettavuutta olisi otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset. Luvun 18—20 §:ään otettaisiin varautumista voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittamista, ampuma-aseen käyttöä ja sitomista koskevat säännökset. Ne pitkälti perustuisivat voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 3 ja 4 §:ään.

Turvatarkastus poliisin toimitiloissa

Uuden poliisilain 3 luvussa säädettäisiin turvatarkastuksesta poliisin toimitiloissa voimassa olevan lain 22 b—22 e §:ää pääosin vastaavalla tavalla.

Tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet

Ehdotetun poliisilain 4 lukuun otettaisiin teknisestä valvonnasta samansisältöiset säännökset kuin on nykyisen poliisilain 28 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja 29 §:ssä. Myös poliisin oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi tarpeellisia tietoja viranomaiselta taikka yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä säänneltäisiin (4 luvun 2 ja 3 §) samalla tavoin kuin nykyisen poliisilain 35 ja 36 §:ssä.

Salaiset tiedonhankintakeinot

Salaisesta tiedonhankinnasta säädettäisiin uuden poliisilain 5 luvussa. Se perustana olisi uuden pakkokeinolain 10 luku, jonka säännöksiin osittain viitattaisiin. Luvussa säädettäisiin salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämisestä rikoksen estämiseen ja paljastamiseen, joissakin tapauksissa myös säännöksissä tarkemmin yksilöidyn vaaran torjumiseen.

Luvun 1 §:n 2 ja 3 momentissa määritettäisiin rikoksen estäminen ja rikoksen paljastaminen. Jälkimmäisessä tarkoituksessa voitaisiin luvussa säädettyjä keinoja käyttää, vain jos tarkoituksena on paljastaa 3 §:ssä mainittu rikoslain 12 luvussa rangaistavaksi säädetty maanpetosrikos tai rikoslain 34 a luvussa rangaistavaksi säädetty terrorismirikos. Nämä olisivat samoja rikoksia, joiden estämiseen voitaisiin 5 §:n perusteella myöntää telekuuntelulupa.

Luvun 4 §:ssä säädettäisiin salaisen tiedonhankinnan jatkamisesta rikoksen selvittämiseksi, jos rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi aloitetun salaisen tiedonhankinnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi.

Salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmiin tehtäisiin lukuisia tarkennuksia, joita yksityiskohtaisemmin käsitellään ehdotettujen pykälien perusteluissa. Useita muutoksia tehtäisiin myös säännöksiin, jotka koskevat sitä, millaisten rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi kutakin keinoa voidaan käyttää. Kunkin tiedonhankintakeinon osalta säädettäisiin perättäisissä pykälissä keinon käyttämisen edellytyksistä ja päätöstoimivallasta.

Telekuuntelun edellytyksiä ehdotetaan jonkin verran laajennettaviksi siten, että kuuntelu olisi sallittua terrorismirikosten lisäksi myös vakavien valtiollisten rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi.

Televalvontaa koskevia säännöksiä täydennettäisiin niin, että poliisille voitaisiin antaa lupa lyhytaikaisesti estää teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö tietyllä alueella, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi (8 §:n 4 momentti). Poliisille voitaisiin myös kuolemansyyn selvittämiseksi antaa lupa vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepäätelaitteen valvontaan (8 §:n 5 momentti). Säännöksiä televalvonnan suorittamisesta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella ehdotetaan täsmennettäviksi (9 §).

Poliisilain 5 luvun 13 §:ään otettaisiin perussäännös tarkkailusta, josta säädetään jo nykyisessä poliisilaissa. Tarkkailun käsitesisältöä ei ole tarkoitus muuttaa. Nimenomai-

sesti säänneltäisiin suunnitelmallinen tarkkailu (13 §:n 2 momentti).

Tekninen tarkkailu jaoteltaisiin nykyisin tavoin tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun ja tekniseen seurantaan (17—22 §). Näiden tiedonhankintakeinojen sisältöä täsmennettäisiin, mutta edellytykset pysytettäisiin pääosin nykyisellään. Pakkokeinolaissa säännelty asuntokuuntelu ei tulisi kysymykseen poliisilain nojalla. Esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen teknisen seurannan ohella 21 §:n 3 momentissa säänneltäisiin erikseen henkilön tekninen seuranta. Uutena teknisen tarkkailun muotona säänneltäisiin lisäksi tekninen laitetarkkailu (23 §), jonka käyttämisen edellytykset rinnastettaisiin teknisen kuuntelun edellytyksiin.

Voimassa olevaa lakia yksityiskohtaisemmin säänneltäisiin peitetoiminta (28—34 §) ja valeosto (35—38 §). Tarkoituksena on kytkeä myös tuomioistuin peitetoimintaa koskevaan päätöksentekoon (33 §). Lievemmin edellytyksin voitaisiin suorittaa peitetoiminnan kaltainen, mutta vain lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuva tiedonhankinta, josta käytetään nimitystä ”peitelty tiedonhankinta” (15 ja 16 §). Poliisilain 5 lukuun on tarkoitus ottaa säännökset myös valvotusta läpilaskusta (43 ja 44 §), jonka osalta päätöksentekotoimivalta olisi 16 §:ssä määritellyillä poliisimiehillä. Lukuun sijoitettaisiin myös säännökset tietolähdetoiminnasta (40—42 §), josta säädetään voimassa olevan poliisilain 36 a §:ssä.

Poliisilain 5 luvussa säädettäisiin lisäksi menettelystä tuomioistuimessa salaista tiedonhankintakeinoa koskevan lupa-asian käsittelyssä, salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta, kuuntelu- ja katselukielloista, ylimääräisen tiedon käyttämisestä ja säilyttämisestä, salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittamisesta, julkisuuden rajoittamisesta eräissä tapauksissa sekä salaisen tiedonhankinnan valvonnasta.

Poliisilakiin lisättäisiin säännöksiä uusista tiedonhankintakeinoista, joita ovat peitelty tiedonhankinta, tekninen laitetarkkailu, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Poliisitutkinta

Poliisitutkintaa koskevat säännökset otettaisiin uuden lain 6 lukuun, joka pitkälti vastaisi voimassa olevan lain 4 lukua. Uuden luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisitutkinnalla tarkoitettaisiin muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Laissa säätämisen vaatimuksesta johtuisi, että momentissa todettaisiin nykyisin poliisiasetuksen 14 §:n 1 momentissa säädetty velvollisuus toimittaa poliisitutkinta, jos toimittaminen on tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi. Noudosta poliisitutkintaan päättäisi tutkinnanjohtaja, jos hänet on määrätty poliisitutkintaa varten (3 §:n 2 momentti).

Vaitiolovelvollisuus- ja oikeus

Poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta säädettäisiin uuden poliisilain 7 luvussa.

Luvun 1 §:n 1 momentissa erotettaisiin vaitiolovelvollisuuden piiriin luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskeva tieto, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Vaitiolovelvollisuus olisi voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi käynnissä jo olevan tai tulevan tiedonhankinnan. Voimassa olevan lain 44 §:n 3 momenttia muuten vastaavassa 4 §:ssä todettaisiin tuomioistuimen määräyksestä tapahtuvan ilmaisemisen liittyvän siihen, loukkaisiko ilmoittamatta jättäminen asianosaisen oikeutta asianmukaisesti puolustautua tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Voimassa olevaan lakiin verrattuna uudesta ilmaisuvelvollisuudesta säädettäisiin 5 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva olisi vaitiolovelvollisuudestaan tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevan taikka tai taktista tai teknistä menetelmää koskevan tiedon, jonka ilmaiseminen on välttämätöntä

esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi tai rikoksen selvittämiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antanut on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen. Jos tällaisen tiedon ilmaisemisesta kieltäydyttäisiin, tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai asianomistajan syyteoikeuden toteuttamiseen liittyvissä tapauksissa eri näkökohtien punnintaan nojautuvan harkinnan perusteella asianomistajan vaatimuksesta määrätä ilmaisemaan tiedon.

Vaitiolo-oikeudesta säädettäisiin 3 §:n 1 momentissa, joka sisällöltään vastaisi nykyisen lain 44 §:n 1 momentin säännöstä.

Vahingonkorvaus ja palkkio

Uuden poliisilain 8 luvussa olisivat vahingonkorvausta ja palkkiota koskevat säännökset, jotka sisällöltään vastaisivat nykyisessä poliisilaissa ja -asetuksessa olevia korvausvelvollisuutta ja vahingon selvittämistä koskevia säännöksiä.

Luvun 1 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että valtion varoista korvataan sellaiset henkilö- ja esinevahingot, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä. Pykälän 2 momentin mukaan kysymyksessä olevan luvun säännökset eivät rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain tai muun lain nojalla.

Luvun 4 §:ään otettaisiin selkeytettyinä myös voimassa olevan lain 47 §:ssä olevat avustustyöhön osallistuneelle esinevahingosta maksettavaa korvausta ja työhön käytetyn ajan mukaan laskettua palkkiota koskevat säännökset. Poliisin avustustyöhön osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturman korvaamisesta säädetään. Luvun 6 §:ssä säädettäisiin vahingon selvittämisestä tavalla, joka pitkälti vastaisi nykyisen lain 49 §:n ja poliisiasetuksen 14 §:n 3 momentin säännöksiä.

Luvun 7 §:n mukaan henkilö- ja esinevahingon korvaamisesta ja palkkion suorittamisesta päättäisi se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu. Kun kysymys on korvauksesta, joka valtion varoista maksetaan avustustyöhön osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta, asian käsittelee Valtiokonttori.

Erinäiset säännökset

Uuden poliisilain 9 luvussa olisi säännöksiä, jotka sisällöltään vastaavat nykyisen lain 5 luvun säännöksiä. Useat niistä koskevat suhteellisen merkittäviä kysymyksiä, joita ovat esimerkiksi virka-avun antaminen ja saaminen (ehdotetut 1 ja 2 §), yleinen avustamisvelvollisuus ihmisten löytämiseksi, pelastamiseksi ja auttamiseksi sekä huomattavan omaisuusvahingon tai ympäristöhaitan torjumiseksi, vapaaehtoistoiminta, poliisin teettämisoikeus, eräät rangaistussäännökset, liikkumis- ja oleskelurajoitusten määrääminen ja kansainvälinen yhteistoiminta (3—9 §). Luvun lopussa olisi asetuksenantovaltuutta koskeva 10 §, jonka mukaan tietyistä asioista voitaisiin nykyiseen tapaan säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella tai sisäasiainministeriön asetuksella.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Poliisilain ja siihen liittyvien lakien uudistamista koskevalla esityksellä ei ole merkittäviä viranomaisorganisaatioihin liittyviä taloudellisia vaikutuksia. Uusia viranomaisia ei ehdoteta perustettavaksi.

Valtiontaloudellisia vaikutuksia aiheutuu viranomaisten tietojärjestelmien sekä manuaalisten lomakkeiden päivityksistä.

Uuden poliisilain 2 luvun 10 §:n 3 momentissa säädettäisiin poliisimiehen mahdollisuudesta suojella henkilöä tai vartioida paikkaa rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Henkilön suojelu toteutetaan esimerkiksi sijoittamalla hänet tiettyyn suojelutoimenpiteitä varten varattuun paikkaan. Tilastotietoja tällaisten tapausten määristä ja niistä aiheutuvista kustannuksista ei ole. Kysymys saattaa vuositasolla olla enimmillään joistakin kymmenistä tuhansista euroista.

4.2 Viranomaisten toimintaan kohdistuvat vaikutukset

Viranomaisten keskinäisiin suhteisiin esityksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia. Tämä koskee niin niiden keskinäisiä tehtäviä kuin toimivaltasuhteitakin.

Eräitä muutoksia viranomaisten keskinäisiin suhteisiin aiheutuisi salaisia tiedonhankintakeinoja koskevasta uuden poliisilain 5 luvusta sekä siihen myös toiminnallisesti liittyvästä salaisia pakkokeinoja koskevasta pakkokeinolain 10 luvusta. Esimerkiksi tuomioistuin osallistuisi peitetoiminnan käyttämistä koskevaan päätöksentekoon. Eräiden muidenkin toimenpiteiden osalta tuomioistuinten ratkaisutoimivalta kasvaisi.

Mitä tulee viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin, niiden käsiteltäväksi ja toimivaltuuksien piiriin tulisi uusia asioita. Huomattavassa määrin kysymys olisi kuitenkin ainoastaan tehtävien ja toimivaltuuksien nykyistä tarkemmasta ja kattavammasta määrittelystä. Menettelytapoja koskevalla sääntelyllä pyrittäisiin edistämään oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Sinällään tehtävät, toimivaltuudet ja menettelytavat eivät ole aina selkeästi erotettavissa toisistaan.

Esityksen ehdotuksilla voi olettaa olevan vaikutuksia viranomaisten, erityisesti poliisiviranomaisen työmääriin. Näitä vaikutuksia ja ennen kaikkea sitä, missä määrin viranomaiset kykenevät hoitamaan tehtäviä nykyisillä voimavaroilla, on kuitenkin vaikeaa arvioida. Henkilöstön määrästä joka tapauksessa riippuu, miten tehokkaasti ehdotettavista laeista johtuvat tehtävät kyetään suorittamaan.

Esityksen ehdotuksista aiheutuu viranomaisten tietojärjestelmien päivitystarpeita. Jos esityksestä aiheutuvat muutokset toteutetaan osana jo käynnissä olevaa viranomaistietojärjestelmä (VITJA) -hanketta, tämä esitys ei aiheuta merkittäviä taloudellisia vaikutuksia tietojärjestelmäpäivitysten osalta. Joka tapauksessa tietojärjestelmien päivityksistä aiheutuvat taloudelliset vaikutukset eivät ole vielä arvioitavissa.

Nyt kysymyksessä olevan uudistuksen laajuus huomioon ottaen on selvää, että esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädäntöä soveltavat virkamiehet tarvitsevat koko henkilökunnan kattavaa koulutusta uuden lainsäädännön käyttöön ottamisen yhteydessä. Koulutus käsittää myös tietojärjestelmäkoulutuksen, joka aiheutuu lakien kokonaisuudistuksen takia tehdyistä mittavista tietojärjestelmäpäivityksistä.

4.3 Sukupuolivaikutukset

Tässä esityksessä ehdotettava lainsäädäntö pääosin koskee yhtäältä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä, useimmiten sillä tavoin, että poliisi konkreettisesti puuttuu häiritsevästi tai uhkaavasti toimivan henkilön menettelyyn, esimerkiksi poistamalla tämän asunnosta tai muusta paikasta taikka ottamalla hänet kiinni, suorittamalla hänelle turvallisuustarkastuksen ja laittamalla hänet säilöön. Toisaalta poliisi käyttää pakkokeinon tyyppisiä tai salaisen tiedonhankinnan piiriin kuuluvia toimenpiteitä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka uhkaavan tai tekeillä olevan rikoksen aiheuttaman vaaran torjumiseksi. Poliisilakiehdotuksen 6 luvussa säänneltäväksi ehdotettu poliisitutkinta puolestaan muistuttaa rikoksen esitutkintaa myös siinä suhteessa, että yksityishenkilö poliisin kutsusta on velvollinen saapumaan poliisitutkintaan ja olemaan kuulusteltavana.

Edellisessä kappaleessa selostettujen poliisitoimenpiteiden osalta on todettava, että häiriötä aiheuttaneelle, uhkaavasti toimineelle tai rikosta suunnittelevalle tai toteuttavalle henkilölle, joissakin tapauksissa myös muille, haittaa aiheuttavien poliisitoimien käyttäminen (esimerkiksi henkilön poistaminen paikalta tai kiinniottaminen taikka nouto sekä velvollisuus olla poliisitutkinnassa) ratkeavat muiden seikkojen kuin kohteena olevan henkilön sukupuolen perusteella. Näistä lähtökohdista mahdollisuudet tällöin kysymykseen tulevalla lainsäädännöllä vaikuttaa esimerkiksi sukupuolen tasa-arvoa edistävästi ovat rajatut. Esimerkiksi niin sanotut kotihälytystilanteet tapauksissa, joissa joku käyttäytyy häiritsevästi, loukkaavasti tai uhkaillen, ja niissä toteutetut poliisitoimenpiteet tähtäävät suojaamista tarvitsevan henkilön, usein lähipiiriin kuuluvan tai naapurin, oikeuksien ja turvallisuuden varmistamiseen. Käytännössä suojattava henkilö useimmiten

on naispuolinen, mutta poliisin on puututtava asiaan häiritsijän ja häirityn sukupuolesta riippumatta.

Uudistettavana oleva lainsäädäntö on nykyisin kirjoitettu täysin sukupuolineutraaliin muotoon. Sinällään tässä yhteydessä kuten lainsäädännön kehittämisen yhteydessä yleensäkin voidaan todeta se, että sukupuolinäkökohtiin ei välttämättä tarvitse kiinnittää huomiota pykälissä, vaan tulkintaohjeita voidaan antaa tarpeen mukaan yksityiskohtaisissa perusteluissa. Nykyisten poliisilain pykälien perusteluissa ei nyt tarkoitettuja tulkintaohjeita juurikaan anneta.

Tämän esityksen taustalla olevassa esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnössä on selostettu eräitä rikosasioiden käsittelyä koskevia sukupuoleen liittyviä tilastollisia jakautumia. Koska poliisilaissa säädetyillä poliisin toimenpiteillä useimmiten tähdätään rikoksen estämiseen tai keskeyttämiseen, kyseiset näkökohdat pätevät myös näihin.

Poliisin tehtävien hoitoa ja tärkeysjärjestystä koskevassa poliisilain 1 luvun 6 §:n 1 momentissa säädettäisiin poliisin velvollisuudesta toimia yhdenvertaista kohtelua edistäen. Pykälän perustelujen mukaan ketään ei saisi asettaa ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan esimerkiksi sukupuolen perusteella.

Poliisilain 2 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan poliisimies voisi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa mainitun pykälän 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Vaikka tällaisen toimivaltuuden katsotaan olevan jo nykyisin, siitä selvyyden ja asian korostamisen vuoksi säädettäisiin laissa. Kysymys voisi olla esimerkiksi riitaiseen avioeroon liittyvien väkivaltaisuuksien estämisestä.

Poliisilain 2 luvun 13 §:n 2 momentin mukaan turvallisuustarkastuksessa olisi noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta. Säännöstä sovellettaessa olisi otettava huomioon samat näkökohdat kuin pakkokeinolaissa säännellyssä henkilöön kohdistuvassa etsinnässä. Tähän esitykseen liittyvän esitutkintalain 8 luvun 32 §:n 1 momentin mukaan henkilöntarkastusta ei saisi toimittaa tutkittavan kanssa eri sukupuolta oleva muu kuin terveydenhuollon ammattihenkilö, jos tarkastettavan kehoa kosketaan käsin tai hänen ruumiilliseen koskemattomuuteensa puututaan muulla vastaavalla tavalla.

Poliisin tiloissa suoritettavaa turvatarkastusta koskevan 3 luvun 2 §:n 2 momentissa säädettäisiin, että turvatarkastukseen liittyvän henkilöntarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettavan.

4.4 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Esityksen ehdotuksilla edistetään oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Poliisin toimivaltuuksien käytössä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (perustuslain 7 §), yksityiselämän, kotirauhan ja luottamuksellisen viestin suojaa (10 §) sekä omaisuuden suojaa (15 §). Kaikessa viranomaistoiminnassa on otettava huomioon yhdenvertaisuuden periaate ja syrjinnän kielto (6 §). Perustuslain 21 §:n nojalla huomiota on kiinnitettävä myös oikeusturvakysymyksiin. Tämän jakson lisäksi perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä käsitellään jäljempänä suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskevassa jaksossa.

Perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisessa merkittävä asema on lainsäädännössä kirjatuilla periaatteilla. Poliisilain 1 luvussa poliisitoimintaa ohjaavat periaatteet säädettäisiin nykyistä tarkemmin ja kattavammin. Luvun 2 §:n mukaan poliisin olisi kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista. Uusien periaatteiden lisäksi jo nykyisessä lainsäädännössä olevat ja uusiin lakeihin siirrettäväksi ehdotettavat periaatteet (esimerkiksi suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate) suojaavat perus- ja ihmisoikeuksia. Sama koskee luvun 6 §:n 1 momentin säännöstä siitä, että poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen.

Perus- ja ihmisoikeuksia vahvistavaa vaikutusta on myös sillä, että viranomaistoimivaltuuksien käyttämisestä säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Samaan suuntaan vaikut-

taisi se, että lakiin nostettaisiin lukuisia nykyisin asetuksissa olevia, yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita koskevia säännöksiä.

Rikoksentorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta on sillä, että poliisi ja muut turvallisuusviranomaiset voivat tehokkaasti estää ja paljastaa rikoksia. Samaan vaikutukseen päästään toimivaltuuksilla, joilla voidaan estää vahingollista tai häiritsevää käyttäytymistä tai puuttua sellaiseen käyttäytymiseen sen jo käynnissä ollessa. Rikoksentorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta voi olettaa olevan sillä, että viranomaisten toimivaltuuksia ehdotetaan tässä esityksessä täsmennettäviksi ja joiltakin osin täydennettäviksi, oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien suojan asettamat vaatimukset kuitenkin huomioon ottaen.

5 Asian valmistelu

Yleisperustelujen johdantojaksossa on jo mainittu oikeustieteen lisensiaatti, varatuomari Klaus Helmisen sisäasiainministeriön toimeksiannosta tekemä vuonna 2006 valmistunut selvitys.

Oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö asettivat 12 päivänä maaliskuuta 2007 toimikunnan valmistelemaan ehdotusta esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistukseksi (esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta). Toimikunta luovutti mietintönsä 20 päivänä toukokuuta 2009 (oikeusministeriön komiteanmietintö 2009:2), johon on liitetty 7 eriävää mielipidettä tai lausumaa.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö oli laajalla lausuntokierroksella, josta on laadittu lausuntotiivistelmä (sisäasiainministeriön julkaisu 34/2009) ja jolla lausunnon antoivat 57 tahoa. Lausunnoissa puollettiin yleisesti kysymyksessä olevien kolmen lain kokonaisuudistusta. Monissa lausunnoissa esitettiin kuitenkin useita huomautuksia useista lakiehdotusten yksityiskohdista. Lausunnonantajien näkemykset ilmenevät tarkemmin tiivistelmästä.

Lausuntokierroksen jälkeen oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö asettivat 30 päivänä syyskuuta 2009 ohjausryhmän, jonka tehtäväksi annettiin sovittaa yhteen hallituksen esityksen muotoon laadittavat ehdotukset esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnön ja sen eriävien mielipiteiden sekä mietinnöstä annettujen lausuntojen pohjalta.

Poliisilainsäädännön jatkovalmistelua varten sisäasiainministeriö on 12.10.2009 asettanut säädösvalmisteluhankkeen. Jatkovalmisteluun ovat osallistuneet myös puolustusministeriön ja valtiovarainministeriön edustajat näiden ministeriöiden toimialaan kuuluvissa kysymyksissä sekä sisäasiainministeriössä rajavartiolaitoksen esikunnan edustaja rajavartiolainsäädäntöön tehtävien muutosten osalta.

Esitykseen ei ole otettu mukaan eräitä sellaisia esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan ehdotuksia, joista saatiin runsaasti ristiriitaista palautetta. Tämä koskee esimerkiksi ehdotusta, jonka mukaan lähdesuoja olisi voitu murtaa esitutkinnassa tiukoin edellytyksin, jos tiedon alkuperäinen antaja on todennäköisesti syyllistynyt salassapitorikokseen. Uuteen poliisilakiin ei myöskään ehdoteta otettavaksi toimikunnan mietinnön mukaisia, lähtökohtaisesti ankaralle vastuulle rakentuvia vahingonkorvaussäännöksiä. Lähivuosina on tarkoitus toteuttaa julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevan lainsäädännön uudistus, jonka yhteydessä on tarkoituksenmukaista tarkastella myös poliisilain mukaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyviä korvauskysymyksiä.

6 Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnalle annetaan erikseen esitys uudeksi esitutkintalaiksi ja pakkokeinolaiksi sekä niihin liittyvien lakien muuttamiseksi. Mainittu esitys ja tämä esitys on laadittu niin, että ne periaatteessa voidaan käsitellä ja niissä ehdotetut lait saattaa voimaan toisistaan riippumatta. Lakiehdotusten eduskuntakäsittelyssä on kuitenkin huomattava, että salaisia pakkokeinoja koskeva pakkokeinolakiehdotuksen 10 luku ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva poliisilakiehdotuksen 5 luku sisällöltään liittyvät läheisesti toisiinsa. Poliisilakiehdotuksen 6 luvun poliisitutkintaa koskevilla säännösehdotuksilla on liittymäkohtia esitutkintalain eräisiin säännöksiin. Ehdotetun poliisilain 2 luvun yleisiä toimivaltuuk-

sia, esimerkiksi kiinniottamista ja etsintää, koskevia säännöksiä on puolestaan tarkasteltava vastaavien pakkokeinolakiehdotuksen säännösten valossa.

Eduskunnassa on vireillä hallituksen esitys laiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta (/). Mainitun esityksen 11 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi salaisilla tiedonhankintakeinoilla saatujen ylimääräisten tietojen käsittelystä. Ylimääräistä tietoa koskeva sääntely tulee toteuttaa tässä esityksessä ja tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain mukaisesti.

Eduskunnassa on myös vireillä hallituksen esitys laiksi ampuma-aselain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta sekä kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen ampuma-aseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden laittoman valmistuksen ja kaupan torjumista koskevan lisäpöytäkirjan hyväksymisestä ja laiksi lisäpöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 106/2009 vp). Mainitun esityksen liitelaiksi sisällytetyn poliisilain tietojensaantia koskevaa 35 §:ää ja 36 §:n 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi. Kyseisiä säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi myös tässä esityksessä ehdotettavassa poliisilaissa (4 luvun 2 ja 3 §). Tämä tulisi huomioida eduskuntakäsittelyssä.

Eduskunnassa on lisäksi vireillä hallituksen esitys Eduskunnalle kuluttajaturvallisuuslaiksi ja laiksi rikoslain 44 luvun 1 §:n muuttamisesta (HE 99/2010 vp), hallituksen esitys Eduskunnalle kilpailulaiksi (HE 88/2010 vp) sekä hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 17/2010 vp). Hallituksen esityksissä on viitattu voimassa olevan poliisilain virka-apua koskevaan säännökseen seuraavasti: kuluttajaturvallisuuslakiesityksen 7 luvun 46 § (99/2010 vp), kilpailulakiesityksen 37 § (HE 88/2010 vp) ja valvontarangaistuslakiesityksen 35 § (HE 17/2010 vp). Esitykset tulisi huomioida käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen eduskuntakäsittelyssä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Poliisilaki

1 luku **Yleiset säännökset**

1 §. *Poliisin tehtävät*. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Momentin toisen virkkeen mukaan poliisi toimisi turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtisi tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Momentti perustuisi osittain voimassa olevan poliisilain 1 §:ään. Ensimmäisen virkkeessä mainittu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikoksiin liittyvät toimenpiteet sisältyisivät oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen. Tämä liittyy siihen, että turvaamista voidaan pitää yläkäsitteenä, johon ainakin valtaosa poliisin tarkemmin määritellyistä tehtävistä liittyy.

Lisäksi momentin ensimmäisessä virkkeessä mainittaisiin rikosten paljastaminen. Voimassa olevassa pykälässä sitä ei erikseen mainita, vaikka poliisilain 3 luvun tiedonhankintaa koskevien säännösten mukaan luvussa mainittujen keinojen käyttäminen tulee laajasti kysymykseen myös rikoksen paljastamistarkoituksessa. Sama koskisi ehdotettavan lain 5 lukua. Toisinaan on esiintynyt epäselvyyttä siitä, mitä rikoksen paljastamisella poliisilaissa tarkoitetaan ja miten se eroaa rikoksen selvittämisestä.

Rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joihin ryhdytään sen jälkeen, kun uuden esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu esitutkintakynnys on ylittynyt. Momentin mukaan esitutkintaviranomaisen olisi toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan aloittamiskynnystä on käsitelty tarkemmin mainitun säännöksen perusteluissa. Rikoksen paljastaminen määritettäisiin ehdotetun poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentissa. Vihjetietojen, rikosanalyysin tai muun vastaavan syyn vuoksi saattaa olla mahdollista, että rikos on jo tehty, mutta konkreettista perustetta esitutkinnan aloittamiselle ei vielä ole. Rikoksen paljastamisessa on kysymys poliisin toimenpiteistä, joilla pyritään paljastamaan jo tehdyn tai vielä tekeillä tai suunnitteilla olevan rikoksen välittömästi relevantteja seikkoja (erityisesti tekijä, tekoaika ja -paikka ja rikostunnusmerkistöön kuuluvat elementit) esitutkinnan aloittamisen perustaksi. Koska paljastamisen yhteydessä rikoksen tulee olla jo tehty tai ainakin tekeillä, se eroaa rikoksen estämisestä, jolla puututaan rikokseen jo ennen sen tekemistä.

Tässä yhteydessä on rikosten syyteharkintaan saattamiseen liittyen syytä korostaa 6 §:n 1 momenttiin ehdotettavaa velvoitetta toimia puolueettomasti. Syyteharkintaan saattaminen ei ole rikostorjuntaan liittyvä itsetarkoitus, vaan tulos esitutkinnasta, jossa tämän lain, esitutkintalain ja pakkokeinolain periaatteita noudattaen on päädytty mahdolliseen syytteen nostamiseen johtavaan rikosepäilyyn.

Pykälän 1 momentin toista virkettä muutettaisiin voimassa olevaan säännökseen verrattuna siten, että yhteistyö yhteisöjen ja asukkaiden kanssa käsittäisi muunkin kuin alueellisen yhteistyön. Voimassa olevan lain rajaus ei vastaa käytännön toimintatapoja ja -tarpeita. Momentin toisessa virkkeessä säädettäisiin myös poliisin tehtäviin kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä, joka on korostunut poliisilain säätämisen jälkeen. Poliisin kansainvälinen tehtäväpiiri määräytyy niin tällaista yhteistyötä koskevan lainsäädännön kuin kansainvälisten velvoitteiden kautta.

Poliisin tehtävänä, myös nykyisen lain mukaan, on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen. Yleinen järjestys ja turvallisuus on ollut pitkään poliisin tehtävänkuvauksen keskeisin käsite. Sen sisältö on laaja ja osaksi jäsentymätön. Käsitteen alaan kuuluisi ainakin kaikki sellainen poliisitoi-

minta, jonka tarkoituksena on luoda ja ylläpitää turvallista elin- ja toimintaympäristöä yhteiskunnan jäsenille, torjua ja estää ennakolta oikeudenloukkauksia ja häiriöitä sekä poistaa tapahtuneet häiriöt ja selvittää tapahtuneet oikeudenloukkaukset. Käsitteen kieliopillinen asu voi antaa vaikutelman, että määre ”yleinen” liittyisi myös sanaan ”turvallisuus”. Edellä mainitulla ei tässä yhteydessä kuitenkaan tarkoiteta vain sitä, vaan poliisin velvollisuutena on vakiintuneen käsityksen mukaan suojella myös yksittäisten henkilöiden turvallisuutta sekä turvallisuutta yksityisissä paikoissa.

Poliisi joutuu myös yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamisen lisäksi kohdentamaan tiettyihin erityisiin henkilöihin ja henkilöryhmiin tavanomaisesta poikkeavia henkilösuojaustoimenpiteitä. Niihin voidaan katsoa kuuluvan yksittäisten henkilöiden turvallisuuden alaan. Erityisiä henkilöitä ja henkilöryhmiä ovat muun muassa todistajat, joiden suojeleminen voi olla onnistuneen rikosprosessin läpiviemisen välttämätön edellytys. Erityistä suojelua tarvitsevia henkilöryhmiä voivat olla myös viranomaiset, kuten poliisit ja syyttäjät, valtiovieraat ja valtionpäämiehet ja lähestymiskiellon piirissä olevat ja heidän lähipiiriinsä kuuluvat henkilöt.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi suorittaisi lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetyt tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Momentin ensimmäisessä virkkeessä mainittaisiin erikseen tärkeän osan poliisitoimintaa muodostavat lupa-hallintoasiat. Lupahallintoasioita on säädetty poliisin tehtäviksi lähinnä silloin, kun yleinen järjestys ja turvallisuus sitä edellyttävät. Esimerkkinä mainittakoon ampuma-aseluvat, passit, järjestyksenvalvojaksi ja vartijaksi hyväksyminen. Myös turvallisuusselvityksen laatiminen on säädetty poliisin tehtäväksi.

Momentin toisessa virkkeessä ehdotettavasta kadonneen etsinnästä säädetään nykyisin poliisiasetuksen 14 §:n 1 momentissa, mitä ei voida pitää säädöstasollisesti asianmukaisena, kun otetaan huomioon asian merkitys ja se, että tässä laissa säädettäisiin toimivaltuuksista, jotka liittyvät kadonneisiin tai onnettomuuden uhriksi joutuneisiin henkilöihin. Tämä tehtävä kytkeytyisi henkilöön liittyvään sisäänpääsy- ja etsintäoikeuteen, josta säädettäisiin 2 luvun 6 §:ssä. Mainitussa pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa olisi kysymys tilanteista, joissa on perusteltua syytä olettaa henkilölle aiheutuvan vaaraa tai hänen olemistaan välittömän avun tarpeessa. Kuten pykälän perusteluissa todetaan, henkilön joutuminen tietymättömiin saattaa johtua hänen omasta tahdostaan. Henkilön tullessa ilmoitetuksi kadonneeksi katoamisen syy ei ole yleensä tiedossa tai pääteltävissä, joten momentin mukaisiin tarpeellisiin toimenpiteisiin olisi joka tapauksessa ryhdyttävä. Momenttiin liittyisi myös 6 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohta, jonka mukaan poliisin olisi toimitettava poliisitutkinta tarpeellisessa laajuudessa ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä kadonneen henkilön löytämiseksi.

Pykälän 3 momentissa erikseen viitattaisiin poliisille keskeiseen rikostorjuntaan liittyviin keskeisiin lakeihin eli esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin.

Ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä (esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös 18.12.2003, dnro 1634/4/01) on korostettu sitä, että poliisilain 1 § ei ole toimivaltasäännös. Se ei siis perusta poliisille toimivaltaa ryhtyä minkä tyyppisiin toimiin tahansa kysymyksessä olevien tehtävien suorittamiseksi, eikä poliisi siis voi pelkästään tämän pykälän perusteella puuttua ihmisen lailla suojattuihin oikeuksiin. Silloin kun poliisi puuttuu henkilön oikeuspiiriin, tulee toimivallan aina perustua nimenomaiseen säännökseen. Tämä olisi otettava huomioon myös ehdotettavan pykälän tulkinnassa.

Toisaalta on otettava huomioon perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Mainittu pykälä asettaa myös poliisille velvollisuuden käyttää tehtäväpiiriinsä kuuluvia toimivaltuuksia. Tätä näkökulmaa korostetaan myös EIT:n ratkaisukäytännössä. Esimerkiksi ratkaisussa Kontrova v. Slovakia 31.5.2007 on kysymys viranomaisten positiivisesta velvollisuudesta ryhtyä ehkäiseviin käytännöllisiin toimenpi-

teisiin suojellakseen yksilöä, jonka henki on vaarassa toisen yksilön rikollisen toiminnan vuoksi. Valtuuksien puitteissa on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotka järkevästi ajatellen ovat omiaan torjumaan sellaista vaaraa. Poliisin velvollisuuteen turvata perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvaamisen tapaan on puututtu myös esimerkiksi ratkaisuissa Surugiu v. Romania 20.4.2004, Ouranio Toxo ym. v. Kreikka 20.10.2005 ja Babylonova v. Slovakia 20.6.2006.

2 §. *Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.* Pykälän mukaan poliisin olisi kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Pykälän edustama periaate olisi poliisilainsäädännössä uusi. Vastaavanlainen säännös on otettu rajavartiolain 11 §:ään rajavartiolaitoksen tehtävissä noudatettavien periaatteiden yhteensovittamisesta. Pykälä koskisi muotoilunsa perusteella kaikkea poliisitoimintaa eikä vain poliisilaista ja muista laeista tulevien periaatteiden yhteensovittamista. Se koskisi näin ollen myös esimerkiksi esitutkintaa, koska uudessa esitutkintalaissa ei erikseen säädettäisi perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.

3 §. *Suhteellisuusperiaate.* Pykälässä täsmennettäisiin suhteellisuusperiaatetta siitä, mikä se on voimassa olevan lain 2 §:n 2 momentin toisen virkkeen mukaan. Poliisin toimenpiteiden olisi oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Nykyisen lain mukainen ”perusteltavuus” muuttuisi ”puolustettavuudeksi”, mikä vastaisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin ehdotettavia suhteellisuusperiaatetta koskevia säännöksiä. Muihin lakeihin ehdotettavien muutosten kanssa johdonmukaista olisi myös tavoiteltavan päämäärän ottaminen pykälään, vaikka se osittain liittyy tehtävän tärkeyteen, sekä henkilöön liittyvien seikkojen huomioon ottaminen. Ikä korostuu erityisesti nuorten henkilöiden kohdalla. Toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä tarkoitettaisiin henkilöä, jonka oikeuspiiriin poliisimies toimenpiteellään rajoittavasti puuttuu. Tässä yhteydessä on syytä korostaa sitä, että suhteellisuusperiaatteen soveltaminen voi myös johtaa toimenpiteestä luopumiseen. Pykälään otettavista uusista arviointiperusteista tehtävän vaarallisuus liittyisi erityisesti vastustamiseen, jota tehtävän suorittamisessa kohdataan tai mahdollisesti tullaan kohtaamaan. Tällä perusteella olisi siis liityntä 2 luvun 17 §:ssä säädettävään voimakeinojen käyttöön. Joissakin tilanteissa saatetaan jo perustellusti ennakoida, että toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytyminen voi vaarantaa poliisin työturvallisuuden, mikä voidaan sitten ottaa huomioon käytettävän keinon valinnassa. Toisaalta vaarallisuus ei välttämättä liity henkilön käyttäytymiseen, vaan voi koskea toimenpiteen suorittamisolosuhteita muutenkin. Poliisimies voi tehtävää suorittaessaan joutua vaaratilanteeseen, jossa voidaan käyttää toimivaltuuksia, joita sellaisen tehtävän suorittamisessa ei normaalisti käytettäisi.

Myös pykälässä mainittu henkilön käyttäytyminen voisi liittyä poliisin työturvallisuuteen. Mutta kysymys ei olisi pelkästään käyttäytymiseen liittyvästä vaaran aiheuttamisesta, vaan henkilön käyttäytymisestä muutenkin. Huomioon voisivat tulla otetuiksi esimerkiksi näkökohdat, jotka liittyvät siihen, miten henkilö noudattaa poliisimiehen antamia käskyjä tai kehotuksia tai miten yhteistyökykyisesti hän suhtautuu laista johdettavissa oleviin velvollisuuksiinsa. Esimerkiksi pelkkä henkilön yhteistyöhaluttomuus ja kielteinen suhtautuminen poliisiin eivät sinällään saa olla säilöönoton tosiasiallisena syynä henkilön tunnistamisen yhteydessä (eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös 30.12.1992, dnro 1063/4/91).

4 §. *Vähimmän haitan periaate.* Pykälän mukaan poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saisi puuttua enempää eikä kenellekään saisi aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Pykälä perustuisi voimassa olevan lain 2 §:n 2 momentin ensimmäiseen virkkeeseen, mutta sitä täydennettäisiin vastaa-

maan rajavartiolain 7 §:n ensimmäistä virkettä.

5 §. *Tarkoitussidonnaisuuden periaate*. Pykälässä säädettäisiin voimassa olevaan lakiin verrattuna uudesta periaatteesta, jonka mukaan poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen.

Periaate liittyisi siihen jo 1 §:n perusteluissa todettuun seikkaan, että poliisin toimivallan tulee aina perustua nimenomaiseen säännökseen. Puututtaessa yksilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin säännöksen tulee olla laissa. Tarkoitussidonnaisuuden periaate koskisi kaikkea poliisitoimintaa, myös toimivaltuuksien käyttämistä esitutkinnassa ja pakkokeinojen hyödyntämisen yhteydessä.

6 §. *Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys.* Pykälän 1 momentissa todettaisiin ensinnäkin, että poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Voimassa olevaan säännökseen verrattuna uutta olisi yhdenvertaisen kohtelun edistämisen mainitseminen. Yhdenvertaisuus kytkeytyisi perustuslain 6 §:ään. Poliisin tulee tehtävissään toimia niin, ettei ketään aseteta ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Momenttiin otettaisiin lisäksi voimassa olevan lain 2 §:n 3 momentin ensimmäinen virke, jonka mukaan poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Virke sopii poliisin tehtävien hoitoa koskevaan säännökseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin voimassa olevan lain 3 §:ää pääasiallisesti vastaavasti, että poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen. Pykälän ensimmäisestä virkkeestä poistettaisiin tarpeettomana sana ”mahdollisimman”.

Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että pykälä ei edelleenkään oikeuttaisi jättämään poliisille kuuluvia tehtäviä kokonaan hoitamatta, vaan ainoastaan asettamaan ne tarvittaessa tärkeysjärjestykseen. Poliisimies voi jättää suorittamatta hänelle kuuluvan tehtävän tai lopettaa sen suorittamisen kesken vain, jos on siihen erikseen oikeuttava säännös. Esimerkiksi 1 luvun 9 §:n 1 momentissa säädettäisiin toimenpiteestä luopumisen edellytyksistä. Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä ja lopettamisesta säädettäisiin puolestaan esitutkintalain 3 luvun 9 §:ssä.

7 §. *Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen.* Pykälässä säädettäisiin toimenpiteen perusteen ilmoittamisesta voimassa olevan lain 4 §:ää vastaavalla tavalla. Pykälän 1 momentin jälkimmäinen ”tai” korvattaisiin sanalla ”ja”. Pykälän 2 momentin alussa olevalla ilmaisulla ”jollei laissa toisin säädetä” korvattaisiin voimassa olevan säännöksen ilmaisu ”jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä”. Muutos ei olisi asiallinen, sillä pyrittäisiin vain yksinkertaistamaan ilmaisua. Ilmoittamatta jättämisestä tai ilmoittamisesta olisi kysymyksessä olevan pykälän syrjäyttäviä säännöksiä esimerkiksi salaista tiedonhankintaa koskevassa 5 luvussa sekä tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavissa esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa.

8 §. *Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uuden pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehen olisi tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta. Poliisin olisi huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä (2 momentti). Pykälä perustuisi osittain poliisiasetuksen 17 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan virkamerkki on tarvittaessa tai vaadittaessa esitettävä, kun se virkatehtävää vaarantamatta on mahdollista.

Yleensä poliisimiehen ei olisi tarpeen ilmaista virka-asemaansa. Velvollisuus voisi liittyä esimerkiksi tapauksiin, joissa poliisimies ei käytä virkapukua tai joissa hän pyrkii huoneistoon tai rakennukseen niin, että toimenpiteen kohteena oleva henkilö ei näe häntä. Poliisimiehen aseman ilmaisemiseen riittäisi se, että poliisimies suullisesti ilmoittaa asemansa. Ilmaiseminen voitaisiin ilman pyyntöäkin toteuttaa virkamerkin esittämisellä. Pyynnöstä virkamerkki olisi aina esitettä-

vä, jos se olisi toimenpiteen suorittamista vaarantamatta mahdollista. Erityisesti toimenpiteen suorittaminen saattaa vaarantua salaisessa tiedonhankinnassa.

Jos poliisin tehtävän suorittamisen yhteydessä aiheutuu jollekin henkilö- tai esinevahinkoja, asiaa olisi joka tapauksessa selvitettävä niin, että 8 luvun 6 §:n menettelyvelvoitteet toteutuvat. Tässä yhteydessä selvitettäviksi voisivat tulla myös poliisimiehen yksilöintitiedot.

Kuten yleisperusteluissa todetaan, virkatoimen suorittaneen poliisin yksilöintitietojen (lähinnä nimi ja virka-asema) selvittäminen liittyy erityisesti virkatointen lainmukaisuuden selvittämismahdollisuuksiin. Pykälän 2 momentissa ei säädettäisi tarkemmin siitä, miten poliisimiehen yksilöitävissä olemisesta tulisi käytännössä huolehtia. Lain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan siitä, kuten myös poliisimiehen aseman ilmaisemisesta, voitaisiin säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella. Poliisimiesten yksilöitävyyttä voidaan edistää esimerkiksi virka-asuissa käytettävillä nimilapuilla tai numeroilla sekä ennen kaikkea partiointitehtävien ja virkatehtävien tarkalla kirjaamisella.

9 §. *Toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen.* Pykälän 1 ja 2 momentti vastaisivat asiallisesti voimassa olevan lain 5 §:n 2 ja 3 momenttia. Muutokset olisivat kirjoitusteknisiä. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien vuoksi, että oikeus saada tieto on vain pyynnöstä. Pykälän 3 momenttiin otettava viittaussäännös korvaisi nykyisen pykälän 1 momentin. Salaiseen tiedonhankintaan liittyvästä toimenpiteen siirtämisestä säädettäisiin 5 luvun 46 §:n 1 momentissa.

10 §. *Virkapuku.* Pykälässä säädettäisiin virkapuvusta voimassa olevan lain 6 a §:ää pääosin vastaavalla tavalla. Pykälän ensimmäisen momentin lause ”jollei virkatehtävän laatu tai luonne muuta edellytä” muutettaisiin muotoon ”kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää”. Virkapuvun käyttämisestä virkatehtävän laadun tai luonteen perusteella voitaisiin 9 luvun 10 §:n 2 momentin 11 kohdan mukaan säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella.

11 §. *Poliisimiehen käskyvalta.* Pykälään siirrettäisiin säännös, joka on voimassa olevan lain 26 §:ssä. Säännös luonteensa vuoksi sopii paremmin yleisiä säännöksiä sisältävään lukuun. Käskyvallan käyttäminen edellyttäisi, kuten nykyisinkin, että poliisimiehellä on muun säännöksen perusteella toimivalta kyseisen tehtävän suorittamiseen.

12 §. *Poliisimies*. Pykälä vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 6 §:ää. Tarkasteltavana olevan lain 9 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarkemmin säätää virkamiehistä, jotka ovat poliisimiehiä. Poliisimiehistä säädetään nykyisin voimassa olevan poliisiasetuksen 1 §:ssä.

2 luku Yleiset toimivaltuudet

1 §. *Henkilöllisyyden selvittäminen.* Pykälässä säädettäisiin henkilöllisyyden selvittämisestä pääosin voimassa olevan lain 10 §:ää vastaavalla tavalla. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, johon sisällytettäisiin nykyinen käytäntö henkilöllisyyden selvittämisestä henkilötuntomerkkien perusteella. Voimassa olevan pykälän 2 momentti siirrettäisiin 3 momentiksi, ja sen neljänneksi ja viidenneksi sanaksi lisättäisiin selvyyden vuoksi sanat ”henkilöllisyyden selvittämiseksi”.

Pykälän uudessa 2 momentissa säädettäisiin poliisimiehen oikeudesta selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella, jos henkilöllisyyttä ei muutoin voida selvittää. Momentissa säädettäisiin varsin rutiininluontoiseen poliisitoimintaan liittyvästä toimenpiteestä. Jos poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneella henkilöllä ei ole henkilöllisyyttä varmentavaa asiakirjaa mukanaan eikä henkilöllisyyttä voida muutoin luotettavasti selvittää, poliisi voi käytössään olevia henkilörekistereitä apunaan käyttäen selvittää henkilöllisyyden esimerkiksi vertaamalla henkilön tatuointeja tai arpia taikka muita erityistuntomerkkejä poliisin henkilörekisteriin talletettuihin tietoihin.

Ensisijaisesti henkilöllisyys tulisi selvittää konkreettisen tehtävän suorittamispaikalla ja vasta toissijaisesti poliisiasemalla. Käytännössä kuitenkin henkilö usein kuljetetaan poliisilaitokselle, missä henkilöllisyys selvitetään poliisin käytössä olevien henkilörekisterien avulla. Tämä johtuu siitä, että kaikissa

poliisiajoneuvoissa ei ole poliisin henkilörekistereiden käyttömahdollisuutta.

Jos kiinni otetun henkilöllisyys on mahdollista luotettavasti selvittää poliisin henkilörekistereissä olevan kasvokuvan perusteella, ei henkilöllisyyttä tarpeettomasti saisi selvittää muiden henkilötuntomerkkien perusteella. Henkilöllisyyden selvittämisellä ei saisi puuttua kiinni otetun oikeuksiin enempää eikä kiinniotetulle saisi aiheuttaa suurempaa haittaa kuin olisi tarpeellista.

Henkilöllisyyden selvittämisessä olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2—4 momentissa säädetään. Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että henkilöön kohdistuva perusteellinen etsintä olisi toimitettava sitä varten varatussa erillisessä tilassa. Jos etsinnässä kosketellaan henkilön kehoa käsin tai tarkastettavan ruumiilliseen koskemattomuuteen puututaan muulla vastaavalla tavalla, on tarkastuksen suorittajan oltava samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Käytännössä tämä koskisi lähinnä tilanteita, joissa henkilöllisyys jouduttaisiin selvittämään erityistuntomerkkien, kuten tatuointien tai arpien perusteella.

Pykälän 3 momenttiin (entinen 2 momentti) lisättäisiin ”ja jos kiinni ottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi”. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että kiinniottaminen olisi viimesijainen keino henkilöllisyyden selvittämiseksi.

On syytä korostaa sitä, että laissa säädetyt enimmäisajat, kuten 24 tunnin määräaika kysymyksessä olevan pykälän 3 momentissa, ovat ehdottomia takarajoja. Erityisesti vähimmän haitan periaatteesta johtuu, että kiinni otettu on päästettävä vapaaksi niin pian kuin se on mahdollista.

2 §. *Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 11 §:ää 2 momentin loppuun kuitenkin tehtävin täsmennyksin.

Voimassa olevan pykälän 2 momentin viimeisen virkkeen mukaan henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20 mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8 saakka, jos siihen asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä on aihetta. Momenttia täsmennettäisiin sen uuteen lakiin ottamisen yhteydessä niin, että kiinniotettuna pitäminen kytkettäisiin näissä tapauksissa henkilön hengen ja terveyden suojaamiseen. Lisäksi virkkeen loppu kirjoitettaisiin siten, että erityisen syyn vaatimus koskisi myös asunnon tai yösijan puuttumista. Lähtökohtana on, että henkilön tulee ilta- ja yöaikanakin 24 tunnin aikarajan täytyttyä päästä vapaaksi hänen sitä halutessaan.

3 §. *Etsintäkuulutetun kiinniottaminen.* Pykälässä säädettäisiin etsintäkuulutetun kiinniottamisesta voimassa olevan lain 12 §:ää vastaavalla tavalla.

Etsintäkuulutuksiin liittyvien toimenpiteiden ja etsintäkuulutetun kiinniottamisen yhteydessä on tärkeää kiinnittää huomiota lain 1 luvussa säädettyihin periaatteisiin, erityisesti suhteellisuusperiaatteeseen ja vähimmän haitan periaatteeseen. Etsintäkuulutus voi koskea esimerkiksi vähäiseen rikosasiaan liittyvää toimenpidettä, jolloin kiinniottamiseen on suhtauduttava varauksellisesti.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa voimassa olevan poliisilain 12 §:n soveltamiseen tapauksessa, jossa etsintäkuulutettu vietiin junasta poliisilaitokselle kuulusteluun, jolloin hänen ulkomaanmatkansa estyi (päätös 11.8.2008, dnro 3784/4/06). Kantelijan ei ollut epäilty pakoilevan esitutkintaa, mutta poliisilla ei ollut tiedossaan hänen osoitettaan. Etsintäkuulutukseen olikin sinänsä voitu turvautua, jotta kantelija saataisiin kuulusteltua. Eri asia on, mikä olisi kuulutuksen sisältö. Päätöksessä viitattiin myös siihen, että epäilty voidaan esitutkintalain mukaan noutaa kutsutta kuulusteluun vain, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, että epäilty ei noudata kutsua taikka hän ryhtyy pakenemaan tai todisteita hävittämällä tai muutoin vaikeuttamaan esitutkintaa. Tosiasiallisesti kantelija, jota epäiltiin kahdesta näpistyksestä, oli tässä tapauksessa noudettu kuulusteluun ilman kutsua. Apulaisoikeusasiamies piti yleisesti perusteltuna toimintatapana, että jos esitutkintalain kutsutta kuulusteluun noudon edellytykset eivät etsityn henkilön kohdalla täyty, tulisi etsintäkuulutuksessa pyytää vain olinpaikkailmoitusta ja kuulustelukutsun tiedoksiantoa sekä epäillyn sitä halutessa kuulustelua. Muutoin poliisilain 12 §:n perusteella toimittaessa voidaan joutua epäillyn

kannalta kohtuuttomiinkin tilanteisiin. Jos henkilö ei noudata kutsua, hänet voitaisiin etsintäkuuluttaa uudestaan ja pyytää kuulustelua, jolloin myös välitön poliisiasemalle vienti olisi perustellumpaa. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa esitettyjä näkökohtia voidaan pitää tulkintaohjeina myös ehdotettavan pykälän kannalta.

Etsintäkuulutuksen määritelmästä ei ole säädetty laissa, vaikkakin useissa viranomaisten toimintaa koskevissa laeissa etsintäkuulutuksen käsitettä käytetään. Poliisin antamalla etsintäkuulutuksella tarkoitetaan asianomaisen poliisiviranomaisen päätökseen perustuvaa ilmoitusta, joka poliisin henkilörekisterin avulla saatetaan viranomaisten tiedoksi ja jossa pyydetään tietyn henkilön tavoittamiseksi tarpeellisia tietoja. Kuulutuksen tarkoituksena on saada etsittyyn henkilöön tai hänen hallussaan olevaan omaisuuteen kohdistetuksi kuulutuksessa yksilöity virkatoimi.

4 §. *Etsintä henkilön kiinniottamiseksi*. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä olisi oikeus 6 luvussa tarkoitettuun poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä siten kuin uuden pakkokeinolain 8 luvussa säädetään.

Pykälän 2 momentin mukaan etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies. Muu poliisimies voi ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä toimittaa etsinnän silloin, kun sen välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä. Vaikka päätöksentekomenettelystä säädetään tähän esitykseen liittyvässä pakkokeinolaissa, tämä momentti on informatiivisuutensa vuoksi tarpeellinen.

Pykälän 3 momentin mukaan 1 momentissa säädetty koskisi myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Tällaisesta etsinnästä päättäisi päällystöön kuuluva poliisimies.

Voimassa olevan poliisilain 13 §:n 1 momentissa säädetään etsinnän toimittamisesta kuulusteluun noudettavan henkilön tavoittamiseksi hänen luonaan taikka muussa rakennuksessa, huoneessa tai kulkuneuvossa. Tämän esityksen mukaan etsinnästä poliisitutkintaan noudettavan löytämiseksi ehdotettaisiin säädettäväksi uuden pakkokeinolain 8 luvussa. Kotietsinnällä tarkoitettaisiin tässä uuden pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaista yleistä kotietsintää ja paikanetsinnällä pakkokeinolain 8 luvun 1 §:n 4 momentin mukaista paikanetsintää. Pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan yleinen kotietsintä saataisiin toimittaa esitutkintaan noudettavan hallinnassa olevassa tilassa tai muussa paikassa. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan yleisen kotietsinnän toimittaminen muualla edellyttäisi sitä, että etsittävän henkilön voidaan erittäin pätevin perustein olettaa olevan siellä. Pakkokeinolain 8 luvun 4 §:n mukaan paikanetsintä saataisiin toimittaa luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun henkilön löytämiseksi. Ehdotettavan 1 momentin mukaan sovellettaviksi tulisivat muutkin 8 luvun säännökset, jotka koskevat esimerkiksi menettelyä (6 §) ja pöytäkirjaa (18 §).

Pykälän 3 momentti vastaisi voimassa olevan pykälän 2 momenttia sillä muutoksella, että päätöksen virka-avun antamisesta 3 momentissa tarkoitettuun etsintään tekisi päällystöön kuuluva poliisimies. Tämä lisäys tehtäisiin johdonmukaisuussyistä, koska tämän lain 9 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies, jollei laissa erikseen toisin säädetä.

5 §. *Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 14 §:ää eräin tarkennuksin. Pykälän 1 momenttia tarkennettaisiin viittauksella rikoslain 24 luvun 11 §:ään ja 3 §:ään. Poliisimiehellä olisi säännöksen mukaan oikeus rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan tai saman luvun 3 §:ssä tarkoitetun julkisrauhan suojaaman tilan tai muun paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla taikka kätkeytyy sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.

Rikoslain 24 luvun 11 §:ssä säädetään kotirauhan piiriin kuuluvista tiloista ja paikoista, joita ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välit-

tömästi liittyvine rakennuksineen. Rikoslain 24 luvun 3 §:ssä säädetään julkisrauhan piiriin kuuluvista tiloista ja paikoista, joita ovat virasto, liikehuoneisto, toimisto, tuotantolaitos, kokoustila taikka muu vastaava huoneisto tai rakennus tai sellaisen rakennuksen aidattu piha-alue taikka kasarmialue tai muu puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä oleva alue, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty.

Pykälän 3 momentin mukaan, jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saisi pitää säilössä vain niin kauan kuin häiriön toistuminen on todennäköistä, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta. Rikoksilta tai häiriöiltä suojaamisen tarkoituksessa henkilö saataisiin pitää kiinni enintään 24 tuntia 10 §:n nojalla.

6 §. *Sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä olisi oikeus päästä kotirauhan tai julkisrauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan tai tilaan tai muuhun paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvoon ja suorittaa siellä tarvittaessa etsintä, jos on perusteltua syytä olettaa, että, että 1) henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta vaarantava tai huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on välittömästi uhkaamassa tai käynnissä; 2) joku on jo tapahtuneen rikoksen tai onnettomuuden taikka muun vastaavan syyn vuoksi välittömän avun tarpeessa; tai 3) etsinnässä löytyy kuollut henkilö.

Momentissa yhdistettäisiin sääntelyä, joka on voimassa olevan poliisilain 15 §:ssä (vaarassa olevan ja kadonneen henkilön etsintä) ja 16 §:ssä (vaarallisen teon ja tapahtuman estäminen). Voimassa olevat säännökset ovat osittain päällekkäisiä ja niiden suhde toisiinsa on muutenkin epäselvä. Lisäksi voimassa olevissa pykälissä olevia aiheettomia eroavaisuuksia poistettaisiin.

Momentin alussa ei enää 15 §:n tavoin todettaisi henkilöön liittyvän sisäänpääsyn ja etsinnän tarkoituksia eli henkilön auttamista, kadonneen löytämistä tai kuoleman selvittämistä. Nämä tarkoitukset ilmenisivät välillisesti momentin kohdista. Lain 1 luvun 5 §:n tarkoitussidonnaisuuden periaate koskisi näitäkin tapauksia. Kadonneeseen erityisesti liittyen voidaan todeta tarkoituksena olevan nimenomaan sellaisten henkilöiden löytäminen, joiden on perusteltua syytä olettaa olevan vaarassa tai välittömän avun tarpeessa. Lain 1 luvun 1 §:n 2 momentista johtuisi poliisin velvollisuus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin kadonneen löytämiseksi. Näihin toimenpiteisiin voisivat kuulua momentissa säädetyillä edellytyksillä esimerkiksi asuntoon meneminen ja etsinnän toimittaminen siellä.

Momentissa yhdenmukaistettaisiin kohteita niin, että kaikkiin kohtiin liittyen sisäänpääsy- ja etsintäoikeus koskisi kotirauhan tai julkisrauhan suojaamia tiloja tai muita paikkoja tai tiloja tai muita paikkoja, johon ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvoja. Yhdenmukaistamista tarkoittaisi myös se, että kaikissa momentin tapauksissa voitaisiin toimittaa tarvittaessa etsintä. Lisäksi sisäänpääsyn ja etsinnän edellytyksenä olisi kaikissa tapauksissa se, että on perusteltua syytä olettaa momentin jossakin kohdassa tarkoitetun olosuhteen tai seikan olevan käsillä. Tällainen epäily edellyttäisi aina perusteita tuekseen, mutta kynnystä ei kuitenkaan olisi tarkoitus asettaa tarpeettoman korkealle.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin, että edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa tapauksessa edellytyksenä on lisäksi, että toimenpide on välttämätön vaaran tai vahingon estämiseksi taikka räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi. Tämä vastaisi voimassa olevan lain 16 §:ssä olevaa sääntelyä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että muissa kuin kiireellisissä tilanteissa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen edellyttää päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä. Voimassa olevassa laissa päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä edellytetään ainoastaan 16 §:n mukaisissa tapauksissa. Päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksen tai päätöksen edellyttäminen olisi syytä rajata koskemaan vakituiseen asumiseen käytettäviä tiloja, mikä olisi johdonmukaista myös kotietsintää koskevien päätöksentekosäännösten (uuden pakkokeinolain 8 luvun 15 §) kanssa. Kiireellisissä ti-

lanteissa muukin kuin päällystöön kuuluva poliisimies voi päättää pääsystä tilaan.

7 §. *Toimenpiteiden suorittaminen*. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 17 §:ää eräin muutoksin. Pykälän ensimmäisessä virkkeessä mainittaisiin nykyisessä laissa mainittujen huoneen ja säilytyspaikan lisäksi muu vastaava toimenpiteen kohde. Kun otetaan huomioon toimenpiteiden mahdollisina kohteina olevat 4—6 §:n mukaiset tilat ja muut paikat, voimassa olevan lain mukainen rajaus on liian suppea.

Pykälään ei enää sisältyisi voimassa olevan pykälän 2 momenttia, jonka mukaan etsintää 13 §:n nojalla ei ilman erityistä syytä saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Tämä liittyy siihen, että 13 §:n korvaavassa uudessa 2 luvun 4 §:ssä viitattaisiin uuden pakkokeinolain 8 lukuun, jonka 6 §:n 4 momentin mukaan kotietsintää ei saisi ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana.

Pykälän viimeistä virkettä täydennettäisiin lisäämällä sana ”vastaava” sanan ”merkintä” eteen. Tällä korostettaisiin sitä, että mikä tahansa merkintä ei ole riittävä, vaan toimenpiteet on kirjauksessa selostettava riittävästi ja tarpeellisessa laajuudessa.

8 §. *Paikan ja alueen eristäminen*. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 18 §:ää. Pykälän 1 momenttia tarkennettaisiin siten, että poliisimiehellä olisi oikeus poliisitutkinnan turvaamiseksi suorittaa momentissa mainitut toimenpiteet. Nykyisessä laissa säädetään tältä osin epämääräisesti, että poliisilla on oikeus tutkinnan turvaamiseksi suorittaa edellä mainitut toimenpiteet. Poliisin oikeudesta antaa yleisen kokouksen järjestämispaikkaa koskevia määräyksiä säädettäisiin edelleen tyhjentävästi kokoontumislain (530/1999) 10 §:ssä (3 momentti). Poliisitutkinnan turvaamiseksi poliisi voi lisäksi antaa 4 momentissa tarkoitettuja määräyksiä esineeseen kohdistettavista toimenpiteistä.

9 §. *Väkijoukon hajottaminen*. Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 19 §:ää kuitenkin niin, että 1 momenttiin lisättäisiin kaksi virkettä. Niistä ensimmäisen mukaan poliisimiehellä olisi oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään myös, jos väkijoukossa olevat uhkausten tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Momentin uuden viimeisen virkkeen mukaan poliisin tulisi mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu.

Pykälän 1 momenttiin ehdotettavien täydentävien virkkeiden taustaa on selostettu yleisperusteluissa. Virkkeet liittyvät toisiinsa sikäli, että ensimmäisen uuden virkkeen mahdollistaessa väkijoukkoon liittyvien johtopäätösten tekemisen yksittäisten henkilöiden käyttäytymisestä jälkimmäinen uusi virke kuitenkin velvoittaisi mahdollisuuksien mukaan kiinnittämään huomiota yksittäisten henkilöiden omaan toimintaan. Tämä tarkoittaa sitä, että hajaantumis- tai siirtymiskäsky on pyrittävä rajaamaan siihen väkijoukon osaan, jonka jäsenet käyttäytyvät yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavasti tai ovat todennäköisesti syyllistymässä momentissa mainittavaan rikokseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin edelleen 12 tunnin yläraja kiinnipitämisen kestolle. Henkilö voitaisiin 10 §:n nojalla pitää kiinni aina 24 tuntiin asti. Pykälän 3 momentissa viitatuissa kokoontumislain 21 ja 22 §:ssä säädettäisiin edelleen tyhjentävästi niissä pykälissä tarkoitetuista asioista.

10 §. *Rikoksilta ja häiriöltä suojaaminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 20 §:ää eräin muutoksin. Voimassa olevan pykälän 1 ja 2 momentti yhdistettäisiin. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä olisi oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Voimassa olevan lain 20 §:n 1 momentin käyttöalaa laajennettaisiin siten, että henkilö voitaisiin poistaa paikalta myös hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella, jos on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omai-

suuteen kohdistuvaan rikokseen. Nykyisen sääntelyn mukaan henkilön aikaisempi käyttäytyminen voidaan ottaa huomioon ainoastaan yleistä järjestystä ja turvallisuutta koskevissa tapauksissa.

Pykälän 1 momentissa tulee huomioida kaksi erilaista todennäköisyyskynnystä. Ensinnäkin henkilö voitaisiin poistaa paikalta, jos on perusteltua syytä olettaa, että hän käyttäytyisi säännöksessä mainitulla tavalla. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että jos henkilö käyttäytyy tavalla, jonka perustella on oletettavissa, että hän syyllistyisi esimerkiksi toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, voitaisiin mainittu henkilö poistaa paikalta. Arviointi olisi aina tapauskohtaista. Toiseksi toimenpide voitaisiin kohdistaa henkilöön hänen aikaisemman käyttäytymisen perusteella, jos on todennäköistä, että hän syyllistyisi säännöksessä tarkoitettuihin seikkoihin. Esimerkiksi jos sama henkilö lyhyen ajanjakson sisään useammin kuin kerran käyttäytyy säännöksessä tarkoitetulla tavalla ja voidaan päätellä, että hän tulee uudelleen käyttäytymään siten, voitaisiin hänet poistaa paikalta aikaisemman käyttäytymisen perusteella.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 20 §:n 3 momenttia. Pykälään ehdotettaisiin otettavaksi sisällöllisesti uusi 3 momentti, jonka mukaan poliisimies voisi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Pykälän 1 momentin ensimmäinen virke koskisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvia rikoksia.

Poliisin toimivaltuuksien kattavan sääntelyn vuoksi uudessa 3 momentissa selvyyden vuoksi todettaisiin toimivaltuudet, joiden jo nykyisin katsotaan kuuluvan poliisille. Virke jättäisi avoimeksi menettelyn henkilön suojelemisessa. Se voitaisiin toteuttaa esimerkiksi sijoittamalla hänet tiettyyn suojelutoimenpiteitä varten varattuun paikkaan. Käytännössä suojeluun liittyvät toimenpiteet yleensä tehtäisiin uhatuksi itsensä tuntevan henkilön pyynnöstä. Keskeyttämisen ottaminen mukaan liittyisi siihen, että joissakin tapauksissa suojelun tarvetta saattaa ilmetä oikeudenvastaisen toiminnan jo alettua.

Voimassa olevaa lakia tiiviimmin pykälä liittyisi sitä edeltävään pykälään, jossa siihen lisättävän virkkeen perusteella korostettaisiin yksilöllistä vastuuta myös väkijoukkoa koskevissa tilanteissa.

11 §. *Kulkuneuvon pysäyttäminen ja siirtäminen.* Pykälä korvaisi voimassa olevan lain 21 §:n, jonka 1 ja 2 momentissa tarpeettoman yksityiskohtaisesti säädetään niistä tilanteista, joissa poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, siirtää kulkuneuvo tai määrätä se siirrettäväksi. Ehdotuksen mukaan tämä oikeus olisi, jos se on perusteltua poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että ajoneuvon siirtämiselle on oltava hyväksyttävä syy. Pykälän 1 momentin mukaisia toimenpiteitä suoritettaessa olisi poliisilain 1 luvussa mainituilla periaatteilla korostunut merkitys.

12 §. *Turvallisuustarkastus.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisensä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Poliisimies voisi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.

Voimassa olevan lain 22 §:n 1 momenttiin verrattuna momenttia muutettaisiin ensinnäkin siten, että ensimmäisessä virkkeessä oleva sana ”virka-aputoimen” muutetaan sanaksi ”toimenpiteen”. Säännös koskisi siis kaikkia poliisin suorittamia henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvia toimenpiteitä riippumatta siitä, onko kysymys toiselle viranomaiselle annettavasta virka-avusta. Lisäksi tarkastuksen suorittamistapa muutettaisiin vastaamaan sitä, miten henkilöntarkastus määritettäisiin pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 kohdassa. Turvallisuustarkastuksen toimit-

tamisesta säädettäisiin tarkemmin poliisilakiehdotuksen 2 luvun 13 §:ssä.

Momentin jälkimmäinen virke olisi voimassa olevaan lakiin verrattuna uusi. Esimerkiksi puhuttelutilanteissa saattaa tulla vastaan tilanteita, joissa ei ole ainakaan vielä kiinniottamisen edellytyksiä, mutta olosuhteista (esimerkiksi näköhavainto mahdollisesta aseesta tai henkilön vihamielinen käyttäytyminen) tai ennakkotiedoista (esimerkiksi poliisille tullut varoitus taikka poliisilla kyseisen henkilön käyttäytymisestä olevat aikaisemmat tiedot) voidaan päätellä poliisimiehen toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä olevan vaarallisia esineitä tai aineita. Tarkastuksen tarve saattaisi liittyä sekä toimenpiteen suorittamisen tilanteeseen yleisemmin että toimenpiteen kohteena olevaan henkilöön. Huomiota olisi kiinnitettävä myös siihen, minkälaiset mahdollisuudet poliisimiehellä on tapahtumapaikka huomioon ottaen puolustaa itseään.

Lisätty virke ei siis oikeuttaisi tekemään ratsiatyyppisiä turvallisuustarkastuksia, vaan tarkastukselle olisi aina oltava perusteltu syy. Esimerkiksi pelkästään kielteinen suhtautuminen poliisia kohtaan ei olisi sellainen perusteltu syy, joka oikeuttaisi tekemään turvallisuustarkastuksen, vaan tämän lisäksi tulisi olla jokin muu tarkastuksen tekemiseen oikeutettava peruste, esimerkiksi henkilön aikaisempi käyttäytyminen. Myöskään yleisperusteluissa esitellyn eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun mukaisesti syyksi ei riittäisi ainoastaan se, että henkilö on jonkin moottoripyöräkerhon jäsen.

Voimassaolevan lain 22 §:n 2 momenttia vastaavasti 2 momentissa säädettäisiin, että henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Pykälän 3 momentti poikkeaisi voimassa olevasta vastaavasta säännöksestä. Momentin mukaan poliisimiehellä olisi tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa oikeus tarkastaa oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään kokoukseen, yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tilaisuuteen tai tilaisuuden osallistujien majoitustiloihin saapuva tai sieltä poistuva taikka tilaisuuden järjestämispaikan tai majoitustilojen välittömässä läheisyydessä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien tai majoitustiloissa olevien tai muiden henkilöiden turvallisuudelle. Poistuvan henkilön tarkastaminen edellyttäisi tilaisuudessa tai majoitustiloissa järjestyshäiriöinä tai muuten ilmennyttä erityistä syytä.

Voimassa olevaan säännökseen verrattuna uutta olisi momentin alussa oleva ilmaisu ”tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa”. Lähtökohtana ei tulisi olla kaikkien tilaisuuteen tai majoitustiloihin saapuvien henkilöiden tarkastaminen. Lisäksi tarkastaminen tulisi tehdä niin vähän henkilöön ja hänen omaisuuteensa puuttuvalla tavalla kuin mahdollista. Tarkastamistarvetta arvioitaessa ja tarkastamista käytännössä toteutettaessa tulisi mahdollisuuksien mukaan ja tarvittavassa määrin ottaa huomioon saapuvien henkilöiden muodostama riski. Tarkastamisen perusteellinen suorittaminen korostuu tapauksissa, joissa poliisilla on saamiensa tietojen tai muiden seikkojen (esimerkiksi etukäteisuhkaukset) perusteella erityistä syytä varautua turvallisuuden vaarantumiseen.

Momentissa tarkoitettuja erityistä suojelua edellyttäviä kokouksia ja muita vastaavia tilaisuuksia ovat myös esimerkiksi valtiovierailuihin liittyvät tilaisuudet ja merkittävät kansainväliset kokoukset. Uutta säännöksessä olisi ensinnäkin se, että sääntely ulotettaisiin koskemaan myös tilaisuuteen osallistuvien majoitustiloja (esimerkiksi hotellit). Muutosta voimassa olevaan säännökseen tarkoittaisi myös se, että myös tilaisuudesta poistuva voitaisiin tarkastaa, jos siihen on tilaisuudessa tai majoitustiloissa ilmennyttä erityistä syytä. Tällöin kysymys olisi yleensä siitä, että tilaisuudessa on aiheutunut pykälässä erikseen mainittavia järjestyshäiriöitä tai esimerkiksi muuten ollut esillä vaarallisia esineitä tai aineita. Poliisille on saattanut myös tulla luotettavaksi arvioitavaa tietoa tällaisten esineiden tai aineiden olemisesta tilaisuudessa olevan henkilön hallussa.

Pykälän 4 momentin ensimmäinen virke vastaisi voimassa olevan pykälän viimeistä momenttia. Momentin mukaan edellä 1 ja 3

momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet olisi tarvittaessa otettava pois tarkastettavalta. Momenttiin lisättäisiin virke, jota vastaava on voimassa olevan lain turvatarkastuksia koskevassa 22 d §:ssä ja jota vastaava virke otettaisiin 3 luvun 3 §:ään. Virkkeen mukaan pois olisi otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla kielletty.

Momenttiin tehtävään lisäykseen liittyy se, että joskus turvallisuustarkastuksen yhteydessä saattaa löytyä esineitä tai aineita, joiden hallussapito on rangaistavaa, mutta jotka eivät välttämättä ole 1 tai 3 momentissa tarkoitettuja vaarallisia esineitä tai aineita (esimerkiksi huumausaineet). Hallussapidon rangaistavuus tarkoittaa sitä, että näissä tapauksissa on kysymys rikosasiasta, jolloin sovellettaviksi tulevat uuden pakkokeinolain 7 luvun takavarikkoa koskevat säännökset. Luvun 1 §:n mukaan esine tai aine voitaisiin takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se tuomitaan menetetyksi. Takavarikkoon tulisi aina ryhtyä, jos tavataan jonkun hallusta esine tai aine, jonka hallussapito on rangaistavaa. Haltuunottaminen takavarikoimista varten tapahtuisi pakkokeinolain 7 luvun 8 §:n mukaisesti. Esine voitaisiin hävittää mainitun luvun 24 §:n nojalla, jollei ole hävittämiseen oikeuttavaa erityissäännöstä. Jos kysymyksessä olisi sellainen vaaralliseksi katsottava esine tai aine, jonka hallussapito ei ole rangaistavaa, hävittämiseen oikeuttava säännös olisi tämän luvun 15 §:n 3 momentissa.

13 §. *Turvallisuustarkastuksen toimittaminen.* Pykälässä säädettäisiin turvallisuustarkastuksen toimittamisen tavoista ja tarkastuksessa käytettävistä menetelmistä. Pykälä olisi poliisilaissa uusi.

Turvallisuustarkastus on käytännön poliisitoiminnassa rutiininomainen toimenpide. Turvallisuustarkastukseen sisältyy käytännössä henkilön vaatteiden, taskujen, lompakon, laukkujen ja muiden hänen mukanaan olevien tavaroiden tarkastaminen.

Turvallisuustarkastusta koskevan 12 §:n säännöksen tarkoitus on selkeä. Poliisimiehen ja myös muiden turvallisuusalan henkilöstöön kuuluvien työturvallisuuden varmistaminen sekä henkilön itsensä ja muiden terveyden ja turvallisuuden suojaaminen. Tarkastuksen ja sen toimittamisen tarkoituksena on myös varmistaa kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä vapautensa menettäneen henkilön pysyminen poliisin hallinnassa.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin turvallisuustarkastuksessa käytettävistä menettelytavoista. Näitä olisivat ensinnäkin käsin tunnustelu, joka pitäisi sisällään poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneen yllä olevien vaatteiden sekä hänen mukanaan olevien tavaroiden päällispuolisen tarkastuksen. Turvallisuustarkastus käsin tunnustelemalla mahdollistaisi henkilön yllä olevien vaatteiden ja mukana olevien tavaroiden tietynasteisen tarkastamisen myös tavaroiden sisällön osalta. Turvallisuustarkastus ei kuitenkaan antaisi toimivaltuutta tarkastaa esimerkiksi henkilön matkapuhelimeen tallennettuja tietoja eikä salkussa olevien asiapapereiden tai taskusta löytyvän muistikirjan sisältöä. Käsin tunnustelu on käytännössä poliisin yleisin käyttämä menetelmä turvallisuustarkastuksen toimittamisessa.

Turvallisuustarkastus voitaisiin toimittaa myös metallinilmaisinta käyttäen. Tämä olisi tarkoituksenmukaisinta lähinnä 12 §:n 3 momentissa mainituissa väkimäärältään suurissa tilaisuuksissa. Metallinpaljastimella suoritettava turvallisuustarkastus olisi poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen vähemmän puuttuva keino kuin esimerkiksi käsin tunnustelu. Metallinpaljastimen käyttö ei kuitenkaan järjestyspoliisin toiminnassa ole aina mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista.

Säännöksessä mainitaan myös koulutetun koiran käyttö. Koulutetulla koiralla tarkoitettaisiin poliisikoiraa tai muuta viranomaisen käyttöön koulutettua koiraa. Koira on tarkan hajuaistinsa vuoksi erittäin hyödyllinen esimerkiksi silloin, kun poliisin toimenpiteen kohteeksi joutuneelle tehdään turvallisuustarkastus, ja henkilö on kätkenyt vaatteisiinsa räjähde- tai muita vastaavia aineita siten, ettei niitä muutoin pystyttäisi havaitsemaan. Koulutettua poliisikoiraa olisi tarkoituksenmukaista käyttää esimerkiksi 12 §:n 3 momentissa mainituissa väkimäärältään suurissa tilaisuuksissa. Muulla vastaavalla teknisellä

laitteella tarkoitettaisiin esimerkiksi läpivalaisulaitetta. Ilmaisulla muulla siihen rinnastettavalla tavalla korostettaisiin poliisimiehen tilannekohtaista harkintaa, jos tilanne ei mahdollistaisi edellä mainittujen keinojen käyttämistä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin poliisin suorittaman turvallisuustarkastuksen yhteydessä noudatettavista periaatteista huomioiden myös poliisilain 1 luvussa säädetyt poliisin toimintaa koskevat yleiset periaatteet. Vähimmän haitan periaatteesta säätäminen erikseen tässä pykälässä on perusteltua jo pelkästään poliisin tehtävien moninaisuudesta johtuen. Periaatteen tarkoituksena on painottaa sitä, että turvallisuustarkastuksen suorittamisessa, vaikkakin se on poliisin rutiinitoimenpide, tulisi noudattaa aina kokonaisarvioon perustuvaa harkintaa.

Säännökseen sisältyisi erikseen hienotunteisuusperiaate. Periaatteen mukaan tarkastettavaa olisi kohdeltava asianmukaisesti. Huomioon otettavat seikat voisivat liittyä esimerkiksi henkilön ikään, terveydentilaan ja häveliäisyysnäkökohtiin. Häveliäisyysnäkökodilla tarkoitettaisiin muun muassa sitä, että tilanteen sen mahdollistaessa turvallisuustarkastuksen toimittaisi samaa sukupuolta oleva. Perinteisessä järjestyspoliisitoiminnassa ei tätä kuitenkaan aina voida noudattaa jo pelkästään poliisin sukupuolijakauman takia.

14 §. *Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 23 §:ää. Pykälän 3 momenttiin lisättäisiin sana ”vastaava” sanan ”merkintä” eteen. Tämä vastaisi täydennystä, joka tehtäisiin 7 §:ään.

15 §. *Haltuun otetun omaisuuden käsittely.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 24 §:ää kuitenkin 1 momenttia siten täydentäen, että ensimmäisen virkkeen mukaan esineet ja aineet olisi palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa. Selvityshenkilö on selvityksessään (s. 23) katsonut, että säännökseen tulisi lisätä sanat ”viipymättä ja viimeistään”, jotta 14 vuorokauden palautusaikaa ei ymmärrettäisi pääsäännöksi. Tässäkin tapauksessa on perusteltua katsoa, poliisitoimintaa ohjaavat periaatteet (erityisesti vähimmän haitan periaate) huomioon ottaen, että laissa asetettu määräaika on enimmäisaika. Pykälän 4 momenttiin lisättäisiin velvollisuus laatia pöytäkirja tai tehdä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan haltuun otetun omaisuuden myymisestä tai hävittämisestä.

16 §. *Eläimen kiinniottaminen ja lopettaminen.* Pykälässä säädettäisiin, että poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni ja viimesijaisena keinona lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle taikka vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saataisiin lopettaa myös, jos sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.

Pykälä poikkeaisi voimassa olevan poliisilain 25 §:stä siten, että siinä mainittaisiin lopettaminen vasta viimesijaisena keinona. Nykyisen pykälän tavoin oikeus eläimen lopettamiseen olisi lähtökohtaisesti riippumaton siitä, omistaako joku eläimen, onko eläin rauhoitettu tai saako sitä metsästää siihen aikaan tai siinä paikassa. Ilmaisu ”viimesijaisena keinona” kuitenkin tarkoittaisi sitä, että tapauskohtaiset olosuhteet huomioon ottaen lopettamiselle vaihtoehtoiset keinot olisi riittävästi kartoitettava.

Kuten vahinkoja aiheuttaneen suden lopettamista koskevasta eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksestä ilmenee (19.10.2004, dnro 612/4/04) huomioon eläimiä lopetettaessa on otettava niitä koskevat muut viranomaispäätökset (esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön päätös). Tulkinnanvaraisilla paikallisilla ratkaisuilla ei saa myöskään ohittaa valtakunnallisesti muodostettua linjausta eläimen suojelussa. Kyseisessä ratkaisussa korostetaan myös sitä, että pykälää eläimen kiinniottamisesta ja lopettamisesta ei saa soveltaa sillä tavoin laajasti, että metsästyslain (615/1993) ja metsästysasetuksen (666/1993) tarkoitus vesittyy. Valtio on myös lähtökohtaisesti vastuussa riistaeläinten aiheuttamista vahingoista.

17 §. *Voimakeinojen käyttö.* Pykälän 1 momentissa yhdistettäisiin voimassa olevan poliisilain 27 §:n 1 ja 2 momentissa oleva sääntely. Momentissa säädettäisiin oikeudesta käyttää voimakeinoja ja voimakeinojen puolustettavuuden arvioimisen perusteista. Voimakeinojen käyttötarkoituksena olisi voimassa olevaan lakiin perustuen vastarinnan murtaminen, henkilön paikalta poistami-

nen, kiinniottamisen toimittaminen, vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen, esteen poistaminen taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa olisi edelleenkin otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Kuten yleisperusteluissa todetaan, sisäasiainministeriön asetus poliisin voimakeinojen käyttämisestä kumoutuisi uuden poliisilain säätämisen yhteydessä. Asetuksen 4 §:n 2 momentin ensimmäisessä ja toisessa virkkeessä säädetään, että voimakeinojen valinnassa ja käytössä on otettava huomioon voimakeinojen käytön todennäköiset vaikutukset ja seuraukset niiden kohteena olevaan henkilöön ja erityisesti sivullisten turvallisuuteen. Vaikutusten ja seurausten arvioinnin on oltava jatkuvaa. Näissä virkkeissä esitettyjä näkökohtia voidaan pitää ehdotettavaan momenttiin liittyvinä tulkintaohjeina. Ne tulee ottaa huomioon myös hätävarjeluksi katsottavien toimenpiteiden käyttämisen yhteydessä. Tämän lain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 6 kohdan mukaan voimakeinojen käytön määritelmistä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta voitaisiin edelleen säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella. Tarkoituksena on, että voimakeinojen käyttöä koskevat perussäännökset mukaan lukien varautumista voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittamiseen (18 §), ampuma-aseen käyttöä (19 §) ja sitomista (20 §) koskevat säännökset otettaisiin kuitenkin lakiin.

Poliisilain 54 §:n 3 momentin nojalla on annettu myös sisäasiainministeriön asetus kulkuneuvon pysäyttämisestä (1087/2001). Tämäkin asetus siis kumoutuisi voimassa olevan poliisilain kumoamisella. Asetus sisältää säännöksiä muun ohessa voimakeinojen ja ampuma-aseen käyttämisestä. Myös kulkuneuvon pysäyttämisessä noudatettaisiin tämän lain 2 luvun 17—20 §:n säännöksiä. Lain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin myös kulkuneuvon pysäyttämisestä.

Pykälän 2 momentissa olisi voimassa olevaan lakiin verrattuna uusi säännös. Poliisimiehellä olisi virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain (39/1889) 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa poliisimies toimisi virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta olisi otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.

Uuden säännöksen ensimmäisessä virkkeessä nimenomaisesti todettaisiin se, mikä aikaisemmin on ilmennyt ainoastaan lainsäädännön esitöistä (poliisilain säätämistä koskeva HE 57/1994 vp ja rikoslain yleisten oppien uudistamiseen liittyvä HE 44/2002 vp). Poliisimiehen oikeus turvautua hätävarjeluun on hyväksytty myös oikeuskäytännössä (KKO 1993:50 ja 2004:75). Esitöistä ja oikeuskäytännöstä ilmenevää näkemystä poliisimiehen hätävarjeluoikeuden olemassaolosta voidaan pitää perusteltuna siitä huolimatta, että poliisilain 27 §:n säätämisen ja rikoslain yleisiin oppeihin liittyvien säännösten muuttumisen vuoksi lainsäädäntö on täydentynyt ja muuttunut 1990- ja 2000-luvulla.

Poliisimiehen hätävarjeluoikeuteen liittyviä tilanteita ja oikeuden ulottuvuutta on jo käsitelty yleisperusteluissa. Poliisimies olisi virantoimituksessa virka-aikanaan riippumatta siitä, onko hän parhaillaan suorittamassa tiettyä virkatehtävää. Virantoimituksessa poliisimiehen on katsottava olevan myös silloin, kun hän toimii ollessaan velvoitettu ryhtymään toimenpiteisiin myös vapaa-aikanaan tai toimii palvelukseen ilmoittautumisen jälkeen. Näistä toimimistilanteista säädetään voimassa olevan poliisilain 9 §:n 3 momentissa ja 9 a §:ssä, jotka useiden muiden poliisilain 1 luvussa olevien säännösten ohella ehdotetaan siirrettäväksi poliisin hallinnosta annettuun lakiin.

Virkavastuun liittäminen hätävarjelutilanteeseen ja hätävarjelun liioitteluun tarkoittaisi tämän esityksen mukaan sitä, ettei poliisimiestä arvioitaisi enää siviilihenkilönä hätävarjelutilanteessa. Uudistuksella korostettaisiin julkisen vallan vastuuta poliisin hätävarjelutilanteissa. Poliisimies olisi hätävarjelutilanteessa tai sen liioittelussa laillisuusval-

vonnan alaisena. Käytännön tilanteissa hankalaksi ovat erityisesti osoittautuneet tilanteet, jolloin poliisin voimankäyttöperuste ja rikosoikeudellinen hätävarjelu- tai pakkotilaoikeus ovat limittyneet niin, että on vaikea osoittaa kummasta tarkkaan ottaen on kyse. Ehdotuksella tarkistettaisiin tätä epäkohtaa ja jatkossa mainitunlaiset tilanteet pystyttäisiin arvioimaan tämän rakennelman mukaan yhtenäisenä kokonaisuutena. Virkavastuun liittäminen hätävarjeluun parantaisi kärsineen oikeusturvaa, koska tämä selkiyttäisi ja korostaisi valtion vahingonkorvausvastuuta. Virkavastuulla toimiminen tarkoittaisi myös sitä, että hätävarjelun liioittelu voisi tulla rangaistavaksi myös virkarikoksena, minkä lisäksi kysymykseen saattaisivat tulla myös virkamiesoikeudelliset seuraamukset. Virkavastuulla toimiminen liittyy siihen, että korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2004:75 todetuin tavoin voimakeinojen käytön oikeutusta hätävarjelutilanteessa arvioitaessa poliisimiehelle voidaan perustellusti asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle.

Momenttiin otettava viittaus rikoslain 4 luvun 4 §:ään tarkoittaisi sitä, että hätävarjelutilanteissa sovellettavaksi tulisi myös mainitun pykälän 1 momentin loppu, jonka mukaan hätävarjeluteko ei ilmeisesti saa ylittää sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautuja ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet. Samoin sovellettaisiin mainitun pykälän 2 momenttia hätävarjelun liioittelusta. Hätävarjelutilanteissa ei siis sovellettaisi ehdotettavan pykälän 1 momentin jälkimmäistä virkettä voimakeinojen puolustettavuuden arviointiperusteista eikä rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentin säännöstä rangaistusvastuusta vapautumisesta tapauksissa joissa on ylitetty saman pykälän 2 momentissa säädetyt voimakeinojen käytön rajat.

Poliisimiehen hätävarjelutilanteissa olisi kuitenkin otettava huomioon momentin kolmas virke, jonka perusteella poliisimiehen toiminnalle voidaan lähtökohtaisesti hätävarjelussa asettaa korkeammat vaatimukset kuin tavalliselle kansalaiselle. Tämä koskee niin ryhtymistä puolustustekoon kuin sen mitoittamistakin.

Pykälän 3 ja 4 momentti vastaisivat nykyisen lain 27 §:n 3 ja 4 momenttia.

Pykälän 5 momenttiin otettaisiin viittaussäännös voimakeinojen käytön liioittelusta ja hätävarjelun liioittelusta. Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä sekä hätävarjelun liioittelusta rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä.

18 §. *Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Momentti osin vastaisi poliisin voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 3 §:n 1 momenttia. Kuten aikaisemmin on todettu, asetus kumoutuisi uuden poliisilain säätämisen yhteydessä. Nyt kysymyksessä oleva kuten kahteen seuraavaankin pykälään otettava sääntely on yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin ulottuvien vaikutustensa vuoksi sellaista, että perustuslain 80 §:n 1 momentin nojalla se tulee ottaa lakiin.

Voimassa olevaan asetuksen säännökseen verrattuna momenttiin ensinnäkin lisättäisiin maininta rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitetusta oikeudettomasta hyökkäyksestä. Tämä liittyisi siihen, että myös 17 §:n 2 momenttiin lisättäisiin säännös hätävarjeluksi katsottavien keinojen käyttämisestä. Varautumisvelvollisuus koskee korostetusti hätävarjelutilanteita, koska niissä voidaan joutua käyttämään voimakkaita voimakeinoja aseenkäyttö mukaan lukien. Tällaisissa tilanteissa on tilanteen kiireellisyys erityisesti huomioon ottaen mahdollisuuksien mukaan huolehdittava voimakeinojen käytön suunnittelusta, johdosta ja valvonnasta. Hätävarjelun osalta säännöksen soveltamisala saattaa jäädä kuitenkin kapeaksi sen vuoksi, että hätävarjelutilanteille on tyypillistä niiden yllätyksellisyys ja ennalta arvaamattomuus.

Asetuksen säännöksessä velvoitetaan ottamaan huomioon voimassa olevan poliisilain 2 §:ssä säädetyt periaatteet. Nyt ehdotettavan lain 1 luvussa periaatteita lisättäisiin ja jaettaisiin lukuisiin pykäliin. Tarkasteltavana

olevan pykälän kannalta poliisilain 1 luvussa mainituilla periaatteilla on korostunut merkitys, vaikkakin periaatteiden noudattamistarve on aina tapauskohtaista. Lain 1 luvun 2 §:ään liittyisi se, että yleensä voimakeinoilla puututaan perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, erityisesti 7 §:n 3 momentin mukaiseen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Lain 1 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja sovinnollisuutta edistäen. Lisäksi poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Voimakeinojen käytön ohjaamisessa keskeisimpiä periaatteita ovat suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate, joista säädettäisiin 1 luvun 3 ja 4 §:ssä. Myös voimakeinojen käytön yhteydessä saattaa tulla kysymykseen toimenpiteen perusteen ilmoittaminen (1 luvun 7 §) tai poliisimiehen aseman ilmaiseminen (1 luvun 8 §). Viimeksi mainittua voidaan pitää välttämättömänä tilanteessa, jossa toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä on välttämätöntä kehottaa luopumaan menettelystään (esimerkiksi vastarinnasta) ja jossa kohdehenkilö ei tiedä kehotuksen esittäjän olevan poliisimies.

Pykälän 2 momentin mukaan virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä olisi varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen olisi tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla. Momentti pääosin vastaisi voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 3 §:n 2 ja 3 momenttia. Siihen verrattuna säännös kuitenkin olisi jonkin verran yleisluonteisempi.

19 §. *Ampuma-aseen käyttö*. Pykälä vastaisi voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 4 §:n 2 momentin neljää viimeistä virkettä kuitenkin eräin muutoksin. Asetuksen ilmaisu ”kiinteän omaisuuden aiheuttaman” muutettaisiin pykälän 1 momentissa ilmaisuksi ”muun vastaavan”. Kiinteästä omaisuudesta sinällään harvemmin aiheutuu ampuma-aseella poistettavaa estettä. Ehdotettava uusi ilmaisu tarjoaisi joustavuutta. Säännöksessä mainittaisiin edelleen erikseen esine ja eläin. Samassa momentissa käytetyllä sanalla ”toisen” tarkoitettaisiin muuta henkilöä kuin sitä, jonka toiminnan pysäyttämisestä on kysymys. Vaara voisi aiheutua myös ampuma-asetta käyttävälle.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 2 §:n 3 kohtaa, jossa määritellään ampuma-aseen käyttö. Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain (1/1998) 2 §:ssä tarkoitetun ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä. Säännös otettaisiin lakiin, koska ampuma-aseen käyttöä koskeva määritelmä poikkeaa siitä, mitä ampuma-aseen käytöllä yleisesti ymmärretään.

Voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 2 §:n 4 kohdan mukaan ampuma-aseella uhkaamisella tarkoitetaan ampuma-aseen suuntaamista siten, että kohdehenkilöllä on yleisen elämänkokemuksen mukaan vaara joutua kaikkein ankarimpien voimakeinojen käytön kohteeksi, jollei hän noudata sitä käskyä, jota ampuma-aseella uhkaamisella tehostetaan. Ampuma-aseen ja muiden voimakeinojen käytön määritelmistä voitaisiin jatkossakin säätää sisäasiainministeriön asetuksella lain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 6 kohdan nojalla.

Pykälän 3 momentti koskisi päätöksentekotasoa nykyisestä poikkeavalla tavalla. Nyt ehdotetaan yleisemmin säädettäväksi, että ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista. Ehdotus liittyy toisaalta näiden aseenkäytön tapojen vakavuuteen ja toisaalta siihen, että käytännössä voimankäyttöä koskevat tilanteet syntyvät nopeasti eikä läheskään aina ole mahdollista saada päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä. Sellaisen poliisimiehen päätöksen saaminen ampuma-aseen käytöstä ja sillä uhkaamisesta liittyy käytännössä monesti johdettuun poliisitoiminnalliseen tilanteeseen, joka on ehtinyt kestää jo jonkin aikaa, esimerkiksi piiritystilanne. Kuten edellä todetaan, ampuma-aseen käyttöön katsotaan kuuluvan myös sen käytöstä varoittamisen. Velvollisuus varoittaa kuuluisi asetta käyttävälle poliisimiehelle jo 18 §:n 2 momentin nojalla,

minkä vuoksi päätöksenteon osoittamista päällystöön kuuluvalle virkamiehelle ei tältä osin tarvittaisi.

Aseenkäyttötilanteita koskevat 17 §:n perusteluissa mainitut korkeimman oikeuden ratkaisut. Ampuma-aseen käyttöön on otettu kantaa myös lukuisissa EIT:n ratkaisuissa. Esimerkiksi ratkaisussa Tzekov v. Bulgaria 23.2.2006 tuomioistuin viittasi EIS 2 artiklaan (oikeus elämään) liittyvään ratkaisukäytäntöönsä, jonka mukaan ampuma-aseen käyttöä pidätyksen toimittamiseksi ei voida pitää oikeutettuna silloin, kun tiedetään, että henkilöstä tai hänen käyttäytymisestään ei aiheudu vaaraa hengelle tai terveydelle eikä ollut syytä epäillä hänen syyllistyneen väkivaltarikokseen. Näin oli asia niissäkin tapauksissa, joissa aseen käyttämättä jättäminen saattoi johtaa henkilön pidättämättä jättämiseen. Samoihin näkökohtiin on kiinnitetty huomiota ratkaisussa Juozaitiene ym. Liettua 24.4.2008, jossa 2 artiklan rikkomista arvioitaessa on kiinnitetty huomiota siihen, että poliisin tulituksessa myös pakoauton matkustajat olivat joutuneet hengenvaaraan.

Suomea koskevasta ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisusta (Huohvanainen v. Suomi 13.3.2007) ilmenee, että voimankäyttö ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan 2 kappaleessa mainituissa tarkoituksissa (esimerkiksi henkilön puolustamiseksi laittomalta väkivallalta) saattoi olla oikeutettua silloin, kun se perustuu vilpittömään käsitykseen, jota voidaan pätevin syin pitää tapahtuma-aikaan oikeana, vaikka se sittemmin osoittautuukin virheelliseksi. Muuten poliiseille asetetaan epärealistinen vastuu, joka saattaa vaarantaa heidän tai muiden hengen. Ratkaisun perusteella huomioon otettavia seikkoja ovat erityisesti tapahtumaolosuhteet, tilanteen kehittyminen sekä poliisioperaation suunnittelu ja valvonta siten, että asianmukaisella tavalla varmistaudutaan hengenvaaran minimoinnista ja siihen liittyen toimenpiteiden valinnasta. Tästä ratkaisusta kuten myös tuoreesta toisesta ratkaisusta (Kasa v. Turkki 20.5.2008) ilmenee, että poliisin aseenkäytön asianmukaisuutta arvioitaessa on merkitystä antautumiskehotuksilla ja varoituksilla aseenkäytöstä sekä sillä, onko poliisia kohti ammuttu ensin.

20 §. *Sitominen.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi. Liikkuma- ja toimintavapauden rajoittaminen muulla vastaavalla tavalla käsittäisi esimerkiksi sylkemistä estävän siteen käyttämisen, jos kohdehenkilö sylkee joko poliisimiehiä tai sivullisia kohti. Kohdehenkilölle, joka käyttäytyy rauhallisesti, ei tulisi laittaa liikkuma- tai toimintavapautta rajoittavia välineitä ilman painavaa syytä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin ensinnäkin, että liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saisi jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Momentin toisen virkkeen mukaan rajoittaminen ei saisi aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Pykälän 1 ja 2 momentti osittain perustuisivat poliisin voimakeinojen käyttämisestä annetun sisäasiainministeriön asetuksen 4 §:n 3 momenttiin. Pykälässä säädettäisiin kuitenkin rajoittamisesta yksityiskohtaisemmin perustuen tutkintavankeuslain 13 luvun 2 §:n ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 11 luvun 2 §:n sitomista koskeviin säännöksiin. Näihin pykäliin myös viitattaisiin selvyyden vuoksi pykälän 3 momentissa.

Toisaalta asetuksen säännöksen tavoin pykälän 2 momentissa ei mainittaisi, että kohdehenkilöä ei saa kahlita liikkuvan ajoneuvon rakenteisiin. Tällaiseen johtopäätökseen voidaan tulla jo 2 momentin toisen virkkeen ja 1 luvussa säänneltäväksi ehdotettujen periaatteiden perusteella.

21 §. *Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 10 a §:ää.

22 §. *Vieraan valtion virkamiehen toimivalta.* Pykälä vastaisi pääosin voimassa olevan lain 22 a §:ää. Pykälän 1 momentin alussa korjattaisiin yleissopimusviittaus 41 artiklaan kohdistuvaksi ja momentin lopussa korjattaisiin säännösviittaukset ehdotettavan lain

mukaisiksi niin, että samalla todettaisiin se, mistä asioista viitatuissa säännöksissä säädettäisiin. Pykälän 4 momentti muutettaisiin viittamaan vahingonkorvausvastuusta säätämiseen 8 luvussa.

3 luku Turvatarkastus poliisin toimitiloissa

1 §. *Turvatarkastus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 22 b §:ää.

2 §. *Turvatarkastuksen suorittaminen*. Pykälä vastaisi pääosin voimassa olevan lain 22 c §:ää, joka jaettaisiin tässä kahteen momenttiin. Ehdotettavan pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan pykälän kahta ensimmäistä virkettä ja 2 momentti vastaisi osittain voimassa olevan pykälän viimeistä virkettä.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos turvatarkastuksen perusteella tai muutoin on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on mukanaan 1 momentissa tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi. Tällaisen tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

Nykyisessä laissa käytetty todennäköisyyden aste ”on perusteltua aihetta epäillä” muutettaisiin muotoon ”on perusteltua syytä epäillä”. Ehdotetun ilmaisun on myös perustuslakivaliokunta hyväksynyt mietinnössään (PeVM 3/2008 vp) käsiteltäessä lakialoitetta laiksi turvatoimista eduskunnassa, jossa on vastaavansisältöinen henkilöntarkastusta koskeva säännös. Perustuslakivaliokunnan mukaan sääntely täyttää myös perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaisen mielivallan kiellon sekä oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin myös edellytys, jonka mukaan henkilöön kohdistuvan tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulisi olla samaa sukupuolta tarkastettavan kanssa. Tämä vaatimus koskisi käsin tunnustelemalla suoritettavaa tarkastusta.

3 §. *Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotto*. Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 22 d §:ää.

4 §. *Voimakeinojen käyttö turvatarkastuksessa.* Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan lain 22 e §:n 1 momenttia. Pykälän 2 momentin mukaan voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

4 luku Tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet

1 §. *Tekninen valvonta ja sen edellytykset*. Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin tekninen valvonta. Sillä tarkoitettaisiin jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Määritelmä vastaisi voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 1 kohtaa.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saisi siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi. Sääntely vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 29 §:ää.

Yleisellä paikalla tarkoitettaisiin järjestyslain (612/2003) 2 §:n mukaista tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä, sekä rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin. Sanan ”tiellä” eteen lisättäisiin sana ”yleisellä” selkeyden vuoksi.

2 §. *Tietojen saanti viranomaiselta*. Pykälän 1 momentin mukaan poliisilla olisi päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.

Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 35 §:n 1 momenttia sillä

poikkeuksella, että säännöksessä mainittaisiin nykyisen erillisen 3 momentin sijaan suoraan siitä, että tietojen hankkimisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies.

Pykälän 2 momentissa mukaan poliisilla olisi päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampuma-aseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä.

Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 35 §:n 2 momenttia. Päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksestä ei säädettäisi enää jatkossa erillisessä momentissa.

Pykälän 3 momentin mukaan edellä 2 momentin perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja saisi käyttää vain luvanhaltijan luotettavuuden, sopivuuden taikka luvan voimassaolon muun edellytyksen tai lupaan sisältyvän ehdon täyttymisen arvioimiseksi. Sääntely vastaisi asiallisesti voimassa olevaa poliisilain 35 §:n 4 momenttia.

3 §. *Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisilla olisi päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Poliisilla olisi sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitetussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii. Säännös vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 36 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisilla olisi pyynnöstä yksittäistapauksessa oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla olisi vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

Sääntely vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 36 §:n 2 momenttia sillä poikkeuksella, että pykälä olisi teknisesti suppeampi teleosoitteiden osalta. Tältä osin viitataan pakkokeinolain 10 luvussa säädettäväksi ehdotettavien telekuuntelun ja -valvonnan yhteydessä esitettyyn. Teknisellä laitteella tapahtuva tietojen hankkiminen ja Viestintäviraston tarkastusta koskeva sääntely siirrettäisiin uuden poliisilain 5 luvun 25 §:ään ja uuden pakkokeinolain 10 luvun 25 §:ään (Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen).

Kysymyksessä olisi sellainen tavanomaiseen poliisitoimintaan liittyvä toimenpide, johon ei nykyisen lain mukaan edellytetä päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyyntöä. Tähän ei ehdoteta muutosta.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus saada tietoja lupahallintoa varten yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä siten kuin 2 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Momentti vastaisi vähäistä teknistä tarkistusta lukuun ottamatta voimassa olevan poliisilain 36 §:n 3 momenttia.

5 luku Salaiset tiedonhankintakeinot

Yleiset säännökset

1 §. *Soveltamisala ja määritelmät*. Pykälässä lueteltaisiin rikoksen estämisessä ja paljastamisessa käytettävät salaiset tiedonhankintakeinot ja viitattaisiin rikoksen selvittämisen osalta pakkokeinolakiin. Pykälä sisältäisi myös säännöksen näiden keinojen käytöstä rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisten toiminnassa. Pykälä olisi uusi ja sen tarkoitus olisi lähinnä selkeyttää poliisilain ja eräiden muiden lakien soveltamisalaa.

Pykälän 1 momentin mukaan tässä luvussa säädettäisiin telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta, televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, suunnitelmallisen tarkkailun, peitellyn tiedonhankinnan, teknisen tarkkailun (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen, peitetoiminnan, valeoston, tietolähdetoiminnan ja

valvotun läpilaskun käyttämisestä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai vaaran torjumiseen. Näitä tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

Momentissa kuvattaisiin lyhyesti salaisten tiedonhankintakeinojen luonnetta siten, että mainitaan mahdollisuudesta käyttää näitä keinoja salassa niiden kohteena olevilta henkilöiltä. Tämä tarkoittaisi ainoastaan mahdollisuutta keinojen salaiseen käyttöön, mikä ei kaikissa tapauksissa olisi kuitenkaan välttämätöntä. Jos tiedon antaminen ei vaarantaisi esimerkiksi rikoksen estämistä, syytä tiedonhankintakeinojen käyttöön salassa ei olisi. ”Matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisen” sijaan käytettäisiin tiedonhankintakeinoa paremmin kuvaavana nimityksenä ”tukiasematietojen hankkimista”. Uusia ja osittain uusia tiedonhankintakeinoja momentissa mainituista keinoista olisivat tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen laitetarkkailu, teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, tietolähteen ohjattu käyttö ja valvottu läpilasku.

Poliisilain mukaisten salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmät vastaisivat tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvussa määritelmiä salaisista pakkokeinoista. Poliisilaissa käytettäisiin kuitenkin ainoastaan salaisen tiedonhankinnan tai salaisten tiedonhankintakeinojen käsitteitä, kun pakkokeinolaissa ne olisivat salaisia pakkokeinoja.

Kysymyksessä ei olisi toimivaltasäännös, joka oikeuttaisi tiedonhankintakeinojen käyttämiseen yksittäistapauksessa. Momentissa mainittaisiin ainoastaan poliisilain mukaisten keinojen käyttötarkoitukset, joita olisivat rikoksen estäminen, rikoksen paljastaminen ja vaaran torjuminen.

Pykälän 2 momentissa määriteltäisiin rikoksen estäminen. Sillä tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

Rikoksen estämisestä olisi kysymys ensinnäkin silloin, kun teko kyettäisiin estämään ennen kuin tunnusmerkistön mukaiseen täytäntöönpanotoimeen on ryhdytty. Selvyyden vuoksi mainittaisiin myös rangaistavan yrityksen estäminen. Valmistelun estämisellä tarkoitettaisiin rangaistavan teon valmistelua, esimerkiksi murhan tai törkeän ryöstön valmistelua, vaikka itse valmistelua ei ole kriminalisoitu. Lisäksi valmistelun estämiseen kuuluisi myös rangaistavan valmistelun estäminen.

Ilmaisulla ”henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muutoin saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän” tarkoitettaisiin välittömästi henkilön omasta toiminnasta tehtyjä havaintoja ja ulkopuolisen henkilön, esimerkiksi tietolähteen antamia vihjetietoja ja muuta välillistä selvitystä. Ilmaisun merkitys olisi asiallisesti sama kuin voimassa olevassa poliisilaissa, sitä ainoastaan lyhennettäisiin. Havaintoihin ja muuten saatuihin tietoihin kuuluisivat myös muun muassa rikostiedustelutiedot, tarkkailuhavainnot, muut vihjetiedot ja rikosanalyysilla tiedoista tehtävät johtopäätökset. Edellytyksenä olisi, että tällaisten tietojen perustella muodostuisi perusteltu oletus henkilön syyllistymisestä rikokseen.

Vaikka rikoksen keskeyttämiseen liittyvissä tapauksissa rikoksen tunnusmerkistön täyttyminen on saattanut edetä esimerkiksi rangaistavan yrityksen asteelle, luettaisiin rikoksen keskeyttäminen tässä rikoksen estämiseen. Sama koskisi myös rikoksesta aiheutuvan vahingon tai vaaran rajoittamista. Kysymyksessä voisi olla esimerkiksi tilanne, jossa sinänsä tunnusmerkistön mukainen teko on jo tehty, mutta seuraus ei ole vielä ilmennyt tai sitä pystyttäisiin vielä rajoittamaan.

Pykälän 3 momentissa määriteltäisiin puolestaan rikoksen paljastaminen. Sillä tarkoitettaisiin toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.

Voimassa olevan poliisilain 3 luvun tiedonhankintaa koskevissa säännöksissä todetaan monin paikoin, että tiedonhankintaa

voidaan käyttää rikoksen paljastamiseen. Rikoksen paljastamista ei ole kuitenkaan määritelty. Sillä tarkoitettaisiin rikoksen estämisen ja selvittämisen väliin jäävää harmaata aluetta. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa vihjetietojen mukaan rikos olisi jo tehty, mutta konkreettista perustetta epäilylle ei vielä ole eli ehdotetun esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua syytä epäillä rikosta ei ole.

Nyt kysymyksessä olevassa paljastamisessa tarkoituksena on saada selville jo tehdyn rikoksen välittömästi merkityksellisiä seikkoja, kuten rikostunnusmerkistöön kuuluvat elementit sekä tekijä, tekoaika ja -paikka, esitutkinnan aloittamisen perustaksi. Kysymys ei siten olisi rikoksen selvittämisestä, koska esitutkinnan käynnistämisen edellytysten puuttuvat, eikä myöskään rikoksen estämisestä, koska rikos oletetaan jo tehdyksi.

Momentissa tarkoitettu ”syytä olettaa -kynnys” olisi matalampi kuin esitutkintalain mukainen syytä epäillä -kynnys, vaikka ilmaisujen kielelliset erot ovatkin vähäisiä. Kysymys on pienestä aste-erosta. ”Syytä epäillä -kynnyksen” ylityttyä kyseessä olisi rikoksen selvittäminen, jolloin sovellettavaksi tulisivat uuden pakkokeinolain 10 luvun mukaiset salaiset pakkokeinot. Tämän luvun 4 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi salaisen tiedonhankinnan jatkamisesta rikoksen selvittämiseksi.

Luvun 3 §:ssä rajoitettaisiin merkittävästi rikoksen paljastamiseksi tehtäviä toimenpiteitä. Tällaiseen esitutkintaa edeltävään tutkintaan tulee oikeusturvasyistä suhtautua erittäin pidättyväisesti. Rikosten paljastaminen salaista tiedonhankintaa käyttämällä voisi tulla kysymykseen lähinnä suojelupoliisin toiminnassa. Tällä ei kuitenkaan tarkoitettaisi sitä, että poliisi ei saisi paljastaa jo tehtyjä rikoksia, vaan perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen johdosta rikoksen paljastamiseksi tehtävää salaista tiedonhankintaa rajoitettaisiin. Käytännössä muutos ei olisi kovin merkittävä, sillä kynnys esitutkinnan aloittamiselle on varsin matala.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että mitä tässä luvussa säädetään poliisin tai poliisimiehen oikeudesta käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, koskee telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään.

Momentti vastaisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 1 §:n 2 momenttia sillä erotuksella, että voimassa olevan oikeuden mukaisesti ainoastaan poliisilla olisi mahdollisuus käyttää 10 luvun 1 §:n 2 momentissa mainittujen keinojen lisäksi telekuuntelua ja tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai vaaran torjumiseen. Momentin sääntelyllä ei otettaisi kuitenkaan kantaa siihen, voidaanko kyseiset keinot sallia tulli-, rajavartio- tai sotilasviranomaisille. Kuten aikaisemmin on todettu, erikseen tulee selvittää, miltä osin puheena olevien keinojen tulisi olla eri viranomaisten käytettävissä.

Pykälän 5 momentissa viitattaisiin uuden pakkokeinolain 10 lukuun.

2 §. *Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset*. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kaikille salaisille tiedonhankintakeinoille yhteisestä yleisestä edellytyksestä (voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja). Nykyisin vastaavat säännökset on sijoitettu toimivaltuuksien edellytyksiä koskeviin säännöksiin. Joidenkin tiedonhankintakeinojen säännöksissä kuitenkin säädettäisiin edelleen niiden erityisistä edellytyksistä.

Pykälän 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Peitetoiminnan ja valeoston käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Momentin alussa olevalla ilmaisulla ”sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä

säädetään” tarkoitettaisiin sitä, että kutakin tiedonhankintakeinoa koskevassa säännöksessä asetettaisiin sitä keinoa koskevia käytön edellytyksiä kuten esimerkiksi se, että tiedonhankintakeinon kohteena olevan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tiettyä vakavuustasoa olevaan rikokseen tai että tiedonhankintakeinoa saadaan käyttää vain tiettyyn tilaan tai paikkaan kohdistuvana.

Momentin sääntely muuttaisi salaisten tiedonhankintamenetelmien käytön edellytyksiä nykyisestä. Tiedonhankintamenetelmien käytön edellytykset säänneltäisiin yhdenmukaisesti tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun salaisten pakkokeinojen käytön edellytysten kanssa. Lisäksi momentin sääntelyn piiriin saatettaisiin uusia keinoja. Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksiä koskevassa yleisperustelujen jaksossa on jo selostettu, mitä tässä momentissa tarkoitetulla edellytyksellä ”erittäin tärkeä merkitys” tarkoitetaan.

Erittäin tärkeää merkitystä koskeva edellytys ulotettaisiin koskemaan poliisilain mukaisista salaisista tiedonhankintamenetelmistä telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua. Kyseisillä menetelmillä voidaan puuttua perus- ja ihmisoikeuksiin siinä määrin, että niiden käytölle on perusteltua asettaa tämänkaltainen erityinen edellytys. Henkilön tekninen seuranta olisi 21 §:n 3 momentissa tarkemmin määritettävää teknistä seurantaa.

Erittäin tärkeää merkitystä rikoksen estämiselle tai paljastamiselle ei edellytettäisi televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, peitellyn tiedonhankinnan, muun teknisen seurannan kuin henkilön teknisen seurannan sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen osalta. Näillä salaisilla tiedonhankintakeinoilla ei puututa tiedonhankinnan kohteen perus- ja ihmisoikeuksiin yhtä tuntuvasti, kuin edellä mainituilla keinoilla, jolloin sääntely voidaan jättää kutakin tiedonhankintakeinoa koskevien edellytysten varaan.

Salaisten tiedonhankintakeinojen joukossa on sellaisia, jotka on tarkoitettu viimesijaisiksi suhteessa muihin salaisiin tiedonhankintakeinoihin. Nykyisen poliisilain 31 b §:ssä käytetään valeoston osalta ilmaisua ”välttämätöntä”. Peitetoiminnan osalta on lainvalmisteluaineistossa edellytetty keinon käytön viimesijaisuutta, vaikka poliisilain 31 a §:ssä käytetään ilmaisua ”on tarpeen”. Momentin mukaan peitetoiminnan ja valeoston käytöltä edellytettäisiin edelleenkin viimesijaisuutta, mutta vaatimus ehdotetaan kuvattavaksi yhdenmukaisella ilmauksella ”välttämätöntä”. Näin ollen näiden keinojen osalta edellytettäisiin ensinnäkin, että niillä saatavilla tiedoilla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi, ja sen lisäksi, että niiden käyttö on myös välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi. Näiden menetelmien käytölle asetettaisiin siten muita salaisia tiedonhankintakeinoja selvästi tiukemmat erityiset edellytykset.

Pykälän 3 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole. Muutoksella korostettaisiin sitä, ettei tiedonhankintakeinoja voida missään tapauksessa käyttää kauempaa kuin on tarpeen, vaikka lupa olisikin vielä voimassa. Selvää on, että salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava viimeistään silloin, kun luvan voimassaolo päättyy.

3 §. *Salainen tiedonhankinta rikoksen paljastamiseksi.* Pykälä tiukentaisi voimassa olevaan poliisilakiin verrattuna rikoksen paljastamiseen käytettävien salaisten tiedonhankintakeinojen edellytyksiä.

Pykälän 1 momentin mukaan tässä luvussa säädettyjä keinoja saataisiin käyttää rikoksen estämisen lisäksi seuraavien rikosten paljastamisessa: 1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen; 2) sotaan yllyttäminen; 3) maanpetos, törkeä maanpetos; 4) vakoilu, törkeä vakoilu; 5) turvallisuussalaisuuden paljastaminen; 6) luvaton tiedustelutoiminta; 7) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2–7 kohdassa tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettu terroristisessa tarkoituksessa teh-

tävä rikos; 8) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu; 9) terroristiryhmän johtaminen; 10) terroristiryhmän toiminnan edistäminen; 11) koulutuksen antaminen terrorismirikoksen tekemistä varten; 12) värväys terrorismirikoksen tekemiseen; 13) terrorismin rahoittaminen.

Kysymys olisi siten lähinnä suojelupoliisin tehtäviin kuuluvien rikosten paljastamisesta. Yleisperusteluissa mainituista syistä säännöksessä otettaisiin huomioon terrorismirikosten lisäksi muitakin rikoslain 12 luvussa rangaistavaksi säädettyjä vakavia rikoksia.

Rikosten paljastamisen osalta ei sovellettaisi salaisten tiedonhankintakeinojen keinokohtaisista säännöksistä johtuvia edellytyksiä. Sovellettavaksi tulisivat kuitenkin 2 §:n mukaiset salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset.

4 §. *Salaisen tiedonhankinnan jatkaminen rikoksen selvittämiseksi.* Pykälässä säädettäisiin, että jos rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi aloitetun salaisen tiedonhankinnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi, tiedonhankintaa saadaan kuitenkin jatkaa rikoksen selvittämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan nojalla kolme vuorokautta, enintään kuitenkin luvan tai päätöksen voimassaoloajan. Jos rikoksen selvittämiseksi on tarpeen käyttää pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettua salaista pakkokeinoa, asia on saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan pakkokeinon käyttämisestä.

Pykälän tarkoittamissa tapauksissa mahdollistettaisiin salaisen tiedonhankintakeinon käytön jatkaminen silloin, kun poliisilain mukainen peruste käytölle poistuu, mutta olisi tarve jatkaa tiedonhankintaa pakkokeinolain nojalla. Ilman ehdotettavaa pykälää tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava esimerkiksi heti, kun rikoksen estämisessä ei onnistuta, vaan rikos epäillään tehdyksi.

Pykälän nojalla poliisilain perusteella aloitettua salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä saataisiin jatkaa vielä kolme vuorokautta, mutta kuitenkin enintään luvan tai päätöksen voimassaoloajan. Jos lupa päättyisi esimerkiksi kahden vuorokauden kuluessa tilanteen toteamisesta, ei tiedonhankintakeinon käyttöä saataisi kuitenkaan jatkaa kolmea vuorokautta. Momentissa mainitussa ajassa tulisi hakea pakkokeinolain mukainen lupa tai päätös tai lopettaa tiedonhankintakeinon käyttö.

Tiedonhankinta televerkoista

5 §. *Telekuuntelu ja sen edellytykset*. Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin telekuuntelu. Sillä tarkoitettaisiin viestintämarkkinalaissa tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien 8 §:ssä tarkoitettujen tunnistamistietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen.

Telekuuntelun määritelmä ja pykälän seuraavien momenttien mukaiset telekuuntelun edellytykset sijoitettaisiin samaan pykälään lähinnä selkeyttävistä syistä. Momenttiin lisättäisiin telekuuntelun määritelmä, joka on jonkin verran täsmällisempi kuin nykyisen poliisilain 28 §:n 1 momentin 7 kohdassa oleva määrittely. Määritelmä olisi yhdenmukainen uuden pakkokeinolain telekuuntelun määritelmän kanssa. Telekuuntelun kuten muidenkaan salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmissä ei enää käytettäisi sanaa ”salaa”. Tämä liittyisi siihen, että 1 §:n 1 momentissa jo todettaisiin mahdollisuus käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja salassa niiden kohteilta.

Telekuuntelussa on kysymys nimenomaan viestintämarkkinalain mukaisissa yleisissä viestintäverkoissa välitettävänä olevien viestien telekuuntelusta. Viestintämarkkinalain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan viestintäverkolla tarkoitetaan toisiinsa liitetyistä johtimista sekä laitteista muodostuvaa järjestelmää, joka on tarkoitettu viestien siirtoon tai jakeluun johtimella, radioaalloilla, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla. Momentin 2 kohdan mukaan yleisellä viestintäverkolla tarkoitetaan viestintäverkkoa, jota tarjotaan etukäteen rajaamattomalle käyttäjäpiirille. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu,

ettei telekuuntelua voida kohdistaa niin sanottuihin erillisverkkoihin tai omatarveverkkoihin. Tiedonhankinta voidaan kuitenkin toteuttaa muiden tiedonhankintakeinojen avulla, mikäli erillisverkkoa ei ole liitetty yleiseen viestintäverkkoon ja tiedonhankintakeinon käytölle säädetyt edellytykset muutoin täyttyvät.

Voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 7 kohdan ja 31 d §:n 1 momentin säännöksistä poiketen telekuuntelun määritelmässä mainittaisiin selkeyden vuoksi ainoastaan teleosoite ja telepäätelaite. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan laitetta, joka viestien lähettämiseksi, käsittelemiseksi tai vastaanottamiseksi on tarkoitettu johtimella, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla liitettäväksi joko suoraan yleisen viestintäverkon liittymään tai toimimaan yleisen viestintäverkon yhteydessä kytkettynä suoraan tai epäsuorasti yleisen viestintäverkon liittymään.

Kysymyksessä voisi olla mikä tahansa viestintäverkon rajapinnan tieto tai ominaisuus, joka voidaan yhdistää tiettyyn käyttäjään tai tilaajaan, ja laitteeseen sisältyvä ja sitä myötä myös käyttäjään tai tilaajaan yhdistettävissä oleva tieto tai ominaisuus. Tällaisia tietoja voivat siten olla esimerkiksi sähköpostiosoite, ip-osoite, käyttäjätunnus ja salasana, profiili tai muu televerkkoon sisältyvä tieto, jonka avulla tele- tai datayhteyden osapuolet voidaan yksilöidä. Näin ollen myös puhelimen sarjanumero (IMEI-koodi) taikka muu päätelaitteen suoraan yksilöivä tai sen yksilöimiseen johtava tieto sisältyisi telekuuntelun määritelmän piiriin.

Viestin käsite on puolestaan määritelty sähköisen viestinnän tietosuojalain 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Sillä tarkoitetaan viestintäverkossa osapuolten välillä tai vapaasti valikoituville vastaanottajille välitettävää puhelua, sähköpostiviestiä, tekstiviestiä, puheviestiä ja muuta vastaavaa sanomaa. Käsite kattaa lähes kaikenlaiset informaatiomuodot mutta ei sisällä kuitenkaan puhtaasti viestiin liittymätöntä tietokoneiden välistä ohjaus- ja signalointiliikennettä. Telekuuntelutoimivaltuutta ei tarvittaisi kaikkien saataville toimitettavan verkkoviestin sisällön selvittämiseksi. Verkkoviestin tunnistamistiedot ovat kuitenkin luottamuksellisia, mikä vastaa niin ikään voimassa olevaa oikeutta.

Telekuuntelu koskisi teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavaa tai siitä lähetettyä viestiä. Viesti olisi telekuuntelutoimivaltuudella saatavissa, kun se on viestintäverkossa välitettävänä siten, että viesti on ylittänyt esimerkiksi lähettäjän teleosoitteen muodostaman rajapinnan, jolloin sitä pidettäisiin lähetettynä, eikä se ole vielä saapuessaan vastaanottajalle ylittänyt vastaanottavan teleosoitteen rajapintaa, jolloin se olisi edelleen vastaanotettavana. Näin ollen esimerkiksi matkapuhelimeen saapunut tekstiviesti ei olisi tässä tarkoitetulla tavalla välitettävänä. Jos viestistä on sen välittämisen jälkeen esimerkiksi teknisistä syistä jäänyt teleoperaattorin palvelimelle kopio, joka ei ole enää vastaanottajan laitteelta saatavissa, sovellettavaksi voisi tulla 6 §:n 1 momentin mukainen tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on eräissä ratkaisuissaan pitänyt ongelmallisena niin sanotun A-tilaajan (puhelinyhteyden ottaja) lähetä-näppäimen painalluksen jälkeisen keskustelun kuuntelua ja tallentamista ennen B-tilaajan (vastaanottajan) vastaamista. Tämän kysymyksen osalta on annettu myös erisuuntaisia hovioikeuden ratkaisuja. Kouvolan hovioikeuden ratkaisussa 14.9.2004 (Dnro R 04/493) katsottiin lähetä-näppäimen jälkeen tallentuvan tiedon kuuluvan telekuunteluluvan piiriin. Helsingin hovioikeus on puolestaan antanut 26.10.2005 viimeksi mainitusta poikkeavan tuomion (Dnro R 05/1005). Siinä valittajan ennen puhelun yhdistymistä tallentuneet keskustelut jätettiin todisteena huomiotta. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että käytössä oleviin teknisiin ratkaisuihin liittyvistä syistä puhetta pidettäisiin tältä osin lähetettynä viestinä.

Määritelmän sanamuotoa ehdotetaan selkeytettäväksi myös siten, että siinä mainittaisiin viestin kuuntelun ja tallentamisen lisäksi myös muunlainen käsittely viestin sisällön selvittämiseksi. Sähköpostiviestin osalta sisältöä selvitetään katsomalla ja lukemalla, mutta siihen liitettyä mediaa voidaan myös kuunnella. Viesti voi olla myös kryptattu. Tällainen yleisessä viestintäverkossa välitettävänä olevan viestin tallentaminen sisällön

selvittämiseksi kuuluisi edelleenkin telekuuntelun piiriin, vaikka viesti sinällään ei olisi salauksen vuoksi kenenkään muun kuin lähettäjän ja vastaanottajan kuunneltavissa.

Telekuuntelutoimivaltuus kattaisi ehdotetussa 8 §:ssä tarkoitettujen viestin tunnistamistietojen hankkimisen. Käytännössä viesti ilman siihen liittyviä tunnistamistietoja (esimerkiksi lähettäjän ja vastaanottajan yksilöivä tieto) on merkityksetön. Tältä osin televalvonta sisältyisi telekuunteluun. Telekuuntelutoimivaltuudella ei kuitenkaan voitaisi esimerkiksi estää viestin perille menoa. Telekuuntelun yhteydessä saatavat tunnistamistiedot eivät myöskään sisältäisi telepäätelaitteen sijaintietoja. Tätä tarkoitettaisiin nimenomaisella maininnalla viestiin liittyvien 8 §:ssä tarkoitettujen tunnistamistietojen selvittämisestä. Jos myös sijaintitiedot ovat tarpeen, tulee hakea televalvontalupa.

Momentissa todettaisiin nimenomaisesti, että telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen. Tällä on tarkoitus korostaa sitä, ettei telekuuntelua saa kohdistaa kenenkään muun kuin mainitun henkilön viestintään. Hän voi tosin olla poliisille toistaiseksi nimeltään tuntematon henkilö, jonka perustellusti voidaan epäillä esimerkiksi olevan osallinen rangaistavaan tekoon. Tällöin hänet voidaan yksilöidä hänen hallussaan olevan tai hänen muuten oletettavasti käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen ja hänen osallisuutensa avulla. Erityisesti on kuitenkin huolehdittava siitä, että kuunteluluvan antaminen tuntemattomien henkilöiden käyttämiin teleosoitteisiin tai telepäätelaitteisiin ei tosiasiallisesti johda tiettyjen teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden kuuntelemiseen siitä riippumatta, kuka niitä käyttää.

Kuuntelukielloista säädettäisiin tarkasteltavana olevan luvun 50 §:ssä.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisille voitaisiin antaa lupa telekuunteluun rikoksen estämiseksi, jos telekuuntelun kohteena olevan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen; 2) sotaan yllyttämiseen; 3) maanpetokseen, törkeään maanpetokseen; 4) vakoiluun, törkeään vakoiluun; 5) turvallisuussalaisuuden paljastamiseen; 6) luvattomaan tiedustelutoimintaan; 7) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtävään rikokseen; 8) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; 9) terroristiryhmän johtamiseen; 10) terroristiryhmän toiminnan edistämiseen; 11) koulutuksen antamiseen terrorismirikoksen tekemistä varten; 12) värväykseen terrorismirikoksen tekemiseen; tai 13) terrorismin rahoittamiseen.

Poliisilain 5 luvun keinojen osalta tulisivat sovellettaviksi samanaikaisesti 2 §:n mukaiset edellytykset yhdessä kutakin tiedonhankintakeinoa koskevien edellytysten kanssa. Telekuuntelun perusterikoksiin lisättäisiin yleisperusteluissa mainituista syistä 1-6 kohdassa mainitut rikokset.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisille voitaisiin lisäksi antaa lupa telekuunteluun, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi. Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 31 d §:n 2 momenttia. Momentti koskisi niin sanottuja ”rynnäkkötilanteita”.

6 §. *Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uudessa pykälässä säädettäisiin eräistä telekuuntelun kaltaisista tiedonhankintakeinoista.

Pykälän 1 momentin mukaan, jos on todennäköistä, että 5 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä tunnistamistietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta 5 §:ssä säädetyillä edellytyksillä. Tiedot hankittaisiin takavarikon tai jäljentämisen tyyppisellä toimenpiteellä. Takavarikosta säädetään uuden pakkokeinolain 7 luvussa. Tiedonhankintakeinon edellytyksenä olisi myös, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle (2 §:n 2 momentti).

Momentissa mainitulla teleyrityksellä tarkoitetaan viestintämarkkinalain 2 §:n 21 kohdan mukaista verkkoyritystä tai palveluyritystä. Verkkoyritys on viestintämarkkina-

lain 2 §:n 17 kohdan mukaan yritys, joka tarjoaa omistamaansa tai muulla perusteella hallussaan olevaa viestintäverkkoa käytettäväksi viestien siirtoon, jakeluun tai tarjolla pitoon. Palveluyritys on puolestaan kyseisen pykälän 19 kohdan mukaan yritys, joka siirtää viestejä hallussaan olevassa tai verkkoyritykseltä käyttöönsä saamassa viestintäverkossa taikka jakelee tai pitää tarjolla viestejä joukkoviestintäverkossa.

Momentissa olisi kysymys tapauksista, joissa telekuuntelutoimivaltuudella saatava viesti on hävinnyt, mutta se on vielä teknisesti saatavissa teleyritykseltä tai yhteisötilaajalta. Sääntelyn tarkoituksena olisi myös estää telekuuntelun käyttöedellytyksien kiertäminen. Takavarikoiminen tai jäljentäminen voitaisiin toimittaa vain telekuuntelun edellytyksillä. Toimenpiteen käytölle asetettaisiin kynnykseksi todennäköisyys siitä, ettei viestiä ja siihen liittyviä tunnistamistietoja ole enää saatavissa telekuuntelulla.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos tietojen hankkiminen kohdistetaan viestin sisällön selvittämiseksi telepäätelaitteeseen välittömästi yhteydessä olevaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvaan henkilökohtaiseen tekniseen laitteeseen tai tällaisen laitteen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen, poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, jos 5 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Momentin tarkoituksena on estää se, että telekuuntelun soveltamiskynnys muodostuu tavanomaista alemmaksi silloin, kun kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla esimerkiksi teknistä kuuntelua puhelun välityksessä käytettävään henkilökohtaiseen apulaitteeseen (niin sanottu blue tooth -kuuloke). Tiedonhankintakeinon kohteena oleva henkilö voi näissä tapauksissa kuitenkin perustellusti olettaa, että viestintä on yhtä luottamuksellista kuin puhuttaessa suoraan matkapuhelimeen.

Momentin mukaan tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta tehtäisiin viestin sisällön selvittämiseksi. Maininta siitä, että tällaisen laitteen tulisi olla välittömässä yhteydessä tekniseen laitteeseen, sulkisi ulkopuolelle erilaiset siirrettävät tallennusvälineet. Tätä täsmennettäisiin myös sillä, että laitteiden tulisi olla nimenomaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvia henkilökohtaisia apuvälineitä tai muita sellaisia teknisiä laitteita. Teknisen kehityksen vuoksi laissa ei ole kuitenkaan mahdollista luetella tyhjentävästi tällaisia välineitä.

Lisäksi momentissa mainittaisiin nimenomaisesti, että tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta kuuluisi tiedonhankinnan kohdistaminen henkilökohtaisen apuvälineen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen. Tällöin tiedonhankinta ei kohdistuisi sinänsä apuvälineeseen, vaan sen ja telepäätelaitteen väliseen radio- tai muuhun vastaavaan yhteyteen. Näin ollen esimerkiksi kaiutinpuhelun tai muuten kovaäänisen puhelun kuuntelu ei olisi momentissa tarkoitettua tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta.

7 §. *Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen*. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättää telekuuntelusta ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun poliisimiehen (pidättämiseen oikeutettu poliisimies) vaatimuksesta.

Momentissa otettaisiin käyttöön uusi termi ”pidättämiseen oikeutettu poliisimies”, ja sitä käytettäisiin ainoastaan tässä luvussa. Pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä tarkoitetaan poliisimiehiä, jotka on lueteltu pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdan säännöksessä. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevassa 10 luvussa käytetään pidättämiseen oikeutetun virkamiehen käsitettä. Poliisilaissa säädetään poliisin tehtävistä ja toimivaltuuksista, joten pidättämiseen oikeutetun virkamiehen sijaan on loogisempaa käyttää pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen käsitettä, joka osoittaa, että päätöksen tekijänä on poliisimies. Päätöstoimivallan omaavien pidättämiseen oikeutettujen poliisivirkamiesten piiri pysyisi myös vastaavansisältöisenä uuden pakkokeinolain 10 luvussa säädetyn kanssa. Muissa poliisilain luvuissa käytettäisiin päällystöön kuuluvan poliisimiehen käsitettä, kuten nykyisinkin.

Muutoin momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 32 b §:ää.

Pykälän 2 momentin mukaan lupa voitaisiin antaa kerrallaan enintään kuukaudeksi. Momentti vastaisi pääosin voimassa olevan poliisilain 32 b §:n 3 momenttia.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin vaatimukseen ja päätökseen sisällytettävistä tiedoista. Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika; 2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen; 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja telekuuntelun edellytykset perustuvat; 4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella; 5) toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite; 6) telekuuntelun suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies, 7) mahdolliset telekuuntelun ja muun vastaavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Voimassa olevassa sisäasiainministeriön poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetussa asetuksessa (174/2008) on säännöksiä siitä, mitä on mainittava eräitä poliisin tiedonhankintakeinoja koskevissa pöytäkirjoissa ja päätöksissä. Nyt ehdotetaan, että lakitasolla säädettäisiin kunkin tiedonhankintakeinon kohdalla niitä koskevien päätösten sisällöstä. Päätösten sisältö vastaisi asiallisesti tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotetun pakkokeinolain 10 luvun vastaavien salaisten pakkokeinojen päätösten sisältöä.

Vaatimuksessa ja päätöksessä olisi nykyistä perusteellisemmin mainittava tiedot, joiden perusteella tiedonhankintakeinon edellytysten täyttymistä voidaan arvioida. Muutos korostaisi poliisin velvollisuutta esittää ja perustella tosiseikkoja, joiden perusteella tuomioistuin voi tehdä tiedonhankintakeinon käytön edellytysten täyttymisestä omat johtopäätöksensä. Muutoksella pyrittäisiin siten lupaprosessin laadun parantamiseen.

Toimenpiteen perusteena olevalla rikoksella tarkoitettaisiin tässä estettävää tai paljastettavaa rikosta. Kohdassa 2 mainitulla henkilöllä tarkoitettaisiin poliisilain mukaisen salaisen tiedonhankintakeinon yhteydessä henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän rikokseen, tai rikoksen paljastamisen osalta henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyneen rikokseen. Viimeksi mainittu ei olisi kuitenkaan esitutkintalain tarkoittamalla tavalla rikoksesta epäilty. Ilmaisulla ”tosiseikat, joihin häneen kohdistuva rikosepäily ja telekuuntelun edellytykset perustuvat” (kohta 3) tarkoitettaisiin tosiseikkoja, joiden perusteella henkilön voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen. Kohdat 4—7 tulisivat sovellettavaksi sellaisenaan. Salaisissa tiedonhankintakeinoissa siirryttäisiin yleisemminkin televerkossa suoritettavien tiedonhankintakeinojen sekä myös teknisen kuuntelun ja teknisen katselun osalta luvan tai päätöksen alkamis- ja päättymisajankohdan kellonaikatarkkuuteen (4 kohta). Nämä ajankohdat tulisi mainita päätöksessä.

8 §. *Televalvonta ja sen edellytykset*. Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin televalvonnan käsite. Määritelmä vastaisi asiasisällöltään nykyisen poliisilain 28 §:n 1 momentin 6 kohdassa olevaa määrittelyä. Televalvonnalla tarkoitettaisiin tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty 5 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Tunnistamistiedolla tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalain 2 §:n 8 kohdassa tarkoitettua tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Luottamuksellisen viestin suojasta säädetään yleisesti sähköisen viestinnän tietosuojalaissa. Sähköisen viestinnän tietosuojalain 4 §:n 1 ja 2 momenttien mukaan viesti, tunnistamistiedot ja paikkatiedot ovat luottamuksellisia, jollei kyseisessä tai muussa laissa toisin säädetä. Viesti ei ole luottamuksellinen, jos se on saatettu yleisesti vastaanotettavaksi. Viestiin liittyvät tunnistamistiedot ovat kuitenkin luottamuksellisia. Verkkoviestin eli radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitetun tiedon, mielipiteen tai muun viestin tunnistamistietojen luo-

vuttamisesta säädetään puolestaan sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 17 §:ssä. Sähköisen viestinnän tietosuojalain 4 §:n 1 momentissa säädetty luottamuksellisuus tarkoittaa sitä, että viestejä, tunnistamistietoja ja paikkatietoja saa käsitellä vain erikseen laissa säädettyihin tarkoituksiin. Momentti antaa suojaa kaikille viestintäverkossa liikkuville viesteille. Tunnistamistietojen käytössä on yleensä kysymys viestinnän osapuolen selvittämisestä.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain perusteluissa (HE 125/2003 vp) täsmennetään tunnistamistietojen käsitettä siten, että niihin voi kuulua tietoja, jotka viittaavat muun muassa viestinnän reititykseen, kestoon, ajankohtaan tai siirrettävän tiedon määrään, käytettyyn protokollaan, lähettäjän tai vastaanottajan päätelaitteen sijaintiin tietyn tukiaseman alueella, lähettävään tai vastaanottavaan verkkoon ja yhteyden alkuun, loppuun tai kestoon. Tiedot voivat myös koskea muotoa, jossa viesti välitetään verkossa. Olennaista on, että näiden tietojen tulee olla yhdistettävissä tilaajaan tai käyttäjään. Esimerkiksi sähköpostiviestin tunnistamistietoja ovat viestin otsikkotiedot, jotka koskevat lähettäjää, vastaanottajaa, reittitietoja ja aikamerkintöjä. Tunnistamistiedon käsitteen kannalta on huomattava, että tilaaja, johon tunnistamistieto voidaan yhdistää, voi olla luonnollisen henkilön lisäksi myös oikeushenkilö. Lisäksi on huomattava, että televalvonnan avulla on mahdollisuus saada tunnistamistietoja televiesteistä, mutta oikeus saada tunnistamistietoja ei merkitse oikeutta televalvontaan.

Määritelmässä käytettäisiin jatkossa selkeyden vuoksi televiestin sijaan viestin käsitettä, joka olisi yhdenmukainen ehdotettuun telekuuntelun määritelmään verrattuna. Lisäksi edellä telekuuntelun yhteydessä mainituista syistä käytettäisiin jatkossa ainoastaan teleosoitteen ja telepäätelaitteen käsitteitä. Televalvonnan piiriin kuuluisi myös teleosoitteen ja telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkiminen. Määritelmä olisi jonkin verran laveampi kuin voimassa olevan lain mukainen määritelmä, jossa mainitaan matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen. Teknisen kehityksen vuoksi kannettavat viestintään käytettävät laitteet voivat olla erilaisia. Aina ei ole edes selvyyttä siitä, onko kysymys matkaviestimestä vai sen kaltaisesta laitteesta. Ehdotettu määritelmä kattaisi ylipäänsä kaikkien siirrettävissä olevien teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden sijainnin selvittämisen riippumatta siitä, onko kysymys sinänsä matkaviestimestä.

Teleosoitteen ja telepäätelaitteen käytön tilapäinen estäminen vastaisi asiallisesti voimassa olevan lain mukaista tilapäistä sulkemista. Ehdotettava ilmaisu kuvaisi paremmin toimenpiteen luonnetta. Teleosoitteen käyttö voitaisiin estää paitsi teleyrityksen toimesta myös esitutkintaviranomaisen käytössä olevalla teknisellä menetelmällä, laitteella tai ohjelmistolla.

Momenttiin lisättäisiin selkeyden vuoksi tunnistamistiedon määritelmä, joka perustuu sähköisen viestinnän tietosuojalain 2 §:n 8 kohdassa olevaan. Tunnistamistiedon tyhjentävä ja yksiselitteinen määrittely ei ole mahdollista. Määritelmän rajoittuminen viestiä koskeviin tietoihin tarkoittaisi sitä, että viestiin liittymätön tietokoneiden välinen ohjausliikenne ei olisi luottamuksellisen viestinnän suojan piirissä. Vastaava rajaus olisi edellä kerrotuin tavoin telekuuntelussa

Pykälän 2 momentin poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa sellaisen henkilön hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen; 3) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai paritukseen; 4) huumausainerikokseen; 5) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; taikka 6) törkeään tulliselvitysrikokseen. Edellytyksenä olevat rikokset olisivat suuruusluokaltaan ja rikostyyppien osalta vähäisin poikkeuksin samanlaisia kuin nykyisen poliisilain 31 c §:n 1 momentissa luetellut.

Voimassa olevan poliisilain 31 c §:n 1 momentin mukainen ”automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistunut rikos, joka on tehty telepäätelaitetta käyttäen” korvattaisiin ”teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdyllä rikoksella”. Tämä muutos

johtaisi siihen, että momentissa ei myöskään erikseen enää mainittaisi oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamista tai laitonta uhkausta. Televalvontaa voitaisiin käyttää niidenkin estämisessä, jos mainittujen rikosten tekemiseen on käytetty teleosoitetta tai telepäätelaitetta. Voimassa olevaan lakiin verrattuna muutosta tarkoittaisi myös se, että televalvontaa voitaisiin käyttää seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä ja tulliselvitysrikosta estettäessä. Momentin 2 kohdan soveltamisessa olisi otettava huomioon tiedonhankintakeinojen käyttämisessä sovellettavat periaatteet, erityisesti suhteellisuusperiaate.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus televalvontaan 2 momentin estämättä, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Säännös olisi sisällöltään pääosin samanlainen kuin voimassa olevan poliisilain 31 d §:n 2 momentti. Uutta säännöksessä olisi se, että poliisille voitaisiin antaa lupa paikantaa henkilö kiireellisesti ilman televalvontaan liittyviä käytännön toimintaa hidastavia elementtejä. Kysymyksessä olisi siten henkilön eräänlainen kiirepaikantaminen, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Momentissa tarkoitettu toimenpide olisi käytännössä vastaavanlainen kuin sähköisen viestinnän tietosuojalain 35 §:ssä tarkoitettu hätäpaikannus eli henkilö voitaisiin paikantaa henkilön tele- tai päätelaitteen sijaintitietojen avulla. Poliisi voisi toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen joko omien tietojärjestelmiensä avulla tai pyytämällä virka-apua hätäkeskuslaitokselta. Toimenpiteen luonne eroasi hätäpaikannuksesta siten, että kiirepaikannuksen tarkoituksena olisi paikantaa henkilö, jotta voitaisiin estää tämän toiminta, kun hänen on perusteltua syytä olettaa syyllistyvän toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen. Kiirepaikantamisella voitaisiin myös kohdentaa poliisin resursseja tietylle alueelle henkilön kiinniottamiseksi.

Momentissa oleva maininta ”sen välitön toteuttaminen” tarkoittaisi sitä, että ensisijaisesti tulee käyttää 1 momentissa tarkoitettua sijaintitiedon hankkimista, mutta jos tämä arvioitaisiin liian hitaaksi toimenpiteeksi tavoitteen saavuttamiseksi, olisi henkilö mahdollista paikantaa heti. Toimivaltuutta voitaisiin käyttää esimerkiksi silloin, kun henkilö on käyttänyt törkeää väkivaltaa ja tämän jälkeen paennut paikalta tai uhannut käyttää törkeää väkivaltaa esimerkiksi tappamalla puolisonsa. Tällöin paennut tai uhkauksen tehnyt henkilö pystyttäisiin paikantamaan mahdollisimman nopeasti ja seurata tämän liikkumista sekä estää mahdollinen rikos.

Maininnalla ”2 momentin estämättä” tarkoitetaan sitä, että toimenpide voitaisiin kohdistaa muunkin kuin 2 momentissa tarkoitetun henkilön puhelimeen. Päätöksenteosta säädettäisiin tarkasteltavana olevan luvun 10 §:n 4 momentissa.

Pykälän 4 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus lyhytaikaisesti estää teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö tietyllä alueella. Toimenpiteen käytön olisi oltava välttämätön henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä sillä saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Säännös olisi poliisilaissa uusi. Kysymyksessä ei olisi voimassa olevaan televalvontaan kuuluva tietyn teleosoitteen tai telepäätelaitteen käytön tilapäinen estäminen, vaan ennalta määrittämättömän teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden joukon käytön lyhytaikainen estäminen vaaran torjumiseksi.

Esimerkkinä uudesta toimivaltuudesta voidaan mainita tilanne, jossa poliisi saa uhkauksen tietyssä paikassa räjäytettävästä pommista. Tuolla alueella voitaisiin estää teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden käyttö hetkellisesti, jotta räjähdettä ei ehdittäisi laukaisemaan matkapuhelimen tai muun radiolaitteen avulla. Toimivaltuuden käytön turvin alueella oleskelevat ihmiset saataisiin turvaan. Lisäksi esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa kansainväliseen huippukokoukseen osallistuvaan henkilöön tiedetään kohdistuvan vakavan uhkan. Muista turvatoimenpiteistä huolimatta täydellistä varmuutta ei välttämättä saada siitä, ettei reitille ole asetettu räjähteitä. Tällöin saattueen turvaamiseksi sen edetessä poliisi voisi käyttää esimerkiksi teknistä laitetta, joka estäisi teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käytön saattueen kohdalla. Tällaisesta toimenpiteestä aiheutuva haitta sivullisille olisi ainoastaan hetkellinen ja selkeästi suojattavaa intressiä

vähäisempi. Toimenpiteelle asetettaisiin kuitenkin telekuuntelun kaltainen vaaraedellytys. Toimenpiteen tulisi olla välttämätön ja vaaran tulisi olla vakava. Suojattavina intresseinä olisivat vain henki ja terveys. Toimenpiteellä ei saisi myöskään aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tällä korostettaisiin vähimmän haitan periaatteen merkitystä toimivaltuuden käytössä.

Uuden toimivaltuuden käytölle asetettaisiin siten varsin tiukat edellytykset, joten sen käyttö olisi vain poikkeuksellisesti mahdollista. Lisäksi jäljempänä tarkemmin esitetyllä tavalla toimenpiteestä päättäisi keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällikkö taikka poliisilaitoksen päällikkö tai kiiretapauksessa pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Yksittäisten teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käytön tilapäinen estäminen määräytyisi pykälän 1 ja 2 momenttien mukaisesti.

Pykälän 5 momentin mukaan poliisille voitaisiin antaa lupa kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa tarkoitetussa kuolemansyyn selvittämisessä vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa saatavan kuolemansyyn selvittämisessä tarvittavia tietoja.

Poliisilla ei ole voimassa olevan oikeuden mukaan oikeutta televalvontatietojen käyttöön momentissa tarkoitetussa tapauksessa. Kuolemansyyn selvittämisen intressi on kuitenkin tärkeä jo pelkästään henkirikoksen poissulkemisen vuoksi. Tällaiset tiedot voivat tuoda merkittävästi lisäselvitystä esimerkiksi vainajan viimeisten liikkeiden selvittämisen kautta. Näin voidaan saada selvitystä kuolemaan johtaneista olosuhteista. Lisäksi momentissa tarkoitetusta televalvonnasta päättäisi jäljempänä tarkemmin esitetyllä tavalla tuomioistuin.

Pykälän 6 momentti sisältäisi selkeyttävän viittaussäännöksen. Sen mukaan tietojen luovuttamisesta hätäilmoituksia vastaanottaville viranomaisille säädetään sähköisen viestinnän tietosuojalain 35 §:ssä.

9 §. *Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella*. Pykälä olisi poliisilaissa uusi. Pykälän mukaan poliisi saa kohdistaa rikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; 2) rikokseen, jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaite on oikeudettomasti toisen hallussa; 3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään lähestymiskiellon rikkomiseen, rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun ilkivaltaan, rikoslain 24 luvun 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettuun kotirauhan rikkomiseen; 4) muuhun kuin 3 kohdassa tarkoitettuun teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään rikokseen; tai 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

Pykälän 2 ja 3 kohtaan sisältyisivät rikokset, joiden osalta suostumusperusteisesta televalvonnasta säädetään tällä hetkellä sähköisen viestinnän tietosuojalain 36 §:n 3 momentissa. Teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdyt rikokset jaettaisiin kahteen kohtaan sen vuoksi, että jaottelulla on merkitystä 10 §:ssä säädettävän päätöksenteon kannalta.

Televalvonnan koskeminen suostumuksen antajan hallinnassa olevaa teleosoitetta tai telepäätelaitetta tarkoittaisi tosiasiallista hallintaa. Näin ollen esimerkiksi työnantaja ei voisi antaa suostumusta työntekijän käytössä olevan matkapuhelimen televalvontaan. Myöskään satunnainen toisen matkapuhelimen käyttäminen ei voisi oikeuttaa suostumuksen antamiseen matkapuhelimen omistajan viestinnän osalta. Suostumus tulisi antaa kirjallisessa muodossa. Se voitaisiin kirjata esimerkiksi kuulustelupöytäkirjaan. Kiireellisissä tilanteissa suostumus voitaisiin kuitenkin antaa suullisesti, mutta se tulisi vahvistaa kirjallisesti niin pian kuin mahdollista. Todistajaksi katsotaan esimerkiksi henkilö, jonka hallussa on viesti, joka koskee teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä rikosta.

Loukatun suostumusta koskevan opin mukaisesti jokainen voisi pätevästi antaa suostumuksensa hallinnassaan olevan teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos suostumus on annettu vapaaehtoisesti ennen toimenpiteeseen ryhtymistä ja ymmärtäen sen merkitys. Suostumuksen tulee olla aidosti

vapaaehtoinen. Sen saamiseksi poliisin puolelta ei saa käyttää taivuttelua tai muuta vastaavaa johdattelua. Poliisi voi tuoda esiin mahdollisuuden käyttää suostumusperusteista televalvontaa, mutta johtopäätösten tekeminen tiedonhankintakeinon käytöstä on aina jätettävä asianomaiselle henkilölle.

Suostumukseen perustuvassa televalvonnassa voisi olla kysymys suostumuksen antajaan kohdistuvasta estettävästä rikoksesta tai myös muuhun henkilöön kohdistuvasta teosta. Käytännössä suostumuksen antajalla ja muulla henkilöllä tulisi olla sellainen yhteys, että suostumuksen antajan hallinnassa olevan teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvonnalla voisi olla merkitystä estettävän rikoksen kannalta.

10 §. *Televalvonnasta päättäminen*. Poliisi päättäisi televalvonnasta jäljempänä mainitulla tavalla silloin, kun kysymyksessä on uhkaavan vaaran torjuminen, teleosoitteen tai telepäätelaitteen käytön tilapäinen estäminen tai suostumuksin tapahtuva televalvonta eräissä tapauksissa. Muissa tapauksissa televalvonnasta päättäisi tuomioistuin

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi 8 §:n 2 ja 5 momentissa sekä 9 §:n 1, 4 ja 5 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta sekä televalvonnasta 3 §:n tarkoittamissa tapauksissa pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Tämä olisi lähtökohta kaiken televerkoista toteutettavan tiedonhankinnan osalta.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos pykälän 1 momentissa tarkoitettua muuta kuin 3 §:n nojalla suoritettavaa televalvontaa koskevassa tapauksessa asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Jos pidättämiseen oikeutettu poliisimies on kiireellisessä tilanteessa tehnyt päätöksen ja tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä (57 §). Poikkeuksen tästä muodostaisivat tapaukset, joissa ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää 54 §:n mukaisesti.

Asia tulisi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi siitä huolimatta, että televalvonnan käyttäminen lopetetaan 24 tunnin kuluessa sen käytön aloittamisesta. Muuten hyvin lyhytaikaisella tiedonhankinnalla voitaisiin kiertää päätöksentekomenettelylle annettavia vaatimuksia. Asian saattaminen tällaisissakin tapauksissa tuomioistuimen käsiteltäväksi edistää toimimista lainmukaisesti. Tämä koskisi muitakin tilanteita, joissa pidättämiseen oikeutettu poliisimies voi väliaikaisesti päättää salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä.

Pykälän 3 momentin mukaan keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällikkö taikka poliisilaitoksen päällikkö päättäisi 8 §:n 4 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta. Jos asia ei muussa kuin 3 §:ssä tarkoitetussa asiassa siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällikkö taikka poliisilaitoksen päällikkö on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan asian. Asia olisi saatettava mainitun poliisimiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Koska 8 §:n 4 momentissa tarkoitetulla toimenpiteellä voidaan puuttua useiden ihmisten oikeuksiin estämällä lyhytaikaisesti teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö tietyllä alueella esimerkiksi sulkemalla tukiasema, on tarkoituksenmukaista, että toimenpiteestä päättää poliisiviranomaisessa korkea-arvoinen poliisivirkamies. Pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä olisi kuitenkin oikeus kiirepäätöksellä valtuuttaa suorittamaan vastaavat toimenpiteet, jos tilanne olisi senlaatuinen, ettei ole mahdollista saattaa asiaa säännöksessä tarkoitetun päällikön ratkaistavaksi.

Pykälän 4 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättäisi 8 §:n 3 momentissa ja 9 §:n 2 ja 3 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta. Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen päätösvaltaan erotettaisiin kiirepaikannusta koskevan säännöksen lisäksi ne televalvonnat, jotka sähköisen viestinnän tietosuojalain 36 §:n 3 momentin mukaan

voidaan nykyisin tehdä asianomaisen henkilön suostumuksella.

Pykälän 5 momentin mukaan lupa tai päätös voitaisiin antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Se voitaisiin myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä tiettyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Sääntely vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 32 d §:n 2 momenttia ja pakkokeinolain 5 a luvun 7 §:n 1 momenttia.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin asioista, jotka televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä pitää mainita.

11 §. *Tukiasematietojen hankkiminen ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin tukiasematietojen hankkiminen. Sillä tarkoitettaisiin tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista ja teleosoitteista. Voimassa olevan poliisilain 31 f §:ssä säädetään tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista. Toimivaltuuden nimeä ehdotetaan muutettavaksi, koska uusi nimi kuvaisi nykyistä paremmin toimenpiteen luonnetta. Voimassa olevassa laissa käytetään matkaviestimen käsitettä, jota ehdotettava teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden mainitseminen jonkin verran laajentaisi. Muutosta voimassa olevaan lakiin merkitsisi se, että tukiasematietojen hankkiminen voisi koskea myös tulevaisuudessa kirjautuvia teleosoitteita ja telepäätelaitteita.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tukiasematietojen hankkimisen edellytyksistä. Momentin mukaan poliisille voitaisiin antaa lupa tukiasematietojen hankkimiseen rikoksen estämiseksi oletettuna tapahtuma-aikana oletetun tekopaikan läheisyydessä sijaitsevasta tukiasemasta, kun henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetään televalvonnan edellytyksiä koskevassa 8 §:n 2 momentissa.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisilla olisi lisäksi oikeus tukiasematietojen hankkimiseen, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Sääntely vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 31 f §:ää.

12 §. *Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi tukiasematietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi päättää tukiasematietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta. Momentti osittain vastaisi voimassa olevan poliisilain 32 b §:n 1 momenttia ja 32 c §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentin mukaan lupa annettaisiin tietyksi ajanjaksoksi. Voimassa olevaan poliisilain 31 f §:ään verrattuna toimivaltuus laajenisi koskemaan myös päätöksentekohetkeä edeltäviä tietoja. Myös päätöksentekohetkeä edeltävillä tiedoilla voi olla merkitystä rikoksen estämisen kannalta. Olennaista on se, että tietojen merkitys pystytään perustelemaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asioista, jotka tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava. Momentin 2 kohtaa tulisi soveltaa siten, että kysymyksessä ovat tosiseikat, joiden perustella tukiaseman alueen on syytä olettaa olevan rikoksen estämisen kannalta merkityksellinen.

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

13 §. *Suunnitelmallinen tarkkailu ja sen edellytykset*. Pykälän 1 momentin mukaan tarkkailulla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa.

Nykyisen poliisilain 28 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 30 §:ssä säädetään rikollisen toiminnan estämiseksi tai keskeyttämiseksi suoritettavasta tarkkailusta. Tarkkailulla tarkoitetaan ensin mainitun säännöksen mukaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa.

Tarkkailun yleisellä määritelmällä on myös merkitystä tarkkailun eri muotojen määritelmien kannalta. Tämä koskisi erityisesti 2 momentin mukaista suunnitelmallista tarkkailua. Tarkoitus on, että momentin määri-

telmä asiallisesti vastaisi voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 2 kohdassa olevaa. Poliisilain määritelmässä tarkkailulta edellytetään jatkuvuutta tai toistuvuutta. Kuten yleisperusteluissa on jo todettu, näitä ”jatkuvuuden” ja ”toistuvuuden” käsitteitä on pidetty käytännössä epäselvinä, joten ne ehdotetaan kokonaan poistettaviksi.

Poliisilain mukaisessa tarkkailussa henkilöstä tehdään rikoksen estämistä ja paljastamista edistäviä havaintoja. Tarkkailuun kuuluu johonkin henkilöön kohdennettu tiedonhankintatarkoitus, mikä erottaa sen valvonnasta. Toimenpiteelle on luonteenomaista myös havaintojen tekeminen salaa. Tarkkailu voidaan toteuttaa siten, ettei tiedonhankinnan kohde havaitse olevansa havaintojen tekemisen kohteena, vaikka sinänsä tarkkailu toteutetaan täysin avoimesti esimerkiksi tunnuksellisesta poliisiautosta. Kysymykseen tulee siten sekä havaintojen tekeminen sinänsä salaa että niiden tekeminen tiedonhankintatarkoitus salaten.

Havaintojen tekeminen viittaa tarkkailijan ja tarkkailtavan henkilön välisen vuorovaikutuksen passiivisuuteen. Esimerkiksi keskusteluun tiedonhankinnan kohteen kanssa tiedonhankintatarkoituksessa ei saa hakeutua aktiivisesti. Peitetoiminnassa tai ehdotetussa peitellyssä tiedonhankinnassa puolestaan toiminnan luonteeseen kuuluvat aktiivinen vuorovaikutus tiedonhankinnan kohteen kanssa ja pyrkiminen vuorovaikutustilanteisiin. Tämä ei kuitenkaan estä tarkkailussa vuorovaikutusta tiedonhankinnan kohteen kanssa esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa tarkkailun toteuttaja paljastuu tahattomasti. Tarkkailua voidaan toteuttaa tietyn etäisyyden päästä mutta myös lähietäisyydeltä, esimerkiksi kahvilan viereisestä pöydästä. Tällöin tarkkailija voi tarvittaessa poistua tilanteesta myös vuorovaikutuksen keinoin, käytännössä keskustelemalla tiedonhankinnan kohteen kanssa. Tällaisissa tilanteissa aloitteen vuorovaikutukseen tulisi kuitenkin tulla tiedonhankinnan kohteelta.

Tarkkailussa saisi nykyisen käytännön mukaisesti käyttää omien aistihavaintojen tukena muun ohessa kiikaria, kameraa, videokameraa, valonvahvistinta tai muuta vastaavanlaista teknistä laitetta. Rajanvedossa tekniseen katseluun olennaista olisi se, että mainittua keinoa käytettäisiin 19 §:n 1 momentin mukaan paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla. Tarkkailussa käytettävien teknisten laitteiden tulisi koko tiedonhankinnan ajan olla poliisimiehen valvonnassa ja käyttämiä.

Selvyyden vuoksi on mainittava, että tarkkailu on mahdollista myös tietoverkossa. Tarkkailun toteuttaminen tietoverkossa tietokoneen välityksellä esimerkiksi katselemalla henkilön keskustelupalstalla käymää keskustelua ei olisi esimerkiksi teknistä tarkkailua, vaikka tarkkailun toteuttamiseksi tietokoneen käyttö onkin välttämätöntä. Kysymys olisi tähän toimintaympäristöön liittyvästä erityispiirteestä. Tietokonetta käytettäisiin näissä tilanteissa muiden käyttäjien tavoin.

Pykälän 2 momentin mukaan suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen. Suunnitelmallinen tarkkailu olisi kokonaan uusi tarkkailun laji. Tarkkailun määritelmän mukaisesti myös suunnitelmallista tarkkailua käytettäisiin salaa, mikä pitäisi sisällään myös vuorovaikutuksen välttämisen.

Suunnitelmalliselle tarkkailulle ei voida määrittää mitään vähimmäiskestoa. Tällaiseen tarkkailuun tarvittava vähimmäisaika riippuisi tapauskohtaisista olosuhteista. Tarkkailu voitaisiin katsoa suunnitelmalliseksi myös silloin, kun tarkkailu ei kerrallaan kestä pitkää aikaa, mutta se toistetaan jonkin ajan kuluttua. Lyhytkestoisuuden arvioinnin kannalta merkityksellistä olisi siis ensimmäisen ja viimeisen tarkkailutoimenpiteen välinen aika. Suunnitelmalliselle tarkkailulle olisi tyypillistä sen seuraaminen, mitä rikoksesta epäilty tekee ja keitä henkilöitä hän tapaa.

Momentin mukaan ainoastaan siinä tarkoitetun henkilön suunnitelmallinen tarkkailu olisi mahdollista. Muihin kuin häneen kohdistuva tarkkailu olisi siten mahdollista ainoastaan lyhytkestoisena yksittäisenä toimenpiteenä lähinnä siitä syystä, että oikean tarkkailukohteen varmistamiseksi käytännössä joudutaan kohdistamaan havaintojen tekemistä myös muihin ihmisiin.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisi saisi rikoksen estämiseksi kohdistaa 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön suunnitelmallista

tarkkailua, jos on perusteltua syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen.

Kuten yleisperusteluista ilmenee, tämä kynnys liittyisi siihen, että suunnitelmallisella tarkkailulla puututtaisiin henkilön yksityisyyden suojaan. Suunnitelmallisen tarkkailun edellytyksenä olisi 2 §:n 2 momentin mukaan myös se, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle.

Pykälän 4 momentin mukaan tässä pykälässä tarkoitettua tarkkailua ei saisi kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Aistinvarainen tarkkailu rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi saisi kuitenkin kohdistua myös kotirauhan piirissä olevaan henkilöön.

Vakituiseen asumiseen käytettävän tilan erityistä merkitystä kotirauhan suojaamisen kannalta on jo käsitelty yleisperusteluissa. Tällaiset tilat kuuluvat kotirauhan suojan ydinalueeseen. Tässäkin yhteydessä ”tilalla” tarkoitettaisiin seinillä ja katolla taikka vastaavilla rakenteilla rajattua paikkaa. Vakituiseen asumiseen käytettäviä tiloja ei voida määritellä tyhjentävästi. Tilan tosiasiallinen käyttö ei välttämättä liity sen alkuperäiseen tarkoitukseen.

Rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaan kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen. Säännös suojaa kotia ja sen välitöntä ympäristöä. Asunnolla tarkoitetaan muun ohessa kerros- ja rivitalohuoneistoja sekä omakotitaloja ja niiden osia.

Asunnot ja niiden osat olisivat tyypillisesti ”vakituiseen asumiseen käytettävän tilan” määritelmän piirissä. Vaikka asuintalon porraskäytävä kuuluukin kotirauhan suojan piiriin, sitä ei voida lukea vakituiseen asumiseen käytettäviin tiloihin. Myöskään kotirauhan suojan piiriin kuuluvat piharakennukset eivät kuuluisi momentin soveltamisalaan, jos niitä ei käytetä vakituiseen asumiseen. Loma-asuntoja, hotellihuoneita, telttoja ja asuntovaunuja sekä muita vastaavia tiloja ei yleensä käytetä vakituiseen asumiseen.

Momenttiin liittyisi tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta päättävän poliisimiehen arviointivelvollisuus, johon tarvittaessa liittyisi selonottovelvollisuus. Jos tila on vakituiseen asumiseen tarkoitettu, vallitsee oletus siitä, että tila on samalla vakituiseen asumiseen käytettävä. Tämä lähtökohta voitaisiin kumota vastakkaista asiantilaa koskevalla selvityksellä. Vastaavasti, jos tilaa ei ole tarkoitettu vakituiseen asumiseen, vallitsisi oletus siitä, että tilaa ei käytetä sellaiseen asumiseen. Tämäkin oletus voisi kumoutua. Esimerkiksi hotellihuonetta tai toimistona käytettävää huoneistoa voidaan tosiasiallisesti käyttää vakituiseen asumiseen ja toisaalta asuinhuoneistoa voidaankin tosiasiallisesti käyttää toimistona.

14 §. *Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättäisi suunnitelmallisesta tarkkailusta. Päätös voitaisiin tehdä kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi (2 momentti). Pykälän 3 momentissa säädettäisiin suunnitelmallista tarkkailua koskevan päätöksen sisällöstä, jonka osalta voidaan viitata edellä 7 ja 10 §:n perusteluissa esitettyyn.

15 §. *Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset.* Voimassa olevaan poliisilakiin verrattuna uudessa pykälässä säädettäisiin tiedonhankinnasta, jossa on peitetoiminnan piirteitä, mutta joka olisi lyhytaikaista ja jossa ei muodostettaisi samanlaista luottamussuhdetta kohdehenkilön kanssa kuin peitetoiminnassa.

Pykälän 1 momentin mukaan peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitettaisiin tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Maininta tiettyyn henkilöön kohdistuvasta tiedonhankinnasta tarkoittaisi, että toimenpide voi kohdistua muuhunkin kuin 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa rikollisryhmä tilaa taksin, jota tosiasiallisesti kuljettaa poliisimies, ja mainittu henkilö on ryhmän mukana. Lisäksi toimivaltuuden pii-

riin kuuluisi esimerkiksi tietyn henkilölle tarkoitetun lähetyksen toimittaminen perille lähettinä esiintyen. Tällaisissa tilanteissa on mahdollista, että lähetyksen ottaa vastaan muu kuin 2 momentissa tarkoitettu henkilö. Peiteltyä tiedonhankintaa voisi olla myös se, että poliisimies tarjoilijaksi tekeytyneenä harjoittaa tiedonhankintaa ravintolassa mainitun henkilön läheisyydessä.

Tarkkaa aikarajaa peitellyn tiedonhankinnan kestolle ei voida antaa, koska vuorovaikutuksen toinen osapuoli voi omilla toimillaan pitkittää tilannetta, vaikka tiedonhankinnan tavoite olisikin jo saavutettu. Epäluonteva irtautuminen tilanteesta voisi myös paljastaa tiedonhankinnan.

Erotuksena tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta toimivaltuuden käytölle olisi luonteenomaista nimenomaan pyrkimys henkilökohtaiseen tapaamiseen tai vastaavaan vuorovaikutukseen tiedonhankinnan kohteen kanssa, ei kuitenkaan vastaavanlaiseen pitkäaikaiseen kanssakäymiseen ja erityisen luottamussuhteen muodostamiseen kuin peitetoiminnassa. Peitellyssä tiedonhankinnassa ei siten olisi kysymys soluttautumisesta. Toimivaltuutta ei saisi käyttää peitetoimintaa koskevan sääntelyn kiertämiseksi. Muutenkaan ei olisi tarkoitus korvata peitetoimintaa koskevaa sääntelyä. Peitetoiminnan käynnistäminen olisi kuitenkin tarpeettoman raskas menettely tällaista lyhytkestoista yksittäistä tiedonhankintatapahtumaa varten.

Toiminnan luonteeseen kuuluisi lisäksi ainoastaan väärien, harhauttavien tai peiteltyjen tietojen käyttäminen. Esimerkkinä voidaan mainita kuljetustoimintaa harjoittavan yhtiön haalareiden ja nimikyltin käyttäminen. Tällaista suojausta voitaisiin käyttää ainoastaan poliisimiehen tehtävän salaamiseksi, toisin sanoen tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Tiedonhankinnan suojaaminen olisi mahdollista 46 §:n mukaisesti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että poliisi saisi käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voitaisiin perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai paritukseen; 3) huumausainerikokseen; 4) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; 5) törkeään tulliselvitysrikokseen; taikka 6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen. Näyttökynnys toimivaltuuden käytölle olisi matala. Toisaalta peiteltyä tiedonhankintaa voitaisiin käyttää vain melko vakavien rikosten estämisessä.

16 §. *Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen.* Pykälä olisi uusi. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää peitellystä tiedonhankinnasta.

Pidättämiseen oikeutettuun poliisimieheen liittyvä koulutuksen vaatimus johtuu siitä, että olisi erityisen tärkeä tiedostaa peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan raja, jotta toimivaltuutta ei käytettäisi siten, että kysymys on tosiasiallisesti peitetoiminnasta. Koulutuksella voidaan myös vähentää rikosprovokaation ja tiedonhankinnan paljastumisen riskiä sekä edistää toiminnan tuloksellisuutta. Vielä peiteltyä tiedonhankintaa voimakkaammin nämä näkökohdat liittyvät peitetoimintaan ja valeostoon.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös peitellystä tiedonhankinnasta olisi tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöitynä; 2) peitellyn tiedonhankinnan toteuttava poliisiyksikkö ja siitä vastaava poliisimies; 3) toimenpiteen perusteena oleva rikos; 4) peitellyn tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö; 5) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily perustuu; 6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta; 7) mahdolliset peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.

Toimenpiteellä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että kysymyksessä on lähetyksen toimittaminen tiettyyn osoitteeseen, ja tavoitteella sen selvittämistä, kuka lähetyksen ottaa vastaan. Toimivaltuuden käytön osalta edellytettäisiin erikseen siitä vastaavan poliisimiehen nimeämistä, jonka tehtävänä olisi huolehtia muun muassa siitä, ettei toiminnassa ole tosiasiallisesti kysymys peitetoiminnasta. Päätöksessä olisi mainittava myös estettävänä

oleva rikos, mutta ei tarvitsisi nimetä sitä henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän rikokseen. Päätöksessä tulisi mainita ainoastaan tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö, joka voisi tosiasiallisesti olla myös toistaiseksi poliisille tuntematon.

Kuten muidenkin tiedonhankintakeinojen osalta, myös peiteltyä tiedonhankintaa koskevassa päätöksessä henkilöön kohdistuvan epäilyn taustalla olevat tosiseikat, joihin epäily perustuu, tulisi kuvata päätöksessä niin, että ulkopuolinen tarkastelija voi vakuuttua keinon käytön edellytysten olemassa olosta. Peitellyn tiedonhankinnan osalta ei edellytettäisi alkamis- ja päättymisajankohdan määrittelyä kellonaikatarkkuudella, koska kysymys on pikemminkin yksittäisen toimenpiteen suorittamisesta sopivana ajankohtana. Peitellyn tiedonhankinnan osalta päätöksentekijä voisi asettaa rajoituksia ja ehtoja kuten muidenkin salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yhteydessä. Rajoitukset voisivat johtua esimerkiksi suhteellisuusperiaatteesta sekä tarkoituksenmukaisuus-, oikeusturva- ja työturvallisuusnäkökohdista. Peiteltyä tiedonhankintaa ei olisi mahdollista toteuttaa asunnossa edes silloin, kun asuntoon meneminen tapahtuisi asunnonhaltijan myötävaikutuksella. Asunnossa tapahtuvana peiteltynä tiedonhankintana ei kuitenkaan pidettäisi vielä sitä, että lähetyksen vastaanottaja pyytää lähetystä kuitatessaan lähettinä esiintyvän poliisimiehen odottamaan esimerkiksi asuntonsa eteisessä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. On mahdollista, että henkilöön kohdistuva epäily täsmentyy toimenpiteen toteuttamista odottaessa sellaiseen tekoon, jonka estämisessä toimivaltuutta ei ylipäänsä voida käyttää. Myös muu olosuhteiden muuttuminen voi aiheuttaa päätöksen tarkistamisen. Momentti velvoittaisi toimenpiteestä vastaavan poliisimiehen seuraamaan peitellyn tiedonhankinnan edellytysten olemassaoloa ja tiedonhankinnan tarpeellisuutta erityisesti silloin, kun päätöksentekohetki ja tiedonhankinnan toteuttaminen eroavat ajallisesti paljon toisistaan.

17 §. *Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin tekninen kuuntelu. Sillä tarkoitettaisiin rikoslain 24 luvun 5 §:n estämättä tapahtuvaa pykälän 4 momentissa tarkoitetun henkilön sellaisen keskustelun tai viestin, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu, kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla keskustelun tai viestin sisällön tai sen osapuolten taikka epäillyn toiminnan selvittämiseksi. Määritelmässä mainittaisiin kuuntelun ja tallentamisen ohella myös muunlainen keskustelun tai viestin käsittely sekä tekniikkaneutraalisti teknisen laitteen ohella myös menetelmät ja ohjelmistot. Ehdotettu määritelmä on olennaisesti täsmällisempi kuin nykyisen poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdassa oleva.

Ilmaisu ”rikoslain 24 luvun 5 §:n estämättä” liittyisi siihen, että mainitussa pykälässä säädetään rangaistavaksi salakuuntelu. Ilmaisun lisääminen tarkoittaisi sitä, että teknisen kuuntelun yhteydessä ei syyllistytä salakuunteluun, kunhan kyseistä salaista tiedonhankintakeinoa käytetään asianmukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että päätös teknisen kuuntelun käyttämisestä on syntynyt oikeassa järjestyksessä ja että kuuntelua käytetään lainmukaisesti.

Mikäli havaitaan, että momentissa tarkoitettu henkilö poistuu muuten kuin hetkellisesti tilasta, kuuntelu olisi keskeytettävä, tai mikäli kysymys ei olisi reaaliaikaisesta kuuntelusta, tiedot tulisi poistaa jälkikäteen tallenteelta. Toisaalta sen havaitseminen, että mainittu henkilö palaa takaisin tilaan, voi olla käytännössä mahdotonta ilman, että kuuntelu pidetään käynnissä koko ajan. Jos henkilö poistuu hetkellisesti tilasta, kuuntelua ei yleensä tarvitsisi keskeyttää. Tallenteiden tarkastamisesta ja tutkimisesta sekä teknisen kuuntelun keskeyttämisestä säädettäisiin tarkemmin 51, 52 ja 56 §:ssä. Myös näissä tapauksissa saattaisivat tulla sovellettaviksi 53—55 §:n säännökset ylimääräisestä tiedosta.

Teknisen kuuntelun määritelmään liittyy se, että esimerkiksi julkisessa tilassa käytyä kovaäänistä keskustelua koskeva tiedonhankinta ei edellytä pakko- tai tiedonhankintakeinon käyttöä. Sama koskee luonnollisesti keskustelua, johon kuuntelija osallistuu (KKO 1981 II 182). Oikeuskirjallisuudessa

on katsottu, ettei teknistä kuuntelua ole myöskään se, että kuuntelulaitteella seurataan epäillyn henkilön liikkumisen aiheuttamia ääniä. Teknistä kuuntelua on puolestaan se, että teknisellä laitteella kuunnellaan tai tallennetaan, mitä puhelinkeskustelun toinen osapuoli sanoo puhelimeen, kun kuuntelu kohdistuu puheen synnyttämiin ääniaaltoihin.

Pakkokeinolaissa olevaa teknisen kuuntelun määritelmää muutettiin vuonna 2003 siten, että määritelmässä mainitaan ainoastaan viesti aikaisemman ilmaisun ”suullinen viesti” sijaan. Muutoksen valmistelutöissä (HE 52/2002 vp) muutosta perusteltiin muun ohessa salausteknologian ja -järjestelyjen käytön lisääntymisellä. Hallituksen esityksessä todetaan, että kun on kysymys esimerkiksi sähköpostin lähettämisen yhteydessä tapahtuvan tietokonepäätteen näppäimistön käytön teknisestä tarkkailusta, tällaisen tarkkailun lukeminen teknisen kuuntelun määritelmässä tarkoitetuksi keskusteluksi tai suulliseksi viestiksi on tulkinnanvaraista. Tällainen näppäimistökuuntelu kuuluisi myös momentin mukaisen teknisen kuuntelun määritelmän piiriin. Erona 23 §:n mukaiseen tekniseen laitetarkkailuun olisi se, että viimeksi mainitulla keinolla ei saisi hankkia tietoa viestin sisällöstä.

Voimassa olevassa laissa ei säädetä teknisen kuuntelun tavoitteesta. Määritelmäsäännöksessä mainittaisiin nimenomaisesti, että teknisen kuuntelun tavoitteena on keskustelun tai viestin sisällön selvittäminen. Varsinaisen merkityssisällön selvittämisen lisäksi tavoitteena voi olla keskustelun tai viestinnän osapuolten tunnistaminen taikka epäillyn henkilön toiminnan selvittäminen muuten.

Pykälän 2 momentin mukaan teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se muuhun kuin vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan tai muuhun paikkaan. Kielto ei koskisi kuitenkaan 5 momentissa tarkoitettua vaaran estämiseksi tehtävää teknistä kuuntelua eli niin sanottua rynnäkkökuuntelua.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Poliisille voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevaan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Teknistä kuuntelua voitaisiin momentin nojalla kohdistaa henkilöön hänen ollessaan rikoslain 24 luvun 11 §:n mukaisessa kotirauhan suojaamassa tilassa, kunhan se ei ole vakituiseen asumiseen käytetty tila. Merkitystä ei olisi sillä, mihin tekninen laite, menetelmä tai ohjelmisto asennetaan. Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta ja poisottamisesta säädettäisiin tarkasteltavana olevan luvun 26 §:ssä.

Momentti osittain vastaisi voimassa olevan poliisilain 31 §:n 1 momentin säännöstä. Vapautensa menettäneen osalta säännöksen sanamuotoa tarkistettaisiin ajanmukaiseksi. Vapautensa menettäneen kuuntelun osalta ei enää kuitenkaan edellytettäisi sitä, että hänen tulisi olla sellissä tai suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka olisi pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki. Tämän edellytyksen mainitseminen on tarpeetonta, koska käytännössä vapautensa menettänyttä voidaan tosiasiallisesti kuunnella ainoastaan niissä tiloissa, joissa hänellä on lupa käydä tai oleskella. Teknisen kuuntelun edellytyksenä olisi edelleen, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän jäljempänä mainittuun rikokseen.

Selvyyden vuoksi momentissa säädettäisiin erikseen tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuvasta kuuntelusta. Tekninen kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se tosiasiallisesti tilaan tai paikkaan, johon kohdistuva kuuntelu on ylipäänsä sallittua. Kysymys olisi siten niin sanotusta tilakuuntelusta.

Momentin mukaisissa tilanteissa poliisi ei voi toteuttaa teknistä kuuntelua esimerkiksi paljastumisriskin vuoksi jatkuvana seurantatoimenpiteenä, vaan ainoastaan tietyissä rikoksen estämisen kannalta merkityksellisissä tiloissa ja paikoissa. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa epäilty henkilö siirtyy yleiseltä paikalta varastotilaan. Poliisi ei voi paljastumatta seurata henkilöä kyseiseen ti-

laan, vaan tekninen kuuntelu on toteutettava muulla tavoin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kyseinen tila on varustettava kuuntelulaitteilla ennakkoon.

Teknisen kuuntelun edellytykseksi asetettaisiin myös varsin korkea näyttökynnys (todennäköisyys) sen suhteen, että mainittu henkilö oleskelee tai käy kyseisessä tilassa tai muussa paikassa. Henkilön ja tilan välinen yhteys olisi heikoimmillaan silloin, kun tämä vain käy siellä. Voidaan perustellusti olettaa, että hän esimerkiksi tuo tilaan huumausaine-erän toiselle henkilölle. Oleskelulla tarkoitettaisiin käymistä pidempiaikaista viipymistä kyseisessä tilassa tai muussa paikassa, mutta ei kuitenkaan vielä asumisen kaltaista pysyvyyttä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin teknisen kuuntelun perusterikoksista. Edellytyksenä olisi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) huumausainerikokseen; 3) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; tai 4) törkeään tulliselvitysrikokseen. Teknisen kuuntelun edellytyksenä olisi 2 §:n 2 momentin mukaan lisäksi se, että tämän keinon käytöllä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle.

Pykälän 5 momentin mukaan poliisilla olisi aina 2 momentin estämättä oikeus tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 31 §:n 4 momenttia. Tällainen tekninen kuuntelu voitaisiin kohdistaa myös vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, kuten edellä on mainittu.

18 §. *Teknisestä kuuntelusta päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisestä kuuntelusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta.

Teknistä kuuntelua koskevaa päätöksentekoa selkeytettäisiin siten, etteivät poliisiyksiköiden päälliköt ja muut poliisilain 32 §:ssä mainitut henkilöt enää päättäisi teknisestä kuuntelusta. Ehdotuksen mukaan päällikkötason poliisimiehen päätöstä ei enää tarvittaisi yli kolme vuorokautta kestävään tekniseen kuunteluun, niin kuin nykyisen poliisilain 32 §:ssä säädetään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiinkin, että pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää 17 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta. Ensin mainittu lainkohta koskisi niin sanottua rynnäkkökuuntelua. Muissa kuin 1 momentissa mainituissa tilanteissa olisi kysymys esimerkiksi teknisen kuuntelun kohdistamisesta varastohalliin, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan todennäköisesti olettaa oleskelevan ja käyvän ja jossa kuuntelulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja.

Pykälän 3 momentin mukaan teknistä kuuntelua koskeva lupa voitaisiin antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Sääntely olisi yhteneväinen tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun vastaavan säännöksen kanssa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin vaatimuksen ja päätöksen sisällöstä. Syytä on kiinnittää erityistä huomiota siihen, että vaatimuksessa ja päätöksessä tulisi tuoda esille ne tosiseikat, joiden perusteella voidaan arvioida tietyn tilan tai muun paikan olevan sellainen, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan todennäköisesti olettaa oleskelevan tai käyvän. Tämä liittyy teknisen kuuntelun edellytyksissä mainittuun tuloksellisuusodotukseen. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että teknisen kuuntelun kohdistuessa tilaan, ei tilaa tarvitsisi kaikissa tapauksissa yksilöidä vastaavalla kuin epäillyn henkilön asuntoa. Tiedossa saattaa esimerkiksi olla, että henkilö on tulossa kaupunkiin johonkin hotelliin, mutta päätöksen tekemisvaiheessa ei vielä tiedetä, mihin hotelliin tai hotellihuoneeseen hän tulee majoittumaan.

19 §. *Tekninen katselu ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin tekninen katselu. Sillä tarkoitettaisiin rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä tapahtuvaa tietyn hen-

kilön taikka tilan tai muun paikan tarkkailua tai tallentamista kameralla tai muulla sellaisella paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla.

Teknisen kuuntelun määritelmän tavoin myös teknisen katselun määritelmässä todettaisiin, että tekninen katselu kohdistuu tiettyyn henkilöön. Hänen ohella teknistä katselua voitaisiin kuitenkin kohdistaa myös tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan. Tekniikkaneutraalisti säännöksessä mainittaisiin erilaisten kameroiden lisäksi myös muut tekniset laitteet, menetelmät ja ohjelmistot. Tekninen katselu eroaisi tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta siinä, että teknisessä katselussa käytettäisiin paikkaan sijoitettuja teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja. Myöskään teknisen kuuntelun määritelmässä ei enää käytettäisi voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan tavoin ”jatkuvan” ja ”toistuvan” käsitteitä.

Teknisen kuuntelun määritelmän tavoin myös teknisen katselun määritelmässä määritettäisiin tiedonhankintakeinon suhde rikoslaissa kiellettyyn toimintaan. Rikoslain 24 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan salakatseluun syyllistyy se, joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä (julkisrauhan rikkominen) tarkoitetussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten. Teknisen katselun määritelmän ilmaus ”rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä” tarkoittaisi sitä, että katselun yhteydessä ei syyllistytä salakatseluun, kunhan kyseistä tiedonhankintakeinoa käytetään asianmukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että päätös teknisen katselun käyttämisestä on syntynyt oikeassa järjestyksessä ja katselua käytetään lainmukaisesti.

Tässä yhteydessä on syytä kuitenkin korostaa salaisten tiedonhankintakeinojen käytössä sovellettavien periaatteiden merkitystä silloin, kun teknistä katselua toteutetaan tavalla, joka ilman toimivaltuutta tarkoittaisi salakatseluun syyllistymistä. Erityisesti tämä koskee rikoslain 24 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tiloja ja muita paikkoja. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti punninnassa on otettava huomioon tiedonhankintakeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien, tässä tapauksessa kotirauhan ja yksityisen suojan loukkaaminen. Huomioon on lisäksi otettava vähimmän haitan periaate ja hienotunteisuusperiaate. Erityisesti käymälätiloihin, pukeutumistiloihin ja muihin vastaaviin tiloihin teknistä katselua ei tulisi kohdistaa ilman painavia perusteita.

Tekninen katselu voitaisiin toteuttaa myös muulla kuin viranomaisen laitteella. Tämä voi tapahtua esimerkiksi niin, että kaupungin hallitsema kameravalvontalaitteisto kohdistetaan poliisin intressissä tiettyyn epäiltyyn henkilöön. Mikäli puolestaan kaupungin kameravalvontajärjestelmästä vain toimitettaisiin poliisille mahdollisesti rikoksen estämistä tai selvittämistä tukevaa kuvamateriaalia ja tallentaminen olisi tapahtunut muuten kuin poliisin kontrolloimana ja intressissä, kysymys ei olisi teknisestä katselusta.

Tietyn henkilön katselua tai kuvaamista teknisellä laitteella ei siis pidettäisi teknisenä katseluna, jos laite ei ole paikkaan sijoitettu. Näissä tapauksissa toimenpiteen kestosta riippuen kysymyksessä olisi tarkkailu tai suunnitelmallinen tarkkailu. Paikkaan sijoittamista koskeva vaatimus tarkoittaisi käytännössä sitä, että teknisen katselun toteuttaminen ei ole lyhytaikaista toimintaa. ”Paikkaan sijoitetulla” tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että laite, menetelmä tai ohjelmisto on kiinnitetty seinään, kattoon tai muuhun kiinnittämiseen soveltuvaan kohteeseen. Lisäksi tekniselle katselulle sen määritelmästä johtuen olisi ominaista, että laite, menetelmä tai ohjelmisto seuraisi kohdetta yleensä ilman poliisimiehen tai muun esitutkintavirkamiehen samanaikaista havaintojen tekemistä ja paikallaoloa. Seurantalaitteen asentamisesta ja poisottamisesta säädettäisiin tarkasteltavana olevan luvun 26 §:ssä. Jos kysymys on sellaisesta kohdehenkilön seurannasta, jossa virkamies reaaliaikaisesti käyttää hallussaan olevaa laitetta kohdehenkilön seurantaan, toimenpide olisi tapauksesta riippuen tarkkailu tai suunnitelmallinen tarkkailu.

Pykälän 2 momentissa ilmaistaisiin asuntokatselukielto. Momentin mukaan teknistä katselua ei saisi kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Vakituisella asumisella tarkoitettaisiin samaa kuin voimassa

olevassa oikeudessa. Ilmaisua ”vakituiseen asumiseen käytettävä tila” on selostettu jo edellä. Asuntokatselukielto ei koskisi kuitenkaan vaaran estämiseksi tehtävää teknistä katselua eli niin sanottua rynnäkkökatselua.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen katseluun. Poliisille voidaan antaa lupa myös viranomaisen tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen katseluun. Katselu voitaisiin toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Teknisen kuuntelun sääntelyn tavoin momentista ilmenisi, että teknisen katselun kohteena olisi tietty henkilö mutta kuuntelu voitaisiin toteuttaa kohdistuvana tiettyyn tilaan, jolla on riittävän kiinteä yhteys mainittuun henkilöön. Tältä osin voidaan viitata siihen, mitä edellä 17 §:n perusteluissa on todettu teknisestä kuuntelusta. Teknistä katselua voitaisiin kohdistaa rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuihin kotirauhan suojaamiin tiloihin, jotka eivät ole vakituiseen asumiseen käytettäviä, mikä ilmenisi seuraavasta momentista. Katselun kohteena voisivat myös olla kotirauhan suojan piiriin kuuluvat muut paikat kuin tilat.

Pykälän 4 momentin mukaan rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojaaman tilan tai muun paikan ja rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen. Muun teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Momentissa oleva viittaus 17 §:n 4 momenttiin tarkoittaisi sitä, että sovelletaan teknisen kuuntelun perusterikosluetteloa. Myös voimassa olevan poliisilain 31 §:n 4 momentissa viitataan rikoksiin, joiden osalta tekninen katselu on mahdollista, vapautensa menettäneiden katselutapauksia koskien. Nyt kotirauhan suojaamiseen liittyvistä syistä tämä ulotettaisiin koskemaan myös kotirauhan suojaamia tiloja ja muita paikkoja.

Nykyisen poliisilain 31 §:n 3 momentin mukaan teknisen katselun edellytyksenä muissa tapauksissa on se, että jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Suomessa käytössä olevien rangaistusasteikkojen takia tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Tämän johdosta ehdotetun 4 momentin viimeisen virkkeen mukaan edellytyksenä olisi, että rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Pykälän 5 momentin mukaan poliisilla on aina 2 momentin estämättä oikeus tekniseen katseluun, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Kysymys olisi niin sanotusta rynnäkkökatselusta. Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 31 §:n 4 momenttia.

20 §. *Teknisestä katselusta päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä katselusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Momentissa oleva päätöksentekoa koskeva sääntely vastaisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain vastaavaa 10 luvun 20 §:n 1 momentin säännöstä. Päätöksentekoa koskevan sääntelyn osalta korostettaisiin kotirauhan suojaamien tilojen ja muiden paikkojen suojaa.

Pykälän 2 momentin pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättäisi 19 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä katselusta.

Momentissa ensiksi mainitussa tapauksessa olisi kysymys niin sanotusta rynnäkkökatselusta. Muissa kuin 1 momentissa mainituissa tilanteissa olisi kysymys esimerkiksi teknisen katselun kohdistamisesta varastohalliin, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan todennäköisesti olettaa oleskelevan

ja käyvän ja jossa katselulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja.

Pykälän 3 momentin mukaan lupa tekniseen katseluun voitaisiin antaa tai päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Kuukauden määräaika ulotettaisiin jatkossa myös tekniseen katseluun, jonka enimmäiskestosta ei nykyisin säädetä. Luvan voimassaoloaika teknisen katselun osalta olisi sama kuin uudessa pakkokeinolaissa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin teknistä katselua koskevan vaatimuksen ja päätöksen sisällöstä tavalla, joka vastaisi muita salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaa sääntelyä. Päätöksessä mainittavien ilmaisujen soveltamista on käsitelty edellä teknisestä kuuntelusta päättämisen yhteydessä.

21 §. *Tekninen seuranta ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin tekninen seuranta. Sillä tarkoitettaisiin esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seurantaa siihen erikseen sijoitettavalla tai siinä jo olevalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla.

Määritelmä olisi voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 3 kohdassa olevaa laajempi ja se saatettaisiin yhdenmukaiseksi uuden pakkokeinolain vastaavan määritelmän kanssa. Periaatteessa minkä tahansa esineen, aineen tai omaisuuden liikkumista voitaisiin seurata. Määritelmässä mainittaisiin selkeyden vuoksi liikkumisen seuranta erotuksena muista teknisen tarkkailun muodoista. Tämä sisältäisi luonnollisesti myös tiedon esineen, aineen tai omaisuuden sijainnista, kun se ei ole liikkeessä.

Määritelmässä ei rajoitettaisi voimassa olevan poliisilain 31 §:n 1 momentin mukaisia seurantamenetelmiä, vaan tekninen seuranta voitaisiin toteuttaa tekniikkaneutraalisti erilaisilla teknisillä laitteilla, menetelmillä ja ohjelmistoilla. Lisäksi määritelmässä mainittaisiin selkeyden vuoksi se, että esineissä, aineissa tai omaisuudessa jo olemassa olevia ominaisuuksia voidaan hyödyntää. Tällöin tekninen seuranta toteutettaisiin joko kokonaisuudessaan jo olevan ominaisuuden avulla tai sitä täydennettäisiin jollakin tavalla poliisin toimesta. Esimerkkinä voidaan mainita ajoneuvossa jo olevan paikannuslaitteen aktivoiminen salaa teknisen seurannan toteuttamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saisi rikoksen estämiseksi kohdistaa rikoksen kohteena olevaan tai sellaisen henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen teknistä seurantaa, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Myös teknistä seurantaa koskien voimassa olevassa laissa säädetään, että edellytyksenä toimenpiteen käyttämiselle on epäily rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Käytössä olevien rangaistusasteikkojen vuoksi rikoksen vakavuustasoa koskeva edellytys ehdotetaan muutettavaksi.

Tekninen seuranta saisi kohdistua henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että säännöksen soveltamisalan piiriin kuuluisivat ensinnäkin tilanteet, joissa esine, aine tai omaisuus on varmasti henkilön hallussa. Soveltamisalaan kuuluisivat myös tilanteet, kun se ei ole vielä mainitun henkilön hallussa tai käytössä, mutta perustellusti voidaan olettaa päätyvän kuitenkin hänelle myöhemmin. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa poliisilla on tieto, jonka mukaan sivullinen tuo tietylle henkilölle anastetun omaisuuden kätkemisessä käytettävän esineen. Tällaista esinettä seuraamalla päästäisiin siis selville omaisuuden sijaintipaikasta.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin henkilön teknisestä seurannasta, jota voimassa oleva laki ei tunne. Momentin mukaan, jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaite hänen yllään oleviin vaatteisiin tai mukanaan olevaan esineeseen (henkilön tekninen seuranta), saadaan toimenpide suorittaa vain, jos hänen voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

Henkilön teknistä seurantaa voitaisiin siis suorittaa, kun henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, jonka johdosta myös teknisen kuuntelun käyttäminen on

mahdollista. Teknisen seurannan toteuttamista valmisteltaessa olisi jatkossa siis eroteltava toimenpiteet, joissa tarkoitus on seurata mainittua henkilöä, ja toimenpiteet, joissa tarkoitus on seurata esinettä, ainetta tai omaisuutta. Henkilön teknisen seurannan edellytyksenä olisi 2 §:n 2 momentin mukaan lisäksi se, että kyseisellä keinolla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Henkilön tekninen seuranta voitaisiin toteuttaa esimerkiksi sijoittamalla seurantalaite seurattavan henkilön yllään olevaan takkiin tai muuhun vaatekappaleen tai hänen mukanaan olevaan salkkuun, mutta kulkuneuvon seuranta olisi kuitenkin aina teknistä seurantaa.

Pykälän 4 momentin mukaan poliisilla olisi lisäksi oikeus tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. Kysymys olisi siis niin sanotusta rynnäkköseurannasta. Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 31 §:n 4 momenttia.

22 §. *Teknisestä seurannasta päättäminen*. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi henkilön teknisestä seurannasta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi päättää seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Jos pidättämiseen oikeutettu poliisimies on kiireellisessä tilanteessa tehnyt päätöksen ja tuomioistuin katsoo, ettei edellytyksiä tiedonhankintakeinon käytölle ole ollut, keinon käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi hävitettävä (57 §). Poikkeuksen tästä muodostaisivat tapaukset, joissa ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää 54 §:n mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättäisi 21 §:n 4 momentissa tarkoitetusta seurannasta (ns. rynnäkköseuranta) ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä seurannasta.

Pykälän 3 momentin mukaan lupa voitaisiin antaa tai päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Luvan voimassaoloaika teknisen seurannan osalta olisi sama kuin tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavassa pakkokeinolaissa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä mainittavista tiedoista tavalla, joka vastaisi muita salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa vaatimuksissa ja päätöksissä mainittavia tietoja.

23 §. *Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uuden pykälän 1 momentti sisältäisi teknisen laitetarkkailun määritelmän. Sillä tarkoitettaisiin tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen estämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi.

Kuten yleisperusteluissa todetaan, voimassa olevan lainsäädännön ongelma on se, ettei poliisi voi erilaisten kannettavien ja muuten mukana pidettävien laitteiden yleistymisen myötä olla varma siitä, missä paikassa laitetta käytetään. Laitteen käyttämispaikalla ei olisi teknisessä laitetarkkailussa merkitystä, koska toimivaltuudella ei selvitettäisi, mitä laitteen sijaintipaikassa tapahtuu. Teknisessä laitetarkkailussa ei näkö- tai kuulohavainnoin seurattaisi kyseistä paikkaa. Tekninen laitetarkkailu ei siis tältä osin olisi rinnastettavissa tarkkailuun, suunnitelmalliseen tarkkailuun, tekniseen kuunteluun tai tekniseen katseluun.

Teknisellä laitetarkkailulla tarkkailtaisiin teknistä laitetta ja yleensä laitteen sisältämiä epäillyn henkilön tallentamia tietoja. Tällaiset tiedot voisivat olla laitteeseen tallennetussa asiakirjassa. Teknisellä laitetarkkailulla voitaisiin seurata henkilön ja teknisen laitteen välistä vuorovaikutusta. Toimivaltuudella voitaisiin hankkia laitteen tai sen ohjelmiston yksilöintitietoja sekä tietoa viestiin liittymättömästä signalointi- tai ohjausliikenteestä. Eräs teknisen laitetarkkailun muoto olisi niin sanottu näppäimistökuuntelu, jonka tavoitteena on esimerkiksi selvittää verkkopalvelimen salasanan sisältö. Toimenpiteen

tulisi olla luonteeltaan pääasiallisesti teknistä erotukseksi yksinomaan aistinvaraisesta, näkö- tai kuulohavainnoin tapahtuvasta tarkkailusta. Näppäimistökuuntelusta viestin sisällön selvittämiseksi on käsitelty 17 §:n perusteluissa.

Määritelmän mukaisesti mikä tahansa tekninen laite ei voisi olla teknisen laitetarkkailun kohteena. Laitteen tulisi olla tietokoneeseen rinnastettava. Tietokoneen lisäksi esimerkiksi erilaiset kannettavat sähköiset muistiot ja niin sanotut älypuhelimet kuuluisivat määritelmän piiriin. Myös kulunvalvontajärjestelmän toiminnan tarkkailu voisi olla määritelmässä tarkoitettua teknistä laitetarkkailua.

Tekninen laitetarkkailu voitaisiin toteuttaa vastaavilla laitteilla, menetelmillä ja ohjelmistoilla kuin muukin tekninen tarkkailu. Teknistä laitetarkkailua voitaisiin tehdä minkä tahansa rikoksen estämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi. Toimivaltuudella ei rajoitettaisi mahdollisuutta käyttää muita teknisen tarkkailun muotoja.

Pykälän 2 momentin mukaan teknisellä laitetarkkailulla ei saisi hankkia tietoa viestin sisällöstä eikä 8 §:ssä tarkoitetuista tunnistamistiedoista. Tällä selventävällä säännöksellä vedettäisiin rajaa muihin luvun tiedonhankintakeinoihin. Kuten edellä 17 §:n perusteluissa todetaan, näppäimistön käytön tarkkailu viestin sisällön selvittämiseksi olisi teknistä kuuntelua. Teknisellä laitetarkkailulla ei saisi myöskään kiertää telekuuntelua tai televalvontaa koskevien säännösten soveltamista, vaikka perusterikosten perusteella kynnys teknisen laitetarkkailun käyttämiseenkin olisi korkea. Jos teknisen laitetarkkailun aikana kävisi ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 8 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin, tiedonhankintakeinon käyttö olisi keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tallenteet ja tiedonhankintakeinolla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä (56 §:n 1 momentti).

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin teknisen laitetarkkailun edellytyksistä. Momentin mukaan poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tekniseen laitetarkkailuun, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen. Poliisi saisi kohdistaa teknistä laitetarkkailua mainitun henkilön todennäköisesti käyttämään tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmiston toimintaan. Teknisen laitetarkkailun edellytyksenä olisi 2 §:n 2 momentin mukaan lisäksi se, että laitetarkkailulla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle.

Momentin rajaus epäillyn henkilön käyttämiin laitteisiin merkitsisi sitä, että laitteiden ei tarvitse olla hänen omistamia tai muutoin hallitsemia. Kohteena voisi olla myös laite tai ohjelmisto, jota epäilty henkilö ei vielä käytä, mutta tulee tulevaisuudessa käyttämään. Sana ”todennäköisesti” kuitenkin tarkoittaisi sitä, että näyttökynnys laitteen ja epäillyn henkilön väliselle yhteydelle olisi korkea. Mikäli havaitaan, että teknistä laitetta käyttää joku muu kuin mainittu henkilö, olisi toimenpide keskeytettävä sekä mahdolliset tallenteet ja toimenpiteellä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot hävitettävä (56 §:n 1 momentti), jollei saman pykälän 2 momentin mukaan telekuuntelua tai teknistä kuuntelua voi kohdistaa sellaiseen muuhun henkilöön, jonka osalta kysymyksessä olevan tiedonhankintakeinon edellytykset täyttyvät. Tekninen laitetarkkailu rinnastettaisiin perusterikosvaatimuksen osalta tekniseen kuunteluun, minkä vuoksi momentissa viitattaisiin 17 §:n 4 momenttiin.

24 §. *Teknisestä laitetarkkailusta päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi teknisestä laitetarkkailusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedonhankintakeinon käytön aloittamisesta.

Jos pidättämiseen oikeutettu poliisimies on kiireellisessä tilanteessa tehnyt päätöksen ja tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedonhankintakeinon käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muis-

tiinpanot olisi hävitettävä (57 §). Poikkeuksen tästä muodostaisivat tapaukset, joissa ylimääräistä tietoa voitaisiin käyttää 54 §:n mukaisesti.

Pykälän 2 momentin mukaan lupa voitaisiin antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Luvan voimassaoloaika teknisen laitetarkkailun osalta olisi sama kuin tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavassa pakkokeinolaissa.

Pykälän 3 momentin mukaan teknistä laitetarkkailua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä mainittavista tiedoista säädettäisiin tavalla, joka vastaisi muita salaisia tiedonhankintakeinoja koskevissa vaatimuksissa ja päätöksissä mainittavia tietoja.

25 §. *Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisi saisi rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 36 §:n 2 momentin 3. virkkeen toimivaltasäännöstä. Tiedonsaantioikeudelle ei nykyisin ole asetettu rikoksen vakavuuteen liittyvää edellytystä, joka ehdotetussa momentissa olisi vähintään vuosi vankeutta. Poliisilain 36 §:n 2 momentin mukaan poliisilla on oikeus saada mainitut tiedot, jos niitä yksittäistapauksessa tarvitaan poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Ei liene löydettävissä sellaisia poliisin tehtäviä, joissa on tarpeellista käyttää teknistä laitetta teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi, ja tehtävään ei liittyisi rikosta. Toimivaltuudella myös puututaan ihmisen yksityiselämän suojaan, joten on perusteltua asettaa rikoksen vakavuuteen liittyvä käyttöedellytys. Ehdotus tiukentaisi tiedonsaantioikeuden edellytyksiä jonkin verran.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saisi käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Viestintävirasto tarkastaisi teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille. Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 36 §:n 2 momentin 4. virkkeen säännöstä.

Pykälän 3 momentin mukaan teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Poliisilain säännöksestä poiketen pykälässä säädettäisiin myös päätöksentekijästä.

26 §. *Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen.* Pykälä olisi osittain uusi. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehellä olisi oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Poliisimiehellä olisi tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteiden tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

Voimassa olevan poliisilain 31 §:n 2 momentissa on säädetty poliisin oikeudesta sijoittaa teknisessä tarkkailussa käytettävä laite tiloihin sekä oikeudesta päästä kyseisiin tiloihin laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi. Ehdotettavassa momentissa kuvattaisiin nykyistä sääntelyä tarkemmin niitä toimia, joita teknisen tarkkailun toteuttamiseksi saataisiin tehdä ja jotka vastaisivat teknisen tarkkailun säännöksiin muuten tehtäviä muutoksia.

Voimassa olevaan lakiin nähden laajennusta merkitsisi se, että asentamisen, käyttöönoton tai poistamisen turvaamiseksi voitaisiin kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Tästä mainittaisiin laissa nimenomaisesti. Kysymyksessä olisi lukituksen avaamiseen rinnastettava toimenpide.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta taikka jos asentaminen on välttä-

mätöntä 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

Myös tässä tapauksessa kotirauhan suojan ydinalueeseen kuuluvaa vakituiseen asumiseen käytettävää tilaa suojattaisiin. Jos tuomioistuin antaa luvan tiedonhankintakeinon käyttöön, sen on pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta erikseen päätettävä myös luvan antamisesta laitteen sijoittamisesta tällaiseen tilaan. Tämä yleensä koskisi tapauksia, joissa tekninen tarkkailu itsessään kohdistuisi vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. On myös mahdollista, että laite, menetelmä tai ohjelmisto joudutaan sijoittamaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, vaikka tarkkailu kohdistuu sen ulkopuolella olevaan tilaan tai muuhun paikkaan. Jos tällaisessa tapauksessa tiedonhankintakeinon käyttöön ei tarvittaisi tuomioistuimen lupaa, sellainen lupa olisi kuitenkin hankittava laitteen, menetelmän tai ohjelmiston sijoittamista varten. Lupa olisi haettava ennen kuin tiedonhankintakeinoa ryhdytään käyttämään. Lupaa ei enää tarvittaisi erikseen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston poistamiseen.

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saisi ilman tuomioistuimen lupaa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan momentissa tarkoitetuissa vaaran estämiseksi tehtävissä tapauksissa eli niin sanotuissa rynnäkkötarkkailutilanteissa.

27 §. *Vieraan valtion virkamiehen suorittama tarkkailu ja tekninen tarkkailu*. Pykälä vastaisi asiallisesti voimassa olevaa poliisilain 30 a §:ää. Siinä oleva virheellinen artiklaviittaus korjattaisiin.

Peitetoiminta ja valeosto

28 §. *Peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentin mukaan peitetoiminnalla tarkoitettaisiin tiettyyn henkilöön taikka hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja.

Voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa henkilöön tai henkilöryhmään taikka tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa soluttautumalla. Voimassa olevan poliisilain määritelmään verrattuna peitetoiminnan luonnetta kuvattaisiin tarkemmin. Määritelmässä ei enää mainittaisi ”jatkuvuutta” ja ”toistuvuutta”, vaan nämä määreet sisältyisivät jo soluttautumisen käsitteeseen. Peitetoimintaoperaatio voi toisaalta olla lyhytkestoinenkin. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa epäiltyyn henkilöön kohdistuva aktiivinen tiedonhankinta kestää vain kymmenen minuuttia, mutta sitä (esimerkiksi tapaaminen) on muuten voitu erilaisin tiedonhankinnan kohteen luottamusta lisäävin toimenpitein valmistella pitkään. Luottamuksen saavuttaminen tiedonhankinnan kohteeseen erottaisi peitetoiminnan luonteeltaan lyhytkestoisesta peitellystä tiedonhankinnasta. Yleensä peitetoiminta myös olisi peiteltyä tiedonhankintaa pitkäkestoisempaa.

Määritelmässä ei myöskään mainittaisi peitetoiminnan kohdistumista ryhmään. Nykyisin tulkintavaikeuksia on aiheuttanut se, että voimassa olevan poliisilain määritelmäsäännöksen mukaisesti peitetoiminnan kohteena voi olla henkilö tai henkilöryhmä, mutta peitetoiminnan edellytyksiä koskeva poliisilain 31 a § näyttäisi edellyttävän aina henkilön yksilöintiä (”...tiedonhankinnan kohteena olevan käyttämisen perusteella tai muutoin on perusteltu aihe epäillä hänen syyllistyvän…”).

Poliisilain mukaisessa peitetoiminnassa olisi kysymys rikoksen estämisestä tai paljastamisesta erotuksena pakkokeinolain mukaiselle peitetoiminnalle (esitutkintakynnyksen ylittymisen jälkeiset toimenpiteet). Tällöin voidaan henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan rikokseen, jonka estämiseksi peitetoimintaa voitaisiin käyttää. Rikoksen paljastamiseksi suoritettavassa peitetoiminnassa eivät tiedonhankintakeinokohtaiset edellytykset tulisi edellä esitetyin tavoin sovellettaviksi. Epäselvyys voi peitetoiminnassa koskea henkilöä tai henkilöitä, jonka tai joiden lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan pe-

rustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan 2 momentissa tarkoitettuihin rikoksiin. Peitetoiminnan aloittaminen rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi edellyttäisi jäljempänä kuvatulla tavalla nimenomaista päätöstä, jossa on myös yksilöitävä tiedonhankinnan kohde. Peitetoiminnalla voi olla niin merkittäviä vaikutuksia kohteena olevan henkilön asemaan ja myös peitepoliisin turvallisuuteen, ettei sen kohteen rajaamista voida jättää epätarkaksi.

Tiedonhankinnan kohteena olevat henkilöt tulisikin pystyä yksilöimään vähintään heidän rooliensa tai tehtäviensä kautta, vaikka he olisivat poliisille vielä henkilöllisyydeltään tuntemattomia. Tällöin jokaisen tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön osalta tulisi erikseen arvioida, onko edellytyksiä kohdistaa peitetoimintaa juuri tähän henkilöön. Uusi määrittely ei siis tarkoittaisi sitä, että peitetoimintaa ei voida kohdistaa henkilöryhmään, vaan sitä, että kukin tiedonhankinnan kohteeksi tuleva henkilö jouduttaisiin yksilöimään päätöstä tehtäessä. Peitetoimintaa voitaisiin kuitenkin laajentaa 34 §:n mukaisesti.

Peitetoimintaa suorittava poliisimies voi aktiivisesti kysellä estettävänä tai paljastettavana olevaan rikokseen liittyviä merkityksellisiä seikkoja peitetoiminnan kohteena olevalta tai muulla tavoin vaikuttaa häneen, jotta tämä paljastaisi kyseisiä tietoja. Peitetoiminnan luonteeseen sinänsä kuitenkin kuuluu se, että poliisimiehen aseman salaaminen kohdistuu tosiasiallisesti muihinkin henkilöihin. Varsinkin rikollisryhmässä peitetoimintaa suorittava poliisimies ei käytännössä voi välttyä vuorovaikutuksesta muiden henkilöiden kuin peitetoiminnan kohdehenkilön kanssa. Peitehenkilön on voitava käyttäytyä tällaisissa tilanteissa luontevasti, jotta hänen turvallisuutensa ei vaarantuisi tai tiedonhankinta paljastuisi. Jos tällaisessa tilanteessa muu kuin peitetoiminnan kohde kertoisi peitehenkilölle oma-aloitteisesti omasta rikoksestaan tai toisen henkilön tekemästä rikoksesta, voi peitehenkilö ottaa tietoja vastaan, vaikka rikoksesta kertonut ei ole peitetoiminnan kohteena. Mikäli uuteen henkilöön olisi perusteltua kohdistaa peitetoimintaa, meneteltäisiin peitetoiminnan laajentamista koskevan 34 §:n mukaisesti.

Soluttautumisella kuvataan toiminnan luonnetta. Puhekielessä soluttautumisella ymmärretään henkilön liittymistä organisaatioon tai muuhun ryhmään tarkoituksena hankkia tietoja sisältä päin tai vaikuttaa ryhmän toimintaan (HE 34/1999 vp). Soluttautuminen salataan kohteelta ja ulkopuolisilta. Soluttautujan on yleensä toimittava tarkkailtavassa kohteessa. Soluttautuminen on mahdollista kohdistaa yhteenkin epäiltyyn henkilöön.

Ehdotuksen mukaan peitetoiminnassa saataisiin käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistaa tai käyttää vääriä asiakirjoja tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Tämänkaltaisten keinojen käyttöä on myös nykyisin pidetty mahdollisena, joskaan siitä ei tällä hetkellä säädetä laissa. Peitetoiminnan luonteeseen kuuluu tarvittaessa jopa valehteleminen, mikä muuten ei ole viranomaisten toiminnassa sallittua. Väärien tietojen antamisella ei kuitenkaan saisi syyllistyä rikokseen, esimerkiksi petokseen.

Peitetoiminta olisi kuitenkin sallittua kohdistaa myötävaikuttajiin, joilla tarkoitettaisiin hallituksen esityksessä HE 34/1999 vp esitetyn mukaisesti henkilöitä, joiden oman toiminnan ei tarvitsisi olla rangaistavaa. Henkilö olisi hallituksen esityksen mukaan rikoksen myötävaikuttaja, jos hänen ja rikoksentekijän välillä vallitsee sopimus, suunnitelma, roolijako tai muu sellainen rikollisuuteen liittyvä yhteistyösuhde.

Myötävaikuttamisen kannalta riittävää olisi, että henkilö rahoittaisi rikoksentekijän elämää, majoittaisi rikoksentekijöitä, taikka hankkisi, vuokraisi tai valmistaisi heidän käyttöönsä kulkuneuvoja tai muita tarvittavia välineitä. Myötävaikuttamisena ei pidettäisi kuitenkaan sukulaisuus- tai perhesuhteista taikka asiakkuussuhteista johtuvaa normaalia yhteydenpitoa rikoksia tekevän henkilön kanssa, jollei yhteydenpitoon sisältyisi edellä kuvatun kaltaista toimintaa.

Pykälän *2 momentin* mukaan poliisi saisi kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myö-

tävaikuttavan pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun muuhun rikokseen kuin törkeään tulliselvitysrikokseen, tai rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Lisäksi huomioon olisi otettava tarkasteltavana olevan 5 luvun 2 §:n 2 momentti, jossa edellytetään, että peitetoiminnalla on erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle ja että keinon käyttö on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Perusterikokset vastaisivat voimassa olevan poliisilain 31 a §:ssä mainittuja. Peitetoiminnan edellytyksiä tiukennettaisiin siten, että rikollisen toiminnan tulisi olla suunnitelmallista, järjestäytynyttä tai ammattimaista. Lisäksi peitetoiminta olisi mahdollista, jos tiedonhankintaa olisi rikollisen toiminnan ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että rikollisen toiminnan ei tarvitse olla suunnitelmallista, järjestäytynyttä tai ammattimaista, mutta toiminnalla voitaisiin perustellusti olettaa olevan tietynasteinen jatkuvuus tai toistuvuus.

Pykälän 3 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.

Tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on jo sinänsä tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitetoiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitetoiminnassa, joten jälkikäteen on luotettavasti selvitettävissä, kuinka peitetoimintaa suoritettaessa on toimittu.

Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitetoiminnan turvallisuusriskejä. Nämä seikat vaikuttavat siihen, että tietoverkossa suoritettavalle peitetoiminnalle olisi alempi kynnys kuin muulle peitetoiminnalle. Lapsipornografiarikokset ovat viime vuosina merkittävästi siirtyneet internetissä tehtäviksi, minkä vuoksi ehdotetaan, että sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon selvittämiseksi voitaisiin käyttää tällaista tietoverkossa suoritettavaa peitetoimintaa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että peitetoiminta asunnossa olisi sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen. Momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 31 a §:ssä säädettyä.

Momentissa on perusteltua erikseen mainita, että kotietsinnästä säädetään erikseen. Peitetoimintavaltuus ei oikeuta tekemään ”salaista kotietsintää”, mutta toisaalta peitetoimintaa suorittavalla henkilöllä tulisi olla oikeus paljastumisen estämiseksi ja tiedonhankinnan toteuttamiseksi mennä henkilön asuntoon käyttämällä hyväkseen luotua peitettä. Peitetoimintaa suorittava poliisimies ei useinkaan voisi edes paljastumatta kieltäytyä tällaisessa tilanteessa asuntoon menosta. Asunnon käyttämisellä tarkoitetaan sen tosiasiallista käyttöä. Käytännön tilanteissa ei ole mahdollista luotettavasti varmistua asunnon omistajasta tai sen laillisesta haltijasta, minkä vuoksi momentti koskisi asuntoa käyttävää. Momentin tarkoittamissa tapauksissa tulisivat kysymykseen kaikenlaiset nimenomaiset ja hiljaiset tahdonilmaisut, joiden perusteella voidaan tulkita henkilön hyväksyneen sisään menemisen ja oleskelun asunnossa.

29 §. *Rikoksentekokielto.* Pykälän 1 momentissa todettaisiin selvyyden vuoksi se lähtökohta, että peitetoimintaa suorittavaa poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen. Myös sellainen aloitteellisuus, joka ei vielä ole rikoslain tarkoittamaa rikokseen yllyttämistä, olisi peitehenkilöltä kielletty.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin eräistä rikkomuksia koskevista vastuuvapaustilanteista. Jos peitetoimintaa suorittava poliisimies tekee liikennerikkomuksen, järjestysrikkomuksen tai muun niihin rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, hän olisi rangaistusvastuusta va-

paa, jos teko on ollut tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

Nykyisessä laissa ei ole yleisluonteista säännöstä siitä, että peitetoimintaa suorittava poliisimies joissakin tilanteissa voisi vapautua rangaistusvastuusta. Kuitenkin tieliikennelain (267/1981) 48 §:n 5 momentin mukaan poliisimiehellä, tullimiehellä ja rajavartiomiehellä on tarkkailutehtävässä, poliisimiehellä ja tullimiehellä teknisen tarkkailun tehtävässä ja poliisimiehellä peitetoimintatehtävässä ja valeostotehtävässä toimiessaan erityistä varovaisuutta noudattaen sama oikeus kuin säädettyjä ääni- ja valomerkkejä antavan poliisiauton kuljettajalla poiketa tämän lain säännöksistä.

Momentti ei tarkoittaisi sitä, että kysymyksessä olevia tekoja ei tutkittaisi siten kuin siitä on erikseen säädetty. Vastuuvapaus voisi tulla kysymykseen vain silloin, kun todetaan, että teko on ollut tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi. Rangaistusvastuusta vapautuminen olisi siten varsin rajoitettua. Suhteessa mainittuun tieliikennelain 48 §:n 5 momenttiin ehdotettu säännös tulisi sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun peitetoimintaa suorittava poliisimies ei ole noudattanut erityistä varovaisuutta, jolloin myöskään mainittu momentti ei tulisi sovellettavaksi. Peitetoimintaa suorittava poliisimies voisi tällöin vapautua rangaistusvastuusta ehdotetun momentin perusteella.

30 §. *Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen*. Pykälän 1 momentin mukaan, jos peitetoimintaa suorittava poliisimies osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkii toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, hän olisi rangaistusvastuusta vapaa, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin, 2) poliisimiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle ja 3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa peitetoiminnan käyttö järjestäytyneen ja ammattimaisen rikollisuuden selvittämisessä ja torjumisessa. Tällöin peitehenkilö joutuu helposti tilanteisiin, joissa hänen menettelynsä voi jälkikäteen tarkastellen merkitä syyllistymistä rikokseen. Suomen rikoslain rikokseen osallisuutta koskevat säännökset ulottavat rangaistavuuden ryhmässä toimittaessa hyvin laajalle ja rikollisryhmässä toimiminen voi yllättävästikin johtaa rikokseen syyllistymiseen. Erityisesti silloin, kun toimitaan rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitetussa ryhmässä, vaara rikokseen syyllistymisestä on suuri. Säännös rajoittaisi peitepoliisin oikeuden toimia ryhmässä vain eräänlaiseen ryhmän tekniseen avustamiseen ryhmän luottamuksen hankkimiseksi ja ryhmän seurannan tehostamiseksi.

Momentissa ei edellytettäisi sitä, että kysymyksessä on nimenomaan rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettu järjestäytynyt rikollisryhmä, vaikka näin yleensä olisikin. Peitetoimintaa aloitettaessa ei voi olla varma, täyttääkö rikollisryhmä viimeksi mainitussa momentissa säädetyt edellytykset, koska rikoksen selvittämistä ollaan yleensä vasta aloittamassa. Momentin tapaan edellytettäisiin kuitenkin useamman henkilön kiinteästi harjoittamaa järjestäytynyttä rikollista toimintaa, jossa on rikoslain 17 luvun 1 a §:n 4 momentin mukaisia piirteitä. Kysymys on yleensä ryhmästä, joka on koossa tietyn ajan, on käskyvaltasuhteiltaan ja työnjaoltaan jäsentynyt ja toimii yhteistuumin vakavien rikosten tekemiseksi.

Peitepoliisi olisi säännöksen mukaan rangaistusvastuusta vapaa, jos hän on toiminut momentin asettamissa rajoissa, vaikka jokin osa hänen menettelystään olisikin täyttänyt rikoksen tunnusmerkit. Yleensä poliisin sellainen voimakeinojen käyttö, joka muuten olisi rangaistavaa, on rankaisematonta siksi, että poliisi on lailla oikeutettu tiettyihin muuten lainvastaisiin toimiin, kuten pääsemään kotirauhan suojaaman tilaan ilman tilan haltijan lupaa tai riistämään joltakulta vapauden. Joissakin säännöksessä kuvatuissa tilanteissa on kysymys pikemmin siitä, että peitepoliisi joutuu tilanteeseen, jossa hänen on vaikea ol-

la menettelemättä tavalla, joka on ainakin jälkikäteen tarkasteltuna rangaistavaa. Tällaisen teon rankaisemattomuutta on perusteltua arvioida anteeksiannettavuuden näkökulmasta. Tämä ratkaisu korostaa sitä, että poliisille ei tällaisessa tilanteessa, jossa poliisi ei toimi avoimesti toimivaltuuksiaan käyttäen, haluta antaa edes muodollisesti rikoksentekooikeutta. Poliisin on siis vastuusta vapautuakseen erityisesti huolehdittava siitä, menettely täyttää säännöksen asettamat edellytykset.

Peitepoliisi ei koskaan voisi tehdä aloitetta rikoksen tekemiseen eikä antaa sellaista apua, joka johtaa rikoksen tekemiseen. Aina edellytettäisiin, että toimenpiteen suorittamishetkellä erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että toimenpide tehtäisiin ilman peitepoliisin myötävaikutustakin (1 kohta). Menettely, jota voitaisiin pitää yllytyksenä rikokseen, olisi aina rangaistava.

Lisäksi edellytettäisiin (2 kohta) arviota siitä, ettei peitepoliisin toiminta tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle. Tämä rajoitus sulkee pois osallistumisen kaikkeen sellaiseen toimintaan, joka voi aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa ulkopuolisille taikka merkittävää vakavaa vaaraa ulkopuolisen omaisuudelle. Rajoitus (muiden oikeushyvien kuin omaisuuden osalta) osoittaa, että toimenpide voi käytännössä olla mahdollinen vain sellaisessa tilanteessa, jossa vaaran tai vahingon mahdollisuus on etäinen, suorastaan epätodennäköinen. Lähinnä on kysymys siitä, että peitepoliisi voisi osallistua ryhmän sellaiseen toimintaan, joka ei sinänsä ole rikollista tai joka voi olla rangaistavaa vain sen takia, että ryhmä katsotaan rikoslaissa tarkoitetuksi rikollisryhmäksi.

Edellytyksenä olisi vielä, että avustaminen edistäisi merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista (3 kohta). Tämäkin edellytys osoittaa, että lainkohta on tarkoitettu mahdollistamaan nimenomaan soluttautuminen järjestäytyneeseen rikollisryhmään. Juuri tällaisessa ryhmässä peitepoliisi voi hankkia uskottavuuden ryhmän jäsenten silmissä vain toimimalla paljolti samalla tavalla kuin muutkin. Peitepoliisi ei siis voisi avustaa ryhmää sellaisessa toiminnassa, johon liittyy mahdollisuus rikokseen syyllistymiseen, jollei avustaminen merkittävästi edistä peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Tavoite tarkoittaa tässä sitä tiedonhankintaa, jonka vuoksi lupa peitetoimintaan on saatu. Tavoitteen saavuttamista voi edistää esimerkiksi sellaisen tilan tai kulkuvälineen hankkiminen, jossa tiedonhankinta on turvallisesti ja tehokkaasti tehtävissä. Myös luottamuksen hankkiminen voi perustella toimenpidettä.

Peitetoiminnassa tehtävien toimenpiteiden hyväksyttävyyttä tulee lähtökohtaisesti ja mahdollisuuksien mukaan arvioida jo ennen toiminnan aloittamista, kun päätöstä tiedonhankintakeinon käytöstä valmistellaan. Kaikkia peitetoiminnassa vastaantulevia tilanteita ei voida kuitenkaan ennakoida. Siitä huolimatta peitepoliisin tulee pyrkiä toimimaan momentissa säädetyn mukaisesti.

Säännöksessä rajattaisiin myös niitä toimenpiteitä, joita peitepoliisi saisi ryhmässä tehdä edellä mainittujen edellytysten täyttyessä. Hän voisi ensiksikin peitetoiminnan suorittamiseksi hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä. Tällöin voitaisiin esimerkiksi ohjaamalla ryhmän toiminta tiettyyn ympäristöön tai saamalla ryhmä käyttämään esimerkiksi tiettyä kulkuneuvoa tehdä ryhmän seuraaminen helpommaksi ja turvallisemmaksi. Tämänkaltainen osallistuminen sellaisenaan on harvoin vaarassa johtaa rikokseen syyllistymiseen muuten kuin osana ryhmän sinänsä rangaistavaa toimintaa.

Peitepoliisi voisi lisäksi kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita. Tämä mahdollisuus sisältää olennaisen vaaran rikokseen syyllistymisestä, koska se voi edistää sellaista rikosta, joka ei sisälly ryhmän toimintaan osallistumiseen sinänsä. Lähtökohtaisesti sallittuja olisivat kuljetukset, jotka eivät liity rikoksen tekemiseen, vaan ryhmän yleiseen toimintaan. Ongelmallisia tilanteita voi syntyä esimerkiksi silloin, kun peitepoliisi on kuljettajana mukana kuljetuksessa, jossa siirretään huumausaineita säilytyspaikasta toiseen tai asiakkaalle. Tällaisen kuljetuksen hyväksyttävyyttä on arvioitava silmällä pitäen momentin 2 kohdan rajoitusta siitä, että toiminta ei saa aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle tai omaisuudelle arvioituna sillä hetkellä kun toimenpiteeseen ryhdytään. Esimerkiksi huu-

me-erän siirtäminen kätköpaikasta toiseen voisi olla sallittua. Peitepoliisin mukanaolo tällaisessa siirrossa voi jopa vähentää 2 kohdan mukaista vaaraa, kun osallistumisen kautta voidaan paremmin estää erän levittämistä. Selvää toisaalta on, että peitepoliisi ei voi kuljettaa huume-erää tarkoituksin luovuttaa se ostajan levitettäväksi, ellei tiedetä, että erä myös luovutuksen jälkeen on poliisin seurannassa.

Ryhmän taloudellisten asioiden hoitaminen voinee vain harvoin aiheuttaa 2 kohdan mukaista kiellettyä vaaraa tai vahinkoa. Tällainen hoitaminen voi edistää rikoksilla hankittujen varojen konfiskointia valtiolle.

Momentti mahdollistaisi myös muun edellä mainittuihin tapoihin rinnastettavan ryhmän avustamisen. Tällaista avustamista voisi olla esimerkiksi ehdotuksen tekeminen kulkureittien valitsemiseksi ryhmän suunnitellessa huumausainekuljetuksia. Jos menettelyllä voidaan ohjata kuljetus poliisin valvonnan kannalta edulliselle reitille, kiellettyä vaaran tai vahingon mahdollisuutta ei voine syntyä. Tämänkin kaltainen menettely voi kuitenkin sinänsä olla avunantona rangaistavaa, joten sen mahdollistaminen edellyttää esitetyn kaltaista säännöstä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin peitepoliisin osallistumisesta 43 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen. Edellytyksenä olisi, että osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

Momentissa tarkoitettu osallistuminen saattaa tarkoittaa osallisuutta rikokseen, esimerkiksi huumausainerikokseen. Kun kysymys on kuitenkin poliisin valvonnassa tapahtuvasta menettelystä, ei pelkkä myötävaikutus kuljetukseen aseta poliisia sellaiseen ristiriitatilanteeseen, jollainen helposti sisältyy muunkaltaisen peitetoiminnan yhteydessä tehtävään rikokseen. Säännös sisältääkin tällaisen menettelyn oikeuttamisen. Rikosprovokaation uhkaan liittyvistä syistä on välttämätöntä, että peitepoliisin menettely ei itsessään vaikuta siihen, että epäilty rikos muuttuu vakavammaksi tai ulottaa vaikutuksensa laajemmaksi kuin muuten tapahtuisi. Valvotun läpilaskun edellytykset ja rajoitukset ilmenevät 43 §:stä.

Peitepoliisin osallistumisen edellytyksenä olisi, että osallistuminen edistäisi merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista. Peitepoliisin osallistuminen voi esimerkiksi edistää läpilaskun perusteena olevan tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen selvittämistä.

31 §. *Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma.* Pykälä perustuisi poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen 5 §:ään. Asian merkityksen vuoksi peitetoimintaa koskevasta esityksestä ja suunnitelmasta olisi syytä säätää laissa.

32 §. *Peitetoiminnasta päättäminen*. Pykälän 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö taikka valtioneuvoston asetuksella säädetyn poliisilaitoksen päällikkö päättäisi peitetoiminnasta. Voimassa olevan poliisilain 32 a §:n 1 momentin mukaan peitetoiminnasta päättää sisäasiainministeriön asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö. Poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen 4 §:n mukaan peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö. Peitetoiminnasta päättämistä koskeva sääntely nostettaisiin lain tasoiseksi.

Momentissa säädettäisiin myös yksinomaan tietoverkossa tapahtuvaa peitetoimintaa koskevasta päätöksenteosta. Tällaisesta peitetoiminnasta päättäisi keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Mikäli peitetoiminta edellyttäisi myös soluttautumista reaalimaailmassa, ei tietoverkkoa koskevaa päätöksentekomenettelyä voitaisi käyttää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että peitetoimintaa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan. Voimassa olevassa poliisilaissa ei ole rajoitettu peitetoiminnan kestoa. Peitetoiminta on kuitenkin lainsäätäjän tarkoittama viimesijainen salainen tiedonhankintakeino, minkä vuoksi on perusteltua, että peitetoiminnan edellytykset arvioitaisiin vähintään kuuden kuukauden välein. Niiden olemassaoloa on muutenkin jatkuvasti seurattava ja arvioitava peitetoiminnan aikana. Poliisilaissa siirryttäi-

siin yleisemminkin kaikkien salaisten tiedonhankintakeinojen kestosta säätämiseen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin peitetoimintaa koskevan päätöksen sisällöstä tavalla, joka vastaisi asiallisesti poliisin tiedonhankintaa koskevan asetuksen 6 §:ssä säädettyä. Päätöksessä olisi kuitenkin asetuksesta poiketen mainittava, voidaanko peitetoiminnassa tehdä 30 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä (järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan tai valvottuun läpilaskuun osallistuminen), ja toimenpiteiden perusteena olevat tosiseikat. Momentin 3 kohdassa tarkoitettuja tunnistetietoja olisivat esimerkiksi koodit.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin päätöksen tarkistamisesta ja lopettamisesta tehtävästä päätöksestä mainitun asetuksen 6 §:ää vastaavalla tavalla.

33 §. *Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä.* Voimassa olevaan lainsäädäntöön verrattuna uudessa pykälässä säädettäisiin, että jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 28 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

Pykälä ilmentäisi sitä, että päätöksentekotason tulee olla sitä korkeampi mitä perusteellisemmasta perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvasta salaisesta tiedonhankintakeinosta on kysymys. Tuomioistuin arvioisi sen, oliko tiedonhankintaa rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Yksinomaan tietoverkossa toteutettava peitetoiminta ei edellyttäisi tuomioistuimen ratkaisua.

Poliisin on mahdollisuuksien mukaan jo ennen peitetoiminnan aloittamista pyrittävä arvioimaan, tullaanko peitetoiminnalla saatua tietoa käyttämään syyllisyyttä tukevana selvityksenä oikeudenkäynnissä. Arvioinnin tuloksena voi olla peitetoiminnan käyttäminen pakkokeinolain 10 luvun mukaisesti. Toisaalta myös nyt kysymyksessä olevan pykälän tarkoittamassa tilanteessa peitetoiminnan käyttäminen voitaisiin saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi jo ennen peitetoiminnan aloittamista. Aloittamisen jälkeen tapahtuvassa käsittelyssä tuomioistuin arvioisi sitä, ovatko peitetoiminnan edellytykset olleet olemassa tiedonhankintakeinon aloittamishetkellä, jos peitetoiminnalla saatua tietoa käytettäisiin syyllisyyttä tukevana selvityksenä. Tämän arvioinnin tuomioistuin tekisi siitä riippumatta, onko peitetoiminta vielä käynnissä vai ei. Jos tuomioistuin päätyisi kielteiseen arvioon edellytysten olemassaolosta, peitetoiminnalla saatuja tietoja ei saisi hyödyntää syyllisyyttä tukevana selvityksenä.

Tuomioistuimessa käsiteltäisiin 32 §:n 3 momentin mukaisia poliisin päätöksessä edellytettäviä tietoja vain siltä osin kuin se on välttämätöntä 28 §:n 2 momentissa tarkoitettujen edellytysten olemassaolon arvioimiseksi. Käsiteltäviksi eivät tulisi esimerkiksi peitetoimintaa suorittavien poliisimiesten tunnistetiedot, peitetoiminnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma ja se, voidaanko peitetoiminnassa tehdä 30 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä. Pykälässä tarkoitetut asiat keskitettäisiin 45 §:n 1 momentin mukaisesti Helsingin käräjäoikeuteen. Tuomioistuinkäsittelyssä noudatettaisiin muita tuomioistuimessa käsiteltäviä salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä, mutta tästä huolimatta salassapito- ja turvallisuusnäkökohtiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota tällaisen asian käsittelyssä.

Koska tämän luvun mukaisia tiedonhankintakeinoja saadaan käyttää rikoksen estämisen lisäksi 3 §:ssä tarkoitettujen rikosten paljastamisessa, on tästä tarpeen erikseen mainita ehdotettavassa säännöksessä. Tuomioistuin siis arvioisi myös sen, oliko kysymys peitetoiminnasta 3 §:n tarkoitetuissa tapauksissa.

34 §. *Peitetoiminnan laajentaminen*. Pykälän 1 momentin mukaan, jos peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi on välittömästi tehtävä peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös tämän rikoksen estämistä. Peitetoiminnan laajentami-

nen olisi kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen ratkaistavaksi. Tämä momentti kuten myös pykälän 2 momentti olisivat voimassa olevaan lakiin verrattuna uutta sääntelyä.

Aikaisemmin todetulla tavalla peitetoimintaa koskevassa päätöksessä on yksilöitävä peitetoiminnan kohteena oleva henkilö ja se rikos tai ne rikokset, joiden estämiseksi peitetoimintaa saadaan suorittaa. Toiminnan aikana on mahdollista, että peitetoiminnan kohteena oleva henkilö paljastaa esimerkiksi tehneensä muunkin kuin päätöksessä mainitun tiedonhankinnan perusteena olevan rikoksen.

Mikäli peitetoimintaa suorittava poliisimies saisi täysin rajoituksetta päättää tiedonhankinnasta momentissa tarkoitetussa tilanteessa, menettäisivät peitetoimintaa koskevat edellytykset merkityksensä ja päätöksen peitetoiminnasta tekisi tosiasiallisesti peitehenkilö. Tilanne voi olla joka tapauksessa yllättävä ja ainutkertainen siinä merkityksessä, ettei tiedonhankinta ole enää myöhemmin mahdollista.

Momentin mukaan rikoksen tulisi lisäksi liittyä välittömästi siihen rikokseen, jonka estämiseksi tai paljastamiseksi peitetoimintaa suoritetaan. Uuden rikoksen tulisi olla myös sellainen rikos, johon lupa voitaisiin myöntää. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa päätös koskee törkeää huumausainerikosta, ja peitetoiminnan aikana ilmenee, että peitetoiminnan kohteen olisi perusteltua syytä olettaa syyllistyvän myös törkeään rahanpesuun. Laajentaminen tulisi lisäksi kysymykseen vain tilanteessa, jossa uuden rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi olisi tarve peitetoiminnan välittömään laajentamiseen. Jos peitehenkilö arvioisi, että asiassa päästäisiin myöhemmin uudelleen tulokselliseen tiedonhankintaan, ei peitetoimintaa saisi välittömästi laajentaa. Mikäli kysymyksessä olisi sellainen rikos, johon ei voitaisi myöntää lupaa, saisi peitehenkilö vain käyttäytyä tilanteessa luontevasti paljastumisensa estämiseksi ja jo käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi.

Peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen päätös olisi kirjattava ja se olisi myös saatettava niin pian kuin mahdollista, kuitenkin viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen ratkaistavaksi. Näissä tilanteissa ei siis tarvittaisi enää tuomioistuimen ratkaisua.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos peitetoiminnan aikana ilmenisi, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi häneen on välittömästi kohdennettava peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Peitetoiminnan laajentaminen olisi kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen käsiteltäväksi sen ratkaisemiseksi, ovatko mainitussa momenteissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa. Edellä mainittu koskee myös yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamista.

Momentin tarkoittamissa tapauksissa menettely ja toimintaperiaatteet vastaisivat 1 momentin perusteluissa esitettyä. Peitetoiminnan laajentaminen koskisi kuitenkin sellaista henkilöä, joka ei ole alkuperäisessä peitetoimintapäätöksessä tiedonhankinnan kohteena. Laajentamisen ensi vaiheessa päätöksen tekijänä olisi peitetoimintaa suorittava poliisimies, jonka olisi kuitenkin saatettava asia ilman aiheetonta viivytystä peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen ratkaistavaksi, käytännössä useimmiten keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö. Peitetoiminnan edellytysten saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi säädettäisiin 33 §:ssä.

35 §. *Valeosto ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentin mukaan valeostolla tarkoitettaisiin poliisin tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi saada poliisin haltuun tai löytää estettävään rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää kuitenkin, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Pääosin momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 5 kohtaa. Määritelmässä mainittaisiin, että myös palvelu

voi olla ostotarjouksen tai oston kohteena. Palvelun osto ei saisi olla kuitenkaan hyvän tavan vastaista. Esimerkiksi seksuaalipalveluista voitaisiin tehdä ostotarjous tai jopa osto, jos se on välttämätöntä, mutta tällaista palvelua ei voitaisi käyttää. Tarve tällaiseen rajoitettuun palvelun ostoon voi tulla esimerkiksi paritusrikollisuuden estämisessä. Toisaalta esimerkiksi sinänsä laillisia korjaamopalveluja, kuten auton huoltopalveluja voitaisiin ostaa törkeän veropetoksen estämiseksi. Valeostosta olisi myös kysymys, jos poliisimies käy siviiliasuisena ostamassa huoltamolta kanisterillisen anastetuksi epäiltyä polttoainetta.

Lisäksi erona voimassa olevan poliisilain määritelmään olisi se, että momentissa mainittaisiin tarkemmin valeoston tavoite. Momentissa valeoston tarkoitus ilmaistaisiin uuden pakkokeinolain 10 luvun 34 §:n 1 momentin säännöksessä jonkin verran poikkeavasti sen johdosta, että poliisilain mukainen valeosto ei liittyisi rikoksen selvittämiseen.

Näyte-erän osto olisi edelleen ensisijainen toimintatapa, mikä vastaisi voimassa olevan poliisilain sääntelyä. Lakivaliokunnan antaman lausunnon LaVL 6/2005 vp mukaan esineen, aineen ja omaisuuden oston osalta ei voida pitää poliisin toiminnan yleisen hyväksyttävyyden kannalta perusteltuna, että poliisimies voisi valeostajana esiintyen esimerkiksi hankkia kenties hyvin huomattaviakin huumausaine-eriä tai että ostotoiminta voisi jatkua kovin pitkään. Valiokunnan mukaan oikeus esineen, aineen tai omaisuuden ostamiseen on syytä rajoittaa lähinnä näyte-erien hankkimiseen. Laittomasti hallussa pidetty esine tai omaisuus ei kuitenkaan aina ole sen luonteista, että sitä voitaisiin myydä erissä. Tällöin ostotarjous tulee voida kohdistaa kohteena olevaan esineeseen tai omaisuuserään kokonaisuudessaan. Momentin sanamuodon mukaan sallittua olisi ostaa varsinaista näyte-erää suurempikin kokonaisuus, vaikka kysymys ei olisi kuitenkaan vielä koko esineen, aineen tai omaisuuden ostosta. Tällöin on kuitenkin erityisen huolellisesti varmistuttava siitä, ettei muun kuin näyte-erän hankkiminen johda rikosprovokaatioon. Lisäksi edellytyksenä myös olisi välttämättömyys valeoston toteuttamiselle.

Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta säädettäisiin 36 §:n 1 momentissa sen johdosta, että päätöksenteko silloin poikkeaisi pääsääntöisestä. Jo tässä yhteydessä on syytä todeta se, että valeoston piiriin ei esimerkiksi kuuluisi tiedustelujen tekeminen lehtiilmoituksesta.

Valeosto voisi nykyiseen tapaan kohdistua myös muuhun henkilöön kuin varsinaisen esirikoksen tekijään. Esimerkiksi huumausainerikostorjunnan tehokkuus edellyttää, että poliisi kykenee saamaan riittävästi tietoa huumausaineen jakelukanavista, maksuyhteyksistä sekä taustalla toimivasta organisaatiosta ja sen johdosta. Valeoston yhteydessä olisi myös mahdollista tehdä valmistelevia toimenpiteitä kuten esimerkiksi valeoston kohteena olevan tavaran varastoiminen tai siirtäminen ennen varsinaista ostotarjousta tai ostoa, jolloin tällainen toimenpide voisi muodostaa myös osan vastikkeesta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valeoston edellytyksistä. Poliisi saisi tehdä rikoksen estämiseksi valeoston, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkaus tai kätkemisrikos ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa mainittu tavoite.

Valeoston perusterikokset olisivat samat kuin voimassa olevan poliisilain 31 b §:ssä. Toimenpiteen tuloksellisuusodotus liittyisi asetettavaan todennäköisyyden vaatimukseen. Luvun 2 §:n 2 momentin mukaan valeostolla tulisi voida olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle ja valeoston tulisi olla välttämätön rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Pykälän 3 momentin mukaan valeoston toteuttaja saisi tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto olisi toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

Käytännössä epäselvyyttä on aiheuttanut se, millaista tiedonhankintaa valeoston toteuttamiseksi voidaan tehdä sekä ennen valeostoa että sen jälkeen. Kokemus osoittaa, että valeostoa ei ole mahdollista tehdä, jollei sitä edellä tiedonhankinta- ja kauppaneuvottelu-

vaihe sekä luonteva kaupantekotilaisuudesta irtautumisen vaihe. Ennen valeostoa on pystyttävä varmistumaan siitä, että valeoston kohteena oleva esine, aine tai omaisuus on kohteena olevan henkilön hallussa, jolloin voidaan sulkea pois rikosprovokaation vaaraa. Näiden seikkojen vuoksi momentissa todettaisiin nimenomaisesti, että valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeostoa koskevalla toimivaltuudella ei saisi kiertää esimerkiksi peitetoimintatoimivaltuutta tekemällä pelkästään tiedonhankintaa varsinaiseen valeostoon pyrkimättä.

Momentissa mainittaisiin nimenomaisesti velvollisuudesta toteuttaa valeosto siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi. Jos valeoston toteuttamiseksi jouduttaisiin käyttämään jotakin sivullista henkilöä esimerkiksi yhteyden muodostamiseksi valeostajan ja valeoston kohteena olevan henkilön välille, olisi varmistuttava siitä, ettei valeosto saa aikaan sitä, että sivullinen tekisi yhteyttä muodostaessaan rikoksen. Toisaalta poliisin selonottovelvollisuus ei voisi olla kovin ankara, koska valeostotapahtumaan nähden etäisten henkilöiden toiminta on usein poliisin vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Luonnollisesti kysymyksessä oleva kielto koskisi ennen kaikkea sitä henkilöä, jolle ostotarjous tehdään tai jolta ostetaan.

Pykälän 4 momentissa mainittaisiin, että valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Lisäksi momentissa todettaisiin, että kotietsinnästä säädetään erikseen. Vastaavaa sääntelyä ei ole voimassa olevan poliisilain 31 b §:ssä. Siitä on säädetty ainoastaan peitetoiminnan osalta 31 a §:ssä. Puheena olevan sääntelyn ulottaminen koskemaan myös valeostoa olisi oikeusturvasyistä perusteltua, koska valeosto voidaan toteuttaa myös asunnossa. Sääntely olisi perusteltua säätää yhdenmukaisesti peitetoimintaa koskevan vastaavanlaisen vaatimuksen kanssa (28 §:n 4 momentti).

36 §. *Valeostosta päättäminen*. Pykälän 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö taikka valtioneuvoston asetuksella säädetyn poliisilaitoksen päällikkö päättäisi valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saisi päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Sääntely osittain vastaisi voimassa olevan poliisilain 32 a §:n 2 momentissa olevaa. Yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävässä valeostossa rikosprovokaatioriski on lähtökohtaisesti vähäinen, jolloin myös päätöksentekotasoa voidaan laskea.

Pykälän 2 momentin mukaan valeostoa koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Voimassa olevassa poliisilaissa ei säädetä valeostotoiminnan kestosta, mutta käytännön valeostotoiminnassa on asetettu tiedonhankinnalle aikarajoja. Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön kestosta ehdotetaan muutenkin säädettäväksi. Valeosto tulisi pystyä toteuttamaan peitetoimintaa lyhyemmässä ajassa, mutta valeoston luonteesta ja laajuudesta johtuen asiassa voitaisiin joutua tekemään myös uusi päätös. Päätöksen edellytysten olemassa olo olisi kuitenkin arvioitava uutta päätöstä tehtäessä uudelleen.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin valeostoa koskevan päätöksen sisällöstä tavalla, joka pääosin perustuisi poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen 10 §:n 2 momenttiin.

37 §. *Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma*. Pykälän 1 momentin mukaan valeoston toteuttamisesta olisi laadittava kirjallinen suunnitelma, jos se on tarpeen toiminnan laajuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Momentti vastaisi poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen 8 §:n 1 momenttia.

Erillinen valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma voi olla tarpeen siitä syystä, että valeostosta päättää eri poliisiyksikkö kuin sen toteuttava yksikkö. Lisäksi suunnitelma voi olla tarpeen erityisesti toimintaan sisältyvien riskien torjumiseksi.

Pykälän *2 momentin* mukaan valeoston toteuttamista koskevaa suunnitelmaa olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistetta-

va. Säännös perustuisi mainitun asetuksen 8 §:n 5 momenttiin.

38 §. *Valeoston toteuttamista koskeva päätös.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että päätös valeoston toteuttamisesta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen tekisi valeoston toteuttamisesta vastaava salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Momentti vastaisi poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun asetuksen 8 §:n 2 momenttia sillä erotuksella, että toteuttamisesta vastaisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies, jonka tulisi olla salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu. Tämä olisi välttämätöntä valeostoihin liittyvän rikosprovokaatioriskin vuoksi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valeoston toteuttamista koskevan päätöksen sisällöstä asetuksen 8 §:n 3 momenttiin perustuen ja 3 momentissa päätöksestä kiiretilanteessa asetuksen 8 §:n 4 momenttia asiallisesti vastaavasti. Myös pykälän 4 momentti päätöksen tarkistamisesta perustuisi asetuksen säännökseen (8 §:n 5 momentti).

39 §. *Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa.* Pykälän 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Momentti koskisi niin sanottua turvakuuntelua ja -katselua. Salakuuntelua koskevan rangaistussäännöksen perusteella omien keskustelujen nauhoittaminen salaa ei ole rangaistavaa. Momentissa tarkoitettu laitteen käyttäminen ei muutenkaan olisi sellaista oikeudetonta toimintaa, jonka perusteella voisi seurata rangaistusvastuu salakuuntelusta tai salakatselusta. Turvakuuntelu ja -katselu saataisiin kohdistaa ainoastaan peitetoimintaa tai valeostoa toteuttavan poliisimiehen kanssa vuorovaikutuksessa oleviin henkilöihin. Ilmaisu ”kuuntelun ja katselun” tarkoittaisi sitä, että tapauksesta riippuen voitaisiin käyttää joko kuuntelun tai katselun mahdollistavaa laitetta taikka sekä kuuntelun että katselun mahdollistavaa laitetta.

Pykälän 2 momentin mukaan kuuntelu ja katselu saataisiin tallentaa. Tallenteet olisi hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen turvaamiseen. Jos niitä olisi kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saataisiin säilyttää ja niitä saataisiin käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet olisi hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Momentti sisältäisi turvakuuntelu- ja katselutallenteiden säilyttämis- ja hyödyntämisrajoitukset. Tallenteita ei saisi säilyttää ja käyttää muuhun kuin säännöksessä mainittuun tarkoitukseen. Kysymys näissä tapauksissa saattaisi olla esimerkiksi siitä, että poliisimieheen on kohdistettu väkivaltaa tai että hän joutunut käyttämään väkivaltaa taikka että peitellyn tiedonhankinnan, peitetoiminnan tai valeoston yhteydessä on jollekin aiheutunut vahinkoa. Näissä tapauksissa tallenteita saatettaisiin tarvita rikosasian tai vahingonkorvausasian käsittelyn yhteydessä.

Tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku

40 §. *Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset.* Pykälä vastaisi asiallisesti tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 39 §:ää sillä poikkeuksella, että poliisilain määritelmän mukaan tietolähdetoimintaa voitaisiin käyttää poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi.

Esimerkkinä muusta kuin rikostorjunnasta voidaan mainita tilanne, jossa tietolähteeltä saadaan aseharrastajan terveydentilaa koskeva tieto, joka johtaisi viranomaisen taholta esimerkiksi lääkärintodistuksen pyytämiseen ja edelleen ampuma-aseluvan peruuttamiseen. Tietolähteeltä saatavia tietoja voitaisiin näin ollen käyttää välillisesti esimerkiksi lupahallintoon kuuluvissa asioissa.

Pykälän 1 momentti sisältäisi tietolähdetoiminnan määritelmän. Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Ehdotetun määritelmän mukaisesti yksittäisten tietojen antajat eivät olisi siinä tarkoitettuja tietolähteitä. Voimassa olevan lain mukaan myös virkamiehet voivat olla tietolähteitä. Määritelmän mukaan tietolähde olisi poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen ulkopuolinen henkilö, koska esitutkintaviranomaisten yhteistyötä ei voida luontevasti pitää tietolähdetoiminnan piiriin kuuluvana toimintana. Tällä tarkennettaisiin voimassa olevaa lakia (poliisilain 28 §:n 1 momentin 8 kohta), jossa tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan tietojen hankintaa käyttämällä tietolähteenä ainoastaan poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tietolähteen ohjatun käytön edellytyksistä. Momentin mukaan poliisi saisi pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*).

Voimassa olevan poliisilain 36 a §:n 1 momentin mukaan poliisi voi käyttää poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä tietolähteenä poliisilain 1 §:ssä säädetyn tehtävänsä hoitamiseksi. Lainvalmisteluasiakirjojen perusteella jää epäselväksi, miten tietolähdettä voidaan käyttää ja mitä käyttämisellä ylipäänsä tarkoitetaan.

Tietolähteen ohjattua käyttöä ei olisi se, että tietolähde kertoo oma-aloitteisesti poliisille tätä oletettavasti kiinnostavista seikoista, joita poliisiviranomainen harkintansa mukaan hyödyntää. Ohjatulle toiminnalle on luonteenomaista, että tietolähteen antamat tiedot hankitaan tiedonhankinnan kohteen tietämättä.

Momentissa tarkoitetun suostumuksen tulisi aina olla aidosti vapaaehtoinen. Suhde poliisin ja tietolähteen välillä ei saa muodostua epäasialliseksi esimerkiksi niin, että poliisi painostaa tietolähdettä tiedonhankintaan lupaamalla etuja, joita ei voida voimassa olevan lainsäädännön perusteella antaa. Epäasiallinen riippuvuussuhde saattaa syntyä myös silloin, kun tietolähteestä muodostuu poliisille liian tärkeä muut tiedonhankintakeinot ohittava keino.

Momenttiin otettava maininta siitä, että tietolähteen on oltava henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva, liittyisi ennen kaikkea siihen, että tietolähteellä saattaa olla epäasiallisia syitä tietolähteenä toimimiseen. Näitä ovat esimerkiksi taloudellisen hyödyn tai muun edun tavoittelu ja kosto. Ohjattua tietolähdetoimintaa käynnistettäessä tulisi selvittää myös se, missä tarkoituksessa tietolähde lähtee mukaan ohjattuun toimintaan.

Tietolähdetoiminnalla saatavat tiedot voivat olla merkityksellisiä rikosprosessissa. Toisaalta tietolähteen henkilöllisyyden salaamiselle voidaan usein esittää painavia perusteita hengen ja terveyden suojaamisen näkökulmasta. Nämä seikat otettaisiin huomioon 58 §:ssä ja 7 luvun säännöksissä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin tietolähteen ohjatun käytön rajoituksista ja tiedonhankinnan toteuttamisesta muutenkin. Tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saisi pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle olisi tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta olisi tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen.

Muu henkilö kuin virkamies ei voi käyttää viranomaisten toimivaltuuksia, ellei asiasta ole nimenomaisesti säädetty. Tietolähteelle ei ehdoteta annettavaksi oikeuksia perusoikeuksien ydinalueelle kohdistuvien toimivaltuuksien käyttöön. Tästäkin lähtökohdasta on selvää, että tietolähdettä ei voida käyttää viranomaisille annettujen toimivaltuuksien käyttöä koskevien rajoitusten kiertämiseen. Tämä todetaan myös eräissä EIT:n ratkaisuissa. Esimerkiksi kotietsintää koskevien säännösten kiertäminen tietolähdettä käyttämällä ei olisi sallittua (Allan v. Yhdistynyt kuningaskunta 5.11.2002). Sama koskee teknistä tarkkailua (Van Vondel v. Alankomaat 25.10.2007, M.M. v. Alankomaat 8.4.2003 ja A. v. Ranska 23.11.1993). Poliisi ei voisi varustaa tietolähdettä kuuntelun tai katselun mahdollistavilla laitteilla.

Sallittua tietolähdetoiminnassa olisi kuitenkin se, että tietolähde suhteidensa johdosta liikkuu rikollisryhmän parissa tai tapaa en-

tuudestaan tuntemiaan henkilöitä sekä keskustelee heidän kanssaan. Peitetoimintavaltuuden kiertämisestä taas on kysymys, jos tietolähde poliisin pyytämiä tietoja saadakseen joutuu soluttautumaan sellaiseen rikollisryhmään, johon hän ei entuudestaan kuulu. Tällaiseen menettelyyn tietolähdettä ei saisi ohjata eikä käyttää.

Sallittua tiedonhankintaa myös olisi esimerkiksi yhteyden muodostaminen valeostajan ja valeoston kohteen välille tai heidän tutustuttaminen toisiinsa. Tietolähde voisi välittää myös tietoja tai toimia rajoitetusti vaikkapa tulkkina. Tätä toimintamahdollisuutta rajoittaisi kuitenkin se, ettei poliisin tai tietolähteen toiminta saa johtaa siihen, että tietolähde toiminnallaan syyllistyy rikokseen. Esimerkiksi jo pelkästään yhteyden luominen huumausaineen myyjän ja valeostajan välillä voi olla tietolähteen kannalta arveluttavaa, koska tietolähteen toimintaa voidaan tällaisessa tilanteessa arvioida huumausainerikoksena tai avunantona siihen. Kyseisen rikoksen tunnusmerkistö kattaa laajalti erilaisia tekotapoja ja rangaistavan käyttäytymisen ala ulottuu laajalle. Rikosprovokaation välttämiseen liittyy se, että välihenkilöitä käyttäessään poliisin on lähtökohtaisesti toimittava passiivisesti niin, että tällainen henkilö ei tietolähdetoiminnassa syyllisty rikoksiin tai että tietolähde ei saa toista henkilöä ryhtymään rikoksiin. Aiheeseen liittyviä EIT:n ratkaisuja ovat esimerkiksi Vanyan v. Venäjä 15.12.2005 ja Ramanauskas v. Liettua 5.2.2008.

Myös tietolähteen turvallisuudesta huolehtiminen ilmenee EIT:n ratkaisukäytännöstä (Teixeira de Castro v. Portugali 9.6.1998, Fox, Campbell ja Hartley v. Yhdistynyt kuningaskunta EIT: A-182 30.8.1990 ja Vanyan v. Venäjä 15.12.2005). Poliisi ei voisi antaa tietolähteelle tehtävää, joka vaarantaa tietolähteen henkeä tai terveyttä. Vaara voi kohdistua myös tietolähteen läheisiin, mikä on tietolähdetoiminnan järjestämisessä otettava huomioon. Riippuu tapauksesta, onko tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen huolehdittava tietolähteen turvallisuudesta ja missä määrin. Jos tietolähteen ohjattu käyttö jouduttaisiin 58 §:n mukaisesti paljastamaan, tarkoittaisi se käytännössä poliisin velvollisuutta suorittaa henkilöturvallisuustoimenpiteitä tietolähteen suojaamiseksi.

41 §. *Tietolähdettä koskevien tietojen käsittely ja palkkion maksu*. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että tietolähdettä koskevat tiedot voitaisiin tallettaa henkilörekisteriin. Tietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia. Momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 36 a §:n 2 momenttia.

Pykälän 2 momentin mukaan rekisteröidylle tietolähteelle voitaisiin maksaa palkkio. Perustellusta syystä palkkio voitaisiin maksaa myös rekisteröimättömälle tietolähteelle. Lisäksi momentissa todettaisiin, että palkkion veronalaisuudesta säädetään erikseen. Momentti vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 36 a §:n 3 momenttia.

42 §. *Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättäisi tietolähteen ohjatusta käytöstä. Päätöksentekotaso siis pääkohdittain vastaisi valeoston päätöksentekotasoa tietolähteen ohjattuun käyttöön liittyvien erilaisten riskien vuoksi.

Pykälän 2 momentin mukaan tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Tämä vastaisi valeostoa koskevaa ehdotusta. Voimassa olevassa poliisilaissa ei säädetä tiedonhankinnan aikarajoista tältä osin.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että päätös tietolähteen ohjatusta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen esittäjä; 2) tiedonhankinnan toteuttava poliisiyksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava poliisimies; 3) tunnistetiedot tietolähteestä; 4) toimenpiteen perusteena oleva rikos; 5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma; 6) päätöksen voimassaoloaika; 7) mahdolliset tietolähteen ohjatun käytön rajoitukset ja ehdot. Päätöksen sisältöä koskeva säännös vastaisi muiden vastaavantyyppisten tiedonhankintakeinojen päätösten sisältöä koskevia säännöksiä.

Pykälän 4 momentin mukaan päätöstä olisi olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen ohjatun käytön lopetta-

misesta olisi tehtävä kirjallinen päätös. Sääntely pääosin vastaisi peitetoiminnan ja valeoston osalta ehdotettua.

43 §. *Valvottu läpilasku ja sen edellytykset.* Pykälän 1 momentissa määriteltäisiin valvottu läpilasku. Momentin mukaan poliisi saisi olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirtää tällaista puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi (valvottu läpilasku). Voimassa olevassa poliisilaissa ei ole säännöksiä valvotusta läpilaskusta.

Kuten yleisperusteluista ilmenee, valvotun läpilaskun käyttö on eräs kansainvälisen oikeusavun muoto. Valvottua läpilaskua vastaavat keinot ovat kuitenkin käyttökelpoisia myös kansallisessa, valtion rajojen sisälle rajoittuvassa rikostorjunnassa. Sääntely koskisi näitä molempia valvotun läpilaskun muotoja. Pykälä vastaisi asiallisesti tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 41 §:ää sillä poikkeuksella, että poliisilain valvottua läpilaskua olisi mahdollista käyttää tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi.

Valvottu läpilasku olisi eräs toimenpiteiden siirtämisen erityismuoto. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan esitutkintalain 3 luvun 12 §:ssä säädettäisiin yleisesti esitutkintatoimenpiteen siirtämisestä. Tällainen siirtäminen yleensä tarkoittaisi kuitenkin sitä, että poliisi ei vähään aikaan tee tutkittavan jutun kanssa mitään. Valvotussa läpilaskussa olisi kysymys siitä, että poliisi seuraa parhaillaan käynnissä olevaa toimitusta, vaikka siirtääkin puuttumista siihen. Tarkasteltavana olevan 5 luvun 46 §:ssä puolestaan säädettäisiin salaisten tiedonhankinnan suojaamisesta. Mainitun pykälän mukaan puuttuminen muuhun kuin tiedonhankintakeinon kohteena olevaan rikokseen saataisiin siirtää, jos siirtäminen on välttämätöntä tiedonhankintakeinon paljastumisen estämiseksi.

Valvotussa läpilaskussa kysymys olisi usein laittomasti hallussa pidettävien esineiden, aineiden tai omaisuuden kuljetuksen seurannasta. Huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että itse kuljetus ei ole välttämättä rikos, jos kuljettaja ei esimerkiksi tiedä kuljettamansa esineen luonteesta tai taustasta. Tarkoituksena olisi selvittää kuljetuksen taustalla olevaa vakavaa tai laajaa rikollisuutta sikäli kuin kysymys ei olisi tekeillä olevaan rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamisesta. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa valvotun läpilaskun kohteena on vain muutamia suhteellisen vähäarvoisia anastettuja esineitä. Valvotulla läpilaskulla ei tällöin pyrittäisi estämään tai selvittämään näitä esineitä koskevaa anastusrikosta, vaan sitä mihin esineet päätyvät. Tällöin tavoitteena voi olla esimerkiksi törkeän kätkemisrikoksen estäminen. Toisaalta esimerkiksi vähäinen huumausaine-erä voisi olla valvotun läpilaskun kohteena, jos pyritään estämään kuljetuksen taustalla olevaa törkeää huumausainerikosta.

Momentin ilmaisu ”esine, aine tai omaisuus” sulkisi ihmisten kuljetuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Tähän liittyy se, että valvottua läpilaskua koskevalla sääntelyllä ei kuitenkaan rajoitettaisi muiden samankaltaisten toimenpiteiden kuten suunnitelmallisen tarkkailun tai teknisen tarkkailun käyttöä. Vaikka ihmisten kuljettaminen ei voisikaan olla valvotun läpilaskun kohteena, voitaisiin esimerkiksi törkeää laittoman maahantulon järjestämistä selvittää muilla tiedonhankintakeinoilla.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saisi käyttää valvottua läpilaskua sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Edellytyksenä olisi lisäksi, että läpilaskua voidaan valvoa ja siihen voidaan tarvittaessa puuttua. Toimenpiteestä ei saisi myöskään aiheutua merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Viranomaisyhteistyöstä valvotun läpilaskun toteuttamiseksi säädetään erikseen.

Momentissa mainitulla rikoksella tarkoitettaisiin sitä rikosta, jonka osallisten tunnistamisesta on kysymys, tai sitä kuljetukseen mahdollisesti liittyvää rikosta vakavampaa rikosta tai rikoskokonaisuuteen kuuluvaa rikosta, jota pyritään estämään.

Valvotun läpilaskun edellytyksenä olisi lisäksi tilanteen oleminen sillä tavalla poliisin kontrollissa, että läpilaskuun voidaan tarvittaessa puuttua. Puuttuminen voisi olla tarpeen, jos valvotusta läpilaskusta aiheutuu momentissa tarkoitettua vaaraa. On myös mahdollista, että oikeus-apupyynnön esittänyt ulkomaan esitutkintaviranomainen pyytää keskeyttämään toimituksen. Valvotusta läpilaskusta ei siis saisi aiheutua momentissa tarkemmin määriteltävää vaaraa. Valvottuun läpilaskuun ryhtyminen edellyttäisi vaaran toteutumista koskevaa riskiarviota, joka olisi pidettävä ajan tasalla läpilaskun aikana. Ilmaisu ”merkittävä” osoittaisi, että vähäinen vaara ei riitä estämään tai vaadi keskeyttämään läpilaskua.

Pykälän 3 momentin mukaan Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen liittyvästä kansainvälisestä valvotusta läpilaskusta on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen laissa säädetään. Momentilla viitattaisiin poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 4 §:ään, jossa säädetään menettelystä valvotun läpilaskun toteuttamisessa. Mainittuun pykälään ehdotetaan tehtäväksi eräitä muutoksia tässä esityksessä.

44 §. *Valvotusta läpilaskusta päättäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Selvyyden vuoksi momentissa todettaisiin, että muiden viranomaisten valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen. Jälkimmäinen virke liittyisi, paitsi edellisen pykälän 3 momentin perusteluissa mainittuun pykälään, myös siihen, että tulevaisuudessa saatetaan säätää muita viranomaisia koskevia erityisiä päätöksentekosäännöksiä. Poliisin päätöksentekoa koskevalla sääntelyllä ei rajoitettaisi muille toimivaltaisille viranomaisille kuuluvaa päätöksentekoa.

Valvottuun läpilaskuun liittyvien erilaisten riskien vuoksi päätöksentekotason tulisi olla korkea. Varsinkin kiireellisten tilanteiden vuoksi erityisesti salaiseen tiedonhankintaan koulutetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen päätöstoimivalta olisi tarpeen.

Pykälän 2 momentin mukaan valvottua läpilaskua koskeva päätös voitaisiin antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Määräaika saattaa osoittautua liian lyhyeksi, koska viranomainen ei ole valvotun läpilaskun kohteena olevan esineen, aineen tai omaisuuden kuljetuksessa tai muussa toimituksessa aktiivinen toimija. Näissä tapauksissa valvotusta läpilaskusta voitaisiin tehdä myös uusi päätös, jos sen edellytykset ovat edelleen olemassa.

Pykälän 3 momentin mukaan valvottua läpilaskua koskevassa päätöksessä olisi mainittava 1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika; 2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen; 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily perustuu; 4) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma; 5) toimenpiteen kohteena oleva kuljetus tai muu toimitus; 6) päätöksen voimassaoloaika; 7) mahdolliset valvotun läpilaskun rajoitukset ja ehdot.

Päätöksessä mainittavat tiedot vastaisivat lähtökohtaisesti muiden salaisten tiedonhankintakeinojen päätöksissä mainittavia tietoja. Valvottua läpilaskua koskevalla päätöksellä voi olla merkitystä jälkikäteen tehtävän rikosoikeudellisen vastuuarvion kannalta. Tämän vuoksi päätöksestä ja myös sitä koskevasta pöytäkirjasta tulisi ilmetä tarkasti valvotun läpilaskun käytännön toteuttamisen kannalta keskeiset seikat. Tämä koskisi myös toteuttamissuunnitelmaa.

Pykälän 4 momentin mukaan Tässä pykälässä tarkoitetun päätöksen ilmoittamisesta poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 5 §:ssä tarkoitetulle PTR -rikostiedusteluyksikölle säädetään valtioneuvoston asetuksella. Tällainen ilmoittaminen tärkeää, jotta valvotun läpilaskun toteuttamisessa mukana olevilla viranomaisilla on ajantasaista tietoa käynnissä olevista läpilaskuista.

Yhteiset säännökset

45 §. *Menettely tuomioistuimessa.* Pykälään koottaisiin keskeiset tuomioistuinkäsittelyä koskevat säännökset.

Pykälän 1 momentin mukaan salaista tiedonhankintaa koskevan lupa-asian käsittele-

misessä ja ratkaisemisessa tuomioistuimessa ratkaisemisessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä. Peitetoimintaa koskevat asiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa.

Myös salaisia tiedonhankintakeinoja koskevassa päätöksenteossa tulisi sovellettavaksi pakkokeinolain 3 luvun 1 §:n 1 momentin mukainen toimivaltaista tuomioistuinta koskeva sääntely. Sama koskisi tuomioistuimen päätösvaltaa koskevia luvun 1 §:n 2 momentin määräyksiä. Mainitun luvun 3 §:stä noudatettavaksi tulisi vaatimuksen kirjallista muotoa koskeva 1 momentin säännös. Tiedonhankintakeinon edellytyksiä koskevan selvityksen osalta noudatettavaksi tulisi 3 luvun 8 § kokonaisuudessaan. Sovellettavaksi tulisi 3 luvun 10 §:n vaatimus siitä, että päätös on annettava heti tai samaan rikoskokonaisuuteen kuuluvien asioiden käsittelyn päätyttyä.

Peitetoimintaa koskevat lupa-asiat käsiteltäisiin keskitetysti Helsingin käräjäoikeudessa. Sama koskisi jäljempänä tarkemmin käsiteltävän 58 §:n mukaista valeostosta ja ohjatun tietolähteen käytöstä ilmoittamista koskevaa asiaa. Helsingin käräjäoikeudessa on sen koko ja asiantuntemus huomioon ottaen mahdollista erikoistua peitetoimintaa koskeviin lupa-asioihin sekä salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ilmoittamista koskeviin kysymyksiin. Istuntojärjestelyin voidaan varmistua siitä, että istuva tuomari on perehtynyt salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja koskevien asioiden käsittelyyn. Keskittäminen olisi perusteltua myös näiden tiedonhankintakeinojen käytöstä tietoisten henkilöiden lukumäärän rajoittamiseksi sekä tarvittavien turvajärjestelyjen toteuttamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus olisi otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Määrätyltä virkamieheltä edellytettäisiin sellaista perehtymistä asiaan, että hän voisi vastata kysymyksiin ja perustella vaatimusta. Asia olisi ratkaistava kiireellisesti, mitä vaatimusta ei aseteta voimassa olevassa laissa. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttö voisi ilman tuomioistuimelle asetettua velvoitetta kiireelliseen käsittelyyn menettää merkityksensä.

Momentissa säädettäisiin lisäksi, että käsittely voitaisiin pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, mikä vastaisi voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 6 §:n 2 momentissa säädettyä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos tuomioistuin olisi myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tai paljastettavaa rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voitaisiin käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

Käytännössä sekä poliisiviranomaisen että tuomioistuimen voimavarojen tarkoituksenmukaista ja tehokasta käyttöä rajoittaa se, että kaikki teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden vaihtamista koskevat asiat tulee käsitellä istunnossa. Ongelmat korostuvat silloin, kun epäilty henkilö vaihtaa teleosoitteita tai telepäätelaitteita tarkoituksellisesti erittäin tiuhaan. Tällaisen kevennetyn menettelyn käyttäminen olisi tuomioistuimen harkinnassa ja sitä voitaisiin käyttää vain luvan voimassa ollessa. Lupa-asia tulisi siten käsitellä vähintään kerran kuukaudessa vaatimuksen esittämisestä huolehtivan virkamiehen läsnä ollessa. Lisäksi kevennetyn menettelyn edellytyksenä olisi, että kysymys on samasta henkilöstä ja samasta tiedonhankintakeinon käytön perusteena olevasta rikoksesta kuin aikaisemmin myönnetyssä luvassa.

Momentin jälkimmäisen virkkeen mukaiseen tapaukseen liittyvät samanlaiset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat kuin ensimmäisen virkkeen mukaiseen. Kysymys olisi näissä tapauksissa tilanteesta, jossa pidättämiseen oikeutettu poliisimies on väliaikaisesti päättänyt salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä 10 §:n 2 momentin, 12 §:n 1 momentin, 22 §:n 1 momentin tai 24 §:n 1 momentin nojalla.

Pykälän 4 momentin mukaan asia voitaisiin ratkaista kuulematta henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 9 §:ssä tarkoitettua asiaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijalle olisi kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen rikoksen estämiseen liittyvästä syystä ole estettä. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä kuuntelua tai katselua koskevaa asiaa, olisi henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta.

Momentin viimeinen virke vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 32 b §:n 2 momentissa olevaa sääntelyä. Mainitun säännöksen mukaan vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaa teknistä kuuntelua tai teknistä katselua koskevaa asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä rangaistuslaitoksen johtajalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Tältä osin sääntelyä muutettaisiin sillä tavalla joustavaksi, että aikaisempi kuuleminen voitaisiin ottaa huomioon. Kysymys voisi olla myös siitä, että poliisi on selvittänyt laitoksen edustajan mielipiteen, jonka tiedonhankintakeinon käyttöä koskevan vaatimuksen esittävä virkamies sitten välittäisi tuomioistuimelle. Se, kuka laitosta edustaa, määräytyisi laitoksen työjärjestyksen tai muun vastaavan määräyksen mukaan.

Pykälän 5 momentin mukaan lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saisi hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saisi ilman määräaikaa kannella. Kantelu olisi käsiteltävä kiireellisenä. Sääntely tältä osin vastaisi voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 6 §:n 3 momenttia.

Momentissa säädettäisiin lisäksi, että vaatimuksen esittäjä ei saa kuitenkaan kannella peitetoimintaa koskevasta päätöksestä. Tarkoituksena on rajoittaa peitetoiminnasta tietoisten henkilöiden määrää. Jos lupaa peitetoimintaan ei annettaisi, voisi vaatimuksen esittäjä aina hakea uutta lupaa oikeusvoimavaikutuksen puuttumisen vuoksi. Kantelu voisi olla salaisen tiedonhankintakeinojen luonteen vuoksi myös tarpeetonta. Jos lupaa ei myönnettäisi, tilaisuus salaiseen tiedonhankintaan voi olla viiveen vuoksi käytännössä menetetty.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin, että peitetoimintaa koskevassa asiassa tuomioistuimelle toimitetaan vain välttämättömät tiedot. Asian käsittelyssä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan.

Momentin säännöksillä pyritään turvaamaan peitetoimintaa suorittavien poliisimiesten ja heidän läheistensä henki ja terveys sekä turvaamaan tiedonhankinnan tavoitteen saavuttaminen.

Momentti tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että tuomioistuimelle ei tarvitsisi toimittaa tietoa siitä, kuka on tiedonhankinnan kohteena tai millä paikkakunnalla tiedonhankintaa harjoitetaan. Olennaista ja riittävää olisi epäillyn rikoksen tai rikollisen toiminnan kuvaaminen yleisellä tasolla. Asian käsittely voitaisiin tarvittaessa pitää muualla kuin tuomioistuimessa, esimerkiksi poliisin tiloissa. Salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja tietoturvallisuuden varmistamiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Keskeisimmät salassapitoa koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (370/2007).

46 §. *Salaisen tiedonhankinnan suojaaminen.* Voimassa olevan poliisilain 33 a §:ssä säädetään tiedonhankinnan paljastumisen estämisestä. Lisäksi poliisilain 5 §:n 1 momentissa säädetään toimenpiteen siirtämisestä tiedonhankintatoiminnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Pykälän 1 momentin mukaan poliisilla olisi salaista tiedonhankintakeinoa käyttäessään oikeus siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä olisi lisäksi, että puuttumisen siirtäminen on välttämätöntä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Puuttumisen siirtäminen olisi mahdollista ainoastaan silloin, kun toimenpiteestä ei ai-

heutuisi momentin mukaista merkittävää vaaraa. Kynnys olisi tältä osin sama kuin valvotun läpilaskun toteuttamisessa (43 §:n 2 momentti). Momentti tarkoittaisi sitä, että peitepoliisikaan ei voi passiivisesti seurata säännöksessä tarkoitettujen vaarojen toteutumista. Säännös ei kuitenkaan edellytä, että peitepoliisi itse puuttuu tilanteeseen, vaan hän voi torjua vaaran myös ulkopuolisen avun turvin. Tällä tavalla saattaa olla mahdollista, että peitetoiminnan käyttäminen ei paljastu.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisi saisi käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan salaisen tiedonhankintakeinon käytön suojaamiseksi.

Nykyisen poliisilain 33 §:n 1 momentin mukaan suojausta voidaan käyttää ainoastaan tarkkailussa, teknisessä tarkkailussa, valeostossa, peitetoiminnassa ja tietolähdetoiminnassa. Suojaustarve koskee kuitenkin kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja. Tämä koskee esimerkiksi televalvonnan käyttämistä silloin, kun toimenpiteitä tehdään joko kokonaan tai osittain esitutkintaviranomaisen toimesta asennettavilla laitteilla.

Tietolähdetoiminnan osalta on huomattava, ettei tietolähteelle voitaisi tämän säännöksen nojalla antaa esimerkiksi uutta identiteettiä, vaan tarkoituksena on suojata toimintaa ja tietolähdettäkin tätä työtä tekevien virkamiesten kautta. Näin ollen vain virkamiehille voitaisiin tehdä tässä pykälässä tarkoitettu suojaus ja vain he voisivat sitä käyttää.

Pykälän 3 momentin mukaan edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä olisi oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole. Säännös vastaisi asiallisesti voimassa olevan poliisilain 33 b §:ää.

47 §. *Suojaamisesta päättäminen*. Pykälän 1 momentin mukaan keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai valtioneuvoston asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö päättää 46 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta.

Voimassa olevan poliisilain 33 a §:n 2 momentin mukaan päätöksen tekee sisäasiainministeriön asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö. Tarkemmin asiasta säädetään poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun asetuksen 14 §:ssä. Päätöksentekoa koskeva sääntely nostettaisiin jonkin verran muutettuna lain tasolle.

Pykälän 2 momentin mukaan salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää muusta tiedonhankinnan suojaamisesta. Edellisen momentin yhteydessä viitatun asetuksen 14 §:n 2 momentissa päätösvaltaa on annettu Poliisihallituksen määräämän poliisilaitoksen tai keskusrikospoliisin päällikölle taikka hänen määräämälleen päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle, joka tässä esityksessä olisi tarkasteltavana olevan luvun 7 §:ssä tarkemmin määritelty pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Pykälän 3 momentissa olisi poliisilain 33 a §:n 3 momenttia vastaava sääntely.

48 §. *Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto.* Pykälän 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi tärkeästä rikoksen estämiseen tai paljastamiseen liittyvästä syystä kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä. Edellytyksenä olisi lisäksi, että sivullinen on tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä on pyydetty avustamaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön toteuttamisessa. Voimassa olevassa poliisilaissa ei säädetä ilmaisukiellosta.

Ilmaisukiellosta säädetään voimassa olevan esitutkintalain 48 §:ssä. Siitä säädettäisiin muutettuna ja täydennettynä tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan esitutkintalain 11 luvun 5 §:ään. Näiltä osin kysymys olisi kuitenkin sellaisista tilanteista, joissa poliisi ilmaisee jollekin henkilölle muita kuin häntä itseään tai hänen päämiestään koskevia tutkintaan liittyviä seikkoja, jotka eivät ole ennestään hänen tiedossaan. Salaista tiedonhankintaa koskevassa ilmaisukiellossa ei olisi kysymys tutkinnassa saatujen tietojen ilmaisemisesta sivullisille, vaan tavoitteena on huolehtia siitä, ettei salainen tiedonhankinta paljastu liian varhaisessa vaiheessa. Lisäksi tavoitteena olisi suojata salassa pidettäviä taktisia ja teknisiä menetelmiä.

Esimerkkinä momentin soveltamisalasta voidaan mainita tilanne, jossa asuntoosakeyhtiön huollosta vastaavaa huoltoyhtiön edustajaa pyydetään avaamaan taloyhtiön yhteisten tilojen lukituksia teknisen tarkkailun laitteen asentamiseksi. Momentin perusteella ilmaisukieltoa ei voitaisi kuitenkaan antaa kenelle tahansa sivulliselle. Salainen tiedonhankinta on pyrittävä lähtökohtaisesti toteuttamaan siten, ettei sen paljastumisvaaraa ole.

Ilmaisukielto kattaisi tilanteet, joissa sivullinen on avustanut poliisia, ja myös tilanteet, joissa häntä on pyydetty avustamaan. On mahdollista, ettei alun perin pyydetty sivullinen voikaan avustaa poliisia, vaan jonkun toisen henkilön on toimittava hänen puolestaan. Salainen tiedonhankinta voisi paljastua, jos avustamaan pyydetty henkilö voisi rajoituksetta ilmaista hänen tietoonsa tulleita seikkoja.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että ilmaisukielto annettaisiin enintään vuodeksi kerrallaan. Kielto olisi annettava saajalleen kirjallisena todisteellisesti tiedoksi. Siinä olisi yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta. Sääntely pääosin vastaisi uuden esitutkintalain 11 luvun 5 §:ää. Vastaavuus koskisi myös 3 momenttia, jossa säädettäisiin, että rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

49 §. *Määräaikojen laskeminen*. Pykälän 1 momentin mukaan tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovellettaisi säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/1930). Pykälän 2 momentin mukaan aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona määräaika päättyisi, pidetään sen kuukauden viimeistä päivää määräajan päättymispäivänä. Viimeinen virke tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että jos kuukauden mittaisen luvan voimassaolo alkaisi 31.3., voimassaolo lakkaisi 30.4.

Voimassa olevan poliisilain tiedonhankintaa koskevassa luvussa ei säädetä määräaikojen laskemisesta. Käytännössä epätietoisuutta on aiheutunut siitä, sovelletaanko päätöksiin ja lupiin säädettyjen määräaikojen laskemisesta annettua lakia. Ongelmat ovat koskeneet kuukautta ja sitä pidempiä ajanjaksoja. Lainsäädännön täsmentämistarpeisiin on kiinnittänyt huomiota eduskunnan apulaisoikeusasiamies.

50 §. *Kuuntelu- ja katselukiellot*. Pykälän mukaan telekuuntelua, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskevista kielloista on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä säädetään. Kieltoja sovelletaan telekuuntelussa, teknisessä kuuntelussa ja teknisessä katselussa.

Rikoksesta epäillyn sijaan kysymys olisi poliisilain soveltamistapauksissa toimenpiteen kohteena olevasta henkilöstä, jonka voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän toimenpiteen edellytyksenä olevaan rikokseen. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentissa mainitusta poiketen tutkittava rikos tarkoittaisi poliisilain osalta estettävää tai paljastettavaa rikosta.

Pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentti tulisi sellaisenaan sovellettavaksi. Viitatun pykälän 4 momentin osalta kysymys olisi henkilöstä, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen estettävänä tai paljastettavana olevaan tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen. Kyseisen momentin mukaan kuuntelukieltoja ei poliisilain nojalla tapahtuvassa kuuntelussa sovellettaisi, jos pakkokeinolain 52 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden voitaisiin perustellusti olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen estettävään tai paljastettavaan taikka siihen välittömästi liittyvään rikokseen.

Kuuntelukielto ei myöskään koskisi tilannetta, jossa toisiinsa välittömästi liittyvissä teoissa toista henkilöistä olisi syytä epäillä rikoksesta ja toisen osalta kysymys olisi vasta rikoksen estämisestä tai paljastamisesta. Edellytyksenä olisi kuitenkin se, että 52 §:n 4 momentissa vaaditulla tavalla molempien osalta tulisi olla tehtynä päätös telekuuntelusta, teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta.

51 §. *Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen.* Säännöksen mukaan pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen olisi ilman aiheetonta

viivytystä tarkastettava salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

Voimassa olevan poliisilain 34 §:ssä säädetään aineiston käsittelystä. Pykälän 1 momentin mukaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen on viipymättä tarkastettava 30, 31 ja 31 f §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suoritettaessa kootut tiedot ja 31 §:ssä tarkoitetun teknisen tarkkailun avulla hankitut tallenteet. Yksinomaan sivullista koskevat tiedot on tarkastuksen jälkeen viipymättä hävitettävä, jollei niitä tarvita rikoksen selvittämiseen.

Salaisen tiedonhankinnan sääntelyä koskevat ehdotukset rakentuvat sille lähtökohdalle, että pidättämiseen oikeutettu poliisimies on keskeisessä asemassa näitä toimenpiteitä toteutettaessa ja on velvollinen valvomaan niiden lainmukaista suorittamista. Näin ollen ehdotetaan, että hänen tulisi huolehtia myös tallenteiden ja asiakirjojen tarkastamisesta. Mikäli pidättämiseen oikeutettu poliisimies määräisi muun virkamiehen tarkastamaan tallenteita ja asiakirjoja, määräyksen antaja vastaisi siitä, että kyseisellä virkamiehellä on tarvittavat tiedot ja taito sekä kokemus tehtävän suorittamiseksi.

Tarkastamisvelvollisuus laajennettaisiin koskemaan kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja. Tämä liittyisi siihen, että tarkastamisella on olennainen merkitys siltä kannalta, että toiminnasta vastaava pidättämiseen oikeutettu poliisimies voi tosiasiallisesti valvoa keinojen lainmukaista käyttämistä.

Tallenteiden tarkastamisessa voitaisiin hyödyntää teknistä laitetta, menetelmää tai ohjelmistoa siten, että sen avulla tarkastamisen piiriin tulisivat vain sellaiset tallenteiden kohdat, joilla on viestintää. Näin tyhjät kohdat voitaisiin pyyhkiä yli tai ohittaa.

52 §. *Tallenteiden tutkiminen.* Säännöksen mukaan salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneitä tallenteita saisi tutkia vain tuomioistuin ja pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saisi tutkia myös muu poliisimies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

Vastaavanlainen säännös sisältyy tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 54 §:ään. Voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 12 §:ssä viitataan tallenteiden tutkimisen osalta pakkokeinolain 4 luvun 8 §:ään. Viimeksi mainitussa pykälässä säädetään eräiden asiakirjojen avaamisesta ja tutkimisesta. Uudessa pakkokeinolaissa viimeksi mainittu pykälä korvattaisiin 7 luvun 11 §:llä.

Tässä pykälässä oikeutettujen henkilöiden piiri määräytyisi vastaavalla tavalla kuin kyseisessä takavarikkoa koskevassa pykälässä, jonka 1 momentin mukaan takavarikoidun tai takavarikoimista varten haltuunotetun suljetun kirjeen tai muun suljetun yksityisen asiakirjan saa avata vain tutkinnanjohtaja, virallinen syyttäjä tai tuomioistuin taikka tutkinnanjohtajan määräyksestä poliisimies (1 momentti). Datan muodossa olevan asiakirjan avaamisessa saa tarvittaessa tutkinnanjohtajan päätöksellä avustaa toimenpiteen kohteena olevan tietojärjestelmän tai sen tallennusalustan asiantuntija (2 momentti). Edellä 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden ja tuomioistuimen lisäksi avattua yksityistä asiakirjaa saa tarkastella vain tutkittavana olevan rikoksen tutkija sekä tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai tuomioistuimen osoituksen mukaan asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna rikoksen selvittämisessä tai jota muuten kuullaan asiassa (3 momentti).

53 §. *Ylimääräinen tieto.* Pykälän mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitettaisiin telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu.

Pykälä sisältäisi voimassa olevaan pakkokeinolakiin perustuvan ylimääräisen tiedon määritelmän. Nykyisen pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:ssä säädetään ylimääräisen tiedon säilyttämisestä. Säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaan telekuuntelulla tai teknisellä kuuntelulla saatu ylimääräinen tieto, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten telekuuntelua tai teknistä kuuntelua koskeva lupa tai päätös on annettu, on hävitettävä sen jälkeen, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Sääntely ei siis nykyisin kos-

ke televalvontaa, tukiasematietojen hankkimista, teknistä katselua eikä teknistä seurantaa. Myös näiden tiedonhankintakeinojen käytössä voi kertyä merkityksellistä ylimääräistä tietoa.

54 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saisi käyttää rikoksen selvittämisessä, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu, tai josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös varkauden ja kätkemisrikoksen selvittämisessä.

Voimassa olevassa laissa ei säädetä ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Kuten edellä todettiin, pakkokeinolain 5 a luvun 13 § koskee ainoastaan ylimääräisen tiedon säilyttämistä. Lain valmistelutyöt ovat tältä osin niukat. Yleisperusteluissa todetun mukaisesti hallituksen esityksessä HE 52/2002 vp kuitenkin suhtaudutaan myönteisesti ylimääräisen tiedon hyödyntämiseen vapaan todistusteorian pohjalta.

Yleisperusteluissa esitellystä EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenevän mukaisesti ylimääräisen tiedon käytöstä olisi säädettävä kattavasti ja täsmällisesti. Huomioon on myös otettava perustuslain 10 §:n 3 momentti, jonka mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Johdonmukaisena voidaan pitää sitä, että ylimääräisen tiedon käyttö rikoksen selvittämisessä olisi mahdollista ensinnäkin silloin, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä kyseisen tiedon tuottanutta tiedonhankintakeinoa olisi saatu käyttää. Mutta rikosten selvittämisintressin kannalta tätä ei voida pitää riittävänä. Suhteellisuusperiaate huomioon ottaen mahdollisuus käyttää ylimääräistä tietoa tulisi ulottaa muihinkin tietyn vakavuustason rikoksiin, sekä rikostutkinnallisista tarkoituksenmukaisuussyistä varkauteen ja kätkemisrikokseen.

Ylimääräisen tiedon käyttämisessä pitää myös huomioida, että rikosten esitutkinnassa jonkin rikoksen selvittäminen ja toisen rikoksen estäminen saattavat liittyä toisiinsa. Esitutkinnassa käytettävien salaisten pakkokeinojen käytön sivutuotteena saattaa myös ilmetä seikkoja, jotka edellyttävät poliisilta toimia rikoksen paljastamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saisi lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, poliisin toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä. Ylimääräisen tiedon käytöllä poliisin toiminnan suuntaamiseksi tarkoitettaisiin tiedon välillistä hyödyntämistä niin, että tietoa ei käytetä näyttönä tai tiedonhankintakeinon käytön perusteena. Ylimääräisen tiedon hyödyntäminen poliisin toiminnan suuntaamiseksi voi liittyä esimerkiksi rikoksen estämiseen, paljastamiseen, analyysitoiminnassa, esitutkinnan aloittamiskynnyksen selvittämiseen tai esitutkinnan suuntaamiseen. Esitutkinnan suuntaamista on esimerkiksi tutkintalinjan valinta. Tällaiselle tietojen käytölle ei asetettaisi rajoituksia. Ylimääräistä tietoa voitaisiin siten käyttää apuna tässä tarkoituksessa vähäisenkin rikoksen osalta. Ylimääräisen tiedon hyödyntämisestä rikoksen selvittämiseksi säädettäisiin 1 momentissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Kun otetaan huomioon ylimääräisen tiedon käyttötarkoitus näissä tapauksissa, mitään lisäedellytyksiä tiedon käytölle ei ehdoteta asetettavaksi.

Momentin soveltamisalaan kuuluvista tapauksista voidaan esimerkkinä mainita tilanne, jossa törkeän huumausainerikoksen selvittämiseksi toteutettavassa telekuuntelussa saadaan tieto, jonka mukaan joku muu kuin kuuntelun kohteena oleva henkilö on lähdössä pahoinpitelemään toista henkilöä. Huomattava on kuitenkin se, että momentin mukainen vaara tai vahinko ei välttämättä liittyisi rikokseen, vaan kysymys saattaisi olla esimerkiksi onnettomuuden estämisestä.

Pykälän 4 momentti sisältäisi viittauksen tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavaan pakkokeinolakiin. Pakkokeinolain nojalla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä rikoksen estämiseen ja selvittämiseen

säädettäisiin pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

55 §. *Tietojen hävittäminen.* Pykälän 1 momentin mukaan salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tieto olisi hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi taikka vaaran torjumiseksi.

Momentti koskisi kaikkea salaisella tiedonhankinnalla saatua tietoa. Rikoksen estämisen tai paljastamisen yhteydessä saatu ylimääräinen mihinkään rikokseen liittymätön tieto tulisi hävittää pikaisemmin kuin pakkokeinolain 10 luvun 57 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Varsin pian tulisi käydä selväksi jo tiedon luonteesta johtuen, että sitä joko tarvitaan tai että se voidaan hävittää.

Pykälän 2 momentti koskisi puolestaan ylimääräistä tietoa. Momentin mukaan ylimääräinen tieto voitaisiin kuitenkin säilyttää ja tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitettuun rekisteriin, jos tieto koskisi 54 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta taikka jos tieto olisi tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tieto, jota ei ole talletettu rekisteriin tai liitetty esitutkintaaineistoon, olisi hävitettävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun on käynyt ilmeiseksi, ettei tietoa voitaisi käyttää tai sitä ei enää tarvita rikoksen estämisessä tai selvittämisessä.

Momentti pitkälti vastaisi voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:n 1 momenttia. Tietojen poistaminen määräytyisi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain säännösten perusteella. Momentti sallisi säilyttämisen ja tallettamisen niissä tapauksissa, joissa ylimääräistä tietoa saisi käyttää 54 §:n 1 momentin mukaisesti.

Pykälän 3 momentin mukaan edellä 11 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot olisi hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Säännös vastaisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 57 §:n 2 momenttia. Voimassa olevan poliisilain 34 §:n 1 momentissa on säännös koskien 31 f §:ssä tarkoitettujen matkaviestimien sijaintitietojen hävittämistä. Lain 34 §:n 1 momentin mukaan yksinomaan sivullista koskevat (matkaviestimen sijaintia) tiedot on tarkastuksen jälkeen viipymättä hävitettävä, jollei niitä tarvita rikoksen selvittämiseen.

56 §. *Telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uuden pykälän 1 momentin mukaan, jos kävisi ilmi, että telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, kuuntelu olisi keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskisi myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 8 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin taikka 23 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

Keskeyttämiseen mennessä kertyvä tieto saattaisi olla myös 53 §:ssä tarkoitettua ylimääräistä tietoa. Sitä voitaisiin hyödyntää 54 §:n mukaisesti. Tällöin tallenteita ja muistiinpanoja ei tarvitsisi heti hävittää, vaan niiden säilyttäminen määräytyisi 55 §:n mukaan. Keskeyttämiseen mennessä kertyneitä tallenteita ja muistiinpanoja ei tarvitsisi myöskään hävittää niissä tilanteissa, joissa keskeyttämisen jälkeen 2 momentin mukaisesti käytetään telekuuntelua tai teknistä kuuntelua taikka teknistä laitetarkkailua 23 ja 24 §:n nojalla. Jos tuomioistuin päätyy siihen, että telekuuntelun, teknisen kuuntelun tai teknisen laitetarkkailun edellytykset eivät täyty, tallenteet ja muistiinpanot olisi hävitettävä.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa olisi ennen tiedonhankintakeinon keskeyttämistä tullut syy perustellusti olettaa jonkun syyllistyvän 5 §:n 2 momentissa tai 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen, voitaisiin telekuuntelua tai teknistä kuuntelua taikka teknistä laitetarkkailua kohdistaa mainittuun henkilöön. Tällöin päätöksentekoon sovellettaisiin, mitä 7 §:ssä, 18 §:ssä ja 24 §:ssä säädetään. Jos

tuomioistuin ei myöntäisi lupaa telekuunteluun tai tekniseen kuunteluun, kuuntelu olisi lopetettava sekä sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä.

Momentti mahdollistaisi pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tekemän väliaikaisen päätöksen telekuuntelun ja eräiden teknisen kuuntelun muotojen osalta. Jos kysymys olisi rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn teknisestä kuuntelusta, asia olisi saatettava tuomioistuimeen. Momentin mukaiset toimintatavat koskisivat myös tilannetta, jossa tekninen laitetarkkailu on keskeytetty 1 momentin nojalla. Tilanteen sitä edellyttäessä voitaisiin ryhtyä siis telekuunteluun tai tekniseen kuunteluun. Jos keskeyttämistilanteessa ilmenisi tarvetta tunnistamistietojen hankkimiseen, televalvonnasta päättäminen tapahtuisi 10 §:n mukaisesti. Teknistä laitetarkkailua voitaisiin käyttää 23 ja 24 §:n mukaisesti, jolloin kysymykseen tulisi myös pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiireellisessä tilanteessa tekemä väliaikainen päätös.

57 §. *Kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittäminen*. Voimassa olevaan lakiin verrattuna uudessa pykälässä säädettäisiin, että jos pidättämiseen oikeutettu poliisimies olisi 10 §:n 2 momentissa, 12 §:n 1 momentissa, 22 §:n 1 momentissa tai 24 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, henkilön teknisen seurannan tai teknisen laitetarkkailun aloittamisesta, mutta tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedonhankinnan käyttö olisi lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Näin saatuja tietoja saataisiin kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 54 §:n mukaan.

58 §. *Salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittaminen.* Pykälän 1 momentin mukaan telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta olisi viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä olisi kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Kohteelle ilmoittamisesta olisi samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Voimassa olevan poliisilain 33 §:ssä säädetään tarkkailusta, teknisestä tarkkailusta, televalvonnasta ja telekuuntelusta ilmoittamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan säännöksessä tarkoitetun toimenpiteen päätyttyä on toimenpiteestä ilmoitettava sen kohteena olleelle henkilölle, jollei ilmoittaminen vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa. Tarkkailusta tai 31 §:n 4 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta (ns. rynnäkkötarkkailusta) taikka näiden toimenpiteiden perusteista ei tarvitse tehdä ilmoitusta (2 momentti).

Momentissa lueteltaisiin ne salaiset tiedonhankintakeinot, joista ilmoitus tiedonhankinnan kohteelle on tehtävä. Ilmoituksen tulisi olla sillä tavoin yksilöity, että tiedonhankinnan kohde voi tarvittaessa pyrkiä selvittämään häneen kohdistetun salaisen tiedonhankintakeinon käytön perusteita. Ilmoituksessa olisi mainittava esimerkiksi se, mistä tiedonhankintakeinosta on kysymys, sekä se, missä ja milloin sitä on käytetty. Taktista ja teknistä toteutustapaa koskevia yksityiskohtia ei tarvitsisi paljastaa. Todisteellista tiedoksiantoa ei tarvittaisi, vaan ilmoitus voitaisiin tehdä tiedonhankinnan kohteelle esimerkiksi kirjeitse viimeiseen tiedossa olevaan osoitteeseen. Ilmoituksen kirjaaminen esimerkiksi pelkästään esitutkintapöytäkirjaan tai muuhun asiakirjaan ei olisi momentissa tarkoitettua ilmoittamista. Muulle henkilölle kuin tiedonhankinnan kohteelle ei tarvitsisi ilmoittaa salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä, vaikka hän olisi tosiasiallisesti joutunut toimenpiteen kohteeksi. Tällainen tilanne voi muodostua esimerkiksi tilakuuntelussa.

Ilmoitus tulisi tehdä ensinnäkin silloin, kun salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettu tuloksettomana eikä keinolla saadun tiedon voida olettaa olevan senlaatuista, että se myöhemmin johtaisi jatkotoimenpiteisiin tai toimisi esimerkiksi rikosprosessissa todisteena. Ongelmallisia tilanteita saattaa aiheutua siitä, että jonkun tiedonhankinnan kohteen osalta tiedonhankintakeinon käyttö päätetään aikaisemmin kuin toisten osalta, ja

osaa henkilöistä voi koskea vielä tiedonhankintavaihe. Tällaisissa kokonaisuuksissa voitaisiin käyttää 2 momentissa tarkoitettua ilmoituksen lykkäämistä.

Vaikka rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi suoritettavaa toimintaa ei olisikaan päätetty tai keskeytetty, olisi salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoitettava viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Ilmaisulla ”viimeistään” tarkoitettaisiin sitä, että ilmoitusta ei saisi aiheettomasti viivyttää. Käytännössä epäselvyyttä on aiheuttanut se, milloin tiedonhankinta katsotaan lopetetuksi. Jos menetelmän käyttö on tosiasiallisesti lopetettu ennen luvan tai päätöksen voimassaolon päättymistä, eikä uutta lupaa ole haettu, laskettaisiin vuoden määräaika tosiasiallisesta lopettamishetkestä. Mikäli tiedonhankinta on päättynyt luvan tai päätöksen voimassaoloajan päättymiseen, laskettaisiin vuoden määräaika tästä päättymisestä. Takautuvasti käytettävissä tiedonhankintakeinoissa määräaika laskettaisiin luvan tai päätöksen tekohetkestä, vaikka tietoja ei olisi vielä saatu.

Jos samaa rikosta ja samaa tiedonhankinnan kohteena olevaa henkilöä koskien on tehty uusi päätös saman tiedonhankintakeinon käytöstä, laskettaisiin vuoden määräaika viimeisen samaa asiaa koskevan tiedonhankinnan tosiasiallisesta lopettamisesta taikka luvan tai päätöksen voimassaoloajan päättymisestä. Päätösten voimassaolon välillä voidaan hyväksyä muutaman päivän katkoksia, jotta tiedonhankintaa voidaan pitää yhdenjaksoisena.

Tuntemattomaksi jääneelle tiedonhankinnan kohteelle ilmoitusta ei voitaisi luonnollisesti tehdä. Mikäli tiedonhankinnan kohteen henkilöllisyys myöhemmin selviäisi, tulisi ilmoitus kuitenkin tehdä. Tällaiset tilanteet saattaisivat myös muodostaa poikkeuksen pykälässä säädetyistä määräajoista, koska niitä ei joissakin tapauksissa kyetä noudattamaan. Jos henkilöllisyydeltään tunnettu tiedonhankinnan kohde olisi kateissa, poliisilta ei edellytettäisi kovin laajoja toimenpiteitä pelkästään ilmoituksen tekemiseksi. Riittävää olisi, että asiasta laaditaan etsintäkuulutus (esimerkiksi olinpaikkailmoitus) ilmoituksen antamista varten.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saataisiin lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saataisiin tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Ilmoituksen lykkäämisestä tai kokonaan tekemättä jättämisestä päättäisi tuomioistuin, vaikka kysymys olisi sellaisesta salaisesta tiedonhankintakeinosta, josta on päättänyt pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Voimassa olevassa laissa ei säädetä lykkäämisen kestosta. Ehdotuksen mukaisesti ilmoitusta voitaisiin lykätä enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Uuden lykkäyksen myöntämisen tulisi olla poikkeuksellista. Toistuvan ilmoittamisen lykkäämisen sijaan tulisi hakea kokonaan ilmoittamatta jättämistä, jos edellytykset ovat olemassa, koska esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua tehtävällä ilmoituksella ei käytännössä ole merkitystä tiedonhankinnan kohteelle. Lykkäämistä ja uudelleen lykkäämistä tulisi hakea ennen määräajan päätymistä. Jos määräajan päättymisen ja päätöksen tekemisen väliin jäisi aikaa, seurauksena olisi se, että väliaikana tiedonhankinnan kohde voisi asianosaisjulkisuuteen vedoten saada tiedon salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä.

Lykkäämisen mahdollistavana perusteena olisi ensinnäkin käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaaminen. Tiedonhankinta voisi liittyä mihin tahansa vireillä olevaan rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi suoritettavaan toimintaan. Lykkääminen olisi mahdollista myös valtion turvallisuuden varmistamiseksi. Peruste tulisi käytännössä sovellettavaksi vain suojelupoliisin toiminnassa. Lisäksi ilmoittamisen lykkääminen olisi mahdollista hengen tai terveyden suojaamiseksi. Tämä peruste voi esimerkiksi henkilön turvaamiseksi tehtyjen toimenpiteiden johdosta poistua tietyn ajan kuluttua, jolloin ilmoittaminen tiedonhankinnan kohteelle voitaisiin tehdä. Lykkäämisen kynnyksenä olisi, että se on perusteltua. Kynnys lykkäämiselle ei siis tältä osin olisi kovin korkea.

Ilmoitus saataisiin jättää tuomioistuimen päätöksellä kokonaan tekemättä vain silloin, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Kynnys kokonaan ilmoittamatta jättämiselle olisi puolestaan korkea, mitä kuvattaisiin ilmauksella ”välttämätöntä”.

Mikäli tuomioistuin ei myöntäisi lykkäystä tai päättäisi kokonaan ilmoittamatta jättämisestä, saisi vaatimuksen esittäjä kannella päätöksestä. Koska pykälässä mainitut suojattavat intressit ovat jo lähtökohtaisesti painavia, tiedonhankinnan kohteella ei olisi oikeutta saada tietoa tiedonhankinnan käytöstä kantelua käsiteltäessä, ellei ylempi tuomioistuin toisin määräisi.

Pykälän 3 momentin suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei olisi velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ssä säädetään.

Oikeusturvatarve korostuu oikeudenkäynnissä, mitä kysymystä on käsitelty edellä. Momentissa mainittujen tiedonhankintakeinojen käytöstä ei tarvitsisi lainkaan ilmoittaa, jos niiden kohteena olevassa asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos se olisi puolestaan aloitettu, ratkaistaisiin kysymys ilmoittamisesta pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n mukaisesti. Myöskään vaaratilanteissa tehdystä tiedonhankinnasta ei tarvitsisi ilmoittaa.

Pykälän 4 momentin mukaan, kun harkittaisiin ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan. Momentti vastaisi asiallisesti tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 5 momenttia.

Voimassa olevaan lakiin verrattuna uudessa momentissa säädettäisiin intressipunninnasta, joka liittyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmaistaan nimenomaisesti EIS 6 artiklan 1 kappaleessa sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleessa. Oikeuden voi katsoa sisältyvän myös perustuslain 21 §:n 1 momentissa ilmaistuun asian asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen.

Varsinkaan peitetoimintaa ja valeostoa ei yleensä käytetä rikosprosessissa hyödynnettävän näytön hankkimiseen, vaan niiden avulla päästään sellaisen näytön jäljille, joka tuodaan avoimesti esiin esitutkinnassa. Voi kuitenkin esiintyä myös tapauksia, joissa salainen tiedonhankintakeino on vaikuttanut tutkittavaan rikokseen tai joissa ainakin epäillään tällaista. Voidaan esimerkiksi väittää, että huumeen myynti on johtunut sellaisesta valeostosta, jota on pidettävä rikosprovokaationa, tai että peitehenkilö on houkutellut jonkun rikoksentekotilanteeseen provokaatioksi luonnehdittavalla menettelyllä.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen edellyttää, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asiaan vaikuttavat seikat on saatettava asianosaisten tietoon. Syytetyn oikeuksiin kuuluu muun ohessa oikeus vastanäytön esittämiseen, oikeus saada yksityiskohtainen tieto itseensä kohdistuvien syytteiden perusteista sekä oikeus saada omat todistajansa kutsutuiksi ja kuulustelluiksi. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomioistuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta. Tällaisella kysymyksellä voisi olla merkitystä jo harkittaessa syytteen nostamista.

Kuten EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei ole ehdoton muut ihmisoikeudet syrjäyttävä ihmisoikeus. Ihmis- ja perusoikeuksia joudutaan yhteentörmäystilanteissa punnitsemaan toisiaan vastaan, mitä momentti ilmentäisi. Kysymys olisi yksittäistapauksellisesta intressivertailusta.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien vaatimusten noudattamisen seuraaminen kuuluu luontevimmin viralliselle syyttäjälle. Esitutkintalaissa säädettäväksi ehdotetun esitutkintayhteistyön puitteissa esitutkintaviranomaisen tulisi ilmoittaa syyttäjälle to-

teutetuista ja suunnitelluista salaisen tiedonhankinnan toimenpiteistä, jotta tämä voisi tehdä oman arvionsa niiden käytöstä ja käytön seurauksista rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa ja osallistua tältäkin osin esitutkintaan tarvittavalla tavalla. Varsinkin salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käytön osalta esitutkintayhteistyötä edistäisi syyttäjän vaitiolo-oikeus, josta ehdotetaan säädettäväksi tähän esitykseen sisältyvässä yleisistä syyttäjistä annetussa lain 11 a §:ssä. Kyseisessä viittaussäännöksessä viitattaisiin poliisilain 7 luvussa ehdotettaviin vaitiolo-oikeutta ja -velvollisuutta koskeviin säännöksiin.

Pykälän 5 momentin mukaan ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 45 §:ssä säädetään. Valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ilmoittamista koskevat asiat käsiteltäisiin Helsingin käräjäoikeudessa noudattaen soveltuvin osin mainitun pykälän 6 momenttia. Viitatun pykälän 1 momentin mukaan mainitun käräjäoikeuden käsiteltäväksi kuuluisivat myös peitetoimintaa koskevat ilmoittamisasiat. Viittaus 45 §:n 6 momenttiin tarkoittaisi sitä, että käytön ilmoittamista koskevissa asioissa olisi tuomioistuimelle välitettävä vain välttämättömät tiedot ja että erityistä huomiota olisi kiinnitettävä salassapitovelvollisuuden toteutumikseen ja tietoturvallisuusjärjestelyihin.

59 §. *Pöytäkirja.* Säännöksen mukaan muun salaisen tiedonhankintakeinon kuin tarkkailun käytöstä olisi käytön lopettamisen jälkeen laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja.

Pykälä vastaisi asiallisesti osittain voimassa olevan poliisilain 33 §:n 3 momenttia. Mainitun säännöksen mukaan teknisestä kuuntelusta sekä telekuuntelusta, televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja teknisestä tarkkailusta sekä televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja teknisestä tarkkailusta on toimenpiteen suorittaneen poliisimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja. Pöytäkirjan sisällöstä säädetään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella. Tiedonhankinnasta laadittu pöytäkirja on toimitettava sisäasiainministeriöön, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen tässä momentissa tarkoitetun teknisen kuuntelun, televalvonnan ja telekuuntelun käytöstä. Samalla on myös annettava selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksessa.

Ehdotetussa pykälässä erotuksena voimassa olevaan 33 §:n 3 momenttiin mainittaisiin, että pöytäkirjaamisvelvollisuus koskee kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja lukuun ottamatta tarkkailua. Selvyyden vuoksi 13 §:n 1 momentin mukainen tarkkailu rajattaisiin pöytäkirjaamisvelvollisuuden ulkopuolelle. Tarkkailusta olisi tarvittaessa tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan, esimerkiksi tehtävänsuorituslomakkeeseen. Pöytäkirjassa mainittavista tiedoista säädettäisiin jatkossakin asetuksella (65 §).

60 §. *Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa.* Pykälän 1 momentin mukaan henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei olisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetystä huolimatta oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun tiedonhankintakeinon käytöstä, ennen kuin 58 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Hänellä ei olisi myöskään henkilötietolaissa (523/1999) tai henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitettua rekisteröidyn tarkastusoikeutta. Momentin tarkoituksena olisi ainoastaan lainsäädännöllisesti selkeyttää tilannetta suhteessa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin, henkilötietolakiin ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan, kun 58 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty, 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä olisi oikeus saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tallenteesta, jollei antamatta jättäminen ole välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen, terveyden, yksityisyyden tai salassa pidettävien taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi. Kun harkitaan asiakirjan, tallenteen tai tiedon antamatta jättämistä, arvioinnissa olisi otettava huomioon 1 momentissa tarkoitetun henkilön oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Asianosaisen tietopyynnön käsittely noudattaisi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Mikäli virkamies kieltäytyisi kokonaan tai joiltakin osin viranomaisen

asiakirjan antamisesta, kieltäytyminen voitaisiin saattaa viranomaisen ratkaistavaksi. Muutoksenhaku tapahtuisi hallintolainkäyttölain (586/1996) mukaisesti. Momentissa olisi kysymys samanlaisesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvästä intressipunninnasta kuin 58 §:ssä, joten siltä osin voidaan viitata mainitun pykälän perusteluihin.

Pykälän 3 momentin mukaan tieto ääni- tai kuvatallenteesta voitaisiin antaa vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona kuultavaksi tai nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen. Vastaavanlainen säännös sisältyisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 62 §:n 3 momenttiin.

61 §. *Teleyrityksen avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin*. Pykälän 1 momentin mukaan teleyrityksen olisi tehtävä ilman aiheetonta viivytystä televerkkoon telekuuntelun ja televalvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava poliisiviranomaisen käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Sama koskisi myös niitä tilanteita, joissa telekuuntelu tai televalvonta toteutetaan poliisiviranomaisen toimesta teknisellä laitteella. Teleyrityksen olisi lisäksi annettava pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisilla sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä olisi oikeus telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi päästä myös muihin kuin teleyrityksen hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan vakituiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Toimenpiteestä päättäisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

Pykälä vastaisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 63 §:ää sillä poikkeuksella, että poliisilaissa säädettäisiin rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi tähtäävistä toimenpiteistä. Selvyyden vuoksi 2 momentissa mainittaisiin siitä, että kotietsinnästä säädetään erikseen.

62 §. *Korvaus teleyritykselle*. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitetusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista siten kuin viestintämarkkinalain 98 §:ssä säädetään. Korvauksen maksamisesta päättäisi tiedonhankintakeinoa käyttäneen poliisiviranomaisen yksikkö. Momentti vastaisi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 64 §:n 1 momenttia sillä erotuksella, että korvauksen maksamisesta päättämisen osalta mainittaisiin poliisiviranomaisen yksikkö.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin muutoksenhausta, joka vastaisi uuden pakkokeinolain 10 luvun 64 §:n 2 momenttia.

63 §. *Salaisen tiedonhankinnan valvonta.* Pykälässä säädettäisiin salaisen tiedonhankinnan valvonnasta eräin tarkistuksin samalla tavoin kuin voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 15 §:ään sekä poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen 18 §:n 1 momenttiin. Ehdotetussa säännöksessä on lisäksi otettu huomioon vuoden 2010 alussa voimaan tullut poliisihallinnon organisaatiouudistus. Pykälän 1 momentin mukaan Poliisihallitus ja salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt valvovat tässä luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa.

Pykälän 2 momentin mukaan sisäasiainministeriön olisi annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta. Tämä edellyttäisi sitä, että Poliisihallitus toimittaisi sisäasiainministeriölle tarvittavat tiedot kertomuksen laatimiseksi. Tämän momentin osalta muutosta voimassa olevan lain sääntelyyn merkitsisi se, että kertomuksen antamisvelvollisuus ulotettaisiin koskemaan kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja.

Pykälän 3 momentissa viitattaisiin pakkokeinolakiin salaisista pakkokeinoista annettavan kertomuksen osalta.

Muista eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavista rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi käytettyä salaista tiedonhankintaa koskevista kertomuksista säädettäisiin tähän esitykseen sisältyvissä tullilakiin, rajavartiolakiin ja poliisin tehtävien suorittamisesta

puolustusvoimissa annettuun lakiin tehtäviksi ehdotetuissa muutoksissa.

64 §. *Rangaistusasteikon lieventämisen vaikutus.* Pykälän mukaan tässä luvussa tarkoitettujen tiedonhankintakeinojen käyttämiseen ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Pykälällä selkeytettäisiin sitä, että salaisen tiedonhankintakeinon käytön edellytykset arvioitaisiin niin kuin kysymyksessä olisi täytetty teko tai tekijän toiminta. Tämän vuoksi edellytyksiä koskevissa säännöksissä ei enää erikseen mainittaisi rikoksen yritystä. Vastaava pakkokeinojen edellytyksiä koskeva tulkintasäännös sisältyy uuden pakkokeinolain 11 luvun 1 §:ään.

65 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälän mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä tässä luvussa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä.

6 luku Poliisitutkinta

1 §. *Poliisitutkinnassa tutkittavat asiat ja sovellettavat säännökset.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisitutkinnalla tarkoitettaisiin muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin olisi toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi.

Momentti poikkeaisi voimassa olevan poliisilain 37 §:n 1 momentista kahdella tavalla. Ensinnäkin ensimmäisen virkkeen mukaan poliisitutkinnan tulisi perustua lakiin. Tämä johtuisi siitä, että poliisitutkinnalla voidaan merkittävästi vaikuttaa yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tähänkin liittyen on lisäksi otettava huomioon perustuslain 2 §:n 3 momentti, joka velvoittaa perustamaan kaiken julkisen vallan käytön lakiin. Säännöksen toinenkin muutos liittyisi siihen, että poliisitutkinnasta täytyy säätää laissa. Momentissa säädettäisiin erikseen nykyisin poliisiasetuksen 14 §:n 1 momentissa säädetystä kadonnutta koskevasta tapauksesta, jossa poliisitutkinta olisi toimitettava. Tämä lisäys olisi johdonmukainen siihenkin nähden, että lain 1 §:n 2 momenttiin otettaisiin samassa asetuksen momentissa oleva velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin kadonneen löytämiseksi.

Kuten poliisilain 37 §:n perusteluissa (HE 57/1994 vp) todetaan, poliisitutkinnan tarkoituksena on virallisen selvityksen hankkiminen ja kokoaminen muissa kuin rikosasioissa, milloin poliisi on muualla lainsäädännössä olevien säännösten perusteella siihen velvollinen. Tiettyjen tutkintamuotojen erottaminen poliisitutkinnaksi perustuu siihen, että poliisille on niiden suorittamiseen tarvittava ammattitaito ja tekninen välineistö. Esitutkinta ja poliisitutkinta eivät välttämättä ole erillisiä, vaan poliisitutkinnassa ilmi tullut rikosepäily saattaa johtaa esitutkinnan käynnistymiseen.

Poliisitutkinnaksi ei ole katsottava rikoksen esitutkintaa niissäkään tapauksissa, joissa tiedetään jo tutkinnan alkaessa, että ketään ei voida asettaa syytteeseen. Esimerkiksi voimassa olevan esitutkintalain 3 §:n 4 momentin ja tämän esityksen mukaisen uuden esitutkintalain 3 luvun 4 §:n 4 momentin mukaan asianomistajarikoksen esitutkinta on toimitettava tarpeellisessa laajuudessa asianomistajan pyynnöstä, vaikkei hän ilmoita vaativansa rangaistusta, jos rikoksen tapahtumisen osoittaminen on lain mukaan edellytys johonkin toimenpiteeseen ryhtymiseen tai jonkin etuuden säilymiseen. Esimerkkeinä toimenpiteestä voidaan mainita seksuaalirikoksesta aiheutuneen raskauden keskeyttäminen ja etuudesta rikoksella aiheutetun vahingon korvaaminen valtion varoista.

Poliisitutkinnasta on lähtökohtaisesti erotettava myös poliisin hallintomenettelyksi katsottava toiminta, josta esimerkkinä voidaan mainita ajo-oikeuden voimassaolosta päättäminen ja lupahallintoasiat. Hallintolain 4 §:n 1 momentin mukaan kyseistä lakia ei sovelleta poliisitutkintaan. Poikkeuksia lupahallintoasioiden ja niihin rinnastettavien hyväksymisasioiden osalta on kuitenkin säädetty. Ampuma-aselain 98 §:ssä säädetään, että sen lain nojalla annetun luvan peruuttamista koskevassa tutkinnassa noudatetaan, mitä poliisilain 4 luvussa säädetään. Ampuma-aselain mukaisen luvan myöntämistä koskeva asia käsitellään hallintolain mukaisessa me-

nettelyssä. Poliisilain 4 luvussa säädetyn poliisitutkinnan käyttämismahdollisuus on myös, kun kysymyksessä on järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) nojalla myönnetyn hyväksymisen peruuttamista koskeva asia (mainitun lain 24 §) tai yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (282/2002) nojalla myönnetyn luvan ja hyväksymisen peruuttamista koskeva asia (mainitun lain 50 a §).

Momentissa ei säädettäisi poliisitutkinnan toimittamisesta muissa kuin kadonneen etsintää koskevissa tapauksissa. Kadonneen etsintää koskevaa virkettä muokattaisiin sen lakiin siirtämisen yhteydessä niin, että poliisitutkinnan toimittamisen olisi oltava tarpeen kadonneen löytämiseksi. Tällä korostettaisiin asian selvittämistä poliisitutkinnan kautta sellaisissa tapauksissa, joissa kadonneen voidaan olettaa olevan avun tarpeessa taikka joutuneen rikoksen tai onnettomuuden uhriksi. Muilta osin keskeisimmät poliisitutkinnan piiriin kuuluvat asiat voidaan koota yhteen perusteluissa. Poliisitutkintaa koskevan sääntelyn piiriin kuuluu lukuisia ja erilaisiin tavoitteisiin pyrkiviä tutkintamuotoja.

Riistavahinkolaissa (105/2009) säädetään lain 1 §:n mukaan niistä perusteista ja menettelyistä, joita noudatetaan myönnettäessä valtion talousarvioon otetuista määrärahoista varoja riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen sekä riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen estämiseen ennalta. Riistavahinkolain 28 §:ssä säädetään henkilövahinkojen toteamisesta ja arvioinnista. Pykälän 1 momentin mukaan henkilövahingon toteaa vahinkopaikkakunnan poliisiviranomainen. Poliisi suorittaa vahinkopaikalla poliisitutkinnan korvauksen perusteen selvittämiseksi.

Tärkeän poliisitutkinnan tyypin muodostaa kuolemansyyn selvittäminen, josta säädetään siitä koskevassa laissa. Sen 7 §:n 1 momentissa säädetään tapauksista, joissa kuolemansyyn selvittämiseksi poliisin on suoritettava tutkinta (esimerkiksi kun kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta tai vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa). Lakia täydentää kuolemansyyn selvittämisestä annettu asetus (948/1973).

Tapaturmavakuutuslain (608/1948) 39 §:n 4 momentissa säädetään poliisin suoritettavasta poliisitutkinnasta, kun on tapahtunut kuoleman tai vaikean vamman aiheuttanut työtapaturma. Ulkomaalaislain (301/2004) 97 §:ssä säädetään poliisin suoritettavasta turvapaikkatutkinnasta. Lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 5 §:n 2 momentissa säädetään poliisitutkinnan toimittamisesta lähestymiskieltoasiassa ja liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 21 a §:ssä kiellon noudattamiseen liittyvästä poliisitutkinnasta.

Elokuun 2008 alussa on kumottu rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä annettu laki (68/1998), jonka 13 §:n 1 momentissa todettiin, että tämän lain lisäksi on rahanpesun selvittämisessä voimassa, mitä poliisilaissa säädetään poliisitutkinnasta, jollei asian selvittämiseen sovelleta esitutkintalakia. Vanhan lain korvanneen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (503/2008) 35 §:ssä säädetään keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävistä. Keskuksen tehtävänä on pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen. Pykälän 2 momentin mukaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisellä ja selvittämisellä tarkoitetaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen epäilyihin liittyvien ilmoitusten vastaanottamista, tallettamista ja selvittämistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ja sen rikoksen tutkimista, jolla rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen kohteena oleva omaisuus tai rikoshyöty on saatu. Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan (HE 25/2008 vp), että hankkimansa ja saamansa selvityksen nojalla rahanpesun selvittelykeskus ratkaisee, onko asiassa syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Tutkinta suoritetaan poliisilain 37 §:n mukaisena poliisitutkintana. Tässä esityksessä mainitun pykälän korvaisi nyt perusteltavana oleva pykälä.

Tämän lain 8 luvun 6 §:ssä säädettäisiin henkilö- ja esinevahinkoon liittyvästä menettelystä. Pykälän 1 momentin mukaan poliisimiehen olisi viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus toimenpiteen suorittamisen yhteydessä syntyneestä muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai esinevahingosta. Tapahtumasta tulisi tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa poliisitutkinta, jossa on muun ohessa selvitettävä ne olosuhteet,

joissa toimenpide on suoritettu, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahingon kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen.

Rajavartiolain 80 §:n 1 momentissa puolestaan säädetään poliisitutkinnan suorittamisesta silloin, kun vahinko on syntynyt rajavartiomiehen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä. Poliisi ei kuitenkaan suorita tutkintaa näissä tapauksissa, jos kysymyksessä on sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävä vahinkoasia. Lisäksi rajavartiolain 27 §:n 1 momentin nojalla rajavartiolaitos voi suorittaa tutkinnan noudattaen soveltuvin osin, mitä poliisitutkinnasta säädetään, kun kysymys on ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun, maasta lähdön ja maasta poistamisen edellytysten sekä kansainvälistä suojelua hakevan henkilön henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämisestä.

Eräästä poliisitutkinnan muodosta säädetään myös Metsähallituksen erävalvonnasta annetun lain (1157/2005) 18 §:n 2 momentissa. Säännöksen mukaan erätarkastajan on viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus erävalvonnassa syntyneestä muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai omaisuusvahingosta. Vahinkotapahtumasta on toimitettava poliisitutkinta, jos vahinkoa kärsinyt tai erätarkastaja sitä pyytää tai tutkintaan havaitaan muutoin olevan tarvetta.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 8 §:n mukaan oikeusasiamies voi määrätä suoritettavaksi poliisilain mukaisen poliisitutkinnan tutkittavanaan olevan asian selvittämiseksi. Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain (193/2000) 8 §:n mukaan oikeuskanslerilla on tehtäviään suorittaessaan oikeus viipymättä saada kaikilta viranomaisilta sellaista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Toisin kuin oikeusasiamiestä koskevassa pykälässä, viimeksi mainitussa ei siis nimenomaisesti säädetä poliisitutkinnan suorittamisesta oikeuskanslerin tutkittavana olevissa asioissa. Virka-avun saamista koskevaa säännöstä on käytännössä vakiintuneesti tulkittu siten, että myös oikeuskansleri voi pyytää poliisia suorittamaan poliisitutkinnan. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotetaan valtioneuvoston oikeuskanslerista annettuun lakiin tehtäväksi tätä koskeva selventävä lisäys.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisitutkinta toimitettaisiin noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä. Asiallisesti säännös vastaisi voimassa olevan lain 37 §:n 2 momenttia. Poliisitutkinnan toimittamisessa kuitenkin sovellettaisiin luvun 2—4 §:n säännöksiä, jotka sivuuttaisivat esitutkintalain säännökset siltä osin kuin niissä säädettäisiin samoista asioista. Lisäksi poliisitutkintaa koskevan luvun säännökset olisivat toissijaisia muissa laeissa poliisitutkinnan tutkinnan toimittamisesta oleviin erityissäännöksiin nähden.

Tapauskohtaisten erojen vuoksi momentissa ei voitaisi tarkemmin määritellä sovellettaviksi tulevia esitutkintalain säännöksiä. Niiden sisällöstä useissa tapauksissa lisäksi ilmenee suhteellisen selvästi, voidaanko niitä tai niiden osaa soveltaa poliisitutkinnassa. Tarkoituksena on, että Poliisihallitus voisi yleisillä tai tutkintakohtaisilla määräyksillä ja ohjeilla edistää säännösten yhdenmukaista soveltamista. Lain 9 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin poliisitutkinnan suorittamisesta.

Poliisitutkinnassa ei edelleenkään sovellettaisi niitä säännöksiä, jotka koskevat virallisen syyttäjän myötävaikutusta esitutkintaan (erityisesti esitutkintayhteistyötä koskevat uuden esitutkintalain 5 luvun säännökset) ja asian saattamista esitutkinnan päätyttyä syyttäjän harkittavaksi (10 luvun 2 §).

Poliisitutkinnassa selvitettävä asia riippuisi poliisitutkinnan toimittamisvelvollisuutta koskevasta kyseisestä laista, joten uuden esitutkintalain 1 luvun 2 § esitutkinnassa selvitettävistä asioista ei tulisi sovellettavaksi. Varsinkin laajojen, vaikeiden ja asianosaisille merkityksellisten asioiden selvittämisessä tulisi käyttää tutkinnanjohtajaa, jonka toimivaltuudet vastaisivat soveltuvin osin uuden esitutkintalain 2 luvun 2 §:n mukaisen tutkinnanjohtajan toimivaltuuksia. Esitutkinnan asianosaisia koskevan pykälän (uuden esitutkintalain 2 luvun 5 §) osalta on huomattava, että poliisitutkinnassa ei ole asianomistajaa tai syylliseksi epäiltyä, koska tutkinnan kohteena ei ole rikos. Esitutkintavirkamiehen es-

teellisyyteen liittyviä uuden esitutkintalain 2 luvun 7 ja 8 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös poliisitutkinnassa.

Poliisitutkinnan käynnistämisen edellytysten osalta ei sovellettaisi uuden esitutkintalain 3 luvun 3 §:ää, koska esitutkinnan toimittamisen edellytykset tulevat erityissäännöksistä. Uuden esitutkintalain 3 luvun 5 §:n mukaan alle 15-vuotiaan henkilön tekemäksi epäillyn rikollisen teon tutkinta olisi esitutkintaa eikä poliisitutkintaa tai siihen rinnastettava tutkintaa. Myös poliisitutkinnassa sovellettaisiin 3 luvun 7 §:n säännöksiä asianosaisten pyytämistä toimenpiteistä lukuun ottamatta pykälän 2 momentissa mainittua virallisen syyttäjän osallistumista päätöksentekoon. Uuden esitutkintalain 3 luvun 9 ja 10 § esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamista ja rajoittamisesta eivät niiden sisällön perusteella sovellu poliisitutkintaan. Mainitun lain 3 luvun 11 §:n mukaisesti myös poliisitutkinta olisi toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Poliisitutkintaa ei voitaisi toimittaa suppeana, koska uuden esitutkintalain 3 luvun 14 §:n 1 ja 2 momentin mukaiset rikoksen vakavuutta, poliisimiestä ja summaarista menettelyä koskevat edellytykset eivät voisi täyttyä.

Uuden esitutkintalain esitutkintaperiaatteita ja esitutkintaan osallistuvien henkilöiden oikeuksia koskevat 4 luvun säännökset olisivat pitkälti sovellettavissa myös poliisitutkinnassa. Tämä koskee erityisesti tasapuolisuusperiaatetta (1 §), suhteellisuusperiaatetta (4 §), vähimmän haitan periaatetta (5 §), hienotunteisuusperiaatetta (6 §), henkilön aseman selvittämistä (9 §; tarkoittaa tässä yhteydessä kuulemisen syytä), oikeutta käyttää avustajaa (10 §), käsittelykieltä (12 §) sekä ilmoitusten, kutsujen ja kirjeiden kieltä (14 §). Uuden esitutkintalain läsnäolovelvollisuutta koskeva 6 luku liittyy 3 §:ään, joten lukuun liittyviä kysymyksiä käsitellään sen pykälän perusteluissa.

Uuden esitutkintalain 7 luvussa olevista kuulusteluja koskevista säännöksistä tulisivat sovellettaviksi erityisesti kuulusteltavan läsnäoloa (1 §; pois lukien rikoksesta epäiltyä koskeva rajoitus) ja kuulusteltavan kohtelua (5 §) koskevat säännökset. Esitutkintaaineistoa koskevista uuden esitutkintalain 9 luvun säännöksistä sovellettaisiin soveltuvin osin 1 ja 2 §:n säännöksiä esitutkintatoimenpiteistä laadittavasta pöytäkirjasta sekä kuulustelupöytäkirjan tarkastamisesta ja korjaamisesta. Poikkeuksellisesti myös poliisitutkintaan liittyvän kuulustelutilaisuuden tallentaminen ääni- ja kuvatallenteeseen saattaa olla tarpeen (9 luvun 3 §). Uuden esitutkintalain 9 luvun 6 §:ää vastaavasti myös poliisitutkinnassa kertyvästä aineistoista olisi laadittava tutkintapöytäkirja.

Myös poliisitutkinnassa saatetaan tehdä asianosaisen oikeuksiin, etuihin ja velvollisuuksiin mahdollisesti vaikuttavia päätöksiä, joiden osalta on sovellettava uuden esitutkintalain 11 luvun 1 §:n säännöksiä esitutkintapäätöksestä. Myös poliisitutkinnassa saatetaan tarvita asiantuntijalausuntoja, joista säädettäisiin uuden esitutkintalain 11 luvun 4 §:ssä.

2 §. *Henkilön asema poliisitutkinnassa.* Pykälässä säädettäisiin henkilön asemasta poliisitutkinnassa tavalla, joka asiallisesti vastaisi voimassa olevan lain 38 §:ssä olevaa sääntelyä. Voimassa olevan pykälän 1 momentin toinen virke erotettaisiin kuitenkin uudeksi 3 momentiksi virkkeen sopiessa sisältönsä vuoksi paremmin vasta 2 momentin jälkeen tulevaksi.

Pykälän 1 momentin toteamus esitutkintalain asianosaista koskevien säännösten soveltamisesta ei edelleenkään tarkoittaisi sitä, että rikosasian asianomistajaa yksinomaan koskevia säännöksiä voitaisiin soveltaa momentissa tarkoitettuun henkilöön.

Pykälän 2 momentissa tarkoitetulla henkilöllä ei olisi totuudessapysymisvelvollisuutta. Rikoksesta epäiltyä koskevien esitutkintalain säännösten soveltaminen ei tarkoita sitä, että häntä kuultaisiin rikoksesta epäiltynä. Häneen sovellettaisiin rikoksesta epäiltyä koskevien säännösten lisäksi niitä säännöksiä, jotka koskevat esitutkinnan asianosaista yleensä. Pykälän 3 ja 4 momentti tulisivat sovellettaviksi uuden esitutkintalain 7 luvun 6—8 §:n asemasta.

Rikoslain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi muu kuin voimassa olevan poliisilain 38 §:n 2 momentissa tarkoitetussa asemassa oleva poliisitutkinnassa tai siihen rinnastettavassa vi-

ranomaismenettelyssä henkilökohtaisesti läsnä oleva, joka kuulusteltaessa antaa väärän tiedon asiassa tai ilman laillista syytä salaa siihen kuuluvan seikan. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotetaan kyseessä olevassa rangaistussäännöksessä oleva viittaus muutettavaksi koskemaan nyt tarkasteltavana olevaa pykälää.

3 §. *Velvollisuus saapua poliisitutkintaan.* Pykälän 1 momentin mukaan, jos henkilöllä saattaa olla poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, hän olisi velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa hän oleskelee. Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voitaisiin päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa sinne noudattaen, mitä esitutkintalain 6 luvun 2 §:ssä säädetään noudosta esitutkintaan (2 momentin ensimmäinen virke). Pykälän 2 momentin toisessa virkkeessä säädettäisiin, että jos poliisitutkintaan varten on määrätty tutkinnanjohtaja, hän päättää noutamisesta.

Muuttunutta pykäläviittausta ja 2 momentin toista virkettä lukuun ottamatta pykälä vastaisi asiallisesti voimassa olevan lain 39 §:n 1 ja 2 momenttia. Nykyisen pykälän 3 momentti erotettaisiin erilaisen asiayhteytensä vuoksi 4 §:n 1 momenttiin. Poliisitutkinnassa ei siis sovellettaisi uuden esitutkintalain 6 luvun 1 §:n 1 momenttia velvollisuudesta saapua esitutkintaan. Sen sijaan viimeksi mainitun pykälän 2 momenttia olisi noudatettava soveltuvin osin. Kutsussa poliisitutkintaankin olisi ilmoitettava tutkittavana oleva asia ja kutsuttavan asema poliisitutkinnassa.

Kuten uuden esitutkintalain 6 luvun 1 §:n perusteluissa todetaan, poliisilaitoksen toimialue voi olla hyvin laaja. Kun henkilöä velvoitetaan saapumaan poliisitutkintaan, huomioon olisi otettava vähimmän haitan periaate. Tämä tarkoittaa kuulemista mahdollisuuksien mukaan lähimmällä poliisiasemalla, jollei kuultava itse halua tulla kuulluksi muulla poliisiasemalla.

Noudon osalta on huomattava se, että nouto olisi mahdollinen edelleenkin vain, jos kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta. Pykälässä viitatun uuden esitutkintalain 6 luvun 2 §:n mukaan rikoksesta epäilty voitaisiin noutaa esitutkintaan tietyissä tapauksissa ilman kutsuakin. Tämä ei kuitenkaan tulisi kysymykseen sellaisen 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön kohdalla, johon sovellettaisiin rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä. Kotietsinnästä ja paikanetsinnästä poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi ehdotetaan säädettäväksi 2 luvun 4 §:n 1 momentissa. Etsintämenettelyn osalta siinä viitataan uuden pakkokeinolain 8 luvun säännöksiin.

Mitä tulee muuten uuden esitutkintalain 6 luvun säännösten soveltamiseen poliisitutkinnassa, sovellettaviksi voivat tulla 4-6 §:n säännökset tutkintatoimenpiteiden viivytyksettömästä aloittamisesta, läsnäolon kestosta ja poistumisen estämisestä. Läsnäolon keston osalta on huomattava se, että yleensä poliisitutkinnassa kuultavakin olisi velvollinen olemaan läsnä tutkinnassa enintään 6 tuntia kerrallaan. Henkilö, johon nyt kysymyksessä olevan luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti sovellettaisiin rikoksesta epäiltyä koskevia säännöksiä, olisi kuitenkin olemaan velvollinen olemaan läsnä kerrallaan enintään 12 tuntia. Koska pidättämisen edellytyksiä pelkästään poliisitutkinnan perusteella ei voisi syntyä, tällaista henkilöä ei voitaisi velvoittaa olemaan läsnä enintään 24 tuntia. Rikoksesta epäiltyä koskevien säännösten soveltamisalaan kuuluvan henkilön poistuminen voitaisiin estää uuden esitutkintalain 6 luvun 6 §:n nojalla.

4 §. *Poliisitutkinnan turvaaminen.* Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan lain 39 §:n 3 momenttia sillä tavalla täydennettynä, että toimenpiteistä olisi laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan. Lisäksi säännöstä täydennettäisiin siten, että pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot on soveltuvin osin otettava huomioon asiakirjoja tarkasteltaessa. Vaikka kysymys ei ole rikostutkinnasta, salassapitovelvollisuuteen ja -oikeuteen liittyvät näkökohdat on perusteltua ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon myös poliisitutkinnassa.

Pykälän 2 momentin mukaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellyttäisi päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräys-

tä. Vastaavanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi 2 luvun 6 §:n 3 momenttiin.

Nykyiseen lakiin verrattuna uudessa 3 momentissa säädettäisiin, että esineen siirtämiseen yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella liittyvistä poliisimiehen toimivaltuuksista säädetään 2 luvun 8 §:n 4 momentissa. Viitatun säännöksen ensimmäisen virkkeen mukaan poliisimiehellä olisi oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Nykyisen lain 18 §:n 1 momentin ja vastaavasti ehdotetun lain 2 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan poliisilla on oikeus muun muassa poliisitutkinnan turvaamiseksi eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa siellä liikkumista.

7 luku Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus

1 §. *Vaitiolovelvollisuus.* Pykälän 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies ei saisi ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Vaitiolovelvollisuus olisi voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan.

Momentissa otettaisiin salassapitovelvollisuuden piiriin henkilöllisyyttä koskevat tiedot, jotka samalla turvallisuuden vaarantamiseen liittyvällä edellytyksellä ovat voimassa olevan poliisilain 44 §:n 2 momentin mukaan vaitiolo-oikeuden piirissä. Lisäksi säännös laajennettaisiin koskemaan myös luottamuksellisesti tietoja antanutta. Voimassa olevaan säännökseen verrattuna viimeinen virke kirjoitettaisiin yleisempään muotoon, vaikka se edelleen koskisi luottamuksellisella tietojen antamisella, valeostolla tai peitetoiminnalla tapahtuvaa tiedonhankintaa. Luvun 3 §:n 1 momentin mukaan luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskeva tieto kuuluisi edelleen vaitiolo-oikeuden piiriin niissä tapauksissa, joissa 1 momentissa tarkoitettua vaaraa ei voi olettaa olevan.

Momentissa ja jäljempänä muissa luvun säännöksissä käytettävä ilmaisu ”tietoja luottamuksellisesti antanut” kattaisi pakkokeinolain 10 luvun 39 §:ssä ja tämän lain 5 luvun 40 §:ssä tarkoitetussa tietolähdetoiminnassa toimivien lisäksi satunnaisesti luottamuksellisesti tietoja antavat.

Pykälän 2 ja 3 momentti vastaisivat asiallisesti voimassa olevan lain 43 §:n 1 ja 5 momenttia. Lainsäädännön selkeyttämiseen liittyvistä syistä nykyisen pykälän vaitiolovelvollisuutta koskevat säännökset erotettaisiin tietojen antamista ja luovuttamista koskevista säännöksistä. Viimeksi mainituista kysymyksistä säädettäisiin luvun 2 ja 6 §:ssä.

Pykälän 2 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan muutoin poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta olisi voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa sekä tässä luvussa jäljempänä säädetään. Virke korvaisi voimassa olevan säännöksen virkkeen, jossa viitataan valtion virkamieslain 17 §:ään. Viimeksi mainittu säännös nykymuodossaan on vastaavansisältöinen kuin ehdotettava virke.

Keskeinen vaitiolovelvollisuutta sääntelevä säädös eli viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettu laki mainittaisiin 2 momentissa siis erikseen. Mainitun lain 23 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen mukaan viranomaisen palveluksessa oleva ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä. Lain 24 §:ssä säädetään salassa pidettävistä viranomaisen asiakirjoista. Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädetään rikoksesta tehtyjen ilmoitusten sekä esitutkintaa varten saatujen ja laadittujen asiakirjojen salassapidosta, mikä liittyy uuden esitutkintalain 9 luvun 7 §:n 1 momentissa säädettäväksi ehdotettuun esitutkinta-asiakirjojen julkisuuteen. Sinällään tämän pykälän samoin kuin muutenkin ehdotettavan luvun säännökset koskisivat myös esitutkintaa.

Poliisilain mukaisiin ja muihin poliisin toimenpiteisiin liittyvät viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 4, 5 ja 9 kohta, jotka koskevat muun ohessa poliisin rikosten ehkäisemistä

varten ylläpitämiä rekistereitä ja rikosten ehkäisemistä koskevia selvityksiä, poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevia tietoja sisältäviä asiakirjoja, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä sekä suojelupoliisin asiakirjoja, jotka koskevat valtion turvallisuuden ylläpitämistä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna valtion turvallisuutta.

2 §. *Tietojen antaminen vaitiolovelvollisuuden estämättä.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään. Tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädettäisiin erikseen laissa.

Momentin jälkimmäinen virke poikkeaisi voimassa olevan lain 43 §:n 3 momentin vastaavasta virkkeestä, jossa luovutettavat tiedot ja tietojen saamiseen oikeutetut on määritetty epämääräisesti. Kuten yleisperusteluissa todetaan, poliisilain säätämisen jälkeen on säädetty turvallisuusselvityksistä annettu laki. Sillä katetaan niitä tietojenluovuttamistilanteita, joita voimassa olevan poliisilain virkkeellä on tarkoitettu katettavan. Koska momentissa ei nimenomaisesti viitattaisi kyseiseen lakiin, jäisi avoimeksi mahdollisuus säätää näistä kysymyksistä myös muussa laissa.

Käytännössä momentin ensimmäisen virkkeen mukainen tietojen antaminen tapahtuu yleensä pyynnöstä. Tämä ei olisi kuitenkaan antamisen välttämätön edellytys. Esimerkiksi rikostorjunnassa saattaa tulla eteen tilanteita, joissa rikoksen estämiseksi tietoja täytyy oma-aloitteisesti välittää toiselle viranomaiselle. Sama koskee muutenkin tietojen antamista toisen viranomaisen hoidettaviksi kuuluvien tehtävien suorittamista varten.

Pykälän 2 momentin mukaan edellä 1 §:n 2 momentissa säädetty vaitiolovelvollisuus ei estäisi ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi. Tämä ei enää voimassa olevan lain 43 §:n 5 momentin tavoin koskisi palvelussuhteen päättymisen jälkeistä aikaa, koska ulottamista tällaiseen aikaan voidaan pitää tarpeettomana.

Momentin ensimmäinen virke poikkeaisi voimassa olevan pykälän 4 momentin vastaavasta virkkeestä ensinnäkin siten, että voimassa olevan lain käyttämän sanan ”tarpeen” asemesta käytettäisiin ilmaisua ”painava syy”. Tällä muutoksella korostettaisiin sitä, että ilmaisukynnyksen on oltava korkea. Tietoja ei saa luovuttaa muissa kuin momentin asettamat edellytykset selvästi täyttävissä tapauksissa. Lisäksi mahdollisen ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon on oltava huomattava. Voimassa olevan momentin sanan ”välttämiseksi” muuttaminen sanaksi ”estämiseksi” olisi vain sanonnallinen muutos, jolla pyritään paremmin kuvaamaan tavoitetta.

Tässä momentissa tarkoitettu ilmaiseminen voisi tapahtua pyynnöstä tai oma-aloitteisesti. Tosin tämänkin momentin osalta tapaukset sinällään ovat sellaisia, että niissä tietojen ilmaiseminen tapahtuu yleensä oma-aloitteisesti. Suojeltaviin oikeushyviin liittyisi myös se, että näissä tapauksissa ei edelleenkään edellytettäisi muita lainsäädännössä olevia tietojen ilmaisemiseen ja vastaanottamiseen oikeuttavia säännöksiä.

Käytännössä laillisuusvalvojien ratkaisukäytännössä on ilmennyt tapauksia, joissa poliisi on varoittamistarkoituksessa oma-aloitteisesti ilmoittanut henkilön työnantajalle, toimeksiantajalle tai vastaavalle taholle henkilön rikollisesta taustasta. Eduskunnan apulaismiehen eräs ratkaisu koskee tapausta, jossa työnantajalle oli ilmoitettu sen nuorisoohjaajana toimineen työntekijän myöntäneen esitutkinnassa käyttäneensä kannabista ja pitäneensä sitä hallussa omaa käyttöä varten (päätös 21.10.2002, dnro 2044/4/00). Apulaisoikeusasiamies kiinnitti ratkaisussaan huomiota myönnetyn teon vähäisyyteen ja siihen, että teko ei anna juurikaan aihetta

epäillä, että kantelija olisi ollut työssään vaaraksi lapsille.

Samantyyppistä tapausta koskee eräs toinenkin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu (päätös 12.5.2004, dnro 1556/4/2002). Poliisimies oli ilmoittanut kirjamyyjänä toimineen henkilön toimeksiantajalle hänen rikollisesta taustastaan. Tässä ratkaisussa apulaisoikeusasiamies korosti voimassa olevan poliisilain 43 §:n 2 momentin kannalta sitä, että mainittua säännöstä ei voida tulkita itsenäisenä, tietosuojaa koskevasta laajasta ja yksityiskohtaisesta sääntelystä riippumattomana säännöksenä, joka oikeuttaisi antamaan työnantajalle sellaista suullista yleistietoa työntekijän luotettavuudesta, jonka antamista muutoin on tiukasti säännelty.

3 §. *Vaitiolo-oikeus.* Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan poliisilain 44 §:n 1 momenttia. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin selvennyksen vuoksi siitä, että velvollisuudesta pitää 1 momentissa tarkoitetut tiedot ja menetelmät salassa tietyissä tapauksissa säädetään 1 §:n 1 momentissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Mainitun kohdan mukaan poliisin taktisia ja teknisiä menetelmiä ja suunnitelmia koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi rikosten ehkäisemistä ja selvittämistä tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä.

4 §. *Ilmaisuvelvollisuus oikeudenkäynnissä.* Pykälään erotettaisiin täydennettynä voimassa olevan lain 44 §:n 3 momentissa oleva sääntely. Täydennyksen mukaan tuomioistuin voisi määrätä ilmaisemisesta, jos ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Ilmaisemisen tulisi siis liittyä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edistämiseen. Vaikka täydennys ennen kaikkea koskisi rikosasian vastaajan puolustautumismahdollisuuksia, sanalla ”asianosainen” tuotaisiin esiin se, että tarvittaessa on kiinnitettävä huomiota myös asianomistajan oikeuksiin. Pykälä kuten useat muistakin luvun säännöksistä liittyisi uuden pakkokeinolain 10 luvun 58 §:ään ja poliisilain 5 luvun 60 §:ään, joissa säädettäisiin tiedonhankintakeinosta ilmoittamisesta.

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmaistaan nimenomaisesti EIS 6 artiklan 1 kappaleessa sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleessa. Oikeuden voi katsoa sisältyvän myös perustuslain 21 §:n 1 momentissa ilmaistuun asian asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen. Periaatteen merkityksen voi katsoa korostuvan vakavien rikosten käsittelyssä.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyviin näkökohtiin ja poliisilain 44 §:ään on myös perustuslakivaliokunta kiinnittänyt huomiota epäsovinnaisten rikostorjunta- ja rikostutkintamenetelmistä säätämisen yhteydessä (PeVL 5/1999 vp). Valiokunta on todennut oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluvan sen, että syytetty ja hänen puolustajansa saavat tiedon ja mahdollisuuden lausua kaikesta siitä asiaan vaikuttavasta aineistosta, jolla voi olla vaikutusta tuomioon.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyviin seikkoihin myös eduskunnan hallintovaliokunta kiinnitti huomiota poliisilain 44 §:n viimeisen muuttamisen yhteydessä (HaVM 10/2005 vp). Valiokunnan mukaan syytetyn oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei vaarannu silloin, kun peitetoiminnalla ja valeostolla saatuja tietoja ei ole käytetty syyteharkinnan perustana eikä oikeudenkäynnissä, vaan ne ovat ainoastaan auttaneet poliisitoiminnan suuntaamisessa. Tämä näkökohta sinällään koskisi myös 3 §:ssä tarkoitettujen muiden menetelmien sekä henkilöiden henkilöllisyyden ilmaisemista.

Jo voimassa olevan 44 §:n 3 momentin voi katsoa rakentuvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukselle. Lähtökohtana tulee olla, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asian ratkaisuun vaikuttavat tiedot on saatettava asianosaisten tietoon. Voimassa olevan pykälän perusteluissa (HE 57/1994 vp) korostetaan näyttönä käytettävän aineiston ja kertomusten merkitystä. Syyttäjän tai asianomistajan tehtävänä on akkusatorisessa menettelyssä näyttää toteen vastaajan syyllisyys. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomiois-

tuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta.

On sinällään ajateltavissa, että 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden tai menetelmien käyttämisellä saattaa olla vaikutusta arvioitaessa vastaajan teon rangaistavuutta, vaikka niillä ei näytöllisesti olisikaan merkitystä. Tämä koskee, paitsi vastaajan teon aikaansaamista, myös sen vahingollisuuden ja vaarallisuuden arviointia rikoslain 6 luvun säännösten kannalta. Rangaistuksen määräämiseen liittyy se, että joissakin tapauksissa poliisin suorittaman seurannan tai osallistumisen voi katsoa mahdollistavan rikollisen toiminnan aiheuttaman vaaran tai aiheuttamien vahinkojen estämisen tai minimoinnin.

Vastaajan teon rangaistavuutta arvioitaessa on otettava kuitenkin huomioon se, että nyt kysymyksessä olevien menetelmien tai henkilöiden käytön vaikutuksesta ei ole esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja. Turun hovioikeus on tahallisuusarvioinnin osalta sittemmin korkeimpaan oikeuteen päätyneessä asiassa (KKO 2006:64) katsonut, että poliisin toimesta tapahtunut rikoksen seuranta ei vaikuta rikoksen törkeysarvosteluun eikä huumausaineen kätköpaikan oleminen poliisin valvonnassa kokonaisarvosteluun perustuvaan törkeysarvosteluun. Lähtökohtana voidaankin lisäksi pitää sitä, että rikoksentekijä vastaa omasta menettelystään huolimatta siitä, onko esimerkiksi häneltä huumausainetta ostanut valeostajana toiminut poliisimies vai muu henkilö tai onko rikoksen tekemiseen hänen kanssaan osallistunut henkilö poliisimies vai ei. Huomattava on myös se, että pakkokeinolakiin ja poliisilakiin ehdotettujen peitetoimintaa ja valeostoa koskevien säännösten lähtökohtana olisi se, että valeostolla tai peitetoiminnalla ei ketään saada tekemään rikosta, jota hän ei muutenkin tekisi.

Pykälässä ei edelleenkään säädettäisi siitä, miten ja kenen aloitteesta ilmaisuvelvollisuutta koskeva asia tutkittaisiin tuomioistuimessa. Käytännössä tämä tapahtuu rikosasian vastaajan pyynnöstä. Pykälä sanamuotonsa perusteella mahdollistaisi kuitenkin myös sen, että myös asianomistaja pyytää ilmaisemista asiassa, jossa hänen tietensä saattaa olla saatavissa muutakin selvitystä kuin virallisen syyttäjän esittämä näyttö. Aihe ilmaisemista koskevaan pyyntöön saattaa ilmetä vasta oikeudenkäynnissä.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyisi myös uuden pakkokeinolain 10 luvun 60 § salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittamisesta. Mainitussa pykälässä säädettäisiin lähtökohtainen velvollisuus ilmoittaa rikoksesta epäillylle lähes kaikista häneen kohdistuneista salaisen tiedonhankinnan keinoista. Eräissä tapauksissa ilmoituksen tekemistä voitaisiin lykätä tai jättää ilmoitus kokonaan tekemättä. Mahdollisuus lykätä ilmoittamista tai luopua siitä kokonaan ei kuitenkaan mainitun pykälän 5 momentin mukaan koskisi tapauksia, joissa ilmoituksen lykkääminen tai tekemättä jättäminen loukkaisi oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

5 §. *Ilmaisuvelvollisuus rikosta selvitettäessä.* Voimassa olevaan lakiin verrattuna uuden pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollisuudestaan tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun sellaisen tiedon, jonka ilmaiseminen on välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.

Esitutkinnan edellytysten arvioiminen koskisi sen selvittämistä ja harkitsemista, onko jotakin henkilöä syytä epäillä rikoksesta. Tällainen selvittäminen ja harkitseminen liittyvät erityisesti niihin poliisirikoksiin, joiden tutkinnanjohtajana virallinen syyttäjä toimisi uuden esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla. Näissä tapauksissa olisi kysymys momentin loppuosan tarkoittamalla tavalla siitä, että henkilön on perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.

Rikosvastuun toteuttamiseen liittyvistä syistä 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu tieto olisi ilmaistava kaikissa tapauksissa, kun tiedon ilmaisemista voidaan pitää välttämättömänä. Momentin mukaisissa tapauksissa tieto käytännössä ilmaistaisiin esitutkinnan käynnistämistä harkitsevalle, jota koskisi viranomaisten toiminnan julkisuu-

desta annetun lain ja tämän luvun mukainen vaitiolovelvollisuus- tai oikeus. Poliisi- ja syyttäjäviranomaisia koskevat esimerkiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:n 1 momentti sekä 24 §:n 1 momentin 3—5 ja 9 kohta. Yleisistä syyttäjistä annettuun lakiin lisättäisiin 11 a §, jossa viitattaisiin syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvien vaitiolovelvollisuuden ja -oikeuden osalta nyt käsiteltävän luvun 1 ja 3-5 §:ään. Huomioon olisi otettava myös uuden esitutkintalain 4 luvun 15 §, jonka mukaan esitutkintaviranomainen voisi rajoittaa asianosaisen oikeutta saada tieto esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentissa tarkoitetuilla perusteilla.

Momentissa edellytystä ”välttämätön” käytettäisiin samassa merkityksessä kuin salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan 5 luvun säännöksissä. Kysymyksessä oleva kynnys olisi korkea ja tarkoittaisi sitä, että esitutkinnan edellytysten arvioiminen tai rikoksen selvittäminen ei onnistu ilman 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun seikan ilmaisemista.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva olisi velvollinen ilmaisemaan 1 momentissa tarkoitetun tiedon myös selvityksen saamiseksi asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu, jos on perusteltua syytä epäillä, että luottamuksellisesti tietoja antanut siinä ominaisuudessa taikka valeostaja tai peitehenkilö siinä tehtävässä on syyllistynyt rikokseen.

Momentissa käsitteellä ”rikos” ei tarkoitettaisi tekoa, jonka peitehenkilö tai valeostaja saisi tehdä uuden pakkokeinolain 10 luvun 28 §:n 2 momentin tai 29 §:n tai 34 §:n nojalla taikka nyt tarkasteltavana olevan lain 5 luvun 29 §:n 2 momentin, 30 tai 35 §:n nojalla. Rajanveto kuitenkin varsinkin esitutkinnan käynnistämisen edellytyksiä selvitettäessä saattaa olla vaikea, minkä vuoksi viranomaistoiminnan luottamuksen ja rikosvastuun toteuttamisen edistämiseksi ”rikoksen” käsitettä ei tulisi tulkita liian suppeasti. Tämän esityksen mukaan tietolähteenä toimimiseen ei liittyisi minkäänlaista oikeutta siinä tehtävässä tehdä rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja. Jotta rikos kuuluisi momentin soveltamisalaan, sillä tulisi riittävän kiinteä yhteys 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tiedonhankintaan. Rikosvastuun toteuttamiseen liittyviin seikkoihin rikoksen selvittämisessä sovellettaisiin vastaavasti, mitä 1 momentin perusteluissa on mainittu.

Pykälän 3 momentin mukaan, jos poliisin henkilöstöön kuuluva kieltäytyy ilmaisemasta 1 tai 2 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että tieto on annettava vaatimuksen esittäjälle, jos kieltäytymiselle ei olisi laillista perustetta. Tuomioistuin voisi samoin asianomistajan vaatimuksesta määrätä, että poliisin henkilöstöön kuuluvan on annettava tieto luottamuksellisesti tietoja poliisille antaneen henkilöllisyydestä, jos ilmaiseminen on välttämätöntä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:ssä tarkoitetun asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettua asiaa käsiteltäessä noudatettaisiin soveltuvin osin esitutkintalain 7 luvun 9 §:n säännöksiä todistajankuulustelusta tuomioistuimessa.

Momentissa luotaisiin samantyyppinen vaikenemisen murtamisjärjestelmä kuin uuden esitutkintalain 7 luvun 9 §:ssä niskoittelevan todistajan vaitiolon murtamiseksi. Tämä ilmenisi myös suoraan momentin viimeisestä virkkeestä. Yleisperusteluissa esitetyistä, eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen erääseen ratkaisuun liittyvistä syistä myös asianomistajalla olisi rajoitettu oikeus pyytää eräiden vaitiolo-oikeuden piiriin kuuluvien tietojen ilmaisemista. Edellytyksenä olisi, että asianomistajalla on oikeus nostaa syyte momentissa mainitun pykälän nojalla.

Kuten momentista ilmenisi, luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyys tulisi ilmaista myös sen mahdollisen rikoksen asianomistajalle, johon henkilö on syyllistynyt tietoja poliisille antaessaan. Käytännössä näissä tapauksissa olisi kysymys rikoslain 15 luvun 6 §:ssä tarkoitetusta väärästä ilmiannosta. Yleensä luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön nimi tulisi asianomistajan tietoon esitutkinnan ja rikosprosessin edetessä joka tapauksessa. Jos näin ei kävisi tapauksissa, joissa esitutkinta jätetään toimittamatta, lopetetaan saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, rajoitetaan tai keskeytetään ja poliisin henkilöstöön kuuluva ei pyynnöstä ilmaise

luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä, asianomistaja voisi tuomioistuimessa pyytää ilmaisemista. Edellytyksenä olisi, että ilmaiseminen on tarpeen asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi.

Pakkokeinolain 10 luvun säännösten mukaisesti peitehenkilönä tai valeostajana voisi toimia vain poliisimies, joten peitetoimintaa tai valeostoa koskevissa tapauksissa olisi kysymys mahdollisesta poliisimiehen tekemästä rikoksesta. Momentin mukainen ilmaisuvelvollisuus ei koskisi poliisimiestä, jota rikoksesta epäillään tai tullaan mahdollisesti epäilemään. Uuden esitutkintalain 4 luvun 3 §:ssä säädettäisiin itsekriminointikiellon mukaisesti, että rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Tämä periaate koskisi mainitun lain 3 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan myös tapauksia, joissa vasta selvitetään sitä, onko rikosta syytä epäillä eli onko aihetta esitutkinnan käynnistämiseen. Momentin mukaan käsiteltäväksi tulevien rikosten problematiikkaa on tarkasteltu 2 momentin alla.

Pykälän 4 momentin mukaan harkitessaan 3 momentissa tarkoitetun määräyksen antamista tuomioistuimen olisi kiinnitettävä huomiota siihen, voiko ilmaisuvelvollisuus aiheuttaa vaaraa valtion turvallisuudelle tai jonkun hengelle tai terveydelle taikka vaarantaa käynnissä olevan tiedonhankinnan, ja miten perusteltua ilmoittaminen toisaalta on ottaen huomioon rikosepäilyn laatu ja asianomistajan oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaa oikeudenkäynnissä.

Momentissa säädettäisiin intressipunninnasta, joka liittyy oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin. Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ilmaistaan nimenomaisesti EIS 6 artiklan 1 kappaleessa sekä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 artiklan 1 kappaleessa. Oikeuden voi katsoa sisältyvän myös perustuslain 21 §:n 1 momentissa ilmaistuun asian asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen. Momentissa oleva intressipunninta vastaisi pääosin tämän lain 5 luvun 58 §:n 4 momentissa ja tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 5 momentissa olevia intressipunnintamalleja.

Varsinkaan peitetoimintaa ja valeostoa ei yleensä käytetä rikosprosessissa hyödynnettävän näytön hankkimiseen tehdystä rikoksesta, vaan niiden avulla päästään sellaisen näytön jäljille, joka tuodaan avoimesti esiin esitutkinnassa. Voi kuitenkin esiintyä myös tapauksia, joissa salainen tiedonhankinta- tai pakkokeino on vaikuttanut tutkittavaan rikokseen tai joissa ainakin epäillään tällaista. Voidaan esimerkiksi väittää, että huumeen myynti on johtunut sellaisesta valeostosta, jota on pidettävä rikosprovokaationa, tai että peitehenkilö on houkutellut jonkun rikoksentekotilanteeseen provokaatioksi luonnehdittavalla menettelyllä.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttaminen edellyttää, että oikeutta käydään avoimesti, tasapuolisesti ja saman oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jolloin kaikki asiaan vaikuttavat seikat on saatettava asianosaisten tietoon. Syytetyn oikeuksiin kuuluu muun ohessa oikeus vastanäytön esittämiseen, oikeus saada yksityiskohtainen tieto itseensä kohdistuvien syytteiden perusteista sekä oikeus saada omat todistajansa kutsutuiksi ja kuulustelluiksi. Näytön puute johtaa epävarmuustilanteessa asian ratkaisemiseen vastaajan eduksi. Jos esimerkiksi valeostajan tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä ei voida ilmaista, tuomioistuimen harkittavaksi tulee, mikä merkitys ilmaisematta jättämisellä on näytön arvioinnin ja asian lopputuloksen kannalta. Tällaisella kysymyksellä voisi olla merkitystä jo harkittaessa syytteen nostamista.

Kuten EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei ole ehdoton muut ihmisoikeudet syrjäyttävä ihmisoikeus. Ihmis- ja perusoikeuksia joudutaan yhteentörmäystilanteissa punnitsemaan toisiaan vastaan, mitä momentti ilmentäisi. Kysymys olisi yksittäistapauksellisesta intressivertailusta.

Oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvien vaatimusten noudattamisen seuraaminen, erityisesti poliisirikosta koskevassa tutkinnassa, kuuluu luontevimmin viralliselle syyttäjälle. Esitutkintalaissa säädettäväksi ehdotetun esitutkintayhteistyön puitteissa esitutkintaviranomaisen tulisi ilmoittaa syyttäjälle toteutetuista ja suunnitelluista salaisen tiedonhankinnan toimenpiteistä, jotta tämä

voisi tehdä oman arvionsa niiden käytöstä ja käytön seurauksista rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa ja osallistua tältäkin osin esitutkintaan tarvittavalla tavalla. Varsinkin salaisten pakkokeinojen käytön osalta esitutkintayhteistyötä edistäisi syyttäjän vaitiolooikeus, josta ehdotetaan säädettäväksi tähän esitykseen liittyvässä esityksessä.

Momentin mukaan tulisi arvioida muun muassa sitä, miten perusteltua ilmoittaminen on. Tämän mukaan pitäisi aina tapauskohtaisesti arvioida, miten perusteltu konkreettinen rikosepäily on. Ilmoituksen perusteltavuutta arvioitaessa tulisi myös huomioida rikosepäilyn laatu (esimerkiksi rikoksen seuraukset tai vakavuus) ja asianomistajan oikeus valvoa oikeuttaan. Voihan olla, että ilmoituksentekijä pyrkii haittaamaan käynnissä olevaa esitutkintaa tekemällä shikaaninomaisia ilmoituksia tai muuten ilmeisen aiheettomia ilmoituksia esitutkintaviranomaisen toiminnasta. Ensiksi mainitun osalta saattaisi tulla sovellettavaksi väärää ilmiantoa koskeva rikoslain 15 luvun 6 §.

Pykälän 5 momentissa todettaisiin, että jos 3 momentissa tarkoitettu asia koskee valeostoa, peitetoimintaa tai tietolähteen ohjattua käyttöä, asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Muu ilmaisuvelvollisuutta koskeva asia käsiteltäisiin siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Tiedon ilmaisemista koskevan pyynnön esittäjän ja ilmaisemisesta kieltäytyneen henkilön olisi oltava läsnä asiaa käsiteltäessä. Valeostoa ja peitetoimintaa koskevien asioiden ohjaaminen Helsingin käräjäoikeuteen johtuisi siitä, että uuden pakkokeinolain 10 luvun 43 §:n 1 momentin ja tämän lain 5 luvun 45 §:n 1 momentin mukaan näitä tiedonhankintakeinoja koskevat asiat käsiteltäisiin Helsingin käräjäoikeudessa. Asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus olisi päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

6 §. *Viittaussäännös tietojen luovuttamisesta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 43 §:n 6 momenttia.

8 luku Vahingonkorvaus ja palkkio

Yleistä

Uuden poliisilain 8 luvussa olisivat vahingonkorvausta ja palkkiota koskevat säännökset. Nykyisessä poliisilaissa on varsinaisesti vain yksi pykälä, 47 §, johon on sisällytetty korvauksia ja palkkiota koskevat lukuisat säännökset. Eräästä korvaustilanteesta säädetään myös nykyisen lain 45 §:n 2 momentissa, jonka mukaan yksityiset henkilöt ja yhteisöt ovat velvollisia täyttä korvausta vastaan antamaan poliisin käyttöön tietynlaista omaisuutta, joka on tarpeen pykälässä yksilöityjen vahinkojen torjumisessa. Kaikki kysymyksessä olevat säännökset koskevat valtion velvollisuutta suorittaa eri tilanteissa korvauksia ja palkkiota. Nykyisen lain 49 §:ssä säädetään muun muassa henkilö- ja omaisuusvahingon selvittämisestä.

Laissa olevia säännöksiä täydentävät poliisiasetuksen 14 §:n 3 momentti, joka koskee vahinkoa aiheuttaneen pakkotoimenpiteen johdosta suoritettavassa tutkinnassa selvitettäviä seikkoja, sekä menettelyä korvausten hakemisessa ja maksamisessa sääntelevä 20 §. Koska kyseiset säännökset liittyvät yksilön oikeuksien perusteisiin, asetustasoa ei voida pitää asianmukaisena. Pykälien keskeinen sisältö ehdotetaan otettavaksi uuden poliisilain säännöksiin.

Vahingonkorvauksesta ja palkkiosta ehdotetaan säänneltäväksi nykyistä useammassa laintasoisessa pykälässä. Säännökset muodostavat erillisen kokonaisuuden, joka on tarkoituksenmukaista sijoittaa omaan lukuun uudessa poliisilaissa.

Selvyyden vuoksi 1 §:n 2 momentissa säädettäisiin, että poliisilain 8 luvun säännökset eivät rajoita vahingonkärsijän oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain (412/1974) tai muun lain nojalla. Valtio on vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:ssä säädetyn niin sanotun isännänvastuuperiaatteen mukaan vastuussa julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Korvausvastuun edellytyksenä on, että vahinko on aiheutettu tuottamuksellisesti. Oikeuskäytännössä on katsottu valtion voivan olla korvausvastuussa silloinkin, kun viranomaisen toimenpiteellä

on tuottamuksellisesti aiheutettu ulkopuoliselle vahinkoa, mutta sen aiheuttanutta virkamiestä ei ole voitu selvittää (anonyymi tuottamus).

Vahinkoa aiheuttaneen toimenpiteen suorittaneen poliisimiehen korvausvastuu määräytyy vahingonkorvauslain 4 luvun mukaisesti. Luvun 1 §:n 1 momentissa säädetään, että vahingosta, jonka työntekijä aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet. Jos työntekijän viaksi jää vain lievä tuottamus, ei vahingonkorvausta ole tuomittava. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on 2 momentin mukaan täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta.

Saman luvun 2 §:n mukaan virkamies vastaa virassaan virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttamastaan vahingosta edellä selostettujen, 1 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan. Virkamiehen vahingonkorvausvastuu on siis tuottamusperusteista ja rajoitettu sillä tavoin, että lievä tuottamus ei perusta korvausvastuuta. Näitä säännöksiä sovelletaan myös nykyisen poliisilain 47 §:n 2 momentissa säännellyn vahingon aiheuttamiseen. Sama tulisi koskemaan ehdotetun poliisilain 8 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilö- ja esinevahinkoja.

Henkilölle, jonka päällystöön kuuluva poliisimies on nykyisen lain 45 §:n nojalla määrännyt pykälässä tarkoitettuun avustustehtävään tai joka 45 a §:n vapaaehtoistoimintaa koskevan pykälän mukaisesti on osallistunut sellaiseen tehtävään, saattaa avustustehtävään liittyen aiheutua esine- tai henkilövahinkoa. Tässä esityksessä vastaavat avustustehtävään osallistumista koskevat säännökset olisivat 9 luvun 3 ja 4 §:ssä. Valtio korvaa esinevahingot niin kuin nykyisen 47 §:n 1 ja 5 momentissa säädetään. Jälkimmäisessä momentissa viitataan valtion virantoimituksesta tai työtehtävästä aiheutuneiden eräiden vahinkojen korvaamisesta annetun lain (794/1980) säännöksiin. Tätä lakia sovellettaessa saattaa nousta tulkintakysymyksiä, koska laki ensisijaisesti koskee tilanteita, joissa valtion palveluksessa oleva henkilö tai tämän apuna toiminut henkilö on joutunut hyökkäyksen kohteeksi tai kohdannut vastarintaa. Pelastustehtävistä on sittemmin säädetty uudempia, yksityiskohtaisia säännöksiä, nimittäin meripelastuslain (1145/2001) 21 § ja pelastuslain (468/2003) 46 §.

Säädettävän poliisilain avustustehtäviä koskevat vahingonkorvaussäännökset on syytä kirjoittaa samankaltaisiksi kuin viimeksi mainitut, pelastustoimia koskevat säännöstöt. Perussäännös avustustyöstä maksettavasta korvauksessa sisältyisi ehdotetun 8 luvun 4 §:n 1 momenttiin. Siinä lueteltaisiin sellaiset avustustilanteisiin liittyvät esinevahingot, joista maksetaan korvausta valtion varoista. Avustustyöhön osallistunut olisi lisäksi, niin kuin nykyisinkin, oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion. Avustustoimenpiteitä koskevan nykyisen 45 §:n 2 momentin ja ehdotetun lain 9 luvun samansisältöisen 3 §:n 2 momentin mukaan yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita. Nämäkin korvaukset maksetaan valtion varoista.

Jos avustustyöhön osallistuneelle aiheutuu tapaturmaisesti henkilövahinko, siitä suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturman korvaamisesta tapaturmavakuutuslaissa (608/1948) säädetään. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi edellä mainitun 4 §:n 2 momenttiin.

Poliisimiehen suorittaman toimenpiteen yhteydessä syntyneen muun kuin vähäisen henkilö- tai esinevahingon selvittämisestä säädetään nykyisen poliisilain 49 §:ssä, jota poliisiasetuksen 14 §:n 3 momentin säännökset eräiltä osin täydentävät. Vastaavansisältöiset säännökset ehdotetaan otettaviksi säädettävän poliisilain 8 luvun 6 §:ään. Vahingon aiheuttamisesta tulee tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa poliisitutkinta.

Poliisilain mukaisten korvausten ja palkkioiden suorittamisesta säädetään poliisiasetuksen 20 §:ssä. Edellä tässä jaksossa mainitusta syystä vastaavat säännökset ehdotetaan nyt otettaviksi lakiin, nimittäin ehdotetun po-

liisilain 8 luvun 7 §:ään. Luvussa säänneltyjen korvausten ja palkkioiden suorittamisesta päättäisi se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu. Kysymykseen tulee joko poliisilaitos tai poliisin valtakunnallinen yksikkö. Avustustyöhön osallistuneelle henkilölle tapaturmaisesti aiheutunutta henkilövahinkoa koskevan asian käsittelisi ehdotetun 4 §:n 2 momentin mukaan Valtiokonttori, niin kuin nykyisinkin.

1 §. *Valtion vahingonkorvausvastuu.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että valtion varoista korvataan sellaiset henkilö- ja esinevahingot, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä. Säännös olisi asiallisesti samansisältöinen kuin nykyisen lain 47 §:n 2 momentin 1 virke. Sääntely koskisi tässä vaiheessa ainoastaan poliisin toiminnassa syntyneitä vahinkoja. Muihin poliisin toimivaltuuksia käyttäviin viranomaisiin liittyvät vahingonkorvauskysymykset ja lainsäädäntötarpeet on arvioitava erikseen.

Momentti ja sen kautta kysymyksessä oleva luku koskisi suoranaisesti vain poliisilain mukaisten toimivaltuuksien käyttämisestä aiheutunutta vahinkoa. Korvattavaksi voivat tulla esimerkiksi esinevahinko, joka ulkopuoliselle on aiheutettu poliisilain 2 luvun 4 §:n mukaista etsintää toimitettaessa tai toteutettaessa sisäänpääsy 6 §:ssä tarkoitetussa vaara- tai vahinkotilanteessa. Myös suoritettaessa muualla lainsäädännössä säänneltyä etsintää tai takavarikkoa saatetaan ulkopuoliselle henkilölle aiheuttaa vahinkoa jouduttaessa käyttämään voimakeinoja, joista säädetään ehdotetussa 2 luvun 17 §:ssä. Valtion korvausvastuun piiriin kuuluisivat myös vastaavat vahingot, jotka ulkopuoliselle ovat aiheutuneet annettaessa muulle viranomaiselle 9 luvun 1 §:ssä säänneltäväksi ehdotettua virka-apua.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että tämän luvun säännökset eivät rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain tai muun lain nojalla. Vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n mukaan julkisyhteisö on velvollinen korvaamaan julkista valtaa käytettäessä virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheutuneen vahingon.

2 §. *Vahinkoa kärsineen myötävaikutus.* Pykälään otettaisiin samansisältöinen säännös korvausvastuun rajoittamisesta ja epäämisestä kuin nykyisen poliisilain 47 §:n 2 momentin 2 virkkeessä. Vahinkoa kärsineen omana myötävaikutuksena tulee esimerkiksi kiinniottamis- ja voimakeinojen käyttötilanteissa kysymykseen se, että muu kuin toimenpiteen kohteena oleva henkilö vastustaa poliisimiehen toimenpidettä tai käyttäytyy muutoin väkivaltaisesti.

3 §. *Virkamiehen ja työntekijän vastuu.* Selvyyden vuoksi lakiin otettaisiin säännös, jossa virkamiehen ja työntekijän vahingonkorvausvastuun osalta viitataan vahingonkorvauslain 4 ja 6 luvun säännöksiin.

4 §. *Avustustyöstä maksettava korvaus ja palkkio.* Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että avustustyöhön 9 luvun 3 tai 4 §:n mukaisesti osallistuneelle henkilölle maksetaan valtion varoista korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista, vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä sekä käytetystä polttoaineesta. Avustustyöhön osallistunut on lisäksi oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion.

Ehdotetussa momentissa yhdistettäisiin voimassa olevan poliisilain 47 §:n 1 ja 5 momentissa oleva sääntely. Kuten yleisperusteluista ilmenee, mainittujen säännösten sisältö ja suhde on tällä hetkellä epäselvä. Nyt ilmaistaisiin selvästi, että näissäkin tapauksissa on kysymys vahingon korvaamisesta siltä osin kuin kyse ei ole palkkiosta. Nykyisen poliisilain säätämisen jälkeen on näissä momenteissa tarkoitetun kaltaisista avustustoimintaan liittyvistä korvauksista säädetty meripelastuslain 21 §:ssä ja pelastuslain 79 §:ssä. Nämä melko uudet säännökset voidaan ottaa huomioon muotoiltaessa nyt tarkasteltavana olevaa ehdotusta 4 §:ksi. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan näitä korvauksia koskevaan säännökseen otettavaksi luettelo niistä esinevahingoista, jotka säännöksen nojalla tulevat korvattaviksi. Samalla voidaan nyt tarkasteltavana olevasta pykälästä jättää pois viittaus vuonna 1980 annettuun lakiin (794/1980) eräiden vahinkojen korvaamisesta.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan pykälän 3 momenttia sillä muutoksella, että jälkimmäinen viittaus korjattaisiin koskemaan sotilastapaturmalakia (1211/1990). Tässä momentissa tarkoitettua tapaturmaisesti aiheutuneen henkilövahingon korvaamista koskevat asiat käsittelisi edelleen Valtiokonttori.

5 §. *Työnantajan ja kunnan oikeus*. Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 47 §:n 4 momenttia.

6 §. *Vahingon selvittäminen.* Pykälää muutettaisiin voimassa olevan lain 49 §:ään verrattuna ensinnäkin niin, että 1 momentista otettaisiin poliisitutkintaa koskeva virke 2 momenttiin, jota täydennettäisiin nykyisin poliisiasetuksen 14 §:n 3 momentissa olevalla sääntelyllä. Virkkeen uuden lopun mukaan henkilö- tai esinevahinkoa koskevassa poliisitutkinnassa olisi muun ohessa selvitettävä ne olosuhteet, joissa toimenpide on suoritettu, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahinkoa kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen. Momentissa tarkoitettua tarvetta poliisitutkinnan toimittamiseen ei olisi silloin, kun vahingon perustetta ja määrää voidaan pitää selvinä. Tällöin korvaus voitaisiin maksaa ilman poliisitutkintaakin. Se olisi kuitenkin aina toimitettava vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä.

Pykälän 3 momentissa yhdistettäisiin voimassa olevan pykälän 2 ja 3 momentissa oleva sääntely. Pykälään tehtäisiin lisäksi eräitä sanonnallisia muutoksia.

7 §. *Korvauksen ja palkkion suorittaminen.* Pykälässä säädettäisiin vahingonkorvauksen ja palkkion hakemisesta tavalla, joka osittain vastaisi poliisiasetuksen 20 §:ssä olevaa sääntelyä. Sääntelyn liittyessä yksilön oikeuksien perusteisiin asetustasoa ei ole pidettävä riittävänä.

Pykälän 1 momentin mukaan luvussa tarkoitetun henkilö- ja esinevahingon korvaamisesta ja palkkion suorittamisesta päättäisi se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu. Vahingonkorvausta olisi haettava kirjallisesti kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona toimenpide tai avustustyö suoritettiin, taikka korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingosta. Erityisestä syystä korvausta voitaisiin hakea myöhemminkin.

Nykyisen poliisiasetuksen 20 §:n 1 momentin tavoin päätöksenteko koskisi vahingon korvaamista ja palkkion suorittamista. Ehdotettu säännös koskee näin ollen 8 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilö- ja esinevahinkoja sekä 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuja korvauksia ja palkkioita.

Päätöksentekijäksi säädettäisiin poliisiyksikkö. Näin ollen mukaan tulisivat poliisin valtakunnalliset yksiköt niissä tapauksissa, joissa vahinko on aiheutunut siihen kuuluvan poliisimiehen toimivaltuuksien käyttämisestä. Tällöin korvausasian kierrättämistä poliisilaitokselle ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Niin kuin edellä on mainittu, avustustyöhön osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta valtion varoista maksettavaa korvausta koskevan asian käsittelee kuitenkin Valtiokonttori ensimmäisenä asteena..

Asetuksen säännöksen mukaan korvausta on haettava, mikäli mahdollista, kuuden kuukauden kuluessa. Nyt määräajan ylittäminen edellyttäisi erityistä syytä. Tämä syy voisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun vahingon peruste tai määrä on hankalasti selvitettävissä. Jos vahinkoa kärsinyt olisi tyytymätön poliisiyksikön ratkaisuun tai jos määräaika ylittyisi, hän voisi vaatia korvausta tai sen täydentämistä käräjäoikeudessa nostettavalla vahingonkorvauskanteella tai muun sellaisen lain nojalla, joka oikeuttaa hänet korvaukseen.

Pykälän 2 momentin mukaan poliisiyksikön vahingonkorvausta koskevaan päätökseen ei saisi hakea muutosta. Kuten edellä on todettu, näissä tapauksissa vahingon kärsinyt voi nostaa vahingonkorvauskanteen. Voimassa olevaa lakia vastaisi momentin toinen virke, jonka mukaan palkkiota koskevaan päätökseen haetaan muutosta hallintolainkäyttölaissa säädetyllä tavalla.

9 luku **Erinäiset säännökset**

1 §. *Poliisin antama virka-apu*. Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 40 §:ää kuitenkin sillä tavalla muutettuna, että muulle viranomaiselle annettavaa virka-apua koskeva sääntely koottaisiin 1 momenttiin ja yksi-

tyiselle annettavaa virka-apua koskeva sääntely 2 momenttiin. Pykälän 3 momentin mukaan päätöksen virka-avun antamisesta tekisi päällystöön kuuluva poliisimies, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Voimassa olevan lain mukaan päätöksentekijästä voidaan toisin säätää tai määrätä. Asian merkitys ja muut vastaavat päätöksentekoa koskevat tämän esityksen säännökset huomioon ottaen säännöksestä poistettaisiin määräämistä koskeva osa. Tässä yhteydessä on syytä korostaa sitä, että estämisestä on kysymys myös niissä tapauksissa, joissa estäminen ei ole vielä alkanut, mutta on perusteltua syytä epäillä sen tulevan tapahtumaan.

Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta säädetään poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetussa laissa (687/2009). Viranomaisten keskinäiseen yhteistoimintaan ei sovelleta virka-apua koskevia säännöksiä.

2 §. *Poliisille annettava virka-apu.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 41 §:ää.

3 §. *Avustamisvelvollisuus.* Pykälä vastaisi joillakin muutoksilla voimassa olevan lain 45 §:ää. Pykälän 1 momentista poistettaisiin paikallisen poliisiyksikön aluetta sekä vähintään 18 ja enintään 54 vuoden ikää koskevat rajaukset. Rajauksia ei voida ottaa pitää perusteltuina, kun otetaan huomioon suojeltavat oikeushyvät. Henkilön terveydentilan tai henkilökohtaisten olosuhteiden lisäksi huomioon olisi otettava hänen ikänsä. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kovin nuoret tai kovin iäkkäät henkilöt eivät jatkossakaan kuitenkaan kuuluisi avustamisvelvollisten piiriin. Pykälän 2 momentin korvauksen suorittamisessa noudatetaan lain 8 luvun 7 §:n mukaista menettelyä.

4 §. *Vapaaehtoistoiminta.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 45 a §:ää.

5 §. *Poliisimiestä avustavan henkilön valtuudet.* Pykälässä säädettäisiin, että poliisimiestä tämän pyynnöstä yksittäisen virkatehtävän suorittamisessa avustavalla on oikeus poliisimiehen ohjeiden mukaisesti suorittaa sellaisia yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotka poliisimies toimivaltansa rajoissa osoittaa. Oikeudesta käyttää voimakeinoja säädettäisiin 2 luvun 17 §:n 3 momentissa.

Pykälä perustuisi osittain voimassa olevan lain 46 §:ään. Joitakin selventäviä muutoksia ehdotetaan kuitenkin tehtäviksi. Voimassa olevan lain mukaan avustava henkilö voi käyttää poliisin toimivaltuuksia, mikä ei anna oikeata kuvaa avustamisen luonteesta. Tämä liittyy erityisesti siihen, että toimivaltuuksia ei ole rajattu mitenkään.

Pykälään lisättäisiin sana ”yksittäisen” ja lisäksi avustaminen sidottaisiin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviin toimenpiteisiin. Pykälä oikeuttaa avustavan henkilön suorittamaan vähäisiä tehtäviä (esimerkiksi liikenteen ohjaaminen onnettomuuspaikalla), jotka eivät tarkoita merkittävää julkisen vallan käyttämistä. Pykälä ei siis oikeuttaisi avustamaan rikosten selvittämisessä tai paljastamisessa ja estämisessäkin vain, jos kysymys on yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta. Voimakeinojen käyttöön liittyvä viittaus tulisi koskemaan 2 luvun 17 §:n 3 momenttia. Muiden voimankäyttöön oikeutettujen viranomaisten voimakeinojen käytöstä säädetään niiden toimintaa koskevissa erityislaeissa. Tässä pykälässä oleva viittaus koskisi lähinnä yksityishenkilöiden oikeutta voimakeinojen käyttöön poliisin pyynnöstä.

6 §. *Teettämisoikeus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 48 §:ää.

7 §. *Rangaistussäännökset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 51 §:n 2 ja 3 momenttia. Nykyisen pykälän 1 momentin viittaussäännös rikoslain 16 luvun 4 §:ään on tarpeeton.

Arvioitaessa pykälän 1 momentissa tarkoitettua oikeudettomuutta olisi merkityksellistä se, tapahtuuko poliisin tunnuskuvan käyttäminen siten, että poliisin tunnuskuvan käyttäminen antaa vaikutelman siitä, että kyseessä olisi poliisi. Poliisi-instituutioon kohdistuvaa luottamusta ei saa vaarantaa sillä, että jokin muu taho kuin poliisi voisi vapaasti käyttää poliisin tunnuskuvaa tai tätä erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä.

Poliisin tunnuskuvan tai sellaista erehdyttävästi muistuttavan merkin oikeudettoman käytön piiriin kuuluvat virkapukineiden lisäksi myös muut esineet. Esimerkiksi lehtijulkaisun, joka antaa ulospäin kuvan, että sen julkaisijana toimii poliisi, saisi julkaista vain poliisi. Toisaalta poliisin tunnuskuvan käyttö

sanomalehdessä normaaliin julkaisukäyttöön tarkoitettuna, esimerkiksi uutisoitaessa poliisista, ei olisi rangaistavaa.

8 §. *Liikkumis- ja oleskelurajoitukset.* Pykälä vastaisi voimassa olevan lain 52 §:ää.

9 §. *Kansainvälinen yhteistoiminta.* Pykälä vastaisi osittain voimassa olevan lain 53 §:ää. Siihen lisättäisiin maininnat oikeusavusta, vieraan valtion poliisilta saatavasta virkaavusta sekä vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia.

10 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälässä säädettäisiin pitkälti voimassa olevan lain 54 §:ään perustuen niistä asioista, joista voitaisiin säätää valtioneuvoston asetuksella ja sisäasiainministeriön asetuksella. Uuden poliisilain säätämisen yhteydessä tultaisiin antamaan myös uusi poliisiasetus. Lukuisat poliisiasetuksessa nykyisin säädettävät asiat ovat sellaisia, että niistä tulisi pikemminkin säätää poliisin hallinnosta annetussa laissa tai sen nojalla annetussa asetuksessa. Tässä yhteydessä ehdotetaankin muutettavaksi viimeksi mainitun lain asetuksenantovaltuutusta koskevia säännöksiä.

Voimassa olevan poliisilain nojalla on annettu jäljempänä mainittuja asetuksia, joiden säädöspohja putoaa pois uuden poliisilain säätämisen myötä. Tämä johtaa käytännössä uusien asetusten säätämiseen, mikä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita muutosten tekemistä voimassa oleviin asetuksiin verrattuna.

Pykälään ei otettaisi voimassa olevan lain 1 momentin säännöstä, jonka mukaan tasavallan presidentin asetuksella säädetään poliisin ansiorististä ja ansiomitalista. Tältä osin asetuksenantovaltuus siirrettäisiin poliisin hallinnosta annettuun lakiin.

Pykälän 1 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin 1) päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvista poliisimiehistä; 2) poliisin toiminnallisista johtosuhteista; 3) poliisin tunnuskuvasta ja virkamerkistä sekä voimankäyttöja suojavälineistä; 4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä.

Poliisin toiminnallisista johtosuhteista, virkamerkistä sekä voimankäyttö- ja suojavälineistä säädetään voimassa olevan poliisiasetuksen 2—6, 17 ja 18 §:ssä. Poliisin tunnuskuvasta säädetään puolestaan nykyisin poliisin tunnuskuvasta sekä sen kulkuneuvoissa käytettävistä lipuista ja viireistä annetussa asetuksessa (234/1952).

Voimassa olevan poliisilain 54 §:n 2 momentin 1 kohdassa mainitaan erityiset poliisitutkintaan eräissä tapauksissa liittyvät tehtävät ja 47 §:ssä tarkoitettujen korvausten hakemisessa ja maksamisessa noudatettava menettely.

Poliisimiehen ja poliisikokelaan kirjallista vakuutusta koskevaa viittaussäännöstä (poliisiasetuksen 13 §:n 1 momentti) voidaan pitää tarpeettomana. Poliisiasetuksen kumotuissa 13 §:n 2 ja 3 momentissa olleet poliisimiehen käyttäytymistä sekä kunnon ja ammattitaidon ylläpitämistä koskevia säännöksiä vastaavat ovat voimassa olevan poliisilain 9 c ja 9 e §:ssä, jotka ehdotetaan sijoitettavan poliisin hallinnosta annettuun lakiin. Siirtämistarve koskee myös poliisiasetuksen 15 ja 16 §:ään säännöksiä suojelupoliisin toimintaan liittyvistä ilmoituksista. Poliisiasetuksen 19 § koskee virkapukua, jota koskeva poliisilain 6 a § ehdotetaan siirrettäväksi uuteen poliisilakiin. Poliisiasetuksen 21 §:ssä säädetään poliisilain mukaisen teknisen kuuntelun pöytäkirjasta. Teknisen tarkkailun, tekninen kuuntelu mukaan lukien, pöytäkirjasta säädetään poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen (174/2008) 2 §:n 2 momentissa.

Pykälän 2 momentin mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin 1) poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta; 2) haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä; 3) poliisitutkinnan suorittamisesta; 4) kulkuneuvon pysäyttämisessä käytettävistä merkeistä ja menetelmistä; 5) automaattisesta tieliikenteen valvonnasta; 6) voimakeinojen käytön määritelmistä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta; 7) eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta, 8) virkaavun antamisesta muulle kuin tullilaitokselle tai rajavartiolaitokselle; 9) poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta; ja 10) turvatarkastustoimenpiteiden teknisestä toteuttamisesta ja

turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä turvatarkastuksista järjestettävästä koulutuksesta; 11) virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virkatehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä.

Momentti poikkeaisi joiltakin osin voimassa olevan pykälän 3 momentista. Siinä ei ensinnäkään enää mainittaisi poliisivaltuuksien myöntämistä. Voimassa olevan lain 7 §:ssä olevat poliisivaltuuksia koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi poliisin hallinnosta annettuun lakiin, jossa ehdotetaan säädettäväksi myös asetuksenantovaltuuksista poliisivaltuuksien osalta. Momentissa ei myöskään mainittaisi kiinni otettujen käsittelyä. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 18 luvun 2 §:n mukaan tarkempia säännöksiä sen lain täytäntöönpanosta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella. Momentin 10 kohdan mukainen asetuksenantovaltuutus on voimassa olevan lain 22 f §:ssä. Salaista tiedonhankintaa koskevasta asetuksenantovaltuudesta säädettäisiin 5 luvun 65 §:ssä.

Momentissa olisi uutena 1 kohta, jonka mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta. Tämä liittyisi 1 luvun 8 §:ään, jossa säädettäisiin velvollisuudesta ilmaista asema ja huolehtia siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä. Kulkuneuvon pysäyttämisestä (1087/2001) sekä edellä todetun mukaisesti poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta on annettu sisäasiainministeriön asetukset. Aikaisemmin on jo käsitelty myös poliisin voimakeinojen käyttämisestä annettua sisäasiainministeriön asetusta, jonka varautumista voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittamista sekä ampuma-aseen ja liikkumavapautta rajoittavien keinojen käyttöä koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi nyt käsiteltävän lain 2 luvun 17–19 §:ään. Momentin 4 ja 6 kohdassa säädettäisiin voimassa olevaa lakia tarkemmin siitä, mistä kulkuneuvon pysäyttämistä ja voimakeinojen käyttöä koskevista asioista voitaisiin säätää tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella. Momentin 11 kohtaa täydennettäisiin siten, että sisäasiainministeriö voisi antaa asetuksen siitä, milloin poliisin virkatehtävän laatu tai luonne olisi sellainen, että se edellyttäisi virkapuvun käyttöä. Poliisin virkapuvusta säädetään tämän lain 1 luvun 10 §:ssä.

11 §. *Voimaantulosäännökset.* Pykälässä olisivat voimaantulosäännökset.

Nykyisen poliisilain 8 §:n nojalla, sellaisena kuin se on laissa 498/2009, Poliisihallitus voi antaa nimetylle henkilölle sellaisia tämän lain mukaisia poliisivaltuuksia, joita tämä määrätyssä tehtävässään tarvitsee (ns. erityiset poliisivaltuudet). Tämän esityksen yksityiskohtaisten perustelujen kohdassa 4.2 selostetuin perustein vastaavaa säännöstä ei otettaisi uuteen poliisilakiin. On kuitenkin tarpeellista, että erityisiä poliisivaltuuksia voidaan antaa ja että laillisessa järjestyksessä annetut valtuudet ovat voimassa vielä tietyn ajan uuden poliisilain voimaantulon jälkeen. Sen johdosta ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi, että nykyisen poliisilain 8 § jää voimaan vielä uuden poliisilain tultua voimaan ja että pykälä kumoutuu kolmen vuoden kuluttua uuden poliisilain voimaantulosta. Viimeistään silloin kumoutuisivat myös tämän säännöksen nojalla annetut erityiset poliisivaltuudet. Päätöksessä, jolla on myönnetty erityisiä poliisivaltuuksia, voidaan tosin määrätä, että ne ovat voimassa lyhyemmän ajan.

1.2 Laki poliisin hallinnosta

2 §. *Poliisin tehtävä.* Pykälä muutettaisiin niin, että siinä viitataan tässä esityksessä ehdotettavaan uuteen poliisilakiin.

15 §:n edellä oleva väliotsikko muutettaisiin jaksoon lisättävien pykälien sisältöä paremmin kuvaavaksi ”Poliisimiehen virka-asemaan liittyvät säännökset”.

15 a §. *Poliisivaltuudet.* Pykälässä säädettäisiin poliisivaltuuksista voimassa olevan poliisilain 7 §:ää vastaavasti. Voimassa olevan poliisin hallinnosta annetun lain 15 a § ehdotettaisiin sijoitettavaksi johdonmukaisuussyistä 15 i §:ksi.

Erityisten poliisivaltuuksien myöntämisestä säädetään nykyisen poliisilain 8 §:ssä. Säännöksen soveltuvuutta perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädettyyn laillisuusperiaattee-

seen voidaan pitää kyseenalaisena syistä, joita tarkemmin käsitellään jäljempänä yksityiskohtaisten perustelujen 4.2 kohdassa. Tämän johdosta erityisiä poliisivaltuuksia koskevaa säännöstä ei ehdoteta otettavaksi uuteen poliisilakiin tai lisättäväksi lakiin poliisin hallinnosta. Nykyisen poliisilain 8 §, jossa säädetään erityisten poliisivaltuuksien myöntämisestä, ehdotetaan jätettäväksi voimaan kolmen vuoden ajaksi uuden poliisilain voimaantulosta, niin kuin edellä ehdotetun poliisilain 9 luvun 11 §:n perusteluissa selostetaan.

15 b §. *Poliisihenkilöstön täydentäminen.* Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 42 §:ää. Pykälän 4 momentista poistettaisiin puhtaasti informatiivinen viittaus järjestyksenvalvojista annettuun lakiin ja tieliikenneasetukseen. Pykälän viimeistä momenttia tarkennettaisiin siten, että säännöksessä tarkoitetuista asioista voitaisiin tarkemmin säätää valtioneuvoston asetuksella.

15 c §. *Poliisimiehen toimialue ja toimimisvelvollisuus.* Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 9 §:ää.

15 d §. *Palvelukseen ilmoittautuminen*. Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 9 a §:ää.

15 e §. *Poliisimiehen toimiminen avustajana tai asiamiehenä.* Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 9 b §:ää.

15 f §. *Poliisimiehen käyttäytyminen*. Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 9 c §:ää.

15 g §. *Sivutoimet.* Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 9 d §:ää.

15 h §. *Poliisimiehen kunto ja ammattitaito.* Pykälä vastaisi voimassa olevan poliisilain 9 e §:ää.

15 i §. *Poliisimiehen määräaikainen virantoimituksesta erottaminen.* Edellä todetun mukaisesti pykälä vastaisi poliisin hallinnosta annetun lain voimassa olevaa 15 a §:ää.

16 §. *Tarkemmat säännökset.* Pykälän eteen lisättäisiin uusi väliotsikko ”Erinäiset säännökset”. Pykälää muutettaisiin voimassa olevaan verrattuna ensinnäkin niin, että siihen lisättäisiin uusi 1 momentti. Sen mukaan tasavallan presidentin asetuksella säädetään poliisin ansiorististä ja ansiomitalista. Säännös siirrettäisiin poliisilain 54 §:n 1 momentista. Nykyisen 16 §:n 1 momenttia vastaavassa uudessa 2 momentissa säädettäisiin, että valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin poliisin organisaatiosta ja tehtävistä sekä poliisipäällikön virkaan poliisipäällystön tutkinnon lisäksi vaadittavasta ylemmästä korkeakoulututkinnosta.

1.3 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

1 §. *Lain soveltamisala*. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:ään.

2 §. *Poliisiasiain tietojärjestelmä.* Pykälän 1 momenttia ja 3 momentin johdantokappaletta ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:ään. Edelleen 3 momentin 4 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan esitutkintalain ja voimassa olevan pakkokeinolain asemasta viitattaisiin uuteen esitutkintalakiin ja uuteen pakkokeinolakiin. Saman momentin 9 kohtaa muutettaisiin siten, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 1 ja 4 kohdan asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momenttiin.

3 §. *Hallintoasiain tietojärjestelmä.* Pykälän 1 momenttia sekä 3 momentin johdantokappaletta ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin. Edelleen 3 momentin.

4 §. *Epäiltyjen tietojärjestelmä*. Pykälän 2 momentin johdantokappaletta ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin.

6 §. *Poliisin muut henkilörekisterit*. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 momentin ja 1 §:n 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin.

10 §. *Arkaluonteisten tietojen käsittely*. Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan pakkokeino-

lain 6 luvun 5 §:n asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 9 luvun 4 §:ään.

12 §. *Yksittäiseen tehtävään liittymättömien tietojen käsittely.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin.

13 §. *Poliisin tietojen saanti eräistä rekistereistä.* Pykälän 2 momentin 5 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 3 §:n ja voimassa olevan poliisilain 31 c §:n asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 10 luvun 6—8 §:n ja uuden poliisilain 5 luvun 8 ja 9 §:n.

14 §. *Muiden viranomaisten tietojen luovuttaminen poliisille suorakäyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten.* Pykälän 4 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin.

15 §. *Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin.

17 §. *Tietojen luovuttaminen toiselle poliisiyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen.* Pykälän 1 ja 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 momentin ja 1 §:n 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentteihin.

19 §. *Tietojen luovuttaminen muille viranomaisille.* Pykälän 1 momentin 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 ja 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 ja 2 momenttiin. Edelleen saman pykälän 10 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitattaisiin voimassa olevan poliisilain 8 §:n asemasta siirtymäsäännöksellä kolmen vuoden määräajaksi voimaan jätettyyn poliisilain 8 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 498/2009. Pykälän 3 momenttiin ehdotettaisiin tehtäväksi samanlainen viittausmuutos.

22 §. *Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä.* Pykälän 1 momentin 4 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 11 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 2 §:ään. Momentin 7 kohdan b alakohtaa muutettaisiin siten, että siinä voimassa olevan esitutkintalain 2 §:n 2 momentin asemasta viitattaisiin uuden esitutkintalain 3 luvun 9 ja 10 §:n. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 6 luvun 5 §:n asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 9 luvun 4 §:ään.

26 §. *Tietojen poistaminen muista rekistereistä.* Pykälän 1 ja 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 ja 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 ja 2 momenttiin.

37 §. *Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 1 ja 3 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 ja 2 momenttiin.

43 §. *Informointi tietojen käsittelystä.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 1 §:n 3 ja 1 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 ja 1 momenttiin.

46 §. *Tarkastusoikeuden toteuttaminen Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmän tietoihin.* Pykälän 1, 3 ja 4 momentista ehdotetaan poistettavaksi ”kihlakunta” -sanat.

47 §. *Tarkastusoikeuden toteuttaminen Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämän tiedoston tietoihin.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan ”kihlakunta” -sanat.

1.4 Rajavartiolaki

9 §. *Toimenpiteen siirtäminen ja toimenpiteestä luopuminen.* Pykälän 2 ja 3 momenttia ehdotettaisiin muutettavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan rajavartiolaitoksen toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka välitöntä oikeutta asia koskee, on oikeus saada tieto

toimenpiteestä luopumisen perusteesta. Momentti vastaisi voimassa olevan rajavartiolain 9 §:n 3 momenttia.

Voimassa olevan 9 §:n 2 momenttia vastaava säännös ehdotetaan lisättäväksi uuden 9 §:n 3 momenttiin. Momentin mukaan tässä laissa tarkoitetun tiedonhankintatoimenpiteen siirtämisessä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä poliisilain (/) 5 luvun 46 §:n 1 momentissa säädetään. ”Tiedonhankintatoimenpiteellä” tarkoitettaisiin poliisilain 5 luvun mukaisia salaisia tiedonhankintakeinoja. Mainitussa poliisilain säännöksessä säädetään poliisin oikeudesta siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä olisi lisäksi, että puuttumisen siirtäminen on välttämätöntä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

10 §. *Tullitehtävässä, poliisitehtävässä ja esitutkintatehtävässä noudatettavat yleiset periaatteet*. Pykälän mukaan poliisitehtävissä noudatettaisiin poliisilaissa ja muussa poliisin tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Tullitehtävissä noudatettaisiin tullilaissa (1466/1994) ja muussa tullivalvontaa koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Esitutkintatehtävissä noudatettaisiin esitutkintalaissa (/), pakkokeinolaissa (/) ja muussa esitutkintaviranomaisen tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Pykälään tehtäisiin lähinnä säädösteknisiä tarkistuksia ja lisäksi siinä mainittaisiin erikseen pakkokeinolaissa säädettyjen periaatteiden noudattaminen, mitä ei ole nimenomaisesti huomioitu voimassa olevassa rajavartiolain 10 §:ssä. Asiallisesti tämä on kuitenkin johdettavissa voimassa olevan 10 §:n viimeisestä lauseesta, mutta jatkossa pakkokeinojen käyttöä koskevia periaatteita olisi korostettava myös rajavartiolaissa, koska pakkokeinolain 1 lukuun ehdotetaan sisällytettäväksi pakkokeinojen käyttöä ohjaavia periaatteita. Muutos korostaisi siten yleisten esitutkintaperiaatteiden rinnalla myös pakkokeinojen käyttöä ohjaavia periaatteita.

28 §. *Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet.* Pykälän 1 momentin 9 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että voimassa olevan pakkokeinolain asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 kohtaan sekä 30 ja 32 §:n.

32 §. *Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rajanylityspaikalla*. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa olevan poliisilain 11, 14 ja 16 §:n sekä 18 §:n 1 momentin ja 20 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 2, 5, 6 §:n ja 8 §:n 1 momenttiin sekä 10 §:n. Viittauksen piiriin ehdotettaisiin sisällytettäväksi poliisilain 2 luvun 6 §:n 2 momentti kokonaisuudessaan, joka mahdollistaisi rajavartiolaitoksen toimivaltaisen virkamiehen pääsemisen kotirauhan tai julkisrauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan tai tilaan tai muuhun paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvoon ja suorittaa siellä tarvittaessa etsintä, jos on perusteltua syytä olettaa, että 1) henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta vaarantava tai huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on välittömästi uhkaamassa tai käynnissä; 2) joku on jo tapahtuneen rikoksen tai onnettomuuden taikka muun vastaavan syyn vuoksi välittömän avun tarpeessa; tai 3) etsinnässä löytyy kuollut henkilö. Nykyisin rajavartiolaitoksella on toimivaltuus päästä mainittuihin paikkoihin ainoastaan 1 kohdan mukaisissa tapauksissa. Toimivaltuuksien rajoitettu laajentaminen on tarpeen, koska rajavartiolain 20 §:n 1 momentin mukaan Rajavartiolaitoksen velvollisuutena on huolehtia yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä rajanylityspaikalla silloin, kun poliisi on estynyt sitä tekemästä.

36 §. *Henkilöllisyyden selvittäminen*. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti nykyisen 2 momentin siirtyessä muutettuna 3 momentiksi. Pykälän 1 momentti vastaisi voimassa olevan rajavartiolain 36 §:n 1 momenttia. Siihen ei tehtäisi lainkaan muutoksia.

Pykälän *2 momentin* mukaan, jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai henkilöllisyyttä ei muuten voida selvittää, rajavartiomiehellä olisi oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin olisi soveltuvin osin noudatettava, mitä pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2—4 momentissa säädetään henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta.. Mo-

mentti vastaisi uuden poliisilain 2 luvun 1 §:n 2 momenttia. Muutoksella tarkennettaisiin voimassa olevaa oikeustilaa.

Pykälän *3 momentin* mukaan rajavartiomiehellä olisi oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinni ottaminen on välttämätöntä tietojen selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Momentti vastaisi ehdotetun poliisilain 2 luvun 1 §:n 3 momenttia. Voimassa olevaan rajavartiolain 36 §:n 2 momenttiin verrattuna lainkohdassa mainittaisiin erikseen lisäedellytyksenä kiinnioton välttämättömyys, joka rajoittaisi harkintavaltaa.

41 §. *Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rajanylityspaikalla*. Pykälän 2 momentin mukaan rajavartiomiehen toimivaltuuksista toimialallaan rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi olisi telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla säädetään. Rajavartiomiehellä olisi kuitenkin oikeus poliisilaissa ja pakkokeinolaissa säädettyyn telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, peiteltyyn tiedonhankintaan ja henkilön tekniseen seurantaan rajavartiolaitoksen ennalta estäessä tai selvittäessä rikoslain 17 luvun 8 a §:ssä tarkoitettua törkeää laittoman maahantulon järjestämistä tai mainittua rikosta ja siihen liittyvää rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppa-rikosta.

Momenttia muutettaisiin nykyisessä laissa säädettyyn tilanteeseen verrattuna ensinnäkin niin, että siinä olevaan salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja koskevaan negatiiviseen toimivaltuuslueteloon (ensimmäinen luettelo) lisättäisiin tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta ja tietolähteen ohjattu käyttö. Luettelossa olevia toimivaltuuksia ei rajavartiolaitoksen virkamiehillä olisi oikeus käyttää, ellei tästä olisi erikseen säädetty. Rajavartiolaitos ei nykyisin käytä näitä toimivaltuuksia, eikä tähän tässä yhteydessä ehdoteta tehtäväksi muutoksia. Toimivaltuusluettelon jälkeen todettaisiin, että rajavartiomiehen toimivaltuuksista olisi voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista momentissa mainituin rajoituksin säädetään. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että rajavartiolaitoksen virkamiehillä olisi oikeus poliisilaissa ja pakkokeinolaissa säädettyyn suunnitelmalliseen tarkkailuun, tekniseen tarkkailuun (ei kuitenkaan henkilön tekniseen seurantaan), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseen, valvottuun läpilaskuun ja salaisen tiedonhankinnan suojaamiseen.

Momenttia muutettaisiin toiseksi niin, että siinä olevaan eräitä salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja koskevaan positiiviseen toimivaltuuslueteloon (toinen luettelo) lisättäisiin tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, peitelty tiedonhankinta ja henkilön tekninen seuranta. Toinen toimivaltuusluettelo käsittää ne toimivaltuudet, joita rajavartiomiehellä olisi oikeus, negatiivisesta toimivaltuusluettelosta poiketen, käyttää momentissa erikseen mainittujen rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi.

Momentissa tarkoitettuja keinoja käytettäessä tulevat sovellettavaksi niihin liittyvät muut poliisilaissa ja pakkokeinolaissa olevat säännökset, kuten pöytäkirjaamista ja ilmoittamista koskevat säännökset.

Pykälän 3 momentti vastaisi voimassa olevan lain 41 §:n 2 momentin viimeistä virkettä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin päällystöön kuuluvan poliisimiehen ja pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen rinnastamisesta rajavartiolaitoksen pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen. Momentissa lisäksi säädettäisiin tiettyjen keinojen päätöksentekoon oikeutetusta virkamiehestä. Säännöksen mukaan peitellystä tiedonhankinnasta, valvotusta läpilaskusta sekä salaisen pakkokeinon käytön ja salaisen tiedonhankinnan suojaami-

sesta päättää kuitenkin rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

42 §. *Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikosasiat*. Pykälään tehtäisiin 41 §:n 2 momentin loppuun tehtäväksi ehdotetun muutoksen johdosta vastaavanlainen muutos.

46 §. *Tutkinnanjohtaja.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 4 kohdan asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 4 kohtaan.

66 §. *Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto*. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä olevan poliisilain 24 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 14 §:ään.

1.5 Laki henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa

7 §. *Tutkinta- ja virka-apurekisteri*. Pykälän 1 momenttiin, 3 momentin johdantokappaleeseen ja 3 momentin 5 kohtaan tehtäisiin ainoastaan tarvittava säädöstekninen muutos poliisilakia koskevan viittauksen osalta.

8 §. *Poliisiasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä.* Pykälän 1 momenttiin sekä 3 momentin johdantokappaleeseen ja 6 kohtaan tehtäisiin tarvittavat viittausmuutokset ehdotetun poliisilain (viittaus poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin) ja pakkokeinolain (viittaukset pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momenttiin ja 4 §:ään) muutosten johdosta.

9 §. *Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri.* Pykälän 1 momenttiin ja 3 momentin johdantokappaleeseen tehtäisiin ehdotetun poliisilain 1 luvun 1 §:n muutosten johdosta tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaus poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin).

10 §. *Poliisin hallintoasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä.* Pykälän 1 momenttiin ja 3 momentin johdantokappaleeseen tehtäisiin tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaus poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin).

11 §. *Rikoksista epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri.* Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin tarvittava viittausta koskeva tarkistus (viittaus poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin).

12 §. *Turvallisuustietorekisteri*. Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin tarvittava viittausta koskeva tarkistus (viittaus poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin).

18 §. *Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä.* Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että rajavartiolaitoksella olisi oikeus yksittäistapauksessa pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen rajavartiolaitokselle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksella olisi vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

Momenttia tarkistettaisiin vastaamaan ehdotettua poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momenttia. Jatkossa teknisellä laitteella tapahtuva yhteystietojen hankkiminen olisi uuden pakkokeinolain 10 luvun 25 §:ssä ja uuden poliisilain 5 luvun 25 §:ssä tarkoitettua teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista. Keino olisi edelleen Rajavartiolaitoksen käytettävissä. Tämän vuoksi kyseistä menetelmää ei tarvitsisi enää mainita henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa. Lisäksi momenttiin tehtäisiin ehdotettua poliisilain 4 luvun 3 §:n 2 momenttia vastaavat käsitteiden nimityksiä koskevat tarkistukset.

24 §. *Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen.* Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaukset ehdotetun poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 2 momenttiin).

26 §. Tietojen luovuttaminen rajavartiolaitoksen toiselle hallintoyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen. Pykälän 1 ja 3 momenttiin tehtäisiin tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaukset ehdotetun poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 2 momenttiin).

35 §. *Tietojen poistaminen rajavartiolaitoksen muista henkilörekistereistä.* Pykälän 1 momentin johdantokappaleeseen ja 3 momenttiin tehtäisiin tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaukset ehdotetun poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 2 momenttiin).

38 §. *Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle.* Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohtiin sekä 2 momentin johdantokappaleeseen tehtäisiin tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaukset ehdotetun poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 2 momenttiin).

40 §. *Informointi tietojen käsittelystä.* Pykälään tehtäisiin tarvittavat viittauksia koskevat tarkistukset (viittaukset ehdotetun poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 2 momenttiin).

1.6 Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta

17 §. *Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus*. Pykälän mukaan, mitä poliisilain 7 luvun 1—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta, sovelletaan vastaavasti myös rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvaan. Vastaavanlainen muutos ehdotettaisiin tehtäväksi tullilain 47 a §:ään. Muutoksella turvattaisiin vaitiolovelvollisuutta ja -oikeutta koskevan sääntelyn yhdenmukaisuus PTR-viranomaisilla.

18 §. *Vaitiolo-oikeus*. Pykälä kumottaisiin, koska myös vaitiolo-oikeudesta ehdotettaisiin säädettäväksi 17 §:ssä.

1.7 Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annettu laki

3 §. *Poliisitoiminnan periaatteet*. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä viitataan uuteen poliisilakiin.

4 §. *Toimivaltuudet rikoksen selvittämiseksi.* Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan paremmin pykälän sisältöä. Pykälän 1 momentin mukaan 2 §:ssä tarkoitetun virkamiehen (poliisin tehtäviä puolustusvoimissa hoitava virkamies) toimivaltuuksista 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi on telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten selvittämiseksi esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla laissa säädetään.

Momentissa lueteltaisiin toimivaltuudet, joita puolustusvoimilla ei olisi oikeus käyttää lain 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitettujen asioiden selvittämiseksi. Momentissa olisi siten negatiivinen toimivaltuusluettelo. Tällä tarkoitettaisiin toisaalta myös esimerkiksi sitä, että puolustusvoimien tietyillä virkamiehillä olisi oikeus pakkokeinolaissa säädettyyn suunnitelmalliseen tarkkailuun ja tekniseen tarkkailuun (ei kuitenkaan henkilön tekniseen seurantaan), koska kyseisiä keinoja ei ole mainittu momentin toimivaltuusluettelossa.

Momenttia muutettaisiin lisäksi niin, että siinä viitataan voimassa olevan esitutkinta- ja pakkokeinolain asemasta uuteen esitutkintalakiin ja uuteen pakkokeinolakiin.

Pykälän 2 momentti vastaisi voimassa olevan 4 §:n 1 momentin toista virkettä.

Pykälän 3 momentin mukaan toimivaltuuksista päätettäessä ja niitä käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa tai pakkokeinolaissa säädetään. Muusta kuin pakkokeinolain 10 luvun 18 §:n 1 momentissa ja 20 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisen kuuntelun ja teknisen katselun käytöstä päättäisi tutkinnanjohtajan esityksestä pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai tämän ollessa tutkinnanjohtaja puolustusvoimien operaatiopäällikkö.

Momentti vastaisi osittain voimassa olevan lain 4 §:n 2 momenttia. Sitä kuitenkin tarkennettaisiin ja momentista poistettaisiin viimeinen virke, joka liittyy tutkinnanjohtajan toimivaltaan tehdä teknisen kuuntelun käyttämistä koskeva kiirepäätös. Momenttiin lisättävä toinen virke sisältäisi vastaavan toimivaltuuden.

5 §. *Toimivaltuudet turvallisuus- ja valvontatehtävissä.* Pykälän 1 momentin mukaan edellä 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetun, sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi on telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peitetoimintaa, valeostoa, ohjattua tietolähteen käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun

ottamatta voimassa, mitä poliisilain 5 luvussa säädetään poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä. Toimenpiteiden käyttämisestä päättää pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies.

Momentissa säädettäisiin niistä toimivaltuuksista, jotka ovat puolustusvoimien käytettävissä sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi. Puolustusvoimien käytettävissä olisivat tähän tarkoitukseen poliisilain 5 luvussa säädetty suunnitelmallinen tarkkailu, henkilön tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu uusina tarkkailun muotoina. Puolustusvoimilla on voimassa olevan lain mukaan oikeus käyttää turvallisuus- ja valvontatehtävien hoitamisessa teknistä tarkkailua ja tarkkailua. Puolustusvoimien suorittamat turvallisuus- ja valvontatehtävät sotilaallisen maanpuolustuksen alalla käsittävät myös suojelupoliisin toimialaan kuuluvia tehtäviä. Perustelluksi voidaan katsoa, että puolustusvoimilla tulisi olla käytössään myös näihin rinnastettavat suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu.

Toimivaltuuksien käytössä tulisivat sovellettavaksi myös muut poliisilain 5 luvussa säädetyt tiedonhankintakeinon käyttöä koskevat menettelysäännökset, kuten esimerkiksi pöytäkirjaaminen ja keinon käytöstä ilmoittaminen.

5 a §. *Salaisen tiedonhankinnan valvonta.* Pykälä olisi uusi. Pykälän mukaan salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja olisi toimitettava puolustusministeriölle. Puolustusministeriön olisi annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus mainittujen keinojen ja niiden suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.

Nykyisen lain mukaan ainoastaan teknisestä kuuntelusta laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle. Momentissa ehdotettaisiin, että kaikesta salaisesta tiedonhankinnasta olisi laadittava pöytäkirja ja annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomus.

13 §. *Yksittäiseen tehtävään liittymättömät tiedot.* Pykälään lisättäisiin toinen virke, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saadaan tallettaa 11 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin pakkokeinolain 10 luvun 57 §:n 1 momentissa ja poliisilain 5 luvun 55 §:n 2 momentissa säädetyin edellytyksin. Lisäys liittyisi siihen, että sääntelyn piiriin tulisi edellisen pykälän perusteluissa kerrotuin tavoin myös ylimääräinen tieto.

21 §. *Tietojen luovuttaminen muulle kuin sotilasviranomaiselle.* Pykälän 1 momentin muutetun 1 kohdan mukaan rekisterinpitäjä saisi luovuttaa tässä laissa tarkoitetuista henkilörekistereistä tietoja, jotka ovat tarpeen poliisille niitä poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä varten, jotka liittyvät oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen sekä rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen, selvittämiseen ja syyteharkintaan saattamiseen. Muutos liittyisi siihen, että viitattu momentti olisi toisensisältöinen uudessa poliisilaissa.

1.8 Tullilaki

3 §. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin teknisen valvonnan (kohta 6), tarkkailun (kohta 7) ja televalvonnan määritelmät (kohta 10), koska uudessa pakkokeinolaissa ja uudessa poliisilaissa säädettäisiin mainituista määritelmistä tavalla, joka jonkin verran poikkeaa tullilaissa näistä toimenpiteistä jo nykyisin olevista säännöksistä.

15 §. Pykälää muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain asemasta viitattaisiin uuteen pakkokeinolakiin.

17 §. Voimakeinojen käyttö koskevaa pykälää muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan poliisilain 27 §:n 1, 2 ja 4 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 17 §:n 1, 2 ja 5 momenttiin. Lisäksi pykälässä oleva viittaus voimassa olevan poliisilain 46 §:ään muutettaisiin koskemaan uuden poliisilain 9 luvun 5 §:ää. Voimakeinoja olisi jatkossa toimivaltainen käyttämään tullirikostorjunta- tai tullivalvontatehtävissä työskentelevä tullimies.

20 a §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tullirikoksen selvittämiseksi käytettävistä salaisista pakkokeinoista. Säännöksen mukaan tullirikoksen selvittämiseksi voidaan käyttää telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuun-

telun sijasta, televalvontaa, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, valvottua läpilaskua ja salaisen pakkokeinon käytön suojaamista sen mukaan kuin pakkokeinolain 10 luvussa säädetään. Toimivaltuuksien käytössä tulisivat sovellettavaksi myös muut pakkokeinolain 10 luvussa säädetyt salaisten pakkokeinojen käyttöä koskevat menettelysäännökset, kuten esimerkiksi pöytäkirjaaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tullirikoksen estämiseksi käytettävistä toimivaltuuksista. Säännöksen mukaan tullirikoksen estämiseksi voidaan sen lisäksi, mitä tullilaissa säädetään, käyttää suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista ja salaisen tiedonhankinnan suojaamista sen mukaan kuin poliisilain 5 luvussa säädetyt salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevat menettelysäännökset, kuten esimerkiksi pöytäkirjaaminen ja tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen. Tullilain 20 d §:ssä ja 20 e §:ssä säädettäisiin edelleen tulliviranomaisten oikeudesta käyttää tullirikoksen estämiseksi teknistä tarkkailua ja televalvontaa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin päätöksentekotoimivallasta 1 ja 2 momenteissa tarkoitettujen toimivaltuuksien käytön osalta.

20 d §. Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin kielellinen muutos sekä päätöksentekoon toimivaltaisen virkamiehen nimikettä muutettaisiin.

20 e §. Pykälässä ehdotettaisiin säädettäväksi tullirikoksen estämiseksi käytettävän televalvonnan edellytyksistä. Pykälän 1 momentin mukaan tulliviranomaiselle voidaan tullirikoksen estämiseksi antaa lupa sellaisen henkilön hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn tullirikokseen; 3) tullirikoksena pidettävään huumausainerikokseen; tai 4) törkeään tulliselvitysrikokseen.

Pykälän 2 momentissa ehdotettaisiin säädettäväksi suostumusperäisestä televalvonnasta. Momentin mukaan tulliviranomaisella on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän 1) tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; tai 2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn tullirikokseen.

Pykälä vastaisi pääosin poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momenttia ja saman luvun 9 §:ää. Televalvonnan edellytykset olisivat pääosin yhteneväiset poliisilain vastaavien televalvontasäännösten kanssa. Erona kuitenkin olisi, että tulli saisi käyttää toimivaltuutta ainoastaan tullirikosten ennalta estämiseen.

20 f §. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 1 luvun 9 §:n asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 3 luvun 1 §:ään. Lisäksi momentista poistettaisiin toimivaltaista käräjäoikeutta koskevasta säännöksestä sanat ”tai käräjäoikeus, jossa asian käsittely sopivasti käy päinsä”, koska asiasta säädetään kattavasti säännöksessä, johon ehdotetaan viittatavaksi. Edelleen momenttia muutettaisiin siten, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:n, 11 §:n 1 momentin sekä 12 ja 14 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 5 luvun 2 §:n 3 momenttiin ja 10, 18, 20, 45, 51, 52 sekä 58—60 §:ään.

Pykälän 3 momenttia muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:n, 11 §:n 1 momentin sekä 12 ja 14 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 5 luvun 2 §:n 3 momenttiin ja 10, 18, 20, 45, 52 sekä 57 §:ään.

20 g §. Pykälän 3 momenttia muutettaisiin siten, että momentin kaksi viimeistä virkettä poistettaisiin. Muutos johtuisi siitä, että momentissa olevasta asiasta säädettäisiin tarkemmin 20 j §:ssä.

20 i §. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:n asemasta viitattaisiin kuuntelu- ja katselukieltojen osalta uuden po-

liisilain 5 luvun 50 §:ään. Pykälän uudessa 2 momentissa säädettäisiin, että edellä 20 d ja 20 e §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa salaista tiedonhankintaa koskevan ilmaisukiellon osalta on soveltuvin osin noudatettava, mitä poliisilain 5 luvun 48 §:ssä säädetään.

20 j §. Uudessa pykälässä säädettäisiin salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen valvonnasta sekä vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavasta kertomuksesta mainittujen keinojen käytön osalta. Pykälän 2 momentin mukaan kertomuksen antaisi jatkossa valtiovarainministeriö.

43 §. Pykälän 2 momenttia muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 3 kohdan asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohtaan. Lisäksi momenttia tarkennettaisiin viittaamalla toimivaltuuksien osalta 20 a §:n 1 momenttiin. Pykälän 4 momenttia muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan esitutkintalain asemasta viitattaisiin uuteen esitutkintalakiin.

47 a §. Pykälässä säädettäisiin tullilaitoksen henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta rikostorjunnan osalta. Pykälää muutettaisiin niin, että siinä voimassa olevan poliisilain 44 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momenttiin ja 3—5 §:n.

1.9 Laki yleisistä syyttäjistä

11 a §. *Vaitiolovelvollisuus ja -oikeus.* Lakiin lisättäisi uusi pykälä. Mitä poliisilain 7 luvun 1 ja 3—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta, sovellettaisiin vastaavasti myös syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan. Näiden pykälien perustelujen osalta voidaan viitata aikaisemmin esitettyyn.

1.10 Eläinlääkintähuoltolaki

34 §. *Virka-apu*. Pykälän viittaus ehdotetaan muutettavaksi voimassa olevan poliisilain asemasta koskemaan täsmällisemmin uuden poliisilain 9 luvun 1 §:ää.

36 §. *Salassa pidettävät tiedot*. Pykälän 1 momentin 2 kohtaa muutettaisiin siten, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 8 luvun 2 §:ään.

1.11 Laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta

4 §. *Menettely kansainvälisen valvotun läpilaskun toteuttamisessa*. Pykälän otsikko muutettaisiin vastaamaan paremmin pykälän sisältöä lisäämällä sanan ”valvotun” eteen sana ”kansainvälinen”. Samanlainen lisäys tehtäisiin pykälän 1 momenttiin ja suluissa olevan määritelmän nimen ”kansainvälinen valvottu läpilasku” siirrettäisiin johdonmukaisuussyystä määritelmän jälkeen. Tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavaan pakkokeinolakiin ja uuteen poliisilakiin ehdotettaisiin otettavaksi säännökset niin sanotusta kansallisesta valvotusta läpilaskusta.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin sanan ”valvotusta” eteen sana ”kansainvälisestä”. Lisäksi momentissa olevat edellytykset muutettaisiin vastaamaan uuden pakkokeinolain ja poliisilain määritelmiä.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jolloin voimassa olevasta 4 momentista tulisi 5 momentti. Uuteen 4 momenttiin lisättäisiin viittaussäännös valvottua läpilaskua ja sen edellytyksiä koskeviin pakkokeinolain 10 luvun 41 §:ään ja poliisilain 5 luvun 43 §:ään sekä valvottua läpilaskua koskevaa päätöksentekoa koskeviin pakkokeinolain 10 luvun 42 §:ään ja poliisilain 5 luvun 44 §:ään. Tällä tarkoitettaisiin sitä, että poliisin suorittamaa valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta sekä valvotusta läpilaskusta säädettäisiin mainituissa pakkokeinolain ja poliisilain pykälissä, ellei kansainvälisistä sopimuksista muuta johtuisi.

5 §. *PTR-rikostiedusteluyksiköt.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, siinä viitattaisiin voimassa olevan poliisilain 8 §:n asemasta siirtymäsäännöksellä kolmen vuoden määräajaksi voimaan jätettyyn poliisilain 8 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 498/2009.

1.12 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta

24 §. *Muu avustustoiminta.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa

olevan poliisilain 45 a §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 9 luvun 4 §:ään.

1.13 Laki vesikulkuneuvorekisteristä

20 §. *Julkisten tietojen luovuttaminen sähköisessä muodossa.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 1 momentin 1 kohdassa olevan poliisilain 1 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 1 luvun 1 §:ään.

1.14 Laki poliisikoulutuksesta

16 §. *Opiskelijoiden osallistuminen poliisitehtäviin ja muihin määrättyihin tehtäviin.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 7 §:n asemasta viitattaisiin poliisin hallinnosta annetun lain 15 a §:ään ja voimassa olevan poliisilain 46 §:n asemasta uuden poliisilain 9 luvun 5 §:ään.

1.15 Laki eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta

9 §. *Luvalliset vaaralliset esineet.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa olevan poliisilain 24 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 15 §:ään.

17 §. *Tekninen valvonta*. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa olevan poliisilain 28 §:n 1 momentin 1 kohdan asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 4 luvun 4 §:n 1 momenttiin.

1.16 Ulkomaalaislaki

4 §. *Suhde muihin lakeihin.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa olevan poliisilain asemasta viitattaisiin uuden poliisilain poliisitutkintaa koskeviin säännöksiin.

30 §. *Toimivalta viisumin myöntämisessä ja pidentämisessä.* Pykälän 3 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

52 c §. *Harkinta-ajasta päättäminen.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

60 §. *Oleskeluluvan hakeminen.* Pykälän 2 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

62 §. *Menettely haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

63 §. *Lausunnot oleskelulupahakemuksesta perhesiteen perusteella.* Pykälän 1 ja 2 momenttia muutettaisiin siten, että molemmista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

67 §. *Maahanmuuttovirasto oleskelulupaviranomaisena.* Pykälän 1 momentin 3 kohdasta poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

68 §. *Paikallispoliisi oleskelulupaviranomaisena.* Pykälän 1, 2 ja 3 momenteista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

84 §. *Toimivalta elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan myöntämiselle.* Pykälän 3 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

117 §. *Paikallispoliisin kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta*. Pykälän 1, 2 ja 4 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

123 §. *Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön otetun sijoittaminen.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

139 §. *Toimivalta muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämiseen ja peruuttamiseen.* Pykälän 3 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

152 §. *Maahanmuuttovirasto.* Pykälän 1 ja 3 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

159 §. *Unionin kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti.* Pykälän 1 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

171 §. *Toimivaltaiset viranomaiset.* Pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

181 §. *Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen*. Pykälän 1 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

210 §. *Maahanmuuttoviraston oikeus ratkaista kihlakunnan poliisilaitoksen toimivaltaan kuuluva asia*. Pykälän otsikosta sekä pykälän 1 ja 2 momentista poistettaisiin sana ”kihlakunnan”.

1.17 Laki säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä

23 §. *Kielletyt esineet ja aineet.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 24 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 4 §:ään.

1.18 Rautatiekuljetuslaki

29 §. *Tarkastusoikeus.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä viitattaisiin voimassa olevan poliisilain 8 §:n asemasta siirtymäsäännöksellä kolmen vuoden määräajaksi voimaan jätettyyn poliisilain 8 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 498/2009.

1.19 Laki turvatarkastuksista tuomioistuimissa

1 §. *Lain tarkoitus ja soveltamisala.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain asemasta viitattaisiin uuteen poliisilakiin.

1.20 Laki järjestyksenvalvojista

9 §. *Voimakeinojen käyttö.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 27 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 17 §:ään.

21 §. *Järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikainen peruuttaminen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 5 luvun 10 §:n asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 8 luvun 30 §:ään.

24 §. *Poliisitutkinta.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 4 luvun asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 6 lukuun.

1.21 Laki holhoustoimesta

37 §. *Omaisuuden hoitaminen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 40 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 9 luvun 1 §:ään.

1.22 Laki lähestymiskiellosta

5 §. *Lähestymiskieltopyynnön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 37 §:n asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 6 luvun 1 §:ään.

1.23 Ampuma-aselaki

91 §. *Haltuunotto.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä voimassa olevan pakkokeinolain 4 luvun asemasta viitattaisiin uuden pakkokeinolain 7 lukuun.

97 §. *Kotietsintä.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä oleva voimassa olevan pakkokeinolain ja voimassa olevan poliisilain asenasta viitattaisiin uuteen pakkokeinolakiin ja uuteen poliisilakiin.

98 §. *Poliisitutkinta.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 4 luvun asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 6 lukuun.

117 §. *Asiakirjojen ja tallenteiden esittäminen.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä viitattaisiin voimassa olevan poliisilain 8 §:n asemasta siirtymäsäännöksellä kolmen vuoden määräajaksi voimaan jätettyyn poliisilain 8 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 498/2009.

1.24 Valtion virkamieslaki

7 §. Pykälän 1 momentin 8 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain asemasta viitattaisiin uuteen poliisilakiin.

1.25 Laki liiketoimintakiellosta

21 a §. *Kiellon noudattamisen valvonta.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain asemasta viitattaisiin uuteen poliisilakiin. Lisäksi momentissa oleva viittaus voimassa olevan poliisilain 38 §:n 2 momenttiin

muutettaisiin koskemaan uuden poliisilain 6 luvun 2 §:ää.

1.26 Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille

9 a §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 47 §:n 2 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 8 lukuun. Momentissa oleva käsite ”välittömät kustannukset” muutettaisiin vastaamaan uuden poliisilain 8 luvun 1 §:ssä käytettävää (henkilö- ja esine) vahingon käsitettä. Lisäksi momentissa käytetty käsite ”omaisuusvahinko” muutettaisiin ”esinevahingoksi”.

1.27 Laki päihtyneiden käsittelystä

1 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä voimassa olevan poliisilain 11 §:n 1 momentin asemasta viitattaisiin uuden poliisilain 2 luvun 2 §:n 1 momenttiin.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkempien säännösten antamisesta ehdotetaan ensinnäkin säädettäväksi poliisilain 9 luvun 10 §:ssä. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää 1) päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvista poliisimiehistä; 2) poliisin toiminnallisista johtosuhteista; 3) poliisin tunnuskuvasta ja virkamerkistä sekä voimankäyttö- ja suojavälineistä; ja 4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä (1 momentti). Sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin säätää 1) poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta; 2) haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä; 3) poliisitutkinnan suorittamisesta; 4) kulkuneuvon pysäyttämisessä käytettävistä merkeistä ja menetelmistä; 5) automaattisesta tieliikenteen valvonnasta; 6) voimakeinojen käytön määritelmistä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta; 7) eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta; 8) virka-avun antamisesta muulle kuin tullilaitokselle tai rajavartiolaitokselle; 9) poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta; 10) turvatarkastustoimenpiteiden teknisestä toteuttamisesta ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä turvatarkastuksista järjestettävästä koulutuksesta; ja 11) virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virkatehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä (2 momentti).

Uuden poliisilain 9 luvun 8 §:n mukaan voidaan sisäasiainministeriön asetuksella erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi, taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonti sinne.

Poliisilain 9 luvun 9 §:n 2 momentissa säädettäisiin sisäasiainministeriön toimivallasta tehdä poliisin toimialaan kuuluvia, tavanomaisina pidettäviä yhteistoimintasopimuksia naapurivaltioiden, Itämeren rantavaltioiden ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kanssa, jotka eivät kuulu lainsäädännön alaan tai muuten vaadi eduskunnan suostumusta.

Uuden poliisilain 5 luvun 65 §:n mukaan valtioneuvoston asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä mainitussa luvussa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä.

Poliisin hallinnosta annetun lain 15 c §:n 5 momentissa tarkoitetuista täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluvan tehtävistä, varustuksesta, koulutuksesta ja palvelukseen kutsumisesta sekä sopimussuhteen ehdoista säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Saman lain 15 i §:ssä tarkoitetusta poliisimiehen työtehtävien edellyttämän kunnon tasosta ja kuntotestien järjestämisestä voitaisiin säätää valtioneuvoston asetuksella. Edelleen 16 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentin asetuksella säädettäisiin poliisin ansiorististä ja ansiomitalista. Mainitun pykälän 2 mo-

mentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin tarkemmin poliisin organisaatiosta ja tehtävistä sekä poliisipäällikön virkaan vaadittavasta poliisipäällystön tutkinnon lisäksi suoritettavasta muusta soveltuvasta ylemmästä korkeakoulututkinnosta ja siihen sisältyvistä opinnoista. Pykälän 3 momentin mukaan sisäasiainministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä poliisiyksiköiden asemasta ja tehtävistä.

3 Voimaantulo

Ehdotettavat lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan aikaisintaan noin vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Voimaantuloajankohtaa määritettäessä joudutaan kiinnittämään huomiota esityksen mukaisiin viranomaistoiminnan muutoksiin sekä poliisin toiminnassa käytettävien tietojärjestelmien ja asiakirjojen uudistamiseen. Lait edellyttävät myös laajaa asetusvalmistelua. Huomioon on otettava myös se, että lainsäädännön muuttuminen edellyttää viranomaiskoulutusta.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

4.1 Johdanto

Esityksen yleis- ja yksityiskohtaisissa perustelujaksoissa on jo käyty läpi perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja suojaamiseen liittyviä kysymyksiä siltä osin kuin niillä on vaikutusta siihen, minkälaisiksi ehdotetut säännökset ja niiden tulkinta muodostuvat. Huomioon on otettu ylimpien laillisuusvalvojien ja EIT:n ratkaisukäytäntö sekä eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanotot.

Esityksen sisältöön on kautta linjan vaikuttanut perustuslain 2 §:n 3 momentti. Esityksessä on pyritty viranomaistoimivaltuuksien kattavaan ja täsmälliseen sääntelyyn, koska mainitun säännöksen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Sääntelyn kehittämiseen tällä tavalla liittyy viranomaistoimivaltuuksien kohteena olevien henkilöiden oikeusaseman parantaminen mukaan lukien oikeusturvajärjestelyjen kohentaminen. Perustuslain 80 §:n 1 momentin perusteella asetuksissa oleva yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteisiin vaikuttava sääntely ehdotetaan otettavaksi lakiin. Tämän johdosta joitakin nykyisessä poliisiasetuksessa olevia säännöksiä on ehdotettu siirrettäväksi lakitasolle uuteen poliisilakiin.

Myös perusoikeuksien suojaamiseen liittyvä kysymys on tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotettavan pakkokeinolain ja poliisilain salaista tiedonhankintaa koskevien säännösten suhde toisiinsa sekä niitä koskevan sääntelyn johdonmukaisuus ja selkeys. Salaisilla pakko- ja tiedonhankintakeinoilla puututaan monilta kohdin eritasoisesti perusoikeuksiin. Kuten yleisperustelujen johdantojaksosta ilmenee, myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on puuttunut siihen, että mainittujen kahden lain salaista tiedonhankintaa koskevista säännöksistä on muodostunut sekava ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Kun poliisilakia säädettiin, perustuslakivaliokunta myös totesi, että perusoikeussuojan kannalta on perusteltua sovittaa yhteen salaista tiedonhankintaa koskevat poliisilain säännökset ja pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja koskevat säännökset. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että poliisilaissa ei ollut omaksuttu kaikkia pakkokeinolaissa omaksuttuja oikeusturvan kannalta puolustettavimpia ratkaisuja (PeVL 15/1994 vp). Näihin kysymyksiin ja kannanottoihin on kiinnitetty huomiota valmisteltaessa uuden pakkokeinolain 10 lukua ja uuden poliisilain 5 lukua. Näistä jälkimmäinen on rakennettu ensiksi mainitulle lukuun ottamatta tapauksia, joissa poikkeamiselle on olemassa perusteltuja syitä.

Perustuslain kannalta merkityksellisimpiä ovat lainsäädäntömuutokset, joilla annettaisiin viranomaisille uusia yksilöön kohdistuvia tai yksilön oikeuksia rajoittavia toimivaltuuksia tai laajennettaisiin jo olemassa olevia toimivaltuuksia taikka joilla muuten rajoitettaisiin yksilön oikeuksia tai toimintavapautta. Esitystä on tältä osin arvioitava perusoikeussäännöksiin sisältyvien lakivarausten kannalta ottaen samalla huomioon perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, joita ovat rajoituksen tarkkarajaisuus ja täsmällisyys, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyt-

tävyys, suhteellisuusvaatimuksen täyttyminen perusoikeutta rajoitettaessa, oikeusturvajärjestelyjen riittävyys ja rajoituksen ristiriidattomuus Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta.

Poliisilaissa annetaan nykyisin ja ehdotetaan tässä esityksessä annettavaksi toimivaltuuksia, jotka kohdistuvat useisiin eri perus- ja ihmisoikeuksiin. Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 3 momentissa säädetään, että henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslain 9 §:n 1 momentissa säädetään Suomen kansalaisen ja maassa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen vapaudesta liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Yksityiselämän suojaamisesta säädetään perustuslain 10 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on suojattu. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton (2 momentti). Pykälän 3 momentissa säädetään, että lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Perustuslain 10 §:n 3 momentin osalta perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että toimivaltuuksia käytettäessä ei ole käytännössä mahdollista vetää täsmällistä rajaa rikoksen tekohetken mukaan. Monien rikosten luonteesta johtuu, että niiden selvittäminen ei ole mahdollista, mikäli rikoksen tekeminen ei ylipäänsä paljastu, mikä puolestaan saattaa vaatia ennakollista varautumista rikoksen tapahtumiseen. Valiokunta on pitänyt rikoksen tutkintana myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei olisi ehtinyt vielä toteutuneen teon asteelle. Valiokunta on pitänyt tärkeänä, että toimenpiteen valtiosääntöoikeudellisen sallittavuuden edellytyksenä oleva konkreettinen ja yksilöity rikosepäily tuodaan selvästi esille myös säännöksen sanamuodossa. Perustuslakivaliokunnan näkemyksillä on erityisesti merkitystä arvioitaessa rikoksen estämiseen liittyviä toimivaltuuksia (PeVL 2/1996 vp, 5/1999 vp, 37/2002 vp ja 11/2005 vp). Vastaavanlaiset näkökohdat on otettava huomioon myös, kun salaisia tiedonhankintakeinoja käytetään rikoksen paljastamiseksi.

Esityksen ehdotuksia arvioitaessa merkitystä on myös perustuslain säännöksillä kokoontumisvapaudesta (13 §), omaisuuden suojasta (15 §) ja oikeusturvasta (21 §).

4.2 Poliisilain säännökset

Yleistä

Poliisin toimivaltuuksista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi säädettäisiin esityksen mukaan poliisilain 2 luvussa, jonka säännökset sisällöltään melko vähäisin muutoksin vastaisivat nykyisen poliisilain 2 luvun säännöksiä. Seuraavassa tarkastellaan vain niitä säännöksiä, joilla saattaa olla merkitystä perusoikeuksien suojan kannalta.

Nykyisen poliisilain 3 lukuun on sijoitettu tiedonhankintaa koskevat säännökset, joihin lain säätämisen jälkeen on tehty paljon muutoksia. Uudessa poliisilaissa vastaavat säännökset ehdotetaan otettavaksi salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun. Kyseisen luvun rakenne on ehdotettu vastaavanlaiseksi kuin tähän esitykseen liittyvässä esityksessä ehdotetun pakkokeinolain 10 luvun rakenne.

Perusoikeuksien suojaa koskevan tarkastelun osalta on syytä huomata, että salaisten tiedonhankintakeinojen käytön yleiset edellytykset on koottu poliisilakiehdotuksen 5 luvun 2 §:ään, eikä niitä toisteta eri toimenpiteitä koskevien erityisten edellytysten yhteydessä. Luvun 2 §:n 1 momentin mukaan kaikkia kysymyksessä olevia toimenpiteitä koskeva yleinen edellytys on, että tiedonhankintakeinolla voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Eräiden 2 momentissa lueteltujen tiedonhankintakeinojen, jotka luonteeltaan voivat sisältää

merkittävää puuttumista yksityisen suojattuihin oikeushyviin, edellytyksenä on myös, että toimenpiteellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Peitetoiminnan ja valeoston käyttäminen edellyttäisi lisäksi, että se olisi välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Poliisin yleiset toimivaltuudet

Poliisilain 2 luvun 9 §:ssä säädettäisiin väkijoukon hajottamisesta. Voimassa olevaan lakiin verrattuna pykälää täydennettäisiin niin, että poliisimiehellä olisi oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään myös, jos väkijoukossa olevat esittämiensä uhkausten tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Toisaalta poliisin tulisi mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu. Pykälä on merkityksellinen erityisesti liikkumisvapauden ja kokoontumisvapauden kannalta.

Kuten yleisperusteluista ilmenee, mielenosoituksissa ja vastaavissa väkijoukon kokoontumisissa saattaa tulla vastaan vaikeita kokoontumisen laajuuteen tai tilanteen nopeaan kehittymiseen liittyviä tilanteita, joissa väkijoukon käyttäytymistä joudutaan arvioimaan siihen kuuluvien yksittäisten henkilöiden toiminnan kautta. Voimassa olevan lain mukaan poliisi voi jo nykyisin puuttua yksittäisen henkilön käyttäytymiseen, jos tämä esittää uhkauksia tai käyttäytyy muuten edellä kerrotulla tavalla. Uhkauksia tai muuta käyttäytymistä koskeva lisäys kattaisi tilanteet, joissa uhka hengelle, terveydelle, vapaudelle, kotirauhalle tai omaisuudelle olisi konkretisoitavissa. Toisaalta sanalla ”todennäköisesti” kuvataan sitä, että kynnys hajottamiselle tai siirtämiselle olisi kohtuullisen korkea. Tavoitteena olisi yksilöityjen perusoikeusjärjestelmän mukaisten oikeushyvien suojeleminen. Pyrkimys puuttua perusoikeuksiin mahdollisimman vähän johtaa siihen, että poliisin tulisi joka tapauksessa rajata toimenpiteensä mahdollisuuksien mukaan häiriöitä aiheuttaviin henkilöihin.

Turvallisuustarkastusta koskevassa pykälässä (2 luvun 12 §) tarkastuksen suorittamistapa muutettaisiin vastaamaan sitä, miten henkilöntarkastus määritettäisiin pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 kohdassa. Poliisi voisi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen vaarallisten esineiden tai aineiden löytämiseksi myös, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimiehen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi. Pykälä mahdollistaisi tarkastuksen myös majoitustiloissa tai niiden välittömässä läheisyydessä. Tarkastus voitaisiin tehdä myös 3 momentissa tarkoitetusta tilaisuudesta tai paikasta poistuvalle, jos tilaisuudessa tai majoitustiloissa on ilmennyt järjestyshäiriöinä tai muuten erityistä syytä. Tarkastus 3 momentin mukaisissa tapauksissa olisi lisäksi tehtävä tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa. Turvallisuustarkastuksessa olisi otettava pois myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Poliisilain 2 lukuun lisättäisiin myös uusi 13 §, jossa turvallisuustarkastuksen toimittaminen säänneltäisiin nykyistä tarkemmin. Turvallisuustarkastus tulisi toimittaa käsin tunnustelemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla. Turvallisuustarkastuksen toimittamisessa vähimmän haitan periaatteella ja hienotunteisuusperiaatteella olisi korostunut asema.

Kuten eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut, turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tarkastus liittyy henkilökohtaisen turvallisuuden toteutumiseen. Yhtymäkohtia on myös kokoontumisvapauden häiriöttömään käyttäytymiseen. Turvallisuustarkastuksen osalta huomioon on otettava suhteellisuusvaatimus. Siltä osin kuin kysymys on esineiden ja aineiden pois ottamisesta, turvallisuustarkastus koskee myös omaisuudensuojaa (PeVL 8/1994 vp ja PeVL 11/2005 vp).

Turvallisuustarkastusta koskevan pykälän (12 §) täydennyksen taustaa on käsitelty lähemmin yleisperusteluissa. Poliisin työturvallisuuden varmistamista ja sitä kautta hänen henkensä ja terveytensä turvaamista voi-

daan pitää hyväksyttävänä syynä turvallisuustarkastuksen käyttöalan laajentamiselle. Henkilöiden turvallisuuden täysimääräiseen turvaamiseen liittyvät näkökohdat puhuvat sen puolesta, että turvallisuustarkastus voidaan tarvittaessa tehdä myös majoitustiloissa tai niiden välittömässä läheisyydessä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota siihen, että laki ei mahdollista poistuvien henkilöiden tarkastamista. Tämä käytännön kokemusten perusteella tärkeä tarkastusmahdollisuus olisi korotetun edellytyskynnyksen takana eli edellyttäisi tilaisuudessa tai majoitustiloissa järjestyshäiriöinä tai muuten ilmennyttä erityistä syytä. Lisäksi on huomattava, että tilaisuuteen liittyvä tarkastus olisi aina tehtävä tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa, millä rajattaisiin tarkastuksen suorittamistapaa. Omaisuudensuojan kannalta ongelmallisena ei voida pitää laittomasti hallussa pidettyjen esineiden tai aineiden poisottamista.

Salaiset tiedonhankintakeinot

Poliisilain 5 luvussa säänneltäviksi ehdotettujen tiedonhankintakeinojen lukumäärän kasvu nykyisen lain 3 lukuun verrattuna johtuu osittain siitä, että toimenpiteitä määriteltäisiin entistä hienojakoisemmin kriteerein, joissa on pyritty ottamaan huomioon myös tekninen kehitys. Esimerkiksi teknisen tarkkailun uusina lajeina säänneltäisiin henkilön tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu, joita tulkinnallisesti on voitu pitää nykyisen teknisen tarkkailun sallittuina muotoina.

Tiedonhankinta televerkoista

Yleisesti voidaan todeta, että televerkossa tapahtuvaa tiedonhankintaa ja niiden käyttöä koskevat perus- ja ihmisoikeuskysymykset ovat useaan otteeseen olleet eduskunnan perustuslakivaliokunnan tarkasteltavana, jolloin myös perusoikeussääntelyn kehittyminen on voitu ottaa huomioon. Tältäkin osin tässä käsitellään lähinnä uusia toimivaltuuksia.

Poliisilain 5 luvun 6 §:ssä säädettäisiin tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta. Jos on todennäköistä, että telekuuntelua koskevassa pykälässä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä tunnistamistietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, poliisille voitaisiin antaa lupa takavarikoida ne samoilla edellytyksillä kuin telekuuntelua voidaan suorittaa. Lisäksi pykälässä säädettäisiin, että jos tekninen tarkkailu kohdistetaan viestin sisällön selvittämiseksi telepäätelaitteeseen välittömästi yhteydessä olevaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvaan henkilökohtaiseen tekniseen laitteeseen tai tällaisen laitteen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen, poliisille voidaan antaa lupa tekniseen tarkkailuun vain, jos telekuuntelua koskevassa 5 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

Myös poliisilain 5 luvun 6 §:n kohdalla olisi kysymys poliisin toimivaltuuksien täydentämisestä, joka osin liittyy tekniseen kehitykseen. Koska kyse olisi luottamuksellisen viestin sisällön suojasta, toimivaltuuksien käyttöedellytykset näiltä osin kytkettäisiin telekuuntelutoimivaltuuksien käyttöedellytyksiin. Tämä tarkoittaisi ensinnäkin sitä, että tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta tulisi kysymykseen vain hyvin vakavien rikosten tutkinnassa. Lisäksi tuomioistuin aina päättäisi tällaisesta tietojen hankkimisesta. Viranomaistoimivaltuuksien kattavan ja täsmällisen sääntelyn, vakavien rikosten selvittämiseen liittyvän merkittävän yhteiskunnallisen intressin ja tuomioistuimen ratkaisun varaan rakentuvan oikeusturvajärjestelmän perusteella ehdotettua sääntelyä voidaankin pitää hyväksyttävänä.

Televalvonnan perusterikoksia koskevaa luetteloa (uuden poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentti) ehdotetaan muutettavaksi niin, että televalvonta olisi mahdollista myös, kun henkilöä on syytä epäillä teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehdystä rikoksesta tai seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä taikka törkeästä tulliselvitysrikoksesta.

Mitä tulee ensinnäkin teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyihin rikoksiin, niitä koskeva kohta korvaisi voimassa olevan poliisilain 3 luvun 31 c §:n 1 momentin, jonka mukaan televalvonnan perusterikoksina tulevat muun ohessa kysymykseen automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneet rikokset, jotka on tehty telepäätelaitet-

ta käyttäen. Kysymys olisi tältä osin siis perusterikosten piirin laajentamisesta. Nykyisen lain mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö ei myöskään oikeuta televalvonnan käyttämiseen. Samanlaisia laajennuksia ehdotetaan teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella tapahtuvan televalvonnan sääntelyyn (uuden poliisilain 5 luvun 9 §).

Kun arvioidaan televalvontaa koskevaan sääntelyyn ehdotettavia muutoksia, on otettava ensinnäkin huomioon se, että kysymyksessä on telekuuntelua vähäisempi kajoaminen luottamuksellisen viestinnän suojaan. Perustuslakivaliokunta on todennut, että televalvonnalla hankitaan viestin tunnistamistietoja, jotka valiokunnan vakiintuneen käytännön mukaan jäävät viestin salaisuutta koskevan perusoikeuden ydinalueen ulkopuolelle (PeVL 37/2002 vp ja PeVL 11/2005 vp). Rikoksen estämis- ja paljastamisintressin näkökulmasta televalvonta on tehokas keino nimenomaan silloin, kun rikos on tehty tai on perusteltu syy epäillä rikos tehtäväksi teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen. Perusterikosten piiriin laajentamiseen on tekniseen kehitykseen ja siitä aiheutuvaan rikosten tekotapojen muuttumiseen liittyviä perusteltuja syitä. Automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuvan rikoksen osalta nykyinenkään lainsäädäntö ei edellytä rikokselta tiettyä vakavuustasoa. Huomattava on myös se, että salaisten tiedonhankintakeinojen käyttämistä ohjaavista periaatteista erityisesti suhteellisuusperiaate ohjaa keinojen käyttämistä niin, että niitä ei käytetä vähäisimmissä tapauksissa. Kun lisäksi otetaan huomioon se, että televalvonnan käyttämisestä edelleen päättäisi lopullisesti tuomioistuin lukuun ottamatta eräitä teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella tapahtuvia tai pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen päätöksellä tehtäviä (ns. rynnäkkötilanteet ja kiirepaikannus) televalvonnan käyttämistilanteita, televalvonnan perusterikosten laajentamista teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyihin rikoksiin ei voida pitää perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisena. Perustuslakivaliokunta on hyväksynyt niin sanottua rynnäkkötarkkailua koskevan toimivaltuuden edellytyksin, että se on välttämätön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi (PeVL 11/2005 vp).

Edellisessä kappaleessa todettu koskee monelta osin myös televalvonnan käyttämistä rikoslain 20 luvun 8 §:ssä rangaistavaksi säädetyn seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön estämisessä. Mainitusta rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on tosin vain kuusi kuukautta vankeutta. On kuitenkin otettava huomioon se, että kysymys on nimenomaan paritus- tai ihmiskaupparikoksen kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä. Kun rangaistussäännöstä säädettiin, eduskunnan perustuslakivaliokunta (PeVL 17/2006 vp) kiinnitti huomiota parituksen ja ihmiskaupan uhrin asemassa olevien prostituoitujen psyykkisen ja fyysisen koskemattomuuden suojaan samoin kuin oikeuteen määrätä itsestään ja ruumiistaan. Kriminalisoinnilla pyritään heikentämään ihmiskauppa- ja paritusrikoksiin syyllistyvien toimintaedellytyksiä.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin niin sanotun rynnäkkösäännöksen soveltamistilanteita on esitelty jo yksityiskohtaisissa perusteluissa. Säännöksen mukaan poliisilla olisi oikeus televalvontaan 2 momentin edellytysten estämättä, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Kysymys on perustuslain 9 §:ssä turvattuun liikkumisvapauteen ja 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan liittyvästä sääntelystä (PeVL 36/2002 vp). Henkilö pysyttäisiin toimivaltuudella paikantamaan nopeasti ja selvittämään hänen olinpaikkansa. Kysymys olisi siten matkaviestimien pelkästä paikantamisesta eikä esimerkiksi siitä, onko matkaviestimellä otettu yhteys. Toimivaltuudella ei puututtaisi luottamuksellisen viestinnän suojaan ja sen käyttöedellytykset olisivat tiukat. Tätä ilmentävät ilmaisut ”välitön toteuttaminen” ja ”välttämätöntä”. Mainitut seikat huomioon ottaen uudelle toimivaltuudelle on esitettävissä hyväksyttäviä syitä.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa on myös esitelty poliisilain 5 luvun 8 §:n 4 momentin soveltamistilanteita. Kysymyksessä olisi uusi säännös, jonka mukaan poliisilla olisi oikeus lyhytaikaisesti estää teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö tietyllä alueella. Esimerkkinä voidaan ensinnäkin mainita tilanne,

jossa poliisi saa uhkauksen tietyssä paikassa räjäytettävästä pommista. Uuden toimivaltuuden käytöllä tuolla alueella voitaisiin estää teleosoitteiden ja telepäätelaitteiden käyttö hetkellisesti, jotta räjähdettä ei ehdittäisi laukaisemaan matkapuhelimen tai radiolaitteen avulla. Lisäksi esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa kansainväliseen huippukokoukseen osallistuvaan henkilöön tiedetään kohdistuvan vakavan uhkan. Tällöin vieraan saattueen edetessä voitaisiin käyttää uutta toimivaltuutta.

Poliisilain 5 luvun 8 §:n edellisessä kappaleessa selostetun 4 momentin mukaisella toimivaltuudella ei puututtaisi luottamuksellisen viestin suojaan. Toimivaltuuden käyttämisedellytykset olisivat tiukat ja käyttö olisi mahdollista vain poikkeuksellisesti. Viimeksi mainittuun johtaisivat ilmaisut ”lyhytaikaisesti” ja ”välttämätöntä”. Teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttämisen estämisellä suojattaisiin korkealle arvostettuja, perusoikeusjärjestelmän kannalta tärkeässä asemassa olevia oikeushyviä eli henkeä ja terveyttä. Poliisilain 5 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan estämisestä päättäisi päällikkötasoinen poliisimies, mutta pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä olisi kuitenkin oikeus väliaikaiseen päätöksentekoon kiiretilanteissa. Mainitut seikat huomioon ottaen uudelle toimivaltuudelle on esitettävissä hyväksyttäviä syitä.

Poliisilakiin lisättäväksi ehdotetun 5 luvun 8 §:n 5 momentin mukaan poliisille voitaisiin antaa lupa kuolemansyyn selvittämisessä kohdistaa televalvontaa vainajan hallussa olleeseen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Tämän uuden säännöksen lisääminen lakiin on kokemusperäisesti havaittu erittäin tarpeelliseksi. Epäselvien kuolemantapausten selvittämiseen liittyy painava yhteiskunnallinen intressi. Ehdotuksen mukaan tässä tarkoitetusta televalvonnasta päättäisi tuomioistuin, mutta kiiretilanteessa pidättämiseen oikeutetulla pidättämiseen oikeutetulla poliisimiehellä olisi valta päättää televalvontaan ryhtymisestä, mutta asia olisi saatettava nopeasti ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Kuten edellä todettiin, suostumukseen perustuvan televalvonnan perusterikosten piiriä laajennettaisiin poliisilain 5 luvun 9 §:ssä. Lähtökohtaisesti tällainen televalvonta olisi mahdollista, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi suostumusperusteista televalvontaa voitaisiin käyttää erityisesti tapauksissa, joissa rikos on kohdistunut suostumuksen antajaan ja joissa pyritään suojaamaan hänen perusoikeuksiaan (esimerkiksi henkilökohtainen koskemattomuus ja kotirauha). Lukuun ottamatta nykyisin sähköisen viestinnän tietosuojalain 36 §:n 3 momentin soveltamisalaan kuuluvia tapauksia näissäkin tilanteissa (1, 4 ja 5 kohdan tapauksissa) televalvonnan käyttämisestä päättäisi tuomioistuin. Pykälän yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee, että suostumuksen tulee olla annettu vapaaehtoisesti ennen toimenpiteeseen ryhtymistä ja ymmärtäen sen merkitys. Sen saamiseksi ei poliisin puolelta saisi käyttää taivuttelua tai muuta vastaavaa johdattelua. Kuten pykälän yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee, päätöksentekijän tulisi huolellisesti harkita sitä, kuka voi pätevästi antaa suostumuksen televalvontaan. Nämä sekä edellä muun kuin suostumukseen perustuvan televalvonnan yhteydessä esitetyt seikat huomioon ottaen suostumukseen perustuvan televalvonnan sääntelyä ehdotettavalla tavalla ei voida pitää perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisena.

Uuden poliisilain 5 luvun 11 ja 12 §:ssä säädettäisiin tukiasematietojen hankkimisesta tavalla, joka vastaisi voimassa olevan lain matkaviestimien sijaintiedon hankkimista koskevia säännöksiä. Kysymys on perustuslain 9 §:ssä turvattuun liikkumisvapauteen ja 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan liittyvästä sääntelystä (PeVL 36/2002 vp). Nykyisestä sääntelystä ehdotukset poikkeaisivat niin, että tukiasematietojen hankkiminen voisi koskea myös tulevaisuudessa kirjautuvia teleosoitteita tai telepäätelaitteita. Tukiasematietojen merkitys rikosten estämisen ja paljastamisen kannalta ei rajoitu menneisiin tapahtumiin tilanteissa, joissa rikoksentekijän voi olettaa menevän rikoksen estämisen tai paljastamisen kannalta merkitykselliselle paikalle. Lisäksi lain mukaan edellytyksenä tukiasematietojen hankkimiselle tällaisissa tapauksissa olisi erityinen syy.

Kun otetaan huomioon se, että näissä tapauksissa perusoikeuksiin puuttuminen on vähäinen verrattuna rajoitusten perusteena olevan yhteiskunnallisen intressin tärkeyteen (perusterikoksina lähinnä vakavat rikokset, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta), ja se, että asia olisi pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen kiirepäätöksen jälkeen saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi viimeistään 24 tunnin kuluttua pakkokeinon käytön aloittamisesta, muutokselle on löydettävissä hyväksyttäviä perusteita.

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

Uuden poliisilain 5 luvun 13 §:ään otettaisiin säännökset tarkkailusta ja suunnitelmallisesta tarkkailusta. Tarkkailusta säädetään nykyisen poliisilain 28 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 30 §:ssä. Tarkkailua pidetään nykyisin sallittuna myös esitutkinnassa tavanomaisen oikeuden nojalla. Tarkkailulla tarkoitettaisiin tiettyyn henkilöön kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa. Tarkkailu voidaan katsoa eräänlaiseksi poliisin keinovalikoimaan kuuluvaksi perustoimenpiteeksi. Sen johdosta ei ole tarpeen säätää tämän perusmuotoisen tarkkailun edellytyksistä. Tarkkailussa saataisiin käyttää teknisiä laitteita (esimerkiksi kiikari), mutta tarkkailua ei saisi kohdistaa kotirauhan suojan ydinalueeseen kohdistuvaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Tarkkailusta erotettaisiin 5 luvun 13 §:ssä suunnitelmallinen tarkkailu, joka tarkkailusta poiketen olisi muuta kuin lyhytaikaista. Ehdotuksen mukaan tällainen toiminta saatettaisiin nimenomaisen sääntelyn piiriin. Tämä salainen tiedonhankintakeino olisi merkityksellinen seurattavan henkilön yksityisyyden suojan kannalta, koska sen avulla hänen elämäänsä seurattaisiin jonkin aikaa. Suunnitelmallisen tarkkailun kohteena voisi olla esimerkiksi se, mitä hän tekee vapaa-aikanaan ja keitä henkilöitä hän tuolloin tapaa. Myöskään suunnitelmallinen tarkkailu ei saisi kohdistua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Suunnitelmallisen tarkkailun sääntelyllä pyrittäisiin tarkkailun sääntelemisen tavoin täsmentämään nykyisin epäselvää oikeustilaa. Kysymys olisi tältäkin osin siis viranomaistoimivaltuuksien täsmällisemmästä ja kattavammasta sääntelystä. Yksityiselämän suojaan puuttumisen vuoksi, suhteellisuusperiaatteen asettamien vaatimusten pohjalta suunnitelmallista tarkkailua ei voitaisi käyttää vähäisten rikosten estämisessä tai paljastamisessa. Edellytyksenä toimivaltuuden käytölle olisi se, että tarkkailtavan voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen. Lisäksi uuden poliisilain 5 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan edellytyksenä suunnitelmallisen tarkkailun käytölle olisi se, että sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies (5 luvun 14 §:n 1 momentti). Myös suunnitelmallisen tarkkailun sääntelyä voidaan mainitut seikat huomioon ottaen pitää täsmällisenä ja tarkkarajaisena. Suunnitelmallisen tarkkailun sääntely ei ole perusoikeusnäkökulmasta ongelmallinen.

Uusi tiedonhankintakeino olisi myös poliisilain 5 luvun 15 §:n mukainen peitelty tiedonhankinta. Sillä tarkoitettaisiin tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja. Peitelty tiedonhankinta olisi kytketty tietyn vakavuustason rikoksiin. Kyseistä tiedonhankintakeinoa saataisiin käyttää, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta; 2) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai paritukseen; 3) huumausainerikokseen; 4) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; 5) törkeään tulliselvitysrikokseen; tai 6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen. Uusi toimivaltuus asettuisi suunnitelmallisen tarkkailun ja peite-

toiminnan välimaastoon, koska sitä käyttämällä toisaalta pyrittäisiin henkilökohtaiseen kontaktiin tiedonhankinnan kohteen kanssa mutta toisaalta ei pyrittäisi kuitenkaan pitkäaikaiseen kanssakäymiseen ja erityisen luottamussuhteen muodostamiseen kuten peitetoiminnassa. Myös peitellyn tiedonhankinnan käyttöön ottamisen osalta kysymys olisi poliisitoiminnan käytännön tarpeista ja siihen liittyvästä toimivaltuuksien kattavasta ja täsmällisestä sääntelystä. Peitellyssä tiedonhankinnassa ei puututtaisi yksityiselämän suojaan niin syvällisesti kuin peitetoiminnassa tehdään. Edellytysten osalta se rinnastuisi edellä selostettuun suunnitelmalliseen tarkkailuun.

Uuden poliisilain 5 luvun 21 §:n 3 momentissa säädettäisiin henkilön teknisestä seurannasta. Jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaite hänen yllään olevaan vaatteeseen tai mukanaan olevaan esineeseen, saadaan toimenpide suorittaa vain, jos hänen voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen (tekniseen kuunteluun oikeuttavat rikokset). Tältäkin osin kysymys olisi osittain lainsäädännön täsmentämisestä, koska käytännössä esineiden seuranta usein tarkoittaa niitä kuljettavan henkilön seuraamista. Henkilön tekninen seuranta olisi pääsääntöisesti kytketty vain suhteellisen vakavien rikosten tutkintaan. Lisäksi tarkasteltavana olevan luvun 22 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin päättäisi henkilön teknisestä seurannasta, joskin pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi päättää toimivaltuuden käyttämisestä väliaikaisesti kiireellisissä tilanteissa (2 momentti).

Uusi tiedonhankintakeino olisi myös ehdotetun poliisilain 5 luvun 23 §:n mukainen tekninen laitetarkkailu. Sen käyttämisen edellytykset kytkettäisiin toimenpiteen kohteena olevien rikosten osalta teknisen kuuntelun edellytyksiin. Teknisellä laitetarkkailulla ei saisi hankkia tietoa viestin sisällöstä tai tunnistamistiedoista. Teknisestä laitetarkkailusta päättäisi tuomioistuin, joskin pidättämiseen oikeutettu poliisimies saisi kiireellisessä tilanteessa päättää tilapäisestä toimenpiteestä. Tekniselle laitetarkkailulle siis asetettaisiin konkreettisen ja yksilöidyn epäilyn vaatimus (PeVL 12/1998 vp). Kysymys olisi tältäkin osin viranomaistoimivaltuuksien kattavasta ja täsmällisestä sääntelystä, koska tällaisen menettely luonne ja sijoittuminen salaisten pakkokeinojen kentässä ovat tällä hetkellä epäselviä. Huomioon on myös otettava vakavien rikosten estämis- ja paljastamisintressi.

Nykyisen poliisilain 36 §:n 2 momentista uuden lain 5 luvun 25 §:ään siirrettäväksi ehdotetun säännöksen mukaan poliisi saisi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä olisi rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Keinon käyttämisestä päättäisi pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Toimenpiteen käyttö kytkettäisiin nykyisestä poliisilaista poiketen tietyn suuruiseen edellytysrikokseen ja päätöksentekotasoa nostettaisiin.

Peitetoiminta ja valeosto

Peitetoiminta ja valeosto ehdotetaan uuden poliisilain 5 luvussa säänneltäväksi eräiltä osin yksityiskohtaisemmin kuin nykyisessä poliisilaissa. Perustuslakivaliokunta on melko laajasti tarkastellut näitä menetelmiä siinä yhteydessä, kun niitä koskevat säännökset ehdotettiin otettavaksi nykyiseen poliisilakiin (PeVL 5/1999 vp).

Uuden poliisilain 5 luvun 28 §:n 1 momentissa peitetoiminnan määritelmää täsmennettäisiin voimassa olevan lain mukaiseen verrattuna. Peitetoiminnan edellytyksiin lisättäisiin mainitun pykälän 2 momentin mukaan se, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena. Tämä vaatimus ei kuitenkaan koskisi tietoverkossa suoritettavaa peitetoimintaa, koska siihen ei liity fyysisiä työturvallisuusriskejä ja se on muuhun peitetoimintaan verrattuna helpommin dokumentoitavaa.

Peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saisi tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen (poliisilain 5 luvun 29 §). Tietyin edellytyksin hän voisi tehdä rikkomusluonteisia rikoksia. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuessaan (5 luvun 30 §) peitetehtävässä oleva poliisimies saisi hankkia toimitiloja tai kulku- tai muita sellai-

sia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla. Jos hän tässä yhteydessä syyllistyisi rangaistavaan tekoon, hän olisi kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin; 2) poliisimiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vahinkoa tai vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle tai merkittävää vahinkoa omaisuudelle; ja 3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Peitetoimintaa suorittava poliisimies saisi osallistua valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistäisi merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

Uuden poliisilain 5 luvun 33 §:n mukaan peitetoimintaa koskevien edellytysten arviointi olisi saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi silloin, kun peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä. Tuomioistuin arvioisi, ovatko 5 luvun 28 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olleet olemassa tai onko ollut kysymys peitetoiminnasta mainitun luvun 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Tämä ei koskisi kuitenkaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa. Päättäessään asiasta tuomioistuin ei ottaisi kantaa siihen operatiiviseen kysymykseen, miten peitetoiminnan käyttäminen konkreettisessa tapauksessa järjestetään. Peitetoimintaa voitaisiin laajentaa, jos sen aikana ilmenee, että peitetoiminnan kohteena olevan henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi on välittömästi tehtävä peitetoimintaa.

Valeostoa koskevat säännökset olisivat poliisilain 5 luvun 35—38 §:ssä. Poliisimiehen turvaamisesta peitetoiminnassa ja valeostossa säädettäisiin 39 §:ssä, joka koskisi poliisimiehen varustamista kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella.

Salaisiin tiedonhankintakeinoihin ja erityisesti peitetoiminnan ja valeoston käyttämiseen liittyisi poliisilain 5 luvun 58 § salaisen tiedonhankintakeinon käytön ilmoittamisesta. Tiedonhankintakeinosta riippuen keinon käyttämisestä olisi ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Ilmoittamista voitaisiin kuitenkin lykätä tai jättää ilmoitus tekemättä laissa säädetyillä perusteilla (esimerkiksi valtion turvallisuuden varmistaminen taikka hengen tai terveyden suojaaminen). Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei olisi velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei olisi aloitettu esitutkintaa. Kun harkitaan ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä, arvioinnissa olisi myös otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Kun peitetoiminta ja valeosto otettiin poliisilakiin, eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi (PeVL 5/1999 vp) peitetoiminnan olevan perusoikeusnäkökulmasta valeostoa merkittävämpi. Valiokunta totesi olevan aihetta arvioida peitetoimintaa ennen muuta yksityiselämän suojan kannalta. Lisäksi todettiin tarve arvioida näitä tiedonhankintakeinoja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan perusoikeuden kannalta. Valiokunta piti asianmukaisena sitä, että peitetoiminnan ala ehdotettiin rajattavaksi pelkästään törkeisiin rikoksiin, jotka lisäksi ovat sellaisia, että niihin liittyvä rikollisuus kokemuksen mukaan kehittyy herkästi luonteeltaan järjestäytyneeksi. Valiokunnan mukaan peitetoiminnan taustalla on erityisen painava yhteiskunnallinen intressi ja tämä intressi liittyy myös tavoitteeseen turvata toisten ihmisten perusoikeuksia. Perustuslakivaliokunta vielä kiinnitti huomiota siihen, että peitetoimintaan ei pidä yksittäistapauksessa ryhtyä, jos sitä harjoittavan poliisimiehen turvallisuutta ei pystytä riittävästi varmistamaan.

Esityksen yleisperusteluissa on esitelty peitetoimintaan ja valeostoon liittyvää EIT:n ratkaisukäytäntöä. Sen mukaan poliisin ei tule provosoida rikoksia, joita ei muuten tehtäisi. Mitä tulee oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, ihmisoikeustuomioistuin on poliisin hallussa olevan näytön syytetylle ilmaisemisen osalta kiinnittänyt huomiota siihen, että ilmaisemisvelvollisuus ei ole ehdoton. Rikosjutussa saattaa olla syytetyn edun kanssa kil-

pailevia intressejä kuten kansallinen turvallisuus, tarve suojella todistajia kostotoimilta tai pitää salassa poliisin rikostutkintamenetelmät. Lähtökohtana EIT:n ratkaisukäytännön perusteella voidaan pitää, että peitetoimintaa ja valeostoa koskevan sääntelyn tulee olla yksityiskohtaista.

Kuten yleisperusteluissa todetaan, peitetoiminnan onnistumisen kannalta on tärkeää, että peitetoiminnassa toimiva poliisimies kykenee saavuttamaan rikollisryhmän jäsenten luottamuksen. Peitepoliisin tulee voida luottamuksen saavuttaakseen oleskella rikollisten keskuudessa sekä osoittaa tarvittaessa toiminnallaan, että hän suhtautuu rikollisten toimintaan välinpitämättömästi ja jopa hyväksyvästi. Kysymys voi myös olla poliisimiehen oman hengen tai terveyden suojaamisesta. Jos soluttautumalla tehtävä ammattimaisen rikollisryhmän jäseniin kohdistettava peitetoiminta halutaan sallia, on käytännössä pakko hyväksyä mahdollisuus, että peitehenkilön menettely ainakin jälkikäteen arvioiden saattaa olla osallisuutta rikokseen. Näihin näkökohtiin perustuvat tarkkarajaiset ja täsmälliset muutosehdotukset, jotka koskevat poliisimiehen toimintamahdollisuuksia peitetoiminnassa.

Peitetoiminta voisi edelleen koskea vain vakavia ja muutenkin aikaisempaa täsmällisemmin määritettäviä rikoksia. Ratkaisukäytännön yhtenäisyyden varmistamiseksi ja turvallisuusnäkökohtien korostamiseksi peitetoimintaa koskevien asioiden käsittely ensimmäisessä oikeusasteessa keskitettäisiin Helsingin käräjäoikeuteen (ehdotetun 5 luvun 45 §:n 1 momentti). Sama koskisi valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ilmoittamista koskevaa asiaa (ehdotetun 5 luvun 58 §:n 5 momentti). Ehdotettavassa poliisilain 5 luvun 58 §:ssä otettaisiin huomioon vaatimukset, joita perustuslain 21 § ja EIT:n ratkaisukäytäntö asettavat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteuttamiselle rikosprosessissa.

Tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku

Tietolähteen ohjatusta käytöstä säädettäisiin poliisilain 5 luvun 40—42 §:ssä sekä valvotusta läpilaskusta 43 ja 44 §:ssä.

Tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saisi pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Muutenkin tietolähteen ohjattua käyttöä koskevilla säännöksillä lainsäädäntöä täydennettäisiin perustuslain vaatimukset täyttävällä tarkkarajaisella ja täsmällisellä sääntelyllä. Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäisi päällikkötasoinen tai salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Yleisperusteluissa on jo tuotu esiin, miten eduskunnan valiokunnat, perustuslakivaliokunta mukaan lukien, ovat useaan otteeseen kehottaneet laatimaan valvottua läpilaskua koskevat säännökset. Tähän on viimeksi kiinnitetty huomiota käsiteltäessä hallituksen esitystä HE 26/2008 vp, joka sisältää ehdotuksen laiksi poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta (PeVL 35/2008 vp ja LaVL 23/2008 vp). Nyt poliisilain 5 luvun 41 §:ään otettaisiin valvotun läpilaskun määritelmä sekä täsmällisesti rajatut käyttöedellytykset, jotka on sidottu vakavien rikosten estämistarpeeseen.

Valvotussa läpilaskussa olisi kysymys siitä, että poliisi saisi olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirtää tällaista puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi. Valvottua läpilaskua saisi käyttää sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Edellytyksenä olisi lisäksi, että läpilaskua voidaan valvoa ja siihen voidaan tarvittaessa puuttua. Toimenpiteestä ei saisi myöskään aiheutua merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Valvottu läpilasku olisi ensisijaisesti sovellettava erityissäännös suhteessa rikokseen puuttumisen siirtämistä koskevaan 5 luvun 46 §:n 1 momentin yleissäännökseen. Siirtämistä koskevassa säännöksessä on otettu huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossaan PeVL 11/2005 vp esittämät näkökohdat.

Eräät muut poliisilain 5 luvun säännökset

Uuden poliisilain 5 luvun 48 §:ään otettaisiin säännökset salaista tiedonhankintaa koskevasta ilmaisukiellosta. Mahdollisuutta ilmaisukiellon määräämiseen on, samoin kuin salaisten pakkokeinojen käytön ollessa kysymyksessä, pidettävä välttämättömänä myös salaisen tiedonhankintakeinon käytön yhteydessä, koska keinon käytön tuleminen sivullisen välityksellä kohdehenkilön tietoon voisi estää keinon käytön tai vaarantaa sen tarkoituksen toteutumisen. Ilmaisukiellolle asetettaisiin tiukka kynnys, koska ilmaisemiskiellon edellytyksenä olisi tärkeä rikoksen estämiseen tai paljastamiseen liittyvä syy. Ilmaisukiellon rikkomisesta säädettävän rangaistusuhkankin vuoksi ilmaisukieltoa koskeva menettely kirjallisine ilmoituksineen ja ilmoitettavine seikkoineen olisi tarkasti määritelty.

Uuden poliisilain 5 luvussa säädettäväksi ehdotettavien tiedonhankintakeinojen kannalta huomioon on otettava ylimääräisen tiedon käyttämistä (54 §), telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttämistä (56 §) sekä kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittämistä (57 §) koskevat yksityiskohtaiset säännökset, joilla keinokohtaisia säännöksiä täydentäen rajoitettaisiin salaisen tiedonhankintakeinon käytössä saatujen tietojen hyödyntämistä.

Erityiset poliisivaltuudet

Voimassa olevassa poliisilain 8 §:ssä säädetään erityisistä poliisivaltuuksista. Pykälän 1 momentin mukaan Poliisihallitus voi antaa nimetylle henkilölle sellaisia tämän lain mukaisia poliisivaltuuksia, joita tämä määrätyssä tehtävässään tarvitsee. Pykälän 2 momentissa säädetään, että valtuudet tämän lain mukaisten voimakeinojen käyttämiseen voidaan antaa kuitenkin vain nimetylle virkamiehelle. Valtuudet esitutkinnan suorittamiseen voidaan antaa vain virkamiehelle valtuuksien antamispäätöksessä mainittavien, virkamiehen omaan hallinnonalaan liittyvien rikosten tutkintaa varten.

Erityisiä poliisivaltuuksia koskevaa säännöstä voidaan pitää perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn laillisuusperiaatteen kannalta katsottuna kyseenalaisena, koska poliisivaltuuksia ja niihin liittyvää valtuutta käyttää voimakeinoja ei voida antaa muille kuin tiettyjä tehtäviä suorittaville, valtuuksien käyttöön koulutetuille virkamiehille. Nämä tilanteet on säänneltävä ottamalla tarvittaessa asianomaisten virkamiesten toimivaltuuksia sääntelevin lakeihin yksityiskohtaiset säännökset poliisivaltuuksien tyyppisistä toimivaltuuksista ja niiden käytön edellytyksistä. Käsillä olevaa esitystä valmisteltaessa ei ole ollut mahdollista harkita tähän liittyviä kysymyksiä. Sen vuoksi esitykseen sisältyy vain ehdotus erityisten poliisivaltuuksien myöntämistä koskevan nykyisen poliisilain 8 §:n jättämisestä voimaan kolmen vuoden määräajaksi uuden poliisilain ja siihen liittyvien lakien voimaantulosta. Tämä tarkoittaisi samalla, että mahdollisesti myönnettävät uudet erityiset poliisivaltuudet eivät voisi olla voimassa sanottua ajankohtaa pidempään.

4.3 Säätämisjärjestyksen arviointi

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Koska säätämisjärjestystä koskevista kysymyksistä osa on tulkinnanvaraisia, on tarpeen pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Poliisilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Poliisin tehtävät

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetyt tehtävät sekä antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaissa (/) ja rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa (/).

2 §

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen

Poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

3 §

Suhteellisuusperiaate

Poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

4 §

Vähimmän haitan periaate

Poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

5 §

Tarkoitussidonnaisuuden periaate

Poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain säädettyyn tarkoitukseen.

6 §

Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys

Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

Poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaa-

tiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

7 §

Toimenpiteen perusteen ilmoittaminen

Poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen.

Jollei laissa toisin säädetä, myös muun kuin vapauteen kohdistuvan toimenpiteen kohteena olevalla henkilöllä tai tämän edustajalla on oikeus saada tieto toimenpiteen perusteesta niin pian kuin se on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

8 §

Poliisimiehen aseman ilmaiseminen ja poliisimiehen yksilöiminen

Poliisimiehen on tarvittaessa ilmaistava toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle olevansa poliisimies ja pyynnöstä esitettävä virkamerkkinsä, jos ilmaiseminen tai esittäminen on mahdollista toimenpiteen suorittamista vaarantamatta.

Poliisin on huolehdittava siitä, että virkatoimen suorittanut poliisimies on tarvittaessa yksilöitävissä.

9 §

Toimenpiteestä luopuminen ja sen siirtäminen

Poliisilla on oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden.

Poliisin toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee, on oikeus pyynnöstä saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.

Salaiseen tiedonhankintaan liittyvästä toimenpiteen siirtämisestä säädetään 5 luvun 46 §:n 1 momentissa.

10 §

Virkapuku

Poliisimiehen sekä ylivartijan ja vartijan on käytettävä virkatehtävissään virkapukua, kun virkatehtävän laatu tai luonne sitä edellyttää.

Virkapukua voidaan käyttää myös virkatehtävään liittyvän matkan aikana ja edustettaessa poliisia. Virkapuvun käytöstä muissa yhteyksissä päättää asianomaisen yksikön päällikkö.

Muu kuin poliisimies ei saa käyttää poliisin virkapukua tai virka-asustetta. Kukaan ei myöskään saa käyttää tällaista pukua tai asustetta erehdyttävästi muistuttavaa asua tai pukinetta sillä tavoin, että se voi saada aikaan vaikutelman käyttäjän asemasta poliisimiehenä. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei kuitenkaan koske 1 momentissa tarkoitetun ylivartijan tai vartijan taikka täydennyspoliisin oikeutta käyttää säädettyä virkapukua tai virka-asustetta.

Sen estämättä, mitä 3 momentissa säädetään, asianomaisen poliisilaitoksen päällikkö voi antaa luvan poliisin virkapuvun käyttöön teatteriesityksissä tai muissa vastaavissa tilaisuuksissa.

11 §

Poliisimiehen käskyvalta

Poliisimiehellä on tässä tai muussa laissa säädettyä toimivaltuutta käyttäessään oikeus yksittäistapauksessa antaa jokaista velvoittavia tarpeellisia käskyjä ja kieltoja.

12 §

Poliisimies

Poliisimiehiä ovat valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävät päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvat virkamiehet.

2 luku

Yleiset toimivaltuudet

1 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja eikä henkilöllisyyttä voida muutoin selvittää, poliisimiehellä on oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava, mitä henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2—4 momentissa säädetään.

Poliisimiehellä on oikeus henkilöllisyyden selvittämiseksi ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinniottaminen on välttämätöntä henkilöllisyyden selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

2 §

Kiinniottaminen henkilön suojaamiseksi

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö hänen suojaamisekseen henkeä, ruumiillista koskemattomuutta, turvallisuutta tai terveyttä välittömästi uhkaavalta vakavalta vaaralta, jos henkilö ei kykene pitämään huolta itsestään eikä vaaraa voida muuten poistaa tai henkilöstä huolehtia muilla keinoin.

Jos 1 momentin mukaan kiinni otettu on alle 18-vuotias, hänet on viipymättä luovutettava huoltajalleen tai, jollei se ole mahdollista, lastensuojeluviranomaiselle. Muun kiinni otetun on annettava poistua heti, kun kiinniottamisen tarve on lakannut, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta. Henkilö, jota ei ole päästetty vapaaksi kello 20:een mennessä, saadaan kuitenkin pitää kiinniotettuna seuraavaan aamuun kello 8:aan saakka, jos siihen on henkilön hengen tai terveyden suojaamiseksi asunnon tai yösijan puuttumisen vuoksi taikka muusta vastaavasta syystä erityistä aihetta.

Päihtyneenä kiinni otetun säilössä pitämisestä säädetään päihtyneiden käsittelystä annetussa laissa (461/1973). Ilmeisesti mielisairaan henkilön hoitoon toimittamisesta ja muusta virka-avusta sellaista henkilöä koskevassa asiassa säädetään mielenterveyslaissa (1116/1990).

3 §

Etsintäkuulutetun kiinniottaminen

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni etsintäkuulutettu, joka toimivaltaisen viranomaisen antaman kuulutuksen mukaan on vangittava tai otettava säilöön.

Muu kuin 1 momentissa tarkoitettu etsintäkuulutettu on velvollinen poliisimiehen kehotuksesta saapumaan poliisiasemalle tai muuhun paikkaan, jossa etsintäkuulutuksen mukaiset toimenpiteet voidaan suorittaa. Jollei hän noudata kehotusta tai jos on todennäköistä, että hän pyrkii välttämään etsintäkuulutuksessa mainitun toimenpiteen, poliisimiehellä on oikeus ottaa hänet kiinni kuulutuksessa mainitun toimenpiteen suorittamiseksi.

Etsintäkuulutettu on, jollei etsintäkuulutuksen edellyttämien toimenpiteiden kestoajasta laissa toisin säädetä, velvollinen olemaan toimenpiteiden suorittamiseksi saapuvilla enintään kuusi tuntia kiinniottamisesta.

4 §

Etsintä henkilön kiinniottamiseksi

Poliisimiehellä on oikeus 6 luvussa tarkoitettuun poliisitutkintaan noudettavan henkilön löytämiseksi toimittaa kotietsintä tai paikanetsintä siten kuin pakkokeinolain 8 luvussa säädetään.

Etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies. Muu poliisimies voi ilman päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöstä toimittaa etsinnän silloin, kun sen välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

Mitä 1 momentissa säädetään, koskee myös poliisin muulle viranomaiselle antamaa laissa säädettyä virka-apua henkilön kiinniottamiseksi. Tällaisesta etsinnästä päättää päällystöön kuuluva poliisimies.

5 §

Kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen

Poliisimiehellä on oikeus rikoslain (39/1889) 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan tai saman luvun 3 §:ssä tarkoitetun julkisrauhan suojaaman tilan tai muun paikan haltijan tai tämän edustajan pyynnöstä poistaa henkilö, joka ilman laillista oikeutta tunkeutuu, menee salaa tai toista harhauttamalla taikka kätkeytyy sinne tai jättää noudattamatta käskyn poistua sieltä.

Poliisimiehellä on oikeus poistaa 1 momentissa tarkoitetusta tilasta tai muusta paikasta siellä luvallisesti oleskeleva henkilö, jos tämä häiritsee muiden henkilöiden kotirauhaa tai julkisrauhaa taikka aiheuttaa siellä muulla tavoin huomattavaa häiriötä ja on perusteltua syytä epäillä, että häirintä toistuu.

Jos poistamisella ei todennäköisesti voitaisi estää häiriön toistumista, poliisimiehellä on oikeus ottaa häiritsijä kiinni ja pitää tämä säilössä. Kiinni otettua saa pitää säilössä vain niin kauan kuin häiriön toistuminen on todennäköistä, kuitenkin enintään 12 tuntia kiinniottamisesta.

6 §

Sisäänpääsy ja etsintä vaara- ja vahinkotilanteissa

Poliisimiehellä on oikeus päästä kotirauhan tai julkisrauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan tai tilaan tai muuhun paikkaan, johon ei ole yleistä pääsyä, taikka kulkuneuvoon ja suorittaa siellä tarvittaessa etsintä, jos on perusteltua syytä olettaa, että:

1) henkeä, terveyttä tai henkilökohtaista vapautta vaarantava tai huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on välittömästi uhkaamassa tai käynnissä;

2) joku on jo tapahtuneen rikoksen tai onnettomuuden taikka muun vastaavan syyn vuoksi välittömän avun tarpeessa; tai

3) etsinnässä löytyy kuollut henkilö.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa tapauksessa edellytyksenä on lisäksi, että toimenpide on välttämätön vaaran tai vahingon estämiseksi taikka räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi.

Muissa kuin kiireellisissä tilanteissa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen edellyttää päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä.

7 §

Toimenpiteiden suorittaminen

Edellä 4—6 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa saadaan huone, säilytyspaikka tai muu vastaava toimenpiteen kohde tarvittaessa avata voimakeinoja käyttäen. Toimenpiteen päätyttyä sen kohde on sopivalla tavalla suljettava. Mainittujen pykälien nojalla suoritetuista toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

8 §

Paikan ja alueen eristäminen

Poliisimiehellä on oikeus eristää, sulkea tai tyhjentää yleisesti käytetty paikka tai alue taikka kieltää tai rajoittaa liikkumista, jos se on tarpeen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, poliisitutkinnan turvaamiseksi taikka onnettomuuspaikalla suoritettavien toimenpiteiden, toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden tai vaaraan joutuneen omaisuuden suojaamiseksi.

Poliisimiehellä on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin eristää tai tyhjentää kotirauhan tai julkisrauhan suojaama alue, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi eikä alueella olevia voida muuten suojata.

Poliisin oikeudesta antaa yleisen kokouksen järjestämispaikkaa koskevia määräyksiä

säädetään kokoontumislain (530/1999) 10 §:ssä.

Poliisimiehellä on oikeus kieltää tai rajoittaa esineiden siirtämistä taikka määrätä esine siirrettäväksi yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella, jos se on tarpeen poliisitutkinnan turvaamiseksi. Vastaava oikeus poliisimiehellä on myös kotirauhan suojaamalla alueella, jos toimenpide on tarpeen henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka omaisuuden suojaamiseksi.

9 §

Väkijoukon hajottaminen

Poliisimiehellä on oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos kokoontuminen vaarantaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta tai on esteenä liikenteelle. Sama oikeus poliisimiehellä on, jos väkijoukossa olevat uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella todennäköisesti syyllistyisivät henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä on oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni. Poliisin tulee mahdollisuuksien mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu.

Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tehtävän tarkoitus on saavutettu, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

Yleisen kokouksen keskeyttämisestä ja päättämisestä säädetään kokoontumislain 21 §:ssä sekä yleisötilaisuuden estämisestä, keskeyttämisestä ja päättämisestä saman lain 22 §:ssä.

10 §

Rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen

Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Henkilö voidaan ottaa kiinni, jos paikalta poistaminen on todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää taikka häiriötä tai vaaraa muuten poistaa. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen taikka aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinniottamisesta.

Poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa 1 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi.

11 §

Kulkuneuvon pysäyttäminen ja siirtäminen

Poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi, siirtää kulkuneuvo tai määrätä se siirrettäväksi, jos se on perusteltua poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi.

Tieliikenteen valvonnasta säädetään tieliikennelaissa (267/1981) ja ilma-aluksen määräämisestä laskeutumaan ilmailulaissa (1194/2009).

12 §

Turvallisuustarkastus

Poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja muun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa, mitä henkilöllä on vaatteissaan tai muuten yllään taikka mukanaan olevissa tavaroissa sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisensä taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Poliisimies voi virkatehtävän suorittamisen yhteydessä tehdä henkilölle tarkastuksen tällaisten esineiden tai aineiden löytämiseksi muussakin tapauksessa, jos se perustellusta syystä on tarpeen poliisimie-

hen työturvallisuuden ja virkatehtävän suorittamisen varmistamiseksi.

Henkilö tai hänen mukanaan olevat tavarat voidaan vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä tarkastaa myös hänen tunnistamistaan varten tarpeellisen asiakirjan löytämiseksi.

Poliisimiehellä on tilanteen vaatimin tavoin ja edellyttämässä laajuudessa oikeus tarkastaa oikeudenkäyntiin sekä erityistä suojelua edellyttävään kokoukseen, yleisötilaisuuteen tai muuhun vastaavaan tilaisuuteen tai tilaisuuden osallistujien majoitustiloihin saapuva tai sieltä poistuva taikka tilaisuuden järjestämispaikan tai majoitustilojen välittömässä läheisyydessä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä ole hallussaan sellaisia esineitä tai aineita, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa tilaisuuteen osallistuvien tai majoitustiloissa olevien tai muiden henkilöiden turvallisuudelle. Poistuvan henkilön tarkastaminen edellyttää tilaisuudessa tai majoitustiloissa järjestyshäiriönä tai muuten ilmennyttä erityistä syytä.

Edellä 1 ja 3 momentissa tarkoitetut vaaralliset esineet tai aineet on tarvittaessa otettava pois tarkastettavalta. Pois on otettava myös esineet tai aineet, joiden hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla kielletty.

13 §

Turvallisuustarkastuksen toimittaminen

Turvallisuustarkastus toimitetaan käsin tunnustelemalla, koulutettua koiraa käyttäen, metallinilmaisinta tai muuta vastaavaa teknistä laitetta käyttäen taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla.

Tarkastuksella ei saa puuttua tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen enempää kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. Tarkastuksessa on noudatettava olosuhteiden edellyttämää hienotunteisuutta.

14 §

Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto

Sen lisäksi, mitä muussa laissa säädetään, poliisimiehellä on oikeus ottaa tilapäisesti poliisin haltuun räjähdysaineet ja muut vaaralliset esineet tai aineet siltä, jonka voidaan perustellusti epäillä ikänsä, päihtymyksensä, mielentilansa tai muiden olosuhteiden perusteella aiheuttavan välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Poliisin haltuun otetaan myös vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain (390/2005) tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen vastaisesti hallussa pidetyt räjähdysaineet, joista niiden hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa poliisille ja jotka tämä luovuttaa poliisin haltuun.

Koko esineen sijasta saadaan ottaa haltuun sellainen esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa, jonka poistamisella 1 momentissa tarkoitetun vaaran aiheuttaminen voidaan estää.

Omaisuuden haltuunotosta on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

Ampuma-aseen, aseen osan, patruunoiden ja erityisen vaarallisten ammusten haltuunotosta säädetään ampuma-aselaissa (1/1998).

15 §

Haltuun otetun omaisuuden käsittely

Poliisin haltuun 12 §:n 4 momentin tai 14 §:n 1 momentin nojalla otetut vaaralliset esineet ja aineet on palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa, jollei sitä ennen ryhdytä hallussapitoa koskevan luvan peruuttamiseen taikka 2 tai 3 momentissa tai pakkokeinolain 7 luvussa tarkoitettuun toimenpiteeseen. Poliisin haltuun 14 §:n 2 momentin nojalla otettu esineeseen kuuluva tai siihen liittyvä osa on aina palautettava, jollei kysymyksessä olevaa esinettä kokonaisuudessaan oteta sitä ennen 14 §:n 1 momentin nojalla poliisin haltuun.

Poliisin haltuun 14 §:n 1 momentin nojalla otettu esine tai aine, jota ei voida vaaratta pa-

lauttaa haltijalleen tai omistajalleen, voidaan omistajan suostumuksella myydä tai luovuttaa sen hallussapitoon oikeutetulle henkilölle. Jollei tämä ole mahdollista, omaisuus voidaan myydä omistajan lukuun julkisella huutokaupalla.

Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa, myydä tai luovuttaa siten kuin 1 ja 2 momentissa säädetään tai jos kysymys on vähäarvoisesta esineestä tai aineesta, päällystöön kuuluva poliisimies voi määrätä esineen tai aineen hävitettäväksi.

Omistajalle ja haltijalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen myymistä tai hävittämistä, jollei kysymys ole vähäarvoisesta omaisuudesta. Myymisestä ja hävittämisestä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä vastaava merkintä muuhun asiakirjaan.

16 §

Eläimen kiinniottaminen ja lopettaminen

Poliisimiehellä on oikeus ottaa kiinni ja viimesijaisena keinona lopettaa eläin, joka aiheuttaa vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai huomattavaa vahinkoa omaisuudelle taikka vakavasti vaarantaa liikennettä. Eläin saadaan lopettaa myös, jos sen hengissä pitäminen olisi ilmeistä julmuutta sitä kohtaan.

17 §

Voimakeinojen käyttö

Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Poliisimiehellä on virantoimituksessa lisäksi oikeus hätävarjeluun siten kuin rikoslain 4 luvun 4 §:ssä säädetään. Tällaisessa hätävarjelussa poliisimies toimii virkavastuulla. Arvioitaessa hätävarjelun puolustettavuutta on otettava huomioon poliisimiehelle koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella asetettavat vaatimukset.

Sillä, joka poliisimiehen pyynnöstä tai tämän suostumuksella tilapäisesti avustaa poliisimiestä tilanteessa, jossa on välttämätöntä turvautua sivullisen apuun voimakeinojen käytössä erittäin tärkeän ja kiireellisen poliisin virkatehtävän suorittamisessa, on oikeus poliisimiehen ohjauksessa sellaisten voimakeinojen käyttämiseen, joihin poliisimies toimivaltansa nojalla hänet valtuuttaa.

Poliisilla on oikeus puolustusvoimien avustuksella käyttää sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi sen mukaan kuin puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetussa laissa (781/1980) säädetään.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä sekä hätävarjelun liioittelusta rikoslain 4 luvun 4 §:n 2 momentissa ja 7 §:ssä.

18 §

Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen

Jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.

19 §

Ampuma-aseen käyttö

Ampuma-asetta voidaan käyttää vain silloin, kun kyseessä on välitöntä ja vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle aiheuttavan henkilön toiminnan pysäyttäminen eikä lievempää keinoa pysäyttämiseksi ole käytet-

tävissä. Ampuma-asetta voidaan lisäksi käyttää kiireellistä ja tärkeää tehtävää suoritettaessa esineen, eläimen tai muun vastaavan esteen poistamiseksi. Ampuma-asetta ei saa käyttää väkijoukon hajottamiseksi, ellei ampuma-aseessa käytetä kaasupatruunoita tai muita vastaavia ammuksia niistä erikseen annettujen määräysten mukaisesti.

Ampuma-aseen käytöllä tarkoitetaan ampuma-aselain (1/1998) 2 §:ssä tarkoitetun ampuma-aseen käytöstä varoittamista, ampuma-aseella uhkaamista ja laukauksen ampumista. Ampuma-aseen esille ottaminen ja toimintavalmiuteen saattaminen eivät ole ampuma-aseen käyttöä.

Ampuma-aseella uhkaamisesta ja laukauksen ampumisesta päättää päällystöön kuuluva poliisimies, jos se tilanteen kiireellisyys huomioon ottaen on mahdollista.

20 §

Sitominen

Virkatehtävän kohteena olevan henkilön liikkuma- tai toimintavapautta saadaan rajoittaa käsiraudat laittamalla, muovista sidettä käyttämällä tai muulla vastaavalla tavalla, jos rajoittaminen on välttämätöntä virkatehtävän suorittamisen yhteydessä henkilön karkaamisen estämiseksi, väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi tai uhkaavan väkivallan torjumiseksi.

Liikkuma- tai toimintavapauden rajoittamista ei saa jatkaa pitempään kuin on välttämätöntä. Rajoittaminen ei saa aiheuttaa kohteena olevalle henkilölle vaaraa tai tarpeetonta kipua.

Poliisin säilyttämien kiinni otettujen ja tutkintavankien sitomisesta säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 11 luvun 2 §:ssä ja tutkintavankeuslain (768/2005) 13 luvun 2 §:ssä.

21 §

Rajatarkastus ja tullitoimenpiteet

Poliisimiehellä on oikeus rajatarkastustehtävässä suorittaa rajavartiolaissa (578/2005) tarkoitettu rajatarkastus rajanylityspaikalla tai muussa rajavartiolain 14 §:ssä säädetyssä paikassa mainitun lain 28 ja 29 §:ssä säädetyin toimivaltuuksin.

Poliisimiehellä on laittomasti valmistetun, maahantuodun tai hallussa pidetyn esineen tai aineen takavarikoimiseksi oikeus tullilain (1466/1994) mukaisiin tullitoimenpiteisiin mainitun lain 14 §:ssä säädetyin toimivaltuuksin. Jos tullitoimenpiteen suorittaminen edellyttää henkilönkatsastuksen tai muun kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuvan tarkastuksen toteuttamista esitutkintaa suorittamatta, tällaisen toimenpiteen suorittamisessa noudatetaan, mitä tullilain 15 §:ssä säädetään. Toimenpiteestä päättää kuitenkin päällystöön kuuluva poliisimies.

22 §

Vieraan valtion virkamiehen toimivalta

Tarkastusten asteittaisesta lakkauttamisesta yhteisillä rajoilla tehdyn sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen (*Schengenin yleissopimus*) 41 artiklassa tarkoitetulla Schengenin säännöstöä soveltavan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus maansa alueella verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksentekijän takaa-ajoon Suomen alueella samoin kuin kiinniottoon ja turvallisuustarkastukseen Suomen alueella siten kuin Suomea velvoittavassa Schengenin säännöstössä määrätään. Kulkuneuvon pysäyttämiseen ja turvallisuustarkastukseen sovelletaan lisäksi, mitä 11 §:n 1 momentissa säädetään kulkuneuvon pysäyttämisestä, 12 §:n 1 momentissa tarkastuksesta henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan toimenpiteen yhteydessä ja 12 §:n 4 momentissa vaarallisten esineiden ja aineiden poisottamisesta.

Oikeus voimakeinoin tapahtuvaan verekseltä tavatun tai pakenevan kiinniottoon on kuitenkin vain, jos kiinniotettava vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinnijoutumisen eikä suomalaisen toimivaltaisen virkamiehen apua kiinniottoon ole viipymättä saatavilla. Voimakeinojen käytön edellytyksistä ja käytöstä on lisäksi voimassa, mitä muualla tässä laissa ja rikoslaissa säädetään.

Kiinniottamisen perustuessa 1 momenttiin kiinni otettu on viipymättä luovutettava kiinniottamispaikkakunnan poliisilaitokselle, jol-

le on myös ilmoitettava Suomen alueella tehdyistä muista toimenpiteistä ja niiden seurauksista.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun toimivaltaisen virkamiehen toimenpiteistä aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä 8 luvussa säädetään vahingonkorvausvastuusta.

3 luku

Turvatarkastus poliisin toimitiloissa

1 §

Turvatarkastus

Poliisilaitoksissa ja muissa poliisin toimitiloissa voidaan järjestää turvatarkastuksia turvallisuudesta huolehtimiseksi, järjestyksen turvaamiseksi ja omaisuuden suojelemiseksi.

Turvatarkastuksesta päättää poliisiyksikön päällikkö.

Turvatarkastuksessa voidaan tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuvat ja siellä olevat henkilöt sekä heillä mukanaan olevat tavarat. Poliisiyksikön päällikkö päättää, missä laajuudessa turvatarkastus järjestetään.

Turvatarkastuksen voi suorittaa poliisimies taikka muu poliisin palveluksessa oleva tai poliisin hyväksymä tähän tehtävään koulutettu henkilö (*turvatarkastaja*).

Turvatarkastus on suoritettava niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa tarkastettavalle henkilölle tai vahinkoa omaisuudelle.

2 §

Turvatarkastuksen suorittaminen

Turvatarkastajalla on oikeus metallinilmaisinta tai muuta sellaista teknistä laitetta käyttäen tarkastaa poliisin toimitiloihin saapuva tai siellä oleva henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen selvittämiseksi, ettei hänellä ole mukanaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa turvallisuudelle tai järjestykselle taikka jota voidaan käyttää omaisuuden vahingoittamiseen. Turvatarkastajalla on oikeus tarkastaa henkilön mukana olevat tavarat myös muulla tavoin.

Jos turvatarkastuksen perusteella tai muutoin on perusteltua syytä epäillä, että henkilöllä on mukanaan 1 momentissa tarkoitettu esine tai aine, henkilö voidaan tarkastaa esineen tai aineen löytämiseksi. Tällaisen tarkastuksen suorittavan turvatarkastajan tulee olla samaa sukupuolta kuin tarkastettava.

3 §

Turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden haltuunotto

Turvatarkastajalla on oikeus ottaa pois tarkastuksessa tai muuten löydetty esine tai aine, jota tarkoitetaan 2 §:ssä tai jonka hallussapito on muuten lain tai sen nojalla annetun määräyksen nojalla kielletty. Pois otetut esineet ja aineet on, jollei siihen ole lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle hänen poistuessaan poliisin toimitiloista.

4 §

Voimakeinojen käyttö turvatarkastuksessa

Jos joku kieltäytyy turvatarkastustoimenpiteestä, turvatarkastaja voi poistaa hänet poliisin toimitiloista. Turvatarkastaja voi tarvittaessa käyttää henkilön poistamiseksi toimitiloista sellaisia voimakeinoja, joita henkilön käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen voidaan pitää puolustettavina. Muu kuin poliisimies tai poliisin palveluksessa oleva virkamies ei kuitenkaan saa käyttää voimakeinoja henkilön poistamiseksi poliisin toimitiloista, ellei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

4 luku

Tekninen valvonta ja tiedonsaantioikeudet

1 §

Tekninen valvonta ja sen edellytykset

Teknisellä valvonnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen

kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista.

Poliisi saa siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi.

2 §

Tietojen saanti viranomaiselta

Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.

Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä ajo-oikeuden, ampuma-aseluvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos voidaan perustellusti olettaa, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä.

Edellä 2 momentin perusteella saatuja salassa pidettäviä tietoja saa käyttää vain luvanhaltijan luotettavuuden, sopivuuden taikka luvan voimassaolon muun edellytyksen tai lupaan sisältyvän ehdon täyttymisen arvioimiseksi.

3 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

Poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitetussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

Poliisilla on yksittäistapauksessa oikeus pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisilla on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

Poliisilla on oikeus saada tietoja lupahallintoa varten yksityiseltä yhteisöltä ja henkilöltä siten kuin 2 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

5 luku

Salaiset tiedonhankintakeinot

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala ja määritelmät

Tässä luvussa säädetään telekuuntelun, tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta, televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, suunnitelmallisen tarkkailun, peitellyn tiedonhankinnan, teknisen tarkkailun (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen, peitetoiminnan, valeoston, tietolähdetoiminnan ja valvotun läpilaskun käyttämisestä rikoksen estämiseen, paljastamiseen tai vaaran torjumiseen. Näitä tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

Rikoksen estämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa.

Rikoksen paljastamisella tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.

Mitä tässä luvussa säädetään poliisin tai poliisimiehen oikeudesta käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja, koskee telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta lisäksi rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaisia sen mukaan kuin siitä laissa erikseen säädetään.

Salaisten pakkokeinojen käytöstä rikosten esitutkinnassa säädetään pakkokeinolain 10 luvussa.

2 §

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset

Salaisen tiedonhankintakeinon käytön yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi taikka vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja.

Sen lisäksi, mitä salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisistä edellytyksistä jäljempänä säädetään, telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle tai paljastamiselle. Peitetoiminnan ja valeoston käyttäminen edellyttää lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

Salaisen tiedonhankintakeinon käyttö on lopetettava ennen päätöksessä mainitun määräajan päättymistä, jos käytön tarkoitus on saavutettu tai sen edellytyksiä ei enää ole.

3 §

Salainen tiedonhankinta rikoksen paljastamiseksi

Tässä luvussa säädettyjä keinoja saadaan käyttää rikoksen estämisen lisäksi seuraavien rikosten paljastamisessa:

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantaminen;
2) sotaan yllyttäminen;
3) maanpetos, törkeä maanpetos;
4) vakoilu, törkeä vakoilu;
5) turvallisuussalaisuuden paljastaminen;
6) luvaton tiedustelutoiminta;
7) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettu terroristisessa tarkoituksessa tehtävä rikos;
8) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelu;
9) terroristiryhmän johtaminen;
10) terroristiryhmän toiminnan edistäminen;
11) koulutuksen antaminen terrorismirikoksen tekemistä varten;
12) värväys terrorismirikoksen tekemiseen;
13) terrorismin rahoittaminen.

4 §

Salaisen tiedonhankinnan jatkaminen rikoksen selvittämiseksi

Jos rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi aloitetun salaisen tiedonhankinnan aikana ilmenee, että on syytä epäillä tiedonhankinnan kohteena oleva rikos tehdyksi, tiedonhankintaa saadaan kuitenkin jatkaa rikoksen selvittämiseksi tämän luvun nojalla annetun luvan nojalla kolme vuorokautta, enintään kuitenkin luvan voimassaoloajan. Jos rikoksen selvittämiseksi on tarpeen käyttää pakkokeinolain 10 luvussa tarkoitettua salaista pakkokeinoa, asia on saatettava mainitun ajan kuluessa sen viranomaisen ratkaistavaksi, joka on toimivaltainen päättämään kysymyksessä olevan pakkokeinon käyttämisestä.

Tiedonhankinta televerkoista

5 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Telekuuntelulla tarkoitetaan viestintämarkkinalaissa (393/2003) tarkoitetun yleisen viestintäverkon tai siihen liitetyn viestintäverkon kautta teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen vastaanotettavan taikka siitä lähetetyn viestin kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä viestin sisällön ja siihen liittyvien 8 §:ssä tarkoitettujen tunnistamistietojen selvittämiseksi. Telekuuntelua saadaan kohdistaa vain siltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai sellaiselle henkilölle tarkoitettuun viestiin, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 2 momentissa mainittuun rikokseen.

Poliisille voidaan antaa lupa telekuunteluun rikoksen estämiseksi, jos telekuuntelun kohteena olevan henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

1) Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamiseen;
2) sotaan yllyttämiseen;
3) maanpetokseen, törkeään maanpetokseen;
4) vakoiluun, törkeään vakoiluun;
5) turvallisuussalaisuuden paljastamiseen;
6) luvattomaan tiedustelutoimintaan;
7) rikoslain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2—7 kohdassa tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtävään rikokseen;
8) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun;
9) terroristiryhmän johtamiseen;
10) terroristiryhmän toiminnan edistämiseen;
11) koulutuksen antamiseen terrorismirikoksen tekemistä varten;
12) värväykseen terrorismirikoksen tekemiseen; tai
13) terrorismin rahoittamiseen.

Poliisille voidaan lisäksi antaa lupa telekuunteluun, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi.

6 §

Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta

Jos on todennäköistä, että 5 §:ssä tarkoitettua viestiä ja siihen liittyviä tunnistamistietoja ei ole enää saatavissa telekuuntelulla, poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen teleyrityksen tai yhteisötilaajan hallusta 5 §:ssä säädetyillä edellytyksillä.

Jos tietojen hankkiminen kohdistetaan viestin sisällön selvittämiseksi telepäätelaitteeseen välittömästi yhteydessä olevaan viestin lähettämiseen ja vastaanottamiseen soveltuvaan henkilökohtaiseen tekniseen laitteeseen tai tällaisen laitteen ja telepäätelaitteen väliseen yhteyteen, poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, jos 5 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät.

7 §

Telekuuntelusta ja muusta vastaavasta tietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää telekuuntelusta ja tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun poliisimiehen (*pidättämiseen oikeutettu poliisimies*) vaatimuksesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Telekuuntelua ja telekuuntelun sijasta toimitettavaa tietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen oletettu tekoaika;
2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;
3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja telekuuntelun edellytykset perustuvat;
4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
5) toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite;
6) telekuuntelun suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies,

7) mahdolliset telekuuntelun ja muun vastaavan tietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

8 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty 5 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. *Tunnistamistiedolla* tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 2 §:n 8 kohdassa tarkoitettua tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Poliisille voidaan rikoksen estämiseksi antaa lupa sellaisen henkilön hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn rikokseen;

3) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai paritukseen;

4) huumausainerikokseen;

5) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; taikka

6) törkeään tulliselvitysrikokseen.

Poliisilla on oikeus televalvontaan 2 momentin estämättä, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

Poliisilla on oikeus lyhytaikaisesti estää teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden käyttö tietyllä alueella. Toimenpiteen käytön on oltava välttämätön henkeä tai terveyttä uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi eikä sillä saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Poliisille voidaan antaa lupa kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa (459/1973) tarkoitetussa kuolemansyyn selvittämisessä vainajan hallussa olleen teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jos toimenpiteellä voidaan perustellusti olettaa saatavan kuolemansyyn selvittämisessä tarvittavia tietoja.

Tietojen luovuttamisesta hätäilmoituksia vastaanottaville viranomaisille säädetään sähköisen viestinnän tietosuojalain 35 §:ssä.

9 §

Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Poliisi saa kohdistaa rikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän:

1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;

2) rikokseen, jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaite on oikeudettomasti toisen hallussa;

3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään lähestymiskiellon rikkomiseen, rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun ilkivaltaan tai mainitun lain 24 luvun 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettuun kotirauhan rikkomiseen;

4) muuhun kuin 3 kohdassa tarkoitettuun teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtävään rikokseen; tai

5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön.

10 §

Televalvonnasta päättäminen

Tuomioistuin päättää 8 §:n 2 ja 5 momentissa sekä 9 §:n 1, 4 ja 5 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta sekä televalvonnasta 3 §:n tarkoittamissa tapauksissa pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta.

Jos 1 momentissa tarkoitettua muuta kuin 3 §:n nojalla suoritettavaa televalvontaa koskeva asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällikkö taikka poliisilaitoksen päällikkö päättää 8 §:n 4 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta. Jos asia ei muussa kuin 3 §:ssä tarkoitetussa asiassa siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällikkö taikka poliisilaitoksen päällikkö on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan asian. Asia on saatettava mainitun poliisimiehen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää 8 §:n 3 momentissa ja 9 §:n 2 ja 3 kohdassa tarkoitetusta televalvonnasta.

Lupa voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan. Se voidaan myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä tiettyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;

4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;

5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

6) toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaite;

7) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

8) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

11 §

Tukiasematietojen hankkiminen ja sen edellytykset

Tukiasematietojen hankkimisella tarkoitetaan tiedon hankkimista tietyn tukiaseman kautta telejärjestelmään kirjautuneista tai kirjautuvista telepäätelaitteista ja teleosoitteista.

Poliisille voidaan antaa lupa 8 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen estämiseksi merkityksellisten tukiasematietojen hankkimiseen.

Poliisilla on lisäksi oikeus tukiasematietojen hankkimiseen, jos se on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi.

12 §

Tukiasematietojen hankkimisesta päättäminen

Tuomioistuin päättää tukiasematietojen hankkimisesta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää tukiasematietojen hankkimisesta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Lupa annetaan tietyksi ajanjaksoksi.

Tukiasematietojen hankkimista koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) tosiseikat, joihin tukiasematietojen hankkimisen edellytykset perustuvat;

3) ajanjakso, jota lupa koskee;

4) tukiasema, jota lupa koskee;

5) tukiasematietojen hankkimisen suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

6) mahdolliset tukiasematietojen hankkimisen rajoitukset ja ehdot.

Suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta ja tekninen tarkkailu

13 §

Suunnitelmallinen tarkkailu ja sen edellytykset

Tarkkailulla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön salaa kohdistettavaa havaintojen tekemistä tiedonhankintatarkoituksessa.

Suunnitelmallisella tarkkailulla tarkoitetaan muun kuin lyhytaikaisen tarkkailun kohdistamista henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen.

Poliisi saa rikoksen estämiseksi kohdistaa 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön suunnitelmallista tarkkailua, jos on perusteltua syytä olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkauteen tai kätkemisrikokseen.

Tässä pykälässä tarkoitettua tarkkailua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

14 §

Suunnitelmallisesta tarkkailusta päättäminen

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää suunnitelmallisesta tarkkailusta.

Suunnitelmallista tarkkailua koskeva päätös voidaan tehdä kerrallaan enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Päätös suunnitelmallisesta tarkkailusta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja suunnitelmallinen tarkkailu perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika;

5) suunnitelmallisen tarkkailun suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

6) mahdolliset suunnitelmallisen tarkkailun rajoitukset ja ehdot.

15 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa poliisimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja.

Poliisi saa käyttää peiteltyä tiedonhankintaa rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön tai paritukseen;

3) huumausainerikokseen;

4) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun;

5) törkeään tulliselvitysrikokseen; taikka

6) suunnitelmalliseen, järjestäytyneeseen, ammattimaiseen, jatkuvaan tai toistuvaan rikolliseen toimintaan liittyvään varkauteen tai kätkemisrikokseen.

16 §

Peitellystä tiedonhankinnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää peitellystä tiedonhankinnasta.

Päätös peitellystä tiedonhankinnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpide ja sen tavoite riittävästi yksilöitynä;

2) peitellyn tiedonhankinnan toteuttava poliisiyksikkö ja siitä vastaava poliisimies;

3) toimenpiteen perusteena oleva rikos;

4) peitellyn tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö;

5) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily perustuu;

6) toimenpiteen suunniteltu toteuttamisajankohta;
7) mahdolliset peitellyn tiedonhankinnan rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

17 §

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Teknisellä kuuntelulla tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 5 §:n estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön sellaisen keskustelun tai viestin, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu, kuuntelua, tallentamista ja muuta käsittelyä teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla keskustelun tai viestin sisällön tai sen osapuolten taikka 4 momentissa tarkoitetun henkilön toiminnan selvittämiseksi.

Teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Poliisilla on oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Poliisille voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:
1) rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;
2) huumausainerikokseen;
3) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun; tai
4) törkeään tulliselvitysrikokseen.

Poliisilla on aina 2 momentin estämättä oikeus tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

18 §

Teknisestä kuuntelusta päättäminen

Tuomioistuin päättää rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisestä kuuntelusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta.

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää 17 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä kuuntelua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:
1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;
2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;
3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen kuuntelun edellytykset perustuvat;
4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
5) tila tai muu paikka, johon kuuntelu kohdistuu;
6) teknisen kuuntelun suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;
7) mahdolliset teknisen kuuntelun rajoitukset ja ehdot.

19 §

Tekninen katselu ja sen edellytykset

Teknisellä katselulla tarkoitetaan rikoslain 24 luvun 6 §:n estämättä tapahtuvaa tietyn henkilön taikka tilan tai muun paikan tarkkailua tai tallentamista kameralla tai muulla sellaisella paikkaan sijoitetulla teknisellä laitteella, menetelmällä tai ohjelmistolla.

Teknistä katselua ei saa kohdistaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Poliisilla on oikeus rikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen katseluun. Poliisille voidaan antaa lupa myös viranomaisen tiloissa olevan rikoksen johdosta

vapautensa menettäneen henkilön tekniseen katseluun. Katselu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitetun kotirauhan suojaaman tilan tai muun paikan ja rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen. Muun teknisen katselun edellytyksenä on, että henkilön voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Poliisilla on aina 2 momentin estämättä oikeus tekniseen katseluun, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

20 §

Teknisestä katselusta päättäminen

Tuomioistuin päättää teknisestä katselusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta, kun katselu kohdistuu rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan tai muuhun paikkaan taikka rikoksen johdosta vapautensa menettäneeseen henkilöön.

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää 19 §:n 5 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä katselusta.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä katselua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen katselun edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) tila tai muu paikka, johon katselu kohdistuu;

6) teknisen katselun suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

7) mahdolliset teknisen katselun rajoitukset ja ehdot.

21 §

Tekninen seuranta ja sen edellytykset

Teknisellä seurannalla tarkoitetaan esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seurantaa siihen erikseen sijoitettavalla tai siinä jo olevalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla.

Poliisi saa rikoksen estämiseksi kohdistaa rikoksen kohteena olevaan tai sellaisen henkilön oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen teknistä seurantaa, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaite hänen yllään oleviin vaatteisiin tai mukanaan olevaan esineeseen (*henkilön tekninen seuranta*), saadaan toimenpide suorittaa vain, jos hänen voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

Poliisilla on lisäksi oikeus tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

22 §

Teknisestä seurannasta päättäminen

Tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua keinon käytön aloittamisesta.

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää 21 §:n 4 momentissa tarkoitetusta ja muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä seurannasta.

Lupa voidaan antaa tai päätös tehdä enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen seurannan edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) toimenpiteen kohteena oleva esine, aine tai omaisuus;

6) teknisen seurannan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

7) mahdolliset teknisen seurannan rajoitukset ja ehdot.

23 §

Tekninen laitetarkkailu ja sen edellytykset

Teknisellä laitetarkkailulla tarkoitetaan tietokoneen tai muun vastaavan teknisen laitteen taikka sen ohjelmiston toiminnan, sisältämien tietojen tai yksilöintitietojen muuta kuin yksinomaan aistinvaraista tarkkailua, tallentamista tai muuta käsittelyä rikoksen estämiselle merkityksellisen seikan tutkimiseksi.

Teknisellä laitetarkkailulla ei saa hankkia tietoa viestin sisällöstä eikä 8 §:ssä tarkoitetuista tunnistamistiedoista.

Poliisille voidaan antaa rikoksen estämiseksi lupa tekniseen laitetarkkailuun, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen. Poliisi saa kohdistaa teknistä laitetarkkailua mainitun henkilön todennäköisesti käyttämään tietokoneeseen tai muuhun vastaavaan tekniseen laitteeseen taikka sen ohjelmiston toimintaan.

24 §

Teknisestä laitetarkkailusta päättäminen

Tuomioistuin päättää teknisestä laitetarkkailusta pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää teknisestä laitetarkkailusta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua tiedonhankintakeinon käytön aloittamisesta.

Lupa voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Teknistä laitetarkkailua koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja teknisen laitetarkkailun edellytykset perustuvat;

4) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

5) toimenpiteen kohteena oleva tekninen laite tai ohjelmisto;

6) teknisen laitetarkkailun suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

7) mahdolliset teknisen laitetarkkailun rajoitukset ja ehdot.

25 §

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Poliisi saa rikoksen estämiseksi hankkia teknisellä laitteella teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitiedot, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Poliisi saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

26 §

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Poliisimiehellä on oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, tilaan tai muuhun paikkaan taikka tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Poliisimiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteen tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

Tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston saa asentaa vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain, jos tuomioistuin on antanut siihen luvan pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta taikka jos asentaminen on välttämätöntä 17 §:n 5 momentissa, 19 §:n 5 momentissa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa.

27 §

Vieraan valtion virkamiehen suorittama tarkkailu ja tekninen tarkkailu

Schengenin yleissopimuksen 41 artiklassa tarkoitetulla Schengenin säännöstöä soveltavan valtion toimivaltaisella virkamiehellä on oikeus jatkaa maansa alueella alkanutta, rikoksen selvittämiseksi tapahtuvaa henkilön tarkkailua tai teknistä tarkkailua Suomen alueella siten kuin Suomea velvoittavassa Schengenin säännöstössä määrätään. Edellytyksenä on lisäksi, että suomalainen poliisimies tai toimivaltansa rajoissa suomalainen rajavartiomies tai tullimies ei voi välittömästi jatkaa tarkkailua tai teknistä tarkkailua Suomen alueella.

Tarkkailussa saa käyttää sellaisia teknisiä välineitä, joiden käyttöön suomalainen poliisimies on oikeutettu teknisestä tarkkailusta annettujen säännösten mukaisesti. Tarkkailusta ja teknisestä tarkkailusta on annettava selvitys sille poliisilaitokselle, jonka alueella on pääasiallisesti toimittu.

Peitetoiminta ja valeosto

28 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Peitetoiminnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa suunnitelmallista tiedonhankintaa käyttämällä soluttautumista, jossa tiedonhankinnan edellyttämän luottamuksen hankkimiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi käytetään vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja tai rekisterimerkintöjä taikka valmistetaan tai käytetään vääriä asiakirjoja.

Poliisi saa kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun muuhun rikokseen kuin törkeään tulliselvitysrikokseen, tai rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 koh-

dassa tarkoitettuun rikokseen. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Poliisilla on oikeus kohdistaa rikoksen estämiseksi henkilöön peitetoimintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän sellaiseen rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos.

Peitetoiminta asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

29 §

Rikoksentekokielto

Peitetoimintaa suorittava poliisimies ei saa tehdä rikosta eikä aloitetta rikoksen tekemiseen.

Jos peitetoimintaa suorittava poliisimies tekee liikennerikkomuksen, järjestysrikkomuksen tai muun niihin rinnastettavan rikoksen, josta on säädetty rangaistukseksi rikesakko, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos teko on ollut tarpeen peitetoiminnan tavoitteen saavuttamiseksi tai tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi.

30 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Jos peitetoimintaa suorittava poliisimies osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkii toimitiloja tai kulku- tai muita sellaisia välineitä, kuljettaa henkilöitä, esineitä tai aineita, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, hän on rangaistusvastuusta vapaa, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;

2) poliisimiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja

3) avustaminen edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista.

Peitetoimintaa suorittava poliisimies saa osallistua 43 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimitukseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

31 §

Peitetoimintaa koskeva esitys ja suunnitelma

Peitetoimintaa koskevassa esityksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;

2) tiedonhankinnan kohteena oleva henkilö riittävästi yksilöitynä;

3) toimenpiteen perusteena oleva rikos riittävästi yksilöitynä;

4) peitetoiminnan tavoite;

5) peitetoiminnan tarpeellisuus;

6) muut peitetoiminnan edellytysten arviointia varten tarvittavat tiedot.

Peitetoiminnan toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää peitetoimintaa koskevan päätöksenteon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

32 §

Peitetoiminnasta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö taikka valtioneuvoston asetuksella säädetyn poliisilaitoksen päällikkö päättää peitetoiminnasta. Yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Peitetoimintaa koskeva päätös voidaan antaa enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös peitetoiminnasta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;

2) peitetoiminnan toteuttava poliisiyksikkö ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaava poliisimies;

3) tunnistetiedot peitetoiminnan suorittavista poliisimiehistä;

4) tiedonhankinnan perusteena oleva rikos;

5) peitetoiminnan kohteena oleva henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 4 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

6) tosiseikat, joihin epäily ja peitetoiminnan edellytykset perustuvat;

7) peitetoiminnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;

8) päätöksen voimassaoloaika;

9) voidaanko peitetoiminnassa tehdä 30 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä, ja toimenpiteiden perusteena olevat tosiseikat sekä peitetoiminnan mahdolliset rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Peitetoiminnan lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

33 §

Ratkaisu peitetoiminnan edellytyksistä

Jos peitetoiminnalla saatua tietoa on tarkoitus käyttää oikeudenkäynnissä syyllisyyttä tukevana selvityksenä, peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, olivatko 28 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa tai oliko kysymys peitetoiminnasta 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

34 §

Peitetoiminnan laajentaminen

Jos peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän sen käyttämisen perusteena olevan rikoksen lisäksi siihen välittömästi liittyvään muuhun 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi on välittömästi tehtävä peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös tämän rikoksen estämistä. Peitetoiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen ratkaistavaksi.

Jos peitetoiminnan aikana ilmenee, että voidaan perustellusti olettaa muun kuin peitetoiminnan kohteena olevan henkilön syyllistyvän 28 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen, jonka estämiseksi häneen on välittömästi kohdennettava peitetoimintaa, peitetoimintaa suorittava poliisimies saa laajentaa peitetoiminnan koskemaan myös mainittua henkilöä. Peitetoiminnan laajentaminen on kuitenkin saatettava ilman aiheetonta viivytystä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua tiedonhankinnan aloittamisesta peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen ratkaistavaksi.

35 §

Valeosto ja sen edellytykset

Valeostolla tarkoitetaan poliisin tekemää esineen, aineen, omaisuuden tai palvelun ostotarjousta tai ostoa, jonka tavoitteena on rikoksen estämiseksi saada poliisin haltuun tai löytää estettävään rikokseen liittyvä esine, aine tai omaisuus. Muun kuin näyte-erän ostaminen edellyttää, että ostaminen on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi.

Poliisi saa tehdä rikoksen estämiseksi valeoston, jos estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkaus tai kätkemisrikos ja on todennäköistä, että valeostolla saavutetaan 1 momentissa mainittu tavoite.

Valeoston toteuttaja saa tehdä vain sellaista tiedonhankintaa, joka on välttämätöntä valeoston toteuttamiseksi. Valeosto on toteutettava siten, ettei se saa kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi.

Valeosto asunnossa on sallittua vain, jos sisäänkäynti tai oleskelu tapahtuu asuntoa käyttävän aktiivisella myötävaikutuksella. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

36 §

Valeostosta päättäminen

Keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö taikka valtioneuvoston asetuksella säädetyn poliisilaitoksen päällikkö päättää valeostosta. Yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävästä valeostosta saa päättää myös tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Valeostoa koskeva päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös valeostosta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos;

2) valeoston kohteena oleva henkilö;

3) tosiseikat, joihin epäily ja valeoston edellytykset perustuvat;

4) valeoston kohteena oleva esine, aine, omaisuus tai palvelu;

5) valeoston tarkoitus;

6) päätöksen voimassaoloaika;

7) valeoston suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu poliisimies;

8) mahdolliset valeoston rajoitukset ja ehdot.

37 §

Valeoston toteuttamista koskeva suunnitelma

Valeoston toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jos se on tarpeen toiminnan laajuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Valeoston toteuttamista koskevaa suunnitelmaa valeoston toteuttamisesta on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

38 §

Valeoston toteuttamista koskeva päätös

Päätös valeoston toteuttamisesta on tehtävä kirjallisesti. Päätöksen tekee valeoston toteuttamisesta vastaava salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies.

Päätöksessä on mainittava:

1) valeostosta päättänyt poliisimies ja tuomioistuin, päätöksien antopäivät ja sisältö;

2) valeoston toteuttava poliisiyksikkö;

3) tunnistetiedot valeoston suorittavista poliisimiehistä;

4) selvitys siitä, miten on varmistuttu, että valeosto ei saa sen kohteena olevaa tai muuta henkilöä tekemään rikosta, jota hän ei muuten tekisi;

5) mahdolliset toteuttamisen rajoitukset ja ehdot.

Jos toimenpide ei siedä viivytystä, 2 momentissa tarkoitettua päätöstä ei tarvitse laatia kirjallisesti ennen valeostoa. Päätös on kuitenkin laadittava kirjallisesti viipymättä valeoston jälkeen.

Valeoston toteuttamista koskevaa päätöstä valeoston toteuttamisesta on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

39 §

Poliisimiehen turvaaminen peitellyssä tiedonhankinnassa, peitetoiminnassa ja valeostossa

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa päättää, että peiteltyä tiedonhankintaa, peitetoimintaa tai valeostoa toteuttava poliisimies varustetaan kuuntelun ja katselun mahdollistavalla teknisellä laitteella, jos varustaminen on perusteltua hänen turvallisuutensa varmistamiseksi.

Kuuntelu ja katselu saadaan tallentaa. Tallenteet on hävitettävä heti sen jälkeen, kun niitä ei tarvita poliisimiehen turvaamiseen. Jos niitä on kuitenkin tarpeen säilyttää asiaan osallisen oikeusturvaan liittyvistä syistä, tallenteet saadaan säilyttää ja niitä saadaan käyttää tässä tarkoituksessa. Tällöin tallenteet on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku

40 §

Tietolähdetoiminta ja tietolähteen ohjatun käytön edellytykset

Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun esitutkintaviranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (*tietolähde*).

Poliisi saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (*tietolähteen ohjattu käyttö*).

Tietolähteen ohjatussa käytössä tietoja ei saa pyytää hankittavaksi sellaisella tavalla, joka edellyttäisi viranomaiselle kuuluvien toimivaltuuksien käyttöä tai joka vaarantaisi tietolähteen tai muun henkilön hengen tai terveyden. Ennen tietolähteen ohjattua käyttöä tietolähteelle on tehtävä selkoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä erityisesti hänelle lain mukaan sallitusta ja kielletystä toiminnasta. Tietolähteen turvallisuudesta on tarpeen mukaan huolehdittava tiedonhankinnan aikana ja sen jälkeen.

41 §

Tietolähdettä koskevien tietojen käsittely ja palkkion maksu

Tietolähdettä koskevat tiedot voidaan tallettaa henkilörekisteriin. Tietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia (761/2003).

Rekisteröidylle tietolähteelle voidaan maksaa palkkio. Perustellusta syystä palkkio voidaan maksaa myös rekisteröimättömälle tietolähteelle. Palkkion veronalaisuudesta säädetään erikseen.

42 §

Tietolähteen ohjatusta käytöstä päättäminen

Keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää tietolähteen ohjatusta käytöstä.

Tietolähteen ohjattua käyttöä koskeva päätös voidaan antaa enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Päätös tietolähteen ohjatusta käytöstä on tehtävä kirjallisesti. Päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen esittäjä;
2) tiedonhankinnan toteuttava poliisiyksikkö ja sen toteuttamisesta vastaava poliisimies;
3) tunnistetiedot tietolähteestä;
4) toimenpiteen perusteena oleva rikos;
5) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;
6) päätöksen voimassaoloaika;
7) mahdolliset tietolähteen ohjatun käytön rajoitukset ja ehdot.

Päätöstä on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava. Tietolähteen ohjatun käytön lopettamisesta on tehtävä kirjallinen päätös.

43 §

Valvottu läpilasku ja sen edellytykset

Poliisi saa olla puuttumatta esineen, aineen tai omaisuuden kuljetukseen tai muuhun toimitukseen tai siirtää tällaista puuttumista, jos tämä on tarpeen tekeillä olevaan rikokseen osallisten henkilöiden tunnistamiseksi taikka tekeillä olevaa rikosta vakavamman rikoksen tai laajemman rikoskokonaisuuden estämiseksi (*valvottu läpilasku*).

Poliisi saa käyttää valvottua läpilaskua sellaisen rikoksen estämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta. Edellytyksenä on lisäksi, että läpilaskua voidaan valvoa ja siihen voidaan tarvittaessa puuttua. Toimenpiteestä ei saa myöskään aiheutua merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-,

omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Viranomaisyhteistyöstä valvotun läpilaskun toteuttamiseksi säädetään erikseen.

Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen liittyvästä kansainvälisestä valvotusta läpilaskusta on lisäksi voimassa, mitä siitä erikseen laissa säädetään.

44 §

Valvotusta läpilaskusta päättäminen

Keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää poliisin suorittamasta valvotusta läpilaskusta. Muiden viranomaisten valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta säädetään erikseen.

Valvottua läpilaskua koskeva päätös voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan.

Valvottua läpilaskua koskevassa päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva rikos ja sen tekoaika;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily perustuu;

4) tiedonhankinnan tavoite ja toteuttamissuunnitelma;

5) toimenpiteen kohteena oleva kuljetus tai muu toimitus;

6) päätöksen voimassaoloaika;

7) mahdolliset valvotun läpilaskun rajoitukset ja ehdot.

Tässä pykälässä tarkoitetun päätöksen ilmoittamisesta poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 5 §:ssä tarkoitetulle PTR - rikostiedusteluyksikölle säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Yhteiset säännökset

45 §

Menettely tuomioistuimessa

Salaista tiedonhankintaa koskevan lupa-asian käsittelemisessä ja ratkaisemisessa tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §:ssä säädetään vangitsemisasian käsittelystä. Peitetoimintaa koskevat asiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa.

Salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskeva vaatimus on otettava viipymättä tuomioistuimessa käsiteltäväksi vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä asiaan perehtyneen virkamiehen läsnä ollessa. Asia on ratkaistava kiireellisesti. Käsittely voidaan pitää myös käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jos käsittelyyn osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään.

Jos tuomioistuin on myöntänyt luvan telekuunteluun tai televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tai paljastettavaa rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun virkamiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

Asia voidaan ratkaista kuulematta henkilöä, jonka perustellusti voidaan olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen rikokseen, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen taikka kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Käsiteltäessä 9 §:ssä tarkoitettua asiaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijalle on kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei siihen rikoksen estämiseen liittyvästä syystä ole estettä. Käsiteltäessä vapautensa menettäneen teknistä kuuntelua tai katselua koskevaa asiaa, on henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se ole hänen aikaisempi kuulemisensa huomioon ottaen tarpeetonta.

Lupa-asiassa annettuun päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Päätöksestä saa ilman määräaikaa kannella. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Vaatimuksen esittäjä ei saa kuitenkaan kannella peitetoimintaa koskevasta päätöksestä.

Peitetoimintaa koskevaa asiaa varten tuomioistuimelle on toimitettava ainoastaan asian käsittelemiseksi välttämättömät tiedot. Asian käsittelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota salassapitovelvollisuuden toteutumiseen ja siihen, että asiakirjoihin ja tietojärjestelmiin sisältyvien tietojen suoja turvataan tarvittavin menettelytavoin ja tietoturvallisuusjärjestelyin.

46 §

Salaisen tiedonhankinnan suojaaminen

Poliisilla on salaista tiedonhankintakeinoa käyttäessään oikeus siirtää puuttumista rikokseen, jos puuttumisen siirtämisestä ei aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa. Edellytyksenä on lisäksi, että puuttumisen siirtäminen on välttämätöntä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Poliisi saa käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää vääriä, harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja, kun se on välttämätöntä jo toteutetun, käynnissä olevan tai tulevaisuudessa toteutettavan salaisen tiedonhankintakeinon käytön suojaamiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitettu rekisterimerkintä on oikaistava sen jälkeen, kun momentissa tarkoitettuja edellytyksiä ei enää ole.

47 §

Suojaamisesta päättäminen

Keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai valtioneuvoston asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö päättää 46 §:n 2 momentissa tarkoitetun rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta.

Salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu poliisimies päättää muusta tiedonhankinnan suojaamisesta.

Rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä asiakirjojen valmistamisesta päättäneen viranomaisen on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta.

48 §

Salaista tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto

Pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa tärkeästä rikoksen estämiseen tai paljastamiseen liittyvästä syystä kieltää sivullista ilmaisemasta tämän tietoon tulleita seikkoja salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä. Edellytyksenä on lisäksi, että sivullinen on tehtävänsä tai asemansa johdosta avustanut tai häntä on pyydetty avustamaan salaisen tiedonhankintakeinon käytön toteuttamisessa.

Ilmaisukielto annetaan enintään vuodeksi kerrallaan. Kielto on annettava saajalleen kirjallisena todisteellisesti tiedoksi. Siinä on yksilöitävä kiellon kohteena olevat seikat, mainittava kiellon voimassaoloaika ja ilmoitettava sen rikkomiseen liittyvästä rangaistusuhasta.

Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

49 §

Määräaikojen laskeminen

Tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen laskemiseen ei sovelleta säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/1930).

Aika, joka on määrätty kuukausina, päättyy sinä määräkuukauden päivänä, joka järjestysnumeroltaan vastaa sanottua päivää. Jos vastaavaa päivää ei ole siinä kuussa, jona

määräaika päättyy, määräaika päättyy kuukauden viimeisenä päivänä.

50 §

Kuuntelu- ja katselukiellot

Telekuuntelua, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskevista kielloista on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ssä säädetään.

51 §

Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen

Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai hänen määräämänsä virkamiehen on ilman aiheetonta viivytystä tarkastettava salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneet tallenteet ja asiakirjat.

52 §

Tallenteiden tutkiminen

Salaisen tiedonhankintakeinon käytössä kertyneitä tallenteita saa tutkia vain tuomioistuin ja pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen määräyksestä tai tuomioistuimen osoituksen mukaan tallennetta saa tutkia myös muu poliisimies, asiantuntija tai muu henkilö, jota käytetään apuna tiedonhankintaa toteutettaessa.

53 §

Ylimääräinen tieto

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä tai paljastamista varten lupa tai päätös on annettu.

54 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, kun tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tämän luvun mukaista tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu, tai josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös varkauden ja kätkemisrikoksen selvittämisessä.

Ylimääräistä tietoa saa lisäksi käyttää aina rikoksen estämiseksi, poliisin toiminnan suuntaamiseksi ja syyttömyyttä tukevana selvityksenä.

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi.

Pakkokeinolain nojalla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä rikoksen estämiseen tai 3 momentissa mainittuun tarkoitukseen säädetään pakkokeinolain 10 luvun 56 §:ssä.

55 §

Tietojen hävittäminen

Salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi taikka vaaran torjumiseksi.

Ylimääräinen tieto voidaan kuitenkin säilyttää ja tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitettuun rekisteriin, jos tieto koskee 54 §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tieto, jota ei ole talletettu rekisteriin tai liitetty esitutkintaaineistoon, on hävitettävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun on käynyt ilmeiseksi, ettei tietoa voida käyttää tai sitä ei enää tarvita rikoksen estämisessä tai selvittämisessä.

Edellä 11 §:ssä tarkoitetut tukiasematiedot on hävitettävä, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

56 §

Telekuuntelun, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että telekuuntelu kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 8 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin taikka että 23 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

Jos 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa on ennen tiedonhankintakeinon keskeyttämistä tullut syy perustellusti olettaa jonkun syyllistyvän 5 §:n 2 momentissa tai 17 §:n 4 momentissa tarkoitettuun rikokseen, voidaan telekuuntelua, teknistä kuuntelua ja teknistä laitetarkkailua kohdistaa mainittuun henkilöön. Tällöin päätöksentekoon sovelletaan, mitä 7 §:ssä, 18 §:ssä ja 24 §:ssä säädetään. Jos tuomioistuin ei myönnä lupaa telekuunteluun, tekniseen kuunteluun tai tekniseen laitetarkkailuun, kuuntelu on lopetettava sekä sillä saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

57 §

Kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittäminen

Jos pidättämiseen oikeutettu poliisimies on 10 §:n 2 momentissa, 12 §:n 1 momentissa, 22 §:n 1 momentissa tai 24 §:n 1 momentissa tarkoitetussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, henkilön teknisen seurannan tai teknisen laitetarkkailun aloittamisesta, mutta tuomioistuin katsoo, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, tiedonhankinnan käyttö on lopetettava sekä sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Näin saatuja tietoja saadaan kuitenkin käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa saadaan käyttää 54 §:n mukaan.

58 §

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen

Telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Jos esitutkinta aloitetaan, noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 10 luvun 60 §:ssä säädetään.

Kun harkitaan ilmoituksen lykkäämistä tai tekemättä jättämistä 2 ja 3 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, arvioinnissa on myös

otettava huomioon asianosaisen oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 45 §:ssä säädetään. Valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ilmoittamista koskevat asiat käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa noudattaen soveltuvin osin mainitun pykälän 6 momenttia.

59 §

Pöytäkirja

Muun salaisen tiedonhankintakeinon kuin tarkkailun käytön lopettamisen jälkeen on laadittava ilman aiheetonta viivytystä pöytäkirja.

60 §

Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen eräissä tapauksissa

Henkilöllä, jonka oikeutta tai velvollisuutta asia koskee, ei ole viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetystä huolimatta oikeutta saada tietoa tässä luvussa tarkoitetun tiedonhankintakeinon käytöstä, ennen kuin 58 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Hänellä ei ole myöskään henkilötietolaissa (523/1999) tai henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitettua rekisteröidyn tarkastusoikeutta.

Kun 58 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty, 1 momentissa tarkoitetulla henkilöllä on oikeus saada tieto salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tallenteesta, jollei antamatta jättäminen ole välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen, terveyden, yksityisyyden tai salassa pidettävien taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi. Kun harkitaan asiakirjan, tallenteen tai tiedon antamatta jättämistä, arvioinnissa on otettava huomioon 1 momentissa tarkoitetun henkilön oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan.

Tieto ääni- tai kuvatallenteesta voidaan antaa vain luovuttamalla tallenne viranomaisen luona kuultavaksi tai nähtäväksi, jos tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavoin voisi johtaa tallenteessa esiintyvän henkilön yksityisyyden suojan loukkaamiseen.

61 §

Teleyrityksen avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Teleyrityksen on ilman aiheetonta viivytystä tehtävä televerkkoon telekuuntelun ja televalvonnan edellyttämät kytkennät sekä annettava poliisiviranomaisen käyttöön telekuuntelun toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot, välineet ja henkilöstö. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa telekuuntelu tai televalvonta toteutetaan poliisiviranomaisen toimesta teknisellä laitteella. Teleyrityksen on lisäksi annettava pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Poliisilla sekä toimenpiteen suorittajalla ja avustavalla henkilöstöllä on oikeus telekuuntelua varten tarpeellisen yhteyden kytkemiseksi päästä myös muihin kuin teleyrityksen hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan vakituiseen asumiseen käytettyihin tiloihin. Toimenpiteestä päättää pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

62 §

Korvaus teleyritykselle

Teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus tässä luvussa tarkoitetusta viranomaisten avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuneista välittömistä kustannuksista siten kuin viestintämarkkinalain 98 §:ssä säädetään. Korvauksen maksamisesta päättää toimenpiteen suorittaneen poliisiviranomaisen yksikkö.

Päätökseen saa hakea muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Hallinto-oikeuden on tällaista asiaa käsitellessään varattava Viestintävirastolle tilaisuus tulla kuulluksi.

63 §

Salaisen tiedonhankinnan valvonta

Poliisihallitus ja salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt valvovat tässä luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa.

Sisäasiainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen ja niiden suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Oikeusasiamiehelle annettavista rikoksen selvittämiseksi käytettyjä salaisia pakkokeinoja koskevista kertomuksista säädetään pakkokeinolaissa.

64 §

Rangaistusasteikon lieventämisen vaikutus

Tässä luvussa tarkoitettujen tiedonhankintakeinojen käyttämiseen ei vaikuta se, että rangaistus mitattaisiin rikoslain 6 luvun 8 §:ää soveltaen lievennetyltä rangaistusasteikolta.

65 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tässä luvussa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä.

6 luku

Poliisitutkinta

1 §

Poliisitutkinnassa tutkittavat asiat ja sovellettavat säännökset

Poliisitutkinnalla tarkoitetaan muuta poliisin toimitettavaksi laissa säädettyä tutkintaa kuin rikoksen johdosta toimitettavaa esitutkintaa. Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisin on toimitettava poliisitutkinta, jos se on ilmoituksen perusteella tai muusta erityisestä syystä tarpeen kadonneen henkilön löytämiseksi.

Poliisitutkinta toimitetaan noudattaen tutkinnan laadun edellyttämällä tavalla soveltuvin osin esitutkintalain säännöksiä.

2 §

Henkilön asema poliisitutkinnassa

Jos poliisitutkinta toimitetaan henkilön oikeuksiin tai velvollisuuksiin vaikuttavan asian selvittämiseksi, häneen sovelletaan esitutkintalain asianosaista koskevia säännöksiä.

Jos poliisitutkinta toimitetaan sen selvittämiseksi, onko jollekin henkilölle tuomittava tai määrättävä rangaistukseen verrattava seuraamus, häneen sovelletaan rikoksesta epäiltyä koskevia esitutkintalain säännöksiä.

Muun kuin 2 momentissa tarkoitetun asianosaisen sekä tämän laillisen edustajan on pysyttävä totuudessa tehdessään selkoa tutkittavasta asiasta ja vastatessaan esitettyihin kysymyksiin.

Muuhun kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöön sovelletaan todistajaa tai asiantuntijaa koskevia esitutkintalain säännöksiä. Hänen on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Hän on kuitenkin 2 momentissa tarkoitetussa poliisitutkinnassa oikeutettu tai velvoitettu kieltäytymään todistamasta, ilmaisemasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen, mikäli hänellä olisi vastaava oikeus tai velvollisuus oikeudenkäynnissä.

3 §

Velvollisuus saapua poliisitutkintaan

Jos henkilöllä saattaa olla poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, hän on velvollinen kutsusta saapumaan poliisitutkintaan sen poliisilaitoksen toimialueella, jossa hän oleskelee.

Jos poliisitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä noutaa sinne noudattaen,

mitä esitutkintalain 6 luvun 2 §:ssä säädetään noudosta esitutkintaan. Jos poliisitutkintaa varten on määrätty tutkinnanjohtaja, hän päättää noutamisesta.

4 §

Poliisitutkinnan turvaaminen

Poliisimiehellä on oikeus poliisitutkinnan suorittamiseksi päästä paikkaan tai alueelle, missä tutkinnan kohteena oleva tapahtuma on sattunut, tarkastaa esineitä tai asiakirjoja, joilla voi olla merkitystä tutkinnan suorittamiselle, ja tehdä tutkinnan suorittamiseksi tarvittavia kokeita sekä ottaa tutkimuksia varten tarvittavia näytteitä. Toimenpiteen edellytyksenä on lisäksi, että sillä voidaan perustellusti olettaa olevan tärkeä merkitys asian selvittämisessä. Pakkokeinolain 7 luvun 3 §:n mukaiset takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot on soveltuvin osin otettava huomioon asiakirjoja tarkasteltaessa. Toimenpiteistä on laadittava pöytäkirja tai tehtävä merkintä muuhun asiakirjaan.

Vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan pääseminen poliisitutkinnan suorittamiseksi edellyttää päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräystä.

Esineen siirtämiseen yleisesti käytetyllä paikalla tai alueella liittyvistä poliisimiehen toimivaltuuksista säädetään 2 luvun 8 §:n 4 momentissa.

7 luku

Vaitiolovelvollisuus ja vaitiolo-oikeus

1 §

Vaitiolovelvollisuus

Poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies ei saa ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi käynnissä jo olevan tai tulevan tiedonhankinnan.

Muutoin poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen vaitiolovelvollisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muussa laissa sekä tässä luvussa jäljempänä säädetään. Sama vaitiolovelvollisuus on sillä, joka on työsopimussuhteessa poliisiin tai joka hänelle myönnettyjen poliisivaltuuksien nojalla tai muulla perusteella suorittaa poliisitehtävää.

Vaitiolovelvollisuus on voimassa myös palvelussuhteen poliisissa päätyttyä.

2 §

Tietojen antaminen vaitiolovelvollisuuden estämättä

Poliisin henkilöstöön kuuluvan virkamiehen tai muun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön vaitiolovelvollisuus ei estä tiedon antamista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on tarve saada tieto muuten salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta tehtävään. Tietojen luovuttamisesta turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen laissa.

Edellä 1 §:n 2 momentissa säädetty vaitiolovelvollisuus ei estä ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi.

3 §

Vaitiolo-oikeus

Poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä.

Velvollisuudesta pitää 1 momentissa tarkoitetut tiedot ja menetelmät salassa tietyissä tapauksissa säädetään 1 §:n 1 momentissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa.

4 §

Ilmaisuvelvollisuus oikeudenkäynnissä

Tuomioistuin voi määrätä ilmaistavaksi 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun tiedon, jos ilmoittamatta jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä. Edellytyksenä määräämiselle on lisäksi, että virallinen syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen. Luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilön taikka valeostajana tai peitetoiminnassa toimineen henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

5 §

Ilmaisuvelvollisuus rikosta selvitettäessä

Poliisin henkilöstöön kuuluva on vaitiolovelvollisuudestaan tai -oikeudestaan huolimatta velvollinen ilmaisemaan 1 §:n 1 momentissa tai 3 §:n 1 momentissa tarkoitetun sellaisen tiedon, jonka ilmaiseminen on välttämätöntä esitutkinnan aloittamisen edellytysten arvioimiseksi, kun luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.

Poliisin henkilöstöön kuuluva on velvollinen ilmaisemaan 1 momentissa tarkoitetun tiedon myös selvityksen saamiseksi asiassa, jossa esitutkinta on aloitettu, jos on perusteltua syytä epäillä, että luottamuksellisesti tietoja antanut siinä ominaisuudessa taikka valeostaja tai peitehenkilö siinä tehtävässä on syyllistynyt rikokseen.

Jos poliisin henkilöstöön kuuluva kieltäytyy ilmaisemasta 1 tai 2 momentissa tarkoitettua tietoa, tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että tieto on annettava vaatimuksen esittäjälle, jos kieltäytymiselle ei ole laillista perustetta. Tuomioistuin voi samoin asianomistajan vaatimuksesta määrätä, että poliisin henkilöstöön kuuluvan on annettava tieto luottamuksellisesti tietoja poliisille antaneen henkilöllisyydestä, jos ilmaiseminen on välttämätöntä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 14 §:ssä tarkoitetun asianomistajan syyteoikeuden turvaamiseksi. Tässä momentissa tarkoitettua asiaa käsiteltäessä noudatetaan soveltuvin osin esitutkintalain 7 luvun 9 §:n säännöksiä todistajankuulustelusta tuomioistuimessa.

Harkitessaan 3 momentissa tarkoitetun määräyksen antamista tuomioistuimen on kiinnitettävä huomiota siihen, voiko ilmaisuvelvollisuus aiheuttaa vaaraa valtion turvallisuudelle tai jonkun hengelle tai terveydelle taikka vaarantaa käynnissä olevan tiedonhankinnan, ja miten perusteltua ilmoittaminen toisaalta on ottaen huomioon rikosepäilyn laatu ja asianomistajan oikeus asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Jos 3 momentissa tarkoitettu asia koskee valeostoa, peitetoimintaa tai tietolähteen ohjattua käyttöä, asia käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Muu ilmaisuvelvollisuutta koskeva asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Tiedon ilmaisemista koskevan pyynnön esittäjän ja ilmaisemisesta kieltäytyneen henkilön on oltava läsnä asiaa käsiteltäessä. Asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

6 §

Viittaussäännös tietojen luovuttamisesta

Poliisin henkilörekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta toiselle poliisiyksikölle ja muille viranomaisille teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa ja ulkomaille säädetään henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa sekä

henkilörekisterien käyttämisestä turvallisuusselvityksiä annettaessa turvallisuusselvityksistä annetussa laissa (177/2002).

8 luku

Vahingonkorvaus ja palkkio

1 §

Valtion vahingonkorvausvastuu

Valtion varoista korvataan sellaiset henkilö- ja esinevahingot, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä.

Tämän luvun säännökset eivät rajoita vahinkoa kärsineen oikeutta korvaukseen vahingonkorvauslain (412/1974) tai muun lain nojalla.

2 §

Vahinkoa kärsineen myötävaikutus

Edellä 1 §:ssä tarkoitettua korvausta voidaan sovitella tai se voidaan evätä, jos vahingon kärsinyt on omalla toiminnallaan tai laiminlyönnillään olennaisesti vaikuttanut vahingon syntymiseen.

3 §

Virkamiehen ja työntekijän vastuu

Vahingon aiheuttaneen virkamiehen tai työntekijän korvausvastuusta sekä hänen velvollisuudestaan korvata valtiolle sen tämän lain mukaisesti suorittama korvaus säädetään vahingonkorvauslain 4 ja 6 luvussa.

4 §

Avustustyöstä maksettava korvaus ja palkkio

Avustustyöhön 9 luvun 3 tai 4 §:n mukaisesti osallistuneelle henkilölle maksetaan valtion varoista korvaus tehtävässä turmeltuneista tai hävinneistä työvälineistä, vaatteista ja varusteista, vahingoittuneesta kulku- tai kuljetusvälineestä sekä käytetystä polttoaineesta. Avustustyöhön osallistunut on lisäksi oikeutettu saamaan valtion varoista työhön käytetyn ajan mukaan lasketun kohtuullisen palkkion.

Poliisin avustamiseen osallistuneelle sattuneesta tapaturmasta suoritetaan korvausta valtion varoista samojen perusteiden mukaan kuin työtapaturman korvaamisesta säädetään, jollei vahingoittunut muuten ole oikeutettu tapaturmavakuutuslain (608/1948) tai sotilastapaturmalain (1211/1990) mukaiseen korvaukseen. Tässä momentissa tarkoitettua korvausta koskevan asian käsittelee ensimmäisenä asteena Valtiokonttori.

5 §

Työnantajan ja kunnan oikeus

Jos vahingoittuneen työnantaja tai kunta on tämän lain nojalla korvattavassa tapaturmaasiassa maksanut palkkaa, ennakkoa tai muita maksuja, työnantajan ja kunnan oikeudesta on voimassa, mitä tapaturmavakuutuslain 26 §:ssä säädetään työnantajan oikeudesta.

6 §

Vahingon selvittäminen

Poliisimiehen on viivytyksettä tehtävä esimiehelleen ilmoitus toimenpiteen suorittamisen yhteydessä aiheutuneesta muusta kuin vähäiseksi katsottavasta henkilö- tai esinevahingosta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun vahingon aiheutumisesta tulee tarvittaessa taikka vahinkoa kärsineen tai virkatoimen suorittaneen pyynnöstä toimittaa poliisitutkinta, jossa on muun ohessa selvitettävä ne olosuhteet, joissa toimenpide on suoritettu, johto- ja vastuusuhteet toimenpiteen aikana, vahingon määrä sekä vahinkoa kärsineen oman toiminnan tai laiminlyönnin vaikutus vahingon syntymiseen.

Toimenpiteen suorittamisen yhteydessä vammoja saaneelle on viivytyksettä annettava hoitoa ja järjestettävä tarvittaessa lääkärinapua. Jos henkilö ilmoittaa saaneensa vammoja poliisin toimenpiteen vuoksi, hänelle on mahdollisimman pian annettava tilaisuus päästä lääkärintarkastukseen tai, jos

se ei ole välittömästi mahdollista, esteettömän henkilön tarkastettavaksi. Kustannukset hoidosta ja lääkärinavusta suoritetaan ennakolta valtion varoista.

7 §

Korvauksen ja palkkion suorittaminen

Tässä luvussa tarkoitetun vahingon korvaamisesta ja palkkion suorittamisesta päättää se poliisiyksikkö, jonka alueella toimenpide tai avustustyö taikka pääosa siitä on suoritettu tai jonka puolesta toimenpide on suoritettu. Korvausta on haettava kirjallisesti kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona toimenpide tai avustustyö suoritettiin, taikka korvaukseen oikeutettu sai tiedon vahingosta. Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin.

Poliisiyksikön korvausta koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Palkkiota koskevaan päätökseen haetaan muutosta hallintolainkäyttölaissa säädetyllä tavalla.

9 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Poliisin antama virka-apu

Poliisin on annettava pyynnöstä muulle viranomaiselle virka-apua, jos niin erikseen säädetään. Poliisin on annettava virka-apua muulle viranomaiselle myös laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, jos virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta virkatehtäviään.

Poliisi voi antaa virka-apua myös yksityiselle, jos se on välttämätöntä tämän laillisiin oikeuksiin pääsemiseksi ja oikeuden loukkaus on ilmeinen. Virka-avun antamisen edellytyksenä on lisäksi, että yksityistä estetään pääsemästä oikeuksiinsa ja oikeuksiin pääseminen edellyttää poliisin toimivaltuuksien käyttämistä.

Päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies, jollei laissa toisin säädetä.

2 §

Poliisille annettava virka-apu

Viranomaisen on annettava poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi sellaista tarpeellista virka-apua, jonka antamiseen asianomainen viranomainen on toimivaltainen. Päätöksen virka-avun pyytämisestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies, jollei erikseen toisin säädetä tai asian kiireellisyys muuta vaadi.

Puolustusvoimien virka-avusta poliisille säädetään lailla erikseen.

3 §

Avustamisvelvollisuus

Jokainen on velvollinen päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa, jollei tällaiseen toimenpiteeseen osallistuminen ole henkilön ikä, terveydentila tai henkilökohtaiset olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta.

Edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa samoin kuin hukkuneen etsimiseksi yksityisten henkilöiden ja yhteisöjen on päällystön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä annettava poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisessa määrin elintarvikkeita, viestintävälineitä, kuljetus- ja työvälineitä sekä muita tarvittavia laitteita ja aineita.

4 §

Vapaaehtoistoiminta

Poliisi voi käyttää vapaaehtoisjärjestöjä sekä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 3 luvussa tarkoitettua Maanpuolustuskoulutusyhdistystä ja myös

sanotussa laissa tarkoitettuun palvelukseen osallistuvia henkilöitä apunaan etsintätehtävissä sekä muissa sellaisissa avustustehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Päätöksen vapaaehtoisjärjestön käyttämisestä etsintätehtävässä tekee etsintää johtava poliisimies ja muussa avustustehtävässä päällystöön kuuluva poliisimies.

5 §

Poliisimiestä avustavan henkilön valtuudet

Poliisimiestä tämän pyynnöstä yksittäisen virkatehtävän suorittamisessa avustavalla on oikeus poliisimiehen ohjeiden mukaisesti suorittaa sellaisia yleisen järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä toimenpiteitä, jotka poliisimies toimivaltansa rajoissa osoittaa. Oikeudesta käyttää voimakeinoja säädetään 2 luvun 17 §:n 3 momentissa.

6 §

Teettämisoikeus

Jos joku poliisin kehotuksesta huolimatta laiminlyö tehtävän, jonka hän lain tai sen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen nojalla on velvollinen suorittamaan, ja jos laiminlyönnistä saattaa aiheutua huomattavaa haittaa liikenteelle taikka yleiselle järjestykselle, turvallisuudelle tai terveydelle, poliisilla on oikeus asianomaisen kustannuksella huolehtia tehtävän suorittamisesta. Päätöksen toimenpiteestä tekee päällystöön kuuluva poliisimies.

Jos omaisuuden suojaaminen onnettomuuden tai rikoksen jälkeen lisävahingoilta sitä edellyttää, poliisi voi omistajan lukuun tehdä tai teettää kiireelliset, välttämättömät toimenpiteet, jollei omistaja tai haltija ole välittömästi tavoitettavissa.

Kustannukset 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista toimenpiteistä voidaan ennakolta suorittaa valtion varoista. Ne saadaan periä tehtävän laiminlyöneeltä taikka omaisuuden omistajalta siten kuin verojen ja maksujen täytäntöönpanosta annetussa laissa (706/2007) säädetään.

7 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti käyttää poliisin tunnuskuvaa sellaisenaan taikka sovellettuna merkkiin tai kuvalliseen esitykseen taikka poliisin tunnuskuvaa erehdyttävästi muistuttavaa merkkiä, on tuomittava *poliisin tunnuskuvan oikeudettomasta käytöstä* sakkoon.

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 1 luvun 10 §:ssä säädettyä kieltoa, on tuomittava *poliisin virkapuvun oikeudettomasta käytöstä* sakkoon, jollei muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta.

8 §

Liikkumis- ja oleskelurajoitukset

Erittäin tärkeän toiminnan tai omaisuuden turvaamiseksi taikka ihmisten suojaamiseksi voidaan sisäasiainministeriön asetuksella rajoittaa liikkumista tai oleskelua turvattavassa tai suojattavassa kohteessa tai sen ympäristössä kohteesta aiheutuvan tai siihen kohdistuvan vaaran vuoksi taikka kieltää turvallisuutta vaarantavien esineiden tai aineiden tuonti sinne. Kiellon tai rajoituksen rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon, jos teosta ei ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

9 §

Kansainvälinen yhteistoiminta

Poliisin antamasta oikeus- ja virka-avusta vieraan valtion poliisille ja poliisin siltä saamasta oikeus- ja virka-avusta sekä vieraan valtion poliisimiehen oikeudesta käyttää suomalaisen poliisimiehen toimivaltuuksia on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tai Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa sovitaan.

Sisäasiainministeriö voi asioissa, jotka eivät kuulu lainsäädännön alaan tai muuten vaadi eduskunnan suostumusta, tehdä poliisin toimialaan kuuluvia, tavanomaisina pidettäviä yhteistoimintasopimuksia naapurivaltioiden, Itämeren rantavaltioiden ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden kanssa.

10 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää:

1) päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvista poliisimiehistä;

2) poliisin toiminnallisista johtosuhteista;

3) poliisin tunnuskuvasta ja virkamerkistä sekä voimankäyttö- ja suojavälineistä;

4) kansainväliseen sopimukseen perustuvien toimivaltuuksien käytöstä tehtävistä ilmoituksista ja selvityksistä.

Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

1) poliisimiehen aseman ilmaisemisesta ja poliisimiehen yksilöimisestä huolehtimisesta;

2) haltuun otetun omaisuuden säilyttämisestä;

3) poliisitutkinnan suorittamisesta;

4) kulkuneuvon pysäyttämisessä käytettävistä merkeistä ja menetelmistä;

5) automaattisesta tieliikenteen valvonnasta;

6) voimakeinojen käytön määritelmistä, voimankäyttökoulutuksesta, voimankäytön harjoittelusta ja seurannasta, oikeudesta kantaa voimankäyttövälineitä, voimankäyttövälineiden säilyttämisestä sekä voimakeinojen käytön valvonnasta;

7) eläimen kiinniottamisesta, säilyttämisestä ja lopettamisesta;

8) virka-avun antamisesta muulle kuin tullilaitokselle tai rajavartiolaitokselle;

9) poliisitoimenpiteiden kirjaamisesta;

10) turvatarkastustoimenpiteiden teknisestä toteuttamisesta ja turvatarkastusten käytännön järjestämisestä sekä turvatarkastuksista järjestettävästä koulutuksesta;

11) virkapuvun mallista ja sen yhteydessä käytettävistä merkeistä sekä siitä, milloin virkatehtävän laatu tai luonne edellyttää virkapuvun käyttöä.

11 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan 7 päivänä huhtikuuta 1995 annettu poliisilaki (493/1995) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, lukuun ottamatta sanotun lain 8 §:ää, sellaisena kuin se on laissa 498/2009. Mainittu pykälä ja sen nojalla annetut valtuudet kumoutuvat viimeistään kolmen vuoden kuluttua tämän lain voimaantulosta.

Kun Poliisihallitus antaa määrätylle virkamiehelle poliisilain (493/1995) 8 §:n 2 momentin nojalla valtuudet esitutkinnan toimittamiseen, se saa samalla oikeuttaa hänet toimimaan tutkinnanjohtajana.

2.

Laki

poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 2 §, 15 §:n edellä oleva väliotsikko sekä 15 a ja 16 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § laissa 508/1995, 15 a § laissa 676/2006 ja 16 § laissa 69/2005 sekä

lisätään lakiin uusi 15 b—15 i § ja 16 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

2 §

Poliisin tehtävät

Poliisin tehtävistä säädetään poliisilain (/) 1 luvun 1 §:ssä.

Poliisimiehen virka-asemaan liittyvät säännökset

15 a §

Poliisivaltuudet

Poliisimiehellä on tehtäväänsä suorittaessaan koko maassa poliisilaissa tai muussa laissa säädetyt valtuudet.

Poliisikokelaalla on poliisimiehelle kuuluvat valtuudet suorittaessaan kouluttajansa johdon ja valvonnan alaisena koulutukseen liittyviä tehtäviä. Poliisikokelaalla on poliisimiehelle kuuluvat valtuudet myös suorittaessaan Poliisihallituksen antamasta määräyksestä valtion turvallisuuden ylläpitämiseksi tai valtakunnallisen poliisitoiminnallisen erityistilanteen hoitamiseksi poliisille kuuluvia tehtäviä.

Nuoremmalla konstaapelilla on poliisimiehelle kuuluvat toimivaltuudet. Poliisin perustutkintoon kuuluvan työharjoittelujakson aikana nuorempi konstaapeli saa käyttää poliisimiehelle kuuluvia toimivaltuuksia työharjoittelun ohjaajan johdon ja tarpeellisen valvonnan alaisena.

15 b §

Poliisihenkilöstön täydentäminen

Jos valtion turvallisuuden tai poikkeuksellisten olojen vuoksi on tarpeen, valtioneuvosto voi määrätä poliisin henkilöstöä täydennettäväksi erityisellä täydennyspoliisihenkilöstöllä.

Täydennyspoliisihenkilöstöön voidaan ottaa tehtävään henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva henkilö, joka poliisipiirin päällikön kanssa tekemänsä sopimuksen mukaan sitoutuu tehtävään.

Täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluvalla on palveluksessa ollessaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sellaiset toimivaltuudet ja velvollisuudet, jotka poliisilain mukaan kuuluvat poliisimiehelle. Oikeudesta käyttää voimakeinoja on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään.

Täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluva voidaan asettaa täydennyspoliisihenkilöstön koulutukseen liittyvään tilaisuuteen kokoontumislain (530/1999) 18 §:ssä tarkoitetuksi järjestyksenvalvojaksi ja hänet voidaan määrätä tällaiseen tilaisuuteen tieliikennelain (267/1981) 49 §:ssä tarkoitetuksi liikenteen ohjaajaksi.

Täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluvan tehtävistä, varustuksesta, koulutuksesta ja palvelukseen kutsumisesta sekä sopimussuhteen ehdoista säädetään valtioneuvoston asetuksella.

15 c §

Poliisimiehen toimialue ja toimimisvelvollisuus

Poliisimies on velvollinen toimimaan sen poliisiyksikön toimialueella, johon hänet on sijoitettu.

Poliisimies voidaan määrätä toimimaan myös sijoitusyksikkönsä toimialueen ulkopuolella.

Poliisimies on ilman eri määräystä velvollinen ryhtymään kiireellisiin toimiin koko maassa myös toimialueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan, jos se on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka jos se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

15 d §

Palvelukseen ilmoittautuminen

Poliisitoiminnallisen erityistilanteen varalta poliisimiehen tulee huolehtia siitä, että hänen yhteystietonsa ovat poliisiyksikön tiedossa.

Poliisimiehen on viipymättä ilmoittauduttava palvelukseen vakavan yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavan teon tai tapahtuman sitä välttämättä vaatiessa.

Poliisimies on velvollinen määräyksestä saapumaan palvelukseen myös vuosilomalla ollessaan, milloin se yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on välttämätöntä. Määräyksen voi antaa Poliisihallitus poliisimiehelle sekä poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö oman yksikkönsä poliisimiehelle.

Poliisimies on muulloin kuin virkavapaana tai vuosilomalla ollessaan velvollinen määräyksestä olemaan tilapäisesti hälytysvalmiudessa ja saapumaan palvelukseen, jos se poliisin toimintaan liittyvästä erityisestä syystä on tarpeen. Määräyksen voi antaa Poliisihallitus poliisimiehelle sekä poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö oman yksikkönsä poliisimiehelle.

15 e §

Poliisimiehen toimiminen avustajana tai asiamiehenä

Poliisimies saa toimia rikoksesta epäillyn avustajana tai asiamiehenä vain, jos epäilty on hänen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu lähiomaisensa ja tällä ei oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 §:n mukaan ole oikeutta saada puolustajaa.

Poliisimies ei saa toimia asianomistajan avustajana tai asiamiehenä, jos se voi olla ristiriidassa hänen virkatehtäviensä hoitamisen kanssa.

15 f §

Poliisimiehen käyttäytyminen

Poliisimiehen on virassa ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei hänen käyttäytymisensä ole omiaan vaarantamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitoon. Arvioitaessa poliisimiehen käyttäytymistä otetaan huomioon myös hänen asemansa ja tehtävänsä poliisihallinnossa.

15 g §

Sivutoimet

Poliisimies ei saa ottaa vastaan eikä pitää valtion virkamieslain 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua sivutointa, ellei siihen hakemuksesta myönnetä lupaa.

Poliisimies ei saa hoitaa tehtävää, johon liittyvät oikeudet tai velvollisuudet saattavat joutua ristiriitaan poliisin tehtävien kanssa.

15 h §

Poliisimiehen kunto ja ammattitaito

Poliisimiehen tulee ylläpitää työtehtäviensä edellyttämää kuntoa ja ammattitaitoa. Eri työtehtävien edellyttämän kunnon tasosta ja kuntotestien järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

15 i §

Poliisimiehen määräaikainen virantoimituksesta erottaminen

Poliisimiehelle, joka toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyö niitä, voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena virantoimituksesta erottaminen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei varoitusta ole pidettävä riittävänä. Palkanmaksu keskeytetään virantoimituksesta erottamisen ajaksi.

Virantoimituksesta erottamisesta päättää nimittävä viranomainen. Jos nimittävä viranomainen on valtioneuvosto, virantoimituksesta erottamisesta päättää sisäasiainministeriö. Virantoimituksesta erottamisesta päättävän viranomaisen tulee panna virantoimituksesta erottaminen vireille viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen sai tiedon seikasta, joka saattaa aiheuttaa virantoimituksesta erottamisen.

Ennen kuin poliisimiehen virantoimituksesta erottamisesta tehdään päätös, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Lisäksi viranomaisen on varattava pääluottamusmiehelle tai luottamusmiehelle tilaisuus tulla kuulluksi, jos poliisimies sitä pyytää, eikä virantoimituksesta erottamista asian laadun vuoksi ole saatettava voimaan välittömästi. Viranomaisen on ennen päätöksen tekemistä ilmoitettava poliisimiehelle mahdollisuudesta pyytää pääluottamusmiehen tai luottamusmiehen kuulemista.

Muutoksenhausta päätökseen, joka koskee poliisimiehen määräaikaista virantoimituksesta erottamista, säädetään valtion virkamieslaissa.

Erinäiset säännökset

16 §

Tarkemmat säännökset

Tasavallan presidentin asetuksella säädetään poliisin ansiorististä ja ansiomitalista.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin poliisin organisaatiosta ja tehtävistä sekä poliisipäällikön virkaan poliisipäällystön tutkinnon lisäksi vaadittavasta ylemmästä korkeakoulututkinnosta.

Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä poliisiyksiköiden asemasta ja tehtävistä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 1 §:n 1 momentti, 2 §:n 1 momentti sekä 3 momentin johdantokappale ja 4 ja 9 kohta, 3 §:n 1 momentti ja 3 momentin johdantokappale, 4 §:n 2 momentin johdantokappale, 6 §:n 3 momentti, 10 §:n 4 momentti, 12 §:n 1 momentti, 13 §:n 2 momentin 5 kohta, 14 §:n 4 kohta, 15 §:n 2 momentti, 17 §:n 1 ja 3 momentti, 19 §:n 1 momentin 3 ja 10 kohta sekä 3 momentti, 22 §:n 1 momentin 4 kohta ja 7 kohdan b alakohta sekä 2 momentti, 26 §:n 1 momentin 1 kohta, 37 §:n 1 momentti, 43 §, 46 §:n 1, 3 ja 4 momentti sekä 47 §,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 3 momentin 9 kohta laissa 851/2006, 13 §:n 2 momentin 5 kohta laissa 523/2004, 14 §:n 4 kohta laissa 256/2006 sekä 19 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 594/2005 ja 3 momentti laissa 529/2005, seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan poliisilain (/) 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) siltä osin kuin tässä laissa tai muussa laissa ei toisin säädetä.

— — — — — — — — — — — — — —

2 §

Poliisiasiain tietojärjestelmä

Poliisiasiain tietojärjestelmä on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri. Poliisiasiain tietojärjestelmä voi sisältää henkilöistä tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — —

4) vapaudenmenetysaikojen seuraamiseksi ja valvomiseksi sekä säilytysturvallisuuden varmistamiseksi esitutkintalain (/), pakkokeinolain (/), poliisilain taikka muun säädöksen perusteella kiinniotetuista, pidätetyistä tai vangituista henkilöistä pidättämistä koskevat tiedot, rikosilmoituksiin ja kiinniottoon liittyvät tiedot sekä yksittäistapauksissa vapautensa menettäneen säilytysturvallisuuteen vaikuttavat tiedot (*pidätettyjen tiedot*);

— — — — — — — — — — — — — —

9) rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikoksentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetyt henkilötuntomerkit ja mainitun luvun 4 §:ssä säädetyt DNA-tunnisteet, henkilön videokuvat ja jalkineenjäljet, epäilyn kohteena olevaan rikokseen liittyviä tietoja sekä re-

kisteröintiä ja henkilön luokitusta koskevia tietoja (*tuntomerkkitiedot*);
— — — — — — — — — — — — — — —

3 §

Hallintoasiain tietojärjestelmä

Hallintoasiain tietojärjestelmä on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri. Hallintoasiain tietojärjestelmä voi sisältää henkilöistä tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.
— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — —

4 §

Epäiltyjen tietojärjestelmä

— — — — — — — — — — — — — — —

Epäiltyjen tietojärjestelmä voi sisältää poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä:
— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Poliisin muut henkilörekisterit

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustettuihin poliisin henkilörekistereihin saa kerätä ja tallettaa vain kyseisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja. Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustettuihin poliisin henkilörekistereihin saa tallettaa vain kyseisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja.

10 §

Arkaluonteisten tietojen käsittely

— — — — — — — — — — — — — — —

DNA-tunnisteen tallettamista koskevista rajoituksista säädetään pakkokeinolain 9 luvun 4 §:ssä.

12 §

Yksittäiseen tehtävään liittymättömien tietojen käsittely

Poliisin yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen tai muuhun jo suoritettavana olevaan tehtävään, saa kerätä ja tallettaa vain 4, 5, 30 ja 31 §:ssä tarkoitettuun henkilörekisteriin sekä tilapäiseksi tarkoitettuun 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henkilörekisteriin kyseisissä pykälissä säädetyissä talletustarkoituksissa.
— — — — — — — — — — — — — — —

13 §

Poliisin tietojen saanti eräistä rekistereistä

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada, siten kuin asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa:
— — — — — — — — — — — — — — —

5) teleyritykseltä pakkokeinolain 10 luvun 6—8 §:ssä, poliisilain 5 luvun 8 ja 9 §:ssä sekä sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 35 ja 36 §:ssä säädettyjä tietoja;
— — — — — — — — — — — — — — —

14 §

Muiden viranomaisten tietojen luovuttaminen poliisille suorakäyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten

Poliisin henkilörekistereihin voivat, siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, suora-

käyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten luovuttaa:

— — — — — — — — — — — — — — —

4) rajavartiolaitos 2 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa (578/2005) tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, sekä 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle;

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilla on oikeus käyttää poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat tarpeen kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Poliisilla on oikeus käyttää poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

17 §

Tietojen luovuttaminen toiselle poliisiyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

Poliisiyksikkö saa luovuttaa toiselle poliisiyksikölle poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi poliisin valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisiyksikkö saa luovuttaa toiselle poliisiyksikölle poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

19 §

Tietojen luovuttaminen muille viranomaisille

Poliisi saa luovuttaa muista poliisin henkilörekistereistä kuin 30 §:ssä tarkoitetusta Europol-tietojärjestelmästä ja 31 §:ssä tarkoitetusta kansallisesta Schengen-tietojärjestelmästä salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa tietoja, jotka ovat tarpeen:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) rajavartiolaitokselle 2 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, ja 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, sekä tietoja, jotka ovat tarpeen rajavalvontaa, rajatarkastuksien toteuttamista sekä henkilöiden maahantulon ja maastalähdön valvontaa varten;

— — — — — — — — — — — — — — —

10) virkamiehelle, jolla on poliisilain (493/1995) 8 §:ssä, sellaisena kuin se on laissa 498/2009, säädetyt erityiset poliisivaltuudet, poliisilain 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi; tietojen luovuttamisesta on voimassa, mitä 17 §:n 1—3 momentissa ja 18 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään;

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisterinpitäjä voi erityisestä syystä antaa salassapitosäännösten estämättä 4 §:ssä tarkoitettuun epäiltyjen tietojärjestelmään ja 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun rekisteriin teknisen käyttöyhteyden puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen rikostiedustelu-, rikosanalyysi- tai tark-

kailutehtäviin määrätyille virkamiehille sekä vankeinhoitolaitoksen rikostiedustelu-, rikosanalyysi- tai tarkkailutehtäviin määrätyille virkamiehille, joilla on poliisilain (493/1995) 8 §:ssä, sellaisena kuin se on laissa 498/2009, säädetyt erityiset poliisivaltuudet.

— — — — — — — — — — — — — — —

22 §

Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä

Poliisiasiain tietojärjestelmästä tiedot poistetaan seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4) pidätettyjen tiedot kymmenen vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä; poliisilain 2 luvun 2 §:n nojalla kiinniotetun tiedot kuitenkin viiden vuoden kuluttua tiedon merkitsemisestä;

— — — — — — — — — — — — — — —

7) tekotapatiedot ja tuntomerkkitiedot yhden vuoden kuluttua:

— — — — — — — — — — — — — — —

b) esitutkintaviranomaisen tai virallisen syyttäjän esitutkintalain 3 luvun 9 tai 10 §:n nojalla tekemästä päätöksestä;

— — — — — — — — — — — — — — —

Pakkokeinolain 9 luvun 4 §:n nojalla poliisin henkilörekisteriin talletettu DNA-tunniste poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta, taikka siitä, että rekisteröityä vastaan nostettu syyte on lainvoimaisella tuomiolla hylätty tai rangaistus poistettu. Jollei tunnistetta ole aikaisemmin poistettu, se poistetaan viimeistään 10 vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Säilytetyt näytteet tuhotaan samalla kun niitä vastaavat DNA-tunnisteet poistetaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

26 §

Tietojen poistaminen muista henkilörekistereistä

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista 6 §:ssä tarkoitetuista henkilörekistereistä tiedot poistetaan seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista 6 §:ssä tarkoitetuista henkilörekistereistä tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

— — — — — — — — — — — — — — —

37 §

Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle

Poliisi saa luovuttaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

43 §

Informointi tietojen käsittelystä

Poliisin on kerätessään henkilötietoja poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi huolehdittava henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetusta tiedonantovelvollisuudesta. Tätä velvollisuutta poliisilla ei ole kerätessään, talletaessaan ja luovuttaessaan poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia henkilötietoja.

46 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmän tietoihin

Euroopan poliisivirasto antaa Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmästä tiedot tarkastamista varten. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä poliisilaitokselle, joka saattaa asian viipymättä Euroopan poliisiviraston käsiteltäväksi. Poliisilaitoksen on ilmoitettava pyynnön tehneelle henkilölle, että Euroopan poliisivirasto vastaa hänelle suoraan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jokaisella on lisäksi oikeus pyytää Euroopan poliisiviraston yhteistä valvontaviranomaista varmistamaan, että häntä koskevien henkilötietojen kerääminen, tallettaminen, käsittely ja käyttö Euroopan poliisivirastossa tapahtuu lainmukaisesti ja oikein. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä tietosuojavaltuutetulle tai poliisilaitokselle, jonka on saatettava asia viipymättä Euroopan poliisiviraston yhteisen valvontaviranomaisen käsiteltäväksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu tarkastuspyyntö ja 3 momentissa tarkoitettu poliisilaitokselle esitettävä varmistuspyyntö on esitettävä henkilökohtaisesti poliisilaitokselle ja samalla pyynnön esittäjän on todistettava henkilöllisyytensä.

— — — — — — — — — — — — — — —

47 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämän tiedoston tietoihin

Jokaisella on oikeus pyytää Schengenin yleissopimuksen 115 artiklassa tarkoitettua valvontaviranomaista varmistamaan, että häntä koskevien henkilötietojen kerääminen, tallettaminen, käsittely ja käyttö Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämässä tiedostossa tapahtuu lainmukaisesti ja oikein. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä tietosuojavaltuutetulle tai poliisilaitokselle. Poliisilaitokselle esitetty varmistuspyyntö on poliisin viipymättä toimitettava tietosuojavaltuutetulle.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu poliisilaitokselle esitettävä varmistuspyyntö on esitettävä henkilökohtaisesti poliisilaitokselle ja pyynnön esittäjän on samalla todistettava henkilöllisyytensä.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

4.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rajavartiolain (578/2005) 9 §:n 2 ja 3 momentti, 10 §, 28 §:n 1 momentin 9 kohta, 32 ja 36 §, 41 §:n 2 ja 3 momentti, 42 §:n 1 momentti, 46 § ja 66 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 28 §:n 1 momentin 9 kohta, 32 ja 41 § laissa 478/2010, sekä

lisätään 41 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 478/2010, uusi 4 momentti, seuraavasti:

9 §

Toimenpiteen siirtäminen ja toimenpiteestä luopuminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksen toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka välitöntä oikeutta asia koskee, on oikeus saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.

Tässä laissa tarkoitetun tiedonhankintatoimenpiteen siirtämisessä noudatetaan soveltuvin osin, mitä poliisilain (/) 5 luvun 46 §:n 1 momentissa säädetään.

10 §

Tullitehtävässä, poliisitehtävässä ja esitutkintatehtävässä noudatettavat yleiset periaatteet

Poliisitehtävissä noudatetaan poliisilaissa ja muussa poliisin tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Tullitehtävissä noudatetaan tullilaissa (1466/1994) ja muussa tullivalvontaa koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Esitutkintatehtävissä noudatetaan esitutkintalaissa (/), pakkokeinolaissa (/) ja muussa esitutkintaviranomaisen tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita.

28 §

Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan, rajatarkastusten ja rajojen valvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

— — — — — — — — — — — — — — —

9) suorittaa henkilöntarkastus noudattaen soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n 1 kohdassa, 30 §:ssä ja 32 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

32 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rajanylityspaikalla

Rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 2, 5 ja 6 §:ssä, 8 §:n 1 momentissa sekä 10 §:ssä säädetään. Mitä poliisilain 2 luvun 6 §:n 3 momentissa säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen ja rajanylityspaikalla esimiehenä toimivaan rajavartiomieheen.

36 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Rajavartiomiehellä on rajavartiolaitokselle säädetyn yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai henkilöllisyyttä ei muuten voida selvittää, rajavartiomiehellä on oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava, mitä pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2—4 momentissa säädetään henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta.

Rajavartiomiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, jos kiinni ottaminen on välttämätöntä tietojen selvittämiseksi. Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

41 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiomiehen toimivaltuuksista toimialallaan rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi on telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, peitetoimintaa, valeostoa ja tietolähteen ohjattua käyttöä lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla säädetään. Rajavartiomiehellä on kuitenkin oikeus poliisilaissa ja pakkokeinolaissa säädettyyn telekuunteluun, tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta, televalvontaan, peiteltyyn tiedonhankintaan ja henkilön tekniseen seurantaan rajavartiolaitoksen ennalta estäessä tai selvittäessä rikoslain 17 luvun 8 a §:ssä tarkoitettua törkeää laittoman maahantulon järjestämistä tai mainittua rikosta ja siihen liittyvää rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskaupparikosta.

Rajavartiomiehellä on muun esitutkintaviranomaisen johdossa tapahtuvaan esitutkintaan osallistuessaan oikeus käsitellä tietoa, joka on hankittu sellaisella menetelmällä, joka ei ole rajavartiolaitoksen käytettävissä.

Mitä päällystöön kuuluvan poliisimiehen ja poliisilain 5 luvun 7 §:n 1 momentissa tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi säädetään, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen. Peitellystä tiedonhankinnasta, valvotusta läpilaskusta sekä salaisen pakkokeinon käytön ja salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättää kuitenkin rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

42 §

Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikosasiat

Rajavartiolaitos toimittaa, jollei jäljempänä toisin säädetä, esitutkinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että on tehty rikos, joka koskee rajavartiolaitoksen valvottavan rajan ylittämisestä annettujen säännösten tai määräysten rikkomista rikoslain 17 luvun 7 tai 7 a §:ssä säädetyllä tavalla tai muulla laissa säädetyllä tavalla, rikoslain 17 luvun 8 ja 8 a §:ssä tarkoitettua laittoman maahantulon järjestämistä tai mainittuja rikoksia ja näihin tekoihin liittyvää rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa tai muuta rikoslain 25 luvussa tarkoitettua vapauteen kohdistuvaa rikosta, rajavartiolaitoksen tarkastettavaa asiakirjaa koskevaa rikoslain 33 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettua väärennysrikosta, rikoslain 17 luvun 7 b §:ssä tarkoitettua aluelouk-kausta tai muuta Suomen alueellisen koskemattomuuden loukkaamista taikka rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädetyn muun säännöksen tai määräyksen noudattamatta jättämistä.

— — — — — — — — — — — — — — —

46 §

Tutkinnanjohtaja

Tutkinnanjohtajana rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa on pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 3 kohdassa tarkoitettu rajavartiolaitoksen virkamies.

66 §

Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto

— — — — — — — — — — — — — — —

Haltuun otettu omaisuus on palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa. Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa haltijalle, se luovutetaan poliisille joko haltijalle palauttamista varten taikka poliisilain 2 luvun 14 §:ssä tai ampuma-aselaissa (1/1998) säädettyjä toimenpiteitä varten.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 7 §:n 1 momentti sekä 3 momentin johdantokappale ja 5 kohta, 8 §:n 1 momentti sekä 3 momentin johdantokappale ja 6 kohta, 9 §:n 1 momentti ja 3 momentin johdantokappale, 10 §:n 1 momentti ja 3 momentin johdantokappale, 11 §:n 1 momentti, 12 §:n 1 momentti, 18 §:n 2 momentti, 24 §:n 2 momentti, 26 §:n 1 ja 3 momentti, 35 §:n 1 momentin johdantokappale ja 3 momentti, 38 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohta ja 2 momentin johdantokappale sekä 40 §, sellaisena kuin niistä on 12 §:n 1 momentti laissa 479/2010, seuraavasti:

7 §

Tutkinta- ja virka-apurekisteri

Tutkinta- ja virka-apurekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun *(/)* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa (578/2005) tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisteriin saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

5) tutkinta- ja virka-aputehtävien suorittamiseksi ja kirjaamiseksi esitutkintalaissa *(/)* tarkoitetussa esitutkinnassa, rajavartiolain 27 §:ssä säädetyssä muussa tutkinnassa, rajavartiolaitoksen toimenpiteiden yhteydessä tai virka-aputehtävässä taikka pakkokeinolain *(/)* soveltamisen yhteydessä saatuja tietoja (*tutkinnan ja virka-avun tiedot*) seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

8 §

Poliisiasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä

Sen lisäksi, poliisitoimen henkilötietolaissa säädetään, poliisiasiain tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

6) rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikoksentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n 1 momentissa säädetyt henkilötuntomerkit ja mainitun luvun 4 §:ssä säädetyt DNA-tunnisteet, henkilön videokuvat ja jalkineenjäljet, epäilyn kohteena olevaan rikokseen liittyviä tietoja sekä rekisteröintiä ja henkilön luokitusta koskevia tietoja (*tuntomerkkitiedot*).

— — — — — — — — — — — — — — —

9 §

Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri

Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavar-

tiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisteriin saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 luvun 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

10 §

Poliisin hallintoasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä

Hallintoasiain tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitos saa tallettaa tietojärjestelmään lisäksi poliisilain 1 luvun 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Rikoksista epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri

Rikoksesta epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri voi sisältää poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle rajavartiolaissa tai muualla laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä syyllistyvän tai syyllistyneen rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen, josta saattaa seurata vankeutta, taikka myötävaikuttavan tai myötävaikuttaneen rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen, josta saattaa seurata enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikokseen.

— — — — — — — — — — — — — — —

12 §

Turvallisuustietorekisteri

Turvallisuustietorekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle rajavartiolaissa tai eräiden alusten ja niitä palvelevien satamarakenteiden turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004), jäljempänä *merenkulun turvatoimilaki*, säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

18 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksella on oikeus yksittäistapauksessa pyynnöstä saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta teleosoitteesta, jota ei mainita julkisessa luettelossa, taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tiedot ovat tarpeen rajavartiolaitokselle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksella on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

— — — — — — — — — — — — — — —

24 §

Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi perustetun tai rajavartiolaitoksen suoraan käytettäväksi osoitetun poliisin henkilörekisterin tietoja saadaan käyttää rajavartiolaitoksessa, jos tiedot ovat tarpeen poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittami-

seksi, jollei muuta säädetä. Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi perustetun tai rajavartiolaitoksen suoraan käytettäväksi osoitetun poliisin henkilörekisterin tietoja saadaan käyttää rajavartiolaitoksessa, jos tiedot ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu, jollei muuta säädetä.

26 §

Tietojen luovuttaminen rajavartiolaitoksen toiselle hallintoyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

Hallintoyksikkö saa luovuttaa toiselle hallintoyksikölle poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi rajavartiolaitoksen valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen rajavartiolaitokselle kuuluvien kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hallintoyksikkö saa luovuttaa toiselle hallintoyksikölle poliisilain 1 luvun 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi rajavartiolaitoksen valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu. Tiedot saadaan salassapitosäännösten estämättä luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa.

35 §

Tietojen poistaminen rajavartiolaitoksen muista henkilörekistereistä

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista muista kuin pysyvistä rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä tiedot poistetaan:

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista muista kuin pysyvistä rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä tiedot poistetaan vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

38 §

Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle

Jollei muuta säädetä tai Suomea velvoittavasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu, rajavartiolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilörekistereistään tietoja Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

1) poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi;

2) poliisilain 1 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

Yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen tai

muuhun jo suoritettavana olevaan tehtävään, saa kuitenkin luovuttaa vain silloin, kun ne ovat välttämättömiä:

— — — — — — — — — — — — — —

40 §

Informointi tietojen käsittelystä

Rajavartiolaitoksen on kerätessään henkilötietoja poliisilain 1 luvun 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi huolehdittava henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetusta tiedonantovelvollisuudesta. Tätä velvollisuutta rajavartiolaitoksella ei ole kerätessään, tallettaessaan ja luovuttaessaan poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia henkilötietoja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 18 § sekä
muutetaan 17 § seuraavasti:

17 §

Vaitiolovelvollisuus ja -oikeus

Mitä poliisilain 7 luvun 1—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolo-oikeudesta sovelletaan vastaavasti myös rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain (1251/1995) 3—5 ja 13 § sekä 21 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin niistä on 4 § osaksi laissa 648/2003, sekä

lisätään lakiin uusi 5 a § seuraavasti:

3 §

Poliisitoiminnan periaatteet

Tässä laissa tarkoitettuja poliisin tehtäviä suoritettaessa noudatetaan poliisilaissa (/) säädettyjä periaatteita.

4 §

Toimivaltuudet rikoksen selvittämiseksi

Edellä 2 §:ssä tarkoitetun virkamiehen toimivaltuuksista 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi on telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten selvittämiseksi esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla laissa säädetään.

Pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai puolustusvoimien sotilaslakimies toimii tutkinnanjohtajana 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetuissa asioissa ja hänellä on sanotuissa tehtävissä lisäksi pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle pakkokeinolaissa säädetyt toimivaltuudet.

Toimivaltuuksista päätettäessä ja niitä käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa tai pakkokeinolaissa säädetään. Muusta kuin pakkokeinolain 10 luvun 18 §:n 1 momentissa ja 20 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisen kuuntelun ja teknisen katselun käytöstä päättää tutkinnanjohtajan esityksestä pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai tämän ollessa tutkinnanjohtaja puolustusvoimien operaatiopäällikkö.

5 §

Toimivaltuudet turvallisuus- ja valvontatehtävissä

Edellä 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetun, sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi on telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peitetoimintaa, valeostoa, ohjattua tietolähteen käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisilain 5 luvussa säädetään poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä. Toimenpiteiden käyttämisestä päättää pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies.

5 a §

Salaisen tiedonhankinnan valvonta

Salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle. Puolustusministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus mainittujen

keinojen ja niiden suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.

13 §

Yksittäiseen tehtävään liittymättömät tiedot

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen yksittäiseen tehtävään, saa kerätä ja tallettaa vain 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin. Ylimääräistä tietoa saadaan tallettaa 11 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin pakkokeinolain 10 luvun 57 §:n 1 momentissa ja poliisilain 5 luvun 55 §:n 2 momentissa säädetyin edellytyksin.

21 §

Tietojen luovuttaminen muulle kuin sotilasviranomaiselle

Rekisterinpitäjä saa luovuttaa tässä laissa tarkoitetuista henkilörekistereistä tietoja, jotka ovat tarpeen:

1) poliisille niitä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä varten;

— — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

8.

Laki

tullilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan tullilain (1466/1994) 3 §:n 1 momentti, 15, 17, 20 a §, 20 d §:n 1 momentti, 20 e §, 20 f §:n 1 ja 3 momentti, 20 g §:n 3 momentti, 20 i §, 43 §:n 2 ja 4 momentti sekä 47 a §,

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 1 momentti osaksi laeissa 331/1996, 241/2001 ja 774/2003, 15 § ja 20 d §:n 1 momentti laissa 1299/2003, 17 § laissa 519/2003, 20 e §, 20 f §:n 1 ja 3 momentti, 20 g §:n 3 momentti ja 20 i § laissa 774/2003, 20 a § ja 47 a § laissa 331/1996, sekä

lisätään lakiin uusi 20 j § seuraavasti:

3 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *Suomen tullialueella* aluetta, jonka muodostavat valtakunnan maa-alue, aluevedet ja ilmatila, kuitenkin niin, että tullialue ulottuu kaksi meripeninkulmaa aluemeren ulkorajaa ulommaksi, jollei asiasta ole kansainvälisesti muuta sovittu;

2) *yhteisön tullialueella* koodeksin 3 artiklassa tarkoitettua aluetta;

3) *kolmannella maalla* aluetta, joka ei kuulu yhteisön tullialueeseen;

4) *tullitoimenpiteellä* tullilaitoksen toimivaltaan kuuluvaa virkatointa tullirikosten esitutkintaa lukuun ottamatta;

5) *tullirikoksella* rikosta, joka käsittää tämän lain tai muun lain säännösten, joiden noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on tullilaitoksen tehtävänä, taikka näiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisen samoin kuin rikoslain 46 luvussa tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä, sellaista rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua kätkemisrikosta ja muutakin sellaista säännösten rikkomista, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia tai maastavientiä;

6) *teknisellä valvonnalla* ennalta määräämättömään henkilö- ja tavaraliikenteeseen kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;

7) *poliisiasiain tietojärjestelmän teknisenä osana olevalla tutkinta- ja virka-apujärjestelmällä sekä sen arkistohakemistolla* henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 2 §:ssä tarkoitettua poliisiasiain tietojärjestelmää niiden tietojen osalta, jotka tullilaitos on tallettanut tutkinnan ja virka-avun tietoihin sekä tutkinnan ja virka-avun arkistotietoihin.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Henkilönkatsastus ja muu kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuva tarkastus voidaan 14 §:n 1 momentin 2 kohdassa mainituissa tapauksissa kohdistaa myös esitutkintaa suorittamatta henkilöön, jota epäillään todennäköisin syin rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Toimenpiteestä päättää tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tai tullivalvonnan esimiehenä toimiva tullimies. Muutoin näitä toimenpiteitä suoritettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä menettelystä henkilöön kohdistuvassa etsinnässä säädetään pakkokeinolaissa *(/)*.

17 §

Mitä poliisilain *(/)* 2 luvun 17 §:n 1, 2 ja 5 momentissa säädetään poliisimiehen oikeudesta käyttää eräissä tapauksissa voimakeinoja, sovelletaan vastaavasti tullirikostor-

junta- ja tullivalvontatehtävissä työskentelevään tullimieheen. Henkilöön, joka avustaa tullimiestä tämän pyynnöstä tai suostumuksella virkatehtävän suorittamisessa, sovelletaan, mitä poliisilain 9 luvun 5 §:ssä säädetään poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista.

20 a §

Tullirikoksen selvittämiseksi voidaan käyttää telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, valvottua läpilaskua ja salaisen pakkokeinon käytön suojaamista sen mukaan kuin pakkokeinolain 10 luvussa säädetään.

Tullirikoksen estämiseksi voidaan sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, käyttää suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista ja salaisen tiedonhankinnan suojaamista sen mukaan kuin poliisilain 5 luvussa säädetään.

Peitellystä tiedonhankinnasta sekä salaisen pakkokeinon käytön ja salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättää Tullihallituksen tai tullipiirin rikostorjunnasta vastaavan yksikön päällikkö. Mitä poliisilain 5 luvussa säädetään pidättämiseen oikeutetusta poliisimiehestä, sovelletaan vastaavasti myös pidättämiseen oikeutettuun tullimieheen ja tehtävään määrättyyn, tullirikostorjunnan esimiehenä toimivaan tullimieheen.

20 d §

Tullimiehellä on oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan tullirikoksen estämiseksi tarvittavia tietoja. Määräyksen toimenpiteeseen antaa tehtävään määrätty tullirikostorjunnan esimiehenä toimiva tullimies sekä yli kolme vuorokautta kestävään tekniseen kuunteluun Tullihallituksen valvontaosaston tullirikostorjunnasta vastaavan yksikön päällikkö taikka tullipiirin rikostorjunnasta vastaavan yksikön päällikkö.

— — — — — — — — — — — — — —

20 e §

Tulliviranomaiselle voidaan tullirikoksen estämiseksi antaa lupa sellaisen henkilön hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

1) tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn tullirikokseen;

3) tullirikoksena pidettävään huumausainerikokseen; tai

4) törkeään tulliselvitysrikokseen.

Tulliviranomaisella on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän:

1) tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; tai

2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn tullirikokseen.

20 f §

Pakkokeinolain 3 luvun 1 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin päättää 20 e §:ssä tarkoitetusta televalvonnasta sekä teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta 20 d §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle taikka huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oleskelee. Asia ratkaistaan kuulematta kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Asian käsittelystä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä poliisilain 5 luvun 2 §:n 3 momentissa, 10, 18, 20, 45, 51, 52 ja 58—60 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

Saatuaan 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tuomioistuin voi kieltää televalvonnan tai teknisen tarkkailun jatkamisen taikka asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja. Asian käsittelystä tuomioistuimessa on soveltuvin osin voimassa, mitä poliisilain 5 luvun 2 §:n 3 momentissa, 10, 18, 20, 45, 52 ja 57 §:ssä säädetään.

20 g

— — — — — — — — — — — — — — —

Edellä 20 d §:ssä tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta sekä 20 f §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta on toimenpiteen suorittaneen tullimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja ja toimitettava se Tullihallitukselle.

20 i §

Edellä 20 d §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa kuuntelu- ja katselukieltojen osalta on soveltuvin osin noudatettava, mitä poliisilain 5 luvun 50 §:ssä säädetään.

Edellä 20 d ja 20 e §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa salaista tiedonhankintaa koskevan ilmaisukiellon osalta on soveltuvin osin noudatettava, mitä poliisilain 5 luvun 48 §:ssä säädetään.

20 j §

Tullihallitus ja salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt valvovat salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen käyttöä.

Valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käytöstä ja valvonnasta.

43 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Tullimiehellä on tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen toimittamassa esitutkinnassa, jos 20 a §:n 1 momentista ei muuta johdu. Pidättämiseen oikeutetuista tullimiehistä säädetään pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jokainen, jolta otaksutaan saatavan selvitystä tullirikoksesta, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan kuultavaksi lähimpään tullitoimipaikkaan. Muutoin saapuvillaolosta säädetään esitutkintalaissa *(/)*.

47 a §

Mitä poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa ja 3—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolooikeudesta, sovelletaan vastaavasti myös tullilaitoksen henkilöstöön kuuluvaan rikostorjunnan osalta.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

9.

Laki

yleisistä syyttäjistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään yleisistä syyttäjistä annettuun lakiin (199/1997) uusi 11 a § seuraavasti:

11 a §

Vaitiolovelvollisuus ja -oikeus

Mitä poliisilain (/) 7 luvun 1 ja 3—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta, sovelletaan vastaavasti myös syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

10.

Laki

eläinlääkintähuoltolain 34 ja 36 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eläinlääkintähuoltolain (765/2009) 34 § ja 36 §:n 2 kohta seuraavasti:

34 §

Virka-apu

Poliisin velvollisuudesta antaa virka-apua 29 §:ssä tarkoitettujen tarkastusten suorittamisessa säädetään poliisilain (/) 9 luvun 1 §:ssä.

36 §

Salassa pidettävät tiedot

Valvonnassa saatuja tietoja koskevasta salassapitovelvollisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Salassapitovelvollisuuden estämättä voidaan tämän lain noudattamista valvottaessa tai valvontaan liittyvää tehtävää suoritettaessa saatuja tietoja yksityisen tai yhteisön taloudellisesta asemasta, liike- ja ammattisalaisuudesta taikka yksityisen henkilökohtaisista oloista luovuttaa:

— — — — — — — — — — — — — — —

2) syyttäjä- ja poliisiviranomaisille pakkokeinolain (/) 8 luvun 2 §:ssä tarkoitetun rikoksen selvittämistä varten;

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

11.

Laki

poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 4 § ja 5 §:n 1 momentti seuraavasti:

4 §

Menettely kansainvälisen valvotun läpilaskun toteuttamisessa

PTR-viranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tekemästään tai vastaanottamastaan Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen perus-tuvasta, valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta (*kansainvälinen valvottu läpilasku*) koskevasta virka- tai oikeusapupyynnöstä sille PTR-viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen asia myös kuuluu.

Kansainvälisestä valvotusta läpilaskusta ja sitä koskevista toimenpiteistä sovitaan toimivaltaisten PTR-viranomaisten kesken tapauskohtaisesti siten, ettei siitä aiheudu merkittävää vaaraa kenenkään hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä merkittävää huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua menettelyä sovelletaan myös laitonta valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta koskevaan PTR-viranomaisen toimenpidepyyntöön.

Valvotusta läpilaskusta ja sen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain (/) 10 luvun 41 §:ssä ja poliisilain (/) 5 luvun 43 §:ssä sekä poliisin suorittamaa valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta pakkokeinolain 10 luvun 42 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 44 §:ssä.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tämän pykälän mukaisesta päätöksentekomenettelystä.

5 §

PTR-rikostiedusteluyksiköt

PTR-viranomaisten rikostiedustelu- ja rikosanalyysitoimintaa varten voidaan perustaa valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia PTR-rikostiedusteluyksiköitä. PTR-rikostiedusteluyksiköissä voi toimia PTR-viranomaisten erikseen tehtävään määrättyjä edustajia ja myös muiden viranomaisten edustajia, jos heillä on poliisilain (493/1995) 8 §:ssä, sellaisena kuin se on laissa 498/2009, säädetyt erityiset poliisivaltuudet poliisilain 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

12.

Laki

vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 24 § seuraavasti:

24 §

Muu avustamistoiminta

Vapaaehtoisten henkilöiden ja organisaatioiden käyttämisestä pelastustoimen ja meripelastustoimen tehtävissä sekä poliisin apuna säädetään pelastuslain (486/2003) 7 §:ssä, meripelastuslain (1145/2001) 6 §:ssä ja poliisilain (/) 9 luvun 4 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

13.

Laki

vesikulkuneuvorekisteristä annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan vesikulkuneuvorekisteristä annetun lain (976/2006) 20 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1313/2009, seuraavasti:

20 §

Julkisten tietojen luovuttaminen sähköisessä muodossa

Rekisteriin talletettuja julkisia henkilötietoja ja muita tietoja saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti:

1) poliisille poliisilain (/) 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen poliisin tehtävien hoitamiseksi sekä tullilaitokselle, rajavartiolaitokselle, Hätäkeskuslaitokselle ja Liikenteen turvallisuusvirastolle pelastus- ja valvontatoimintaa varten;

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

14.

Laki

poliisikoulutuksesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisikoulutuksesta annetun lain (68/2005) 16 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 103/2007, seuraavasti:

16 §

Opiskelijoiden osallistuminen poliisitehtäviin ja muihin määrättyihin tehtäviin

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisikokelaan ja muun Poliisiammattikorkeakoulussa opiskelevan poliisimiehen poliisivaltuuksista on 1 ja 2 momentissa tarkoitettua tehtävää suoritettaessa voimassa, mitä poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 a §:ssä säädetään. Edellä 1 momentissa tarkoitettua tehtävää suorittavan sellaisen opiskelijan, joka ei ole poliisimies, valtuuksista on voimassa, mitä poliisilain (/) 9 luvun 5 §:ssä poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

15.

Laki

eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain 9 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain (485/2004) 9 § ja 17 §:n 1 momentti, sellaisena kuin ne ovat laissa 69/2007, seuraavasti:

9 §

Luvalliset vaaralliset esineet

Aluksella tai sataman turvatoimialueella tarkastuksia tekevä voi määrätä, että sellaiset vaaralliset esineet, joita henkilöllä on asianmukaisen luvan nojalla tai muutoin laillisesti oikeus kuljettaa mukanaan, on ennen alukseen taikka sataman turvatoimialueelle saapumista luovutettava aluksella tai sataman turvatoimialueella erikseen säilytettäviksi. Ne on palautettava hänen poistuessaan alukselta tai sataman turvatoimialueelta. Jollei esinettä voida tuolloin vaaratta palauttaa, se on luovutettava poliisille joko tarkastetulle henkilölle palauttamista tai poliisilain (/) 2 luvun 15 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.

17 §

Tekninen valvonta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisilla, rajavartiolaitoksella ja tullilaitoksella on oikeus siitä sopivalla merkillä ennalta ilmoitettuaan suorittaa tässä laissa tarkoitetun suomalaisen sataman alueella paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy, poliisilain 4 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua teknistä valvontaa merenkulun turvallisuuden toteuttamiseksi. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan saa kohdistaa paikkoihin, jotka kuuluvat kotirauhan piiriin, eikä käymälään, pukeutumistilaan tai muuhun vastaavaan paikkaan taikka henkilöstötiloihin tai työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitettuihin työhuoneisiin. Ääntä tai kuvaa saadaan tallentaa automaattisesti tekniselle laitteelle, kun se on tarpeen rikoslain 34 a luvussa tarkoitettujen rikosten estämiseksi taikka mainitussa luvussa tarkoitetuista rikoksista etsintäkuulutettujen tai näihin rikoksiin todennäköisin syin syylliseksi epäiltyjen tunnistamiseksi. Tässä momentissa mainitut viranomaiset saavat sijoittaa tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita sataman turvatoimialueelle, jollei siitä aiheudu satamanpitäjälle kohtuutonta haittaa.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

16.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ulkomaalaislain (301/2004) 4 §:n 2 momentti, 30 §:n 3 momentti, 52 c §:n 1 momentti, 60 §:n 2 momentti, 62 §:n 1 momentti, 63 §, 67 §:n 1 momentin 3 kohta, 68 §, 84 §:n 3 momentti, 117 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 123 §:n 1 momentti, 139 §:n 3 momentti, 152 §:n 1 ja 3 momentti, 159 §:n 1 momentti, 171 §:n 1 ja 2 momentti, 181 §:n 1 momentti sekä 210 §,

sellaisina kuin niistä ovat 30 §:n 3 momentti laissa 323/2009, 52 c §:n 1 momentti laissa 619/2006, 60 §:n 2 momentti laissa 358/2007, 63 §, 67 §:n 1 momentti, 152 §:n 1 ja 3 momentti sekä 210 § laissa 973/2007, 68 § laeissa 358/2007 ja 516/2008, 84 §:n 3 momentti laissa 1426/2009, 123 §:n 1 momentti ja 181 §:n 1 momentti laissa 581/2005, 139 §:n 3 momentti laissa 673/2006, sekä 159 §:n 1 momentti ja 171 §:n 1 ja 2 momentti laissa 360/2007, seuraavasti:

4 §

Suhde muihin lakeihin

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisin suorittamaan turvapaikkapuhutteluun, jossa selvitetään turvapaikkahakemuksen perusteet, sovelletaan hallintolakia. Poliisin suorittamaan ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sekä turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämiseen sovelletaan poliisilain (/) poliisitutkintaa koskevia säännöksiä.

— — — — — — — — — — — — — — —

30 §

Toimivalta viisumin myöntämisessä ja pidentämisessä

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilaitos myöntää paluuviisumin ja päättää Schengen-viisumin voimassaoloajan pidentämisestä sekä Schengen-viisumiin merkittyjen oleskelupäivien lisäyksestä.

52 c §

Harkinta-ajasta päättäminen

Poliisilaitos tai rajatarkastusviranomainen päättää harkinta-ajan antamisesta ja sen keskeyttämisestä.

— — — — — — — — — — — — — — —

60 §

Oleskeluluvan hakeminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Oleskelulupaa voidaan 49, 49 a, 50—52, 52 a, 54, 56 ja 56 a §:n perusteella hakea Suomessa. Hakemus jätetään poliisilaitokselle.

— — — — — — — — — — — — — — —

62 §

Menettely haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella

Oleskelulupaa perhesiteen perusteella voi hakea ulkomailla oleskelulupaa vailla oleva ulkomaalainen (*hakija*) jättämällä hakemuksen Suomen edustustolle tai asian voi panna

vireille perheenkokoaja jättämällä hakemuksen poliisilaitokselle.

— — — — — — — — — — — — — —

63 §

Lausunnot oleskelulupahakemuksesta perhesiteen perusteella

Maahanmuuttovirasto tai poliisilaitos voi hankkia perhesiteen perusteella tehdystä oleskelulupahakemuksesta lausunnon perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta. Lausuntoa voi pyytää perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta, jos perheenkokoaja on ilman huoltajaa tullut alaikäinen tai jos hakija on ydinperheen ulkopuolinen muu omainen taikka jos lausunnon pyytämiseen on muu perheen tilanteen selvittämiseen liittyvä erityinen syy.

Sosiaaliviranomainen tai terveydenhuoltoviranomainen on velvollinen antamaan Maahanmuuttovirastolle tai poliisilaitokselle 1 momentissa tarkoitetussa lausunnossaan salassapitosäännösten estämättä perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta varten hallussaan olevat henkilön sosiaaliseen tai terveydelliseen tilaan liittyvät sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä tehtäessä päätöstä oleskeluluvan myöntämisestä perhesiteen perusteella.

67 §

Maahanmuuttovirasto oleskelulupaviranomaisena

Maahanmuuttovirasto myöntää:

— — — — — — — — — — — — — —

3) oleskeluluvan siinä tapauksessa, että poliisilaitos on saattanut asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi.

— — — — — — — — — — — — — —

68 §

Paikallispoliisi oleskelulupaviranomaisena

Ulkomaalaisen asuinpaikan poliisilaitos myöntää:

1) oleskeluluvan Suomen kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle sekä tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle sekä Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle ja tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle;

2) uuden määräaikaisen oleskeluluvan;

3) pysyvän oleskeluluvan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle; ja

4) pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan.

Poliisilaitos peruuttaa myöntämänsä oleskeluluvan 58 §:n 1, 2, 4 ja 5 momentissa sekä 58 a §:ssä mainituilla perusteilla.

Poliisilaitos siirtää oleskeluluvan uuteen matkustusasiakirjaan.

84 §

Toimivalta elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan myöntämiselle

— — — — — — — — — — — — — —

Jos ulkomaalaisella on hakemusta jätettäessä voimassa oleva oleskelulupa ja 76 §:n 2 kohdasta ei muuta johdu, poliisilaitos myöntää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen 1 momentin mukaan tekemän myönteisen ratkaisun jälkeen uuden elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan.

117 §

Paikallispoliisin kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta

Poliisilaitos myöntää ulkomaalaiselle uuden määräaikaisen ja pysyvän oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella.

Poliisilaitos myöntää tilapäisen suojelun perusteella uuden määräaikaisen oleskeluluvan enintään siihen saakka, kun valtioneuvoston tilapäiselle suojelulle asettama ajanjakso päättyy.

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisilaitos antaa vastuuvaltion määrittämisestä annettua neuvoston asetusta soveltavaan valtioon palautettavalle ulkomaalaiselle asetuksen mukaisen kulkuluvan.

123 §

Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön otetun sijoittaminen

Säilöön ottamisesta päättää poliisissa poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällystöön kuuluva poliisimies ja rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vähintään majurin arvoinen rajavartiomies sekä raja- tai merivartioalueen päällikkö ja rajatarkastusosaston päällikkö. Säilöön otetulle tai hänen lailliselle edustajalleen on ilmoitettava säilöön ottamisen peruste.

— — — — — — — — — — — — — —

139 §

Toimivalta muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämiseen ja peruuttamiseen

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisilaitos päättää uuden muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämisestä silloin, kun hakijalla on esittää voimassa oleva muukalaispassi tai pakolaisen matkustusasiakirja.

152 §

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto päättää käännyttämisestä poliisilaitoksen tai rajatarkastusviranomaisen esityksestä taikka omasta aloitteestaan.

— — — — — — — — — — — — — —

Maahanmuuttovirasto päättää maasta karkottamisesta poliisilaitoksen tai rajatarkastusviranomaisen esityksestä taikka omasta aloitteestaan.

— — — — — — — — — — — — — —

159 §

Unionin kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti

Jos unionin kansalainen oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta, hänen on rekisteröitävä oleskelunsa. Rekisteröintihakemus jätetään asuinpaikan poliisilaitokselle kolmen kuukauden kuluessa maahantulopäivästä.

— — — — — — — — — — — — — —

171 §

Toimivaltaiset viranomaiset

Hakijan asuinpaikan poliisilaitos rekisteröi oleskeluoikeuden ulkomaalaisrekisteriin sekä myöntää määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin.

Hakijan asuinpaikan poliisilaitos peruuttaa rekisteröidyn oleskeluoikeuden sekä määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin. Se myös hakemuksesta päättää, että oleskeluoikeuden rekisteröintiä tai oleskelukorttia ei 165 §:n 4 momentissa tarkoitetussa tapauksessa peruuteta.

— — — — — — — — — — — — — —

181 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää rajatarkastuksen yhteydessä sen rajavartioston tai merivartioston komentaja, apulaiskomentaja taikka raja- tai meritoimiston päällikkö, jonka toimialueella tämän lain 173 §:n tai henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:n rikkominen on havaittu. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut poliisi, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää poliisilaitoksen päällystöön kuuluva poliisimies. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut tulliviranomainen, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää tullipiirin päällikkö tai tullipiirin valvontayksikön päällikkö.

— — — — — — — — — — — — — —

210 §

Maahanmuuttoviraston oikeus ratkaista kihlakunnan poliisilaitoksen toimivaltaan kuuluva asia

Maahanmuuttovirasto voi ottaa ratkaistavakseen asian, joka tässä laissa säädetään kuuluvaksi poliisilaitoksen ratkaistavaksi.

Poliisilaitos voi saattaa toimivaltaansa kuuluvan asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi, jos asia on laadultaan sellainen, että sen selvittäminen ja ratkaiseminen edellyttää Maahanmuuttoviraston asiantuntemusta taikka jos asialla on merkitystä lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

17.

Laki

säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002) 23 §:n 1 momentti seuraavasti:

23 §

Kielletyt esineet ja aineet

Edellä 21 §:ssä tarkoitetut esineet ja aineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava säilöön otetulle ulkomaalaiselle vapaaksi päästämisen yhteydessä. Jollei esinettä tai ainetta voida tuolloin vaaratta palauttaa, se on luovutettava poliisille joko tarkastetulle henkilölle palauttamista tai poliisilain (/) 2 luvun 15 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.

— — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

18.

Laki

rautatiekuljetuslain 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rautatiekuljetuslain (1119/2000) 29 §:n 2 momentti seuraavasti:

29 §

Tarkastusoikeus

— — — — — — — — — — — — — — —

Tarkastuksen saa suorittaa siihen lain nojalla oikeutettu virkamies tai henkilö, jolle on annettu poliisilain (493/1995) 8 §:n, sellaisena kuin se on laissa 498/2009, nojalla erityiset poliisivaltuudet tarkastusten tekemiseen.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

19.

Laki

turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

1 §

Lain tarkoitus ja soveltamisala

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisin tehtävistä ja toimivaltuuksista on lisäksi voimassa, mitä poliisilaissa (/) säädetään.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

20.

Laki

järjestyksenvalvojista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) 9 §:n 3 momentti, 21 §:n 2 momentti ja 24 §, sellaisena kuin niistä ovat 21 §:n 2 momentti ja 24 § laissa 104/2007, seuraavasti:

9 §

Voimakeinojen käyttö

— — — — — — — — — — — — — — —

Järjestyksenvalvojan avustaessa poliisia on lisäksi voimassa, mitä poliisilain (/) 2 luvun 17 §:ssä säädetään poliisimiestä tilapäisesti avustavan henkilön oikeudesta voimakeinojen käyttöön.

— — — — — — — — — — — — — — —

21 §

Järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikainen peruuttaminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen on peruutettu tai järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikaiseen peruuttamiseen on edellytykset, poliisimies voi ottaa järjestyksenvalvojakortin haltuunsa sen luovuttamiseksi päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle. Päällystöön kuuluvan poliisimiehen on 14 päivän kuluessa päätettävä, peruutetaanko järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen väliaikaisesti. Poliisimies voi ottaa järjestyksenvalvojakortin haltuunsa myös silloin, kun järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen on peruutettu. Järjestyksenvalvojakortin pois ottamiseksi voidaan tehdä henkilötarkastus sen estämättä, mitä pakkokeinolain (/) 8 luvun 30 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

24 §

Poliisitutkinta

Tämän lain nojalla myönnetyn hyväksymisen peruuttamista koskevassa asiassa voidaan tarvittaessa suorittaa poliisilain 6 luvussa säädetty poliisitutkinta.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

21.

Laki

holhoustoimesta annetun lain 37 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 37 §:n 2 momentti seuraavasti:

37 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen kuuluva päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojalla on tarvittaessa oikeus saada tässä virka-apua siten kuin poliisilain (/) 9 luvun 1 §:ssä säädetään. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei kuitenkaan saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

22.

Laki

lähestymiskiellosta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 5 §:n 2 momentti seuraavasti:

5 §

Lähestymiskieltopyynnön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa

— — — — — — — — — — — — — — —

Lähestymiskieltoasiassa voidaan toimittaa poliisilain (/) 6 luvussa tarkoitettu poliisitutkinta, jos se edistää asian käsittelyä. Määräyksen poliisitutkinnan toimittamiseen antaa lähestymiskieltoasiaa käsittelevä viranomainen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

23.

Laki

ampuma-aselain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ampuma-aselain (1/1998) 91 §:n 2 momentti 97, 98 ja 117 §, sellaisena kun niistä ovat 91 §:n 2 momentti laissa 804/2003 ja 117 § laissa 601/2001, seuraavasti:

91 §

Haltuunotto

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisin on tehtävä päätös haltuunotosta myös, jos luvattoman ampuma-aseen tai aseen osan taikka luvattomien patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa esineestä poliisille ja luovuttaa sen poliisin haltuun. Haltuunottopäätös raukeaa, jos poliisi tekee esineen osalta pakkokeinolain (/) 7 luvussa säädetyn takavarikon taikka esine tuomitaan valtiolle menetetyksi.

97 §

Kotietsintä

Oikeudesta päästä kotirauhan suojaamaan paikkaan ampuma-aseen, aseen osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten haltuun ottamiseksi epäillyn rikoksen johdosta taikka vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi säädetään pakkokeinolaissa ja poliisilaissa (/).

98 §

Poliisitutkinta

Tämän lain nojalla annetun luvan peruuttamista koskevassa tutkinnassa noudatetaan, mitä poliisi-lain 6 luvussa säädetään.

117 §

Asiakirjojen ja aseiden esittäminen

Tässä laissa tarkoitettu lupatodistus ja Euroopan ampuma-asepassi sekä lupatodistuksen tai Euroopan ampuma-asepassiin merkittyjen lupien nojalla hallussa pidetyt ampuma-aseet, aseen osat, patruunat ja erityisen vaaralliset ammukset on pyynnöstä esitettävä poliisille, rajavartioviranomaiselle ja tulliviranomaiselle sekä Metsähallituksen hallinnassa olevalla valtion maalla erävalvontaa suorittavalle Metsähallituksen virkamiehelle, jolle on myönnetty poliisilain (493/1995) 8 §:n, sellaisena kuin se on laissa 498/2009, mukaiset erityiset poliisivaltuudet.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

24.

Laki

valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valtion virkamieslain (750/1994) 7 §:n 1 momentin 8 kohta, sellaisena kuin se on laissa 281/2000, seuraavasti:

7 §

Seuraaviin virkoihin voidaan nimittää vain Suomen kansalainen:

— — — — — — — — — — — — — —

8) poliisilaissa *(/)* tarkoitettu poliisimiehen virka;

— — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

25.

Laki

liiketoimintakiellosta annetun lain 21 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 21 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1220/1997, seuraavasti:

21 a §

Kiellon noudattamisen valvonta

Kiellon noudattamista valvoo poliisi. Valvonnasta on voimassa, mitä poliisilaissa (/) säädetään poliisitutkinnasta. Liiketoimintakieltoon määrätyn asema poliisitutkinnassa määräytyy poliisilain 6 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

26.

Laki

puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 9 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 9 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 346/1998, seuraavasti:

9 a §

Virka-avun antamisen yhteydessä pakkotoimenpiteestä sivulliselle henkilölle aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta sekä puolustusvoimille aiheutuneiden esinevahinkojen korvaamisesta valtion varoista on voimassa, mitä poliisilain (/) 8 luvussa säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

27.

Laki

päihtyneiden käsittelystä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan päihtyneiden käsittelystä annetun lain (461/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 502/1995, seuraavasti:

1 §

Henkilöä, joka on päihtymyksen vuoksi otettu kiinni poliisilain (/) 2 luvun 2 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, on käsiteltävä ja hoidettava niin kuin tässä laissa säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

Helsingissä 29 päivänä lokakuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sisäasiainministeri *Anne Holmlund*

Liite
Rinnakkaistekstit

2.

Laki

poliisin hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 2 §, 15 §:n edellä oleva väliotsikko sekä 15 a ja 16 §, sellaisina kuin niistä ovat 2 § laissa 508/1995, 15 a § laissa 676/2006 ja 16 § laissa 69/2005 sekä
lisätään lakiin uusi 15 b—15 i § ja 16 §:n edelle uusi väliotsikko seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Poliisin tehtävä

Poliisin tehtävästä säädetään poliisilain (493/95) 1 §:ssä.

Ehdotus

2 §

Poliisin tehtävät

Poliisin tehtävistä säädetään poliisilain *(/) 1 luvun* 1 §:ssä.

Erinäiset säännökset

15 a §

Poliisimiehen määräaikainen virantoimituksesta erottaminen

Poliisimiehelle, joka toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyö niitä, voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena virantoimituksesta erottaminen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei varoitusta ole pidettävä riittävänä. Palkanmaksu keskeytetään virantoimituksesta erottamisen ajaksi.

Poliisimiehen virka-asemaan liittyvät säännökset

15 a §

Poliisivaltuudet

Poliisimiehellä on tehtäväänsä suorittaessaan koko maassa poliisilaissa tai muussa laissa säädetyt valtuudet.

Poliisikokelaalla on poliisimiehelle kuuluvat valtuudet suorittaessaan kouluttajansa johdon ja valvonnan alaisena koulutukseen liittyviä tehtäviä. Poliisikokelaalla on poliisimiehelle kuuluvat valtuudet myös suoritta-

Voimassa oleva laki

Virantoimituksesta erottamisesta päättää nimittävä viranomainen. Jos nimittävä viranomainen on valtioneuvosto, virantoimituksesta erottamisesta päättää sisäasiainministeriö. Virantoimituksesta erottamisesta päättävän viranomaisen tulee panna virantoimituksesta erottaminen vireille viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen sai tiedon seikasta, joka saattaa aiheuttaa virantoimituksesta erottamisen.

Ennen kuin poliisimiehen virantoimituksesta erottamisesta tehdään päätös, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Lisäksi viranomaisen on varattava pääluottamusmiehelle tai luottamusmiehelle tilaisuus tulla kuulluksi, jos poliisimies sitä pyytää, eikä virantoimituksesta erottamista asian laadun vuoksi ole saatettava voimaan välittömästi. Viranomaisen on ennen päätöksen tekemistä ilmoitettava poliisimiehelle mahdollisuudesta pyytää pääluottamusmiehen tai luottamusmiehen kuulemista.

Muutoksenhausta päätökseen, joka koskee poliisimiehen määräaikaista virantoimituksesta erottamista, säädetään valtion virkamieslaissa (750/1994).

(Poliisilain 42 §)

Ehdotus

essaan Poliisihallituksen antamasta määräyksestä valtion turvallisuuden ylläpitämiseksi tai valtakunnallisen poliisitoiminnallisen erityistilanteen hoitamiseksi poliisille kuuluvia tehtäviä.

Nuoremmalla konstaapelilla on poliisimiehelle kuuluvat toimivaltuudet. Poliisin perustutkintoon kuuluvan työharjoittelujakson aikana nuorempi konstaapeli saa käyttää poliisimiehelle kuuluvia toimivaltuuksia työharjoittelun ohjaajan johdon ja tarpeellisen valvonnan alaisena.

15 b §

Poliisihenkilöstön täydentäminen

Jos valtion turvallisuuden tai poikkeuksellisten olojen vuoksi on tarpeen, valtioneuvosto voi määrätä poliisin henkilöstöä täydennettäväksi erityisellä täydennyspoliisihenkilöstöllä.

Täydennyspoliisihenkilöstöön voidaan ottaa tehtävään henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva henkilö, joka poliisipiirin päällikön kanssa tekemänsä sopimuksen mukaan sitoutuu tehtävään.

Täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluvalla on palveluksessa ollessaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sellaiset toimivaltuudet ja velvollisuudet, jotka poliisilain mukaan kuuluvat poliisimiehelle. Oikeudesta käyttää voimakeinoja on voimassa, mitä poliisilain 2 luvun 17 §:n 3 momentissa säädetään.

Täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluva voidaan asettaa täydennyspoliisihenkilöstön koulutukseen liittyvään tilaisuuteen kokoon-

tumislain (530/1999) 18 §:ssä tarkoitetuksi järjestyksenvalvojaksi ja hänet voidaan määrätä tällaiseen tilaisuuteen tieliikennelain (267/1981) 49 §:ssä tarkoitetuksi liikenteen ohjaajaksi.

Täydennyspoliisihenkilöstöön kuuluvan tehtävistä, varustuksesta, koulutuksesta ja palvelukseen kutsumisesta sekä sopimussuhteen ehdoista säädetään valtioneuvoston asetuksella.

15 c §

(Poliisilain 9 §)

Poliisimiehen toimialue ja toimimisvelvollisuus

Poliisimies on velvollinen toimimaan sen poliisiyksikön toimialueella, johon hänet on sijoitettu.

Poliisimies voidaan määrätä toimimaan myös sijoitusyksikkönsä toimialueen ulkopuolella.

Poliisimies on ilman eri määräystä velvollinen ryhtymään kiireellisiin toimiin koko maassa myös toimialueensa ulkopuolella ja vapaa-aikanaan, jos se on välttämätöntä vakavan rikoksen estämiseksi, tällaista rikosta koskevan tutkinnan aloittamiseksi tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavan vakavan vaaran torjumiseksi taikka jos se näihin rinnastettavan muun erityisen syyn vuoksi on tarpeen.

15 d §

(Poliisilain 9 a §)

Palvelukseen ilmoittautuminen

Poliisitoiminnallisen erityistilanteen varalta poliisimiehen tulee huolehtia siitä, että hänen yhteystietonsa ovat poliisiyksikön tiedossa.

Poliisimiehen on viipymättä ilmoittauduttava palvelukseen vakavan yleistä järjestystä ja turvallisuutta vaarantavan teon tai tapahtuman sitä välttämättä vaatiessa.

Poliisimies on velvollinen määräyksestä saapumaan palvelukseen myös vuosilomalla ollessaan, jos se yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on välttämätöntä. Määräyksen voi antaa Poliisihallitus poliisimiehelle sekä poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö

Voimassa oleva laki | *Ehdotus*

oman yksikkönsä poliisimiehelle.

Poliisimies on muulloin kuin virkavapaana tai vuosilomalla ollessaan velvollinen määräyksestä olemaan tilapäisesti hälytysvalmiudessa ja saapumaan palvelukseen, milloin se poliisin toimintaan liittyvästä erityisestä syystä on tarpeen. Määräyksen voi antaa Poliisihallitus poliisimiehelle sekä poliisin valtakunnallisen yksikön päällikkö ja poliisilaitoksen päällikkö oman yksikkönsä poliisimiehelle.

15 e §

(Poliisilain 9 b §)

Poliisimiehen toimiminen avustajana tai asiamiehenä

Poliisimies saa toimia rikoksesta epäillyn avustajana tai asiamiehenä vain, jos epäilty on hänen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitettu lähiomaisensa ja tällä ei oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 1 §:n mukaan ole oikeutta saada puolustajaa.

Poliisimies ei saa toimia asianomistajan avustajana tai asiamiehenä, jos se voi olla ristiriidassa hänen virkatehtäviensä hoitamisen kanssa.

15 f §

(Poliisilain 9 c §)

Poliisimiehen käyttäytyminen

Poliisimiehen on virassa ja yksityiselämässään käyttäydyttävä siten, ettei hänen käyttäytymisensä ole omiaan vaarantamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitoon. Arvioitaessa poliisimiehen käyttäytymistä otetaan huomioon myös hänen asemansa ja tehtävänsä poliisihallinnossa.

15 g §

(Poliisilain 9 d §)

Sivutoimet

Poliisimies ei saa ottaa vastaan eikä pitää valtion virkamieslain 18 §:n 4 momentissa tarkoitettua sivutointa, ellei siihen hakemuksesta myönnetä lupaa.

Poliisimies ei saa hoitaa tehtävää, johon liittyvät oikeudet tai velvollisuudet saattavat

Voimassa oleva laki | *Ehdotus*

joutua ristiriitaan poliisin tehtävien kanssa.

15 h §

(Poliisilain 9 e §)

Poliisimiehen kunto ja ammattitaito

Poliisimiehen tulee ylläpitää työtehtäviensä edellyttämää kuntoa ja ammattitaitoa. Eri työtehtävien edellyttämän kunnon tasosta ja kuntotestien järjestämisestä voidaan säätää valtioneuvoston asetuksella.

15 i §

(Laki poliisin hallinnosta 15 a §)

Poliisimiehen määräaikainen virantoimituksesta erottaminen

Poliisimiehelle, joka toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyö niitä, voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena virantoimituksesta erottaminen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei varoitusta ole pidettävä riittävänä. Palkanmaksu keskeytetään virantoimituksesta erottamisen ajaksi.

Virantoimituksesta erottamisesta päättää nimittävä viranomainen. Jos nimittävä viranomainen on valtioneuvosto, virantoimituksesta erottamisesta päättää sisäasiainministeriö. Virantoimituksesta erottamisesta päättävän viranomaisen tulee panna virantoimituksesta erottaminen vireille viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen sai tiedon seikasta, joka saattaa aiheuttaa virantoimituksesta erottamisen.

Ennen kuin poliisimiehen virantoimituksesta erottamisesta tehdään päätös, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Lisäksi viranomaisen on varattava pääluottamusmiehelle tai luottamusmiehelle tilaisuus tulla kuulluksi, jos poliisimies sitä pyytää, eikä virantoimituksesta erottamista asian laadun vuoksi ole saatettava voimaan välittömästi. Viranomaisen on ennen päätöksen tekemistä ilmoitettava poliisimiehelle mahdollisuudesta pyytää pääluottamusmiehen tai luottamusmiehen kuulemista.

Muutoksenhausta päätökseen, joka koskee poliisimiehen määräaikaista virantoimituksesta erottamista, säädetään valtion virkamieslaissa.

Voimassa oleva laki

Erinäiset säännökset

16 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin poliisin organisaatiosta ja tehtävistä sekä poliisipäällikön virkaan vaadittavasta poliisipäällystön tutkinnon lisäksi suoritettavasta muusta soveltuvasta ylemmästä korkeakoulututkinnosta ja siihen sisältyvistä opinnoista.

Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä poliisiyksiköiden asemasta ja tehtävistä.

Ehdotus

Erinäiset säännökset

16 §

Tarkemmat säännökset

Tasavallan presidentin asetuksella säädetään poliisin ansiorististä ja ansiomitalista.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin poliisin organisaatiosta ja tehtävistä sekä poliisipäällikön virkaan *poliisipäällystön tutkinnon lisäksi vaadittavasta ylemmästä korkeakoulututkinnosta.*

Sisäasiainministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä poliisiyksiköiden asemasta ja tehtävistä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 1 §:n 1 momentti, 2 §:n 1 momentti sekä 3 momentin johdantokappale ja 4 ja 9 kohta, 3 §:n 1 momentti ja 3 momentin johdantokappale, 4 §:n 2 momentin johdantokappale, 6 §:n 3 momentti, 10 §:n 4 momentti, 12 §:n 1 momentti, 13 §:n 2 momentin 5 kohta, 14 §:n 4 kohta, 15 §:n 2 momentti, 17 §:n 1 ja 3 momentti, 19 §:n 1 momentin 3 ja 10 kohta sekä 3 momentti, 22 §:n 1 momentin 4 kohta ja 7 kohdan b alakohta sekä 2 momentti, 26 §:n 1 momentin 1 kohta, 37 §:n 1 momentti, 43 §, 46 §:n 1, 3 ja 4 momentti sekä 47 §,

sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 3 momentin 9 kohta laissa 851/2006, 13 §:n 2 momentin 5 kohta laissa 523/2004, 14 §:n 4 kohta laissa 256/2006 sekä 19 §:n 1 momentin 3 kohta laissa 594/2005 ja 3 momentti laissa 529/2005, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan poliisilain (493/1995) 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) siltä osin kuin tässä laissa tai muussa laissa ei toisin säädetä.

— — — — — — — — — — — — — —

2 §

Poliisiasiain tietojärjestelmä

Poliisiasiain tietojärjestelmä on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpi-

Ehdotus

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan poliisilain *(/) 1 luvun* 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) siltä osin kuin tässä laissa tai muussa laissa ei toisin säädetä.

— — — — — — — — — — — — — — —

2 §

Poliisiasiain tietojärjestelmä

Poliisiasiain tietojärjestelmä on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla yllä-

Voimassa oleva laki

dettävä henkilörekisteri. Poliisiasiain tietojärjestelmä voi sisältää henkilöistä tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4) vapaudenmenetysaikojen seuraamiseksi ja valvomiseksi sekä säilytysturvallisuuden varmistamiseksi esitutkintalain (449/1987), pakkokeinolain (450/1987), poliisilain taikka muun säädöksen perusteella kiinniotetuista, pidätetyistä tai vangituista henkilöistä *esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen (575/1988) 22 §:ssä* tarkoitetut pidättämistä koskevat tiedot, rikosilmoituksiin ja kiinniottoon liittyviä tietoja sekä yksittäistapauksissa vapautensa menettäneen säilytysturvallisuuteen vaikuttavia tietoja (*pidätettyjen tiedot*);

— — — — — — — — — — — — — — —

9) rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikoksentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 1 ja 4 momentissa säädetyt henkilötuntomerkit ja mainitun luvun 5 §:ssä säädetyt DNA-tunnisteet, henkilön videokuvat ja jalkineenjäljet, epäilyn kohteena olevaan rikokseen liittyviä tietoja sekä rekisteröintiä ja henkilön luokitusta koskevia tietoja (*tuntomerkkitiedot*);

— — — — — — — — — — — — — — —

3 §

Hallintoasiain tietojärjestelmä

Hallintoasiain tietojärjestelmä on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri. Hallintoasiain tietojärjestelmä voi sisältää henkilöistä tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 3 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa

Ehdotus

pidettävä henkilörekisteri. Poliisiasiain tietojärjestelmä voi sisältää henkilöistä tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4) vapaudenmenetysaikojen seuraamiseksi ja valvomiseksi sekä säilytysturvallisuuden varmistamiseksi esitutkintalain (/), pakkokeinolain (/), poliisilain taikka muun säädöksen perusteella kiinniotetuista, pidätetyistä tai vangituista henkilöistä pidättämistä koskevat tiedot, rikosilmoituksiin ja kiinniottoon liittyvät tiedot sekä yksittäistapauksissa vapautensa menettäneen säilytysturvallisuuteen vaikuttavat tiedot (*pidätettyjen tiedot*);

— — — — — — — — — — — — — — —

9) rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikoksentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä pakkokeinolain *9* luvun *3* §:n *1* momentissa säädetyt henkilötuntomerkit ja mainitun luvun *4* §:ssä säädetyt DNA-tunnisteet, henkilön videokuvat ja jalkineenjäljet, epäilyn kohteena olevaan rikokseen liittyviä tietoja sekä rekisteröintiä ja henkilön luokitusta koskevia tietoja (*tuntomerkkitiedot*);

— — — — — — — — — — — — — — —

3 §

Hallintoasiain tietojärjestelmä

Hallintoasiain tietojärjestelmä on poliisin valtakunnalliseen käyttöön tarkoitettu pysyvä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettävä henkilörekisteri. Hallintoasiain tietojärjestelmä voi sisältää henkilöistä tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa

Voimassa oleva laki

poliisilain 1 §:n 3 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4 §

Epäiltyjen tietojärjestelmä

— — — — — — — — — — — — — — —

Epäiltyjen tietojärjestelmä voi sisältää poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä:

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Poliisin muut henkilörekisterit

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustettuihin poliisin henkilörekistereihin saa kerätä ja tallettaa vain kyseisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja. Poliisilain 1 §:n 3 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustettuihin poliisin henkilörekistereihin saa tallettaa vain kyseisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja.

10 §

Arkaluonteisten tietojen käsittely

— — — — — — — — — — — — — — —

DNA-tunnisteen tallettamista koskevista rajoituksista säädetään pakkokeinolain 6 luvun 5 §:ssä.

Ehdotus

poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4 §

Epäiltyjen tietojärjestelmä

— — — — — — — — — — — — — — —

Epäiltyjen tietojärjestelmä voi sisältää poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä:

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Poliisin muut henkilörekisterit

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustettuihin poliisin henkilörekistereihin saa kerätä ja tallettaa vain kyseisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja. Poliisilain *1 luvun 1* §:n *2* momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustettuihin poliisin henkilörekistereihin saa tallettaa vain kyseisten tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja.

10 §

Arkaluonteisten tietojen käsittely

— — — — — — — — — — — — — — —

DNA-tunnisteen tallettamista koskevista rajoituksista säädetään pakkokeinolain *9 luvun 4* §:ssä.

Voimassa oleva laki

12 §

Yksittäiseen tehtävään liittymättömien tietojen käsittely

Poliisin yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen tai muuhun jo suoritettavana olevaan tehtävään, saa kerätä ja tallettaa vain 4, 5, 30 ja 31 §:ssä tarkoitettuun henkilörekisteriin sekä tilapäiseksi tarkoitettuun 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henkilörekisteriin kyseisissä pykälissä säädetyissä talletustarkoituksissa.

— — — — — — — — — — — — — — —

13 §

Poliisin tietojen saanti eräistä rekistereistä

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada, siten kuin asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa:

— — — — — — — — — — — — — — —

5) teleyritykseltä pakkokeinolain 5 a luvun 3 §:ssä, poliisilain 31 c §:ssä tai sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 35 ja 36 §:ssä säädettyjä tietoja;

— — — — — — — — — — — — — — —

14 §

Muiden viranomaisten tietojen luovuttaminen poliisille suorakäyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten

Poliisin henkilörekistereihin voivat, siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, suorakäyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten luovuttaa:

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

12 §

Yksittäiseen tehtävään liittymättömien tietojen käsittely

Poliisin yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen tai muuhun jo suoritettavana olevaan tehtävään, saa kerätä ja tallettaa vain 4, 5, 30 ja 31 §:ssä tarkoitettuun henkilörekisteriin sekä tilapäiseksi tarkoitettuun 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henkilörekisteriin kyseisissä pykälissä säädetyissä talletustarkoituksissa.

— — — — — — — — — — — — — — —

13 §

Poliisin tietojen saanti eräistä rekistereistä

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada, siten kuin asianomaisen rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa:

— — — — — — — — — — — — — — —

5) teleyritykseltä pakkokeinolain *10* luvun *6—8* §:ssä, poliisilain *5 luvun 8 ja 9* §:ssä *sekä* sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 35 ja 36 §:ssä säädettyjä tietoja;

— — — — — — — — — — — — — — —

14 §

Muiden viranomaisten tietojen luovuttaminen poliisille suorakäyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten

Poliisin henkilörekistereihin voivat, siten kuin rekisterinpitäjän kanssa sovitaan, suorakäyttöisesti tallettamalla tai konekielisessä muodossa tallettamista varten luovuttaa:

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

4) rajavartiolaitos 2 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa (578/2005) tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, sekä 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle;

— — — — — — — — — — — — — —

15 §

Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisilla on oikeus käyttää poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat tarpeen kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Poliisilla on oikeus käyttää poliisilain 1 §:n 3 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — —

17 §

Tietojen luovuttaminen toiselle poliisiyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

Poliisiyksikkö saa luovuttaa toiselle poliisiyksikölle poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi poliisin valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisiyksikkö saa luovuttaa toiselle poliisiyksikölle poliisilain 1 §:n 3 momentissa

Ehdotus

4) rajavartiolaitos 2 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa (578/2005) tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, sekä 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle;

— — — — — — — — — — — — — —

15 §

Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisilla on oikeus käyttää poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat tarpeen kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Poliisilla on oikeus käyttää poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — —

17 §

Tietojen luovuttaminen toiselle poliisiyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

Poliisiyksikkö saa luovuttaa toiselle poliisiyksikölle poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi poliisin valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Poliisiyksikkö saa luovuttaa toiselle poliisiyksikölle poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* mo-

Voimassa oleva laki

säädettyjen tehtävien suorittamiseksi valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

19 §

Tietojen luovuttaminen muille viranomaisille

Poliisi saa luovuttaa muista poliisin henkilörekistereistä kuin 30 §:ssä tarkoitetusta Europol-tietojärjestelmästä ja 31 §:ssä tarkoitetusta kansallisesta Schengen-tietojärjestelmästä salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa tietoja, jotka ovat tarpeen:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) rajavartiolaitokselle 2 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, ja 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, sekä tietoja, jotka ovat tarpeen rajavalvontaa, rajatarkastuksien toteuttamista sekä henkilöiden maahantulon ja maastalähdön valvontaa varten;

— — — — — — — — — — — — — — —

10) virkamiehelle, jolla on poliisilain 8 §:ssä säädetyt erityiset poliisivaltuudet, poliisilain 1 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi; tietojen luovuttamisesta on voimassa, mitä 17 §:n 1—3 momentissa ja 18 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään;

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisterinpitäjä voi erityisestä syystä antaa salassapitosäännösten estämättä 4 §:ssä tarkoitettuun epäiltyjen tietojärjestelmään ja 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun rekisteriin teknisen käyttöyhteyden puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen

Ehdotus

mentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

19 §

Tietojen luovuttaminen muille viranomaisille

Poliisi saa luovuttaa muista poliisin henkilörekistereistä kuin 30 §:ssä tarkoitetusta Europol-tietojärjestelmästä ja 31 §:ssä tarkoitetusta kansallisesta Schengen-tietojärjestelmästä salassapitosäännösten estämättä teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa tietoja, jotka ovat tarpeen:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) rajavartiolaitokselle 2 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, ja 3 §:ssä tarkoitettuja tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen sellaisten tehtävien suorittamiseksi, jotka rajavartiolaissa tai muualla laissa säädetään rajavartiolaitokselle, sekä tietoja, jotka ovat tarpeen rajavalvontaa, rajatarkastuksien toteuttamista sekä henkilöiden maahantulon ja maastalähdön valvontaa varten;

— — — — — — — — — — — — — — —

10) virkamiehelle, jolla on poliisilain *(493/1995)* 8 §:ssä*, sellaisena kuin se on laissa 498/2009,* säädetyt erityiset poliisivaltuudet, poliisilain *1 luvun* 1 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi; tietojen luovuttamisesta on voimassa, mitä 17 §:n 1—3 momentissa ja 18 §:n 1 ja *2* momentissa säädetään;

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisterinpitäjä voi erityisestä syystä antaa salassapitosäännösten estämättä 4 §:ssä tarkoitettuun epäiltyjen tietojärjestelmään ja 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun rekisteriin teknisen käyttöyhteyden puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen

Voimassa oleva laki

rikostiedustelu-, rikosanalyysi- tai tarkkailutehtäviin määrätyille virkamiehille sekä vankeinhoitolaitoksen rikostiedustelu-, rikosanalyysi- tai tarkkailutehtäviin määrätyille virkamiehille, joilla on poliisilain 8 §:ssä säädetyt erityiset poliisivaltuudet.

— — — — — — — — — — — — — — —

22 §

Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä

Poliisiasiain tietojärjestelmästä tiedot poistetaan seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4) pidätettyjen tiedot kymmenen vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä; poliisilain 11 §:n nojalla kiinniotetun tiedot kuitenkin viiden vuoden kuluttua tiedon merkitsemisestä;

— — — — — — — — — — — — — — —

7) tekotapatiedot ja tuntomerkkitiedot yhden vuoden kuluttua:

— — — — — — — — — — — — — — —

b) esitutkintaviranomaisen esitutkintalain 2 §:n 2 momentin nojalla tekemästä päätöksestä jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen;

— — — — — — — — — — — — — — —

Pakkokeinolain 6 luvun 5 §:n nojalla poliisin henkilörekisteriin talletettu DNA-tunniste poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta, taikka siitä, että rekisteröityä vastaan nostettu syyte on lainvoimaisella tuomiolla hylätty tai rangaistus poistettu. Jollei tunnistetta ole aikaisemmin poistettu, se poistetaan viimeistään 10 vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Säilytetyt näytteet tuhotaan samalla kun niitä vastaavat DNA-tunnisteet poistetaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

rikostiedustelu-, rikosanalyysi- tai tarkkailutehtäviin määrätyille virkamiehille sekä vankeinhoitolaitoksen rikostiedustelu-, rikosanalyysi- tai tarkkailutehtäviin määrätyille virkamiehille, joilla on poliisilain *(493/1995)* 8 §:ssä*, sellaisena kuin se on laissa 498/2009,* säädetyt erityiset poliisivaltuudet.

— — — — — — — — — — — — — — —

22 §

Tietojen poistaminen poliisiasiain tietojärjestelmästä

Poliisiasiain tietojärjestelmästä tiedot poistetaan seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

4) pidätettyjen tiedot kymmenen vuoden kuluttua viimeisen tiedon merkitsemisestä; poliisilain *2 luvun 2* §:n nojalla kiinniotetun tiedot kuitenkin viiden vuoden kuluttua tiedon merkitsemisestä;

— — — — — — — — — — — — — — —

7) tekotapatiedot ja tuntomerkkitiedot yhden vuoden kuluttua:

— — — — — — — — — — — — — — —

b) esitutkintaviranomaisen *tai virallisen syyttäjän* esitutkintalain *3 luvun 9 tai 10* §:n nojalla tekemästä päätöksestä;

— — — — — — — — — — — — — — —

Pakkokeinolain *9* luvun *4* §:n nojalla poliisin henkilörekisteriin talletettu DNA-tunniste poistetaan rekisteristä yhden vuoden kuluttua siitä, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon syyttäjän tekemästä päätöksestä, jonka mukaan asiassa ei ole kyseessä rikos tai näyttöä rikoksesta, taikka siitä, että rekisteröityä vastaan nostettu syyte on lainvoimaisella tuomiolla hylätty tai rangaistus poistettu. Jollei tunnistetta ole aikaisemmin poistettu, se poistetaan viimeistään 10 vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta. Säilytetyt näytteet tuhotaan samalla kun niitä vastaavat DNA-tunnisteet poistetaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

26 §

Tietojen poistaminen muista henkilörekistereistä

Poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista 6 §:ssä tarkoitetuista henkilörekistereistä tiedot poistetaan seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 §:n 3 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista 6 §:ssä tarkoitetuista henkilörekistereistä tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

— — — — — — — — — — — — — — —

37 §

Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle

Poliisi saa luovuttaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, poliisilain 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Poliisilain 1 §:n 3 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

26 §

Tietojen poistaminen muista henkilörekistereistä

Poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista 6 §:ssä tarkoitetuista henkilörekistereistä tiedot poistetaan seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista 6 §:ssä tarkoitetuista henkilörekistereistä tiedot poistetaan yhden vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

— — — — — — — — — — — — — — —

37 §

Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle

Poliisi saa luovuttaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi. Poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun poliisin henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

43 §

Informointi tietojen käsittelystä

Poliisin on kerätessään henkilötietoja poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi huolehdittava henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetusta tiedonantovelvollisuudesta. Tätä velvollisuutta poliisilla ei ole kerätessään, tallettaessaan ja luovuttaessaan poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia henkilötietoja.

46 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmän tietoihin

Euroopan poliisivirasto antaa Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmästä tiedot tarkastamista varten. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä *kihlakunnan* poliisilaitokselle, joka saattaa asian viipymättä Euroopan poliisiviraston käsiteltäväksi. *Kihlakunnan* poliisilaitoksen on ilmoitettava pyynnön tehneelle henkilölle, että Euroopan poliisivirasto vastaa hänelle suoraan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jokaisella on lisäksi oikeus pyytää Euroopan poliisiviraston yhteistä valvontaviranomaista varmistamaan, että häntä koskevien henkilötietojen kerääminen, tallettaminen, käsittely ja käyttö Euroopan poliisivirastossa tapahtuu lainmukaisesti ja oikein. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä tietosuojavaltuutetulle tai *kihlakunnan* poliisilaitokselle, jonka on saatettava asia viipymättä Euroopan poliisiviraston yhteisen valvontaviranomaisen käsiteltäväksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu tarkastuspyyntö ja 3 momentissa tarkoitettu *kihlakunnan* poliisilaitokselle esitettävä varmistuspyyntö on esitettävä henkilökohtaisesti *kihlakunnan* poliisilaitokselle ja samalla pyynnön esittäjän on todistettava henkilöllisyytensä.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

43 §

Informointi tietojen käsittelystä

Poliisin on kerätessään henkilötietoja poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi huolehdittava henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetusta tiedonantovelvollisuudesta. Tätä velvollisuutta poliisilla ei ole kerätessään, tallettaessaan ja luovuttaessaan poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia henkilötietoja.

46 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmän tietoihin

Euroopan poliisivirasto antaa Euroopan poliisiviraston tietojärjestelmästä tiedot tarkastamista varten. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä poliisilaitokselle, joka saattaa asian viipymättä Euroopan poliisiviraston käsiteltäväksi. Poliisilaitoksen on ilmoitettava pyynnön tehneelle henkilölle, että Euroopan poliisivirasto vastaa hänelle suoraan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jokaisella on lisäksi oikeus pyytää Euroopan poliisiviraston yhteistä valvontaviranomaista varmistamaan, että häntä koskevien henkilötietojen kerääminen, tallettaminen, käsittely ja käyttö Euroopan poliisivirastossa tapahtuu lainmukaisesti ja oikein. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä tietosuojavaltuutetulle tai poliisilaitokselle, jonka on saatettava asia viipymättä Euroopan poliisiviraston yhteisen valvontaviranomaisen käsiteltäväksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu tarkastuspyyntö ja 3 momentissa tarkoitettu poliisilaitokselle esitettävä varmistuspyyntö on esitettävä henkilökohtaisesti poliisilaitokselle ja samalla pyynnön esittäjän on todistettava henkilöllisyytensä.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

47 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämän tiedoston tietoihin

Jokaisella on oikeus pyytää Schengenin yleissopimuksen 115 artiklassa tarkoitettua valvontaviranomaista varmistamaan, että häntä koskevien henkilötietojen kerääminen, tallettaminen, käsittely ja käyttö Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämässä tiedostossa tapahtuu lainmukaisesti ja oikein. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä tietosuojavaltuutetulle tai *kihlakunnan* poliisilaitokselle. *Kihlakunnan* poliisilaitokselle esitetty varmistuspyyntö on poliisin viipymättä toimitettava tietosuojavaltuutetulle.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu *kihlakunnan* poliisilaitokselle esitettävä varmistuspyyntö on esitettävä henkilökohtaisesti *kihlakunnan* poliisilaitokselle ja pyynnön esittäjän on samalla todistettava henkilöllisyytensä.

Ehdotus

47 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämän tiedoston tietoihin

Jokaisella on oikeus pyytää Schengenin yleissopimuksen 115 artiklassa tarkoitettua valvontaviranomaista varmistamaan, että häntä koskevien henkilötietojen kerääminen, tallettaminen, käsittely ja käyttö Schengenin tietojärjestelmän teknisen tuen yksikön ylläpitämässä tiedostossa tapahtuu lainmukaisesti ja oikein. Tätä tarkoittava pyyntö on esitettävä tietosuojavaltuutetulle tai poliisilaitokselle. Poliisilaitokselle esitetty varmistuspyyntö on poliisin viipymättä toimitettava tietosuojavaltuutetulle.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu poliisilaitokselle esitettävä varmistuspyyntö on esitettävä henkilökohtaisesti poliisilaitokselle ja pyynnön esittäjän on samalla todistettava henkilöllisyytensä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

rajavartiolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rajavartiolain (578/2005) 9 §:n 2 ja 3 momentti, 10 §, 28 §:n 1 momentin 9 kohta, 32 ja 36 §, 41 §:n 2 ja 3 momentti, 42 §:n 1 momentti, 46 § ja 66 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 28 §:n 1 momentin 9 kohta, 32 ja 41 § laissa 478/2010, sekä

lisätään 41 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 478/2010, uusi 4 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

9 §

Toimenpiteen siirtäminen ja toimenpiteestä luopuminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Suorittaessaan tässä laissa tarkoitettuja tiedonhankintatoimenpiteitä rajavartiomies saa siirtää puuttumisen sellaiseen tekeillä olevaan rikokseen, josta ei aiheudu välitöntä vakavaa vaaraa toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle taikka välitöntä huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa ja jos toimenpiteen siirtäminen on välttämätöntä tiedonhankintatoiminnan paljastumisen estämiseksi tai toiminnan tavoitteen turvaamiseksi.

Rajavartiolaitoksen toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka välitöntä oikeutta asia koskee, on oikeus saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.

10 §

Tullitehtävässä, poliisitehtävässä ja esitutkintatehtävässä noudatettavat yleiset periaatteet

Poliisitehtävissä noudatetaan poliisilaissa (493/1995) ja muussa poliisin tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Tullitehtävissä noudatetaan tullilaissa (1466/1994) ja muussa tullivalvontaa koskevassa laissa sää-

Ehdotus

9 §

Toimenpiteen siirtäminen ja toimenpiteestä luopuminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksen toimenpidettä pyytäneellä henkilöllä, jonka välitöntä oikeutta asia koskee, on oikeus saada tieto toimenpiteestä luopumisen perusteesta.

Tässä laissa tarkoitetun tiedonhankintatoimenpiteen siirtämisessä noudatetaan soveltuvin osin, mitä poliisilain (/) 5 luvun 46 §:n 1 momentissa säädetään.

10 §

Tullitehtävässä, poliisitehtävässä ja esitutkintatehtävässä noudatettavat yleiset periaatteet

Poliisitehtävissä noudatetaan poliisilaissa *(/)* ja muussa poliisin tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita. Tullitehtävissä noudatetaan tullilaissa (1466/1994) ja muussa tullivalvontaa koskevassa laissa säädettyjä

Voimassa oleva laki

dettyjä periaatteita. Esitutkintatehtävissä noudatetaan esitutkintalaissa (449/1987) ja muussa esitutkintaviranomaisen tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita.

28 §

Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan, rajatarkastuksen ja rajojen valvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

— — — — — — — — — — — — — — —

9) suorittaa henkilöntarkastus noudattaen soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain *(450/1987)* 5 luvun 10 ja 12 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

32 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rajanylityspaikalla

Rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on voimassa, mitä poliisilain 11, 14 ja 16 §:ssä sekä 18 §:n 1 momentissa ja 20 §:ssä poliisimiehestä säädetään. Mitä poliisilain 16 §:ssä säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen ja rajanylityspaikalla esimiehenä toimivaan rajavartiomieheen.

36 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Rajavartiomiehellä on rajavartiolaitokselle

Ehdotus

periaatteita. Esitutkintatehtävissä noudatetaan esitutkintalaissa *(/), pakkokeinolaissa (/)* ja muussa esitutkintaviranomaisen tehtäviä koskevassa laissa säädettyjä periaatteita.

28 §

Rajavalvontaa koskevat toimivaltuudet

Sen lisäksi, mitä tässä laissa ja muualla säädetään, rajavartiomiehellä on Schengenin rajasäännöstössä tarkoitetun rajavalvonnan, rajatarkastuksen ja rajojen valvonnan suorittamiseksi oikeus ilman rikosepäilyä:

— — — — — — — — — — — — — — —

9) suorittaa henkilöntarkastus noudattaen soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain *8* luvun *29 §:n 1 kohdassa, 30 §:ssä ja 32* §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

32 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen rajanylityspaikalla

Rajavartiomiehen oikeudesta toimenpiteisiin rajanylityspaikalla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi on voimassa, mitä poliisilain *2 luvun 2, 5 ja 6 §:ssä, 8 §:n* 1 momentissa *sekä 10 §:ssä* säädetään. Mitä poliisilain *2 luvun 6 §:n 3 momentissa* säädetään päällystöön kuuluvasta poliisimiehestä, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen ja rajanylityspaikalla esimiehenä toimivaan rajavartiomieheen.

36 §

Henkilöllisyyden selvittäminen

Rajavartiomiehellä on rajavartiolaitokselle

Voimassa oleva laki

säädetyn yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Rajavartiomiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon. Kiinniotettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

41 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiomiehen toimivaltuuksista toimialallaan rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteeseen saattamiseksi on peitetoimintaa, valeostoa, telekuuntelua ja televalvontaa lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi tai syytteeseen saattamiseksi poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla säädetään. Rajavartiomiehellä on kuitenkin oikeus pakkokeinolaissa säädettyyn telekuunteluun ja televalvontaan rajavartiolaitoksen tutkiessa rikoslain 17 luvun 8 a §:ssä tarkoitettua törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppa-rikosta. Mitä poliisilain 31 f §:ssä ja pakkokeinolain 5 a luvun 3 a §:ssä säädetään poliisin oikeudesta saada tieto matkaviestimestä ja mitä poliisilain 33 §:ssä säädetään teknisestä tarkkailusta, sovelletaan myös rajavartiolai-

Ehdotus

säädetyn yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Jos henkilö kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai henkilöllisyyttä ei muuten voida selvittää, rajavartiomiehellä on oikeus selvittää henkilöllisyys henkilötuntomerkkien perusteella. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava, mitä pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2—4 momentissa säädetään henkilöön kohdistuvan etsinnän toimittamisesta.

Rajavartiomiehellä on oikeus ottaa kiinni henkilö, joka kieltäytyy antamasta 1 momentissa tarkoitettuja tietoja tai antaa siinä tarkoitetuista seikoista todennäköisesti virheellisen tiedon, *jos kiinni ottaminen on välttämätöntä tietojen selvittämiseksi.* Kiinni otettu on päästettävä vapaaksi heti, kun tarvittavat tiedot on saatu, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kiinniottamisesta.

41 §

Rajavartiomiehen toimivaltuudet rikosten ennalta estämiseksi ja selvittämiseksi

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiomiehen toimivaltuuksista toimialallaan rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja *syyteharkintaan* saattamiseksi on telekuuntelua, *tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta,* televalvontaa, *peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa*, peitetoimintaa, valeostoa ja *tietolähteen ohjattua käyttöä* lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla säädetään. Rajavartiomiehellä on kuitenkin oikeus *poliisilaissa ja* pakkokeinolaissa säädettyyn telekuunteluun, *tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta,* televalvontaan, *peiteltyyn tiedonhankintaan ja henkilön tekniseen seurantaan* rajavartiolaitoksen *ennalta estäessä tai selvittäessä* rikoslain 17 luvun 8 a §:ssä tarkoitettua törkeää laittoman maahantulon järjestä-

Voimassa oleva laki

tokseen. Rajavartiomiehellä on muun esitutkintaviranomaisen johdossa tapahtuvaan esitutkintaan osallistuessaan oikeus käsitellä tietoa, joka on hankittu sellaisella menetelmällä, joka ei ole rajavartiolaitoksen käytettävissä.

Mitä poliisipäällystöön kuuluvan toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi, *selvittämiseksi ja syytteeseen saattamiseksi* säädetään, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen *sekä tutkinnanjohtajaan.* Määräyksen poliisilain 31 §:n 1 momentissa tarkoitettuun toimenpiteeseen antaa tutkinnanjohtajaksi määrätty rajavartiomies sekä yli kolme vuorokautta kestävään tekniseen kuunteluun rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

42 §

Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikosasiat

Rajavartiolaitos toimittaa, jollei jäljempänä toisin säädetä, esitutkinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että on tehty rikos, joka koskee rajavartiolaitoksen valvottavan rajan ylittämisestä annettujen säännösten tai määräysten rikkomista rikoslain 17 luvun 7 tai 7 a §:ssä säädetyllä tavalla tai muulla laissa säädetyllä tavalla, rikoslain 17 luvun 8 ja 8 a §:ssä tarkoitettua laittoman maahantulon järjestämistä ja näihin tekoihin liittyvää rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa sekä muuta rikoslain 25 luvussa tarkoitettua vapauteen kohdistuvaa rikosta, rajavartiolaitoksen tarkastettavaa asiakirjaa koskevaa rikoslain 33 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettua väärennysrikosta, rikoslain 17 luvun 7 b §:ssä tarkoitettua alueloukkausta tai muuta Suomen alueellisen koskemattomuuden loukkaamista taikka rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädetyn muun säännöksen tai määräyksen noudattamatta jättämistä.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

mistä *tai mainittua rikosta* ja siihen liittyvää rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskaupparikosta.

Rajavartiomiehellä on muun esitutkintaviranomaisen johdossa tapahtuvaan esitutkintaan osallistuessaan oikeus käsitellä tietoa, joka on hankittu sellaisella menetelmällä, joka ei ole rajavartiolaitoksen käytettävissä.

Mitä *päällystöön kuuluvan poliisimiehen ja poliisilain 5 luvun 7 §:n 1 momentissa tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen* toimivaltuuksista rikosten ennalta estämiseksi säädetään, sovelletaan rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen.

Peitellystä tiedonhankinnasta, valvotusta läpilaskusta sekä salaisen pakkokeinon käytön ja salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättää kuitenkin rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö.

42 §

Rajavartiolaitoksen tutkittavat rikosasiat

Rajavartiolaitos toimittaa, jollei jäljempänä toisin säädetä, esitutkinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että on tehty rikos, joka koskee rajavartiolaitoksen valvottavan rajan ylittämisestä annettujen säännösten tai määräysten rikkomista rikoslain 17 luvun 7 tai 7 a §:ssä säädetyllä tavalla tai muulla laissa säädetyllä tavalla, rikoslain 17 luvun 8 ja 8 a §:ssä tarkoitettua laittoman maahantulon järjestämistä *tai mainittuja rikoksia* ja näihin tekoihin liittyvää rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettua ihmiskauppaa *tai* muuta rikoslain 25 luvussa tarkoitettua vapauteen kohdistuvaa rikosta, rajavartiolaitoksen tarkastettavaa asiakirjaa koskevaa rikoslain 33 luvun 1—4 §:ssä tarkoitettua väärennysrikosta, rikoslain 17 luvun 7 b §:ssä tarkoitettua alueloukkausta tai muuta Suomen alueellisen koskemattomuuden loukkaamista taikka rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädetyn muun säännöksen tai määräyksen noudattamatta jättämistä.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

46 §

Tutkinnanjohtaja

Tutkinnanjohtajana rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa on pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 4 kohdassa tarkoitettu rajavartiolaitoksen virkamies *tai valtioneuvoston asetuksessa säädetyn koulutuksen saanut ja kokemuksen omaava asianomaisen hallintoyksikön päällikön tutkinnanjohtajaksi määräämä rajavartiomies.*

66 §

Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto

— — — — — — — — — — — — — — —

Haltuun otettu omaisuus on palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa. Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa haltijalle, se luovutetaan poliisille joko haltijalle palauttamista varten taikka poliisilain 24 §:ssä tai ampuma-aselaissa (1/1998) säädettyjä toimenpiteitä varten.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

46 §

Tutkinnanjohtaja

Tutkinnanjohtajana rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa on pakkokeinolain *2 luvun 9* §:n *3* kohdassa tarkoitettu rajavartiolaitoksen virkamies.

66 §

Vaarallisten esineiden ja aineiden haltuunotto

— — — — — — — — — — — — — — —

Haltuun otettu omaisuus on palautettava haltijalle viipymättä ja viimeistään 14 vuorokauden kuluessa. Jollei esinettä tai ainetta voida vaaratta palauttaa haltijalle, se luovutetaan poliisille joko haltijalle palauttamista varten taikka poliisilain *2 luvun 14* §:ssä tai ampuma-aselaissa (1/1998) säädettyjä toimenpiteitä varten.

— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

5.

Laki

henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain (579/2005) 7 §:n 1 momentti sekä 3 momentin johdantokappale ja 5 kohta, 8 §:n 1 momentti sekä 3 momentin johdantokappale ja 6 kohta, 9 §:n 1 momentti ja 3 momentin johdantokappale, 10 §:n 1 momentti ja 3 momentin johdantokappale, 11 §:n 1 momentti, 12 §:n 1 momentti, 18 §:n 2 momentti, 24 §:n 2 momentti, 26 §:n 1 ja 3 momentti, 35 §:n 1 momentin johdantokappale ja 3 momentti, 38 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohta ja 2 momentin johdantokappale sekä 40 §, sellaisena kuin niistä on 12 §:n 1 momentti laissa 479/2010 seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
7 §	7 §
Tutkinta- ja virka-apurekisteri	*Tutkinta- ja virka-apurekisteri*
Tutkinta- ja virka-apurekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain (493/1995) 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa (578/2005) tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.	Tutkinta- ja virka-apurekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun (/)* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa (578/2005) tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Rekisteriin saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:	Rekisteriin saadaan lisäksi tallettaa poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
5) tutkinta- ja virka-aputehtävien suorittamiseksi ja kirjaamiseksi esitutkintalaissa (449/1987) tarkoitetussa esitutkinnassa, rajavartiolain 27 §:ssä säädetyssä muussa tutkinnassa, rajavartiolaitoksen toimenpiteiden yhteydessä tai virka-aputehtävässä taikka pakkokeinolain (450/1987) soveltamisen yhteydessä saatuja tietoja (*tutkinnan ja virka-avun tiedot*) seuraavasti:	5) tutkinta- ja virka-aputehtävien suorittamiseksi ja kirjaamiseksi esitutkintalaissa *(/)* tarkoitetussa esitutkinnassa, rajavartiolain 27 §:ssä säädetyssä muussa tutkinnassa, rajavartiolaitoksen toimenpiteiden yhteydessä tai virka-aputehtävässä taikka pakkokeinolain *(/)* soveltamisen yhteydessä saatuja tietoja (*tutkinnan ja virka-avun tiedot*) seuraavasti:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

8 §

Poliisiasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä

Sen lisäksi, mitä poliisitoimen henkilötietolaissa säädetään, poliisiasiain tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

6) rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikoksentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 1 ja 4 momentissa säädetyt henkilötuntomerkit ja mainitun luvun 5 §:ssä säädetyt DNA-tunnisteet, henkilön videokuvat ja jalkineenjäljet, epäilyn kohteena olevaan rikokseen liittyviä tietoja sekä rekisteröintiä ja henkilön luokitusta koskevia tietoja (*tuntomerkkitiedot*).

— — — — — — — — — — — — — — —

9 §

Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri

Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisteriin saadaan lisäksi tallettaa poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolai-

8 §

Poliisiasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä

Sen lisäksi, poliisitoimen henkilötietolaissa säädetään, poliisiasiain tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tietojärjestelmään saadaan lisäksi tallettaa poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

6) rikoksesta epäiltyjen henkilöiden tunnistamiseksi, rikoksen selvittämiseksi ja rikoksentekijöiden rekisteröimiseksi rikoksesta epäillyistä tai tuomituista henkilöistä pakkokeinolain *9* luvun *3* §:n *1* momentissa säädetyt henkilötuntomerkit ja mainitun luvun *4* §:ssä säädetyt DNA-tunnisteet, henkilön videokuvat ja jalkineenjäljet, epäilyn kohteena olevaan rikokseen liittyviä tietoja sekä rekisteröintiä ja henkilön luokitusta koskevia tietoja (*tuntomerkkitiedot*).

— — — — — — — — — — — — — — —

9 §

Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri

Lupa- ja valvonta-asioiden rekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rekisteriin saadaan lisäksi tallettaa poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavar-

Voimassa oleva laki

tokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

10 §

Poliisin hallintoasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä

Hallintoasiain tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitos saa tallettaa tietojärjestelmään lisäksi poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Rikoksista epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri

Rikoksesta epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri voi sisältää poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle rajavartiolaissa tai muualla laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä syyllistyvän tai syyllistyneen rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen, josta saattaa seurata vankeutta, taikka myötävaikuttavan tai myötävaikuttaneen rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen, josta saattaa seurata enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikokseen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

tiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

10 §

Poliisin hallintoasiain tietojärjestelmän käyttäminen rajavartiolaitoksen tehtävissä

Hallintoasiain tietojärjestelmä voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitos saa tallettaa tietojärjestelmään lisäksi poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja muita tarpeellisia tietoja seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Rikoksista epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri

Rikoksesta epäiltyjen rajavartiolaitoksen rekisteri voi sisältää poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle rajavartiolaissa tai muualla laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi hankittuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja henkilöistä, joiden on syytä epäillä syyllistyvän tai syyllistyneen rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen, josta saattaa seurata vankeutta, taikka myötävaikuttavan tai myötävaikuttaneen rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen, josta saattaa seurata enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai huumausaineen käyttörikokseen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

12 §

Turvallisuustietorekisteri

Turvallisuustietorekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle rajavartiolaissa tai eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004), jäljempänä *merenkulun turvatoimilaki*, säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

18 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksella on oikeus saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta *tai Viestintäviraston hyväksymällä teknisellä laitteella* yhteystiedot sellaisesta *teleliittymästä*, jota ei mainita julkisessa luettelossa, tai teleliittymän, sähköpostiosoitteen, muun teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan rajavartiolaitokselle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksella on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

— — — — — — — — — — — — — — —

24 §

Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi perustetun tai rajavartiolaitoksen suoraan käytettäväksi osoitetun poliisin henkilörekisterin tietoja saadaan käyttää rajavartiolaitoksessa, jos tiedot ovat tarpeen poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitok-

Ehdotus

12 §

Turvallisuustietorekisteri

Turvallisuustietorekisteri voi sisältää tietoja, joita on tarpeen käsitellä poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle rajavartiolaissa tai eräiden alusten ja niitä palvelevien *satamarakenteiden* turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetussa laissa (485/2004), jäljempänä *merenkulun turvatoimilaki*, säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

18 §

Tietojen saanti yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä

— — — — — — — — — — — — — — —

Rajavartiolaitoksella on oikeus *yksittäistapauksessa pyynnöstä* saada teleyritykseltä ja yhteisötilaajalta yhteystiedot sellaisesta *teleosoitteesta*, jota ei mainita julkisessa luettelossa, *taikka teleosoitteen tai telepäätelaitteen* yksilöivät tiedot, *jos tiedot ovat tarpeen* rajavartiolaitokselle kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksella on vastaava oikeus saada postitoimintaa harjoittavalta yhteisöltä jakeluosoitetietoja.

— — — — — — — — — — — — — — —

24 §

Tietojen käyttäminen tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi perustetun tai rajavartiolaitoksen suoraan käytettäväksi osoitetun poliisin henkilörekisterin tietoja saadaan käyttää rajavartiolaitoksessa, jos tiedot ovat tarpeen poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu-

Voimassa oleva laki

sen tehtävien suorittamiseksi, jollei muuta säädetä. Poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi perustetun tai rajavartiolaitoksen suoraan käytettäväksi osoitetun poliisin henkilörekisterin tietoja saadaan käyttää rajavartiolaitoksessa, jos tiedot ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu, jollei muuta säädetä.

26 §

Tietojen luovuttaminen rajavartiolaitoksen toiselle hallintoyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

Hallintoyksikkö saa luovuttaa toiselle hallintoyksikölle poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi rajavartiolaitoksen valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen rajavartiolaitokselle kuuluvien kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hallintoyksikkö saa luovuttaa toiselle hallintoyksikölle poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi rajavartiolaitoksen valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu. Tiedot saadaan salassapitosäännösten estämättä luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa.

35 §

Tietojen poistaminen rajavartiolaitoksen muista henkilörekistereistä

Poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista muista kuin pysyvistä rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä tiedot poistetaan:

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

jen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi, jollei muuta säädetä. Poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitoksen tehtävien suorittamiseksi perustetun tai rajavartiolaitoksen suoraan käytettäväksi osoitetun poliisin henkilörekisterin tietoja saadaan käyttää rajavartiolaitoksessa, jos tiedot ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu, jollei muuta säädetä.

26 §

Tietojen luovuttaminen rajavartiolaitoksen toiselle hallintoyksikölle tietojen keräämis- ja tallettamistarkoitusta vastaavaan tarkoitukseen

Hallintoyksikkö saa luovuttaa toiselle hallintoyksikölle poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi rajavartiolaitoksen valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen rajavartiolaitokselle kuuluvien kyseisten tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hallintoyksikkö saa luovuttaa toiselle hallintoyksikölle poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi rajavartiolaitoksen valtakunnallista käyttöä suppeampaan käyttöön perustetun henkilörekisterin tietoja, jos ne ovat tarpeen sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu. Tiedot saadaan salassapitosäännösten estämättä luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa.

35 §

Tietojen poistaminen rajavartiolaitoksen muista henkilörekistereistä

Poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista muista kuin pysyvistä rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä tiedot poistetaan:

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

Poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista muista kuin pysyvistä rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä tiedot poistetaan vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

38 §

Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle

Jollei muuta säädetä tai Suomea velvoittavasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu, rajavartiolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilörekistereistään tietoja Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

1) poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi;

2) poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

Yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen tai muuhun jo suoritettavana olevaan tehtävään, saa kuitenkin luovuttaa vain silloin, kun ne ovat välttämättömiä:

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

Poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetuista muista kuin pysyvistä rajavartiolaitoksen henkilörekistereistä tiedot poistetaan vuoden kuluttua rekisteröidyn kuolemasta.

38 §

Tietojen luovuttaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueelle ja Euroopan talousalueelle

Jollei muuta säädetä tai Suomea velvoittavasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu, rajavartiolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä luovuttaa henkilörekistereistään tietoja Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueella ja Euroopan talousalueella poliisiviranomaiselle ja muulle viranomaiselle, jonka tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen tai rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen, seuraavasti:

— — — — — — — — — — — — — — —

1) poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä kyseisten tehtävien suorittamiseksi;

2) poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaissa tai muualla laissa rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi perustetun rajavartiolaitoksen henkilörekisterin tietoja saa luovuttaa, jos tiedot ovat välttämättömiä sen tehtävän suorittamiseksi, jota varten tiedot on kerätty ja talletettu.

Yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen tai muuhun jo suoritettavana olevaan tehtävään, saa kuitenkin luovuttaa vain silloin, kun ne ovat välttämättömiä:

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

40 §

Informointi tietojen käsittelystä

Rajavartiolaitoksen on kerätessään henkilötietoja poliisilain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi huolehdittava henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetusta tiedonantovelvollisuudesta. Tätä velvollisuutta rajavartiolaitoksella ei ole kerätessään, tallettaessaan ja luovuttaessaan poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia henkilötietoja.

Ehdotus

40 §

Informointi tietojen käsittelystä

Rajavartiolaitoksen on kerätessään henkilötietoja poliisilain *1 luvun* 1 §:n *2* momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi huolehdittava henkilötietolain 24 §:n 1 momentissa tarkoitetusta tiedonantovelvollisuudesta. Tätä velvollisuutta rajavartiolaitoksella ei ole kerätessään, tallettaessaan ja luovuttaessaan poliisilain *1 luvun* 1 §:n 1 momentissa tarkoitettujen rajavartiolaitokselle säädettyjen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia henkilötietoja.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain (577/2005) 18 § sekä
muutetaan 17 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

17 §

Vaitiolovelvollisuus ja tietojen hyväksikäyttökielto

Rajavartiolaitokseen palvelussuhteessa olevan ja rajavartiolaitoksessa muutoin toimivan samoin kuin rajavartiolaitoksen toimeksiannosta toimivan ja tämän palveluksessa olevan vaitiolovelvollisuudesta sekä siihen liittyvästä tietojen hyväksikäyttökiellosta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään. Vaitiolovelvollisuus ja tietojen hyväksikäyttökielto on voimassa myös palvelussuhteen tai tehtävän päätyttyä.

Vaitiolovelvollisuus ei estä asian ilmaisemista viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jolla säädetyn tehtävänsä vuoksi on oikeus saada tieto muutoin salassa pidettävästä seikasta taikka henkilön luotettavuudesta tai sopivuudesta. Turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi tietoja voidaan tarpeellisessa laajuudessa luovuttaa myös yksityiselle yhteisölle tai henkilölle. Vaitiolovelvollisuus ei myöskään estä ilmaisemasta sellaisia tietoja, joiden ilmaiseminen on yksittäistapauksessa tarpeen hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapauteen kohdistuvan rikoksen taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon välttämiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi.

Rajavartiolaitoksen henkilörekisteriin talle-

Ehdotus

17 §

Vaitiolovelvollisuus ja -oikeus

Mitä poliisilain 7 luvun 1—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta sovelletaan vastaavasti myös rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

Voimassa oleva laki | *Ehdotus*

tettujen tietojen luovuttamisesta toiselle hallintoyksikölle ja muille viranomaisille teknisen käyttöyhteyden avulla tai konekielisessä muodossa ja ulkomaille säädetään henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (579/2005).

18 §

Vaitiolo-oikeus

Rajavartiolaitoksen henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteessaan tietoja luottamuksellisesti antaneen henkilöllisyyttä eikä salassa pidettäviä teknisiä tai taktisia menetelmiä.

Tuomioistuin voi kuitenkin erittäin painavien syiden vaatiessa määrätä ilmaistavaksi 1 momentissa mainitun tiedon, milloin virallinen syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta saattaa seurata vankeutta kuusi vuotta tai ankarampi rangaistus. Tietoja antaneen henkilön henkilöllisyyttä ei tällöinkään saa määrätä ilmaistavaksi, jos siitä ilmeisesti aiheutuisi vakavaa vaaraa hänen tai hänen läheistensä turvallisuudelle.

(18 § kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain (1251/1995) 3—5 ja 13 § sekä 21 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin niistä on 4 § osaksi laissa 648/2003, sekä

lisätään lakiin uusi 5 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 §

Poliisitoiminnan periaatteet

Tässä laissa tarkoitettuja poliisin tehtäviä suoritettaessa noudatetaan poliisilaissa (493/95) säädettyjä periaatteita.

4 §

Toimivaltuudet

Edellä 2 §:ssä tarkoitetulla virkamiehellä *on* 1 §:ssä tarkoitetuissa tehtävissä esitutkintalaissa (449/87), pakkokeinolaissa (450/87) ja poliisilaissa poliisimiehelle säädetyt toimivaltuudet. Pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai puolustusvoimien sotilaslakimies toimii tutkinnanjohtajana 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetuissa asioissa ja hänellä on sanotuissa tehtävissä lisäksi pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa *sekä päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle poliisilaissa säädetyt toimivaltuudet.* Puolustusvoimien toimesta suoritettavassa esitutkinnassa ei saa käyttää telekuuntelua eikä televalvontaa.

Toimivaltuuksia käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä siten kuin esitutkintalaissa,

Ehdotus

3 §

Poliisitoiminnan periaatteet

Tässä laissa tarkoitettuja poliisin tehtäviä suoritettaessa noudatetaan poliisilaissa *(/)* säädettyjä periaatteita.

4 §

Toimivaltuudet ***rikoksen selvittämiseksi***

Edellä 2 §:ssä tarkoitetu*n* virkamieh*en toimivaltuuksista 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetun rikoksen selvittämiseksi on telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, peitetoimintaa, valeostoa, tietolähteen ohjattua käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä rikosten selvittämiseksi esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa tai muualla laissa säädetään*.

Pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai puolustusvoimien sotilaslakimies toimii tutkinnanjohtajana 1 §:n 1 momentin 1—3 kohdassa tarkoitetuissa asioissa ja hänellä on sanotuissa tehtävissä lisäksi pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle pakkokeinolaissa säädetyt toimivaltuudet.

Toimivaltuuksista *päätettäessä ja niitä* käytettäessä on soveltuvin osin meneteltävä

Voimassa oleva laki

pakkokeinolaissa ja poliisilaissa säädetään. Pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 3 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta päättää tutkinnanjohtajan esityksestä pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies, tai tämän ollessa tutkinnanjohtaja, pääesikunnan operaatiopäällikkö. *Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtajalla on pakkokeinolain 5 a luvun 5 §:n 4 momentissa säädetty toimivalta päättää toimenpiteen aloittamisesta.*

5 §

Tarkkailu ja tekninen tarkkailu turvallisuus- ja valvontatehtävissä

Sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi on oikeus käyttää tarkkailua ja teknistä tarkkailua siten kuin poliisilain 30 §:ssä sekä 31 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään. Toimenpiteiden käyttämisestä päättää pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies.

Tarkkailusta ja teknisestä tarkkailusta ilmoittamisesta säädetään poliisilain 33 §:ssä ja sanotulla tarkkailulla saadun aineiston käsittelystä poliisilain 34 §:ssä. Teknisestä kuuntelusta laadittu pöytäkirja toimitetaan puolustusministeriölle, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen teknisen kuuntelun käytöstä.

Ehdotus

siten kuin esitutkintalaissa tai pakkokeinolaissa säädetään. *Muusta kuin* pakkokeinolain *10* luvun *18* §:n *1* momentissa *ja 20 §:n 1 momentissa* tarkoitetusta teknise*n* kuuntelu*n ja teknisen katselun käytöstä* päättää tutkinnanjohtajan esityksestä pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies tai tämän ollessa tutkinnanjohtaja *puolustusvoimien* operaatiopäällikkö.

5 §

Toimivaltuudet turvallisuus- ja valvontatehtävissä

Edellä 1 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetun, sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi on *telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, peitetoimintaa, valeostoa, ohjattua tietolähteen käyttöä ja valvottua läpilaskua lukuun ottamatta voimassa, mitä poliisilain 5 luvussa säädetään poliisin tai poliisimiehen toimivaltuuksista ja niiden käytöstä.* Toimenpiteiden käyttämisestä päättää pääesikunnan tutkintaosaston päällikkönä toimiva virkamies.

5a §

Salaisen tiedonhankinnan valvonta

Salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen käytöstä laadittu pöytäkirja on toimitettava puolustusministeriölle. Puolustusministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus mainittu-

Voimassa oleva laki

13 §

Yksittäiseen tehtävään liittymättömät tiedot

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen yksittäiseen tehtävään, saa kerätä ja tallettaa vain 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin.

21 §

Tietojen luovuttaminen muulle kuin sotilasviranomaiselle

Rekisterinpitäjä saa luovuttaa tässä laissa tarkoitetuista henkilörekistereistä tietoja, jotka ovat tarpeen:

1) poliisille poliisilain 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua tehtävää varten; sekä

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

jen keinojen ja niiden suojaamisen käytöstä sekä valvonnasta.

13 §

Yksittäiseen tehtävään liittymättömät tiedot

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja, tehtävien suorittamiseksi tarpeellisia tietoja, jotka eivät liity kyseiseen yksittäiseen tehtävään, saa kerätä ja tallettaa vain 11 ja 12 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin. *Ylimääräistä tietoa saadaan tallettaa 11 §:ssä tarkoitettuun rekisteriin pakkokeinolain 10 luvun 57 §:n 1 momentissa ja poliisilain 5 luvun 55 §:n 2 momentissa säädetyin edellytyksin.*

21 §

Tietojen luovuttaminen muulle kuin sotilasviranomaiselle

Rekisterinpitäjä saa luovuttaa tässä laissa tarkoitetuista henkilörekistereistä tietoja, jotka ovat tarpeen:

1) poliisille *niitä poliisilain 1 luvun 1 §:n 1* momentissa *tarkoitettuja tehtäviä* varten;

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

tullilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan annetun tullilain (1466/1994) 3 §:n 1 momentti, 15, 17, 20 a §, 20 d §:n 1 momentti, 20 e §, 20 f §:n 1 ja 3 momentti, 20 g §:n 3 momentti, 20 i §, 43 §:n 2 ja 4 momentti sekä 47 a §,

sellaisina kuin niistä ovat 3 §:n 1 momentti osaksi laeissa 331/1996, 241/2001 ja 774/2003, 15 § ja 20 d §:n 1 momentti laissa 1299/2003, 17 § laissa 519/2003, 20 e §, 20 f §:n 1 ja 3 momentti, 20 g §:n 3 momentti ja 20 i § laissa 774/2003, 20 a § ja 47 a § laissa 331/1996, sekä

lisätään lakiin uusi 20 j § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

3 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *Suomen tullialueella* aluetta, jonka muodostavat valtakunnan maa-alue, aluevedet ja ilmatila, kuitenkin niin, että tullialue ulottuu kaksi meripeninkulmaa aluemeren ulkorajaa ulommaksi, jollei asiasta ole kansainvälisesti muuta sovittu;

2) *yhteisön tullialueella* koodeksin 3 artiklassa tarkoitettua aluetta;

3) *kolmannella maalla* aluetta, joka ei kuulu yhteisön tullialueeseen;

4) *tullitoimenpiteellä* tullilaitoksen toimivaltaan kuuluvaa virkatointa tullirikosten esitutkintaa lukuun ottamatta;

5) *tullirikoksella* rikosta, joka käsittää tämän lain tai muun lain säännösten, joiden noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on tullilaitoksen tehtävänä, taikka näiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisen samoin kuin rikoslain 46 luvussa tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä, sellaista rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua kätkemisrikosta ja muutakin sellaista säännösten rikkomista, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia tai maastavientiä;

6) *teknisellä valvonnalla* ennalta määräämättömään henkilö- ja tavaraliikenteeseen

Ehdotus

3 §

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *Suomen tullialueella* aluetta, jonka muodostavat valtakunnan maa-alue, aluevedet ja ilmatila, kuitenkin niin, että tullialue ulottuu kaksi meripeninkulmaa aluemeren ulkorajaa ulommaksi, jollei asiasta ole kansainvälisesti muuta sovittu;

2) *yhteisön tullialueella* koodeksin 3 artiklassa tarkoitettua aluetta;

3) *kolmannella maalla* aluetta, joka ei kuulu yhteisön tullialueeseen;

4) *tullitoimenpiteellä* tullilaitoksen toimivaltaan kuuluvaa virkatointa tullirikosten esitutkintaa lukuun ottamatta;

5) *tullirikoksella* rikosta, joka käsittää tämän lain tai muun lain säännösten, joiden noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on tullilaitoksen tehtävänä, taikka näiden nojalla annettujen säännösten tai määräysten rikkomisen samoin kuin rikoslain 46 luvussa tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä, sellaista rikoslain 32 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettua kätkemisrikosta ja muutakin sellaista säännösten rikkomista, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia tai maastavientiä;

6) *teknisellä valvonnalla* ennalta määräämättömään henkilö- ja tavaraliikenteeseen

Voimassa oleva laki

kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;

7) tarkkailulla jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa;

8) teknisellä tarkkailulla jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua ja äänen tallentamista (tekninen kuuntelu), katselua ja kuvaamista (tekninen katselu) sekä kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa (tekninen seuranta);

9) poliisiasiain tietojärjestelmän teknisenä osana olevalla tutkinta- ja virka-apujärjestelmällä sekä sen arkistohakemistolla henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) *2 luvun* 2 §:ssä tarkoitettua poliisiasiain tietojärjestelmää niiden tietojen osalta, jotka tullilaitos on tallettanut tutkinnan ja virka-avun tietoihin sekä tutkinnan ja virka-avun arkistotietoihin;

10) televalvonnalla salassa pidettävien tunnistamistietojen hankkimista televiesteistä, jotka on lähetetty yleiseen tai muuhun viestintämarkkinalain (396/1997) soveltamisalaan kuuluvaan televerkkoon kytketystä teleliittymästä tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen teleliittymään tai telepäätelaitteeseen, sekä tällaisen teleliittymän tai telepäätelaitteen tilapäistä sulkemista.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Henkilönkatsastus ja muu kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuva tarkastus voidaan 14 §:n 1 momentin 2 kohdassa mainituissa tapauksissa kohdistaa myös esitutkintaa suorittamatta henkilöön, jota epäillään todennäköisin syin rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Toimenpiteestä päättää tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tai tullivalvonnan esimiehenä toimiva tullimies. Muutoin näitä toimenpiteitä suoritettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä menettelystä henkilöön kohdistuvassa etsinnässä säädetään pakkokeinolaissa (450/1987).

Ehdotus

kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista;

7) poliisiasiain tietojärjestelmän teknisenä osana olevalla tutkinta- ja virka-apujärjestelmällä sekä sen arkistohakemistolla henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (761/2003) 2 §:ssä tarkoitettua poliisiasiain tietojärjestelmää niiden tietojen osalta, jotka tullilaitos on tallettanut tutkinnan ja virka-avun tietoihin sekä tutkinnan ja virka-avun arkistotietoihin.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 §

Henkilönkatsastus ja muu kuin henkilön matkatavaroihin tai päällysvaatteisiin kohdistuva tarkastus voidaan 14 §:n 1 momentin 2 kohdassa mainituissa tapauksissa kohdistaa myös esitutkintaa suorittamatta henkilöön, jota epäillään todennäköisin syin rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta. Toimenpiteestä päättää tehtävään määrätty tullirikostorjunnan tai tullivalvonnan esimiehenä toimiva tullimies. Muutoin näitä toimenpiteitä suoritettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä menettelystä henkilöön kohdistuvassa etsinnässä säädetään pakkokeinolaissa *(/).*

Voimassa oleva laki

17 §

Mitä poliisilain (493/1995) 27 §:n 1, 2 ja 4 momentissa säädetään poliisimiehen oikeudesta käyttää eräissä tapauksissa voimakeinoja, sovelletaan vastaavasti tullimieheen. Henkilöön, joka avustaa tullimiestä tämän pyynnöstä tai suostumuksella virkatehtävän suorittamisessa, sovelletaan, mitä poliisilain 46 §:ssä säädetään.

20 a §

Telekuuntelusta, televalvonnasta sekä teknisestä tarkkailusta rikoksen selvittämiseksi säädetään pakkokeinolaissa *(450/1987)*.

20 d §

Tullimiehellä on oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan tullirikoksen *torjumiseksi tai paljastamiseksi* tarvittavia tietoja. Määräyksen toimen-

Ehdotus

17 §

Mitä poliisilain *(/) 2 luvun 17* §:n *1, 2 ja 5* momentissa säädetään poliisimiehen oikeudesta käyttää eräissä tapauksissa voimakeinoja, sovelletaan vastaavasti *tullirikostorjunta- ja tullivalvontatehtävissä työskentelevään* tullimieheen. Henkilöön, joka avustaa tullimiestä tämän pyynnöstä tai suostumuksella virkatehtävän suorittamisessa, sovelletaan, mitä poliisilain *9 luvun 5* §:ssä säädetään *poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista*.

20 a §

Tullirikoksen selvittämiseksi voidaan käyttää telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, televalvontaa, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä tarkkailua, teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista, valvottua läpilaskua ja salaisen pakkokeinon käytön suojaamista sen mukaan kuin pakkokeinolain 10 luvussa säädetään.

Tullirikoksen estämiseksi voidaan sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, käyttää suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua, teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimista ja salaisen tiedonhankinnan suojaamista sen mukaan kuin poliisilain 5 luvussa säädetään.

Peitellystä tiedonhankinnasta sekä salaisen pakkokeinon käytön ja salaisen tiedonhankinnan suojaamisesta päättää Tullihallituksen tai tullipiirin rikostorjunnasta vastaavan yksikön päällikkö. Mitä poliisilain 5 luvussa säädetään pidättämiseen oikeutetusta poliisimiehestä, sovelletaan vastaavasti myös pidättämiseen oikeutettuun tullimieheen ja tehtävään määrättyyn, tullirikostorjunnan esimiehenä toimivaan tullimieheen.

20 d §

Tullimiehellä on oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvoon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan tullirikoksen *estämiseksi* tarvittavia tietoja. Määräyksen toimenpiteeseen antaa

Voimassa oleva laki

piteeseen antaa tehtävään määrätty tullirikostorjunnan esimiehenä toimiva tullimies sekä yli kolme vuorokautta kestävään tekniseen kuunteluun Tullihallituksen valvontaosaston päällikkö tai valvontaosaston tullirikostorjunnasta vastaavien yksiköiden päälliköt taikka tullipiirin päällikkönä toimiva virkamies.

— — — — — — — — — — — — — — —

20 e §

Tullimiehellä on oikeus rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleliittymään tai telepäätelaitteeseen taikka tilapäisesti sulkea tällainen liittymä tai laite, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tullirikokseen, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tullirikoksena pidettävään huumausainerikokseen.

20 f §

Pakkokeinolain 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin *tai käräjäoikeus, jossa asian käsittely sopivasti käy päinsä,* päättää televalvonnasta sekä teknisestä tarkkailusta 20 d §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle taikka huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailta-

Ehdotus

tehtävään määrätty tullirikostorjunnan esimiehenä toimiva tullimies sekä yli kolme vuorokautta kestävään tekniseen kuunteluun Tullihallituksen valvontaosaston *tullirikostorjunnasta vastaavan yksikön päällikkö* taikka *tullipiirin rikostorjunnasta vastaavan yksikön päällikkö*.

— — — — — — — — — — — — — — —

20 e §

Tulliviranomaiselle voidaan tullirikoksen estämiseksi antaa lupa sellaisen henkilön hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, jonka lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän:

1) tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;

2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn tullirikokseen;

3) tullirikoksena pidettävään huumausainerikokseen; tai

4) törkeään tulliselvitysrikokseen.

Tulliviranomaisella on oikeus kohdistaa tullirikoksen estämiseksi televalvontaa henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun jonkun voidaan lausumiensa tai muun käyttäytymisensä perusteella perustellusti olettaa syyllistyvän:

1) tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta; tai

2) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyyn tullirikokseen.

20 f §

Pakkokeinolain *3 luvun 1 §:ssä* tarkoitettu tuomioistuin päättää *20 e §:ssä tarkoitetusta* televalvonnasta sekä *teknisestä kuuntelusta ja teknisestä katselusta* 20 d §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, joissa tekninen kuuntelu tai katselu edellyttää tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamista tarkkailtavan käyttämän kulkuneuvon sisälle taikka huoneeseen tai tilaan, jossa tarkkailtava oles-

Voimassa oleva laki

va oleskelee. Asia ratkaistaan kuulematta kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Asian käsittelystä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5–9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

Saatuaan 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tuomioistuin voi kieltää televalvonnan tai teknisen tarkkailun jatkamisen taikka asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja. Asian käsittelystä tuomioistuimessa on soveltuvin osin voimassa, mitä pakkokeinolain 5 a luvun 5—9 §:ssä, 11 §:n 1 momentissa sekä 12 ja 14 §:ssä säädetään.

20 g §

— — — — — — — — — — — — — —

Edellä 20 d §:ssä tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta sekä 20 f §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta on toimenpiteen suorittaneen tullimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja ja toimitettava se Tullihallitukselle. *Tullihallitus toimittaa vuosittain sisäasiainministeriölle kertomuksen tässä momentissa tarkoitetun teknisen kuuntelun ja televalvonnan käytöstä. Sisäasiainministeriö antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen edellä sanottujen tiedonhankintasäännösten käytöstä.*

20 i §

Mitä pakkokeinolain 5 a luvun 10 §:ssä säädetään kielloista kohdistaa kuuntelua epäiltyyn, on voimassa myös tämän lain nojalla tapahtuvassa, muussakin kuin epäiltyyn kohdistuvassa teknisessä kuuntelussa.

Ehdotus

kelee. Asia ratkaistaan kuulematta kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Asian käsittelystä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä *poliisilain* 5 luvun *2 §:n 3* momentissa*, 10, 18, 20, 45, 51, 52 ja 58—60 §:ssä* säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

Saatuaan 2 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tuomioistuin voi kieltää televalvonnan tai teknisen tarkkailun jatkamisen taikka asettaa toimenpiteen käytölle rajoituksia tai tietojen käytölle tarpeellisiksi katsomiaan ehtoja. Asian käsittelystä tuomioistuimessa on soveltuvin osin voimassa, mitä *poliisilain 5* luvun *2 §:n 3* momentissa*, 10, 18, 20, 45, 52 ja 57* §:ssä säädetään.

20 g §

— — — — — — — — — — — — — —

Edellä 20 d §:ssä tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta sekä 20 f §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta televalvonnasta on toimenpiteen suorittaneen tullimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja ja toimitettava se Tullihallitukselle.

20 i §

Edellä 20 d §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa *kuuntelu- ja katselukieltojen osalta on soveltuvin osin noudatettava, mitä poliisilain 5 luvun 50 §:ssä säädetään.*

Edellä 20 d ja 20 e §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa salaista tiedonhankintaa koskevan ilmaisukiellon osalta on soveltuvin osin noudatettava, mitä poliisilain 5 luvun 48 §:ssä säädetään.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

20 j §

Tullihallitus ja salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävien yksiköiden päälliköt valvovat salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen käyttöä.

Valtiovarainministeriön on annettava eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomus salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen käytöstä ja valvonnasta.

43 §

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tullimiehellä on tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen toimittamassa esitutkinnassa. Pidättämiseen oikeutetuista tullimiehistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 3 kohdassa.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jokainen, jolta otaksutaan saatavan selvitystä tullirikoksesta, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan kuultavaksi lähimpään tullitoimipaikkaan. Muutoin saapuvillaolosta säädetään esitutkintalaissa (449/87).

43 §

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tullimiehellä on tulliviranomaisen suorittamassa esitutkinnassa sama oikeus ryhtyä tutkintatoimenpiteisiin ja käyttää pakkokeinoja kuin poliisimiehellä poliisiviranomaisen toimittamassa esitutkinnassa, *jos 20 a §:n 1 momentista ei muuta johdu.* Pidättämiseen oikeutetuista tullimiehistä säädetään pakkokeinolain *2* luvun *9* §:n *1 momentin 2* kohdassa.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jokainen, jolta otaksutaan saatavan selvitystä tullirikoksesta, on velvollinen kutsusta saapumaan esitutkintaan kuultavaksi lähimpään tullitoimipaikkaan. Muutoin saapuvillaolosta säädetään esitutkintalaissa *(/)*.

47 a §

Mitä poliisilain (493/95) 44 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolooikeudesta, sovelletaan vastaavasti myös tullilaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.

47 a §

Mitä poliisilain *7 luvun 1 §:n 1 momentissa ja 3—5 §:ssä* säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan *vaitiolovelvollisuudesta ja vaitiolooikeudesta*, sovelletaan vastaavasti myös tullilaitoksen henkilöstöön kuuluvaan *rikostorjunnan osalta*.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

9.

Laki

yleisistä syyttäjistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään yleisistä syyttäjistä annettuun lakiin (199/1997) uusi 11 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	11 a §
	Vaitiolovelvollisuus ja -oikeus
	Mitä poliisilain (/) 7 luvun 1 ja 3—5 §:ssä säädetään poliisin henkilöstöön kuuluvan vaitiolovelvollisuudesta ja -oikeudesta, sovelletaan vastaavasti myös syyttäjälaitoksen henkilöstöön kuuluvaan.
	———
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
	———

10.

Laki

eläinlääkintähuoltolain 34 ja 36 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eläinlääkintähuoltolain (765/2009) 34 § ja 36 §:n 2 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
34 §	34 §
Virka-apu	*Virka-apu*
Poliisin velvollisuudesta antaa virka-apua 29 §:ssä tarkoitettujen tarkastusten suorittamisessa säädetään poliisilain (493/1995) 40 §:ssä.	Poliisin velvollisuudesta antaa virka-apua 29 §:ssä tarkoitettujen tarkastusten suorittamisessa säädetään poliisilain *(/) 9 luvun 1* §:ssä.
36 §	36 §
Salassa pidettävät tiedot	*Salassa pidettävät tiedot*
Valvonnassa saatuja tietoja koskevasta salassapitovelvollisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Salassapitovelvollisuuden estämättä voidaan tämän lain noudattamista valvottaessa tai valvontaan liittyvää tehtävää suoritettaessa saatuja tietoja yksityisen tai yhteisön taloudellisesta asemasta, liike- ja ammattisalaisuudesta taikka yksityisen henkilökohtaisista oloista luovuttaa:	Valvonnassa saatuja tietoja koskevasta salassapitovelvollisuudesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa. Salassapitovelvollisuuden estämättä voidaan tämän lain noudattamista valvottaessa tai valvontaan liittyvää tehtävää suoritettaessa saatuja tietoja yksityisen tai yhteisön taloudellisesta asemasta, liike- ja ammattisalaisuudesta taikka yksityisen henkilökohtaisista oloista luovuttaa:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
2) syyttäjä- ja poliisiviranomaisille pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitetun rikoksen selvittämistä varten; sekä	2) syyttäjä- ja poliisiviranomaisille pakkokeinolain *(/) 8* luvun *2* §:ssä tarkoitetun rikoksen selvittämistä varten;
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

11.

Laki

poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 4 § ja 5 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 §	4 §
Menettely valvotun läpilaskun toteuttamisessa	*Menettely kansainvälisen valvotun läpilaskun toteuttamisessa*
PTR-viranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tekemästään tai vastaanottamastaan Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen perustuvasta, valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta koskevasta virka- tai oikeusapupyynnöstä (*valvottu läpilasku*) sille PTR-viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen asia myös kuuluu.	PTR-viranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tekemästään tai vastaanottamastaan Suomea sitovaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea sitovaan velvoitteeseen perustuvasta, valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta *(kansainvälinen valvottu läpilasku)* koskevasta virka- tai oikeusapupyynnöstä sille PTR-viranomaiselle, jonka tehtäväalueeseen asia myös kuuluu.
Valvotusta läpilaskusta ja sitä koskevista toimenpiteistä sovitaan toimivaltaisten PTR-viranomaisten kesken tapauskohtaisesti siten, ettei siitä aiheudu välitöntä vakavaa vaaraa hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä välitöntä huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.	*Kansainvälisestä* valvotusta läpilaskusta ja sitä koskevista toimenpiteistä sovitaan toimivaltaisten PTR-viranomaisten kesken tapauskohtaisesti siten, ettei siitä aiheudu *merkittävää* vaaraa *kenenkään* hengelle, terveydelle tai vapaudelle eikä *merkittävää* huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon vaaraa.
Edellä 2 momentissa tarkoitettua menettelyä sovelletaan myös laitonta valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta koskevaan PTR-viranomaisen toimenpidepyyntöön.	Edellä 2 momentissa tarkoitettua menettelyä sovelletaan myös laitonta valtakunnan rajan ylittävää kuljetusta koskevaan PTR-viranomaisen toimenpidepyyntöön.
	Valvotusta läpilaskusta ja sen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain (/) 10 luvun 41 §:ssä ja poliisilain (/) 5 luvun 43 §:ssä sekä poliisin suorittamaa valvottua läpilaskua koskevasta päätöksenteosta pakkokeinolain 10 luvun 42 §:ssä ja poliisilain 5 luvun 44 §:ssä.
Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tämän pykälän mukaisesta päätöksentekomenettelystä.	Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin tämän pykälän mukaisesta päätöksentekomenettelystä.

Voimassa oleva laki

5 §

PTR-rikostiedusteluyksiköt

PTR-viranomaisten rikostiedustelu- ja rikosanalyysitoimintaa varten voidaan perustaa valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia PTR-rikostiedusteluyksiköitä. PTR-rikostiedusteluyksiköissä voi toimia PTR-viranomaisten erikseen tehtävään määrättyjä edustajia ja myös muiden viranomaisten edustajia, jos heillä on poliisilain (493/1995) 8 §:ssä säädetyt erityiset poliisivaltuudet mainitun lain 1 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

5 §

PTR-rikostiedusteluyksiköt

PTR-viranomaisten rikostiedustelu- ja rikosanalyysitoimintaa varten voidaan perustaa valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia PTR-rikostiedusteluyksiköitä. PTR-rikostiedusteluyksiköissä voi toimia PTR-viranomaisten erikseen tehtävään määrättyjä edustajia ja myös muiden viranomaisten edustajia, jos heillä on poliisilain (493/1995) 8 §:ssä*, sellaisena kuin se on laissa 498/2009,* säädetyt erityiset poliisivaltuudet *poliisilain 1 luvun* 1 §:ssä säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

— — — — — — — — — — — — — —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

12.

Laki

vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 24 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

24 §

Muu avustamistoiminta

Vapaaehtoisten henkilöiden ja organisaatioiden käyttämisestä pelastustoimen ja meripelastustoimen tehtävissä sekä poliisin apuna säädetään pelastuslain (468/2003) 7 §:ssä, meripelastuslain (1145/2001) 6 §:ssä ja poliisilain (493/1995) 45 a §:ssä.

Ehdotus

24 §

Muu avustamistoiminta

Vapaaehtoisten henkilöiden ja organisaatioiden käyttämisestä pelastustoimen ja meripelastustoimen tehtävissä sekä poliisin apuna säädetään pelastuslain (486/2003) 7 §:ssä, meripelastuslain (1145/2001) 6 §:ssä ja poliisilain *(/) 9 luvun 4* §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

13.

Laki

vesikulkuneuvorekisteristä annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan vesikulkuneuvorekisteristä annetun lain (976/2006) 20 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on laissa 1313/2009, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
20 §	20 §
Julkisten tietojen luovuttaminen sähköisessä muodossa	*Julkisten tietojen luovuttaminen sähköisessä muodossa*
Rekisteriin talletettuja julkisia henkilötietoja ja muita tietoja saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti:	Rekisteriin talletettuja julkisia henkilötietoja ja muita tietoja saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti:
1) poliisille poliisilain (493/1995) 1 §:ssä säädettyjen poliisin tehtävien hoitamiseksi sekä tullilaitokselle, rajavartiolaitokselle, Hätäkeskuslaitokselle ja Liikenteen turvallisuusvirastolle pelastus- ja valvontatoimintaa varten;	1) poliisille poliisilain *(/) 1 luvun* 1 §:ssä säädettyjen poliisin tehtävien hoitamiseksi sekä tullilaitokselle, rajavartiolaitokselle, Hätäkeskuslaitokselle ja Liikenteen turvallisuusvirastolle pelastus- ja valvontatoimintaa varten;
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

14.

Laki

poliisikoulutuksesta annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan poliisikoulutuksesta annetun lain (68/2005) 16 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 103/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
16 §	16 §
Opiskelijoiden osallistuminen poliisitehtäviin ja muihin määrättyihin tehtäviin	*Opiskelijoiden osallistuminen poliisitehtäviin ja muihin määrättyihin tehtäviin*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Poliisikokelaan ja muun Poliisiammattikorkeakoulussa opiskelevan poliisimiehen poliisivaltuuksista on 1 ja 2 momentissa tarkoitettua tehtävää suoritettaessa voimassa, mitä poliisilain (493/1995) 7 §:ssä säädetään. Edellä 1 momentissa tarkoitettua tehtävää suorittavan sellaisen opiskelijan, joka ei ole poliisimies, valtuuksista on voimassa, mitä poliisilain 46 §:ssä poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista säädetään.	Poliisikokelaan ja muun Poliisiammattikorkeakoulussa opiskelevan poliisimiehen poliisivaltuuksista on 1 ja 2 momentissa tarkoitettua tehtävää suoritettaessa voimassa, mitä *poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 15 a* §:ssä säädetään. Edellä 1 momentissa tarkoitettua tehtävää suorittavan sellaisen opiskelijan, joka ei ole poliisimies, valtuuksista on voimassa, mitä poliisilain *9 luvun 5* §:ssä poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista säädetään.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

15.

Laki

eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain 9 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräiden alusten ja niitä palvelevien satamien turvatoimista ja turvatoimien valvonnasta annetun lain (485/2004) 9 § ja 17 §:n 1 momentti, sellaisena kuin ne ovat laissa 69/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

9 §

Luvalliset vaaralliset esineet

Aluksella tai sataman turvatoimialueella tarkastuksia tekevä voi määrätä, että sellaiset vaaralliset esineet, joita henkilöllä on asianmukaisen luvan nojalla tai muutoin laillisesti oikeus kuljettaa mukanaan, on ennen alukseen taikka sataman turvatoimialueelle saapumista luovutettava aluksella tai sataman turvatoimialueella erikseen säilytettäviksi. Ne on palautettava hänen poistuessaan alukselta tai sataman turvatoimialueelta. Jollei esinettä voida tuolloin vaaratta palauttaa, se on luovutettava poliisille joko tarkastetulle henkilölle palauttamista tai poliisilain (493/1995) 24 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.

17 §

Tekninen valvonta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisilla, rajavartiolaitoksella ja tullilaitoksella on oikeus siitä sopivalla merkillä ennalta ilmoitettuaan suorittaa tässä laissa tarkoitetun suomalaisen sataman alueella paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy, poliisilain 28 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua teknistä valvontaa merenkulun turvallisuuden toteuttamiseksi. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan

Ehdotus

9 §

Luvalliset vaaralliset esineet

Aluksella tai sataman turvatoimialueella tarkastuksia tekevä voi määrätä, että sellaiset vaaralliset esineet, joita henkilöllä on asianmukaisen luvan nojalla tai muutoin laillisesti oikeus kuljettaa mukanaan, on ennen alukseen taikka sataman turvatoimialueelle saapumista luovutettava aluksella tai sataman turvatoimialueella erikseen säilytettäviksi. Ne on palautettava hänen poistuessaan alukselta tai sataman turvatoimialueelta. Jollei esinettä voida tuolloin vaaratta palauttaa, se on luovutettava poliisille joko tarkastetulle henkilölle palauttamista tai poliisilain *(/) 2 luvun 15 §:ssä* säädettyjä toimenpiteitä varten.

17 §

Tekninen valvonta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisilla, rajavartiolaitoksella ja tullilaitoksella on oikeus siitä sopivalla merkillä ennalta ilmoitettuaan suorittaa tässä laissa tarkoitetun suomalaisen sataman alueella paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy, poliisilain *4 luvun 1* §:n *1 momentissa* tarkoitettua teknistä valvontaa merenkulun turvallisuuden toteuttamiseksi. Teknistä valvontaa ei kuitenkaan saa

Voimassa oleva laki

saa kohdistaa paikkoihin, jotka kuuluvat kotirauhan piiriin, eikä käymälään, pukeutumistilaan tai muuhun vastaavaan paikkaan taikka henkilöstötiloihin tai työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitettuihin työhuoneisiin. Ääntä tai kuvaa saadaan tallentaa automaattisesti tekniselle laitteelle, kun se on tarpeen rikoslain 34 a luvussa tarkoitettujen rikosten estämiseksi taikka mainitussa luvussa tarkoitetuista rikoksista etsintäkuulutettujen tai näihin rikoksiin todennäköisin syin syylliseksi epäiltyjen tunnistamiseksi. Tässä momentissa mainitut viranomaiset saavat sijoittaa tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita sataman turvatoimialueelle, jollei siitä aiheudu satamanpitäjälle kohtuutonta haittaa.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

kohdistaa paikkoihin, jotka kuuluvat kotirauhan piiriin, eikä käymälään, pukeutumistilaan tai muuhun vastaavaan paikkaan taikka henkilöstötiloihin tai työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitettuihin työhuoneisiin. Ääntä tai kuvaa saadaan tallentaa automaattisesti tekniselle laitteelle, kun se on tarpeen rikoslain 34 a luvussa tarkoitettujen rikosten estämiseksi taikka mainitussa luvussa tarkoitetuista rikoksista etsintäkuulutettujen tai näihin rikoksiin todennäköisin syin syylliseksi epäiltyjen tunnistamiseksi. Tässä momentissa mainitut viranomaiset saavat sijoittaa tekniseen valvontaan käytettäviä laitteita sataman turvatoimialueelle, jollei siitä aiheudu satamanpitäjälle kohtuutonta haittaa.

— — — — — — — — — — — — — — —

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

_____

16.

Laki

ulkomaalaislain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ulkomaalaislain (301/2004) 4 §:n 2 momentti, 30 §:n 3 momentti, 52 c §:n 1 momentti, 60 §:n 2 momentti, 62 §:n 1 momentti, 63 §, 67 §:n 1 momentin 3 kohta, 68 §, 84 §:n 3 momentti, 117 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 123 §:n 1 momentti, 139 §:n 3 momentti ja 152 §:n 1 ja 3 momentti, 159 §:n 1 momentti, 171 §:n 1 ja 2 momentti, 181 §:n 1 momentti sekä 210 §,

sellaisina kuin niistä ovat 30 §:n 3 momentti laissa 323/2009, 52 c §:n 1 momentti laissa 619/2006, 60 §:n 2 momentti laissa 358/2007, 63 §, 67 §:n 1 momentti, 152 §:n 1 ja 3 momentti sekä 210 § laissa 973/2007, 68 § laeissa 358/2007 ja 516/2008, 84 §:n 3 momentti laissa 1426/2009, 123 §:n 1 momentti ja 181 §:n 1 momentti laissa 581/2005, 139 §:n 3 momentti laissa 673/2006, sekä 159 §:n 1 momentti ja 171 §:n 1 ja 2 momentti laissa 360/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 §	4 §
Suhde muihin lakeihin	*Suhde muihin lakeihin*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Poliisin suorittamaan turvapaikkapuhutteluun, jossa selvitetään turvapaikkahakemuksen perusteet, sovelletaan hallintolakia. Poliisin suorittamaan ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sekä turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämiseen sovelletaan poliisilain (493/1995) poliisitutkintaa koskevia säännöksiä.	Poliisin suorittamaan turvapaikkapuhutteluun, jossa selvitetään turvapaikkahakemuksen perusteet, sovelletaan hallintolakia. Poliisin suorittamaan ulkomaalaisen maahantulon, maassa oleskelun ja maasta poistamisen edellytysten selvittämiseen sekä turvapaikanhakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin selvittämiseen sovelletaan poliisilain *(/)* poliisitutkintaa koskevia säännöksiä.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
30 §	30 §
Toimivalta viisumin myöntämisessä ja pidentämisessä	*Toimivalta viisumin myöntämisessä ja pidentämisessä*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Kihlakunnan poliisilaitos myöntää paluuviisumin ja päättää Schengen-viisumin voimassaoloajan pidentämisestä sekä Schengen-	Poliisilaitos myöntää paluuviisumin ja päättää Schengen-viisumin voimassaoloajan pidentämisestä sekä Schengen-viisumiin

Voimassa oleva laki

viisumiin merkittyjen oleskelupäivien lisäyksestä.

52 c §

Harkinta-ajasta päättäminen

Kihlakunnan poliisilaitos tai rajatarkastusviranomainen päättää harkinta-ajan antamisesta ja sen keskeyttämisestä.

— — — — — — — — — — — — — — —

60 §

Oleskeluluvan hakeminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Oleskelulupaa voidaan 49, 49 a, 50–52, 52 a, 54, 56 ja 56 a §:n perusteella hakea Suomessa. Hakemus jätetään *kihlakunnan* poliisilaitokselle.

— — — — — — — — — — — — — — —

62 §

Menettely haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella

Oleskelulupaa perhesiteen perusteella voi hakea ulkomailla oleskelulupaa vailla oleva ulkomaalainen (*hakija*) jättämällä hakemuksen Suomen edustustolle tai asian voi panna vireille perheenkokoaja jättämällä hakemuksen *kihlakunnan* poliisilaitokselle.

— — — — — — — — — — — — — — —

63 §

Lausunnot oleskelulupahakemuksesta perhesiteen perusteella

Maahanmuuttovirasto tai *kihlakunnan* poliisilaitos voi hankkia perhesiteen perusteella tehdystä oleskelulupahakemuksesta lausunnon perheenkokoajan koti- tai asuinpaikka-

Ehdotus

merkittyjen oleskelupäivien lisäyksestä.

52 c §

Harkinta-ajasta päättäminen

Poliisilaitos tai rajatarkastusviranomainen päättää harkinta-ajan antamisesta ja sen keskeyttämisestä.

— — — — — — — — — — — — — — —

60 §

Oleskeluluvan hakeminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Oleskelulupaa voidaan 49, 49 a, 50—52, 52 a, 54, 56 ja 56 a §:n perusteella hakea Suomessa. Hakemus jätetään poliisilaitokselle.

— — — — — — — — — — — — — — —

62 §

Menettely haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella

Oleskelulupaa perhesiteen perusteella voi hakea ulkomailla oleskelulupaa vailla oleva ulkomaalainen (*hakija*) jättämällä hakemuksen Suomen edustustolle tai asian voi panna vireille perheenkokoaja jättämällä hakemuksen poliisilaitokselle.

— — — — — — — — — — — — — — —

63 §

Lausunnot oleskelulupahakemuksesta perhesiteen perusteella

Maahanmuuttovirasto tai poliisilaitos voi hankkia perhesiteen perusteella tehdystä oleskelulupahakemuksesta lausunnon perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan

Voimassa oleva laki

kunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta. Lausuntoa voi pyytää perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta, jos perheenkokoaja on ilman huoltajaa tullut alaikäinen tai jos hakija on ydinperheen ulkopuolinen muu omainen taikka jos lausunnon pyytämiseen on muu perheen tilanteen selvittämiseen liittyvä erityinen syy.

Sosiaaliviranomainen tai terveydenhuoltoviranomainen on velvollinen antamaan Maahanmuuttovirastolle tai *kihlakunnan* poliisilaitokselle 1 momentissa tarkoitetussa lausunnossaan salassapitosäännösten estämättä perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta varten hallussaan olevat henkilön sosiaaliseen tai terveydelliseen tilaan liittyvät sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä tehtäessä päätöstä oleskeluluvan myöntämisestä perhesiteen perusteella.

67 §

Maahanmuuttovirasto oleskelulupaviranomaisena

Maahanmuuttovirasto myöntää:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) oleskeluluvan siinä tapauksessa, että *kihlakunnan* poliisilaitos on saattanut asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

68 §

Paikallispoliisi oleskelulupaviranomaisena

Ulkomaalaisen asuinpaikan *kihlakunnan* poliisilaitos myöntää:

1) oleskeluluvan Suomen kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle sekä tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle sekä Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle ja tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle;

2) uuden määräaikaisen oleskeluluvan;

3) pysyvän oleskeluluvan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle; ja

Ehdotus

sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta. Lausuntoa voi pyytää perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta, jos perheenkokoaja on ilman huoltajaa tullut alaikäinen tai jos hakija on ydinperheen ulkopuolinen muu omainen taikka jos lausunnon pyytämiseen on muu perheen tilanteen selvittämiseen liittyvä erityinen syy.

Sosiaaliviranomainen tai terveydenhuoltoviranomainen on velvollinen antamaan Maahanmuuttovirastolle tai poliisilaitokselle 1 momentissa tarkoitetussa lausunnossaan salassapitosäännösten estämättä perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta varten hallussaan olevat henkilön sosiaaliseen tai terveydelliseen tilaan liittyvät sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä tehtäessä päätöstä oleskeluluvan myöntämisestä perhesiteen perusteella.

67 §

Maahanmuuttovirasto oleskelulupaviranomaisena

Maahanmuuttovirasto myöntää:

— — — — — — — — — — — — — — —

3) oleskeluluvan siinä tapauksessa, että poliisilaitos on saattanut asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

68 §

Paikallispoliisi oleskelulupaviranomaisena

Ulkomaalaisen asuinpaikan poliisilaitos myöntää:

1) oleskeluluvan Suomen kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle sekä tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle sekä Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle ja tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle;

2) uuden määräaikaisen oleskeluluvan;

3) pysyvän oleskeluluvan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle; ja

Voimassa oleva laki

4) pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan.

Kihlakunnan poliisilaitos peruuttaa myöntämänsä oleskeluluvan 58 §:n 1, 2, 4 ja 5 momentissa sekä 58 a §:ssä mainituilla perusteilla.

Kihlakunnan poliisilaitos siirtää oleskeluluvan uuteen matkustusasiakirjaan.

84 §

Toimivalta elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan myöntämiselle

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos ulkomaalaisella on hakemusta jätettäessä voimassa oleva oleskelulupa ja 76 §:n 2 kohdasta ei muuta johdu, *kihlakunnan* poliisilaitos myöntää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen 1 momentin mukaan tekemän myönteisen ratkaisun jälkeen uuden elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan.

117 §

Paikallispoliisin kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta

Kihlakunnan poliisilaitos myöntää ulkomaalaiselle uuden määräaikaisen ja pysyvän oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella.

Kihlakunnan poliisilaitos myöntää tilapäisen suojelun perusteella uuden määräaikaisen oleskeluluvan enintään siihen saakka, kun valtioneuvoston tilapäiselle suojelulle asettama ajanjakso päättyy.

— — — — — — — — — — — — — — —

Kihlakunnan poliisilaitos antaa vastuuvaltion määrittämisestä annettua neuvoston asetusta soveltavaan valtioon palautettavalle ulkomaalaiselle asetuksen mukaisen kulkuluvan.

Ehdotus

4) pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan.

Poliisilaitos peruuttaa myöntämänsä oleskeluluvan 58 §:n 1, 2, 4 ja 5 momentissa sekä 58 a §:ssä mainituilla perusteilla.

Poliisilaitos siirtää oleskeluluvan uuteen matkustusasiakirjaan.

84 §

Toimivalta elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan myöntämiselle

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos ulkomaalaisella on hakemusta jätettäessä voimassa oleva oleskelulupa ja 76 §:n 2 kohdasta ei muuta johdu, poliisilaitos myöntää elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen 1 momentin mukaan tekemän myönteisen ratkaisun jälkeen uuden elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan

117 §

Paikallispoliisin kansainväliseen suojeluun liittyvä toimivalta

Poliisilaitos myöntää ulkomaalaiselle uuden määräaikaisen ja pysyvän oleskeluluvan kansainvälisen suojelun perusteella.

Poliisilaitos myöntää tilapäisen suojelun perusteella uuden määräaikaisen oleskeluluvan enintään siihen saakka, kun valtioneuvoston tilapäiselle suojelulle asettama ajanjakso päättyy.

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilaitos antaa vastuuvaltion määrittämisestä annettua neuvoston asetusta soveltavaan valtioon palautettavalle ulkomaalaiselle asetuksen mukaisen kulkuluvan.

Voimassa oleva laki

123 §

Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön otetun sijoittaminen

Säilöön ottamisesta päättää poliisissa *kihlakunnan* poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällystöön kuuluva virkamies ja rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vähintään majurin arvoinen rajavartiomies sekä raja- tai merivartioalueen päällikkö ja rajatarkastusosaston päällikkö. Säilöön otetulle tai hänen lailliselle edustajalleen on ilmoitettava säilöön ottamisen peruste.

— — — — — — — — — — — — — — —

139 §

Toimivalta muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämiseen ja peruuttamiseen

— — — — — — — — — — — — — — —

Kihlakunnan poliisilaitos päättää uuden muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämisestä silloin, kun hakijalla on esittää voimassa oleva muukalaispassi tai pakolaisen matkustusasiakirja.

152 §

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto päättää käännyttämisestä *kihlakunnan* poliisilaitoksen tai rajatarkastusviranomaisen esityksestä taikka omasta aloitteestaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Maahanmuuttovirasto päättää maasta karkottamisesta *kihlakunnan* poliisilaitoksen tai rajatarkastusviranomaisen esityksestä taikka omasta aloitteestaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

123 §

Säilöön ottamisesta päättäminen ja säilöön otetun sijoittaminen

Säilöön ottamisesta päättää poliisissa poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin, suojelupoliisin tai liikkuvan poliisin päällystöön kuuluva poliisimies ja rajavartiolaitoksessa pidättämiseen oikeutettu virkamies tai vähintään majurin arvoinen rajavartiomies sekä raja- tai merivartioalueen päällikkö ja rajatarkastusosaston päällikkö. Säilöön otetulle tai hänen lailliselle edustajalleen on ilmoitettava säilöön ottamisen peruste.

— — — — — — — — — — — — — — —

139 §

Toimivalta muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämiseen ja peruuttamiseen

— — — — — — — — — — — — — — —

Poliisilaitos päättää uuden muukalaispassin ja pakolaisen matkustusasiakirjan myöntämisestä silloin, kun hakijalla on esittää voimassa oleva muukalaispassi tai pakolaisen matkustusasiakirja.

152 §

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto päättää käännyttämisestä poliisilaitoksen tai rajatarkastusviranomaisen esityksestä taikka omasta aloitteestaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Maahanmuuttovirasto päättää maasta karkottamisesta poliisilaitoksen tai rajatarkastusviranomaisen esityksestä taikka omasta aloitteestaan.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

159 §

Unionin kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti

Jos unionin kansalainen oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta, hänen on rekisteröitävä oleskelunsa. Rekisteröintihakemus jätetään asuinpaikan *kihlakunnan* poliisilaitokselle kolmen kuukauden kuluessa maahantulopäivästä.

— — — — — — — — — — — — — — —

171 §

Toimivaltaiset viranomaiset

Hakijan asuinpaikan *kihlakunnan* poliisilaitos rekisteröi oleskeluoikeuden ulkomaalaisrekisteriin sekä myöntää määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin.

Hakijan asuinpaikan *kihlakunnan* poliisilaitos peruuttaa rekisteröidyn oleskeluoikeuden sekä määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin. Se myös hakemuksesta päättää, että oleskeluoikeuden rekisteröintiä tai oleskelukorttia ei 165 §:n 4 momentissa tarkoitetussa tapauksessa peruuteta.

— — — — — — — — — — — — — — —

181 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää rajatarkastuksen yhteydessä sen rajavartioston tai merivartioston komentaja, apulaiskomentaja taikka raja- tai meritoimiston päällikkö, jonka toimialueella tämän lain 173 §:n tai henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:n rikkominen on havaittu. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut poliisi, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää *kihlakunnan* poliisilaitoksen päällystöön kuuluva virkamies. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut tullivi-

Ehdotus

159 §

Unionin kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti

Jos unionin kansalainen oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta, hänen on rekisteröitävä oleskelunsa. Rekisteröintihakemus jätetään asuinpaikan poliisilaitokselle kolmen kuukauden kuluessa maahantulopäivästä.

— — — — — — — — — — — — — — —

171 §

Toimivaltaiset viranomaiset

Hakijan asuinpaikan poliisilaitos rekisteröi oleskeluoikeuden ulkomaalaisrekisteriin sekä myöntää määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin.

Hakijan asuinpaikan poliisilaitos peruuttaa rekisteröidyn oleskeluoikeuden sekä määräaikaisen ja pysyvän oleskelukortin. Se myös hakemuksesta päättää, että oleskeluoikeuden rekisteröintiä tai oleskelukorttia ei 165 §:n 4 momentissa tarkoitetussa tapauksessa peruuteta.

— — — — — — — — — — — — — — —

181 §

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrääminen

Liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää rajatarkastuksen yhteydessä sen rajavartioston tai merivartioston komentaja, apulaiskomentaja taikka raja- tai meritoimiston päällikkö, jonka toimialueella tämän lain 173 §:n tai henkilötietojen käsittelystä rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:n rikkominen on havaittu. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut poliisi, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää poliisilaitoksen päällystöön kuuluva poliisimies. Jos rajatarkastusviranomaisena on toiminut tulli-

Voimassa oleva laki

ranomainen, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää tullipiirin päällikkö tai tullipiirin valvontayksikön päällikkö.

— — — — — — — — — — — — — — —

210 §

Maahanmuuttoviraston oikeus ratkaista kihlakunnan poliisilaitoksen toimivaltaan kuuluva asia

Maahanmuuttovirasto voi ottaa ratkaistavakseen asian, joka tässä laissa säädetään kuuluvaksi *kihlakunnan* poliisilaitoksen ratkaistavaksi.

Kihlakunnan poliisilaitos voi saattaa toimivaltaansa kuuluvan asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi, jos asia on laadultaan sellainen, että sen selvittäminen ja ratkaiseminen edellyttää Maahanmuuttoviraston asiantuntemusta taikka jos asialla on merkitystä lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa

Ehdotus

viranomainen, liikenteenharjoittajan seuraamusmaksun määrää tullipiirin päällikkö tai tullipiirin valvontayksikön päällikkö.

— — — — — — — — — — — — — — —

210 §

Maahanmuuttoviraston oikeus ratkaista kihlakunnan poliisilaitoksen toimivaltaan kuuluva asia

Maahanmuuttovirasto voi ottaa ratkaistavakseen asian, joka tässä laissa säädetään kuuluvaksi poliisilaitoksen ratkaistavaksi.

Poliisilaitos voi saattaa toimivaltaansa kuuluvan asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi, jos asia on laadultaan sellainen, että sen selvittäminen ja ratkaiseminen edellyttää Maahanmuuttoviraston asiantuntemusta taikka jos asialla on merkitystä lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa.

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

17.

Laki

säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain (116/2002) 23 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
23 §	23 §
Kielletyt esineet ja aineet	*Kielletyt esineet ja aineet*
Edellä 21 §:ssä tarkoitetut esineet ja aineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava säilöön otetulle ulkomaalaiselle vapaaksi päästämisen yhteydessä. Jollei esinettä tai ainetta voida tuolloin vaaratta palauttaa, se on luovutettava poliisille joko tarkastetulle henkilölle palauttamista tai poliisilain (493/1995) 24 §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.	Edellä 21 §:ssä tarkoitetut esineet ja aineet on otettava tarkastettavalta pois. Ne on palautettava säilöön otetulle ulkomaalaiselle vapaaksi päästämisen yhteydessä. Jollei esinettä tai ainetta voida tuolloin vaaratta palauttaa, se on luovutettava poliisille joko tarkastetulle henkilölle palauttamista tai poliisilain *(/) 2 luvun 15* §:ssä säädettyjä toimenpiteitä varten.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

18.

Laki

rautatiekuljetuslain 29 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rautatiekuljetuslain (1119/2000) 29 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
29 §	29 §
Tarkastusoikeus	*Tarkastusoikeus*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Tarkastuksen saa suorittaa siihen lain nojalla oikeutettu virkamies tai henkilö, jolle on annettu poliisilain (493/1995) 8 §:n nojalla erityiset poliisivaltuudet tarkastusten tekemiseen.	Tarkastuksen saa suorittaa siihen lain nojalla oikeutettu virkamies tai henkilö, jolle on annettu poliisilain *(493/1995)* 8 §:n, *sellaisena kuin se on laissa 498/2009,* nojalla erityiset poliisivaltuudet tarkastusten tekemiseen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

19.

Laki

turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan turvatarkastuksista tuomioistuimissa annetun lain (1121/1999) 1 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	1 §
Lain tarkoitus ja soveltamisala	*Lain tarkoitus ja soveltamisala*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Poliisin tehtävistä ja toimivaltuuksista on lisäksi voimassa, mitä poliisilaissa (493/1995) säädetään.	Poliisin tehtävistä ja toimivaltuuksista on lisäksi voimassa, mitä poliisilaissa *(/)* säädetään.
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

20.

Laki

järjestyksenvalvojista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan järjestyksenvalvojista annetun lain (533/1999) 9 §:n 3 momentti, 21 §:n 2 momentti ja 24 §, sellaisena kuin niistä ovat 21 §:n 2 momentti ja 24 § laissa 104/2007, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
9 §	9 §
Voimakeinojen käyttö	*Voimakeinojen käyttö*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Järjestyksenvalvojan avustaessa poliisia on lisäksi voimassa, mitä poliisilain (493/1995) 27 §:ssä säädetään poliisimiestä tilapäisesti avustavan henkilön oikeudesta voimakeinojen käyttöön.	Järjestyksenvalvojan avustaessa poliisia on lisäksi voimassa, mitä poliisilain *(/) 2 luvun 17* §:ssä säädetään poliisimiestä tilapäisesti avustavan henkilön oikeudesta voimakeinojen käyttöön.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
21 §	21 §
Järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikainen peruuttaminen	*Järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikainen peruuttaminen*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Jos järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen on peruutettu tai järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikaiseen peruuttamiseen on edellytykset, poliisimies voi ottaa järjestyksenvalvojakortin haltuunsa sen luovuttamiseksi päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle. Päällystöön kuuluvan poliisimiehen on 14 päivän kuluessa päätettävä, peruutetaanko järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen väliaikaisesti. Poliisimies voi ottaa järjestyksenvalvojakortin haltuunsa myös silloin, kun järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen on peruutettu. Järjestyksenvalvojakortin pois ottamiseksi voidaan tehdä henkilötarkastus sen estämättä,	Jos järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen on peruutettu tai järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen väliaikaiseen peruuttamiseen on edellytykset, poliisimies voi ottaa järjestyksenvalvojakortin haltuunsa sen luovuttamiseksi päällystöön kuuluvalle poliisimiehelle. Päällystöön kuuluvan poliisimiehen on 14 päivän kuluessa päätettävä, peruutetaanko järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen väliaikaisesti. Poliisimies voi ottaa järjestyksenvalvojakortin haltuunsa myös silloin, kun järjestyksenvalvojaksi hyväksyminen on peruutettu. Järjestyksenvalvojakortin pois ottamiseksi voidaan tehdä henkilötarkastus sen es-

Voimassa oleva laki

mitä pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 10 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

24 §

Poliisitutkinta

Tämän lain nojalla myönnetyn hyväksymisen peruuttamista koskevassa asiassa voidaan tarvittaessa suorittaa poliisilain 4 luvussa säädetty poliisitutkinta.

Ehdotus

tämättä, mitä pakkokeinolain *(/) 8* luvun *30* §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — — —

24 §

Poliisitutkinta

Tämän lain nojalla myönnetyn hyväksymisen peruuttamista koskevassa asiassa voidaan tarvittaessa suorittaa poliisilain *6* luvussa säädetty poliisitutkinta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

21.

Laki

holhoustoimesta annetun lain 37 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 37 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
37 §	37 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen kuuluva päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojalla on tarvittaessa oikeus saada tässä virka-apua siten kuin poliisilain (493/1995) 40 §:ssä säädetään. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei kuitenkaan saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa.	Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen kuuluva päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojalla on tarvittaessa oikeus saada tässä virka-apua siten kuin poliisilain *(/) 9 luvun 1* §:ssä säädetään. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei kuitenkaan saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

22.

Laki

lähestymiskiellosta annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 5 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
5 §	5 §
Lähestymiskieltopyynnön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa	*Lähestymiskieltopyynnön vireilletulo ja valmistelu käräjäoikeudessa*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Lähestymiskieltoasiassa voidaan toimittaa poliisilain (493/1995) 37 §:ssä tarkoitettu poliisitutkinta, jos se edistää asian käsittelyä. Määräyksen poliisitutkinnan toimittamiseen antaa lähestymiskieltoasiaa käsittelevä viranomainen.	Lähestymiskieltoasiassa voidaan toimittaa poliisilain *(/) 6 luvussa* tarkoitettu poliisitutkinta, jos se edistää asian käsittelyä. Määräyksen poliisitutkinnan toimittamiseen antaa lähestymiskieltoasiaa käsittelevä viranomainen.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

23.

Laki

ampuma-aselain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ampuma-aselain (1/1998) 91 §:n 2 momentti 97, 98 ja 117 §, sellaisena kun niistä ovat 91 §:n 2 momentti laissa 804/2003 ja 117 § laissa 601/2001, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
91 §	91 §
Haltuunotto	*Haltuunotto*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Poliisin on tehtävä päätös haltuunotosta myös, jos luvattoman ampuma-aseen tai aseen osan taikka luvattomien patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa esineestä poliisille ja luovuttaa sen poliisin haltuun. Haltuunottopäätös raukeaa, jos poliisi tekee esineen osalta pakkokeinolain (450/1987) 4 luvussa säädetyn takavarikon taikka esine tuomitaan valtiolle menetetyksi.	Poliisin on tehtävä päätös haltuunotosta myös, jos luvattoman ampuma-aseen tai aseen osan taikka luvattomien patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten hallussapitäjä oma-aloitteisesti ilmoittaa esineestä poliisille ja luovuttaa sen poliisin haltuun. Haltuunottopäätös raukeaa, jos poliisi tekee esineen osalta pakkokeinolain *(/)* 7 luvussa säädetyn takavarikon taikka esine tuomitaan valtiolle menetetyksi.
97 §	97 §
Kotietsintä	*Kotietsintä*
Oikeudesta päästä kotirauhan suojaamaan paikkaan ampuma-aseen, aseen osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten haltuun ottamiseksi epäillyn rikoksen johdosta taikka vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi säädetään pakkokeinolaissa *(450/1987)* ja poliisilaissa (493/1995).	Oikeudesta päästä kotirauhan suojaamaan paikkaan ampuma-aseen, aseen osan, patruunoiden tai erityisen vaarallisten ammusten haltuun ottamiseksi epäillyn rikoksen johdosta taikka vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi säädetään pakkokeinolaissa ja poliisilaissa *(/)*.
98 §	98 §
Poliisitutkinta	*Poliisitutkinta*
Tämän lain nojalla annetun luvan peruuttamista koskevassa tutkinnassa noudatetaan,	Tämän lain nojalla annetun luvan peruuttamista koskevassa tutkinnassa noudatetaan,

Voimassa oleva laki

mitä poliisilain 4 luvussa säädetään.

117 §

Asiakirjojen ja aseiden esittäminen

Tässä laissa tarkoitettu lupatodistus ja Euroopan ampuma-asepassi sekä lupatodistuksen tai Euroopan ampuma-asepassiin merkittyjen lupien nojalla hallussa pidetyt ampuma-aseet, aseen osat, patruunat ja erityisen vaaralliset ammukset on pyynnöstä esitettävä poliisille, rajavartio- ja tulliviranomaiselle sekä Metsähallituksen hallinnassa olevalla valtion maalla erävalvontaa suorittavalle Metsähallituksen virkamiehelle, jolle on myönnetty poliisilain 8 §:n mukaiset erityiset poliisivaltuudet.

Ehdotus

mitä poliisilain *6* luvussa säädetään.

117 §

Asiakirjojen ja aseiden esittäminen

Tässä laissa tarkoitettu lupatodistus ja Euroopan ampuma-asepassi sekä lupatodistuksen tai Euroopan ampuma-asepassiin merkittyjen lupien nojalla hallussa pidetyt ampuma-aseet, aseen osat, patruunat ja erityisen vaaralliset ammukset on pyynnöstä esitettävä poliisille, rajavartio*viranomaiselle* ja tulliviranomaiselle sekä Metsähallituksen hallinnassa olevalla valtion maalla erävalvontaa suorittavalle Metsähallituksen virkamiehelle, jolle on myönnetty poliisilain *(493/1995)* 8 §:n*, sellaisena kuin se on laissa 498/2009,* mukaiset erityiset poliisivaltuudet.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

24.

Laki

valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valtion virkamieslain (750/1994) 7 §:n 1 momentin 8 kohta, sellaisena kuin se on laissa 281/2000, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
7 §	7 §
Seuraaviin virkoihin voidaan nimittää vain Suomen kansalainen:	Seuraaviin virkoihin voidaan nimittää vain Suomen kansalainen:
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
8) poliisilaissa (493/1994) tarkoitettu poliisimiehen virka;	8) poliisilaissa *(/)* tarkoitettu poliisimiehen virka;
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

25.

Laki

liiketoimintakiellosta annetun lain 21 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 21 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1220/1997, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
21 a §	21 a §
Kiellon noudattamisen valvonta	*Kiellon noudattamisen valvonta*
Kiellon noudattamista valvoo poliisi. Valvonnasta on voimassa, mitä poliisilaissa (493/1995) säädetään poliisitutkinnasta. Liiketoimintakieltoon määrätyn asema poliisitutkinnassa määräytyy poliisilain 38 §:n 2 momentin mukaisesti.	Kiellon noudattamista valvoo poliisi. Valvonnasta on voimassa, mitä poliisilaissa (/) säädetään poliisitutkinnasta. Liiketoimintakieltoon määrätyn asema poliisitutkinnassa määräytyy poliisilain *6 luvun 2* §:n *2* momentin mukaisesti.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

26.

Laki

puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain 9 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 9 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 346/1998, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
9 a §	9 a §
Virka-avun antamisen yhteydessä pakkotoimenpiteestä sivulliselle henkilölle aiheutuneiden välittömien kustannusten korvaamisesta sekä puolustusvoimille aiheutuneiden *omaisuus*vahinkojen korvaamisesta valtion varoista on voimassa, mitä poliisilain (493/1995) 47 §:n 2 momentissa säädetään.	Virka-avun antamisen yhteydessä pakkotoimenpiteestä sivulliselle henkilölle aiheutuneiden *vahinkojen* korvaamisesta sekä puolustusvoimille aiheutuneiden *esine*vahinkojen korvaamisesta valtion varoista on voimassa, mitä poliisilain *(/) 8 luvussa* säädetään.
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —

———

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

———

27.

Laki

päihtyneiden käsittelystä annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan päihtyneiden käsittelystä annetun lain (461/1973) 1 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 502/1995, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	1 §
Henkilöä, joka on päihtymyksen vuoksi otettu kiinni poliisilain (493/1995) 11 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, on käsiteltävä ja hoidettava niin kuin tässä laissa säädetään.	Henkilöä, joka on päihtymyksen vuoksi otettu kiinni poliisilain *(/) 2 luvun 2* §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, on käsiteltävä ja hoidettava niin kuin tässä laissa säädetään.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .